

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

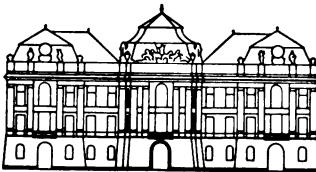
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

P E F

MENTEM ALIT ET EXCOLIT

K.K. HOFBIBLIOTHEK
OSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK

7. V. 28

7. V. 28.

GREGORII
DE VALENTIA,
SOCIETATIS
IESV,

Libri quinque de Trinitate.

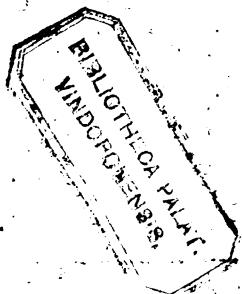
IN QVORVM POSTRE-
MO NOMINATIM REFVTANTVR
HORRIBILES BLASPHEMIÆ CVIVSDAM
PESTILENTIS LIBRI NON ITA PRI-
dem de eodem argumento in
Polonia editi.

Cum gratia & privilegio Cesarea Maiestatis.

INGOLSTADIL,
EX OFFICINA TYPOGRAPHICA
DAVIDIS SARTORII.

ANNO M. D. LXXXVI.

INVICTISSIMO,
AC POTENTISSIMO
ROMANORVM IMPERATORI,
RODOLPHO II. SEMPER AVGVSTO,
HVNGLARIAE ET BOEMIAE REGI,
Archiduci Austriz, &c.

*GREGORIVS DE VALENTIA,
SOCIETATIS IESV THEOLOGVS, SALV.
tem ac felicitatem perpetuam à Deo Optimo
Maximo precatur.*

V L I O modo auderem , R O -
DOLPHE Imperator Maxime,
sub tam augusto nomine li -
brū hunc de sanctissima Tri -
nitate, Superiorū iussu à me
scriptum , in lucem emittere,
si vel maius aliquid operis argumentum exsta -
ret, quod esset potius T. Maiestate dignum; vel
michi ad id faciendum veterum Theologorum
exemplum non supppereret, quos non raro lucu -
brationes suas de hisce summis nostræ fidei my -
steriis,

E P I S T O L A

steriis, summis fidei defensoribus, Imperatori-
bus Romanis, optimo iure dicauisse constat; (vt
Ambrosum Gratiano, Cyrillum Theodosio)
vel denique ratio ipsa non suaderet, vt libro, pro
summa & cardine Christiane religionis aduersus
blasphemias haereses in Romano imperio pro-
scriptas, & tum aliás, tum in regno Hungariæ
vicinisq; locis grassantes, elaborato, eum patro-
num adoptarem, qui & Romanum imperium
& regnum Hungariæ, præter ceteras hæreditarias
ditiones, summa cum prudentiæ atque religio-
nis laude moderatur. Huc accedit, quod Serenissi-
morum Bauariæ Principum familia, cuius au-
spiciis haec tenus libri à me aliquot scripti & edi-
ti in Bauaria sunt, cum regia atque imperatoria
familia Austriaca, cuius apicem splendoris atq;
dignitatis Maiestas T. nunc obtinet, tam arcte
coniuncta est & officiorum & consanguinitatis
necessitudine, vt mihi viderer quasi domo non
egredi, si munus hoc literarium, tanquam cu-
mulum quendam laboris mei Bauarici, Maie-
stati T. iam offerrem. Ergo hæ causę consilij mei
cūm ad opinionem eam accessisseat, quam ex
multorum sermonibus iam dudum concepe-
ram de singulari T. Maiestatis propensione atq;
facili-

D E D I C A T O R I A.

facilitate in eorum studio benignè complectendo, qui ad fidei sanctissimæ defensionem aliquid operæ conferrent; facile in spem veni, fore, ut quæ mihi ad compellandum sacrum T. Cæsareæ Maiestatis nomen, animum addiderunt, eadem apud Maiestatem T. nonnullum pondus haberent ad acceptandam clementer hanc qualem cunque significationem gratæ memoriae ob multa & maxima beneficia, quibus Maiestas T. nostram sibi Societatem obstrinxit. Et quidem mihi de sanctissima Trinitate disputaturo, illud diui Gregorij Nazianzeni veniebat in mentem: *Deum quidem,* *Orat. i. de
Theologia.*

inquit, semper in animo habere licet unicuique; at non item de Deo disputatione. Quæ mihi sententia & verissima, & consolationis plena, & auctore suo, hoc est, summo sanctissimoque Theologo digna videtur. Nam si omnis, etiam de re minima, sermo, ut rectè instituatur, suam requirit opportunitatem; quantò magis oportet tempestiuam esse disputationem, nedum loquutionem, de Deo, cuius vel nomen ipsum sacro sanctum nequit sine criminе frustrà usurpari? Et si facultas consequendi atque possidendi paruas quandoque res, & ad breue tempus, erigit atque oblectat animum; quantam animis consolationem afferre debet fa-

cultas, qua, diuinæ gratiæ beneficio, omnes præditi sumus, vt Deum ipsum, hoc est, bonum infinitum, quod solum voluntates nostras explere potest, continenter possideamus? Sed, vt omissa nunc ea consolatione, ad institutum meum propriùs accedam, non prohibet diuus Gregorius Nazianzenus, ne de Deo disputetur, sed, ne, inquit, *alieno tempore id fiat.* Intelligebat enim Theologus hic eximius: vt non licet semper de Deo disputare; ita quandoque id officium non modò licitum, & piuum, sed etiam necessarium esse; modò nunquam de Deo contra Deum, sed de Deo pro Deo, aduersos, qui contra Deum impiè disputant, religiosè atque sanctè disputetur. Ac duobus quidem modis disputatio pro Deo rectè suscipitur: Altero, cùm Christianæ, hoc est, veræ religionis sanctissimæ cæremoniæ, instituta, leges, Sacra menta, & aliæ eiusmodi res diuinæ, tanquam opes quædam Dei, ab incursu hominum impiorum, hoc est, hæreticorum, qui in Ecclesiam, velut in Dei familiam & regnum hostiliter inuadunt, disputatione defenduntur: Altero, cùm propriè Maiestas ipsa Numenque Dei aduersus Atheos, qui de illo impiè ac nefariè sentiunt, asseritur: quæ posterior pro Deo disputandi ratio tantò maioris momenti,

DEDICATORIA.

ti, quām prior, censeri debet, quantum ferē Deus ipse, rebus illis diuinis, quæ ad religionem pertinent, antecellit. Quod cūm ita sit, minimè sanē decet, vt cūm res illæ religionis tam multos habeant hoc tempore, aduersus hæreticos, defensores, sola defensio ipsiusmet Dei deseratur, cuius natura atque Maiestas ab impiis quibusdam Dei perduellibus, non minus acriter, quām aliæ sacræ res, nunc impetratur. Quis enim Satanæ conatus in euerten-
do his temporibus per suos ministros sanctissimæ Trinitatis mysterio, hoc est, in delenda ex hominum mentibus v̄ra notitia Dei, nescit? Etenim vt intelligi posset, quò spectaret principium, & quasi neruus doctrinæ sectariorum, nimirum voluntaria illa, nulliusque certæ auctoritatis legibus astricta interpretatio Scripturæ; constaretque, non defendi eiusmodi doctrinæ ope, sed oppugnari Deum; æquissimo iudicio permisit idem ipse Deus, vt essent qui illo ipso peruersissimo doctrinæ principio freti, non iam tantum modò Sacra-
menta, Sanctos, sacras imagines, & alias res religio-
nis violarent, sed in ipsum diuinæ Maiestatis tan-
quam solium inuaderent, Deumque de suæ quasi
gradu naturæ, quæ in vnitate essentiæ, & persona-
rū Trinitatē consistit, deturbare tentarent. Hoc ab

* 4   hinc

hinc annos circiter sexaginta agere cœpit Sætanas
 per Michaëlem Seruetum, & perficere conatus est;
 ac quotidie conatur per Seruetti vel socios, vel di-
 scipulos; quales fuerunt, Valentinus Gentilis, Fran-
 ciscus Dauid, Georgius Blandrata, & sunt nunc e-
 tiam Ministri Atheismi in Transyluania, Polonia,
 & Hungaria, quorum omnium nefarium institu-
 tum est, tres personas in vna vera essentia diuina
 negare, id est, Patrem tantummodo, non autem Fi-
 lium & Spiritum sanctum, pro vero Deo agnosce-
 re. Quod quid aliud est, quam omnino stabilire
 velle impium dogma Iudeorum & Caiphæ? ut di-
 uus Athanasius Arianis, istorum parentibus, meri-
 tò exprobrauit. Etsi autem dignissima per se res
 est, ut quicunque vlo modo possunt, in tanta præ-
 fertim paucitate propugnatorum sanctissimæ Tri-
 nitatis (vix enim aliqui ex Orthodoxis de hoc ar-
 gumento his temporibus scripserunt) pro vi-
 ribus adnitantur tueri, atque agere Dei cau-
 sam : tamen conscius ipse imbecillitatis meæ,
 nunquam rem tantam aggredi ausus fuisset, nisi
 ad id me voluntas eorum compulisset, quibus mi-
 hi necessariò est obtemperandum. Nam cùm pesti-
 lentissimus quidam liber, non ita pridem in Polo-
 nia contra sanctissimam Trinitatem editus esset:

D E D I C A T O R I A.

visum est omnino faciendum, vt asserta atque confirmata veritate tanta impietas refelleretur; mihiq; nihil eiusmodi cogitanti, id onus longè maius meis viribus est impositum. Suscepi igitur auxilio eiusdem sanctissimæ Trinitatis confisus, tractandum plenè, quantum à me sine nimia prolixitate fieri posset, grauißimum istud argumentum; operamque dedi, vt non solum argumenta omnia, quæ scirem ab Atheis huius temporis contra sanctissimam Trinitatem obiici, dissoluere, sed mysterium etiam ipsum Theologicè ita explicarem, vt fundamenta atque principia ostenderem, ex quibus sine magno negocio, quæcunque alia obiificantur, refutari possent. Ac molestum sanè mihi fuit, ad eam rem ipsa interdum blasphema hæreticorum verba, præsertim in confutatione illius libri Polonici, referre; nec parum etiam ea re piorum Lectorum aures offendere verebar: Sed tamen id mihi propè necessariò faciendum fuit, vt eò à me solidius hominum Atheorum sentētia refelleretur, quò de illa certius haec ratione constaret. Atque vt minus timorem fore, vt ob eam rem prudens ac pius Lector offenderetur, quædam etiam diuī Basilij ratio apud me effecit: qui cum

cùm blasphemias quasdám sententias Eunomij
de hoc ipso argumento ad verbum referret; sa-
pienter admodum ita scriptum reliquit: **Ti-**
*L. i. s. contra
Eunom.*
meo, inquit, ne nos, dum alienas blasphemias per os
assumimus, mentes nostras inquinemus, & conden-
nationis hereticorum participes fiamus. Sed conso-
latur me id, inquit, quod in Euangeliis est; nempe
quod Spiritus sanctus Iudeorum in Dominum blas-
phemias etiam posteris scriptas tradere non est a-
uersatus; illorum blasphemias per omne tempus no-
tans. Denique illud etiam, RODOLPHE Imper-
ator Maxime, hac ratione fiet, vt quò magis im-
pietas huiusmodi hæreticorum Dei perduelli-
um, ex ipsorum met verbis cognita fuerit, eò cla-
riùs constet, quanta sit T. Maiestatis erga Deum
pietas, quamque iustus zelus religionis, quòd
sceleratas eas opiniones de Deo, tām ex animo
detestetur, quām sunt ipsæ per se detestabiles, vt
præclaris argumentis testatum iam pridem fe-
cit. Sed finem hīc faciam, Maiestatem T. animo
quām possum demississimo orās atq; obsecrans,
vt pro ea, qua solet in omnes vti insita benigni-
tate, animo æquo ac placido accipiat, quòd hac
dedicatione libri de summo atque altissimo re-
ligionis mysterio, voluerim quasi recognoscere,

Maie-

D E D I C A T O R I A.

Maiestatem T. in summo humani imperij fa-
stigio (sicut diuus Cyrillus Alexandrinus appellat) cum summo Reipublicæ Christianæ com-

*Lib. de re-
bus fidei ad
Theodosium.*

modo diuinitùs esse collocatam: in qua digni-
tate ut T. Maiestas quām diutissimè incolumis

atque felix viuat, faxit Deus Optimus Ma-
ximus. Datum Ingolstadij, 1111. Au-
gusti, Anno à Christo nato

M.D.LXXXVI.

Libros hos quinque de sanctissima Trinitate, typis dignissimos iudico: non modò, quia Catholicus docti: verum etiam, quia hisce temporibus apprimè utiles, planeq; necessarij: quando videlicet inter tot heres, ipse quoq; renascens Arianismus iam pluribus in locis sibilare, virusq; suum pestilentissimum non obscurè spargere incipit:

Sic quidem censeo ego ALBERTVS HUNGERVS, Profesor Theologus, Procancelarius, & pro tempore facultatis Theologicæ Decanus in Academia Ingolstadiana.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

DE SANCTISSIMA TRINITATE, HOC est, de DEO Domino nostro, ipso iubente atque iuuante, aduersus veteres ac nouos DEI perduelles, solum Domini natorem & Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, sanctumq; Spiritum negantes, disputaturus, principio eam ipsam sanctam arg. individuam Trinitatem suppliciter oro, ut quantum mihi desiderium indidit hoc scriptoris labore eidem seruendi, tantam gratiam atque opem ad recte de illa & pro illa cogitandum atque scribendum largiri non dedignetur. Tum etiam memor non modo voluntatis, verum etiam infirmitatis meae, ab his qui ista lecturi sunt (exemplum Lib. 5. de Trin. ca. 1. D. Augustini) ut ignoscant peto, ubi me magis voluisse, quam potuisse dicere animaduerterint. Est enim (inquit verissime D. Athanasius) In epist. ad Serapionem. creaturis omnibus, ac præsertim nobis hominibus, impossibile condignè loqui de rebus ineffabilibus. Sed cum sint nunc etiam qui loquantur aduersus Deum iniquitatem; nobis item aduersus eos veritatem Psal. 74. sanctissimam pro Deo loqui, quoad possumus, necesse est, ne aliqui prævaricatione nostra (vit ait diuus Gregorius Nazianzenus) condemnemur, quod egregio (inquit) officio nosmetipso probare Deo nostro neglexerimus.

Atque ut disputationem hanc totam utilius instituam, visum est mihi illa methodo utri, quam idem Nazianzenus in hoc ipso grauiſſimo argumento tractando usurpādam existimauit. Cum duplex (inquit in illa oratione 3.) sit omne disputandigenus; alterum quo dogmata nostra confirmamus; alterum quo aduersariorum dicta subuertimus; nos quoq; hanc rationem inibimus, vt doctrinam nostram de sanctissima Trinitate prius exponamus, deinde ad confutandas & profligandas aduersariorum obiectiones veniamus. Expli-
cabi-

PRÆFATIO

cabimus igitur in qualibet huius disputationis parte, atque confirmabimus primo loco, quia iam olim maiores nostri ex ipsa (ut ita dicam) sanctissima Trinitatis cathedra, hoc est, diuinis literis è cælo edocti, de sanctissima Trinitate tradiderunt; deinde contraria argumenta suis locis confutabimus. Qua quidē in re duces potissimum sequemur trecentos decē & octo illos Patres Concilij Nicani, qui pro communi omnium Domino, tanquam trecenti illidecem & octo vernaculi Abrahæ (ut ait D. Ambrosius) consona fidei virtute victores, veluti trophyum toto librū de orbe, subiectis perfidis extulerunt; ut mihi (inquit Ambrosius) videatur hoc esse diuinum, quod eodem numero, in Concilio fidei habemus oraculum, quo in historia, pietatis exemplum.

Quatuor autem omnino loci sunt, quibus omnem hanc de sanctissima Trinitate disputationem, à Patribus olim, suo more, fusius, & vix hoc tempore ab aliquibus certa & perspicua ratione tractatam, comprehendemus. PRIMVS locus continet ea, quæ spectant ad distinctionem personarum, & unitatem essentia earundem, per se atque absolutè consideratam. SECUNDVS ea, quæ spectant ad personas inter se inuicem comparatas. TERTIUS ea, quæ spectant ad easdem personas comparatas cum essentia diuina. QVARTVS ea, quæ singularum personarum sunt propria. Et quidem non modò disputationes veterum Patrum, sed etiam omnia, quæ D. Thomas Scholasticorum princeps in prima parte sua summa questionibus sexdecim, ex Orthodoxa doctrina, de sanctissima Trinitate complexus est, ad quatuor hos locos reuocantur. Nam quæ disputat questione 28. 29. 30. 31. 32. omnia referuntur ad locum primum. Ad secundum verò, quæ in questione 27. 40. 41. 42. 43. Ad tertium, quæ in 39. Ad quartum, quæ in 33. 34. 35. 36. 37. 38. Quod ideo monere volui, ut studioſi D. Thoma possint, si velint, disputationem nostram ad illius disputationem accommodare.

Porro de unoquoque loco ex illis quatuor potest bifariam disputatione institui. Vno modo ita, ut ea duntaxat quæ fide sunt comperta, de illo explicantur & confirmantur. Altero modo ita, ut ad fidei pronunciata adiungantur etiam Theologicae explicaciones, per consequentiā recta rationis ex reuelatis assertionibus deductæ, quibus mysterium ipsum illustrari, & ab argumentis humana rationis defendi posse, atque adeò ipsis etiam Eth-

nicius

A D L E C T O R E M.

niciū reddinon ineradicabile. *Etsi autem nobis profide ipsa & de fide dicere in hac disputatione in primis propositum est: tamen, ut tractatio hac sit plenior, & pluribus inseruire possit, explicationem quoq. Theologicam, quantum unoquoz loco à Theologia etiā Orthodoxis disputari solet, addemus. Id.n. non modò res ipsa postulat, sed etiam temeritas aduersariorum in hoc argumento vel maximè requirit, quippe qui ad euertendam huius mysterij fidem humanaratione, more Ethnicorum, abutis solent. Atque ita, si voluerit & adiuuerit Devs, istis garrulis ratiocinatoribus, (ut cum D. Augustino loquar) elatioribus, quam capacioribus, sic Lib. i. de fortasse occurremus, vt inueniant aliquid, vnde dubitare meritò Trin. ca. 2. de fide sanctissimæ Trinitatis non possint. Postremo autem loco horribiles blasphemie cuiusdam pestilentis libelli non ita pridem in Polonia contra sanctissimam Trinitatem editi, confutanda nobis erunt.*

INDEX

GENERALIS LIBRORVM ET CAPITVM.

PROLEGOMENA QVÆDAM in Disputationem de Trinitate.

CAP. I.	De ratione ac fine huius Disputationis.
II.	Omnia argumenta contra mysterium sanctissimæ Trinitatis solui posse, & quidem evidenter.
III.	
IV.	Proponuntur considerationes tres, quæ declarant, ex propositionibus vniuersalibus, quantumuis evidenti inducitio- ne notis, nihil posse contra mysterium sanctissimæ Trini- tatis concludi.
V.	De ratione ac via probandæ veritatis in hac disputatione.
VI.	Cuiusmodi vocabula in hac disputatione usurpari debeant.
VII.	Quo sensu in hac disputatione vocabula usurpari debeant.

LIBER PRIMVS, DE DISTINCTIONE DIVINARVM PERSO- narum, & unitate essentie, secundum se.

CAP. I.	Proponitur status controværſia & sententia Ecclesiæ Catho- licæ de distinctione personarum & unitate essentie.
II.	Non modò Patrem, sed etiam Filium, atque adeò Verbum ipsum diuinum, esse per se subsistentem personam: & quid vocabulo personæ intelligatur.
III.	Confutantur argumenta eorum hæreticorum, qui negant, Verbum diuinum esse personam.
IV.	Esse quoque Spiritum sanctum subsistentem personam: & responsio ad argumenta contraria.
V.	Nec Filium, seu Verbum, nec Spiritum sanctum esse illâ ean- dem personam, quæ est Pater, sed aliam personam esse Pa- trem, aliam Filium, aliam Spiritum sanctum. Et responsio ad id, quod hæretici obiiciunt.

VI. Etiam

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

- VI.** Etiam Filium esse verum Deum: vbi primò recensentur contrariae hæreses.
- VII.** Ab omnibus etiam nouis Sectariis re ipsa negari verā Christi diuinitatem. Quod etiam ostenditur de Lutherō & Melanchthonē.
- VIII.** Lutheranos Vbiquetarios verissimè Seruetianos esse, & diuinitatem Christi reuera negare, atque ab ipsomet Serueto Vbiquitatem & Vbiquitatis fundamenta, cum quibus Christi diuinitas nequit stare, fuisse mutuos.
- IX.** Negari quoque reuera Christi diuinitatem à Calvinianis; ac meritò etiam in hac re suspectum haberi posse Erasmum Roterodamum.
- X.** Quibus modis Christi diuinitas ab Orthodoxis confirmetur, & octo in Scriptura sacra esse generales sedes argumentorum, quibus ea manifestè demonstratur.
- XI.** Probatur I. Christi diuinitas iis Scripturę testimoniis quæ diuinam naturam simpliciter & absolutè illi tribuunt.
- XII.** Probatur II. iis testimoniis Scripturæ in quibus eiusdē Scripturæ loci, qui sine controvërsia loquuntur de vero Deo, aperte accommodantur ad Christum, tanquam ad illum ipsum verum Deum.
- XIII.** Probatur III. iis Scripturæ testimoniis quæ docent, illum non esse puram creaturam aut purum hominem.
- XIV.** Probatur IV. iis Scripturæ testimoniis in quibus diuinæ naturæ proprietates ei attribuuntur.
- XV.** Probatur V. iis Scripturæ testimoniis in quibus operationes etiam diuinæ illi tribuuntur.
- XVI.** Probatur VI. iis Scripturæ testimoniis quæ propriè ostendunt illum esse æqualem & consubstantialem suo Patri.
- XVII.** Probatur VII. iis Scripturæ testimoniis ex quibus constat, illum esse naturalem Dei Filium.
- XVIII.** Probatur VIII. iis Scripturæ testimoniis ex quibus constat, illum esse prosequendum omni cultu diuino.
- XIX.** Probatur præterea Christi diuinitas ex aliis diuinis testimoniis quæ extra Scripturam etiam ad eam rem suppetunt.
- XX.** Probatur denique testimoniis omnium Orthodoxorum Patrum.
- XXI.** Respondetur ad ea quæ contra Christi diuinitatem obiciunt Hæretici ex Scriptura.
- XXII.** Item ad ea argumenta quæ à ratione petunt.
- XXIII.** Item ad aliqua testimonia veterum quæ perperam citant.
- XXIV.** Probatur item cādem ferè methodo Spiritum sanctum esse verum Deum.

7 N D E X

- XXV.** Respondetur ad hæreticorum argumenta contra diuinatem Spiritus sancti.
- XXVI.** Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, vnum & eundem Deum esse.
- XXVII.** Respondetur ad argumenta hæreticorum contra vnitatem diuinitatis in personarum Trinitate.
- XXVIII.** Conclusio præcedentium: & quo modo in specie sint diluenda alia quædam argumenta quæ præter sophismata hæreticorum subtilius fieri possunt aduersus vnitatem & trinitatem personarum.
- XXIX.** Diluuntur argumenta quædam ad explicandas præcipuas difficultates quæ in assertione plurium personarum diuinarum contineri videntur.
- XXX.** Respondetur ad alia quædam argumenta quæ ostendunt in hoc propriè difficultatem quod vna essentia assertur in tribus personis.

LIBER SECUNDVS,

DE HIS QVAE PERTINENT AD PERSONAS inter se comparatas.

- Cap. I.** Quàm varia sit secundum doctrinam Orthodoxam, diuinorum personarum inter se comparatio; & quænam in eo genere tractari possint quæstiones Theologicæ. Vbi etiam declaratur, comparari inter se personas secundum quadruplicem ordinem: Videlicet, 1. *Originis*, 2. *Relationis*, 3. *Æqualitatis*, 4. *Missionis*.
- II. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. X. XI.** Explicantur decem quæstiones Theologicæ de ordine *Originis*.
- Nepo. I.** Qui tandem processio secundum originem in illa summa naturæ diuinæ perfectione locum vllum habere possit?
- II.** Qui potuerint in diuinis esse plures processiones quàm vna?
- III.** Secundum quas operationes existant processiones in diuinis?
- IV.** Quænam sit ratio & discriminis earum processionū, & quam obrem processio Spiritus sancti generatio non sit?
- V.** Quodnam sit proprium vniuersique processionis? hoc est, vnde habeat originem Filius? & vnde etiam Spiritus sanctus?
- VI.** An ita necessariò Spiritus sanctus procedat etiam à Filio, vt alioqui non possit distingui ab eo.
- VII.** Vtrum Pater & Filius sint vnum principium Spiritus sancti, an plura?
- VIII.**

LIBRORVM ET CAPITVM.

- VIII. An & quomodo istiusmodi processiones diuinatum personarum sint deo aliquo seu Ex aliquo?
- IX. Per quam vim seu potentiam diuina persona sit principium processionis?
- X. Vtrum & qua ratione operationes diuinæ secundum quas sunt processiones, sint voluntariae?
- Cap. XII. XIII. XIV. XV. XVI.** Explicantur quinque quæstiones Theologicæ de ordine *Relationis.*
- Népe I. An non omnino contra rationem sit ponere relationes in diuinis, cum videantur esse quiddam imperfectum?
- II. Quænam & quot relationes ibi sint secundum originem?
- III. Num eiusmodi relationes oës realiter inter se distinguantur?
- IV. Quid relationes eiusmodi in illa summa re diuina præstent?
- V. Vtrum personas ipsæ constituant & distinguant? & an id præstent ipsæ solæ?
- Cap. XVII. XVIII.** Explicantur quæstiones duæ de ordine *Aequalitatis.*
- Népe I. Quomodo tandem diuinarum personarum perfecta ex omni parte æqualitas possit cum ordine originis, qui est inter easdem, consistere?
- II. Vtrum peculiaris aliqua relatio realis secundum istam æqualitatem afferi debeat in diuinis?
- Cap. XIX. XX. XXI.** Explicantur quæstiones tres de ordine *Missionis.*
- Népe I. Quid propriè sit personam aliquam ab alia mitti?
- II. Ad quosnam effectus persona diuina mitti possit?
- III. Vtrum persona diuina quælibet, à qualibet mitti possit?

LIBER TERTIVS.

DE PERSONIS DIVINIS CVM ES- SENTIA COMPARATIS.

- Cap. I.** Quænam fint ex fide certa circa comparationē personarum cum essentia diuina; & quæ præterea in eo genere Theologicè disputari possint?
- II. III. IV. V. VI.** Explicantur de eo genere variæ quæstiones.
- Népe I. Vtrum essentia diuina (quatenus significatur ut aliquo modo distincta à personis) aliquid operetur: tanquam principium quod completum, ut vocant, etc.
- II. Quo tandem modo diuina essentia à persona distinguatur.
- III. Quæ præcipue sint obseruanda in vsu nominum quæ significant non personas, sed essentiā, ut omnibus personis communis est.

IV. Vtrum

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

- IV. Vtrum ea quæ propria alicuius personæ sunt, possint negari de nominibus in concreto significantibus essentiam : vt si dicas: Deus non generat.
- V. An aliqua subsistens absolute in ipsa essentia ponenda sit, præter subsistentias relatiuas personarum proprias.

LIBER QVARTVS,

DE HIS QVAE SINGVLARVM PER- sonarum sunt propria.

- CAP.I. Explicatur primùm generatim quænam singularum personarum propria sint secundum fidem Orthodoxā; & quod aliqua præterea in eo genere Theologicè disputari possint.
- II. De his quæ propriè tribuuntur Patri.
- III. De his quæ propriè tribuuntur Filio. Vbi inter cetera disputatur, an, vt Verbum est, habeat peculiarē etiam respectū ad creaturas quasi procedens etiam per earum cognitionem.
- IV. De his quæ propriè tribuuntur Spiritui sancto. Vbi similiter disputatur, an, vt est amor & donum, habeat peculiarem quoq; respectum ad creaturas tanquam per earum etiam amorem procedens.

LIBER QVINTVS,

IN QVO SINGVLARES QVAE DAM BLASPHEMIAE aduersus sanctissimam Trinitatem, cuiusdam recentis libelli in Polonia editi, confutantur.

- CAP.I. De arguento eius libelli, & de methodo qua refutabitur.
- II. Respondeatur ad primam quādam præjudicatam opinionem seu ad primum quoddam præjudicium obiectum in prima libelli parte aduersus fidem sanctissimæ Trinitatis.
- III. Respondeatur ad secundum præjudicium.
- IV. Respondeatur ad tertium, etiam ad quartum & quintum præjudicium.
- V. Confutatur indicium primum ex quo in secunda libelli parte perperam colligitur, fidem SS. Trinitatis esse falsam.
- VI. Confutatur etiam secundum indicium.
- VII. Confutatur etiam indicium tertium.
- VIII. Responsio ad argumentum primum quo in tertia & postrema libelli parte oppugnat mysterium SS. Trinitatis.
- IX. Responsio ad argumentum secundum.
- X. Responsio ad argumentum tertium & ultimum.

LAVS DEO TRINO ET VNL

PROLE-

Digitized by Google

PROLEGOMENA QVAE DAM IN SE- VENTES LIBROS DE TRINITATE.

C A P V T P R I M V M.

Deratione ac fine huius Disputationis.

ANTEquam PRO-A
bationē aggrediamur earū af-
fertionum, quas de hoc mysterio,
vt suis locis vi-
debimus, doctrina fidei tradit,
pauca quādam necesse est præ-
mittere de fine ac modo huius di-
sputationis, ne temerè alioqui
Maiestatem scrutari videamur, &
idcirco iure ac merito opprima-
mur à gloria. Quod ideo etiam fa-
ciendum est, quoniam spero, me
hac explicatione, si Dominus iu-
uerit, effecturum, vt illorum vani-
tas hæreticorum clarissimè per-
spiciatur, qui summum hoc no-
stræ fidei mysterium, & alia item,
quæ sunt similiter supra captum
humanæ rationis certissima fide
constituta, suis rationibus nitun-
tur subuertere.

Ac de fine quidem disputatio-
nis huius illud in primis constat,
nequaquam Theologo propositum
esse debere, ut argumentis, à
ratione naturali petitis, veritates,
quæ de hoc mysterio reuelatæ di-
uinitùs sunt, demonstrare nitatur.
Cogitandum enim est, quæstio-
nem de Deo trino & uno non esse,
an Deus sit, vel quænam attributa
Deo competant secundum respe-
ctum ad creaturas aliquem, vt est
caussa illarum: sed quid omnino
secundum se sit Deus? Sapienter
autem D.Basilius lib. i. cōtra Eu-
nomium: *Communis, inquit, notio,*
esse Deum, non autem quid sit, nobis
fuggerit.

Quapropter D. Dionysius 2.c.
de diuin. nominibus, cognitio-
nem de Deo, *ignorantiam* appellat;
quoniam non habet evidentem
diuinæ quidditatis notionem se-

B CUN-

cundum ea, quæ natura sciuntur. Quod ipsum (vt indicat cap. i. de mystica Theologia idem Dionysius) illa caligine significatum est, in qua Dominus Moysi, Exodi 19. est locutus, itemque tenebris illis, in quibus Deus posuisse latibulum suum à Propheta Psal. 17. dicitur.

Disputationis igitur de Trinitate scopus esse debet. I. Non ex ratione, sed ex iis, quæ Scriptura tradit, & Ecclesia definit, perspicuè docere, quid hoc de mysterio certa fide credendum sit. II. Deinde recta ratione exponere, quid ex fidei assertionibus de hoc mysterio sit consequens, & quid etiā cum illis pugnans, vt sanâ omnino hac de re doctrinam, nullisque erroribus contaminatam, tueamur. Quamvis enim doctrina de diuinitate non ratione, sed fide nititur: tamen vbi semel fuerit constituta ipsa fides, ratione etiam atque cogitatione consentanea fidei, quasi munitur atque circumvallatur. Quod probè intellexit diuus Athanasius in epist. ad Sera pionem, circa medium, vbi posteaquam dixit: *Deitas non demon stratione rationum traditur; continuò subiunxit: Sed fide, & pia, inquit, cogitatione cum religione.* Tum etiam D. Augustinus. lib. i. de Trinit. capite i. sub finem: *Suscipiemus, inquit, & eam ipsam quam flagitant, (hæretici) reddere rationem, quod Trinitas sit unus Deus, & solus, & verum, & quam rectè Pater & Filius &*

Spiritus sanctus unius eiusdemq; sub stantia vel essentia dicatur, credatur, intelligatur. III. Atque etiam vel maximè ad Theologum in hac disputatione spectat, vt & fidei lumine, & cognitione eorum, quæ vel ex fide huius mysterij consequuntur, vel ei repugnant, adiutus, argumenta omnia dissoluat, quæ aduersus verissimam eam fidem humanaratio subministrat.

C A P V T I I.

Omnia argumenta contra mysteriū SS. Trinitatis, solvi posse, & quidem euidenter.

C S t enim diligentissime notandum, atque in hac omni disputatione in promptu habendum; sic mysterium istud superare captum humanæ rationis, vt quemadmodum veritatem illius, propter ipsius altitudinem humana ratio assequi nequit, ita etiam neque ullam in eo falsitatem deprehendere valeat: atque adeo argumenta omnia, quæ contrail ludiant, tanquam infirma & fallacia dissoluiri posse, & quidem euidenter, vt doctissimi Theologiverrissimè existimant.

D Primùm enim, si quod eiusmodi argumentum in ipsa forma conclusionis vitiū aliquod contineat, extra controversiā est, posse id vitium euidenter ostendi ab eo, qui rectam differendi rationē teneat.

Siau-

Si autem in forma concludendi nullum vitium appareat, itidem censemus, posse solui eidenter eius generis argumenta ex parte materiae propositionum, quibus illa constant.

Argumentū enim aliquod non tum solum eidēter soluitur, cùm eidenter ostenditur id reuera esse falsum, quod in argumēto sumitur, & contrarium illius esse verum; vt Durandus quæst. i. prologi sententiarum, Theologus alioqui sanè perspicax & acutus, falsò putauit: sed tum etiam, cùm idonea ratio eidenter redditur, cur id, quod in argumēto sumitur, falsum esse, animus sibi prudenter persuadeat, ac ideo minimè tali argumēto de sententia dimo- ueatur. Potest autem talis ratio eidenter reddi, cùm argumēto aliquod bona alioqui forma constrūctum, aduersus istud, aut alia fidei mysteria proponitur, licet non possit eidenter ostendi, aut veritas ipsius mysterij, aut cōtraria falsitas assumptæ in argumēto propositionis. Igitur poterunt etiam huius generis argu- menta eidenter dissolui.

Id autem ita probo & ostendo: Omne eiusmodi argumēto, vt bona rationis forma concludat, necesse est, nitatur aliqua propositione mysterio fidei contra- ria, & ita vniuersali, vt non modo res creatas, sed etiam rem increatam ac infinitam sub commu-

A nissima vocabulorum significatiōe complexu suo contineat. Exempli cauſa, si hunc in modum argumenteris: Nulla res vna numero secundū essentiam, simul est trina numero secundum hypostasim: Res diuina quæ est Devs, est quædam res vna numero secundum essentiam: Ergo res diuina, B quæ est Deus, non est res trina numero secundum hypostasim. In hoc argumēto, nisi prior propositio contraria, seu contradicens mysterio, sit ita vniuersalis, vt sub communissima ratione, quæ vocabulo, R es, significatur, cōprehendat non solum res crea- tas, sed etiam rem illam increatam & infinitam, quæ est Deus & Tri- C nitas, vitium erit in argumēti forma:

Vocabulum enim, R es, aliter accipietur in priori propositione, nempe determinatè pro re finita & creata; aliter in posteriori, nempe pro re infinita & increata. Quare perinde erit, atque si ineptè isto modo argumentareris: Nulla res creata & finita, vna secundum es- D sentiam, est simul trina secundum hypostasim: Sed res, quæ est Deus, est vna quædam res infinita & increata secundum essentiam: Ergo non est simul trina secundum hypostasim. Quam formam concludendi, etiam sine differenti arte, quilibet sentit esse nullam. Oportet itaque (vt diximus) omnē bonam conclusionis formam in

argumentis, quæ obiiciantur contra mysteria diuinitatis, niti propositione aliqua vniuersali contraria mysterio, quæ complectatur etiam rem ipsam diuinam, incretam atque infinitam. Nec refert, vtrum talis aliqua vniuersalis propositio sumatur in ipso argumen-
to (vt in exemplo allato) an verò in confirmatione illius, quando principiò non sit integer syllogismus, sed enthymema, & postea adhibetur propositio vniuersalis ad consequentiaz probationem. Cùm autem ex tali aliqua propositione argumentū aut argumenti confirmatio exstruitur, semper poterit reddi ratio, quæ ostendat euidenter, iure ac meritò propositio-
nem eiusmodi existimari falsam: quod est, vt etiam dixi, euidenter solui argumentum.

Qui enim contra mysterium fideitalem propositionem vniuer-
salem vrget, non aliam eius pro-
positionem afferre potest, nisi eam,
quæ est posita in inductione alia-
rum singularium rerum crea-
rum, quas naturaliter cognitas at-
que perspectas habet; nempe col-
ligendo hoc modo : Hæc res vna
numero secundum essentiam non
est etiam trina aut multiplex se-
cundum hypostasim ; & similiter hæc, & similiter hæc, & sic aliæ o-
mnes quæcunque nobis sunt co-
gnitæ, ergo nulla omnino res, quæ
res vna sit numero, erit etiam tri-
na, & sic neque res illa diuina,

A cùm similiter sit vna res quædam secundum communissimam no-
tionem huius vocabuli. Hæc au-
tem induc̄tio quò minus in pro-
posito procedat, obstat maius
quoddam lumen, quām sit lumen
naturale rationis, quo forma col-
ligendi per inductionem nititur.
Id autem lumen dico esse lumen
B diuinæ reuelationis, quatenus est
hominibus per Ecclesiæ auctorita-
tem atq; ministerium sufficien-
ter proposita, atque etiam confir-
mata communibus illis nostræ fi-
dei motiuis, quæ euidenter ostendunt,
eam esse prudentum assen-
sione dignam: vt fusè demonstrau-
i in eo libro, quem Analysim fi-
dei inscripsi. Hæc reuelatio ita te-
stata meritò nobis persuadet de-
ficere inductionem in illa re sin-
gulari, quæ est Deus & Trinitas.

C A P V T I I I .

*Proponuntur considerationes tres,
qua declarant, ex propositioni-
bus vniuersalibus, quantumvis
evidenti inductione notis, nihil
posse contra mysterium sanctissi-
mae Trinitatis concludi.*

ATQVE vt id ita esse pla-
nè statuamus, præter
communia motiua fi-
dei, quæ dixi, tres ad-
huc considerationes meritò mo-
uere possunt. Vna est, quòd ne
ipſi quidem humanæ rationi vide-

ri debet penitus impossibile, vt vni re singulari non competit idem quod inuenitur in reliquis omnibus singularibus, quantum uis alioqui comprehensis sub eadem communissima vocabuli nō tione. Quid enim vetat quō minus per potentiam Dei absolutam fieri posset, vt cūm omnes homines (exempli cauſa) quos ipsi videre potuimus, colore prædicti sint, tamen quidam vnuſ homo non coloratus diuinitus alicubi conseruetur? An erit vlla contradictione, si vnuſ quidam qualitatis eius, quam colorem appellamus expers sit, & alij tamen omnes ea qualitate prædicti? Hoc igitur si ita accidere, reuelatione aliqua diuina probaretur, quæ esset ita sufficienter testata ac est nostra fides; parum cōtrā mouere deberet induc̄tio reliquorum hominum singularium, quos ipsi vidimus. Non enim tūc ea induc̄tio in illo etiam homine singulari pcederet. Nec mouere igitur in proposito debet, quōd induc̄tio ex rebus creatis collecta non habeat locum in illa re maximē singulari, quæ est Deus & Trinitas. Quod autē nullam propterea contradictionem mysterium Trinitatis inuoluat, suis locis postea planum faciemus.

Altera consideratio est, quōd naturalis rationis lumē non simpliciter nos ducit ac impellit ad idem iudicādum de quolibet sin-

A gulari quod in reliquis sub eadem communi notione contentis induc̄tio ostendit; sed tum demum, cūm nullum maius atq; præstantius lumen, idque sufficienter testatum, obiicitur, quod secus in aliquo singulari rem habere indicet. Hoc enim lumen præstantius si obiiciatur, ipso etiam naturali lumine rationis, adiuti ope supernaturali diuina impellimur, vt inductione postposita secus rem se habere in vno quodam singulari sentiamus. Nam cūm lex ipsa prudentię à nobis tunc requirat vt ita putemus; confitendum etiam necessariō est, sic nos esse natura cōparatos, vt mente diuinitus illustrata & adiuta, possimus id prudenter putare: maximē cum ipsa etiam naturali ratione competut vim atq; essentiam & existendi modum diuinitatis longissimē superare captum humanae rationis. Quoniam igitur in proposito præstantius lumen diuinę reuelationis, idq; sufficienter testatum nobis obiicitur, quōd minus inductione colligamus ita rem se habere in diuinitate, sicut videmus se habere in aliis rebus; secundum naturam etiam nostrā rationis facimus, cūm existimamus secus in te diuina esse, neque ibi inductionem locum habere.

Tertia consideratio, quæ vt id existimemus mouere potest, est, quōd quamuis res diuinā cum rebus aliis creatis, nobis notis, in

notione communissima per vocabulum, Res significata, ut cuncti conueniat: tamen sine illa dubitatione scimus, propriam rationem rei diuinę infinito interuallo à rationibus propriis aliarum rerū omnium distare. Quis autem non facile animum inducat, ut credat, aliud longè competere rei infinitę quam rebus finitis, cum id persertim tam magnis & grauibus rationibus tantoq; pondere auctoritatis confirmatur, quam est probata nostra fides:

Hac in primis consideratione veteres Patres argumentis hæreticorum ex ratione creatarum rerum petitis, passim in hac materia occurserunt. Quod faciendum esse, D. Athanasius, eternam Filij generationem aduersus Arianae argumenta defendens, præclarè docuit his verbis: *Tamen si* (inquit in epistola de Synodi Nicenæ decretis ante med.) *eadem dictiones de Deo & hominibus* (& similiter de aliis rebus creatis) *in sacris Scripturis habeantur; hominum tamen perspicacium est, ut Paulus I. ad Timoth. præcipit, lectioni attendere, ut rem cum iudicio discernant, & pro natura rerum vocabula accipiant sine intellectu confusione: Ne, quæ Dei sunt, humano more intelligent; sed enim est vinum aqua miscere, & alienum ignem altari inferre. Ac D. Gregorius Nazianenus orat. 4. de Theologia respondens ad argumenta Eunomij contra processionem Spir-*

A tus sancti: *Valde, inquit, profecta turpe est, nec turpe solum, sed etiam admodum stultum & inane, ex humilibus ac terrenis rebus superarum simulacrum sumere, quodque Isaia ait, viventia in mortuis querere. Quocirca & D. Dionysius capite i. mysticæ Theologiaz grauiter in eos inuehitur, qui in disputationibus de diuinitate: Rebus (inquit) terrenis adhærescant, & nihil supra ea que sunt & supra substantiam (nempe secundum eam rationem quam illa in creaturis habet) cogitant, quin potius arbitrantur sua cognitione nosse, cum qui posuit tenebras latibulum suum, & summam caussam omnium ex extremis in natura rerum designant, nihilq; eam antecellere aiunt impensis imaginibus quas ipsi fingunt.*

B Has igitur tres considerationes si ad grauissima motiva & argumenta, quæ alioqui nobis suppetunt pro credendis assertionibus omnibus nostræ fidei, adiungerimus, satis eidens à nobis ratio reddi poterit, cur prudenter existimemus, propositiones eas vniuersales omnino esse falsas, q; in bona alioqui forma argumenti obiciantur contra mysterium sanctissimæ Trinitatis, & alia similia. Quam rationem cum reddimus, eidenter soluimus eiusmodi argumenta, ut supra dictum est. Cumque etiam argumenta alia, quæ peccant in conclusionis forma, sine controversia possint euidenter solui, fit ut nullum omnino argu-

argumentum contra mysterium A istud pponi possit quod non manifeste refelli queat , sicut in progressu huius disputationis magis patet. Quare ad hunc in primis scopum in hac tractatione collimare opus est , vt postquam ipsas assertiones fidei auctoritate diuina, & pia ratiocinatione (vt D. Athanasius loquitur) confirmaverimus , contraria quoque argumenta perspicue dissoluamus. Et hæc de huius disputationis fine sint dicta.

CAP V T IV.

De ratione ac via probanda veritatis in hac disputatione.

DR A T E R E A verò , C quod ad modum in ea procedendi attinet , primò intelligendum est , non Scripturas modò , & rationem consentaneam Scripturis , sed etiam Ecclesiæ definitiones , & testimonia veterum Patrum , tum ad probationem veritatis , tum ad refutationem contrariorum errorum iure ac merito usurpari posse ac debere. Auctoritas enim Scripturæ atque etiam Ecclesiæ , certum ac infallibile argumentum in fidei quæstionibus , qualis potissimum est hæc de sanctissima Trinitate , suppeditant , ut alio in libro pbauius. Item consentiens Patrū testimoniū per se quoq; est infallibile,

sicut etiam eodem libro docuimus. Deinde etiam , vt D. Augustinus grauissimis verbis Iuliano Pelagiano obiecit , testes fide dignissimi sunt veteres Patres veræ atque Apostolicæ fidei , vt quantumuis eorum auctoritatē aduersarij contemnant , tamen id absq; summo pudore , si modò sint homines , non possint facere. *Quis enim nunc ex aduersariis tam vescors sit , vt non erubescat à Christiano populo requirere , suum vt iudicium iudicio sanctissimorum Patrum Athanasij , Basilij , Nazianzeni , Ambrosij , Augustini , & aliorum in Scripturis , quæ sunt de Deo trino & uno , intelligendis anteponat?*

Itaque summè impudens , neque iniuria , est habitus Eunomius hereticus , quod aduersus fidē SS. Trinitatis disputaturus , his verbis (vt est apud D. Basiliū lib. I. aduersus eundē Eunom.) contra præiudicia Ecclesiæ & Orthodoxorum Patrū lectoribus præscribere volebat : *Petimus , inquit , præ omnibus , ut ne velitis multitudine mendaciorum à veritate discernere , maiori parti , quod melius est attribuendo , neque dignitatibus commoueri , aut ordini pregressorum plus tribuere , & posterioribus aures obturare . Cui D. Basilius ; Quid dicas ? inquit . Ne tribuamus plus pregressis ? Ne renunemur multitudinem & eorum qui nunc sunt Christiani , & eorum qui nati sunt ab eo tempore , quo predicari cœpit Euangelium ?*

Bium? Ne reputemus dignitatem eorum qui omnigenis donis spiritualibus clauerunt? quibus omnibus inimicam & aduersam hanc viam impietatis recens excogitasti; sed clausis in totum animi oculus, & omnium Sanctorum memoria ex mente eiecta, ociosum as purgatum cor suum quisque inductionibus ac sophismatis tuis supponamus? Magnam profectò potentiam nactus fueris, si que variis suis insidiis Diabolus non est asequitus, ea tibi asequi contingat, ut traditionem (de fide sanctissimæ Trinitatis) qua per omne tempus preteritum apud Sanctos obtinuit, vestre inuento impio viliorem iudicemus.

Neque hoc igitur à nobis nunc Satanas per suos administratos Dei perduelles obtinebit, vt veterum Patrum neglecta auctoritate, illorum mendaciis assentiamur. Quin potius exemplo D. Basilio libro de Spiritu sancto, capite 29. Ambrosij in prologo lib. de fide, Athanasij in epistola de Nicæna Synodi decretis non longè à fine, testimoniis etiam SS. Patrum Catholicam sententiam de hoc sanctissimo mysterio cōfirmabimus: *Quibus oportet ut populi Christiani quemadmodum à D. Augustino libro 2. contra Iulianum grauiter dictum est* potius eligant adharere. Nam quod aduersarij in hac quæstione Patrum auctoritate aduersum se pugnari minimè volunt, id verò nihil mouere nos debet. Quid enim si hostis capitalis tuus, quem, quoquo modo possis, oc-

A cidere liceat, tibi præscribere vellet, ne id hasta vel gladio, sed alio duntaxat instrumento faceres? An ideo prætermittere deberes eum, cum posses, gladio perire? Cùm igitur veterum quoq; Patrum auctoritas ad confodendos hostes veritatis in quæstionibus fidei aptissimum quoddam B inter cetera genus armorum sit, illo item in hac quæstione vèlint nolint sanctissimæ Trinitatis rebelles à nobis iugulari debent.

CAPVT V.

Cuiusmodi vocabula in hac disputacione usurpari debeant.

 Ecundo, pertinet illud quoq; ad modum tractandi de hac materia, vt non satis esse putemus de hoc mysterio rectè sentire, nisi etiam idoneis verbis, id quod sentimus, eloquamur. Rectè enim D. Augustinus lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 23. *Liberis verbis utuntur Philosophi, & in rebus ad intelligentendum difficillimi religiosarum, aurium non timent offensionem; nobis autem ad certam regulam loqui faveat.* Quod præceptum, quam cautissimè de diuinis rebus loquendi à D. etiam Dionysio cap. 1. de diu. nom. Damasceno li. 1. cap. 2. Hieronymo de verb. myst. Basilio lib. 2. contra Eunom. non multò post initium, & aliis Patribus traditum, si in villa alia quæstione, in hac

hac maximè de sanctissima Trinitate, vbi, vt ait Augustinus lib. I. de Trinitate, cap. 3. omnium periculosisimè erratur, necessarium est.

Idonea verò vocabula diuinorum rerum censenda sunt, nō solùm ea quæ totidem syllabis reperiuntur in Scripturis, sed etiam illa quæ conuenienter Scripturis Ecclesiæ consuetudo usurpauit, vt accuratè D. Athanasius in epist. de decretis Nicenæ Synodi, & in disput. cum Ario Laodiceæ habita, ostendit aduersus Arianorum importunitatem in reiiciendo vocabulo, homousios.

Itaque D. Basilius lib. 2. contra Eunom. Eunomiū refellens quod Filium Dei nouo vocabulo genitaram appellaret, non ideo solùm eam vocem reiecit, quia in Scriptura non reperitur, sed quia à cōmuni (inquit) consuetudine & à Scripturarum usu genitura vox aliena est. Horrendum est autem (inquit etiam ibi) nostris eum nominibus appellare, cui largitus est Deus nomen, quod est super omne nomen. Quanquam neq; veretur omnino idem Basilius ser. contra Sabellianos & Arium, cùm additione quadam usurpare vocabulum genitaram: cùm Filium vocat genitaram Patris non defectuosa. Quod ideo fecit, vt ea explicazione ad vocabulum adhibita errorem corrigeret Eunomiorū, quem illi occultabant usurpando absolutè id vocabulum.

A Porro præcipua quædam sunt vocabula, quæ licet in Scriptura expressè non sint, à Patribus tamen in hac disputatione conuenienter rebus ipsis, quas Scriptura tradit, usurpatur. Cuiusmodi sunt Trinitas, essentia, subsistētia, persona, hypostasis, personæ notio, potentia & actus notionalis, relatio, homousion, etc. Illa verò alia vocabula; Pater, Filius, Spiritus sanctus, generatio, processio, æqualitas, in ipsa etiam Scriptura reperiuntur. Et fastidiūt quidem ac respūt Dei perduelles, vt rem ipsam sanctissimæ Trinitatis, ita etiam illa vocabula quibus ea ipsa res commodissimè ab Orthodoxis ad declarationem mysterij, & ad detegendas hæreticas infidias, significatur. Sed tamen nullis vocabulis aptius & conuenientius ipsis sacræ Scripturæ, quam his, rem huius mysterij indicari posse, manifestè patebit, cùm res ipsas illis significatas in progressu disputationis afferemus.

D

CAPVT VI.

Quo sensu in hac disputatione usurpari debeant vocabula.

E R T I O, sed neq; satis est aptis vocabulis in hac materia vti, nisi in ea etiam significacione & eo sensu, quo oportet, utaris. Alioqui vel maximè ex ea parte periculum imminet, ne ex ver-

C bis

bis perperam atque inordinate prolatis (quantumuis ipsa sint per se commoda) hæresis incurratur, vt D. Hieronymus admonuit. In promptu igitur illud habendum est in hac omni disputatione: cùm vocabulis iis, quæ propriè tribuimus Deo, rem illam diuinam quæ est Deus & Trinitas, significamus, cuiusmodivocabula sunt essentia, persona, relatio, Pater, Filius, & alia id genus, quæ, vt antè diximus, in hac tractatione usurpan- tur, duo esse nobis cogitanda:

Alterum est, quòd non modò notiones communissimas eorum vocabulorū verè tribuimus sum- mè ac infinitè illi rei, quæ est Deus & Trinitas: sed etiam est animus eorum vocabulorum vñ (ita vt possimus) significare rationem propriam & peculiarem, quæ in re illa summa & infinita vocabulis his respondet: loquimur enim de ea re infinita, non vt est essentia aut persona, aut aliquod eiusmo- di, modo aliquo proprio rei crea- tæ, aut modo duntaxat communi- nissimo rei increatæ & creatæ, sed vt est hæc omnia modo suo pecu- liari: alioqui non de re ipsa diuina appriè, vt est diuina, loqueremur.

Alterum est, quòd cùm ratio tamen peculiaris, quares illa infi- nita, est essentia, & persona, & Pa- ter, & reliqua eiusmodi, infinitè prorsus distet à ratione propria & peculiari, qua res creata est essen- tia, aut persona, aut Pater, etc, mi-

A nimè potest à nobis ita distinctè intelligi aut significari per ea vo- cabula, sicut intelligi & significari potest ratio propria & peculiaris quæ iisdem vocabulis responderet in re creata. Rationem enim peculiarem in re creata proprio ac distincto conceptu intelligimus, atque adeo distinctè etiam illam per ea vocabula significare possumus. Rationem verò peculiarem, in illa re diuina his vocabulis re- spondentem, non percipimus, ni- si imperfecto admodum atq; ob- scuro confusoq; conceptu: nem- pe cùm cogitamus rem illam diuina peculiari quadam ratione sua, essentiam, aut personam, aut Patrem, & reliqua eiusmodi dici, quatenus modo quodam infinitis partibus sublimiori, præstat aut continet, quidquid est in pecu- liari ratione rei creatæ, quatenus hæc item eiusmodi vocabulis no- minatur.

C Quæ causa est, cur ea vocabula totam rationem rei creatæ adæ- quare dicantur. Non perinde aut adæquant rationem totā illius rei infinitæ. Cùm enim ad rem crea- tam hæc vocabula accommoda- mus, animus esse solet significare notionem non modò communis- simam, sed etiam peculiarē, quam de re creata clarè & distinctè com- pertam habemus. Cùm verò ea- dem vocabula tribuimus rei di- uinæ, licet vtramq; similiter no- tionem, nempe & communem & pro-

propriam (vt antè dictum est) ve-
limus significare: tamen vt pro-
priam clarè & distinctè non intel-
ligimus, ita neque illam distinctè
eorum vsu vocabulorum signifi-
camus.

Hoc igitur in usurpandis voca-
bulis, quibus sanctissimè Trinita-
tis mysterium explicatur, diligen-
tissimè attendendum est, vt cùm
Essentiam, dicis aut *Personam*, aut
Patrem, aut aliud eiusmodi voca-
bulum, quod de Deo propriè di-
citur, ne subeat animo notio pro-
pria & peculiaris, quam eadem
vocabula in re creata significant:
sed cogites, rem illam summam &
infinitam, essentiā, aut personam,
aut Patrem, aut quid simile dici,
non quia secundum rationem pe-
culiare ita sit essentia aut perso-
na, sicut est res creata, sed quia (vt
antè dictū est) infinitè sublimiori
modo præstat & continet quid-
quid est in propria ratione rei crea-
ta, vt his vocabulis significatur.

Hoc D. Dionysius, Athanasius,
& Nazianzenus paulò superiùs à
nobis citati, & alij veteres com-
muniter, docere voluerunt, cùm
adeo diligenter notarunt, ratio-
nem illius rei quę est Trinitas non
esse ex rerum creatarum rationi-
bus estimandam, sed quiddam de
illa supra omnem creatam ratio-
nem esse in animo cōcipiendum.
Quod cùm facimus, propriam ac
peculiarem (quoad fieri in hac vi-
ta mortali potest) notionem SS.

A Trinitatis in mente conforma-
mus; neq; vltérius cogitatio no-
stra in propria ratione percipiendā illius rei diuinę, quę est Deus
& Trinitas progredi potest, sed
(vt cum D. Athanasio in epist. ad
Serap. loquar) *bucusquecumdeuen-
tum est, Chernbin obne lat faciem eius:*
ne scilicet illius ratio peculiaris
distinctiùs in hac vita à nobis in-
telligi poscit: vbi in cor hominis
non ascendit illa diuinitatis co-
gnitio, quam præparauit Dominus
pro vita futura diligētibus se,
vt grauiter est scriptum à D. Gre-
gorio Nazianzeno oratione se-
cunda de Theologia, non longè
ab initio.

C Quocirca & à D. Augustino li. 5.
de Trinitate, ca. 9. eleganter scri-
ptum est, tres personas in diuini-
tate dici; *Non ut illud quod est Trini-
tas, dicatur, sed ut non taceatur.* Qui-
bus verbis Augustinus non signi-
ficat, nihil penitus de diuinitate
dici, cùm tres in illa personas es-
se dicitur, vt præcipui sanctissimè
Trinitatis perduelles, Transluya-
ni ministri libro 2. de falsa & vera
cognitione Patris & Filij & Spiriti-
tus sancti, cap. 9. obtutissimè exi-
stimarunt. Sed docet Augustinus,
cùm tres personæ in diuinitate
dicuntur, non dici aliquid quod
adæquet prorsus ipsam rationem
propriam illius rei summę, quę
est Deus & Trinitas, quamvis ne-
que omnino tunc quid ea res sit,
taceatur.

Atque hoc quidem documentum de notione ac usu vocabulorum cùm de sanctissima Trinitate loquimur, si diligenter in hac omnī disputatione memoria repetitum atque obseruatū fuerit, facile efficiet, ne summa alioqui admiratio huius magni mysterij, aut extingue in nobis aut minuere conceptam de illo fidē vlla ex parte possit. Non enim est incredibile, sed potius rationi consentaneum, quod longè diuersissima ab omni ratione rerum creatarum conueniant diuinæ illi rei quæ infinito modo præminent rebus creatis, infiniteque ab eisdem distat etiam quatenus eadem vocabula sunt ipsi cum illis communia.

Quod quamvis ita sit, tamen non ideo putandum est, nos aut falsa, aut inania, aut præter rem ipsam Trinitatis loqui, cùm de mysterio isto loquimur eiusmodi vocabulis. Verè enim ea vocabula id significant quod est in ipsa re diuina, & verè nos etiam id ipsum per hęc vocabula intelligimus, tamen non satis exacte & distincte, sed concipiendo (vt suprà dictum

A est) quod aliquid in re diuina infinitè præstantiori modo respondeat rationibus propriis rerum creatarum per ea vocabula significatis. Quam sanè doctrinam D. etiam Athanasius in epistola de decretis Nicenę Synodi tradidisse mihi videtur his verbis: *Cum dicimus, inquit, Deum, & Patrem non minamus, ipsius substantiam significamus. Nam tamen si comprehendere quem si illius substantia, nequeas tamen de substantia illius, hoc est, de ipso Deo sentis & cogitas, cùm Scriptura nominibus Deus & Pater appellatur.*

Item D. Basilius lib. i. contra Eunomium: *Nullum, inquit, nomen est, quod totam Dei naturam sufficienter enunciare possit: Plura vero & varia, singula in propria significatione, obscuram quidem penitus & minutissimam, quācum ad totum attinet (nempe secundum propriam etiam & peculiarem rationem quam in re diuina cōcipimus, vt antè dictum est) nobis tamen sufficientem intelligentiam colligunt.* Sed iam tempus est ut ad Orthodoxam de hoc mysterio doctrinam confirmandam & explicandam accedamus.

*C*ontra, singula in propria significatione, obscuram quidem penitus & minutissimam, quācum ad totum attinet (nempe secundum propriam etiam & peculiarem rationem quam in re diuina cōcipimus, vt antè dictum est) nobis tamen sufficientem intelligentiam colligunt. Sed iam tempus est ut ad Orthodoxam de hoc mysterio doctrinam confirmandam & explicandam accedamus.

LIBER PRIMVS,
DE DISTINCTIO-
N E D I V I N A R V M
P E R S O N A R V M E T V N I T A-
T E E S S E N T I A E , S E -
C V N D V M S E .

C A P V T P R I M V M.

Proponitur status controuersie, & sententia Ecclesiae Catholice, de distinctione personarum & unitate essentiae.

PRINCIPIO, vt huius controuersiae status, & quæ sit Ecclesiae Catholice de sanctissima Trinitate sententia, rectius intelligatur, animaduertendum est, tam ab hereticis, qui Scripturam sacram recipiunt, quam ab ipsis Catholicis, sine controuersia, vt certam atque exploratam concedi vnam quandom hypotesim, circa quam omnis hec de sanctissima Trinitate disputatio, omnisq; dissensio inter Orthodoxos & Dei rebelles hereticos est. Ea hypothesis est, Deum illum immensem & incom-

Aprehensibilem, quem nobis & ratio ostendit, & Scriptura passim prædicat, Patrem esse ac dici cuiusdam singularis atque unigeniti Filij, qui & in Scriptura Verbum eiusdem Dei Patris quandoque nominatur, itemque esse eiusdem Dei Patris Filiique quandam Spiritum, qui Spiritus sanctus in Scriptura quoque singulariter appellari solet.

Iam Ecclesiae Christi perpetua confessio, in quatuor celeberrimis illis Conciliis, Niceno, Ephesino, Chalcedonensi, & Constantinopolitano, asserta, & à veteribus Patribus, potissimum Athanasio, in expositione fidei, Gre-

C 3 gorio

gorio Nazianzeno oratione 3. de A Theolog. Ambrosio lib. 1. de fide ad Gratianum, cap. 1. Augustino libro 1. de Trinitate, cap. 3. sub finem, paucissimis verbis pulchre comprehensa est, numen diuinum personis tribus distinctis contineri, nempe illo Patre, & illo Filio, seu Verbo, & illo Spiritu sancto, quos Scriptura commemorat; & vnamquamque harum personarum esse verum Deum, idq; per vnam & eandem essentiam illis omnibus communem, ita vt cum tres sint personæ, quarum vna non est alia, non tres Dij tamē, sed vnum sint atq; idē Deus.

Hæc fidei confessio quatuor omnino assertiones continet, quæ ab aliis atque aliis hæreticis partim veteribus, partim recentibus (vt videbimus) impiè negatæ sunt, quæque idcirco à nobis sigillatim confirmari atque defendi debent. **P R I M A assertio.** Non modò Pater, sed etiam Verbum, seu Filius, itemque Spiritus sanctus, est vera atque subsistens persona. **S E C U N D A assertio.** Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, non vna & eadem persona sunt, quæ tribus illis non minibus diuersa ratione significetur, sed tres distinctæ, ita vt horum quilibet sit vna quædam persona ab aliis duabus distincta. **T E R T I A assertio.** Quilibet illarum personarum est verus Deus. **Q u a r t a assertio.** Persona Patris, aut Filii, aut Spiritus sancti,

nō per aliquam sibi soli propriam essentiam est Deus, ita vt tres sint essentiæ, sicut tres sunt personæ, sed vna & eadem numero est singularis atque individua essentia communis re ipsa tribus istis personis, ratione cuius oēs hæ perso- næ sunt vnum & idem Deus.

Nec me latet alios ab vnitate essentiæ diuinarum personarum disputationem hanc solere exordiri. Sed mihi tamen placuit hoc modo & ordine proponere, quæ de distinctione personarum diuinarum & vnitate essentiæ per se & absolutè considerata, probanda nobis sunt, duas potissimum obcaussas. Vna est, quia nisi veritas & subsistentia atque etiam realis

C distinctione omnium personarum, aduersus eos hæreticos, qui ista negat, probata primum sit, ociosè & intempestiuè videri potest probatio institui, quod Filius seu Verbum, & Spiritus sanctus sint Deus, aut etiam, quod sint vnum Deus. Auet enim in primis animus intelligere, quisnam sit iste Filius seu Verbum, & quis item ille Spiritus sanctus, de quibus, vtrum sint Deus & vnum ille Deus, qui est Pater, disputatur; an scilicet quilibet istorum sit persona, & persona distincta, quod nonnullis hæreticis negatum est. Alioqui non admodum difficulter ab hæreticis obtinebimus, vt concedant, Verbum, aut Spiritum sanctum esse verum Deum; si

pro-

probatum non sit Verbum & Spiritum sanctum esse per se personas distinctas à persona Patris, & non ipsum Patrem, quem omnes hæretici Deum esse vltò fatentur. Altera causa huius nostræ methodi est, quoniam animaduertimus ferè hoc eodem ordine do&trinā de Deo trino & uno proponi in iis Scripturæ locis, quibus aliquantò pleniùs illa traditur. Vt cùm diuus Ioannes, pro Christi diuinitate disputans, inquit 1. Ioan. 5. Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Atque ipse etiam Christus Ioannis 14. Ego & Pater vnum sumus. In quibus locis animaduertit Lector assertionem distinctarum personarum assertioni vnitatis earum essentiæ præponi: quæ testimonia infra suis locis repentina nobis erunt.

C A P V T I I .

Non modo Patrem, sed etiam Filium atque adeò Verbum ipsum diuinum esse per se subsistentem personam; & quid vocabulo persona intelligatur.

PERSONÆ vocabulum in hac disputatione idem nobis & aduersariis sine controvergia significat, nempe substantiam intelligentem & individuam, siue

A incommunicabilem. Ita Boëtius in libro de duabus naturis, & Richardus Victorinus lib. 4. de Trinit. capite 18. & alij Theologe am vocem definiuerunt. Atque illam in eadem significatione usurparūt antiqui Doctores Latini; Tertullianus lib. cōtra Praxeam; Cyprianus sermone de Christi natiuit. Laetantius lib. 4. de vera Sap. cap. 39. Augustinus lib. 11. de ciuitate Dei, cap. 24. & s̄epe alijs; Ambrosius de institut. virgin. cap. 10. Hieronymus epist. 57. ad Damasum, & alij.

Eadem autem est vis vocabuli προσώπεις Græcè, quæ verbi persona. Quo Græco vocabulo similiter Græci Patres antiqui; Iustinus in expositione fidei; Athanasius in oratione q̄ vnuis sit Christus; Gregorius Nazianzenus oratione in sanctalumina, & alij substantiam intelligentem & individuam significarunt.

Quam ob rem iure ac meritò Laurentij Vallensis temeritas reprehenditur. Is enim libro 6. elegantiarum, cap. 24. Boëtium incusans, quia personam substatiā esse definiuit, scribere ausus est, non magis in Deo, quam in bruto animali personam esse: non enim eam vocem significare substantiā, sed accidens, siue qualitatem, quæ in Deo non habet locum. Nobis verò consuetudo sermonis Ecclesiastici, præsertim adeò vetus, ad eum ysum vocabuli satis esse debet,

bet, etiam si ex sua illum institutio-
nem minimè haberet. Quanquam
& Cicero nonnunquam pro sub-
stantia ipsa hominis personam v-
surpassem videri potest.

Porro hic idem usus Ecclesias-
ticus similiter effecit, vt idem
etiam in hac materia significethy-
postasis quod persona, vt iam o-
lim diuus Athanasius in epistola
de Nicæna Synodi decretis, &
Gregorius Nazianzenus orat. de
Epiphan. & Cyrillus Alexandri-
nus in exegesi de incarnatione
Verbi, sine discrimine ista voca-
bula pro eodem usurparunt. Re-
ctè enim, de iis vocabulis agens
diuus Gregorius Nazianzenus or-
atione in sancta lumina: *Non est,*
inquit, *de nominibus odiosa conten-
tione certandum, quamdui syllabe ad
eandem sententiam ferent.*

Quanquam olim quidem neq;
Latinis hypostases in Deo facile af-
ferebant, neque Græci personas.
Vt enim D. Gregorius Nazianze-
nus orat. de laudibus diuui Atha-
nasij cōmemorat, Græci qui tres
hypostases dicebāt, Latinis vide-
bantur tres vias, siue essentias cū
Ario dicere, eò quod tota pro-
phanorum Græcorum schola (vt
D. Hieronymus epi. 57. affirmat)
discrimen inter hypostasim & viam
ignorabat. Latiniverò qui reiecto
nomine hypostasis personas dice-
bant, Græcis videbantur distin-
ctionem non realem, sed tantum
ratione muneris, siue officij, inter

A Patrem & Filium & Spiritum san-
ctum cum Sabellio agnoscere; eò
quod personæ vocabulum ad au-
toritatem officij significandam
accommodari solet. Ob quā ver-
borum contentionem: *Eò, inquit*
D. Gregorius Nazianzenus orat.
de laudibus Athanasij, sub finem,
~~res adducta est, ut periculum effet, ne~~
~~orbis terrarum fines~~ (hoc est, Ori-
entalis & Occidentalis Ecclesia) *vna*
*cum syllabis à se inuicem distraheren-
tur & abrumperentur.*

B Verùm, vt deposita tandem
controuersia nominum, Græci
πρόσωπα, seu personæ vocabulum
pro hypostasi usurparēt, D. Atha-
nasius (sicut loco citato narrat
Gregorius Nazianzenus) effecit:
& vicissim etiam, vt Latini hypo-
stasim pro persona dicerent, effe-
cit apud Pontificem Damasum,
D. Hieronymus epist. 57. Ac idem
etiam quod hypostasis & persona,
vocabulo suppositi (quod Græci
ὑφίσια μέτον vocant) itemque sub-
sistenter, significatur; vt ex ratio-
ne ipsa nominum & usu scripto-
rum Ecclesiasticorum facile ostē-
dit D. Thomas i. par. quæst. 29.
art. 2. Est igitur persona seu hypo-
stasis, seu subsistenter, seu suppo-
situm in proposito, substantia in-
telligens, indiuidua & incommu-
nicabilis, vt antè sine controuer-
sia definiebamus.

C In qua descriptione vocabu-
lum (incomunicabilis) addi-
mus, vt significemus, quatenus sit
indi-

indiuidua illa substātia, quam appellamus personam. Individuum enim vno modo dicitur, quod est in se determinatum & singulare: vt singulare videlicet ab vniuersali differt. Quo pacto natura etiam singularis, vt hæc natura est, verè est individua, quamvis non eo ipso persona. Ut patet in humana natura à Verbo diuino assumpta, quæ licet sit singularis & individua, non est tamen persona. Altero modo individuum dicitur absolute & completere, quod non solum est hoc singulare determinatum: sed etiam per seipsum, non autem in alio subsistit, quodque adeò suum quandam terminum habet in toto complexu substantiæ ultimum, qui se ad natu-ram singularem ita habet, sicut punctum ad lineam. Hoc modo est individua illa substantia, quam definiimus esse personā. Et quia substantia, quatenus sic est individua, nec est, nec esse potest substantialiter in aliquo alio: ideo eam etiam appellamus incomunicabilem.

Hac vocabulorum explicatio-ne præmissa, demonstranda est assertio proposita, nempe non modo Patrem in diuinis, sed etiam Filium seu Verbum (quod & postea ostēdemus de Spiritu sancto) esse verè subsistentem personam. Et quidem Patrem personam esse, non modo apud omnes Orthodoxos in cōfesso est, sed ab omni-

A bus etiam veteribus hæreticis sine controuersia olim concessum. V-nus tamen hac temestate hæreticus fuit Valentinus Gentilis, qui quod rationem personæ fortasse nesciret, insipienter admodum suis in prothesibus ita scripsit: *Pater non est hypostasis seu persona, sed Spiritus, à quo omnia, secundum Apostolum.* Quasi verò Spiritus, à quo omnia, persona non sit. Personam enim nominamus (vt dictum est) rem per se subsistentem, intelligentem, agentem. Quę omnia tribui aeterno illi Patri, qui in Scripturis commemoratur, perspicuum est: *Ego, ait Dominus ad Moysen Exo. 3. sum is qui sum.* Hoc ab existendo nomen Patri vel maximè contienire, sicut & alia, quæ dicuntur in sacris literis absolute de Deo, nemo est qui inficietur. Quis verò cogitare potest, eum per se non subsistere, qui ab existendo etiam nomen accepit? Adeo, quod innumera sunt Scripturæ testimonia, in quibus vel cognitio, vel operatio varia atque multiplex, præter subsistentiam, Patri tanquam verę personæ tribuitur.

Sed neque nullus unquam hæreticus tam vecors existit, qui Filium huius Patris unigenitum, cuius tum alias passim, tum apud Ioannem Euangelistam frequens fit mentio, qua ratione quidem Filius nominatur, negauerit verè personam esse. Nam si verus Filius unigenitus Patris est, qui non ipse

D etiam

etiam sit vera persona, similiter atque suus Pater? Accedit, quod omnes etiam hæretici (excepto somniatore illo Valentino) facteri sunt id coacti, quod in Scripturis sacris perspicuum est, videlicet, eum Filium Patris vngenitum, ipsum Dominum nostrum Iesum Christum esse. Christum autem personam veram esse, subsistentem, intelligentem, & operantem, euidentissimè Scriptura diuina tradit.

Illud autem est, quod in controuersiam à diuersis hæreticis sceleratè fuit reuocatum, vtrum hæc ipsa persona, quæ vñigenitus Patris Filius, atque adeò Christus est, sit quoque diuinum illud Verbum, quod tum aliás, tum ab eodem Euangelista Ioanne commemoratur: ita vt Verbum illud res sit quædam subsistens, & viuens, & agens, & incommunicabilis, & in summa, illa eadem persona, quæ est vñigenitus Dei Filius homo Iesus Christus. Quæ controuersia, nō modò vt intelligatur quænam & qualis persona sit vñigenitus Dei Patris Filius, Iesus Christus, sed eriam vt eiusdem diuinitas coæterna & consubstantialis Patri, suo postea loco commodiùs afferatur, determinanda nūc est.

Verbum igitur esse personam ipsam, quæ est Christus vñigenitus Patris Filius, Samosateniani negarunt. Hæc enim sunt verba

A D. Athanasij oratione contra Arianos, in illud dictum; Deus ex Deo, circa finem: *Quidam*, inquit, ex discipulis Samosatenis disidentes Verbum à Filio, dicunt, *Filium quidem esse Christum: Verbum tamen, alium; eiusq[ue] occasionem arripiente ex verbis Petri Actor. 13. dicentis: Verbum misit filius Israël pacem euangelizans per Iesum Christum. Hic est omnium Dominum. Aiuunt enim, Verbum ita loquuntur esse per Iesum Christum, quem admodum in Prophetis solet. Ac proinde aliud Prophetam esse, aliud Dominum.*

B Valentinus etiam alium esse Filium à Verbo censuit, teste Ireneo lib. I. cap. I. & Theodoreto in epitome diuin. decret. de Filio, cuius verba sunt: *Nec, ut volunt Valentini fabule, alium esse dicimus vñigenitum, & alium Verbum, & alium Christum, & rursus Iesum.*

C Item Arius in lib. quem Θαλάσσα nominabat, vt commemorat diuus Athanasius in epistola de decretis Nicenæ Synodi. Idem etiam negauerunt Arij discipuli, vt refert idem Athanasius in epistola citata, & in oratione contra Arium, de dicto, Deus ex Deo, &c.

D Item Sabelliani, Verbum non esse rem subsistentem aliquam, sed simplicem quandam Dei conceptionem de carne suo tempore induenda, verbo mentis nostræ cogitationique similem, putauerunt, vt testantur diuus Athanasius oratione cōtra Sabellij Gregales,

gales, & Basilius in sermone contra Sabellianos & Arium. In quo errore fuerunt etiam Valentinianni, ut intelligi potest ex diuo Ireneo, libro secundo, capite decimo octauo.

Neque est ab hac quæstione aliena hæresis Nestorianorum, qui licet Verbum agnoscerent esse verè personam, tamen non concesserunt esse personam omnino eadem, quæ est Christus vnigenitus Dei Filius, sed aliam, quæ neque nasci vlo modo ex Virgine, neq; pati, aut mori potuerit, vt ex Concilio Ephesino & ex variis scriptis D. Cyrilli constat, itemque ex Synodo V. capite duodecimo, vbi nominatim hæresis tribuitur Theodoro Mopsuesteno hæretico Nestoriaño.

Commemorantur quoq; à diuo Augustino de hæref. capite 30. hæretici quidam Alogiani: *Propriæ*, inquit Augustinus, sic dicti, quia Domini verbum recipere noluerunt, Ioannis Euangelium respuentes, cuius nec Apocalypsin accipiunt. Hi procul dubio Verbum illud esse personam, in primis negarunt.

Porro Michaël Seruetus, eorum omnium antesignanus, qui nostra & Patrum memoria abnegato mysterio sanctissimæ Trinitatis, atheismum inducere tentarunt, idem quod Sabelliani de Verbo sentit: si tamen homo in suis opinionibus non modò inconstantissimus, sed etiam, iudi-

cio meo delirus, quidquam omnino cum rationis vsu sensisse putari potest. Is inter cetera sic scribit lib. 2. de Trinit. pag. 47. b. *Termerarium est de Verbo seu sermone facere Filium.* Et rursus pag. 49. a.

Antiquior traditio per sacramentum Verbi intelligit quandam in Deo dispositionem, qua placitum est ei, arcannum voluntatis sue nobis reuelare. Et rursus ibidem: *Verbum Dei est caro factum, quia suas dispositiones in carne manifestandas decrevit Deus.* Item pag. 50. a. reprehendens Orthodoxos, quòd ex illis verbis Ioannis: *Et Verbum erat apud Deum, Verbum esse distinctam personam à Deo Patre colligant: Quem, inquit, obsecro, saporem habent ista insuffissima verba: Secunda illa res erat apud primam?* Nam sana Christi doctrina aliter intelligit, *Verbum fuisse apud Deum: quia scilicet sacramentum hoc erat ab initio reconditum in mente divina, donec venit plenitudo temporis, & tunc manifestatum est.* Item libro tertio, pag. 79. b. *Neque ostendere poset unum iota, quo Verbum illud Filium appellauerit Scriptura.*

Et nihilominus tamen postquam Verbum istud in mysterio Christi impletum est, Christum ipsum vult Seruetus dici & esse Verbum, secundum suam etiam humanitatem: *Facto*, inquit lib. 2. pag. 44. b. *transitu de Verbo in carnem, caro dicitur Verbum.* Idque dupliciter declarat. Primò; *Quia,*

D 2 inquit

inquit lib. 2. pag. 49. b. Potuit Dei Verbum in carnis transire materiam. Secundò: Potest, inquit ibidem, etiam intelligi, Verbum caro factum, secundum quod de Christo dicitur: Deuteronomij 18. Ponam verba mea in ore eius, & in meo nomine loquetur. Propterea dicitur Sermo Patris, quia Patris mentem enunciat, & eius cognitionem facit.

Hominemigitur Christū, Verbum Patris vocat Seruetus, quatenus Verbi instar, indicat mentem Patris. Sed non concedit Verbum illud, quod erat in mente diuina, secundum Esse quidem quod antè habebat in mente diuina, esse ipsam Christi substantiam personam. Quin immò in alio loco delirans scribit, Verbum illud fuisse; iam autem post mysterium peractum, non esse. De Verbo illo, inquit lib. 3. p. 79. b. & 80. a. tam in Evangelio, quam in epistola dicit Ioannes, quod erat olim. Sed de eo nunquā legitur, Est. Quam insaniam postea refutabimus, cùm asseremus Verbi aeternitatem.

Eandem hæresim de Verbo Georgius Blandrata, & Franciscus Dauidis, & alij discipuli Serueti complexi sunt. Nam in disputatione, seu pseudosynodo, edita Claudiopoli in Transyluania, anno Domini M. D. L X VIII. & ipso Transyluaniae Principe præsente, Albæ Iuliæ habita, Georgius Blandrata, ex sociorum etiam impietatis sua senten-

A tia. ita loquitur in Actis sexti diei: Verbum illud non assertus Filius aliquem fuisse, sed Dei rationem agendi, sine voluntatem mentemque, quam habuit de exhibendo nobis Redemptore ex semine Dauidis. Et rursus ibi, sicut Seruetus, concedit post factam incarnationem, Christum ut hominem, esse Dei Verbum.

B Quod quemadmodum sit intellegendum, declarat in eadem disputatione magis Franciscus Dauidis: Verbum (inquit in actis IX. diei) apud Ioannem non aeternam, aliquam personam, inuisibilem, sed ipsum Christum designat, qui voluntatem Patris sui explicareincipiebat.

C Aduersus hos hæreticos omnes assertio Orthodoxa nunc probanda est. Quod ut expedite fiat, notandum in primis est, Verbum diuinum & propriè dici & metaphorice. Propriè diuinum Verbum est conceptus diuinæ mentis, quatenus ab æterno Patre omnia cognoscente procedit, & dicitur, ac eidem omnia, quæcunque cognoscit, repræsentat.

D In qua quidem ratione, si spectemus communem notionem vocabuli, cum Verbo intellecili creaturarum intelligentium conuenit. Quod diuus Damascenus lib. primo de fide, capite decimo octauo, naturalem etiam intellectus conceptum, & quasi fœtum eius atq; splendorem esse descripsit. Sed id tamen, conuenientia cum

cum creato Verbo, minimè obstat, quo minus Verbum diuinum secundum rationem sibi peculiarem & propriam, quæ ei competit, vt est diuinum, subsistens quedam persona sit, infinitè antecellens cuicunq; verbo creaturæ intelligentis: quemadmodum percipi potest ex his quæ suprà de vñ vocabulorum in hac disputacione, ad remouendas hallucinaciones aduersariorum sanctissimæ Trinitatis, generatim annotauimus.

Eam autem Verbi diuinirationem, quæ cum verbo intellectu creaturarum ei communis est, vt exponeret D. Augustinus, primū docet, non voce tantum, sed in primis etiam cogitatione posse C verbū dici: idq; pulchrè ex phraſi Scripturæ confirmat: *Eis verba,* inquit lib. 15. de Trinitate, cap. 10. *non sonentur, tamen in corde suo dicit utique qui cogitat.* Unde illud est in cap. 2. lib. Sap. Dixerunt intra se cogitantes non recte. Exposuit enim quid es-
t, dixerunt intra se, cum addit: Cogitantes. Huic simile est in Evangelio Matth. 9. quod quidam Pharisei, cum audissent à Domino dictum Paralyti-
co: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua; dixerunt intra se: Hic blasphemat. Quid est enim dixerunt intra se? nisi cogitando. Deinde sequitur: Et cum vi-
disset Iesus cogitationes eorum, dixit: Ut quid cogitatis malam in cordibus ve-
stris? Lucas autem hoc ita narrat cap. 5. Cœperunt cogitare Scribe & Pharisei

A dicentes, etc. Quale est in libro Sapientia, differunt cogitantes; tale hic est: Cogitauerunt dicentes. Et illic enim & hic offenditur intra se atq; in corde suo dicere, id est, cogitando dicere. Dixerunt enim intra se: & dictum est eis, quid cogitatis? Et de illo diuite cuius ubere fructus ager attulit, ait ipse Dominus: Lnc.

12. Et cogitabat intra se dicens. Quadam ergo cogitationes loquitiones sunt cordis. Et post aliqua: Proinde, inquit, verbum quod foris sonat, signum est verbi quod intus lucet, cuius magis verbi competit nomen. Deinde hanc doctrinam accommodat ad verbum diuinum: Quisquisigitur, inquit, potest intelligere verbum non solum antequam sonet, verum etiam antequam sonorum eius imagines cogitatione voluantur, iam potest videre per hoc speculum atque in hoc enigmate aliquam Verbi illius similitudinem, de quo dictum est, Ioan. 1. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.

Metaphorice verò diuinū Verbum dicitur multiplicititer. Nam quidquid respectum habet ad ipsum Verbum diuinum propriè dictum, vel tanquam effectus, vel tanquam signum eius, Verbum diuinum dici potest. Ita & Scriptura ipsa diuina, & quælibet eius pars, quatenus indicat cōceptum ac Verbum mentis diuinæ, Verbum Dei dicitur: Non illud quod erat in principio Deus, sed quod id significat: Et quod (vt D. Augustinus lib. 15. de Trinitate, cap. 11.

inquit) factum est ad illum vel ad illum Prophetam, & de quo dictum est Act.6. Verbum autem Domini crescebat & multiplicabatur. Et de quo iterum dictum est: Igitur fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Et iterum: Cum accepissetis a nobis verbum auditus fidei, accepistis non ut verbum hominum, sed ut est verè verbum Dei. Et innumerabilis similiter, inquit Augustinus, in Scripturis dicuntur de Dei verbo quod in sonis multarum diversarumque linguarum per corda & ora disseminatur humana. Sic etiam quidquid ex præscripto diuini Verbi propriè dicti fit afferi debet, verbum Domini figuratè appellatur. Quo pacto Dominus ipse ad Samuelem ait 1.Reg.3. Ecce ego facio verbum in Israël, & qui cungaudierit tinniet amba aures eius. Et Angelus ad Virginem Luc.1. Non erit impossibile apud Deum omnem verbū.

Porro Verbum diuinum propriè dictum, vnicum tantum est, perfectissimè continens vniuersam scientiam æterni Patris, quæ & ipsa est vnicæ ac simplicissima. Verba autem Dei figuratè dicta, varia sunt & multa: sicut ipse etiā Dominus apud Isaïam c. 59. cùm Ecclesia loquēs, in plurali numero ait: Verba mea quæ posui in ore tuo, etc. Verbum igitur diuinum, quod probare instituimus esse personā eandem, quæ est vñigenitus Filius Iesvs Christus, Verbum est illud propriè dictum, quod est tatummodo vnicum atq; perfectissimum.

A Qua ex notatione facilis respōsio est ad Arij quandam cauillationem, quam oportet in primis remouere in hac quæstione. Is enim (vt D. Athanasius auctor est in epist.de decret.Nicæn.Syn.) in cantiunculis quibusdam suis, & libro sermonum conuialiū, quem (vt fecit etiam Lutherus) ad suos

B discipulos oblectandos leuisimè scripsit, sic aduersus Catholicam de Verbo diuino sententiam est fabulatus: *Multa, inquit, verba profert Deus. Quod nā igitur ex istis verbis Filium & Verbum unigenitū Patris esse recipiemus?* Arij enim & discipulorum eius hæretica sententia fuit, (eodē D. Athanasio teste in eadem ep. & in orat.contra Aria.de dicto

C Deus ex Deo) nullū dicij Verbum diuinum propriè, sed creaturam illam præstantem, quam ipse personam incarnatam dicebat, verbum Dei abusiè appellari; quatenus in ea singulariter relucebat sapientia Dei Patris: quemadmodum & alia figuratè dicuntur Dei verbum. In quo errore fuit Origenes etiam in c. i. Ioannis, quem Arianorum fontem D. Hieronymus nominavit, si tamē eiusmodi errores Origeni nō falsò adscripti sint, de quo postea commodi loco dicemus.

Respondet autem ad illam Arij & discipulorum eius cauillationem rectissimè D. Athanasius his verbis, in eadem epistola: *Sicut, inquit, & quidvis potius quam Christiani.*

stiani. Non enim absunt, dum talia de Deo fabulantur, ut Deum hominem quempiam esse suspicetur: ut pote quem ita inducunt loquentem, quasi qui priora verba posterioribus mutet, & quasi unum ex Deo Verbum non sufficiat, quod uniuersam mundi ex voluntate Patris creationem curamq; & prouidentiam sustineat. Et rursus: Non multa verba sunt, ut unumquodq; eorū insufficiens habeatur: sed unū Verbum, ut illud solum intelligatur esse perfectū. Hæc de Verbo diuino propriè, ut illud existit (sicut Augustinus ex Scriptura probat) in mēte diuina, verissimè à D. Athan. disputantur.

Verbum igitur diuinum propriè sumptum esse ipsam subsistētem personam, quæ est Filius vni- genitus Iesvs Christus, aduersus hereticos oēs, quos antea comme morauimus, probamus primū ex sacra Scriptura hoc modo: Quod quacunque ratione tandem Deus est: (nam de vera Verbi diuinitate postea suo loco disputabimus:) Quod omnia quæ facta sunt, cum Deo Patre condidit: Quod verè aliquis nominatur, qui tanquam vniuersorum Dominus in mundū venerit, quem quidam receperint, quidam non receperint, quiq; recipiētes fē, vt sint Dei Filij fecerit potestatē: Quod incarnatum est, hoc est, quod carnem humanam induit, Abrahæque semen (sicut Apostolus interpretatur Hebr. 2.) apprehendit: Quod post assumptā carnem habitauit in nobis; cuius

A gloria in operibus admirabilibus tanquam vnigeniti à Patre pleni gratiē & veritatis conspecta est: Id inquā, cui omnia ista competit, nemo sanus dubitare potest, quin sit persona quædam subsistens, & quidē illa ipsa, quæ est vnigenitus Dei Patris: siquidem eius gloria tanquā vnigeniti est in terris visa. B At hæc omnia Verbo diuino, eadē serie vnoq; cōtextu sermonis euidentissimè verissimeq; tribuuntur ab Euangelista Ioan. c. i. Verbum igitur diuinum persona quædam est subsistens, & quidē illa ipsa quæ est vnigenitus Filius Dei Patris.

C Nā quid nisi persona potest aut natura aut adoptione dici & esse Deus? Quid nisi persona omnia facere, siue cuncta, (vt est in libro Sapientiæ) cum Deo Patre componere? Quid semen Abrahæ apprehendere? & in mundum tanquam vnum quendam omnium in suam possessionem venire, & omnem hominem illuminare, & à quibusdam recipi, & iis filiorum Dei dignitatem præstare, & cum hominibus versari, & tanquā vni- genitus Dei gloriam suam demōstrare, nisi persona potuit?

D Iure igitur veteres, iidemq; e., ruditissimi Patres, ex hoc vno D. Ioannis loco, Verbum diuinū esse subsistentem personam, atq; vni- genitum Dei Filium satis superq; probari putauerunt. Diuus enim Athanasius in oratione contra gregales Sabellij, qui existimabat

diuinum Verbum instar humani verbi esse. sic argumētatur: *Euan-*
gelistam, inquit, *non recipiunt statim*,
ab initio clamantem: *In principio erat*
Verbum, & *Verbum erat apud Deum*,
& Deus erat Verbum. *Si enim Deus*
Verbum tantummodo in mente habet,
non autem reuera ex ipso genitum ut
Deū ex Deo, *quomodo esse poterit apud*
Deum Verbum, *aut quomodo Deus fuit*? *Non enim verbum in mente homi-*
nis conceptum homo est apud hominem,
cum nec vivat, *nec subsistat*, *sed viui-*
duntaxat ac subsistentis motu sit, *quod*
mox atq; enunciatum est non subsistit,
& saepe vocatum nequaquam perma-
net: *quum contra Psalmista Psal. 118.*
vociferatur, *Dei Verbum in eternum*
permanere: *in eare illi suffragator &*
consonus Euangelista est, *cum Verbum*
Deum esse proficeretur, & *manifestatum*
cum esse annunciat, & *aduenisse indi-*
cat, & *incarnatum pradicat*.

Item D. Basilius oratione con-
 tra Sabell. & Arian. *Statim*, inquit,
ab initio Euangelista clamat: *Et Deus*
erat Verbum; *propriam substantiam*,
dans Filio. *Vt cetera omittam quæ*
dicit in eandem sententiam, *simi-*
liter atque D. Athanasius.

Item D. Augustinus libro I. de
 Trinitate, cap. 6. *Manifestum*, in-
 quid, est quod *Verbum Dei*, *Filius*,
Dei unicum accepimus, de quo post
Euangelista dicit: *Et Verbum caro fa-*
ctum est, & *habituauit in nobis*. *De quo*
etiam Dei Verbo Augustinus li-
bro 15. de Trinitate, capite II. in-
telligit esse dictum illud Eccles. I.

A *Fons sapientia Verbum Dei in ex-*
celsis.

Item D. Ambrosius lib. 4. de fi-
 de ad Grati. c. 3. *Solum*, inquit, *Ver-*
bum Dei est, *quod nec prolatum est*,
nec evanescere posse, *sed quod operatur*, &
visit, & *sanat*. *Vivum enim est Verbum*
Dei & efficax, etc. *Verbum igitur audiatur*
Dei Filiu.

B Et his omnibus antiquior D.
 Irenaeus li. i. c. i. disputans contra
 Valentiniū: *Joanne*, inquit, *vnam*
Deum exponete, & *vnum unigenitum*
Iesum Christum annunciantem, *per quem*
omnia facta esse dicit; *hunc Verbum*
Dei, *hunc unigenitum*, *hunc factorem*
omnium, *hunc lumine verum illuminans*
omnem hominem, *hunc mundi fabri-*
cato, *hunc in sua venisse*, *hunc eu-*
dem carnem factum & habitasse in no-
bis, *affirmat*. *Et post paucā*: *Discire*
igitur insensatis, *quoniam Iesus*, *qui pas-*
sus est pro nobis, *qui inhabitauit in nobis*
idem ipse est Verbum Dei. *Et rursus*
 li. 4. cap. 37. *Verbum id est, Filius*, in-
 quid, *semper cum Patre erat*. *Est autem*
boc Verbum Dominus noster Iesus
Christus, *qui in nouissimis temporibus*
homo in hominibus factus est, *ut finem*
 D *coniungeret principio*, *id est*, *hominem*
Deo.

Et Irenaeo antiquior Ignatius
 in epist. ad Magnesianos: *Filius est*
ipsius Patris Verbum non prolatum, *sed*
substantiale; *non enim loquutionis ar-*
ticulata vox est, *sed diuina efficacia*
substantia genita. *Sic affirmant & o-*
mnes reliqui Patres. *Atque ita e-*
tiā in oecumenicis Ecclesiæ Con-
ciliis

ciliis non semel definitum est, & à A cunctis fidelibus summo consensu semper creditum.

CAPVT III.

Confutantur argumēta eorum hereticorum qui negant Verbum diuinum esse personam.

ONTRAHANC autem B assertionē, quod op̄ponant heretici, non habent pr̄ter humānam quādam imaginationem suam, qua rem illam diuinam atque infinitam insipientissimē metiri volunt.

1. *Stultum, inquit loco suprā citato Seruetus, est de sermone seu verbo dinino, facere velle personam. Quasi hunc in modum argumentetur: Quod conceptus mentis seu sermo est, id non est persona. Patet in conceptu hominis. Verbum Dei conceptus quidam diuinę mentis est. Non est igitur persona. Quo argumento & Sabellianos olim fuisse v̄sos, intelligi potest ex D. Basilio in ser. contra Sabell. & D. Athanasio serm. 3. contrā Arian.*

Respondet autem pulchre D. Athanasius: *Non est, inquit, querendum, cur non tale sit Dei Verbum quale nostrum est, cùm Deus nequaquam talis sit, quales nos sumus. Et suprā docimus, rationi propriæ illius rei diuinæ, quia infinito interuallo excedit rationem rei creatæ, longè diuersissima conuenire.*

2. Sed: Erat, inquit etiam Seruetus, dixit Euangelista de illo verbo; nō est. Non permanet igitur tanquam quiddam subsistens.

Respondeo, *Erat* dixit, vocabulo indefinitam durationem significante v̄sus: non vt indicaret diuinum Verbum aliquando non fuisse futurum: sed vt nunquam non fuisse intelligeretur. *Indefinitiē*, inquit D. Ambrosius li. i. de fide, ca. 5. *tendit*, *Erat*. *Quidquid ex cogitaueris; Erat Filius*. Et obstruit Serueti blasphemū os de hoc ipso Dei Verbo (vt Athanasius, Basilius, & alij Patres interpretantur paulò suprā citati) Propheta inquiens Psal. 118. *In aeternum Domine Verbum tuū permanet in cælo*. Quod si Dei Verbum erat & non est, vt desipuit Seruetus, Deus desisti esse. Nam *Deus erat Verbum*. Itaque sine Deo fuit Seruetus, hoc est, verissimè Atheus, quemadmodum & eius blasphemi discipuli nunc sunt.

3. At, inquit etiam Seruetus, ipsem Pater loquens dicitur esse logos seu Verbum, vt inquit D. Irenæus.

Respondeo. Non stulte fecit Seruetus quod nō indicat locum, vbi tale quid dicat Irenæus. Nihil enim tale apud Irenæum intenit. *Quanquam cùm ex locis aliis paulò superiùs citatis cōstet euidenter, Verbum sententia Irenæi personam esse, quæ sit non Pater, sed vnigenitus Patris: sensus illius*

Secundò , quia omnes personæ diuinæ quatenus essentialiter intelligunt , intellectili modo aliquid dicunt , & velut exprimunt id quod intelligunt. Ergo & hæc notitia essentialis potest vocari quoddam essentiale Verbum. Denique non videtur obstat ratio illa Theologorum , quam explicat D. Thomas i. p. q. 34. art. 1. nempe Verbum in diuinis aliquid procedens significare; nihil autem commune & essentiale in diuinis procedere. Etenim ostendit hæc ratio , Verbi vocabulum personaliter accipi in diuinis , non tamen personaliter tantum. Nam & vocabulum amoris significat quidam procedens in diuinis , & ea propter personaliter dicitur , vt idem D. Thomas docet i. p. q. 37. art. 1. non tamen solùm personaliter , sed etiam essentialiter , quatenus significat quoque amorem communem diuinis personis omnibus , vt idem ibi docet.

Respondeo. Si tantummodo vim vocabuli perpenderemus , nō dubium esse , quin Verbum quoq; dici posset in diuinis essentialiter. Atque hoc rectè probant argumenta proposita , & id ipsum concessit apertè D. Thomas li. 1. sententiuarum , d. 27. quæst. 2. art. 2. & Ioannes Capreolus ibidem q. 2. assertione 4. Ceterum ad caendum periculum erroris , soliti sunt cologi Verbi vocabulum tantummodo notionaliter usurpare ,

A ne quis fortè putet Verbum non esse nisi quiddam commune omnibus personis. Neque est eadem ratio de vocabulo amoris . In iis enim explicandis , quæ in diuinis pertinent ad voluntatem , maiori laboramus penuria vocabulorū. Vnde fit vt ad exprimendū actum voluntatis diuinæ , qua personæ ipsæ se amant , cogamur vt essentialiter vocabulo amoris seu dilectionis , tametsi hoc idem vocabulum personaliter & notionaliter accipiatur. Sed , vt dixi , hæc quæstio non est de re , sed tantum de nomine.

C A P V T I V .

C Esse quoque Spiritum sanctum subsistente personam: & responsio ad argumenta contraria.

VNC sequitur , vt item probemus , Spiritum sanctum esse subsistente quandam personam. Hoc enim Hæretici etiam quidam tum veteres , tum recentiores inficiati sunt: *Spiritus sanctum* (inquit D. Gregorius Nazianzenus oratione 5. de Theol.) *Saducei penitus non esse censuerunt.* D. etiam Athanasius in libro de communi essentia Patris , & Filii , & Spiritus sancti , contra hæreticos quosdam disputat , qui asserebant Spiritum sanctum tantummodo esse quoddam Dei donum sive virtutem.

Et

Et Serueti delirantis sunt hæc verbalibro i. de Trinitate, fol. 28.
De Spiritu sancto non sit mentio, nisi ubi est sermo de agendo, quod est, inquit, notatum dignum; quasi Spiritus sanctus non rem aliquam separatam, sed Dei agitationem, energiam quendam, seu inspirationem virtutis Dei designet. Et rursus lib. 6. in fine: *Dicitur (inquit) quod Spiritus sanctus est divina in hominis spiritu agitatio. Et quia sic mouendo, Christo credentes sanctificat Deus, ideo dicitur spiritus in homine sanctus.*

Et Georgius Blandrata in Alb. act. 6. diei: *Quæstio est, inquit, virū Verbum & Spiritus sint persona? Nos dicimus, non esse personas, aut individua, aut aliud sophisticum, sed esse altissimi Dei Patris virtutes, quibus & olim, & nunc quoq; in non imundi creatione vivuntur.* Idem etiam sensit Frāciscus Dauidis ibidem in actione 5. diei, & Budnæus in demonstratione, quod Christus non sit idem Deus, qui est Pater, fol. 3. & 4. & alij Serueti discipuli.

Ecclesia Christi contrà, perpetuo sensit, Spiritum sanctum esse verè personam subsistētem. Cùm autem nomen Spiritus in Scriptura sacra multis modis accipiatur, eum nos in proposito Spiritum intelligimus, qui vt ex Orthodoxa sententia notat D. Athanasius epist. ad Serapionem initio, nunquam in Scripturis sanctis simpli- citer nominatur *Spiritus*, sine addita-

A mento Dei, aut Patris, aut à me, hoc est, ex Deo, vel absque articulo, vel Christi, vel Filij, aut, ut non adiungatur, Sanctus, aut Paracletus, aut Veritas, hoc est, Filij, qui se nominat Veritatem, nisi cum quod prius distinctè commemora- tum est de hoc Spiritu, postea simpliciter repetitur. Ibi enim, inquit Athana- sius, ex superioribus recognoscitur, de quo Spiritu mentio fiat, etiam si in se- quentibus nudum tantummodo Spir- tus vocabulum sit positum.

Cui doctrinæ D. Athanasij non repugnat Hilarius lib. 7. circa me- dium, cùm ait, per Spiritum san-ctum aliquando Patrem, aliquando Filium, aliquando Spiritum ipsum Paracletum significari; unde Seruetus lib. i. de Trinit. fol. 31. insulsè colligit, confusa apud nos esse omnia. Etenim si attentè le- gatur Hilarius, planè intelligi po- test, sententiam eius non esse, ita Patrem, aut Filium, per Spiritum sanctum aliquando significari, quasi Pater ipse, aut Filius, aliquando Spiritus sanctus in Scripturis no- minetur, sed quia quandoque Spi- ritus sanctus in Scripturis dicitur Spiritus Patris, & quandoque Spi- ritus Filij, atque adeò tum Pater, tum Filius per Spiritum sanctum obliquè (vt sic dicam) solet signi- ficari.

Id patet ex Scripturæ locis, que D. Hilarius ad id explicandum in- ducit. Nam Patrem per Spiritum significari ait, vbi dicitur: *Spiritus*

Dominis super me, propterea unxit me. Et rursus: Ecce puer meus quem elegi, ponam Spiritum meum super eum. Et postea subiungit: In Spiritu autem Dei, Patrem Deum significari, ita ex istimo intelligi oportere, quod Spiritum Domini super se esse Dominus Iesus Christus professus sit, propter quod enim vngat, & mittat ad euangelizandum.

Paterna enim natura virtus in eo manifestatur. Et post pauca: Filium verò, inquit, hoc modo per Spiritum Dei demonstratum intelligimus, cum dicit:

Quod si in Spiritu Dei ego esset Demona: utique appropinavit in vobis regnum Dei; scilicet, id est, natura potestate (atq; adeo cooperante Spiritu ipsius sancto) Damones esse cetero demonstrans: qui non nisi Dei Spiritus esset possint. Tum etiam nomine Spiritus Dei expressam significationem Spiritus Paracleti existare dicit in illo loco: Effundam de Spiritu meo super omnem carnem. In quibus sanè locis patet, non nisi ex obliquo (vt dicebam) Patrem, aut Filium per Spiritum sanctum denotari.

Illum igitur Spiritum sanctum, qui iuxta D. Athanasij observationem in Scripturis frequenter commemoratur, veram atq; subsistentem esse personam, probamus primum ex iisdem Scripturis hoc modo. Necesse est fateri id esse personam verè subsistentē, quod & operatur, & cognoscit, & iudicat, & loquitur, & docet, & annunciat, & arguit, & cōsolatur,

A& vñā cum aliis personis testimoniūm perhibet, ac similiter, vt ille nominatur, & mittit, & præcipit, & adiuuat, & constituit Rētōres in Ecclesia, aliaq; eiusmodi facit, quæ fieri nisi à persona subsistente, & intellectu, & voluntate, & facultate operandi prædicta, nequit intelligi. At hæc omnia Spiritui sancto, Scriptura sacra verissimè tribuit. Confitendum est igitur, Spiritum sanctum personam verè subsistentem esse.

Id patet ex his testimoniis, 1. Corinth. 12. Omnia autem bac operatur unus atque idem Spiritus. 1. Corinth. 2. Quæ sunt Dei nemo noscit, nisi Spiritus Dei. Act. 15. Verbum est Spiritus sancto. Act. 13. Dixit Spiritus sanctus. Ioan. 14. Docet vos omnes veritatem. Ibidem: Que venientia sunt annunciantis vobis. Ioan. 16. Arguet mundum de peccato. Ioann. 14. Paracletus autem (id est, consolator) Spiritus sanctus. 1. Ioan. 5. Tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Matthæi 28. Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Isaiae 61. Ad euangelizandum pauperibus misit me. Act. 13. Segregate mihi Paulum & Barnabam ad opus ad quod assumpsi eos. Rom. 8. Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Act. 20.

In quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei. Certè desipit qui hæc, & alia id genus præstari posse putat ab eo, qui nō est subsistēs intelligensq; persona. Sed

Sed habent Serueti discipuli, vt insipientes se esse prodant, modum ineptissimum, quo ad istam probationis formā respondeant, nempe dici in Scriptura, Spiritum sanctum hēc facere, non quia ipse faciat, sed quia Deus per illum, hoc est, per virtutem suam, vel per agitationem illam, seu motum, seu donum in creaturis (quod Spiritum sanctum esse Seruetus putat) ea faciat. *Dicitur*, inquit Franciscus Daudis a. t. 5. diei, *Spiritus sanctus distribuere sua dona sicut vult, quia Deus sua dona per Spiritum distribuit sicut vult.* Hanc interpretationem confirmat, quia & de vento dicitur; Ioan. 3. Vbi vult spirat, neque ideo tamen ventus est persona.

Hoc verò commentum interpretationis, in tot locis, præser-tim, & in quibus tam varia & multiplicia Spiritui sancto tribuuntur operationum genera, quis, obsecro, prudens ferat? Nā quod de vento nobis obiicit, ipso vento longè leuius est. Cùm enim dicit Dominus: *Spiritus ubi vult, spirat,* motum atque agitationem quādam rei naturalis, spirationis vocabulo significauit, quæ non voluntate ac iudicio, sed naturā à ventis concitatur. Vnde fit, vt intelligi necesse sit, voluntatem eo loco tributam esse vento, non nisi impropriè, quatenus instar cuiusdam voluntatis est illi inclinatio sua naturalis. At Spiritui sancto

A operationes locis citatis tribuuntur, quæ cum ratione peraguntur; vt dona diuidere, docere, præcipere, arguere, &c. Quare personam eum esse subsistentem voluntate vera præditam, cuius arbitrio illa omnia operetur, necesse est.

At, inquit, vbi suprà Franciscus Daudis: *Deus unus ille Pater dicitur in Scriptura omnia efficere.* Nemo negat. Sed quæ Pater facit, ea similiter omnia Spiritus sanctus (sicut etiam & Filius) operatur: cùm sit, vt infrà demonstrabimus, eiusdem potestatis atque naturæ.

Deinde Spiritum sanctum personam esse subsistentem, contra hēc commenta vanissimarum interpretationum, testimonio confirmamus omnium Orthodoxū Patrum, qui hanc assertionem Catholicam ex iis Scripturæ locis, quos citauimus, certissimè didicerunt. Nam D. Basilius postquam pleraque testimonia iam citata de Spiritu sancto, & alia similia de diuino Verbo, commemorasset, ad extremū, lib. 5. contra Eunom. ita concludit: *Quare quod vnde sit Verbum, & persona perfecta, & Spiritus similiter, ea que nunc relata sunt, abunde docere possunt.* Item D. Gregor. Nazianzenus orat. 4. de Theologia initio, tanquam si ex instituto agitationem illā Seruetiani Spiritus exagitandam suscepisset, sic inquit: *Si Spiritus sanctus est actus, aggit procul*

procul dubio, non ager. *Qui sit ergo, ut A agat ipse, atque hac illa dicat, & segreges, & mearat, & ad iram inciteret, & quecumque rei motu agitate perspicie sunt, non autem modus.* Vnde cōcludit Gregorius: *Spiritum sanctum ex eorum numero omnino statuendum esse, quia per se subsistunt.* Similia passim reliqui omnes Patres, itemque Orthodoxa Concilia, B vbiunque Spiritum sanctum tanquam personam tertiam Patri & Filio annumerant.

i. Obiiciunt præterea hæretici tum veteres, tum recentiores, Spiritum sanctum donum & pignus hæreditatis nostræ esse: non igitur personam.

Sed respondet D. Athanasius in libro de communi essentia diuinitatis, etiam Patrem in Scripturis Psal. 15. & 141. partem hæreditatis nostræ appellari. Item etiam Filium donatum esse nobis: neq; tamen idcirco Patrem & Filium personas non esse. Etenim ipse nobis personæ diuinæ donantur, cùm illarum dona nobis tribuuntur, quibus ipsis fruimur. Et certum ex Scripturis est, dona Spiritus sancti aliud quiddam esse quam ipsum Spiritum sanctum, vt est etiam donum quoddam. Dona enim Spiritus sancti fructus ipsius Spiritus sancti sunt. Gal. 5. ac proinde aliquid ab eo distinctum. Item ea ipsa Spiritus sanctus distribuit sicut vult, i. ad Corinth. 12.

2. Obiiciebant etiam, nomen Spiritus sancti non ad personam aliquam, sed ad naturam potius diuinam referri, ratione cuius, cùm spiritualis sit, tam Pater quam Filius sit ac dicatur Spiritus sanctus, quandoquidem verterque illorum est & Spiritus & Sanctus.

Respondent Orthodoxi, vocem illam Spiritus sancti, vt duarum dictiōnum vim habet, communem esse Patri & Filio. Sed, vt saepe accipitur loco vnius dictiōnis, personam aliquam significare determinatam.

Ita de Spiritu sancto loquens D. Augustinus 15. de Trin. cap. 19. *Non ipse solus, inquit, est in illa Trinitate, vel Spiritus, vel Sanctus, quia & Pater Spiritus, & Filius Spiritus, & Pater sanctus, & Filius sanctus: quod non ambigit pietas. Et tamen iste non frustra propriè dicitur Spiritus sanctus. Quia enim est communis ambobus, id vocatur ipse propriè, quod ambo communiter. Et rursus lib. 5. cap. 11. Ut ergo ex nomine quod vtriq; conuenit, vtriusque communio significetur, vocatur donum amborum Spiritus sanctus.*

CAPUT V.

Nec Filium nec Spiritum S. esse il-
lam eandem personam, quae est
Pater, sed aliam personam esse
Patrem, aliam Filium, aliam
Spiritum S.

Anc Assertionem Ca-
tholicam, negauit in-
primis Praxeas hæ-
reticus Asiaticus, aduer-
sus quem Tertullianus scripsit de
distinctione personarum in una
diuinitate eruditum librum. Hic
primus asseruit ipsum Patrem de-
scendisse in virginem, & ex ea na-
tū fuisse, & passum, ut refert Ter-
tullianus initio illius libri.

Deinde distinctionem perso-
narum, negauit etiam Sabellius,
qui personam ipsam Patris dice-
bat nominari Filium, quatenus
carnem sumpsit, item etiam eun-
dem Patrem nominari Spiritum
sanctum quatenus sanctificat nos.
Verba ipsiusmet Sabellij refert
D. Athanasius orat. contra Ari-
an. de dicto illo: *Deus ex Deo, non*
*procul à fine: Quemadmodum (aie-
bat) diuersa genera sunt gratiarum,*
idem autem Spiritus: ita quoque Pater
*cum idem sit, dilatatur in Filiū & Spi-
ritum.*

Eundem errorem tandem eti-
am Seruetus complexus fuisse vi-
detur, quem hominem verè dixe-
ris monstrum quoddam ex om-
nibus penè fabulis atque errori-

A bus veterum hæreticorum com-
positum. Eius enim verba lib. 2.
Dialog. de Trin. hæc sunt: *Cum di-
cimus Deum, consideramus eum sepa-
ratim extra omnem creaturam, & in-
effabilem. Cum verò dicimus Verbum,*
consideramus prolatam (ferme dixit,
dilatatam, ut ipse Sabellius) illius
*in hoc mundo presentiam. Et cum dici-
mus Spiritum, consideramus spirantem*
*eius in mundo virtutem. Et Valentiu-
nus Gentilis prothesi 9. Non est,*
*inquit, unus Deus in tres personas di-
stinguendus. Qui id facit, necessario*
unius Dei substantiam dividit. Hos
hæreticos recentiores in eo cum
Sabellio consentire dico, quod
negat tres distinctas personas esse
in ipsa quidem diuinitate.

Orthodoxi contra veteres &
nouos Sabellianos eam assertio-
nen probant. i. apertis Scripturæ
testimoniiis. Quale in primis est il-
lud Ioā. 14. *Ego regabo Patrem, & a-
lium Paracletum dabit vobis, Spiritum*
veritatis. Quem locum pulchre, &
planè euidenter his verbis vrget
D. Athanasius orat. contra gre-
gales Sabell. *Cum de se Filium loqui-
tur, Ego, inquit. Cum de Patre, FILLE,*
*dicit. Cum de Spiritu sancto, ALI-
VM, subiungit. Cur non igitur mani-
festa defelctionis & apostasia crimen*
*fit, negare tria, & illum, qui ista loquu-
tus est, unum solum esse dicere? Ac eo-
dem ferè modo D. Basilius serm.*
contra Sabelli. & Arian. Nonne,
*inquit, palam impudenses, cum au-
dis, EGO, de Filio, FILLE, de Patre,*
F. ALIVS,

ALIVS, de Spiritu sancto, & omnia misericordia, & omnia confundit, & unita omnes appellationes attribuit. Ut sunt Patres illis etiam locis: *Solus non sum, sed qui misit me Pater mecum est,* Ioannis 6. Et: *Alius est, qui testimonium perhibet de me.* Ioannis quinto. Et sunt alia eius generis plura testima-
tio personarum euidentissime
apparet.

2. Confirmant eandem assertionem Orthodoxi quibusdam alii testimoniis Scripturarum, quae cum unam personam cum aliis, vel apud aliam esse indicant, illarum distinctionem manifeste declarant. Ut cum Proverbiorum octauo dicit Sapientia genita: *Quando appendebat fundamenta terra cum eo eram cuncta componens.* Et Ioannis capite primo: *Verbum erat apud Deum.*

3. Illis etiam, quibus dicitur, una persona esse in alia, ut Ioannis primo: *Unigenitus qui est in sensu Patris.* Et cap. 14. *Ego in Patre, & Pater in me est.*

4. Illis, quibus ad unam personam per aliam, seu auxilio alterius, refugium habere dicimus. Ut ad Ephesios secundo: *Habemus accessum ad Patrem per Filium in uno spiritu.*

5. Illis, quibus haec tres personae, tanquam planè distinctione numerantur, ut Matth. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Et 2. ad Corinth. vti-

Amo: *Gratia Domini nostri Iesu Christi, & caritas Dei, & communicatio sancti Spiritus.* Et 1. Ioan. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus.*

6. Confirmant hanc asserti-
onem Orthodoxi argumento du-
cto à ratione vera, tum Patris, tum
Filiij. Nam si quidam in diuinitate

Bverus Pater est, & quidam verus
Patris Filius, ut Scriptura aperte

confirmat, igitur distinctione per-
sonarum sunt: cum necessaria penitus
sit distinctione inter Patrem & Filiū.
Recte enim in oratione de dicto
illo: Deus ex Deo, diuus Athana-
sius: *Verus, inquit, Filius existit, non
animi imaginatione formatus.* Ut eni-
ma verus est Pater, ita quoque vere est

CSapientia. Atque ita sit, ut duo sint,
non autem secundum Sabellium idem
Pater et Filius. Ac persequitur idem
argumētum pluribus verbis Ter-
tullianus in lib. aduersus Praxeā:
*Quia, inquit, Pater vere genuit Fi-
lium: ergo duas personas sunt.* Alio-
qui eadem res, inquit, ubi supra, idē
Athanasius, erit cognitum & genitum.
*Quae absurditas, inquit, in Sabellianis
residet.* Quod argumentum simili-
ter pro distinctione Spiritus sancti
ducipotest à vera illius proces-
sione.

7. Confirmatur eadem assertio
consentiente auctoritate omnium
Orthodoxorum Patrum, quorum
passim in libris exstat confessio
verarum Trinitatis personarum, ut
infra commodi oratione capite vi-
cesi-

69 Cap. V. Lib. I. De Unit. & Trinit. secundum se. Cap. VI. 70.
cesimo docebimus. Itemque au- A *tus idem* in duas, atque ad unam eandemque rem coniuncta propensio, ita ut etiam si numero differant, autoritate tamen & potentia minime inter se diffideant. Ceterum hos tres esse unum, vt Euangelista etiam testatur, postea ca. 26. probandum est. Vbi etiam sequenti cap. 27. respondebimus ad alia argumenta haeticorum, quae non propriè distinctionem personarum secundum se oppugnant, sed distinctionem illarum in una & eadem diuinitate.

B Obiiciunt autem tum veteres, tum recentiores Sabelliani, Ec- clesiam, cum tres personas distin- *cetas* in diuinitate asserit, multitudinem Deorum cum Ethnicis in- ducere. Eos verò, quod id obiiciant, iure ac merito D. Athana- sius oratione contra gregales Sa- bellij, Iudaicæ inficiationis mini- stros appellat. *Si quis hinc est,* in- quid Athanasius, *quod & ab Ethnicis & a Iudeorum quoque blasphemia dis- cessimus, dum etiam Filium Dei agno- scimus, & eius perniciosem abnegatio- nem evitamus.*

Cur autem multitudinem Deo- rum minimè idcirco cum Ethnicis inducamus, rationem reddit ex Orthodoxa sententia D. Gregorius Nazianzenus oratione 3. de Theologia: nempe quia per unam atque eandem essentiam, ea- rum personarum quamlibet esse Deum profitemur, ut postea suo loco monstrabitur: atque ita una nihilominus retinemus diuinitatis principatum: *Nos, in- quid, unius Dei principatum colimus, non quem persona una circumscribit, sed quem equalis natura præstantia constituit, voluntatisq; consenso, ma-*

B

C

D

A T R I M esse verum Deum, nemo apertè negat: & tamen illi omnes reuera id negant, qui Filium & Spiritum sanctum verum Deum esse negant, ideoque verissimè Athei nominantur. Nam neque Pater Deus est sine Filio Deo, neq; Pater & Filius sine Spiritu sancto: Quare re- tè D. Gregorius Nazianzenus orat. 2. de Theologia sic admonet: *Nihil Trinitatis in ordinem tuum redige, ne à Trinitate excidas. Nulla re unam illam naturam ac pereque ven- randam trunca. Alioquis si quid ex tribus*

P 2 ener-

euerteris, totum euerteris: immò à toto excideris. Et D. Athanasius, de cōmuni essentia Patris, & Filij, & Spiritus S. Ne existimat, inquit, hæretici se gratificari Deo Patri, cum maiorem filio pronunciantes. Non recipit Pater honorem erga se, cum Filij eius consumelia. Hac est enim, inquit, ipse Filius. Iohannes 10. voluntas Patris mei, ut omnes honorificent Filium quemadmodum & Patrem. Ac pulchrè etiam D. Augustinus, serm. 51. de verbis Domini: Cum de Filij consumelia honoras Patrem, & Filium offendis & Patrem.

Filiū igitur (atque adeò optimam Patrem) esse verè Deum plurimi hæretici, tum veteres, tū recentiores negauerunt. Filiū autem hoc loco esse intelligimus & Verbum diuinum, & Dominum nostrum Iesum Christum: siquidem ea omnia nomina eundem vñigenitum Dei Filiū in Scripturis significare, suprà demonstratum est. Principiò igitur Ebi-
on, & Cherintus, & Paulus Samo-
satenus, & Photinus, Christum,
hoc est, Filiū, esse purum homi-
nem asseruerunt. Arius etiam D
sensit, Verbum diuinum creatu-
ram, quamuis omnium primam ac præstantissimam, esse. Cuius hæretici hæc verba inter cetera refert D. Athanasius orat. 2. con-
tra Arian. ex libro quodam eius,
quem inscripsit Thaleia. *Ipsum,*
inquit, *Verbum ex nihilo factum est.*
Cum enim omnia ex non entibus exsti-

A terint, & in universum nihil sint nisi creatura & opera: restat igitur ipsum quoque Dei Verbum ex non entibus factum esse. *Ei fuit, quando non erat, neq;*
erat antequam fieret, sed exordium ut crearetur, ipsum etiam habuit. Deinde
cum vellet Deus nos condere, sunc unū
*aliquem fecit, quæ Verbū, Filium, & sa-
pientiā nominavit, ut per eius operā nos*

B architecтарemur. Hoc ipsum Verbū consequenter censuit carni Christi fuisse vnitum, & mundū rede-
misce. Ita Christū, hoc est, id Ver-
bum carnem factum, non reuera,
sed singulari quadā participatio-
ne Deū esse existimauit. Nec pri-
mus auctor huius erroris Arius
fuit, sed Aëtius Sirus, & Aëtij di-
scipulus Eunomius Galata, vt D.
C Basilius lib. I. cōtra Eunom. testa-
tur, à quibus etiam nominati sunt
Aëtiani & Eunomiani, cum qui-
bus aduersus Christum sanctum
qué Spiritum Ariani conspira-
uerunt.

C A P V T V I I .

*Ab omnibus etiam nouis Sectariis
re ipsa negari veram Christi di-
uinitatem: quod etiam ostendi-
tur de Luther & Melanch-
thon.*

 RÆTER veteres eius-
modi hæreticos, hac
etiam ètate tam mul-
ti Sectarij veram Filij
diuinitatem negauerunt, vt penè
nulla

nulla illorum sit factio, cui non iustissimē possimus hanc notam inurere. Nam, vt summa genera sectarum complectar, omnes ferè sectarij sunt hodie, aut ex professo sanctissimæ Trinitatis hostes, quales versantur multi in Trāsylvania & Polonia; aut Lutherani, aut Caluiniani. Ex vnoquoq; autem istorum genere sunt, qui diuinitatē Christi reuera negent, alij magis, alij minus exp̄resse.

Primus hac ætate ac omnium pestilentissimus sanctissimæ Trinitatis hostis fuit Michaël Seruetus, is qui, vt historia nostrorum temporum tradit, Caluino & muilo magistratum instigante, Geneua ante annos triginta est combustus. Hic contendebat Christum nō esse secundum essentiam Deum illum verum, qui in Scriptura Deus Israël, & Deus vñus dicitur, sed ipsa humanitate sua, quatenus sine viri opa ex Dei substatia (vt ille loquitur) conceptus est, esse Filium Dei, & Deum, gratiâ, & sanctificatione, & inhabitatione singulari diuinitatis in ipso. Itaq; vñionem hypostaticam duarum naturarum in Christo, quarum altera ille sit Deus, altera homo, atque adeo Christum secundum hypostasim suam fuisse Filium Dei æternum, prorsus negat. neque amplius quam humanam hypostasim & naturam in Christo agnoscit, secundum quam vult eum esse Dei Filium, & Deum,

A modo quo dictum est. Cumquę hoc modo diuinitate Christum reuera exspoliet, purumque hominem faciat, vti fecit Paulus Samosatenus, magnificè tamen predicat se Christi hominis diuinitatem hoc modo propugnare, quia scilicet eum non alia natura, sed ipsa humanitate sua, Dei Filium ac Deum esse contendat.

Verba eius sunt lib. i. de Trinitate, folio 35. *Innumeris locis Deus Israël, Deus solus, & ipse solus esse dicuntur.] Quod quomodo intelligi velit, ex illis aliis eiusdem verbis patet: Nescio, inquit ibi fol. 34. que fit hominum amentia, que non videat omnem unitatis Dei rationem semper ad Patrem referri.] Adduxerat e-*

nim ibi, vt probaret Christum nō esse Deum illum Israël, testimonium illud Christi; quo & Ariani vtebantur: Quid me dicas bonum? Nemo bonus nisi solus Deus. Matth.

19. Ac tum subiungit: Aduerte quod Filius est qui loquitur, ex quo omnem unitatis Dei rationem in solo Patre esse constat.] Item li. 2. fol. 58. Spiritualler, inquit, est intelligendum Christum esse Deum.] Item lib. i. fol. 7.

Scriptura simplicissime de Iesu vñico Dei Filio loquuntur. Nullam aliam rem, nullam aliam naturam, nihil praeter hominem natum aut genitum Scriptura meminit.] Item Dialogo i. de Trinitate: Neque est in Christo aliquarum pluralitas: sed una sola res, una hypostasis, fīe una substantia, unum plasma ex cœlesti semine in ter-

ram plantatum, in unam substantiam coalescens.] Et quia Orthodoxi minime concedunt hominem Christum, secundum ipsam humanitatem esse Deum, addit etiam ex ignorantia Theologiae illam calumniam: *Miror, inquit Dialogo primo, quod scolae hactenus non considerant, bunc Iesum esse Dei Filium.* Verè ipsi non habent aliquem unum Filium, sed duos dimidios, alterum ex solo Patre, alterum ex sola matre. Et in concedenda illa propositione; non credunt ipsis demonstrari hominem Christum (nempe secundum humanitatem) sed rem illam secundam (nempe hypostasin diuinam Verbi, quæ est hypos humanitatis.) Et rursus: *Quod autem homo ipse, sine ut vocant humanitas, dicatur Filius Dei, magnum facin ure reprimitur.*] Quomodo autem Christus secundum humanitatē sit Filius Dei & Deus, à plenitudine diuinitatis, quæ in ipso inhabitat, (vt antè dixi) declarat, & quidem illis portentosis verbis Dialogo primo: *Corpus ipsum Christi, inquit, est ipsissima plenitudo diuinitatis: Ipsissimum corpus Christi est diuinum, & de substantia diuinitatis.*] Item Dialogo secundo: *Magnum est mysterium, quod caro illa sit eadem cum nostra, & quod à natura sua, diuinam habeat substantiam, quod in Virginis utero sit concepta, atque de Dei substantia genita.*] Item: *Caro illa communicationem patris & matris habet, & utrinque substantia consertum, non secundum par-*

A *tes dinersarum rationum, sed secundum se & quodlibet sui, Dei & hominis participationem habens.*] Quæ volui paulò fuisus recitare, non modò vt Lector intelligat, quemadmodum planè delirauerit Seruetus, sed vt incipiat cogitare secum, fuisse illum prorsus Ubiquistarum vel magistrum vel prodromum. Siquidem hi etiam, similiiter acti spiritu Seruetiano, volunt, Christo non tantum secundum hypostasin suam, sed etiam secundum suam humanitatem diuina omnia prædicata compere; quo ipso veram Christi diuinitatem negant, vt in aliis libris conuicimus, & paulò post etiam repetemus.

C Seruetihæresim Franciscus Dauidis, Georgius Blandrata, & alij Serueti discipuli in Transyluania & Polonia, quotquot Trinitatem personarum in una diuinitate negant, sequuti sunt. Verba Francisci Dauidis in disputatione Albana, actione tertiae diei hæc sunt: *Nilibi inbet Scriptura nos credere in Christum, tanquam in unum illum Deum altissimum ex quo omnia.*] Item: *Solus Pater est unicus Deus: & Christus ideo Deus, quia Filius illius & ab illo sanctificatus, & summa potentia præditus.* Item: *Dico ergo, Christum hominem non esse illum altissimum Iesum, sed Filium eius. Patrem Deum altissimum solum à seipso Deum dicimus, Filium vero dicimus Deum communicatione.* Vult autem (sicut

(sicut Seruetus) esse illum Deum secundum humanitatem, quatenus ei est communicata plenitudo diuinitatis, neque ullam aliam habere Filium naturam inuisibilem. In isto (inquit in actione 3. diei.) *Dei Filius Iesu Christo concepero de Spiritu sancto & nato de MARIA Virgine ego habeo omnia. Hic Filius est certus & palpabilis: & in eo habitat omnia plenitudo Divinitatis. Illum inuisibilem Filium ego nescio quis sit.*

Item Georgius Blandrata in actione 5. diei eiusdem disputacionis: *Cum Christus, inquit, innocatur, non innocatur tanquam Deus ille altissimus, sed tanquam caput nostrum, Filius Dei & mediator, qui Dominus nobis a Patre constitutus est.* Item in actione 6. diei: *Dicimus, unum esse eternum illum & altissimum Deum, nempe Patrem.* Item ibidem: *Non agnoscimus aliquem Dei Filium, qui non sit homo.* Item: *Dicimus preterea hunc Iesum Filium Dei de Spiritu sancto in tempore conceptum, etiam esse Deum;* & hoc propter has rationes. *Primo, quia de Spiritu sancto concepero est.* Secundo, *quia data est illi potestas in celo & in terra secundum humanitatem.* Tertio, *quia ubique Christus testatus est se Filium Dei esse,* & *Spiritus sanctificationis sine mensura illi datum est.* Et ibidem Theologos reprehendit, quod Christum hominem non secundum humanitatem, sed per idiomatum communicationem naturae diuinæ &

A humanae in eadem hypostasi, Deum esse concedant: *Huiusmodi, inquit, cecitas iudicij contingit Sophistis, eo quod nolunt Christum hominem Deum esse nisi per idiomatum communicationem.* Eadem est passim sententia reliquorum perduellum sanctissimæ Trinitatis, vt constat etiam ex duobus libris, quos Ministri Transylviani ante annos fermè vi-ginti ediderunt, de falsa & vera vniuersitate Patris, & Filii, & Spiritus sancti cognitione.

B Iam verò ex secta Lutherana præcipui sine controversia fuerunt, Lutherus ipse pater, & Philippus Melanchthon, quem honoris causâ Lutherani reliqui C preceptorē appellitant. Lutheri contra Latomum verba sunt: *Anima mea odit vocabulum hominizationis.*] Qua voce Patres in Concilio Niceno consubstantialitatem Filii cum Patre, atque adeo veram Christi diuinitatem commodissimè professi sunt, vt diuus Athanasius in epistola de Synodi Nicenæ decretis ostendit. D Quid est autem, quod odit in hac voce Lutherus? Num sonum ipsum syllabarum atque formationem? Non credo. Reliquum est igitur, vt rem ea voce significatam, hoc est, Christi veram diuinitatem anima Lutheri determinata sit,

Mentitus est autem Lutherus cum ibi addidit, D. Hieronymum scri-

scripsisse, latere in voce homousios venenum. Non enim hoc dixit nisi de vocabulo hypostasis; eò quod non pro persona tantum, sed etiam p̄ essentia soleret usurpari, atque adeo esset periculum dicere tres in diuinitate hypostases: vt patet ex ipsius epistola 57. ad Damasum. Quanquam neq; recusauit omnino Hieronymus tres hypostases dicere, immò vt ita loqui liceret, à Damaso Pontifice postulauit.

Item Lutherus in caput 1. Genesis, Filium Dei æternum, qui creauit omnia, *instrumentum* Patris appellat. Quod est dogma Ariatum. Sic enim Arius loquitur in suo libro *Thaleia*, per Filium (tanquam per instrumentum) fuisse reliquas creaturestas, vt suprà recitauiimus ex D. Athanasio. Constat autem instrumentum nō esse eadem præditum potestate, qua pollet caussa principalis. Quocirca & Georgius Blandrata, ad confirmationem suę hęresis contra Christi veram diuinitatem, hoc ipsum testimonium Lutheri in act. 7. diei, disputatio- nis Albanæ, suis aduersariis Lutheri discipulis, tanquam sententiam præceptoris confidéter obiecit.

Atq; vt in voce homousios non syllabas, sed rem significatam odiisse Lutheri anima videtur, sic etiam in voce Trinitatis: quippe qui in Germanicis precationibus.

A anno 1543. illud expungi curauit: *S. Trinitas unus Deus, misericordia nobis.* Item in suis Bibliis editis Germanicè VVittembergæ, Ienæ, Lypsiæ, Francofordiæ, ex loco Isaiae 9. vbi Christus inter cetera Dei fortis dicitur, vocem *D e u s* prætermisit. Item ex epistola 1. Ioannis cap. 5. expunxit illud: *Tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt.* Quæ tamen sunt, inter cetera, illustria testimonia pro Christi diuinitate & fide sanctissimæ Trinitatis, vt infrà videbimus.

Adde, quod alibi lib. de Conc. par. 2. diuinitatem Christi passam fuisse asseuerat, & Eutychetem, C immò etiam Nestorium, insignes hostes diuinitatis Christi, excusare nititur, quasi nihil errauerint, quod attinet ad sententiam, bonumq; zelum, & fidem rectam habuerint, ac D. Leonem & Cyriillum potius accusandos censem, quasi non iure sententiam Eutychetis atque Nestorij damnauerint.

D Melanchthon autem in libro contra Stancarum, & in epistola ad Electorem Brandenburgensem has ponit propositiones de Filio secundum ipsam diuinitatem: *Filius orat, intercedit, postulat, supplicat.* Item: *Filius minister est Patris, hoc est, Sacerdos, Pontifex, & Mediator.* Itē: *Filio imperat Pater, postula à me, & dabo tibi Gentes hereditatem.* Item: *Filius,*

Filius subditus est Patris, subiectus, obediens. Quod etiam dicit in locis communibus anno 1558. editis pag. 40. Hęc autem omnia tribuit Eilio (vt dixi) secundum diuinitatem. Quę omnes propositiones similiter ab Arianis assertę fuerunt, vt est videre in sermone Arianorum apud D. Augustinum tomo 6.

Item inquit Melanchthon in epist. ad Electorem Brandenburgensem 12. Ianu. anno 1553. & lib. contra Stancarū. *Filius Dei secundum diuinitatem gloriam sibi dari ac restitui orat & postulat. Quę propositiō fuit etiam Arianorum, vt est videre apud D. Cyrillum lib. 10. Thes. cap. 2. & 9. & lib. 11. in Ioan. cap. 17. & D. Augustinum tractat. 105. in Ioan. & D. Basiliū lib. 4. contra Eunom. Item dicit contra Stanc. & in epist. ad Brandenburgensem: *Filius Dei ante incarnationem orauit, hereditatem gentium, & regnum à Deo Patre sibi dari petens: Quę fuit etiam Arianorum assertio apud D. Cyrillum lib. 11. in Ioan. c. 18. Item ait in eodem libro contra Stanc. & ad Brandeb. *Filius Dei intravit in arcanum consilium diuinitatis & in ipsum cōlum secundum diuinitatem. Item in locis com. anno 1558. pag. 40. & in epist. ad Electorem Torgę datam, 3. Oct. 1552. Filius, inquit, secundum diuinitatem cessit ira Patris aduersus peccata. Item in iisdem locis: Natura divina Filiij***

A obediens Patris in passione. Hęc non sint dogmata verissimè Ariana?

Accedit quod passim hic Philippus Filio tribuit non diuinam naturam absolutę & simpliciter, sed *aliquid* (vt loquitur) naturę diuinę, seu *quandam* naturam diuinam, quasi nō omnino diuina sit, sicut natura Patris. In locis siquidem suis communibus Hallę Sueuorum aeditis anno 1539. folio 8. pagina 2. ita de Christo loquitur:

Cum haud dubie sit natura Filius, necesse est in eo aliquid esse naturę diuina substantialiter. Et fol. 10. pag. 2. Necesse, inquit, est in Christo aliquam esse naturam diuinam, per quam omnia sint condita. Et folio 11. pag. 2. Cum tenebimus, inquit, Christum natura Filium Dei esse, facile poterit defendi quod in Christo sit quedam diuina natura.

In his profecto locis vel non veram diuinam naturam Melanchthon Christo tribuit, vel veram naturam diuinā in tres quasi partes siue particulas, quarum quælibet sit aliquid naturę diuinę, diuidit, quę est hæresis antiqua de scripta à D. Augustino hæresi 74. hisce verbis: *Est alia hæresis qua tri formem sic afferit Deum ut quedam pars eius sit Pater, quedam Filius, quedam Spiritus sanctus.*

At Lutherus & Melanchthon alias sępē Christi diuinitatē confessi sunt. Ego verò non contendo illos Christi diuinitatem ver-

G bis

bis non fuisse aliquando confessos; sed illam aliquando etiam revera negauisse. Quid enim ipse Seruetus? Nónne etiam verbis hominis Christi diuinitatem secum primis defendere profitetur? Et tamen illam negat. Omnibus penè hæreticis commune est, ut pugnantiæ dicant. Quo ipso non hæresis notam effugiunt, sed simili etiam in contradictionis atque repugnantiæ notam incurruunt.

C A P V T VIII.

Lutheranos Vbiquietarios, verissimè Seruetianos esse, & diuinitatem Christi revera negare, atque ab ipsomet Serueto Vbiquietatem & Vbiquitatis fundamenta, cum quibus Christi Diuinitas nequit stare, fuisse mutuatos.

Am reliqui gregis Lutherani bona pars, vel dicam potius mala, est illa hominum factio, qui à dogmatis absurditate vulgo vocantur Vbiquietarij. Hi, cum auctoribus Brentio & Schmidelino, & architectis libri Concordiæ, volunt hominem Christum secundum ipsam etiam humanitatem, communicatione quadam, omnipotentem Deum esse, non minus certè, quam ipse

ASeruetus, veram Christi diuinitatem de medio tollunt.

Nam quod obseruatione dignissimum est, quodq; mihi certè, cùm libros Serueti nuper diligentius euoluerem, summam attulit admirationem, eadem fundamenta, & penè eadem phrases sunt Serueti & istorum, ut mihi videantur thesaurum illum à seculis absconditum Vbiquitatis clam à Serueto fuisse furati, ei- que tam præclaræ inuentionis gloriam inuidisse, quòd non palam confessi sint, ipsum in propaganda Vbiquitate se esse sequitos ducem ac præceptorem. **Q**uis enim credit, Brentio & asseclis ignotos fuisse illos libros, quos de Trinitate Michaël Seruetus, opinionibus paradoxis, ad irritandam magis Lectoris curiositatem, plenissimos, anno Domini 1531. passim per Germaniam & Galliam euulgauit? At in his libris, hoc est, in abnegatione Christi diuinitatis, prorsus est nata & fundata Vbiquitas: vt putas non D te in illis Seruetū legere, sed Brentium & Schmidelinum.

Serueti enim scopus præcipiuus in illis libris fuit, probare, homini Christo secundum ipsam eius humanitatē conuenire communicatione quadam quæcunq; sunt diuinitatis. Idem est quasi thema præcipuum factionis Vbiquitariaj, Seruetus contendit, eos qui

qui Christo homini secundum ipsam humanitatem diuina non tribuunt, hominem Christum pro Deo Deique Filio minimè agnoscere. Hoc idem Vbiquetariorum conuicium in Catholicos est millies repetitum. Seruetus, propter eiusmodi communicationem diuinitatis factam humanitati Christi, porro comminiscitur Christum hominem post resurrectionem, quo tempore maiestas eius potissimum enituit, reliquise illud esse creatum humanitatis, quod per incarnationem acquisuerat, & transisse in Verbi diuinitatē. Idem fuit somnium Arianicum Brentij Vbiquetariorum Patris. Seruetus affirmavit, Christum hominem postquam in resurrectione exaltatus fuit, secundum ipsam etiam humanitatē communicatione quadam esse aequalē suo Patri. Hoc idem delirium est etiam Vbiquetariorū. Seruetus hæc sua placita confirmat ex sessione Christi ad dexteram Patris: item ex iis Scripturæ locis, in quibus homo ille Christus, Filius Dei, ac Deus esse, accepisseque omnipotentiam dicitur. Eadem sunt Vbiquetariorum fundamēta perperam ab his intellecta. Seruetus ex eiusmodi assertionibus atq; principiis tandem ipsam quoque Vbiquitatem Christi humanitatis disertis verbis producit in medium. Hæc au-

A tem ipsa Vbiquitas quasi Dasila Vbiquetariorum est. Seruetus deniq; dum ita de Christo homine sentit, veram eiusdem Christi diuinitatem retinere simul non potest, sed eam abnegare cogitur, preter modum humanitatem extollens. Eandem igitur Christi diuinitatem & Vbiquetarij abnegant, cum similiter humanitatem Christi vsq; adeo efferunt, ut secundum illā velint homini Christo diuinitatis perfectiones competere. Diuinitas enim quæ alicui secundum humanitatem attribuitur, non potest esse viro modo vera diuinitas.

C Sed conferamus de iis omnibus non modo sententias, sed etiam verba ipsa Seruetti & Vbiquetariorum, ut evidentius intelligi possit, quam exiguum vel potius nullum sit inter Seruetiana & Vbiquetaria commenta discrimen.

I. Seruetus librorum suorum scopum his verbis Lectori indicat lib. i. de Trinitate initio: *Pronomine demonstrante hominem, quem humanitatem appellant,* (id est, de homine Christo secundum humanitatem, vt inculcat alias passim) *demonstrabo hec tria. Primo, hic est Iesvs Christus. Secundo, hic est Filius Dei. Tertio, hic est Deus.* Similiter Schmidelinus Vbiquetarius in libro aduersus disputationem nostram contra fundamēta duarum

Sectarum. pag. 9. Constanter, inquit, *asserimus in his propositionibus;*
Hic homo Christus est Deus, etc.
humanitatem a subiecto non excludi.

II. Seruetus Dialogo I. de Trinitate: *In concedendis his propositionibus non credunt ipsi (Catholici) demonstrari hominem Christum (secundum humanitatem) sed rem illam secundam, id est, verbi hypostasis sustentatam humanitatem. Quod autem homo ipse, sive ut vocant, humanitas, dicatur Filius Dei, magnum facinus reputarent. Similiter Schmidelinus Vbiquetarius loco citato, pag. 10. Relecte Lutherus, dixisset etiam Seruetus, in Scholasticis Theologis damnatis, quod à subiecto illarum propositionum: *Hic homo est Deus omnipotens: humanitatem remouent; ut sit sensus: Filius Dei seu persona haec Verbi, qua sustentat naturam humanam, est Deus omnipotens.**

III. Seruetus lib. I. de Trinitate, fol. 26. *Inutiliter se Christi divinitatem defendere nugantur (Theologi Scholastici) immo non potuisse. Antichristus divinitatem Christi plus destruere quam ipsi faciunt, cum nihil eorum quae divinitatis sunt homini Christo (secundum humanitatem) tribuant, & nos Christi & carnis eius, & corporis eius naturam in Deum exaltatam glorificamus. In eandem sententiam Schmidelinus Vbiquetarius contra annotationem nostram primam de controversia Vbiquetaria sub finem: Capere non*

A possum (Theologi item, qui diuina homini Christo non tribuunt secundum humanitatem) *quod homo Deus sit, & Deus homo, aut quomodo sub nomine, homo, corpus & anima rationalis debeat ibi intelligi. Item contra disputationem illam nostram p. 14. Constanter affirmamus humanam naturam ad equalitatem glorie & potestie cum divino Verbo exaltatam esse.*

IV. Seruetus Dialogo I. de Trinitate, pag. 29. *Nullus esse creature, quod per incarnationem Christus acquisivit, ita ac si esset res accidentialis, omnissimum est in resurrectione. Nihil est nunc in Christo quod sit animale: Est per resurrectionem Christus omnino consummatus & glorificatus ut ad pristinum Verbi statum redierit, & si ibi Deus & in Deo sicut antea. Apparet hoc in figura virge, que ad manum Moysi redacta est in statu in quo erat ante incarnationem. Talis factus est regressus de homine in Deum, qualis olim factus est egressus de Verbo in carnem. Similiter Brentius Vbiquetarius in recognitione doctrinæ suæ de Maiestate Christi, pag. 67. & 68. Non est pueriliter cogitandum quod Christus commoretur in celo illa semper forma qua visibiliter ex monte Oliveti ascenderat, etc. Sed receperit formam Dei que aliquando in forma seruientia fuerat. Ita etiam Ariani apud D. Athanasium in capitibus ad Eustathium, dixerant: *Christum exuta mortalitate, formam serui, hoc est, humanitatem, in Domini & Dei gloriam transformauisse.**

V. Por-

V. Porro Seruetus Dialog. 2. A dix nuper Vbiquitatem suam tergiuersantes interpretati sunt) sed spiritualia & sua habitationis capacia, sive in celo sint, sive in terra. Similiter Schmidelinus Vbiquetarius in disputatione VVirtemberg. numero 109. Postquam per resurrectionem exaltatus est, secundum carnem, etiam ut homo, sive secundum humanam natum, ubique presens cum Patre & Spiritu sancto **EQUAL** potentia regnat.

VI. Seruetus Dialog. 2. Eandem, inquit, cum Patre habitat ipse (Christus ut homo) lucem in accessam, alias non esset ad dexteram Patris. Similiter Schmidelinus Vbiquetarius in disput. VVirtemb. numero 123. **Majestatem**, que Verbi divini propria est, verè & realiter assumpta natura communicauit Filius Dei. Id quod articulus Symboli Apostolici: Sedet ad dexteram Dei Patris, confirmat.

VII. Seruetus Dialog. 2. Ille quem Deus ex sua substantia unicum genuit (Christus secundum humanitatem) qui omnem habet Dei potentiam, cuius sunt omnia qua habet Deus, non est certa loci capacitate finitus (En Seruetum Vbiquetarium, Vbiquetarios Seruetianos) sed inferiora & superiora sua plenitudine implens; Non est in aliquo certo loco circumscriptus. Est in tertio calo, unde & ubi omnia implet: Non furnos, & cloacas (ita penè ad verbum Architecti Apologiae libri Concor-

A diæ nuper Vbiquitatem suam tergiuersantes interpretati sunt) sed spiritualia & sua habitationis capacia, sive in celo sint, sive in terra. Similiter Schmidelinus Vbiquetarius in disputatione VVirtemberg. numero 218. **N**e illum in aliquo cœli loco a nobis remotissimum singamus, Diversus Paulus omni errore nos liberat. Qui descendit ipse est, & qui & ascendit super omnes caelos, ut impleret omnia.

Possem multas alias huius generis sententias Serueti & Vbiquetiorum inter se simillimas in medium proferre. Sed has paucas puto sufficere, vt Lector intelligat, nullam me facere iniuriam Vbiquetariis, quod eos affirmem idem de homine Christo, quod Seruetianos sentire, ac proinde similiter vnigeniti Dei Filij divinitatem re ipsa, licet non verbis negare. Quod & in aliis libris ex instituto à me demonstratum est, in quibus commenta hæc omnia Vbiquetaria, vel Seruetiana potius, coargui.

CAPUT IX.

D Negari etiam re ipsa Christi divinitatem à Caluinianis; ac merito etiam in hac res suspectum haberi posse Erasmus.

VNC transeo ad Calvinianos, qui si doctrinam Caluinii preceptoris sui probant, G 3 iure

iure etiam eos in illorum hæreticorum numero ponimus, qui Filij diuinitatem, alij aliis modis, inficiati sunt. Etenim sensit Calvinus libro contra Gentilem, nomen Dei ἡ περοχὴ, hoc est, per excellentiam, foli Patri attribui, ut etiam loquitur Hieronymus quidam Zanckius in opere suo, quod alioqui scripsit pro Trinitate 2. part. lib. 5. c. 8. Vnde sequitur Filium esse minus excellentem Deum, ac proinde non verum Deum. Item ait ibidem: *Filius personam non nisi propriè Creatorem cœlestis & terre nominari, Patrem autē propriè.* Item ibidem dicit: *Impropriam esse atque duram orationem illam Symboli Nicani; Deus de Deo.* quam tamen passim D. Athanasius contra Arianos vrget, & Ecclesia verisimilem usurpat:

Item locum illum Ioannis 14. *Ego ē Pater unum sumus*, quo vel maximè Patres aduersus Arianos consubstantialitatem Filij cū Patre propugnarunt, non de vnitate substantiarum, sed de consensu atque concordia voluntatis, ut exponebant Ariani, intelligendum esse contendit. Quo testimonio Caluini & Georgius Blandrata Seruetianus in Albana disputatione, habita in Transyluania, Arianam illam interpretationē palam confirmauit. *Auditora, inquit ibi Blandrata in act. 2. diei, ad unicum Calvinum relegamus, qui veteres scriptores*

A palam carpit, quod locum hanc (Ego & Pater unum sumus) ad vnitatem essentia deforserunt. Item Calvinus censet libro 2. institut. capite 14. Christum secundum naturam etiam diuinam fore subiectum suo Patri, atque ita intelligi debere quod ait D. Paulus: *Tūc & ipse Filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia.*

B Porro ex Calviniana familia hæresiarcha non ignobilis Theodorus Beza lib. contra Brent. de omnipotentia carnis Christi, & li. contra Schmid. de hypostat. vni. duas esse in Christo hypostaticas vniiones asseruit, alteram carnis cum anima, alteram Dei cum homine. Quo ipso hypostasim propriam hominis Christi, ex vniione hypostatica corporis & animæ constitutam, statuisse, atque adeò Christū hominem secundū suam hypostasim esse Deum, negauisse cum Nestorio videtur.

C Item Bullingerus Sacramentarius lib. de auctoritate Scripturarum & Ecclesiarum, tres in diuinitate personas differre dicit, *non statu, sed gradu; non subsistentia, sed forma; non potestate, sed specie.* Quibus verbis non solum Filij diuinitatem, sed totum sanctissime Trinitatis mysterium euertit.

D His & aliis huius ætatis hæreticis, qui penè omnes perperam aliquid de Filij diuinitate scripserūt, adiungere possumus optimo iure Erasmū, quem non immerito Ministrī.

nistri Hungarici, ad conciliandam au&toritatem doctrinæ Seruetianæ suę, præcursum fuisse Serueti affirmarunt, in libro quem anno M. D. LXVII. Ioanni Regi obtulerunt. Is in scholiis tom. 3. epist. Hieron. veritus non est scribere, Arianos nō hæresim docuisse, sed tātummodò fecisse schisma, eosque tum eloquentia, tum do- B
ctrina Catholicis fuisse superiores. Item annotat. in cap. vlt. i. Ioannis, locum Ioannis 14. *Ego & Pater unum sumus, non de naturę vnitate, sed de concordia voluntatis, vt Ariani, interpretatur.*

Item annotatione in caput ad Roman. 9. negat, locum illum ad Philipp. 2. *Non rapinam arbitratu& est, esse se aequalem Deo, ad Christi diuinitatem probandum quidquam valere; eodemque modo, quo Maximinus Arianus apud Augustinū lib. 2. contra Maximin. cap. 5. hunc locum interpretatur, vt sit sensus; non sibi equalitatem cum Deo arrogauit. Ineptum etiam sentit esse ad diuinitatem Christi probandum illum locum Apostoli, Rom. 9. Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Putat enim vocem, Deus, ibi redundare: aut illud: Qui est super omnia Deus benedictus, referri ad Deum Patrem in actionem gratiarum pro exhibito Christi beneficio, ita ut ea verba præfixo pūcto, nouam periodum*

A contineant. Ad marginem quoq; disputationis D. Augustini cum Maximino Ariano, lib. i. circa medium, naturam diuinam non vñā esse numero, annotauit. Quæ talia profecto sunt, vt qui Erafmum fuisse Arianū suspicatus fuerit, is minimè temerarius videri debeat.

C A P V T X.

Quibus modis Christi diuinitas ab Orthodoxis confirmetur, & octo esse in Scriptura argumentorum sedes, quibus ea manifeste demonstratur.

 A m verò vñigeniti Filij Dei Domini nostri Iesu Christi diuinitatem, aduersus tam varios atque multiplices illius hostes, tribus omnino modis certissime probant Orthodoxi. Primo iis diuinis testimonis, quæ exstant luculentissima in ipsa sacra Scriptura. Secundo diuinis item testimonis, quibus etiam extra Scripturam variè ac prorsus admirabiliter Christi diuinitas confirmata est. Tertiò perpetuæ Ecclesiæ Christianæ iam inde ab eius exordio, vsque ad præsens tempus confessione, Orthodoxorum omnium testimonis per omnes states, partim in Catholicis Conciliis, partim in aliis literarum monumentis explicata,

Ac

Ac in Scriptura quidem sedes omnino octo, siue octo generata testimoniorum pro Christi diuinitate reperiuntur. Primum genus est eorum testimoniorum, quibus Filio, ipsa propria appellatione veri Dei, non minus luculenter quam Patri, diuina natura tribuitur; & ita quidem, ut eo modo nulli vñquam creaturæ diuina nomina accommodentur. Vnde necessariò efficitur non minus Filium, quam Patrem oportere à nobis existimari esse verum Deum, si quidem ne Patrem quidem aliter, Scriptura testatur, Deum verum esse, nisi propriè & simpliciter illum Deum nominando. Quod perpendens D. Irenæus lib. 3. cap. 6. *Nequis Dominus, inquit, neq; Spiritus sanctus, neque Apostoli eum, qui non esset Deus, definitius & absolute Deum nominassent aliquando.*

Secundum genus est eorum testimoniorū, quibus ipsamet Scriptura sacra, vice interpretis, differtē declarat, Christum esse illum ipsum Deum verum, qui sine controversia est natura Deus, atque ut talis in multis Scripturæ locis commemoratur.

Tertium genus est eorum testimoniorū, in quibus eadē Scriptura significat, Christum purum hominem, aut puram creaturam non esse: *Quod ipsum est, diuinam naturam non solum per affirmationem, ut in testimoniosis primi &*

A secundi generis, sed etiam per negationem quandam tribuere: *Omnis enim substantia, qua creature non est, Deus est,* inquit verissimè lib. I. de Trinit. cap. 6. D. Augustinus.

Quartum genus est eorum testimoniorum, quibus præter diuinam naturam diuinæ quoque proprietates, seu attributa Filio tribuuntur.

Quintum eorum, quibus eidem etiam adscribūtur omnes operationes diuinitatis propriæ.

Sextum eorum, quibus Christus asseritur, suo Patri per omnia æqualis & consubstantialis.

Septimum eorum, quibus verè ac propriè vñgenitus Dei Patris Filius asseritur: Vnde necessariò C consequitur, eum esse eiusdem naturæ, cuius est Pater. Alioqui vitiosa atque monstrosa esset generatio Dei, si ex eius vtero prodiisset diuersa natura, ut inquit D. Augustinus lib. 3. contra Maximum, cap. 18. & alij Patres passim argumentantur.

Octauum genus est eorum testimoniorum, quibus eam esse Christi Maiestatem significatur, ut illi non minus, quam Patri cultus religionis adhiberi, in eumq; similiter tum fides, tum spes nostra reponi debeat. Quod nemo alioquin facere posset, quin incurreret maledictionem diuinā, si Christus non esset naturā verus Deus.

CAPVT

CAP VT XI.

*Probatur primò Christi diuinitas
iis Scriptura testimonius, qua di-
uinam naturam simpliciter &
absolutè illi tribuunt.*

PRIMI generis testi-
monia, sunt potissi-
mum viginti octo,
quæ referam breui-
ter, non eodem ordine quo scri-
pta sunt, sed quo mihi iam scri-
bentividetur in hac disputatio-
ne commodè proponi posse.

Primum est Baruch. 3. *Hic est
Deus noster, & non estimabitur alius
aduersus eum. Hic adiuuit omnem
viam discipline, & tradidit illam Ia-
cob pueru suo, & Israëlslecto suo. Post
hac in terris visus est, & cum homini-
bus conuersatus est.* Hoc testimonio

veram Christi diuinitatem pro-
bant communiter sancti Patres.
Athanasius lib. de suscepta natu-
ra, contra Apollinarium, sub finē.
Basilius lib. 4. contra Eunom. non
longè à fine. Gregorius Nazian-
zenus oratione 4. de Theologia.
Eusebius lib. 6. demonstrationis D
Euangel. cap. 19. Cyrillus lib. 10.
contra Julianum. Chrysostomus
in oratione quod Christus sit De-
us. Theodoretus in commenta-
rio eiusdem loci Baruch. Augu-
stinus lib. 9. de ciuitate Dei, ca. 33.
Hilarius lib. 5. de Trinitate, sub fi-
nem. Ambrosius libro 1. de fide ad

A Gratianum, capite 2. Cypri-
nus libro secundo contra Iudeos,
capite quinto. Fulgentius libro
de incarnatione & gratia Christi,
capite decimo, & alij. Etenim De-
us ille noster, cui alter non est si-
milis, quiq[ue] legem disciplinæ
dedit Israëli, Verbum est caro fa-
ctum, hoc est, Christus, qui iuxta
B prophetiam illam Baruch, quasi
vnigenitus Patris in terra visus
est, & habitauit in nobis, vt Euangeli-
lista quoque testatur.

At, inquit Franciscus Dauidis
in actione 5. diei disputationis Al-
banæ: *Liber Baruch non est canonici-
cus. Deinde Baruch loquitur de sa-
pientia, qua postea in terris visa est, non
de Filio aliquo aeterno tunc existente.*
C quam sapientiam postea D. Paulus in
priore ad Corinthisos primo, Christum
fuisse docuit.

Atqui Patres citati, atque adeò
Ecclesia ipsa Christi, librum Ba-
ruch pro canonico agnoscit. Ac
præter eos etiam quos citaui-
mus, Clemens Alexandrinus li-
bro secundo pædagogi, capite ter-
tio, diuinam Scripturam hunc li-
brum vocat, sicut & Eusebius Ce-
sariensis loco citato diuinæ vo-
ces appellat sententias in eo con-
tentas. Quæ testimonia pro hu-
ijs libri auctoritate, in nostra
quoque Analyſi fidei, parte 8. ci-
tauimus.

Illud autem verissimum est, lo-
qui Baruch de Sapientia, quæ po-
stea

H

mundique Redemptorem esse, A qui etiam *primus & nouissimus* in Apocalypsi cap. i. dicitur, quique, vt ait D. Paulus Hebr. i. *Fundavit initio terram;* interpretantur communiter sancti Patres. Ambrosius libro secundo de fide, capite quarto. Augustinus libro vicesimo de ciuitate Dei, capite vltimo. Eusebius lib. 5. demonstrat. B cap. 6. Athanasius in sermone de Deipara, post medium. Chrysostomus in homilia de sancto & adorando Spiritu, sub finem. Origenes libro primo contra Celsum, post medium.

Quod cum ita sit, luculenter est mentitus Georgius Blandrata in disputatione Albana, actione 8. diei, his verbis: *Ad locum, inquit, illum Prophetæ dicentis, quem habent pro prora & puppi vittoria aduersarij, Dominus misit me & Spiritus eius, disco cum omnibus Doctoribus interpretibus veteribus & neotericis, non Christi, sed Prophetæ verba esse.* Citauiimus enim veteres interpretes, quibus in mentem non venit hoc commentum interpretationis.

Franciscus autem Dauidis eo- D dem loco crimen etiam falsi in Scripturam sacram commisit. Vt enim probaret, Christum nullo modo fuisse antequam ex Virgine conciperetur; ac proinde Deum, qui ibi apud Prophetam loquutus est, non fuisse Christum: sed Prophetam ipsum dixisse: *Do-*

*minus misit me: locum citat i. Ioan. quarto: Ubi, inquit, dicitur Antichristum esse, qui fatetur, Christum venisse ante vel extra carnem. Hæc enim sunt verba huius Dauidis Pseudoprophetæ, ex quibus intelligi vult, nec venisse, nec omnino fuisse Christum extra carnem. Iohannis autem Euangelistæ verba in eo loco non sunt, nisi ista: *Omnis spiritus, qui confitetur & est in Christum in carne venisse, ex Deo est, & omnis spiritus, qui soleat & est in Christum, ex Deo non est, & hic est Antichristus.* Hicne dicit diuus Iohannes, Antichristum esse, qui fatetur Christum venisse, vel fuisse ante vel extra carnem? Nihil minus. tantum enim pronunciat, eum ex Deo esse, qui veram Christi carnem fatetur, contrâverò eum esse Antichristum, qui in eandem Christi personam negat veram naturam diuinam & humanam conuenisse; id enim videlicet est, Christum dissoluere: quod faciunt sacrilegè Franciscus iste Dauidis & eius impietatis socij.*

Sed fortè querat aliquis, quomodo si Christus ibi apud Prophetam loquitur, à Spiritu Dei missum se esse dicat, cù ipse à Spiritu sancto non procedat, neque dici soleat, vna persona diuina mitti ab ea, à qua non procedit? Respondeo primùm cum D. Augustino lib. 2. de Trin. cap. 5. vnam per-

personam etiam mittere alteram hoc ipso, quod est caussa eius effectus, secundū quem altera de novo esse in aliqua re dicitur, etiam si non sit principium processonis eius. Vel certè dicendum est, Christum ibi de sui missione futura secundum ipsam humanitatem loqui: quo pacto verè ac propriè ab ipso etiam Spiritu sancto missus est, sicut & ductus ab eo scribitur esse in desertum. Nec obstat quod verbo vtitur temporis præteriti; *misi me*. Frequenter enim in Scripturis Propheticis usurpatur tempus præteritum pro futuro, ob rei, de qua sermo est, certitudinem. Vt cùm ipse idem Christus apud Psalmistam itidem de futuro illud loquitur: *Foderunt manus meas & pedes meos.*

6. Testimonium i. Ioannis 5. *Vt simus in verò Filio eius. Hic est verus Deus & vita aeterna.* Quod profetò testimonium in disputatione Athanasij cum Ario pagina 469. meritò dicitur esse *scripta demonstratio*. Quid enim euidétius Ioannes dicere potuit, vt assenseret D Christum verū esse Deum, quam verum Deum esse? Vt enim Ioannis 17. de Patre dixit: (ait Athanasius.) *Hac est vita aeterna, ut cognoscant te solum Deum verum, ita hic de Filio dicit: Hic est verus Deus & vita aeterna.* Vtitur etiam hoc testimonio D. Cyrillus libro 12. thesauri, capit. 13. Basilius, Gregorius Na-

A zianzenus, Ambrosius, Hieronymus in cap. 65. Isa. Idacius Clarius lib. aduersus Varimad. Arian. Augustinus li. 1. Trin. cap. 6. Hilarius lib. 6. de Trin. post medium, etc.

Sed dicit Erasmus in annotatione huius loci, illud: *Hic est verus Deus, non de Filio, sed de Patre* in illa D. Ioannis sententia dici.

B *Quis verò tot Patrum auctoritati auctoritatem vnius Erasmi anteponat?* Certè, pronomen substantiuum, *Hic*, ad illam personam referri debet, quæ vocabulo substantiuo proximè significata erat. Hæc autem persona est Filius, cuius nobis fidem Ioannes ibi commédabat. Adde, quod si ex Græco textu verbum verbo Latinè red-

C damus, ita locus habet: *ut simus in vero eius Filio, hic* (nempe Filius cuius vocabulum proximè antecedit) *est verus Deus.*

Porro Seruetus lib. 1. de Trinitate, & Transylvani ministri lib. 2. cap. 4. & 7. & Georgius Blandata, & Franciscus David in disputatione Albana, respondent, esse ac dici verum Deum, quia veram Patris diuinitatem habet in se inhabitantem & sibi communicatam. Sed ab his fuit quærendum, quanam ratione putauerint Christum habere diuinitatē sibi communicatam? Si per veram vniōnem hypostaticam, ita vt substantialiter sit non homo tantum, sed etiam Deus, id ipsum est, quod volum⁹.

H 3 Si

Si alia vnione non substantiali, (neque enim aliter Deus creaturæ potest substantialiter vniuersi nisi hypostaticè) minimè talis vniuersus satis erit, vt verus sit Deus. Nam quod substantialiter Deus non est, verus Deus non est. Quod D. Cyriillus libro 12. thesauri, capite 13. præclarè intellexit: *Sicut Christus, inquit, verus Deus est, substantialiter non participatione hoc ipsum est, sicut creature. Qui autem verus Deus est, natura Deus est.*

Accedit quod ipsimet Transylvanili. 2. cap. 5. appellationem veri Dei, propriam Patris esse censuerunt, eo quod verus Deus sit, qui non participatione, sed natura sit Deus. Cùm igitur Filius sit verus Deus, consequitur non participatione, sed natura illum esse Deum.

Atque etiam illud hinc consequens est, appellationem veri Dei propriam quidem esse Patris, non præcisè, sed propriam illius & Filij, sicut etiam Spiritus sancti; ita vt (quemadmodum infrà cap. 21. vberiùs docebimus) alij tantummodo falsi Dij gentium, & cœtūræ ab illa excludantur, non Filius, neque Spiritus sanctus. Ita enim D. Athanasius in disputacione cum Ario, & alij Patres locum illum Ioan. 17. *Tesolom Deum verum, interpretatur, immò sic ipsomet Ioannes exponit, cùm cōtinenter subiungit in eadem pe-*

A riodo, & quem misisti Iesu v m Christum. Illud enim: Et quem misisti Iesu v m Christum, coniunctum est, inquit D. Athanasius, cum præcedenti membro, quasi diceret; Te Filium verum Deum, & quem misisti Iesu v m Christum, ut cognoscant etiam Filium tuum verum Deum, quemadmodum & te Patrem.

B Sed posset ad extremū ad hunc locum accommodari vetus illa cauillatio Eunomianorum, qui D. Gregorio Nazianzeno teste oratione 3. de Theol. vt testimonia, quæ sunt de diuinitate Christi, in vniuersum eluderent, vanissimè fingebant, Christum verè ac propriè esse atque dici Deum, sed & quiuocè: sicut canis marinus (hoc enim exemplo vtebantur) verè canis dicitur, sed suo modo, non sicut canis terrestris; ita Christum Deum verè dici, sed suo modo, non sicut Patrem.

C Hoc verò leuissimum commētum est. Nam si id ita est, ineptè Scriptura declarat, Christum esse VERVM DEVM. Quænam enim res est, quæ suo quidem modo nō sit verè talis, qualis nominatur? aut quid opus est in eo sensu verum aliquid appellare? Num hominem pictum verum hominem esse rectè dixeris? Et tamen eo quidem modo, quo homo est, verus est, nempe pictus.

D Verum igitur Deum esse Christum cum Scriptura dicit, ita illū esse

esse Deum significat, sicut, quive-
risimè Deus est, videlicet sicut
Pater. Ut si dicas, aliquid verum
esse aurum; natura illud esse au-
rum significas, non tantummodo
esse suo modo aurum. Alioqui &
aurum adulterinum, verum au-
rum dici posset, cùm verè sit au-
rum eo modo quo est, verè enim
est aurum adulterinum.

Accedit, quod Scriptura verum
Deum vbiq[ue] prædicat esse vnum
naturā, substantiæque ratione.
Non igitur plures sunt Dij diuer-
sarum rationum Pater & Filius,
quibus æquiuocè conuenire pos-
sit sub diuersa substantiæ ratio-
ne idem vocabulum Deus. Qua-
re reliquum est, vt si Christus ve-
rus Deus est, Deus ille idem sit,
qui est Pater, & eadem omnino
ratione.

7. Testimonium, Isaiæ 52. Di-
cit Dominus, Iugiter tota die nomen—
meum blasphematur. Propter hoc sciet
populus meus nomen meum in die illa,
quia ego ipse, qui loquebar, ecce adsum.
Hic Deus Israël, qui Iudæos vo-
cat populum suum, Christus est,
qui præsto per incarnationem ad-
fuit, & habitauit in nobis, vt verè
SS. Patres interpretati sunt, Am-
brosius libro secundo de fide, ca-
pite tertio, Hieronymus & Cyril-
lus in hunc locum, Eusebius li-
bro sexto demonstrationis Eu-
angelicæ, capite vicesimo quar-
to, Tertullianus libro quarto in-

A Marcionem ante medium. Quo-
circa eodem in loco verbis ante-
gressis de redemptione, quæ per
eundem Christum facienda fuit,
conuenienter Prophetæ vaticina-
tur: *Hec, inquit, dicit Dominus:*
Gratis venundatis estis, & sine argento
redimemini. Item etiam sequenti-
bus verbis eundem Christum in

B eodem opere redemptionis occu-
patum propheticè illo modo de-
scribit: *Quam pulchri super montes*
(intellige Iudææ) *pedes annuncia-*
tis & prædicatis pacem, &c. Gau-
dete & laudate simul deserta Hieru-
salem, quia consolatus est Domi-
nus populum suum, redemit Hieru-
salem, paravit Dominus brachium
sancuum suum in oculis omnium Gen-
C *tium.*

8. Testimonium, ad Roman. 9.
Ex quibus est Christus secundum car-
nem, qui est super omnia Deus bene-
dictus in secula. Deum benedictum
ab Hebræis Deum Israël verum,
solitum fuisse intelligi, illa etiam
interrogatio Caiphæ declarat: *Tu*
et Christus Filius Dei benedicti? Deus
item, qui est super omnia, quis
dubitet, quin sit verus Deus? Ne-
que enim verior Deus esse potest,
quam is, qui sit super omnia, quæ
non sunt verus Deus.

Rectè igitur ex hoc loco Chri-
sti diuinitatem probant commu-
niter SS. Patres, Origenes, Chry-
stostomus, Theodoreetus, Theo-
phylactus, Ambrosius, & alij oës
inter-

interpretes in hunc locum. Item A Irenæus li.3. cap.18. Tertullianus libro contra Praxeam. Hilarius li. 4. & 8. de Trinitat. Cyprianus lib. 2. contra Iudeos, cap.6. in editio- ne Aldi & Morelli. Augustinus li. 2. de Trinitate, cap.13. & li.3. con- tra Faustum, cap.3. & 6. Ambro- sius lib.1. de fide, cap.5. & lib.1. de Spiritu sancto, cap.3. Gregorius homil.8. in Ezechielem. Athana- sius serm.2. contra Arianos. Cy- rillus lib.1. thesauri, cap.5. Idacius Clarius lib.1. contra Varimadum, Fulgentius libro 3. ad Trasimun- dum, etc.

Quod cùm ita sit, non est con- tra tot ac tales testes audiendus vñus Erasmus, qui nullo vel testi- monio, vel firmo argumento du- ctus, tanquam in gratiam Ariano- rum, affirmauit locum hunc non esse ad Christi diuinitatem firmū. Quid enim illis eius argumentis imbecillius esse potest? Primò, in- quirit, si post voculam, *secundum car- nem*, ponatur punctum; illud quod sequitur: *Qui est super omnia Deus,* &c. potest intelligi dictum esse nō de Christo, sed de Patre atque ita dicit se legisse in Chrysostomo, nempe cum punc̄to. Secundò, quia Hilarius in Psalm.122. & Cy- prianus lib.2. contra Iudeos, cap. 6. eum locum recitant sine vocu- la, Deus, quæ idcirco fortassis est addita textui.

Sed ad primum quod attinet,

A omnes communiter codices Latini & Græci virgulam habent post voculam, secundum carnem, non punctum integrum: & sic etiam Chrysostomi codices, qui circū- feruntur. Præterea, si maximè pun- tum ibi integrum deberet esse, ne tunc quidē illud, quod sequitur: *Qui est Deus, etc.* potest referri nisi ad Christum. Nam vocabulum illud, *Qui*, relatiuum est, quod oportet accommodari ad id, quod ante- cessit. Apostolus autem nullam in toto illo capite verbis antecedenti- bus fecit mentionem Dei Pa- tris, sed solū Christi: vt mihi cer- tè mirum sit, tam pueriliter & su- peruacaneè Erasmus de suo pun- cto fuisse ratiocinatum.

B C Ad secundum verò quod atti- net, locos paulò antè citauimus, in quibus sententiam illam Apo- stoli integrum recitat Hilarius. Nec verò, quia in vno loco vocu- lam, D e v s, omisit, idcirco in o- mnibus aliis codicibus seu Scrip- turæ, seu Patrum, adiectitiam il- lam voculam esse existimare de- bemus. Alioqui adiectitia etiam erit vocula, secundum carnem: nam & illam etiam in illo ipso lo- co Hilarius præteriuit. Sic etiam in melioribus editionibus Cypria- ni, vocula, D e v s, recitatur, vt antè notauius. Adde, quod satis pro- baremus, Christum esse verum Deum, ex eo, quod ibi Apostolus affirmat, eum esse super omnia, etiam si

etiam si omisisset voculam Deus. Sed hæc satis ad refutandum Erasmi leuissimum somnium, pugnans cum indubitata sententia omnium Patrum.

9. Testimonium, Zachariæ 3.
Ostendit mihi Dominus IESVM sacerdotem magnum stantem coram Angelō Domini, & Satan stabat à dextris eius, ut aduersaretur ei. Et dixit Dominus ad Satan; Increpet Dominus in te Satan, & increpet Dominus in te, qui elegit Iudam. Hunc Dominum Israël Iehoua qui elegit Iudam, esse Christum, cuius typus fuit ille Iesus sacerdos filius Iosedech, qui-qué Satanam sibi aduersantem, ex voluntate Domini Dei Patris, sa-pe increpauit, recte interpretatus est Eusebius lib. 5. demonstr. cap. 27. & Theodoretus & Hieronymus in hunc locum. Nec verò Angelus potest hīc intelligi esse ille Dominus, qui increpaturus fuerit Satanam, ut Benedicto Aretio visum est. Angelus enim nō est Iehoua, neque ipse elegit Iudam, neq; deniq; Dominus Deus Angelum Dominum Iehoua vo-cat.

10. Testimonium, Lucæ 1. vbi Angelus de Ioanne Baptista illud etiam inter cetera vaticinatus est Zachariæ: *Malleos, inquit, filiorum Israël conuerteret ad Dominum Deum ipsorum, & ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliae.* Christum hoc loco Dominum Deum filiorum

A Israël nominari, cui dubium esse potest? Primum enim hic Dominus Deus Israël, ad quem multos erat Ioannes Baptista conuersus, ille est, antequam idem Ioannes erat processurus in spiritu & virtute Eliæ: sicut aperte hoc in loco dicitur. Hunc autem ipsum esse Christum saluatorem, Apostolus Actorum 13. disertè est interpretatus: *Eduxit, inquit, Deus Israëlis saluatorem IESVM predicante Joanne ante faciem aduentus eius Baptismum.* Deinde hic ipse Christus saluator, est is ad quem Ioannes multos filiorum Israël conuertit; ut Andream discipulum suum, qui postquam magistrum dicentem audiuit de Christo: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi,* cōtinuò sequutus est eum. Ita etiam hunc locum de Christo intellexerunt Patres, Irenæus libro tertio, capite vndecimo, Chrysostomus, Beda, Euthymius, & alij interpretes in hunc locum.

11. Testimonium, Zachariæ 2.

D *Hoc dicit Dominus exercituum, &c. Lauda & letare filia Syon, quia ego ecce venio & habitabo in medio tui, dicit Dominus, & applicabuntur gentes multa ad Dominum in illa die, & erunt mibi in populum, & habitabo in medio tuis, & scies, quia Dominus exercituum misit me ad te.* Hunc Dominum exercituum, missum à Domino exercituum, ut habitaret in nobis,

I

bis, quem alium esse dicemus nisi Filium missum à Patre? Ita quoque D. Ambrosius lib. 2. de fide, cap. 3. Augustinus lib. 20. de ciuitate Dei, capite ultimo. Eusebius lib. 5. demonstrationis Euangeliæ, cap. 25. & Rupertus in hunc locum interpretantur.

Nec sanè potuit aliquid ineptius hīc obīci, quām id quod Franciscus Dauid in action. 8. diei disputationis Albanæ obiecit, nimirum de futuro Christo esse hāc prophetiam, & proinde non de Filio aliquo æterno intelligi. Virtusque enim necessariò confitendum est, nempe & de futuro Christo hanc prophetiam intelligi, & simul tamen hunc Christum secundum alteram naturam, videlicet diuinam, æternum Deum esse, quandoquidem hīc appellatur Deus exercituum.

12. Testimonium, Ioannis 1. *¶* *¶* *¶*
principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Verbum autem est ipse vniuersitus Filius, qui carnem suscepit, vt idem Euangelista manifeste declarat. Habemus igitur hinc, Filiū Verbum, esse illum ipsum Deum verum, qui est Pater, apud quem erat ab initio. Nam non de diuersis Diis, sed de uno & eodem Deo Ioannes in illo toto sermone loquitur; quemadmodum etiam cùm vocabulum verbi & virtutum & lucis & tenebrarum & mun-

A di repetit; de eodem verbo, de eadem vita, & de eadem luce, de iisdem tenebris, de eodem mundo loquitur. Atque ita omnes Padres interpretantur.

Obiiciunt autē Ministri Transylvani lib. 2. cap. 3. & 11. & Seruetus, & Franciscus Dauid locis super citatis, cap. 2. &c. Verbum ibi non esse aliquid æternum, quod fuerit ante Christum, quodque carnem sumpserit, cùm antea illam non haberet, sed esse ipsum Christum secundum carnem, quatenus manifestauit voluntatem Patris; ad eum modum, quo Iohannes, vt homo est, etiam vox dictus. Quod ipsum olim sensit Eunomius apud D. Cyrillum lib. 1. C in Ioh. cap. 4. & 7. Id autem confirmant ex Greco vocabulo. Nam propriè dicendum est, & verbum caro fuit, vel erat: non autem factum est, quasi verbum fuerit aliquid ante carnem subsistens, quod postea sibi carnem vniuerit. In Greco enim est ἰόντος, quod significat, fuit, vel erat, non, factum est. Deinde dicūt, Verbum hoc esse Deum, sed nō illum ipsum Deum verum, qui est Pater. Nam si Verbum esset ille idem Deus qui est Pater, apud quē, vt inquit Iohannes, erat, tunc verbum esset Pater.

Nos contrā, Verbum eo loco esse aliquid subsistens ante carnem, manifeste probamus ex eo, quod Deus esse dicitur. Sola autem caro vel

vel aliquid secundum carnē Deus A esse aut diei simpliciter & absolu-
tē, minimē potest. Item quia i-
psum Verbum ea ratione caro est,
quia carnē ex semine Abrahæ ap-
prehendit, vt Apostolus ad Hebr.
2. testatur. Quod facere non po-
terat, nisi fuisset aliquid subsistens
præter & ante carnem.

B Verbum autem Græcū ἔγενετο, sāpe etiā significat fieri. Ut in eo-
dem c. 1. Ioan. vbi legimus: Mun-
dus per ipsum factus est, Græcē
est, ἔγενετο, & c. 2. Aquam vinum
factam, Græcē, γέγενηται οὐρός. Quare
Patres etiam Græci omnes, Verbū
caro factum est, interpretantur:
sicut etiam est in versione nō mo-
dō vulgata, sed etiā Erasmi &
Vatabli, & in aliis communiter.

C Quod autem inferunt, Verbum
fore Patrem, si est idem Deus, qui
Pater, apud quem erat: minimē
sequitur. Nam non est ille idem
Deus, qui est Pater, quatenus hic
Deus est Pater, sed quatenus est
verus Deus. Hunc verum Deum
dicit Ioānes esse etiā Verbum,
& non solum Patrem, vel quod D
idem est, Verbum esse etiam illū
verum Deum. Atque vt hunc esse
sensus indicaret D. Ioannes, id-
circo cùm primò dixit: & Verbum
erat apud Deum, articulum τὸν
apposuit ad vocabulum Deum:
cùm antem postea subiunxit; Et
Deus erat verbum, articulū præ-
termisit: ne sī similiter tunc arti-

culum addidisset, fortassis aliquis
existimaret, Verbum esse illum i-
psum Deum, quatenus ille Deus
est Pater. qui fuit error Sabellij.

Hæc, inquam, cauſa fuit, quam
obrem secundo loco D. Ioannes
non addiderit articulum advoca-
bulum Deus, vt etiam Erasmus,
& post illum Caietanus notauit:
non autem vt indicaret, Verbum
esse inferiorem Dèum ipso Pa-
tre, vt comminiscabantur Ariani.
Quod commentum Arianum si
verum esset, ne Patrem quidem
habere deberent pro summo &
vero Deo. Nam vt D. Chrysostomus
homil. 3. & 5. in Ioan. anno-
tauit, bis in eodem ipso Ioannis
capite, vocabulum Dēus pro per-
sona Patris positum est sine articulo.
Vt ibi: *Fuit homo missus à Deo.*
Et rursus: *Dēum nemo vidit unqā.*
Denique alias vocabulum Dēus
cum articulo etiam pro Filio po-
nitur. Vt 1. Ioannis 5. *Hic est verus*
Deus. Et ad Tit. 2. *Exspectantes bea-*
tam spem, & aduentum glorie magni
Dei.

D 13. Testimonium, Isaiae 45. *Heo*
dicit Dominus, labor ēgypti & nego-
tatio ēthiopie & Sabæim, viri subli-
mes ad te transibunt, & tu erunt, post te
ambulabunt, vincit maniceis pergent. Es
te adorabunt, teq̄ deprecabūtur: Tantū
in te est Dēus, & non est absq; te Dēus.
Verè tu es Dēus absconditus, Dēus Isræl
saluator. Hanc sententiā Rabini ad
Regem Cyrū pertinere voluerūt.

I 2 Sed

Sed quoque se verterint, inquit Hieronymus lib.13.in Isaiam, non valebunt laqueos veritatis effugere. Nam quomodo persona Christi conueniet: Verè tu es Deus absconditus, Deus Israël salvator? Ergo Deus, in quo est Deus, Dominus noster Iesus Christus rectius intelligitur & verius: Qui in Euangeliō loquitur: Ego & Pater unus sumus: Qui Deus appellatur absconditus propter assumptionis corporis Sacramentum, & Deus Israël salvator, quod interpretatur Iesus. Hic enim iuxta Angelum Gabrielem saluabit populum suum. Haec tenus D. Hieronymus. Vrget etiam optimè hunc locum D. Fulgentius libro contra obiectiones Arian. & lib.2. ad Trafimundum.

14. Testimonium, Lucæ 1. Tu puer Propheta altissimi vocaberis, præibus enim ante faciem Domini parare vias eius. Hic altissimus non aliud nisi Christus est, ante cuius faciem Ioannes praixuit: vt Beda in hunc locum, immò etiam D. Paulus Actor. 13. interpretatur. Quod si Christus altissimus est, verus Deus est. Nam vero Deo dicit David Psal. 82. Tu solus altissimus super omnem terram. Itaque Transyluanus, quoque ministri id nomen, veri Dei esse proprium, confessi sunt li. 1. cap. 5. sicut id etiam Ariani concedebant, vt refert D. Hieronymus in Psalmum 86. Quod si verum est, vt omnino est verissimum, consequitur Christum esse

A verum Deum. Ipsi enim tum loco citato, Lucæ 1. tum etiam in illo Psalmo 86. Altissimi appellatio tribuitur illis verbis: *Homo natus est in ea, & ipse fundavit eam altissimus.* Hunc enim altissimum Christum esse, qui simul homo ex Maria Virgine natus est, Hieronymus & Augustinus rectissime interpretantur.

15. Testimonium, Isaia 7. Ecce virgo concipiet & pariet Filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod est nobiscum Deus. At hunc Filium Virginis Emanuel esse Christum, quis nescit? Vtitur hoc loco diuus Athanasius oratione ad Adelphium, & serm. 2. contra Arian. & alij Patres passim.

16. Testimonium, 1. Ioan. 3. In hoc cognoscimus caritatem Dei, quia ille pro nobis animam suam posuit. Num verò Deus Pater posuit animam suam pro nobis? Minime. Sed Christus, qui in Euangeliō dicit: *Ego pono animam meam pro vobis.* Cui etiam Deus Pater per Isaiam capite 53. promiserat: *Siposuerit pro peccato animam suam, videbit semen longum.*

17. Testimonium, Osee 1. Dixit Dominus ad Osee, &c. *Domus Iuda miserebor, & salvabo eos in Domino Deo suo.* En Deus verus, Dominus Iuda & Israël, est Dominus noster Iesus Christus, quem dedit Deus Pater, iuxta promissionem

sionem suam, (vt Apostolus Acto-
rum 13. ait) populo suo Saluato-
rem.

18. Testimonium, Acto. 20.
*Vos posuit Spiritus sanctus Episcopos
regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit
sanguine suo. Quis Deus sanguine
suo Ecclesiam acquisiuit, nisi
Christus?*

19. Testimonium, Ieremiæ 23.
*Ecce dies veniunt, dicit Dominus, susci-
tabo David gerumen iustum, & regna-
bit Rex, & sapiens erit, & faciet iudi-
cium & iustitiam in terra. In diebus il-
lis salubritur Iuda, & Israël habitabit
confidenter, & hoc est nomen, quod vo-
cabunt eū (illud gerumen David) Do-
minus (Iehoua) iustus noster. Hic e-
tiam esse sermonem de Christo,
qui factus est ex semine David se-
cundum carnem, qui Dominus
Deus Iehoua fuit vocandus, om-
nes huius loci interpretes intelli-
gunt.*

20. Testimonium, Apocalypsis
4. *Domine Deus omnipotens, qui erat,
& qui est, & qui venturus est. Et pau-
cis interpositis: Dignus ei Domine
Deus noster, accipere gloriam, & hono-
rem, & virtutem. Non certè est fer-
mo de Patre, sed de Iesu Christo
Filio eius, qui merito sua mortis
honorem & celebritatem nomi-
nis atque potentia sua vbique est
adeptus, quique deinde venturus
est iudicare viuos & mortuos.*

21. Testimonium, Psalmo 23.
Attollite portas principes vestras, & e-

*A levamini porte eternales, & introibit
Rex gloria. Christum hoc loco dici
Regem gloriae, interpretati sunt
Iustinus in Dialogo cum Tripho-
ne; Ambrosius lib. 4. de fide, ca-
pite primo; Augustinus in illum
Psalmum; Hieronymus in caput
secundum Zachariæ. At Rex vel
Deus gloriae, solus verus Deus di-
citur: vt ex illo Stephani sermone
intelligi potest, Actorum 7. Deus
gloria apparet patris nostro Abrabe.*

22. Testimoniu, prioris ad Co-
rinthios 2. *Si cognouissent, nunquam
Dominum gloria crucifixissent. Lo-
quitur autem de Christo, qui cum
Dominus gloria dicitur, manife-
stè ille idem Deus gloriae, qui ap-
paruit Abrahæ, esse significatur.*

23. Testimonium, Isaïæ 9. *Par-
vulus natus est nobis, & Filius datus est
nobis, & vocabitur nomen eius admi-
rabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater
futuri seculi, princeps pacis. Cuius au-
tem nomen, præterquam veri
Dei, est admirabile? Aut quis, nisi
verus Deus, est unquam Pater se-
culi appellatus? Certè ex adiun-
ctis his appellationibus ad vo-
bulum, Deus, appetat manifestè,
hunc parvulum esse maximum at-
que verissimum Deum.*

24. Testimonium, Apocalypsis
17. *Agnus vincet illos, quoniam Rex
regum est, & Dominus dominantium.
Et hanc esse appellationem solius
veri Dei, nemo dubitat. Is enim
solus, vt Apostolus inquit, I. ad Ti-
mooth.*

motheum 6.. et potens Rex regum, & Dominus dominantium. Est igitur agnus Dei, qui tollit peccata mundi, hoc est, Christus, verus Deus. De quo rursus idem Ioannes ait: *Habebat in fæmore scriptum, Rex regum, & Dominus dominantium*, Apocalypsis 19.

25. Testimonium, Malachiæ 3. Scatim veniet ad templum sanctum suum Dominator, quem vos queritis, & Angelus Testamenti, quem vos valatis. Quin hic Dominator atque Angelus Testamenti sit Christus, qui postea in templo est præsentatus, nemo est, qui dubitet. Dominator autem proprium est nomen veri Dei in Scripturis. Vtitur hoc testimonio diuus Athanasius libro de communi essentia dignitatis.

26. Testimonium, in epistola Iuda: *Solum Dominatorem & Dominum nostrum & eum Christum negantes*. Vnam autem & eandem Filij personam nomine Dominatoris & Domini hic Apostolus intelligit, non autem Patrem nomine Dominatoris, ut falsò finixerūt Transyluani Ministri. Eodem enim Græco articulo τῷ coniungitur utrumque vocabulum Dominatoris & Domini, quod argumento est, eandem personam utroque vocabulo debere intelligi.

27. Testimonium, Iob. 9. Qui extendit galos solus, & graditur super

A flumus maris. Certe de Filio, inquit D. Athanasius in Dialogo de Trinitate contra Macedonium) proprie- tate loquitur. *It enim est, qui super mare ambulauit*. Hactenus Athanasius. Nec dubium est, quin Iob ibi loquatur de vero Deo.

28. Testimonium, ad Galatas capite quarto: *Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, &c.* Sed tunc quidem ignoramus Deum, iis, qui natura non sunt Dij, seruiebatis. Quem locum ita pro Filij diuinitate vrget libro quarto in Eunomium D. Basilius: *Aue igitur, inquit, impij sunt, qui Christum colunt, & ei servant, aut Christum naturâ verum est Deus, & illi p̄j.* Subsumamus nos deinde: At illi, qui Christo seruunt, impij censi non possunt: Ergo alterum verum est, nempe Christum naturâ esse Deum.

C A P V T X I I .

Probatur secundo Christi diuinitas iis Scripturae testimonio, in quibus eiusdem Scriptura loci, qui sine controversia loquuntur de vero Deo, aperte accommodantur ad Christum, tanquam ad illum ipsum verum Deum.

Vivs generis testimonia occurruit potissimum octodecim. Primū sit Psal-

mo.

mo 77. Quoties exacerbaverunt eum in deserto, & in iram concitaverunt Deum in iniquo, & conuersti sunt, & tentauerunt Deum, & Sanctum Israël exacerbaverunt. Tentauerūt autem cùm aliàs, tum Numerorum vicesimo primo: *Loquutus est*, inquit, *populus contra Dominum & Moysen*, & ait: *Cur eduxisti nos de Aegypto, ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ, anima nostra iam naufragat super cibo isto leuissimo. Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes.* Hunc autem Deum, Sanctum Israël, quem populus tentauit in deserto, esse Christum, declarat Apostolus prioris epistolæ ad Corinthios capite decimo: *Neque tememus, inquit, Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perserunt.* Quæ vel certior, vel clarior interpretatio esse potest?

Sed aiunt Transylvani lib. 2. ca. 10. & Franciscus Dauid in disputatione Albana, Christum fuisse tentatum ab illo populo, non in se, sed in sui figura; sicut ibi Paulus ait, omnia in figura contigisse illis; vel sententiam Apostoli esse, vt non tememus ipsi Christum, sicut illi tentarunt, non Christum, sed Deum. Hoc commentum nullius ponderis est. Nam primùm, quomodo Christus ipse in figura illo tempore tentatus fuit? Num Deus, qui tunc fuit tentatus, qua-

A sit typus fuit Christi, in quo proinde ipse Christus, tanquam in suo typo fuerit tentatus? At inauditum est, quod Deus inquam fuerit figura, siue umbra Christi. Quid igitur? An ipsum peccatum temptationis illius figura fuit Christi? Nihil minus. Num verò propter solam similitudinem, que B sit inter peccatum temptationis Dei, & temptationis Christi hominis, quamvis nulla in illa temptatione Dei præcesserit figura ipsius Christi, rectè dici poterit, ipsum Christum in figura tunc fuisse tentatum? Neque istud prorsus. Non enim, quia conuicium in plebeium aliquem hominem (exempli causâ) simile

C in ratione peccati est conuicio in Regem, vel in Imperatorem, rectè dixeris, plebeio in figura conuicium esse factum, cùm est aliquis conuiciatus Regi, vel Imperatori. Non nisi merum igitur commentum est, quod isti dicunt, Christum ex sententia Apostoli, non in se, sed in figura ab illo populo fuisse tentatum, cùm tentatus fuit Deus. Quæ res in novo Testamento futuras significarunt, Deus ipse suo certo consilio voluit ad eiusmodi significationem accidere, vt typus quidam in illa lege præcederet rerum, quas ipse quoque in Lege gratiæ, vel patraturus, vel instituturus erat. Nec nisi de iis rebus, quæ ex

ex certo Dei consilio tunc eueniebant, generatim pronunciauit Apostolus, omnia illi populo in figura accidisse. Hæ autem res sunt non ipsa illius populi peccata, sed partim cultus cæremoniæ variaz, partim beneficia, vel pœnæ, quibus Deus illum populum, vel misericorditer, vel iustè afficiebat. Hoc patet manifestè ex ipso loco Apostoli. Nam de illo eodem genere rerum postea generatim dicit, omnia in figura illis contigisse, de quo prius dixerat: *Hec autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut illi concupinerunt.* His autem verbis, de beneficiis & suppliciis, quæ diuina voluntate facta fuerant, ad nos partim à prauis cupiditatibus deterrendos, partim ad bonorum operum studium incitādos, Apostolus loquitur. Commemorauerat enim, quod Patres illi *omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, &c.* Nec solùm hæc beneficia, sed illud etiam supplicium, quod *prostrati, inquit, sunt in deserto.* Atque id ipsum inde patet, quod tam demum inquit, omnia in figura contigisse illis, cùm in specie varia supplicia commemoravit, quibus illorum scelera diuinis vindicata sunt. Item etiam inde quod è vestigio ibi addidit: *Scripta sunt autem ad correptionem nostram.* Beneficia enim & pœnæ, non ipsa per se peccata ad nostram corre-

A ptionem scripta & proposita sunt. Quod etiam D. Chrysostomus in eum locum indicat, cùm inquit: *Quemadmodum dona figura sunt, ita & supplicia.* Et rursus: *Si in munib⁹ (inquit) excessus est, etiam erit in suppliciis.* Ideo & figuræ appellavit, & propter nos scripta esse dixit. Iam igitur, si figuræ veteris Testamenti, B non in ipsis peccatis per se, sed in beneficiis, cæremoniis, & pœnis constitutæ fuerunt, manifestum commētum est sectariorum, cùm aiunt, à populo illo Christum non in se, sed secundum figurarum illarum rationem fuisse tentatum. Quod aptem addunt, sensum esse, ne nos tentemus Christum, sicut illi Deum, non Christum, C tentauerunt, prorsus figmentum est, nullo modo quadrans cum oratione D. Pauli. Is enim non vñlum alium Deum ibi, nisi Christum, commemorat, quem significat ab illis esse tentatum. Quæ igitur est audacia, affingere Paulo, quod Paulus non dicit? Aut quis vñquam sanctorum Patrum aliter eam Paulis sententiam intellexit, quâm, vt ne nos tentemus Christum, sicut ille populus eundem tentauit? Accedit quod D. Paulus iterum in eodem capite indicat, Christum, vt Deum, adfuisse illi populo in deserto: minime vt dubitari debeat, quin eum etiam in seipso, & non tantum in figura tentatum ab eo populo fuisse

fuisse significare voluerit. Nam Bibebant, inquit, de spirituali consente quente eorum petra, petra autem erat Christus. Quid sibi vult hoc? Nempe docet Apostolus, aquam, quam est petra fluentem bibebant, minimè illos habuisse beneficio illius petræ visibilis atque materialis, sed beneficio spiritualis ac inuisibilis petræ, hoc est, Christi, qui diuinitate sua illis ubique præsens, potentia eiusdem diuinitatis petram in aquas largissimas conuertebat. Non enim ipsius petra natura (inquit verissime in eum locum diuus Chrysostomus) aqua scaturiebat, sicut in antea scaturisset: sed alia quadam spiritualis petra omnia operata est, hoc est, Christus, qui præsens ubique omnia facit miracula. Atque ita etiam reliqui Patres eum locum Apostoli interpretantur.

Secundum testimonium, Isaiae 45. *Conuertimini ad me, & salus eritis omnes fines terra, quia ego Deus, & non est aliud. In memetipso iuravi, egredietur a me iustitia Verbum, & non revertetur; quia mihi curuabitur omne genu.* Hunc Deum, qui solus est verus, Christum esse, Apostolus illis verbis clarissime interpretatus est, Roman. 14. *Omnes stabimus ante tribunal Christi. Scriptum est enim; Mibi curuabitur omne genu.*

Franciscus tamen Dauid in actione 3. disputat. Albanæ vanissime contendit, hæc & similia de

A Christo in nouo Testamento dici: *Noneo nomine, inquit, quod sit ille Deus unus & solus, verum est, quod sit Christus complementum omnium promissionum diuinarum, 2. ad Corinthios 1. ad Romanos 10. & 15. & ad Hebreos 10.*

B Sed quisnam, obsecro, idem esse putet, per Christum impleri omnes diuinas promissiones, & Christo curuandum esse omne genu, sicut Deo soli curuandum fuisset, ipsem Deus predixit? Adeo, quod ut hæc duo maximè unum & idem essent, tamen nostra probatio firma manet, quæ est huiusmodi: Ille, cui curuandum est omne genu, est Deus Israël, ut patet ex testimonio allato Isaiae. Christus est iste, ut Apostolus interpretatur: Ergo Christus est Deus Israël.

C Dicit etiam idem Franciscus Dauid in actione 8. illius disputationis, & alij Seruettiani, curuari Christo genu, non quia sit verus ille Deus Israël, sed quia habeat communicatam illius diuinitatem, & acceperit nomen super omnem nomen, ut omnem genu illi flectatur. At Apostolus dicit, ideo nos debere stare ante tribunal Christi, quia est Deus ille, de quo scriptum est: *Mibi curuabitur omne genus.* Communicatio autem diuinitatis, nisi sit substantialis & hypothistica, non sufficit, ut quis sit verus Deus, sicut capite præcedenti dictum est.

3. Testimonium, Zachariæ 12. **A** vbi Dominus extendens cœlum, et sun-dans terram, & fingens spiritum homi-nis in eo, illud inter cetera dicit: Ef-fundam super domum David, & super habitantes Ierusalem, Spiritum gratia, & precum, & aspicient, ait, me, quem confixerunt. Deum autem hunc esse etiam Christum, atque adeò quatenus Christus est, fuisse in cru-ce confixum, primùm ipse Deus in eodem loco indicat. Repentè enim, propter distinctionem per-sonalem Patris & Filii, in cuius videlicet persona Deus configen-dus fuit, ita mutata persona sub-iungit: Et plangent eum planitu, quasi super unigenitum, & dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primoge-niti. Quod in Christi crucifixione atque morte factum est.

Deinde, id ipsum apertissimè Ioannes Euangelista, cap. 19. de-clarat. Nam de Christo, quem milites viderant iam crucifixum, ex-spirasse, loquens: Facta sunt autem hec, inquit, ut Scriptura impleretur, es non comminuetis ex eo. Et iterum alia Scriptura dicit: Videbunt, in quem transfixerunt. Ac rursus Apocaly-psis 1. Ecce venit cum nubibus, & vi-debit eum omnis oculus, & qui cum pu-pugerunt, & plangent se super eum om-nes tribus terra. Quis non ex hac Scripturarum harmonia intelli-git, Christum esse illum verum Deum, de quo sermo est in illo lo-co Zachariæ?

B 4. Testimonium, Isaïæ 6. Vidi Dominum sedentem super solium ex-celsum & elevatum, Seraphin stabant super illud; sex ale uni, & sex ale alteri, duabus velabant faciem, & duabus pe-des, & duabus volabant, & clamabant alter ad alterum: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena est omnis terra gloria eius. Dominum istum Deum Sabaoth, in hac ma-iestate atque gloria ab Isaia con-spectum, esse etiam Christum, bis declarat Ioannes Euangelista: pri-mùm capite Euangeli sui duode-cimo, illis verbis: Properea non poterant credere (Christo miracu-la facienti) quia iterum dixit Isaïas, Excacauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, ut non videant oculis, & non intelligent corde, & conuertantur, & sanem eos. Et continuò subiungit: Hoc dixit Isaïas, quando vidit glo-riam eius (Christi) & loquutus est de eo. Dixerat autem ista Isaïas in illo eodem capite, vbi vidit Do-minum sedentem super solium, &c. Est igitur Christus ille Domi-nus, cuius gloriam, Euāgelista te-ste, vedit tunc Isaïas. Secundò, id ipsum declarat Ioannes Apocaly-psis 4. cùm similiter atque Isaïas dicit; Videbo sedentem in cœlo super sedem, cui fuerit acclamatum: Sanctus, sanctus, sanctus, Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est. Is autem est Christus.

Verùm cùm Petrus Melius ex illo testimonio Isaïæ pro Christi diui-

diuinitate in actione 1. disput. Al-
banæ argumentatus fuisse, qui-
dam Stephanus Basilij, non aliud
respondere potuit, nisi quod non
oculari, sed mentali visione viderit
Isaias in excelsø illo solio seden-
tem Dominum exercituum. Quā
ego responsionein cùm legerem,
nec ocularem certè, nec menta-
lem esse iudicau. Primum enim,
non minus certa est visio menta-
lis diuinitùs indita, quām oculari.
Deinde nihil iste respondit ad
Ioannem, qui certissimè inter-
pretatur Isiam, cùm illam glo-
riam Domini vedit, vidisse gloriā
ipsius Christi.

5. Testimonium, Psalmo 67.
vbi Deo Israël, cui inter cetera di-
cit Psalmista: *Deus cùm egrediereris in conspectu populi tuū, cùm pertransi- res in deserto, &c.* illud etiam dicit:
Ascendisti in altum, capisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus. Apo-
stolus autem hunc Deum Israël,
qui ascendit in altum, Christum
esse declarat ad Ephes. 4. *Unicuiq;*
inquit, *nostrū data est gratia secun- dum mensurā donationis Christi:* pro-
pter quod dicit: *Ascendens in altum, ca- ptivam duxit captiuitatem, dedit dona*
hominibus. *Quod autem ascendit, quid*
est, nisi quia & descendit primum in
inferiores partes terræ?

Respondit ad hoc Georgius
Blandrata in actione 5. Albana:
Ego quidem, inquit, non sum Theolo- gus, neque concionator, (erat enim

A Medicus, qui sine Theologiz pro-
fessione, Theologiæ cognitionem
superbissimè sibi arrogabat) *Sta- mencio, quod Psalmista ibi loquatur de futuro Christo, non de Deo Israëlis, qui iam tunc esset.* Alioqui, inquit,
Deus seu Verbum eternum accepisset (ut dicit Psalmus) *a Deo dona illa, quod nullus unquam dixit.* Idem respōdet
in eadem disputatione Franciscus
Dauidis: *Hic, inquit, describitur ille*
bomo Christus, qui accepit ea dona à
Patre. quia autem Iehoua non accipit, non
de illo, sed de Christo loquitur.

Hoc verò cùm isti respondent,
non eleuant pondus huius testi-
monij, sed magis etiam illud sta-
biliunt. Verissimū enim est, Psal-
mista de Christo ista loqui: hoc
enim nos quoque ad probandum
sumimus, & hoc asseuerat D. Pau-
lus. Sed quia loquens ista Psalmi-
sta de Christo, de Deo ipso Isra-
ël apertè significat se loqui; cer-
tissimè inde concludimus, Chri-
stum esse Deum illum Israël, ac
proinde illum etiam secundum
naturam diuinam fuisse, ante-
quam sumeret humanam carnem.

D Eundem enim, quem dicit in al-
tum ascendisse, & accepisse dona
in hominibus, ait quoq; eduxisse
populū suum ex Egypto, & descé-
disse cū eo in monte Syna, & inde
postmodum in assumpta carne a-
scendisse, sicut Hieronymus etiam
& Theodoreetus in comment. eius
Psalmi interpretantur. Hic etiam

Iehoua, quamvis secundum natu-
ram diuinam nihil acceperit: ta-
men hoc ipso, quod carnem hu-
manam accepit, dona accepit ex
hominibus, hoc est, communem
naturam ex illorum genere. Hoc
enim significat, quod Psalmista
ait: *Accepisti dona in hominibus.*

Quanquam Apostolus non, ac-
cepit, sed, dedit, legit: nimur cum a-
lios dedit Ecclesiæ suæ Apostolos,
alios Euangelistas, &c.

6. Testimonium, Isaia 40. *Vox
clamantis in deserto, parate viam Do-
mino, rectas facite semitas Dei nostri.*
Hoc loco, quin de Domino Deo
Israël sit sermo, dubium nullum
est. Et tamen omnes Euangelistæ
explicant, hunc Dominum esse
Christum, cui Ioannes, qui vox
clamantis ab Isaia dictus est, viam
præparauerit, Matthæi 3. Marci 1.
Lucæ 1. Ioan. 1.

7. Testimonium, Isaia 44. *Hec
dicit Dominus Rex Israël, & Redem-
ptor eius, Deus exercituum. Ego primus,
& ego nouissimus, & absque me non
est Deus. Quis similis mei? Similia cap-
tive 41. & 48.* Hunc verò Deum
exercituum, primum & nouissi-
mum, Christum esse D. Ioannes
interpretatus est, Apocalypsis 4.
apud quem Christus ipse ita lo-
quitur: *Ego sum primus & nouissimus,
& viinus et fui mortuus, & ecce sum vi-
nens in secula seculorum.*

Ad hoc testimonium, quod in
8. actione Albana protulerat pro-

A Christi diuinitate quidam Paulus
Thurius, ita leuiter respödit Fran-
ciscus Dauid: *Vident, inquit, Eccle-
sia, cuinam tribuantur à Ioanne illa
verba: Ego sum primus & nouissimus.
Nempe non alicui aeterno, sed Christo
homini: sicut ibidem sequitur in textu;
Qui eram mortuus, & ecce viuo.*

Atqui nos etiam Christo ho-
mini illa verba tribui contendi-
mus, sed secundum aliam quan-
dam naturam, nempe diuinam, se-
cundum quam idem ille Christus
sit Deus exercituum, primus &
nouissimus, atque aeternus, iuxta
Isaiam Prophetam, diuo Ioanne
interprete. *Vocabulum enim pri-
mus & nouissimus, à Ioanne etiam
absolutè ponitur, sicut ab Isaia,*
atq; ideo idem apud Ioannem si-
gnificat, nempe æternitatem di-
uinam. *Quod enim ait præterea
in disputatione tertia Franci-
scus Dauid, Filium dici primum,
quia super omnes exaltatus, & no-
uissimum, quia est finis & com-
plementum omnium; quis non
videt voluntariam esse Scripturæ
deprauationem?* Neque enim vi-

D lo, vel argumento, vel testimo-
nio id commētum interpretatio-
nis cōfirmat: & contrà, de æterni-
tate diuina omnes Patres illa ver-
ba apud Ioannem interpretātur.

8. Testimonium, Psal. 96. *Ad-
orate Deum omnes Angelicius. Quod
præceptum ab Angelis in Christo
adorando fuisse adimplendum.* D.

Pau-

Paulus ad Hebr. i. interpretatur: *Cum iterum, inquit, introduceret primum genitum in orbem terra, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei.* Vnde manifestè consequitur, ex sententia D. Pauli, Christum esse illum verum Deum, quem Angeli adorare debuerunt.

Atque hinc etiam consequens est, pugnare cum D. Pauli sententia, quod Franciscus Dauid, & Georgius Blandrata in disputacione 3. Albana dicunt, Christum adorandum esse non vt Deum altissimum, sed vt altissimi Filium, cui Pater suam diuinitatem (citra substantiam tamen vniōnem, vt isti censem) communicauerit. Apostolus enim ait illum esse adorandum tanquam eum, qui sit ille altissimus Deus, de quo adorando sine controvērsia datur Angelis illud prēceptum: *Adorate Deum omnes Angeli eius.*

9. Testimonium, Isaiae 8. *Dominum exercituum ipsum sanctificate, ipse sit panor uester, & ipse terror uester. Et eris vobis in sanctificationem: in lapidem autem offenditionis & in petram scandali duabus dominibus Israēl, in laqueum & offenditionem habitantibus Hierusalem, & offendent ex eis plurimi, & cadent & conterentur.* Atqui lapidem hunc offenditionis & petram scandali, in quam qui offenderit, conteritur, quæq; hoc in loco dicitur esse Dominus exercituum, Christum esse, Simeon apud Lucam

A cap. 2. interpretatur: *Positus est hic, inquit, in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israēl.* Item etiam D. Paulus ad Rom. 9. Israēl, inquit, *scētando iustitiam in legem iustitia non peruenit. Quare? quia non ex fide. Offenderunt enim in lapidem offenditionis, sic us scriptum est (nimirum Isaiae 8.)*

B *& petram scandali.* Item etiam D. Petrus i. epistola cap. 2. similiter ex sententia illa Isaiae, de Christo dicit: *Lapis, quem reprobaverunt adficiantes, hic factus est in caput anguli, & lapis offenditionis, & petra scandali his, qui offenderunt in verbo, nec credunt, in quo & positis sunt.*

10. Testimonium, Psalmo 101. *Tu initio Domine terram fundasti, & opera mannum tuarum sunt cœli: ipsi peribunt, tu autem permanes.* Hoc autem ad Filium Iesu in Christum dici, affirmat Apostolus ad Hebreos i. *Ad Filium, inquit, dicit: Tu initio Domine terram fundasti, & cetera quæ sequuntur.*

Respondit Franciscus Dauid in disputacione 3. Albana: Hæc verba D. Paulum non ad Filium, sed ad Patrem referre.

Sed hoc apertissimè falsum est. Institutum enim D. Pauli eo loco est, præstantiam non Patris (quod non erat necesse) sed Filij probare respectu Angelorum. Hoc vt probet, inter cetera sumit, Filio quoq; creationem cœli & terre illis Psal. verbis adscribi, vt ex ipso

K 3 con-

contextu manifestum est. Aperta A autem hallucinatio Francisci Dauidis est, cùm argumentatur, si illa verba ad Filium referātur, tunc consequens esse: *quod Paulus probare voluerit, creatorem caelis & terra Angelis antecellere: quod, cùm perficuum sit, probare opus non erat.* Dicimus, non id propriè instituisse probare, sed Christum esse Ange- lis præstantiorem. Verùm ut hanc Christi præstantiam probaret, illud ex Psalmo assumpsit, nempe Christum creatorem esse.

11. Testimonium, Psal. 44. *Thronus tuus Deus in seculum seculi, virga aequitatis, virga regnii, etc.* Hoc si- militer ad Christum dici, D. Paulus ad Hebr. i. affirmat: *Ad Filium autem dicit, inquit, Thronus tuus Deus, etc.* Quid ad hoc Franciscus Dauid?

Nos, inquit, non negamus Filio da- sum esse aeternum regnum, neq; negam⁹ eum Deū esse. Sed dicimus eum omnia à Deo Patre accepisse. Hoc est, quod Dauid iste Pseudopropheta vult dicere. Christum Deum quidem esse, sicut in illo Psalmo, interpre- te Apostolo, dicitur, (neq; enim hoc negare potest) non autem Deum verum Israël, sed commu- nicatione quadā diuinitatis. Nos vero Dauidi potius Prophetæ cre- dimus, qui nusquam in omnibus suis Psalmis agnouit aut loquutus est de Deo aliquo non vero: sicut & ibi etiam Iehoua vocat.

12. Testimonium, Malachia 3. *Ecce ego mittō Angelum meum ante faciem meam.* Deus Israël hic lo- quitur. Quem autē Angelum mi- sit Deus Israël ante faciem suam? Nempe Ioannem Baptistam, vt Christus ipse est interpretatus Matth. ii. & Zacharias illius Pa- ter, Lucae i. Quo ipso sanè & Chri- stus & Zacharias apertè quoque interpretati sunt, Deum illum Is- raël, qui missurus erat Ioannem ante faciem suam, esse ipsummet Christum. Ante nullius enim al- terius faciem, præterquam Chri- sti, vt ei viam præpararet, Ioan- nes venit, vt notum est.

13. Testimonium, Exodi 20. *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti.* Hunc Dominum Deum Israël esse I e s v m Chri- stum, apertissimè declarauit Iu- das Apostolus in sua Canonica his verbis: *Cōmonere vos volo, scien- tes semel omnia, quoniam I e s v s po- pulum de terra Aegypti salvans, secun- dō eos, qui non crediderunt, perdidit. Angelos verò, qui non servauerunt, sum principatum, etc.* Quid esse po- test clarius? Certè Deus, qui po- pulum ex Aegypto eduxit, Deus verus est. quod etiam Moyses in suo cantico asseuerauit. Deut. 32. *Dominus, inquit solus, dux eis fuit, & non erat cum eis Deus alienus.* At hunc ipsum Deum fuisse I e s v m Christum, Christi Apostolus eu- dentibus verbis interpretatur.

14. Te-

14. Testimonium, etiam Exodi
 20. *Dixit præterea Dominus ad Moy-
 sen, hac dices filiis Israël: vos vidistis,
 quod de cœlo loquim⁹ sum vobis: (cùm
 scilicet perterriti viderent voces
 & lampades, & sonitum buccinæ,
 montemq; fumantē) Non facietis
 Deos argenteos, etc. Quis autē est iste
 Deus, qui eo modo loquens, po-
 pulum exterruit? Apostolus de-
 clarat esse I e s v m Christum ad
 Hebræos 12. *Non accessisti, inquit,
 ad tractabilem montem, & accessibi-
 lem ignem, & turbinem, & caliginem,
 etc. Sed accessisti ad Syon montem, &
 ciuitatem Dei viventis, cœlestem Hier-
 usalem, & Ecclesiam primitiorum &
 iudicem omnium Deum. (nota) &
 spiritus iustorum perfectorum, & Te-
 stamenti noni mediatorem I e s v m, &
 sanguinis aspersionem, melius loquen-
 tem quam Abel. Ac continuo sub-
 iungit: *Videte ne recusetis loquentem.*
 Si enim illi non effugerunt recusantes
 eum, qui super terram loquebasur, mul-
 tot magis nos, qui de cœlis loquentem
 nobis auerimus: cuius vox moniter-
 ram tunc, nunc autem repromittit di-
 cens: *Aduic semel & ego monebo non
 solum terram, sed & cœlum.***

Christus igitur Deus ac iudex
 omnium, & noui Testamenti me-
 diator, est secundum naturam al-
 teram ille verus Deus, qui tunc in
 monte loquutus est, & legem di-
 cavit Moysi. Quod ipsum & san-
 ctæ Patres antiqui sentiunt, nem-
 pe Christum fuisse, qui eduxit

A populum ex Aegypto, & loquutus
 est cum Moysi. Iustinus in
 Dialogo cum Triphone, & Apo-
 logia 2. ad Antoninum. Tertullianus
 in libro contra Præxeam. Ire-
 næus lib. 4. capite 2.

Quod cùm ita sit, necesse est,
 vt Angelum, per quem Stephanus
 Actorum 7. dicit, legem fuisse da-
 tam Moysi, in primis intelligamus
 fuisse Christum, qui & Angelus
 noui Testamenti dicitur. id quod
 Apostolus etiam magis declarat
 ad Galat. 3. *Lex, inquit, posita est, or-
 dinata per Angelos in manu Mediato-
 ri⁹. Quem Mediatorem satis
 ibi declarat esse Christum. Itaque
 vtrumque verum est, & quod mi-
 nisterio etiam Angeli creati ali-
 cuius, vel aliquorum, lex exposita
 est, & quod Christus Angelus in-
 creatus noui Testamenti eam etiā
 vna cum Patre & sancto Spiritu
 tulerit, vt multis argumētis often-
 dit etiam D. Athanasius ser. 4. con-
 tra Arianos non longè ab initio.*

15. Testimonium, Psalmo 94.
*Ips⁹ est Dominus Deus noster, & nos
 populus pacu eius, & oves manus eius,
 bodie si vocem eius audieritis, nolite
 obdurare corda vestra, sicut in irri-
 tatione secundum diem tentationis in de-
 serto, etc. Accedat autem Apostolus
 Paulus, qui nobis hunc Deum no-
 strum esse Christum, clarissimè
 interpretetur ad Hebr. 3. *Moy-
 ses, inquit, fidelis erat in tota domo eius
 tanquam famulus: Christus vero tanquam
 Filius**

Filiū in domo sua, que domus sumus nos, si fiduciam & gloriam sp̄ei usq; ad finem firmam retineamus. Quapropter, inquit, sicut dicit Spiritus sanctus hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione secundum diem temptationis in deserto, &c. Congruit hic locus D. Pauli cum illo altero i. ad Corint. 10. vbi itidem interpretatur Deum Israēl, qui in deserto fuit à populo tentatus, esse Iesum Christum: quem ibi monet, ut nō tentemus, & hīc, ut audiamus.

16. Testimonium, Ioeлиs 2. Ego Dominus Deus vester, effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri & filia vestra, etc. Hoc verò Christum fecisse, cùm Spiritum sanctum ad discipulos misit, vti promiserat; exponit D. Petrus Actor. 2. Dextera, inquit, Dei exaltatus, & promissione Spiritus sancti accepta à Patre, effudit hunc (spiritum sanctum) quem vos videatis & audiatis. Et paulo superiùs: Hoc est, inquit, quod dictum est per Ioelem Prophetam: Erit in nouissimis diebus, effundam de spiritu meo super omnem carnem. Est igitur Christus ille Dominus Deus noster, qui per Ioelem loquitur.

17. Testimonium, Michæl 4. In die illa, dicit Dominus, cōgregabo clau-dicantem in reliquias, & eam, que la-borauerat in gentem robustam, & regnabit Dominus in monte Syon, ex hoc nunc & usq; in eternum. Antea hunc

A montem vocauerat ibi dominum Iacob; Intelligit autem Ecclesiam noui Testamenti, vt ex toto illo capite perspicuum est. Quis autē est iste Dominus Iehoua, quem itidem Dominus Iehoua, hoc est, Deus Pater, dicit, in domo Iacob, hoc est, in Ecclesia, in æternum regnaturum? Angelus clarissime explicat Lucæ 1. Ecce concipies & paris Filiū, & vocabis nomen eius Iesu-s v. m. Hic erit magnus, etc. & regnabit in domo Iacob in eternum, & regni eius non erit finis.

B 18. Testimonium, Michæl 7. Quis Deus similis tu? Qui auferret ini-quitatem, & trans peccatum reliquia-rum iniquitatis tua? Quasi dicat, nō C alias nisi verus Deus potest tolle-re peccata. Atqui Ioannes Baptista de Christo verissime dicit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mun-di. Est igitur Christus, ille verus Deus, cui alter non est similis.

CAP V T XIII.

D Probatur tertio Christi diuinitas in Scripturae testimoniosis, qua docent, illum non esse puram crea-turam aut purum hominem.

V 1 v s generis testi-moniorum occurunt potissimum 12. Primum est Matth. 22. Congre-gatis Pharisaïs, interrogauit eos Iesu-s, dicens: Quid vobis videtur de Christo?

continet

cuius Filius est? Dicunt ei, David. *Ait illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Dominu meo? Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo Filius eius est?* Et nemo poterat ei respondere verbum. Considerandum autem est, quid voluerit Christus hoc argumento concludere. Non enim id agit, ut ostendat Christum, hoc est, se, nullo modo esse filium David: (erat enim omnino ex Davidis progenie) sed contendit, non puram creaturam ac tantummodo hominem filiumque Davidis se esse, ut Pharisæi existimabant, sed etiam verum Deum. Hoc probat testimonio Davidis, qui propheticè Christum vocat Dominum suum, hoc est, Deum: quod certè non faceret, si tantummodo Christus esset Filius ipsius. Ad hoc verò argumentum nec tunc Pharisæi, nec nunc heretici, Christi perduelles, possunt respondere verbum.

2. Testimonium, ad Philipp. 2. *Semel ipsum exinanivit, formam serui accipiens. Ex quo quidem loco firmissimum argumentum dicit D. Basilius lib. 4. contra Eunom. hoc modo: Si Filius, inquit, est creatura Dei; omnis autem creatura serua est creatoris; seruus est Christus, non Filius Dei. Non igitur accepit formam serui, cum Dominus esset, sed erat seruus.*

3. Testimonium, Proverb. 24. *vbi Sapientia de se inquit: Ego ex-*

A ore altissimi prodij primogenita ante omnem creaturam. Sapientia autem hæc ex Deo genita, Filius est, de quo & Apostolus ait; Christus Dei virtus & Dei sapientia. Cùm autem ante omnem creaturam ipse Filius genitus sit, consequitur manifeste, ipsum non esse è numero creaturarum: alioqui esset quoq; B ante seipsum genitus.

4. Testimonium, ad Hebr. 2. *Nusquam Angelos apprebendit, sed semen Abrahæ, hoc est, carnem humanam ex Abrahæ progenie. Erat igitur Filius, ante incarnationem, subsistens aliqua persona, quæ nec homo, neque etiam Angelus esset, séd utroque genere, humano & Angelico præstantior, atque adeo nō pura creatura, sed Deus. Si enim nunquam non homo fuit, quomodo ipse humanam natu- ram ex Abrahæ progenie apprehendit? Aut si non fuit Angelis præstantior, quid opus fuit dicere, illum naturam Angelicam non apprehendisse? nec enim tunc apprehendere illam potuisset: itaq; superuacaneum esset explicare, eum id non fecisse, quod facere non potuit.*

D Formo igitur iam argumētum hoc modo: persona quæ toto etiā genere angelico præstantior est, non est pura creatura, sed omnino Deus. Talis est Christus. Non est igitur pura creatura, sed Deus. Posterior propositio iam probata

L est.

est. Prior autem ea ratione demonstratur, quod præstantissimam omnium creaturarum constat esse ex Angelico genere, nempe Luciferum, vt D. Basilius libro 4. contra Eunomium probat testimonio Iob, cap. 40. *Ipsa est, inquit Iob, principium viarum Dei qui fecit eum.* Quod etiam D. Gregorius in illum locum Iob asserit, & aliis quibusdam Scripturæ testimoniis confirmat. Ita fit, vt Christus nō sit pura creatura, sed creator. Nulla enim creatura, sed solus est præstabilior, quām præstantissima omnium creaturarum.

5. Testimonium, ad Hebreos 1. Tantò melior e Angelis effectus, quanto differentius pra illis nomen hereditauit. Ex quo testimonio illud idem efficitur, quod iam concludebamus, videlicet Christum, cùm Angelis omnibus atq; adeo omnium præstantissimæ creature antecellat, nequaquam esse puram creaturam, sed prorsus Deum.

6. Testimonium, Ioannis 1. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Vnde communiter SS. Patres, ac maximè D. Augustinus in illum locum, & D. Athanasius serm. 3. contra Arianos, verissimè demonstrant, Filium non esse ex numero atq; ordine creaturarum. Nam si creature omnes per ipsum factæ sunt, aut ipse quoque per se ipsum factus est, si creatura est (quod non potest villo-

A modo intelligi) aut quod verissimum est, creatura non est. Quare vt D. Athanasius in epistola ad Episcopos Africanos testatur, hoc potissimum argumento Patres in Concilio Nicæno contra impietatem Arij nitebantur.

B Ac pulchrè de hoc ipso argumento idem Athanasius sermone illo tertio contra Arianos: *Si Dei verbum, inquit, opus quoddam ac creature est, dicite mihi, vos Arianos, quia manu, aut quanam sapientia opus istud confectum est?* Omnia enim opera que facta sunt, manu & sapientia Dei facta sunt: loquente ipso Deo per *psalmam: Manu mea fecit haec omnia.*

Danide quoque attestante: *In operibus manuum tuarum meditabar. Ergo si in manu & sapientia Dei, omnia*

C *qua facta sunt, absolutionem acceperunt;* & scriptum est, omnia per Verbum facta esse, & citra eum factum esse nihil. Et rursus: *Unus est Dominus Iesus, per quem omnia, in quo omnia; euident conspicuumque est, illum opus esse non posse, quippe qui ipse sit manus & sapientia Dei.* Id cognoscentes etiam Martyres illi Babylonij Ananias, Azarias, Misael, refutant Arianorum impietatem. Dicentes enim, benedicant omnia opera Domini Dominum, tunc ea, qua in celo sunt, tunc ea, qua in terris; in ea summa omnes creature ut opera annunciarunt, sed in numero eorum, Filium ipsum non posuerunt. Non enim dixerunt: *Ei tu verbum benedic, & hymnum*

num cane, in sapientia: ut ostenderent alia omnia esse ex eorum catalogo, que & opera sunt, & hymnum canant: Verbum contrā, non esse opus aut ex cœtu canonum, sed potius vna cum Patre decantari, & adorari, & diuinis laudibus celebrari, cūm sit & verbum illum, & sapientia, & operū architectus.

7. Testimonium, ad Roman. I. Paulus Apostolus segregatus in Euangelium Dei, quod ante promiserat de Filio suo, qui factus est ei ex semine David, secundum carnem. Hanc certè declarationem (secundum carnem) cùm adiungit, esse etiā in Christo naturam aliam præter humanam, declarat, nempe diuinā, secūdum quam idē sit ab æterno Filius Dei.

Quod postmodum cap. 9. euidenter declarat, cū dicens ex Davidis progenie esse Christum secundum carnem, per antithesia continuò subiunxit, esse alioqui Deum benedictum in secula, hoc est, omnino æternū. Atq; etiam idem exponit, eo ipso loco statim subiungēs: *Qui declaratus est Filius Dei in virtute secundum sanctificationē spiritus:* Non est igitur Christus purus homo, tantum modò humana natura atque carne præditus, sed idem etiā Deus: quemadmodum ex hoc testimonio Tertullianus lib. aduersus Praxeam, & D. Ambrosij commentarius colligunt.

8. Testimonium, ad Gal. I. *Nō tu vobis facio Euangelium, quod predicatum est à me, quia non est secun-*

dum hominem: neq; enim ego ab homine accepi illud neque didici, sed per relationem Domini nostri Iesu Christi. Et paulò inferiùs: Si nos aut Angelus de cœlo euangelizauerit vobis praterquam quod euangelizatum est, anathema sit. Hoc etiam loco Apostolus & hominibus & Angelis Christum natura superiore manifestè facit. Quo ipso illum è numero purarū creaturarū non esse, necessariò consequitur, vt antea sumus argumentati. Vrget hunc locum pro Filij diuinitate diuus Chrysostomus, & alij D. Pauli interpres.

9. Testimonium, Joan. 3. *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cœlo Filius hominis qui est in cœlo.* Et

C *Ioan. 6. Si ergo videritis Filiū hominis ascendentem, ubi erat prius? Quo testimonio tanquam evidentissimo.* D. Athanasius in epist. de incarnatione Verbi contra Paulum Samosatenum, probauit Christum non purum hominem, sed Deum etiam esse, qui ante sumptam earnem in cœlo fuerit. Atq; hisc manifestè imaginationem Pauli Samosateni, quæ est etiam Seruetianorum, redarguit. *Affernerat inquit Athanasius, genitum ex Virgine non nisi hominem esse, etc. quasi Filius hominis non descenderit è cœlo, sed è terra excitatus Deum caritus descendens in se repperit. Sic illi quidem: sed nobis,*

D *inquit Athanasius, decorum est dominia verbis in karere.*

10. Testimonium, Ioannis 17.
*Et nunc clarifica me Pater apud te me ipsum, claritate quam habui apud te priusquam mundus esset. Exstirbit igitur Christus, & habuit diuinitatis claritatem, antequam mundus & hæc vniuersitas creaturarum esset, ac proinde non est purus homo aut pura creatura, initium habens ex Virgine. Loquitur autem hoc loco D. Ioannes similiter ac in cap. primo, cùm dixit, in principio Verbum fuisse *apud* Deum, hoc est, in ipso Deo Patre.*

11. Testimonium, Ioan. i. *Qui post me venit, ante me fuit. Cui simile est illud: Antequam Abraham fieret, ego sum. Et illud: Qui de cælo venit, ante omnes est. Et alia eiusdem generis testimonia, ex quibus euidentissimum est, Christum antea etiam fuisse, quam homo esset; ex quo rursus euidenter sequitur, eum non esse purum hominem. Qui enim rātummodò est homo, quomodo potest esse priusquam sit homo? aut quid, nisi nihil tunc esset?*

12. Testimonium, 2. ad Cor. 8.
Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cùm esset diues: ut illius in opia vos divites esset. Nescio quid euidentius ab Apostolo dici potuit. An enim vñquam in suscepta humanitate Christus diues fuit? Minimè. Sed diues fuit ab æterno in forma Dei, quam forma serui,

A & egeni suscepta, quodammodo texit & exinanivit. Quare pürus homo aut pura creatura minimè est.

Quod, vt hoc genus testimoniorum concludam, placet ad extremū argumento quodam D. Basilij li. 4. aduersus Eunom. cōfirmare. Si Christus pura creatura est, ne cessariò alterutrum fatēdum est, nempe illum aut præstantissimam omnium creaturam esse, aut aliqui vel aliquibus creaturis esse inferiorem. At vtrumque existimare blasphemum est. Non est igitur pura creatura. Sed confirmo assumptam propositionē. Primum enim si creatura aliqua Christo præstantior esset, impium esset

C Christo singularem (vt fit) præ ceteris creaturis venerationem atque cultum tribuere. Vnde Ariani, omnibus creaturis antecellere Christum concedebant; idque si sibi constent, fatebuntur etiam Seruetiani, vt qui dicant Christum singulari quadam participatione & communicatione D diuinitatis esse Deum, tametsi verè non Deum, sed creaturā. Christum etiam omnium præstantissimam creaturam facere, multò etiam magis blasphemum est. Etenim (quod horret animus) nihil aliud id est, quam Christum Diabolum ipsum facere: Diabolus enim, vt suprà ex Scriptura nota uimus, est præstantissima creatura.

ra. Itaq; recte D. Basilius: Ignorant Ariani, inquit, se Diabolum colere, & non Filiū Dei, cùm Christum primam facturam faciunt. Diabolus enim est primum principium figmenti Domini, ut Iob inquit.

Huius generis testimonii possunt addi Scripturę loci, in quibus eiusmodi nomina atque officia adscribuntur Christo, quæ in puram creaturam quadrare neutquam possunt. Vt quod sit lux, vita, salus hominum, redemptor, index viuorum & mortuorum, &c. quæ D. Gregorius Nazianzenus in Apologetico 1. circa finem, summatim collegit. Sed satis, vt arbitror, de hoc genere iam dictum est.

CAP V T XIV.

Probatur quartò Christi diuinitas ex iis Scriptura testimonis, in quibus diuina natura proprietates ei attribuuntur.

DIVINAE naturæ proprietates, siue attributa, sex potissimum numerantur: immensitas, immutabilitas, eternitas, bonitas, sapientia, potentia. Quod patet ex his testimoniiis: De Immensitate, Psalmo 44. Magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Et 3. Reg. 8. Si cœli caelorum se capere non possunt, quanto mi-

A nus domus hac? De Immutabilitate, Malachia 3. Ego Deus, & non mentor. De Eternitate, Deuteronomij 32. Vide, quod ego sum solus, & non est alius Deus, praeter me. Vino ego in aeternum. Et Danielis 6. Ipse est Deus viuens & eternus in secula. De Bonitate, Psalmo 105. Confitemini Domino, quoniam bonus. Et Lucæ 18. Ne mo bonus, nisi solus Deus. De Sapientia, Psalmo 46. Magnus Deus noster, & magna virtus eius, & sapientia eius non est numerus. Et Roman. 16. Sol sapientiæ Deo. De Potentia, Psalm. 88. Potens es Domine. Et 1. ad Timotheum 6. Beatus, & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium.

IM M E N S I T A S autem tribuitur Filio, Baruch. 3. O Israël quam magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius. Magnus est, & non habet finem, excelsus & immensus. Et paulo inferius: Hic est Deus noster, & non estimabitur alius ad eum. Hic adiuvenit viam discipline, & tradidit illam Iacob pueroru. Post bac in terris visus est, & cum hominibus conserfatus est. Quem locum meritò vrget D. Augustinus libro 3. contra Maximinum, cap. 26. sub finem, pro immensitate Filij: *Quis est, inquit, iste magnus, & non habens finem, excelsus & immensus, qui super terram visus est, & inter homines conserfatus est?* Video quos astus, quas angustias patiaris. Times dicere, Pater est, ubi audis super terram visus est, & cum ho-

155 Cap. XIV. Lib. I. De Unit. & Trin. secund. sc̄. Cap. XIV. 156
minibus conuersatus est. Times dicere; A cum Christo verbis illis Dauidicis loquitur: Omnes sicut vestimentum murabuntur: tu autem ipse idem es. G anni tui non deficiuntur. vt etiam D. Athanasius serm. 2. contra Arianos, notauit.

B Christum sic accipias in forma seruissuper terram visum, & inter homines conuersatum, ut tamen in forma Dei, in qua innisibilis mansit, confitearis immensum? Quibus Augustini verbis inre nos etiam Transyluanos Ministros exagitare possumus, qui lib. 2. capite 5. præceptore Maximino Ariano, similiter contendebant, immensitatem, & reliqua attributa soli Patri competere. Probat etiam eodem testimonio Filij immensitatem diuus Fulgentius li. de incarnatione & gratia Christi, cap. 10.

Item addi potest hoc argumentum. Qui eodem tempore in cœlo & in terra est, immensus Deus est, qui per Prophetam Hieremiā, cap. 23. inquit: Cœlum & terram ego implo. At Christus eodem tempore in cœlo fuit & in terra: Est igitur Deus immensus. Id patet Ioannis 3. Nam Christus adhuc existens in terra, de seipso inquit: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo.

IMMUTABILITATEM Christo conuenire secundum diuinitatem, manifestè declarat Apostolus ad Hebreos primo. Nam

E T E R N I T A T E M autem illius negant in primis omnes hæretici supra commemorati, qui sunt hostes Christi diuinitatis. Nam & Ariorum (vt diuus Athanasius s̄epe testatur) axioma de Filio erat: Erat aliquando, quando non erat. Et id ipsum maximè contendunt veteres & noui Samosateniani: si quidem Christum existimant, non extitisse antequam de Spiritu sancto conciperetur ex MARIA Virgine.

C At Scriptura sacra, Filium esse aeternum, multis modis contestatur. Primò, quia dubium non est, quin Dei Virtus atque etiam Sapientia sempiterna sit, vt affirmat diuus Paulus ad Romanos capite primo. At Christus, vt idem Apostolus ait in priori epist. ad Corinthios primo, est Dei Virtus & Dei Sapientia. Est igitur Christus semperiternus, vt optimè concludit D. Athanasius oratione secunda contra Arianos.

D II. quia hæc ipsa Sapientia, quæ Christus est, de seipso ait, Prouerbiorum octauo: Ab aeterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret, nondum erant abyssi, & ego iam conceperam, &c. Quo loco, enu-

enumeratis omnibus ferè creaturis, Sapientia hæc genita affirmat, se cum Deo illa omnia fecisse. Vnde sequitur, ipsam non esse creaturam, quæ aliquando esse incooperit vñâ cum rebus aliis, sed ex æternitate fuisse, vt omnes Patres hoc testimonio rectè probant. Scriptura enim æternitatem rei significare consueuit, cùm illam affirmat fuisse antequam mundus crearetur. Vt Ioannis decimo septimo : *Dilexisti me ante mundi constitutionem.* Et ad Ephesios 1. *Sicut elegit nos ante mundi constitutionem.*

III. Eandem Filij æternitatem simili phrasí diuus Ioannes capite primo, illis verbis indicat : *In principio (hoc est, ante omnia) erat Verbum, & Verbum erat apud Deum.* Quo testimonio D. Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Augustinus, Ambrosius, & alii omnes Patres demonstrant contra Arianos æternitatem Filij.

Vanissimum autem est commentum Transylvanianorum lib. 2. capite II. & Georgij Blandratæ, & Francisci Dauidis in actione 3. Alba, cùm dicunt, non significare Ioannem illis verbis, quod Christus fuerit ex æterno apud Deum, antequam omnia fierent, sed fuisse cognitionem soli Deo, antequam ipse meritis atque doctrina sua omnia instauraret, & ex veteri homine nouam creaturam ficeret,

A hominibusque inciperet innoscere. *Apud Deum fuisse*, inquit Franciscus Dauidis, *non est de aliqua hypothæsi Patris ab aeterno effeneratum, sed esse soli Deo cognitum, antequam mundo.*

B Quæ istorum phantasia, præterquam quod à sensu & consensu omnium Patrum alienissima est, nec vlla vel auctoritate, vel ratione nititur, euidenter confutatur ex his, quæ ibidem Ioannes de Verbo, hoc est, de Christo dicit. Affirmat enim, omnia omnino per ipsum facta esse, etiam ipsum *mundum*, etiam homines improbos & mundanos, qui eum *non recipiunt*, atque a deo per ipsum minimè renouantur; quos nihilominus tamen iure ac titulo naturalis creationis, proprium quasi peculium Christi esse, indicat illis verbis : *In propria venit, & si eum non receperunt.* Hinc autem euidenter sequitur, Christum Verbum, fuisse ante omnia omnino quæ facta & creatas sunt, non autem ante omnia duntaxat, quæ sunt beneficio gratiæ diuinæ instaurata.

C D Quod si ita est, non id solùm voluit Ioannes significare, quod isti imaginantur, nempe Christū, postquam ex Virgine conceptus est, & antequā homines per gratiam renouaret, fuisse initio, secundum cognitionem apud solum Deum,

Deum, & soli Deo fuisse cognitū; A sed affirmat, illum re ipsa ante omnes creaturest exstisſe cum Deo, & in Deo Patre, & cum eo cuncta fecisse & compoſuſſe, vt ipſe met in Prouerbiis loco antē citato de ſe loquitur.

IV. Est etiam illuſtre illud teſtimoniuſ de æternitate Christi, Michæl 5. *Egressus eius à diebus æternitatis.* Quem locum illius interpretes Hieronymus & Theogoretus, & Rupertus, reſtissimè exponunt de Christi æterna genera‐tione. Imaginarium enim com‐mentū eſt Franciſci Dauidis cùm in diſputatione Albana in actione 3. diei, ita dicit: *Vocabulum (diebus) additum, explicat mentem Pro‐pheta. Dies enim tunc cœperunt, quan‐do creatus eſt mundus. Et illi primi dies dicuntur æterni, propter continuam suc‐cessionem, ſicut sapientia Scriptura loqui‐tur; & ideo cùm facta tunc quoque ſit de Christo futuro promiſſio, dicitur fu‐iſſe egressus eius à diebus æternitatis.*

Sed contrā eſt, primū, quòd licet vox, *In eternum*, aliquando in Scriptura ſignificet longum atq; continuum tempus, non infini‐tum, tamen vocabulum *Æternitas*, vel *Æternitates*, ſemper immensam durationem ſignificat. Neque ob‐ſtat, quòd eo loco Propheta dies æternitatis dixerit. Perinde enim eſt, ac ſi dixiſſet, à duratione ipſius æternitatis. Dies enim pro dura‐tione poſuit. Vt cùm à Daniele,

Deus antiquus dierum vocatur, vo‐cabulum, *dierum*, non propriè ibi dies aliquos ſignificat, ſed dura‐tionem Dei infinitam.

Secundò maniſta deprauatio eſt, *Egressus Cbristi*, in eo loco, pro‐miſſionem de Christo futuro in‐terpretari. Aliud enim eſt egressus Christi, aliud promiſſio de Christo egressuro. Alioqui enim & illud, quod ibidem Prophetas ait: *Et tu Bethlehem Ephrata parvulus et in milibus Iudea: ex te mibi egredie‐tur Dux, qui regat populum meum, Iſraēl;* poſſemus ſimiſter inter‐pretari non de natuuitate Christi, ſed de illius aliqua promiſſione, quaž fuerit in Bethlehem aliquan‐do facienda.

C quemadmodum igitur cùm Prophetas ait: *Ex te, mibi egredie‐tur Dux*, non de promiſſio‐ne natuuitatis Christi, ſed de ipſa natuuitate futura in Bethlehem loquutus eſt (vt etiam Scribae Ju‐daeorum, Matthæi 2. Herodi Regi responderunt) ita cùm egressum eius à diebus æternitatis eſſe di‐cit, non promiſſionem natuuitatis, ſed natuuitatem aliquam in‐telligit, quaž ſit ex æterno. Idem enim vocabulu egressionis vtro‐bique uſurpatur, etiam in textu Hebraico.

D Accedit, quod cōmuñiter ſan‐di Patres eum locum de Christi æterna generatione, vt antē di‐quum eſt, interpretantur.

V. Porro

V. Porro Apostolus quid aliud, quām æternitatem Christi verbis illis significat, ad Hebræos capite decimo tertio: *¶ Esus Christus, inquit, heri, & hodie, & in secula.* Sic enim sancti Patres interpretantur: *Heri, id est, semper fuit; Hodie, semper est; & in secula, semper erit.* Ex quo impietas Seruetti refellitur, qui àquè ineptè ac blasphemè dicit, de Verbo incarnato Ioannem nunquam dicere, est, quasi adhuc illud Verbum permaneat, sed: Erat. Sic enim iste furiosus homo delirauit, vt aliquoties scripsiferit, Verbum illud post incarnationē neutiquā fuisse. Nempe, quia, vt suprà vidimus, de Verbo diuino perinde ratiocinatus est, ac de humano, quod in conceptu consistit, euaneente statim ares cogitata exequutioni manda ta est. Atqui diuus Ambrosius & alij communiter sancti Patres, ex eo potius, quod diuus Ioannes de Verbo diuino dicit: Erat, & non, Fuit: perennitatem illius æternitatis rectissimè colligunt, vt suprà cap. 3. notauiimus.

VI. Congruit cum eo Pauli testimonio testimonium aliud Ioannis de Christo, in Apocalypsi sapientis ab illo repetitum: *Qui erat, inquit, & qui est, & qui venturus est.*

VII. Et illud huc pertinet, quod Apostolus ad Hebræos capite septimo, exponens in quibus

A rebus Melchisedech *assimilatus* fuerit Filio Dei; inter cetera com memorat, quòd neque initium dierum, neque finem habuerit. Consistit autem in hoc similitudo, quod si cut nec initium, nec finis dierum Melchisedech in Scripturis com memoratur, ita Christus, vt Deus, neque initium durationis suz, B neque finem habet: tametsi aliqui initium dierum eius, secundum humanitatem, atque etiam mortem, diligenter Scriptura cō memorarit: Ita enim hunc Apostoli locum Patres interpretantur.

VIII. Vrget quoque pulchrè diuus Basilius libro quarto in Eu nomium illud, quod Apostolus C ait ad Colossenses, cap. i. *Omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes.* Si Christus, inquit Basilius, prima creatura est ex tempore facta, debuit dicere Apostolus: *Et ipse factus est ante omnia.* At cùm dixerit: *Et ipse est ante omnia, ostendit, ipsum quidem semper esse, creaturam autem factam esse.* Nam vox est, cum illo: *In principio ERAT Verbum, con cordat.*

IX. Qui vita æterna est, æternus sit, necesse est; Christus autem vita æterna est, Ioannis decimo septimo: *Hic est verus Deus & vita æterna: Est igitur ipse æternus.*

X. Cùm Christus sit Sapientia, atque etiam Virtus Patris, vt ait

M. Apo-

Apostolus ad Rom. i. Si Christus aliquando non fuit, Pater aliquando virtute atque sapientia caruit. At hoc est absurdum: Fuit igitur semper Christus. Ita enim argumentatur optimè D. Athanasius in epistola de decretis Nicenæ Synodi, & (ut idem Athanasius ibi refert) Dionysius etiam Romanus, & Origenes laboriosus, ut ibi Athanasius appellat.

XI. Si Christus aliquo temporis suæ durationis cuiuslibet interuallo, posterior Patre est: *Falsa est*, inquit diuus Basilus lib. secundo contra Eunomium, *Scriptura, quæ dicit, secula per ipsum facta esse*. Ad Hebr. i. *Et omnia per ipsum facta esse: comprehensis nimirum etiam seculis, in omnibus. Communis enim, inquit, cōsueudo, aut temporibus, aut seculis omne intervalum subiicit*.

XII. Sæpe etiam diuus Athanasius, Basilus, & alij Patres pro æternitate Filij argumentantur ex illo testimonio Davidis, Psalmo 80. *Non erit in te Deus recens. Impium enim est credere, voluisse Deum, ut Deum recentem in Ecclesia haberemus, cum noluerit talem aliquem Deum agnoscere populo Israëlis.*

Nec valet argumentum Ariorum apud diuum Athanasium, & diuum Basiliūm, & alios Patres: *Quod est ab alio, posterior est illo. Filius est à Patre, ergo posterior est Patre. Quod argumen-*

Atum & recentes Ariani ac Samosateniani passim inculcare solent. Respondemus enim cum antiquis Patribus, non esse necessarium, ut quod ab alio est, posterior sit eo, à quo est. Nam & lux est à Sole, & riuis à fonte, nec tamen lux Sole, aut riuis fonte tempore posterior est, quæ sunt exempla accommodatissima sanctorum Patrum. De ratione igitur eius, quod ab altero est, solum est, ut non existat, nisi ex vi alterius, siue ut ex alio naturæ quodam ordine consequatur: non autem ut duratione illo posterior sit: sed hoc quandoque ex accidenti evenit, quemadmodum infrà libro secundo, cùm adhibebimus explicationem mysterij huius Theologicam, vberius declarabimus. Hoc autem loco hæc sufficient ad cōfirmandam Christi æternitatem, quæ est vnum ex attributis diuinis.

Porro **BONITATEM** ipse sibi Christus tribuit, Ioannis decimo: *Ego sum, inquit, pastor bonus. Et Matthæi cap. 20. An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Et Sapientiæ 7. de Sapientia genita, hoc est, de Filio dicitur: *Candor est lucis æterna, Et speculum sine macula claritatis Dei, Et imago bonitatis illius.*

Neque illud obstat, quod olim Ariani apud Athanasium, & nunc etiam Seruetus libro primo de Tri-

Trinitate, & alij Ariani & Samo-sateniani inculcant: *Quid me dicas bonum? nemo bonus, nisi solus Deus.* Lucae decimo octavo. Non enim ex propria sententia sua Christus indicauit his verbis, se bonum non esse: sed redarguit legisperitum, qui interrogauerat: *Magister bone, quid faciendo vitam eternam possidebo?* Quasi diceret Christus; Cùm tu non credas, me esse Deum, perperam facis, quòd me bonum vocas: nemo enim bonus, nisi solus Deus. Rectè enim D. Athanasius in Dialogis de Trinitate cōtra Anomeos, pag. 662. *Non dixit Christus, inquit, nō me bonum dico. Sed: Quid me dicas bonum?* Illud enim bonitatem tolleret: *istud autem perinde est, ac si diceret: Quorsum me dicas bonum, nec tamen confiteris me esse Deum?* Ut & illud: *Quid me competitatis Domine, Domine, nec facitis qua dico?* Haec tenus diuus Athanasius; atq; eodem modo hunc locum rectè interpretantur Basilius lib. 4. in Eunom. Gregorius Nazianzenus orat. 4. de Theologia. Chrysostomus in cap. 19. Matth. Hieronymus ibidem. Ambrosius lib. 2. de fide, c. i.

P O T E N T I A M ab ipso Patre sibi tributam esse profitetur Christus: *Nam data, inquit, est mihi omnis potestas in cælo & in terra,* Matth. 28. Et Apocal. 1. 4. 11. *Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est.*

A Nec obstat illud quod obiiciebant Ariani: *Non potest Filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem.* Ioannis capite 5. His enim verbis non indicat Christus, sibi potentiam deesse, sed se potentiam non à se, sed à Patre per generationem habere, vt diuus Gregorius Nazianzenus oratione quarta, & Ambrosius libro quarto de fide, cap. 3. & alij interpretantur.

B Quin immò hunc ipsum locum rectè diuus Gregorius Nazianzenus in Arianos retorquet. Nam si nihil omnino à se Filius facere potest, consequitur, ipsum non esse puram creaturam. Omnis enim creatura potest saltem à se ipsa peccare.

C Accedit, quod eodem in loco subiungit Christus: *Quaecunque Pater facit, bac similiter & Filius facit.* Est igitur æquè ac Pater omnipotens. Filium autem videre Patrem facientem, non est ab illo discere per doctrinam; sed scientiam Filii, quomodo beat facere, sicut & potentiam, qua facit, à Patre per generationem esse. Nam cùm essentia, & potentia, & scientia idem in Deo sit, hoc ipso, quòd essentiam Filius accipit à Patre, accipit etiam potentiam atque scientiam.

D S A P I E N T I A M diuinam Christo tribuit Apostolus Paulus luculentissimè ad Colossenses 2. 7m

ipso sunt omnes thesauri sapientia & scientie Dei. Item i. ad Corinth. i.
Christus Dei Sapientia. Et Apostolus Petrus Ioannis vltimo: *Dominus tu omnia nosti.* Illud autem: *De die autem illa nemo scit, neque Filius hominis, nisi solus Pater.* Matthæi 24. Patres referunt ad Christi humilitatem: ut sit sensus; Nec Filius id scit ex natura sua humanitatis. Ita Athanasius oratione in illud: *Omnia mihi tradita sunt a Patre.* Cyrillus lib. 9. thesauri, capite 4. Ambrosius in cap. 17. Lucæ, & alij.

Nec obstat exclusiva particula: *Nisi solus Pater;* cum enim sermo est de re, quæ alicui personæ diuinæ secundum essentiam, & non secundum originem conuenit, non excluduntur, sed includuntur alia personæ diuinæ, quæ sunt eiusdem essentiæ diuinæ, ut diuus Cyrillus, & D. Athanasius, & D. Augustinus lib. 3. contra Maximinum, cap. 13. verissimè notarunt. Ut enim infrà certo loco assermus, de ratione diuinitatis ipsius, sunt omnes ipsæ tres personæ, sicut etiam docet diuus Gregorius Nazianzenus in epistola ad Eusebium Monachum. Ex quo fit, ut hoc ipso, quod quidpiam Deo, aut alicui personæ, quatenus Deus ille solus ac verus est, tribuitur, personis etiam aliis diuinis tribuatur.

Atque hæc ratio est, quamobrem docuit D. Augustinus libro 3.

A contra Maximinum, cap. 13. Christum secundum diuinitatem fuisse ab Apostolo comprehesum vocabulo, Dei, cum ad Romanos 16. inquit: *Soli sapienti Deo honor & gloria per Iesum Christum.* Deus, inquit Augustinus, quiescit ipsa Trinitas, proprieæ solus sapiens esse dicitur, quia solus secundum suam substantiam sapiens est. Vult igitur Augustinus totam Trinitatem ab Apostolo dici, solum sapientem Deum. Cui Trinitati, quemadmodum per Christum, ut hominem, gloria data sit, ea ratione potissimum confirmat ibid. Augustinus: *Quia ipse,* inquit, *præcepit baptizari Gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* *Ubique precipiè commendata est huīus individua gloria Trinitatis.* Hæc diuus Augustinus.

C A P V T X V.

Probatur quintò Christi diuinitas iis Scriptura testimoniis, in quibus ei diuina quoque operatio- nes tribuuntur.

D Osset pro omnibus huius generis testimoniis illud unicum testimonium certissimum & clarissimum ipsius Filii sufficere. Ioan. 5. *Quocunq; Pater facit, ea similiter & Filius facit.* Pater autem 1. creat. 2. conservat. 3. cognoscit seipsum. 4. videt occulta cordium atque futura. 5. saluat. 6. sanctificat.

cat. 7. eligit ac predestinat. 8. iustificat
*E*s remittit peccata. 9. glorificat. 10. su-
 scitat à morte in nouissimo die. 11. vocat
*E*s attrahit ad Ecclesiā. 12. illuminat
 mentes hominum ad cognitionem fidei.
 13. regit atque gubernat pios. 14. conso-
 latur animos per internam gratiam.
 15. instituit ac mittit operarios in Ec-
 clesia vineam. 16. instituit Sacramen-
 ta. 17. operatur in illis ipse principaliter.
 18. facit mirabilia. Hæc igitur om-
 nia & Filius similiter, hoc est, pa-
 ri, immò eadem virtute, facit. Sed
 hoc ipsum sigillatim propriis te-
 stimoniis, quæ has omnes opera-
 tiones diuinitatis, Christo adscri-
 bant, operæ pretium erit ostendere.

I. Atque ut initium faciamus à
creatione, esse illam opus proprium
 veri Dei, quo ipse vult à Diis falsis
 discerni, patet ex his testimoniis,
 Ieremiæ 10. *Dij qui non fecerunt cœ-
 lum & terram, pereant de terra, & de
 sub cælo.* Quod testimonium pul-
 chrè ad hoc propositum inducit
 D. Basilius lib. 4. contra Eunom.
 Item Psalmus 95. *Quoniam omnes
 Dij gentium demonia, Dominus autem
 cœlos fecit.*

Hoc autem opus in septem po-
 tissimum Scripturę locis euiden-
 ter tribuitur Filio. I. Proverbiorum 8. *Quando appendebat funda-
 menta terra, cum eo eram cuncta com-
 ponens.* II. Ioannis 1. *Omnia per ipsum
 facta sunt, & sine ipso factum est nihil.*
 III. ad Colos. 1. *In ipso condita sunt*

A *uniuersa in cælis & in terra, visibilia
 & invisibilia, sine throni, sine domi-
 nations, sine principatu, sine potesta-
 tes: omnia per ipsum & in ipso creata
 sunt.* IV. 1. Cor. 8. *Unus Dominus
 & sicut Christus, per quem omnia.* V.
 ad Hebr. 1. *Et in inicio Domine ter-
 ram fundasti, & opera manum tua-
 rum sunt cœli.* V I. Ibidem: *Per quem
 fecit & secula.* VII. Psalmus 32. *Ver-
 bo Dominis cœli firmati sunt.*

Hic verò tribus modis in vni-
 uersum animaduerto responsum
 esse à diuersis hæreticis. Primò
 enim Arius ipse, & Arianorum
 patronus, Asterius quidā sophista
 & idololatra, vt D. Athanasius
 serm. 3. contra Arianos testatur,
 dicebant per Filium quidem om-

C *nia creata esse, sed non nisi tan-
 quam per administrum & velut
 commissarium Patris:* *Aiebant*,
 enim, inquit D. Athanasius, *Deum
 volentem creatissimam naturam produ-
 cere, cum videret eam puritatem sua &
 architectationis participem esse non
 posse, condidisse primò unum, quem ap-
 pellarunt suum *Filiū & Verbum*, ut il-
 lo condito reliqua deinde per eum con-
 di possent. Quam commentatio-
 nem Arianorum etiam refert D.
 Cyrilus lib. 5. thesauri, cap. 5.*

Sed argumentatur optimè con-
 tra illam D. Athanasius, quia si
 Pater Filio architectationem re-
 rum aliarum commisit, vel id fe-
 cit, quoniam ipse non potuit alia
 creare, & tunc miser est; vel quia

alia creare ipse deditnatus est; & hoc dici non potest, cùm etiam rerum minimarum procurationem habere non deditnatur, vt passerum, qui asse veneunt, & aliorum volatilium cœli, quorum omnium curam gerit Pater cœlestis, vt patet Matthæi 6. & 10. vel quia non poterat creatitia natura vim Dei Patris sustinere, vt illi hæretici fingeant. At tunç sequitur, neque Filium potuisse conditi ab ipso per se Patre, cùm secundum illos hæreticos ipse etiam fuerit creatitiae naturæ.

Accedit, quod, vt D. Athanasius in epistola de decretis Concilij Nicæni probat, manifestè falsum est, Deum Patrem non etiam alia omnia, seu magna, seu parua, per se ac immediatè (tangquam caussam quidem vniuersalem) creasse, & nunc facere. Contrarium enim constat ex his testimoniis. Iob. 9. *Qui extendit cælos solus.* Et Psalm. 146. *Qui producit in montibus fenum.* Et Proverbior. 8. *Quando preparabat cælos aderam,* quando certa lege *& gyro* vallabat abyssos, quando appendebas fundamenta terra, cum ea eram cuncta componens. Et Ioannis 5. *Pater meus usque modo operatur, & ego operor.*

Adde etiam, quod communiter sancti Patres negant fieri potuisse, vt res, quæ non fuerit ipsa ex se infinitæ virtutis, creauerit aliquid ex nihilo, & nominatim

A diuus Athanasius sermone tertio contra Arianos. Quare si Filius fuit creatura, creare reliqua ipse non potuit. Nam & diuus Athanasius ibidem commemorat, hæresim fuisse Marcionis Valentini, & Basilidis, quod Angelis, qui sunt creaturæ, creationem tribuerent. Quam etiam hæresim B Irenæus refert libro primo, capite vicesimo secundo, & D. Augustinus libro duodecimo de ciuitate Dei, capite vicesimo quarto.

Secundo, alij hæretici ex Arianiis (vt est videre apud Augustinum libro primo contra Maximinum, & in sermone Arianorum) dixerunt, quamuis non solus Filius, sed simul etiam ipse Pater creauerit, Patrem tamen vt causam principalem creasse, Filium non nisi vt instrumentum, atque eatenus vt ministrum Patris. Quod ipsum respondit etiam Valentinus Gentilis Italus, nouorum Arianorum antesignanus, in suis prothesibus prothesi 24. & Georgius Blandrata in disputatione Albana in actione septimi diei. Id autem Ariani veteres, vt est apud Athanasium libro de communione essentia diuinitatis, confirmabant, quia Scriptura PER Filium omnia creata esse dicit, cùm tamen omnia Ex Patre esse dicat. Vt i. ad Corinth. 8. *Nobis autem unus est Deus Pater, ex quo omnia, & unus Domi-*

Dominus Iesu Christus, per quem omnia. Particula enim, Per, instrumento accommodari solet, & particula, Ex, caussæ efficiendi principali. Quo argumento etiam vtitur Valentinus Gentilis, & Ministri Transyluani libro secundo, capite sexto, & Franciscus David in disputatione Albana in actione 3. diei.

At Filium, vt caussam æquè principalem, ac Patrem, creasse, multis modis euidentissimè probatur. I. Quia ipse Filius, Ioan. 5. inquit: *Quocunq; Pater facit, hac & Filius SIMILITER facit.* II. Quia creauit vt verus Deus Israël sicut Pater; Deus autem Israël vt causa principalis creauit, quemadmodum fatentur etiam aduersarij. Id patet ex Apostolo ad Hebræos 1. qui verba illa Psalmi 101. à Dauide dicta Deo Israël, Christo accommodat: *Tu initio Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli.* III. Quia Apostolus ibidem cap. 2. & 3. affirmat Christum neque vt Angelos, qui sunt omnes administratorij spiritus, neque vt Moysen fuisse, qui fuit, inquit, in domo Dei famulus. IV. Quia caussa efficiens principalis ea dicitur, quæ est prædicta per se necessaria & sufficienti virtute ad producendum effectum: *Christus autem est ipsa Dei virtus.* I. ad Corinthios 1. Qua-

re non potuit carere virtute sufficienti ad creandum. V. Quia idcirco Patrem vt caussam principalem operatum esse intelligimus, quoniam arbitratu suo operatus est vt voluit; id quod minime conuenit instrumento: Atqui Filium similiter imperio suo & voluntate operari, legimus Baruch.

B 3. *Qui emittit lumen & vadit, vocat illud, & obedit ei cum tremore.* Stelle autem dederunt lumen in custodis suis, vocatae sunt, & dixerunt, adsumus, & luxerunt eis in iucunditate, qui fecit illas. Hæc enim omnia de Deo Filio, qui in terris visus est, ibi dicuntur. Et Ioannis 5. *Sicut Pater, quos vult vivificat, ita & Filius quos vult vivificat.* Et Lucæ 8. *Quis est hic, qui imperat ventis & mari, & obediunt ei?*

VI. Quia instrumentum non propria virtute sua, sed motu agentis principalis efficit principalem effectum. At de Filio Apostolus ad Hebræos primo, inquit: *Portans omnia verbo virtutis SVA.* VII. Quia instrumentum non est principium ac finis ultimus operis. Filius autem in Apocalypsi Ioannis cap. 1. de se dicit: *Ego sum & & principium & finis.* Et rursus Isaïæ capite 48. Deus Filius qui dicit: *Et nunc Dominus misit me & spiritus eius;* illud item ait: *Propter me faciam,* vtique tanquam propter finem, & gloriam meam alteri non dabo. VIII. Quia Filius

lius est omnipotens , vt aliquot testimoniis suprà probatum est. Cur igitur non creauerit vt caussa principalis , quandoquidem ita creare potuit?

Nec Arianorum veterum ac recentiorum argumentum aliquid valet. Omnia enim ex Patre, & omnia per Filium fieri, non ideo dicit Scriptura , vt Patrem caussam principalem, Filium minus principalem esse significet, sed ut probè distinguerentur personarum substantia, inquit D. Basilius libro de Spiritu sancto, cap.5. Particula enim, Ex, indicat Patrem esse primum principium. Particula , Per , adiungitur Filio, vt denotetur ipsum esse principium medium, hoc est, principium de principio. Sicut etiam particula , In , additur Spiritui sancto , quia in ipso connectuntur Pater & Filius tanquam in mutuo vtriusque amore.

Confirmat autem hoc D. Basilius ibi, atq; etiam D. Athanasius libro de communi essentia diuinitatis, manifesta ratione. Nam Scriptura particulas has, Ex, PER, & IN , sine discrimine tribuere alioqui solet iam Patri, iam Filio, iam Spiritui sancto ; atque etiam aliquando omnes illas simul vni & eidem Deo, vt ab iisdem Patribus, & à D. Ambrosio libro quanto de fide , capite 6. & Augustino libro primo de Trinitate , cap. 6.

A notatum est. Quod euidentia argumento est, particulam Per , & In , non significare per se caussam minus principalem. Tunc enim Deus ipse vt Deus, ac etiam Pater, esset caussa minus principalis.

Nam Deo communiter tribuntur omnes illæ particulæ ad Roman.ii. *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Patri autem tribuitur particula , Per , ad Galat. 4. *Quod si filius, & heres per Deum.* Et I. ad Tim. i. *Fidelis Deus per quem vocati estis in societatem Filij eius.* Et 2.ad Cor. i. *Paulus Apostolus per voluntatem Dei.* Et ad Rom. 6. *Quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris.* Sicut Deo etiam atque adeo toti sanctissime C Trinitati tribuitur eadem particula Genes. 4. *Possedi hominem per Deum.*

Filio autem tribuitur particula Ex, ad Ephes. 4. *Crescamus in illo, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum.* Item ad Coloss. 2. & Ioan. i. *De plenitudine eius nos omnes accepimus.* Et Ioan. 16. *De meo accipiet.* Tantundem autem valet De & Ex. Sic etiam Spiritui sancto particula, Ex, adiungitur. I. Ioan. 4. *De, vel, ex Spiritu suo dedit nobis.* Et Matth. i. *Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Rectè igitur D. Basilius lib. de Spiritu sancto, c.5. huiusmodi voces *ad mutuas significations frequenter transversi, testimoniis*

moniis iam recitatis, & aliis pluri-
bus ostendit.

Addē, quod dupli præterea de causa potest dici Pater per Filiū creare, quamvis non creet ut causa minus principalis. Primo, quia Filius est sapientia Patris; & recte dicitur Pater per sapientiam suam operari. Atque id significari per eam loquutionem notat libro primo de fide, capite nono D. Damascenus. Sed quia hæc sapientia est quoque per se subsistens, simul ipsa etiam creat ut causa principalis. Secundò, quia vim, per quam Filius creat, Pater per generationem illi indidit; quo fit, ut id, quod Filius facit, recte dicatur Pater facere non solum per se, sed etiam per Filium.

Quin ad hoc ipsum significandum notat D. Hilarius in libro de Synodis, dictum esse in quodam Concilio Syrmensi, can. 3. quod Filius Patri ministrauerit in creatione mundi. Nimirum quatenus fuit is, per quem Pater non secundum imperium aut secundum aliquam in operando inæqualitatem, sed secundum originem modo iam explicato creauit. Quia enim minister propriè dicitur is, per quem alias quidpiam facit; Filius etiam quatenus est is, per quem aliquo tandem modo, nempe secundum originem, Pater creauit, potest impropriè & latè sum-

A pto vocabulo dici in ea re mini- strasse Patri. Quo sanè modo & D. Irenæus libro 3. capite 8. & li- bro 4. capite 13. loquutus est, qui multis alioqui locis, vt infrà vi- debimus, confitetur Filij & Pa- tris æqualitatem.

B De Eusebio verò libro 1. histo- riz, capite primo, & de Tertuliano vel Nouatiano potius in li- bro de Trinitate (Nouatianus e- nimirum, non Tertullianus est au^rtor illius libri, vt D. Hieronymus te- statur) qui similiter ita sunt loqui- ti, laborandum non est, cùm eius- modi au^rtores non fuerint Or- thodoxi.

C Quemadmodum neque solli- citè inquirendum est, quo sensu Lutherus in 1. caput Genes. Fi- lium instrumentum Dei vocarit: si- quidem quædam alia suprà com- memorauimus, in hoc genere Lutherum scripsisse, propter quæ de Ariana hæresi iure optimo su- spectus esse possit. Itaque frustra ministri Transylvani libro secun- do, capite sexto, & Georgius Blä-

D drata in actione septima Albana, hoc etiam Lutheri testimonio se suumque Ari^m tuentur. Non enim re^r amus quò mi- nus Lutherum secum in suis ca- stris Arianis habeant, postea- quam ille à Christi & Ecclesiæ sanctissimis castris se impie ac he- reticè segregauit. Ad modum au- tem loquendi, quem ex Irenæo

N etiam

etiam & ex Concilio Syrmensi A obiiciunt, iam responsum est, quomodo intelligi debeat: qui tamen loquendi modus imitandus non est.

Tertiò, ad illud euidentissimum argumentum, quod ex operे creationis pro Filij diuinitate duximus, respondent præterea Ministri Transylvani libro secundo, capite tertio & vndecimo, & Franciscus Dauid in disputatione Albana in actione tertij & noni diei, & Georgius Blandrata in eadem disputatione; cùm Scriptura affirmat, omnia per Christum facta esse, non de prima rerum creatione loqui, sed *de noui mundi, seu noua creature, creatione per gratiam, reconciliatione & restauratione, quam per Christum factam esse explicat alibi Scriptura.* Ad Ephes. 1. & 2. 2. ad Corinth. 5. ad Galat. 6. & Isai. 61. & Apocalyp. 21. *Ecce ego creo calos nouos, & terram nouam.* Et addidit in disputatione 3. Albana Franciscus Dauid: *Hec, inquit, est mea doctrina, pro qua etiam mortem oppere paratus sum hac ipsa hora, & sic prodire in conspectum Dei mei, neque peto mibi gratiam.*

Frustra verò miser iste gratiam petiuerit, si cum hac peruersissima Scripturæ interpretatione comparuit in conspectum Dei, mortuus pro hac doctrina (vt fieri) in insania.

I. Nam primùm, qualis est hæc noua interpretatio & doctrina, cum qua nemo vñquam tot sanctorum Patrum in conspectum Dei venit? Omnes enim semper intellexerunt, creatione etiam prima omnia omnino per Christum facta esse, eoq; potissimum argumento Nicæni Concilij Patres diuinitatem probauerunt, vt D. Athanasius sermone 3. contra Arianos, & in epistola ad Episcopos Africanos, & in sermone contra omnes hæres. testatur.

II. Deinde ipsa Scriptura manifestè se explicat. ait enim Ioannes, *mundum ipsum per Christum factum esse, hoc est, cœlum & terram, & omnia quæ in eis sunt,* vt omnes Patres interpretantur. Neque enim mundum acceptum pro improbis hominib^o ipse propriè facit. Itē dicit, *suo iure creationis esse homines etiam malos, qui eum non cognouerunt, neque receperunt, quique proinde nequaquam per gratiam instaurati aut creati sunt.*

III. Probat etiam apertissimè Paulus ad Colos. 1. Ideo Christum primogenitum esse ante omnem creaturam, quoniam omnes creaturas ipse creauit: *In ipso enim, inquit, condita sunt uniuersa, in cœlum & in terra, visibilia & inuisibilia, sine ibroni, sine dominatione, &c. & omnia per ipsum & in ipso creata sunt.*

IV. Di-

IV. Dicit præterea ad Hebreos 1. Filium *initio*, hoc est, creatione prima, terram fundasse, & opera mannum eius esse cœlos.

V. Dicit ibidem, *per ipsum facta esse secula*, nimirum creatione prima, per quam factum est, ut secula ipsa, id est, res omnes *ex iniufibilibus visibiliis fierent*, quemadmodum ipse Apostolus ad Hebr. II. id B interpretatur.

VI. Dicit denique, Filius de se Proverb. 8. *Quando Pater appendebat fundamēta terra, cum eo secunda et a compoſuisse*. An clarioribus vnam verbis ipsi Patri creationem rerum Scriptura tribuit?

Quod autem in Scripturæ quibusdam locis vocabulum *creature* & *creationis* pro restauratione per Christum facta, manifestè accipiatur, nemo est qui neget. Hoc enim etiam modo Christus omnia creat, quæcunque ita creantur: *Ipsius enim factura sumus*, inquit Apostolus ad Ephesios 2. *creati in operibus bonis*. Sed non eadem ratio est aliorum locorum, ubi sermonis circumstantiæ, sicut vimus, euidentissimè declarant primam quoque creationem rerum adscribi Christo.

Aliud enim (exempli causa) est, quod Apostolus ad Ephesios 1. ait: *Instituari omnia per Christum*, que in cœlis, & que in terra sunt. Aliud verò, quod ait ad Colossenses 1. *Omnia esse creata per Christum*, atq;

A adeo in illo esse conditos ipsos etiam Angelos. In illo enim loco ad Ephesios non ipsos Angelos nominatim instauratos aut renouatos significat Apostolus; sed significat reparatum esse in cœlis numerum Angelorum, qui imminutus fuerat propter casum malorum Angelorum, ut Augustinus exponit in Enchiridio capite sexagesimo primo & sexagesimo secundo. In altero autem loco ad Colossenses ipsos etiam Angelos bonos, hoc est, thronos, dominationes, &c. conditos in Christo esse dicit. Quod non de illorum aliqua renouatione (quippe qui expertes fuerunt omnis vestitatis peccati) sed simpliciter

C de creatione accipi debet. Id enim affirmat, ut probet Christum ante omnes Angelos existisse, neque esse ex numero creaturarum, sicut diuus Athanasius sermone quarto contra Arianos, & diuus Chrysostomus in illum locum annotauit. Quæ probatio nulla esset, si tantummodo vellet D Apostolus significare, Angelos fuisse per Christum renouatos. Ferè enim fit, ut prius & antiquius à posteriori renouetur, non autem ab eo, quod ante illud existit. Sed id demum oportet existisse ante alterum, quod alterum creat.

Quæ verò aduersarij afferunt ad confirmandam illam suam in-

terpretationem sicutiam, (nempe de renouationetantū intel- ligi debere, quæ in Scriptura dicuntur de creatione per Christum) meræ sunt petitiones principij. Sumunt enim ea, quæ à nobis cù ratione & testimoniis multis Scripturæ negantur. Ut quòd solus Pater creauerit: quòd Christus nō fuerit secundum aliquam sui naturam, creationis tempore: sed postea demum quum est ex Maria Virgine conceptus. Hæc omnia verò, nos euidenter probauimus esse falsa.

Illud verò quām est ineptum? Quod Ioannē scilicet volunt sub-indicasse illam ipsorum interpretationem, cùm ad illa verba: *Et si ne ipso factum est nibil; addidit, quod factum est.* Quasi sit sensus, facta esse omnia per Christum, sed non nisi eo modo, quo fecit, nempe secundum renouationem & creationem nouam. *Quis non miretur tam mirificos Scripturæ interpres?* Primū, vt Ioannes adderet, Christum fecisse omnia, non nisi eo modo, quo fecit; superuacaneum erat. *Quis enim alter facit aliquid, quām eo modo, quo facit?* Deinde, ex vocabulo *faciendi*, quod latissimè patet, colligere determinatè modum faciendi secundum renouationem; voluntarium commentū est, profectum ex anticipata hæresi istorum. Deniq; Gregorius Nazian-

A zenus, & alij Græci Patres, qui verba illa: *Quod factum est;* cùm præcedenti periodo coniungunt, longè aliam ob causam addidisse illa Ioannem censem, nempe vt intelligeretur, non omnia omnino per Filium facta esse (non enim etiam Spiritum sanctum aut Patrem) sed omnes certè creaturas, quæcumque sunt factæ. Augustinus autem, & alij Patres Latini, illa verba ad sequentia referunt, & ex illis initium periodi faciunt, hoc modo: *Quod factum est, in ipso vita erat.* Sed Christo creationis opus adscribi oportere, satis, vt arbitror, ex adductis testimoniis manifestum est.

C Ac sunt, qui id rursus probant tali argumento. Dij qui non fecerunt cœlum & terram, perdendi & exterminandi sunt *de sub cœlo & de terra*, hoc est, ex ipsius veri Dei decreto ab omnibus sunt execrandi, vt pronunciat Deus ipse apud Hieremiam capite 10. At Christus non est talis Deus qui sit exterminandus & perdendus de terra: Ergo omnino est verus Deus, qui fecit cœlum & terram.

D Sed, vt verum fatear, hoc argumento non magnopere vellem niti. Loquitur enim ibi Hieremias nō de omnibus omnino Diis, qui veri Dij non sint, sed de Gentium idolis, quæ verè erant dæmones. Hos falios Deos, qui non fecerunt cœlum

cœlum & terram , vult Deus exēcrationi omnibus esse: non autem alios Deos, vel participatione, vel etiā opinione, qui non sint dēmones. Nam homines sancti sunt Dij per participationem, qui non fecerunt cœlum & terram : neq; tamen ideo sunt ex illo Dei decreto execrandi. Item Sol, & Luna, & stellæ fuerunt Dij, multarum Gētium opinione ; qui non fecerunt cœlum & terram : neque ideo tam voluit vñquam Deus, vt Sōlem, & Lunam, & stellas homines execrarentur. Videlur igitur mihi locus ille Hieremias 10. rectè induci, vt ostendatur, opus creationis esse veri Dei proprium, vt nos suprà ad hoc propositum induxi-
mus : non oportere tamen illum afferre, vt ex eo concludatur, Christum, quia perdendus de terra non sit, esse Deum, qui fecit cœlum & terram. Hoc enim satis euidenter aliis testimoniis , quæ iam adduximus, demonstratur.

II. Est etiam opus proprium Dei, rerum **CONSERVATIO**. Cuius operis beneficio (vt Apostolus ait Actor. 17.) *In ipso vivimus, mouemur, & sumus.* Hoc autem opus Christo tribuit idem Apostolus ad Colossens. I. *Omnia, inquit, in ipso con-stant.* Et ad Hebr. I. *Portans omnia verbo virtutis sua.* Quibus ex locis hoc idem sancti Patres probant.

III. Item est actio Dei propria COGNITIO illa, qua se ipse perfecit

A cognoscit, *Lad Corinthios 2. Quae sunt Dei, nemo nouit, nisi Spiritus Dei, qui in ipso est.* Et ad Roman. II. *Quis cognovit sensum Domini?* Atqui Christus hanc sibi cognitionem tribuit: *Nemo, inquit, nobis Patrem, nisi Filius.* Et Ioannis 10. *Sicut me nouit Pater, & ego agnoscō Patrem.* Non est igitur purus homo (qui secundum Apostolum nō cognoscat, quæ sunt in Deo) sed etiam Deus.

C IV. Item Dei proprius actus est, cognoscere ex se occulta cordium , ac ea quæ sunt futura. Hieremias 7. *Ego Dominus scrutans cor-de & renei.* Ishaia 45. *Annunciate nobis futura, & dicemus, quia Dij estis.* Hanc autem cognitionem Christo competere, manifestissimum est ex Scriptura, Ioan. 2. *Ipse enim sciebat, quid esset in homine.* Et cap. 21. *Domine, tu omnia nosti.* Et ipse de se in Apocal. cap. 2. *Ego sum scrutans corda, & probans renes.* Quibus verbis planè ostendit, se illum eundem Deum Israël esse, qui apud Hieremiam , vt vidimus , eodem modo loquitur : ac proinde non alieno beneficio, vt alij Prophetæ, sed propria virtute scire omnia. Et Ioannis 13. *Hoc dixi vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit, crederatis, quia ego sum.* Atque huc , vt alias Christi prædictiones omittam, vel maximè pertinet, quod ipse, tanquam Deus, ex se omnia sciens, docuit Prophetas ea, quæ

N 3 præ-

prædicti erant, ut testatur diuus Petrus i. epist. cap. i. *De qua salutis, inquit, scrutari sunt, & exquisiriunt Prophetae scrutantes, in quod, vel quale tempus significaret in eis spiritus Christi, prænuntians eas, que in Christo sunt passiones & posteriores gloriae.*

V. Proprium opus Dei est SALVATIO. Psalmo 67. *Deus noster Deus saluos faciendi. Et Isaiae 45. Deus iustus, & saluans non est propter me.* Hoc autem opus Christo tribuit Angelus Lucæ capite primo: *Uocabus nomen eius & eum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Et Apostolus ad Philippenses capite tertio: *Saluatorum expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, &c.* Et ad Hebreos cap. secundo: *Decebat auctorem salutis eorum per passionem consumare, &c.*

VI. Item SANCTIFICATIO. Leuitici 21. *Ego sanctus sum Dominus, qui sanctifico vos.* Id facit Christus, teste D. Paulo ad Ephesios 5. *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret.* Et ad Hebr. 2. de Christo loquens: *Qui enim sanctificat, & qui sanctificantur ex uno omnes.*

VII. Item ELECTIO prædestinationum. Ad Ephes. i. *Sicut elegit nos ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, &c.* Quod idem opus præstat Christus Ioannis 13. *Ego scio quos elegerim.*

VIII. Item IVSTITIFICATIO &

A RMISSIONE peccatorum. Rom. 8. *Dominus qui iustificat.* Et Isaiae 43. *Ego sum, qui deo iniquitates tuas.* Et Marcii 2. *Quis potest peccata remittere, nisi solus Deus?* Hec autem omnia Filius quoque facit. Isaiae 53. *In scientia sua iustificabit multos.* Lucas 5. *Ut sciatis, quia Filius hominis habet potestatem remittere peccata.* Ioan. 1. *Qui tollit peccata mundi.* Et illud clarissimum ad Hebr. 1. *Per semetipsum purgationem peccatorum faciens.*

IX. Item GLORIFICATIO. Psalmo 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* At illam quoque dat Christus, Ioan. 10. *Utam eternam do ei.* Et 1. ad Timoth. 4. *Repositoria est mihi corona iustitiae, quam rediderit mihi Dominus in illa die iustus index: non solum autem mihi, sed & iis, qui diligunt aduentum eius.* Et ad Hebreos capite 2. *Decebat auctorem salutis eorum, qui multos filios ingloriam adduxerat, &c.*

X. Item SVSCITATIO à morte in nouissimo die. Ioan. 5. *Pater suscitat mortuos, & vivificat.* Addit autem ibidem Christus: *Sic & Filius, quos vult, vivificat.* Et Ioannis sexto: *Ego resuscitabo eum in nouissimo die.*

XI. Item VOCATIO & ATTRACTIO ad Ecclesiam per internam gratiam. Ioan. 6. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum.* At hoc Christus etiam facit. Ioannis 10. *Alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me addu-*

adducere. Apocalypsis 3. Ecce ego sum A ad ostium, & pulsò, &c.

XII. Item ILLUMINATIO mentis interna ad agnoscendam veritatem. Isaia 54. Erunt omnes docibiles Dei. Et Matth. 16. Caro & sanguis non reuelant tibi, sed Pater meus, qui in caelis est. Quod etiam Christus facit, Ioannis 1. Qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et Matth. 11. Nemo noruit Patrem, nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Et Lucæ 24. Aperuit illis mentem, ut intellegent Scripturas.

XIII. Item internum quod-dam REGIMEN atque GUBERNA-TIO spiritualis animorum. Psalmo 22. Dominus regit me. Id autem competit Christo. Ioannis decimo quinto: Sine me nihil potestis facere. Et Matth. 28. Ego vobis sum usque ad consummationem seculi. Et hoc est regnum spirituale Christi, de quo ipse apud Ioannem cap. 19. Regnum meum non est de hoc mundo. Et rursus: Tu dicas, quia Rex sum ego.

XIV. Item CONSOLATIO interna piorum in tribulationibus. 2. Corinthios 1. Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. At Christus quoque nos ita consolatur. Marci 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. 2. Corinth. 1. Per Christum abundant consolatio nostra. Ad Philippiens. 2. Si qua ergo consolatio in Christo, &c.

XV. Itēm INSTITVTIO & Mis-sio operariorum ad colligendam & procurandam messem Eccle-siæ. Hieremij 7. Misericordia Pro-petas. Et i. ad Corinth. 12. Quos-dam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, &c. Quod idem munus est Christi. Joan. 20. Et ego mitto vos. Et ad Ephes. 4. Et ipse qui dem (Christus ascendens in al-tum) dedit quosdam Apostolos, &c.

XVI. Item INSTITVTIO Sa-cramentorum. Genesis 17. Hoc est paclum meum. Circumcidetur ex vo-bis omne masculinū, &c. At Christus etiam instituit Sacra menta noui Testamenti, Baptismum, Matth. 28. Eucharistiam, Lucæ 22. &c.

XVII. Item operatio efficax & PRINCIPALIS in ipsorum Sa-cramentorum vsu. Deuteron. 30. Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, &c. Sic etiā operatur Christus, Ioannis 1. Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.

XVIII. Denique, Deus facit mirabilia magna SOLVS. Psal. 71. At operum Christi maximè admirabilium Euangelica historia plenissima est. Quæ quidem ab ipso gesta esse propria virtute, si-cut à vero Deo, non autem ope aliena, vt fieri quoque solent à Sanctis, ex eadem historia Eu-an-gelica planum est. Nam primū ipse testatus est, se similior ac Pa-trem, ea opera patrauifse, Ioannis quinto: Quacunque, inquit, Pater facit,

facit, et similior Et Filius facit. Et rur-
sus ibidem: *Sicut Pater suscitat mor-
tuos, ita Et Filius, quos vult suscitat.*
Deinde, qui arbitratu suo atque
imperio operatur, is propria vir-
tute operatur. Sic autem Christus
miracula edebat, Ioannis II. La-
zare, venis foras. Et Marci 4. Surde Et
malo spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo.
Denique, ipse etiam aliis potesta-
tem edendi miracula impertivit,
Marth. 10. & Marci ultimo; quemadmodum & in eius nomine po-
stea ab illis edita sunt. Quod est
etiam argumento ipsum propria
virtute ad edendū miracula præ-
ditum fuisse.

Cùm igitur omnia, quæ sunt
propria Dei opera, Christus fece-
rit, dubitari nō potest, quin sit ve-
rus Deus. Quo argumento, tan-
quam efficacissimo, & ipse Chri-
stus Ioannis 10. vtebatur: *Si non
facio, inquit, opera Patria mei, nolite
credere mihi. Si autem facio, & si mihi
non vultis credere, operibus credi-
te, ut cognoscatis, & creditis, quia ego
in Patre, & Pater in me est.* Perfe-
quitur autem Scripturæ locos, in
quibus propria Dei vel opera, vel
attributa, vel nomina tribuuntur
Christo, Iodocus Clarius inter
ceteros scriptores Orthodoxos
copiosissimè & diligentissimè in
eo libro, quem scripsit aduer-
sus Varimadum

Arianum.

C A P V T XVI.

Probatur sextò Christi diuinitas sive
Scriptura testimonius, qua pro-
priè ostendunt, ipsum esse aqua-
lem, & consubstantialem suo
Patri.

N hoc genere testi-
moniorū illustris ad-
modum est locus ille
ad Philippens. 2. Qui
cum in forma Dei esset, non rapinans
arbitratus est, esse se aequalē Deo, sed se-
metipsum exinanitus formam serui ac-
cipiens. Quo ex loco triplici ratio-
ne diuinitas Christi, atque adeò
ipsius cū Patre æqualitas demon-
stratur. Primò, qā est in forma Dei,
hoc est, præditus natura, siue es-
senta Dei. Ita enim omnes Patres
interpretantur. Athanasius serm.
4. contrā Arianos. Basilius lib. 1.
& 4. contra Eunomium. Grego-
rius Nazianzen. orat. 5. de Theo-
logia. Gregorius Nyssenus libro
de sermone Domini in mōte. Cy-
rillus libro 3. thesauri, cap. 1. & 2.
Ambrosius lib. 2. de fide, cap. 4. &
epist. 47. Hieronymus in 1. caput
ad Titum. Augustinus lib. 2. con-
tra Maximum, cap. 5. Hilarius
libro 8. de Trinit. ultra medium.
Chrysostomus, & alij interpretes
in hunc locum. Secundò, quia si-
ne rapina, hoc est, nihil sibi ultra
dignitatem suam arrogans, po-
tuit existimare, se esse æqualem
Deo,

Deo, sicut verissimè erat. Quo e-
tiam modo Patres iam citati ea
verba intelligunt. Tertiò, quo-
niā si exinanuit se, ac formam ser-
ui accepit; Ergo antea non erat
seruus natura: atque adeò natura
erat Deus, non creatura: omnis
enim creatura est serua: sicut no-
minatim diuus Basilius lib. 4. con-
tra Eunomium ex hoc loco opti-
mè argumentatur.

Et tamen ea veterum atque re-
centium Arianorum impudentia
fuit, vt ex hoc ipso testimonio, p-
bare contrà niterentur, Filium
non esse Patri æqualem. Conten-
debant enim Ariani veteres apud
D. Augustinum lib. 2. contra Ma-
ximinum, cap. 5. & etiam Serue-
tus lib. 1. de Trinitate, & Ministri
Transyluanii lib. 2. cap. 6. sensum
illorum verborum D. Pauli esse,
Christū non existimasse sibi, quasi
per rapinam arrogandam æqua-
litatem cum Deo, quam non ha-
bebat, sed contrà potius, sese de-
misisse, & fecisse quæ erant servi.
Quam interpretationē Erasmus
quoque pro sua erga sectam Aria-
nam propensione, de qua suprà D
vidimus, sequutus est.

Argumentum autem veterum
Arianorum, pro ea interpreta-
tione, quod & Seruetus libro primo
de Trinitate, & Erasmus repetit,
erat, quia nisi ita hæc sententia in-
telligatur, non videbitur habere
locum id, quod Apostolus conti-

A nuò subiungit per illam particu-
lam aduersatiuā: Sed, semetipsum
exinanuit, &c. Indicat enim his
verbis, eam submissionem & hu-
militatem Christi contrariam es-
se arrogantiæ & superbizæ, quam
idem Christus ostendisset, si sibi
æqualitatem cum Deo rapiendam
existimasset.

B Et congruit maximè cum hoc
commēto interpretationis, quod
Franciscus Dauid in disputatione
secunda Albana, ait, formam Dei,
in qua dicit Apostolus Christum
esse, non significare eo loco Dei
essentiam, sed imaginem, siue si-
militudinem quandam Dei visi-
bilem, quæ erat ipsa Christi hu-
manitas singularibus Dei donis

C affecta: aut etiam, quod Seruetus
libro primo de Trinitate, & Era-
mus, aiunt, formam Dei eo loco
esse speciē externam operum di-
uinorum, quæ Christus mirabili-
ter patrabat: idq; significari Ser-
uetus etiam vult vocabulo, μορφή,
pro quo Latinus interpres for-
mam dixit. Siue enim hoc dicitur,
quod dicitur Erasmus & Serue-
tus, siue illud, quod Franciscus
Dauid, bellè interpretatio illa A-
riana constabit, vt nimirum sit
sensus, Christum, quantumuis ob
naturæ suæ præstantiam, imago
quædam visibilis Dei esset, aut e-
tiam diuina opera efficeret, ta-
men non æqualitatem cum Deo
sibi arrogasse, sed contrà potius,

O se

Sed hæc commenta interpretationum vanissima sunt. Primo enim manifestissimè peruerunt Apostoli sententiam. Quis enim non videat, aliud esse; Non est arbitratus esse rapinam, se aequalem esse Deo (quod Apostolus dixit) aliud vero; Non est arbitratus aequalitatem cū B Deo sibi esse rapiendam? Deinde repugnant, ut antè citauimus, omnes Patres. Tertiò, si Filium in forma Dei esse, sive eo loco esse essentia, siue natura Dei præditum, nullo modo illa veterum & Ariานorum interpretatio potest stare. Nam si est prædictus essentia Dei, Deo est æqualis, & sine arrogantiæ potuit idipsum existimare: & consequenter non debuit ab Apostolo commendari, quasi vitaerit arrogantiam, in existimando se aequalem Deo, ut isti comminiscuntur. At formam Dei eo loco esse essentiam, siue naturam Dei, non autem imaginem, vel speciem externam, ut Erasmus & Franciscus Dauid dicunt, multis modis confirmatur.

Primo, ex interpretatione Patrum, & nominatim D. Basiliij libro primo & quarto contra Eunomium, vbi ex instituto probat, formam Dei, in qua Filius esse dicitur, non esse aliquam figuram, aut imaginem, sed planè ipsam essentiam diuinam. Secundò idem

C patet, ex textu Græco, vbi pro forma est μορφή, quod vocabulum nunquam significat externam speciem, ut falso Seruetus & Erasmus volunt, neque etiam similitudinem, ut exposuit Franciscus Dauid, sed essentiam, siue naturam. Vnde Deuteron.4. *Vocem eius audiatis formam autem nullā viditis, vbi vocabulum, Forma, pro similitudine accipitur.* Græcè non est μορφή, sed ὁμοίωμα, id est, similitudinem, sicut etiam Hebraicè habetur ἴδιομα, quod vocabulum itidem significat similitudinem. Itaq; perperam Franciscus

ciscus Dauid eum locum Deuteronomij adduxit ad suæ interpretationis confirmationē. Quar-tò accedit, quòd argumentum illud Arianorum & Serueti ex particula aduertatiua petitum, nullius omnino est momenti.

Duobus enim modis potest nihilominus retinere suam vim ea particula aduertatiua. Primo, vt hic sit sensus: Christus cùm esset natura diuina prædictus, adeò non putauit rapinam, se æqualem Deo esse, vt etiam se exinanuerit, formam serui accipiens; certissimus videlicet, quòd ea ratione nequam equalitatem suam cum Deo esset amisurus. Vt cùm legitimus Rex, verbi gratia, facile deponit, quandoque habitum regium, & induit seruilem, certus quo nihilominus ius regium saluum ei manet; id quod non perinde Tyran-nus, qui sibi regiam dignitatem rapuit, facere audet. Atque ita hunc locum intelligunt interpretes Græci, vt D. Chrysostomus, Theodor. Theophylact. & Oecumenius. Altero modo potest hic esse sensus: Christus, quāuis essen-tia Dei prædictus, minimè rapinam existimaret, se esse æqualē Deo, ta-men nō idcirco despexit formam serui, sed eam nostra caussa suscep-tit. Qui sensus planissimus est, & ita intelligit hunc locū D. August. lib. 2. cōtra Maximi. ca. 5. respon-dens ad illud argumentum Aria-

A num, & alij Patres communiter.

Porro, neque mouere debet, q̄ pro interpretatione illa Ariana ci-tant, vbi suprà Transyluani Ter-tullianum libro de Trinitate, qui dicit Christum, quāuis se ex Deo Patre Deum esse meminisset, nunquando tamen se Deo Patri comparasse, aut contulisse. Primū enim D. Hieron.

B lib. 2. contra Ruffin. & lib. de scri-ptoribus Ecclesiast. vbi meminit Nouatiani, affirmat eum librū de Trinit. non Tertulliani, sed Nouatiani esse. Item in eo lib. refutan tur Sabelliani, qui tamen nondum erat temporibus Tertulliani. De-inde non negatur in eo lib. æqua-litas Filij cū Patre, sed dicitur Fi-lius non se cōparasse cum Patre, q̄ attinet ad quandā dignitatē prin-cipiij Patri propriam, qua secundū humanum modum concipiendi, potest Pater cēseri quodammodo maioris esse dignitatis, quām Fi-lius, vt infrà quoque ca. 21. ex sen-tentia D. Gregorij Nazianzeni o-rat. 4. & Basiliij libro 1. contra Eu-nom. & Cyrilli lib. 2. thesauri, cap. 3. & Hilarij lib. 9. de Trin. notabi-

C mus, cū exponemus illud Christi: *Pater maior me est*, in responsione ad argumentum quoddam Aria-norum.

Respondent preterea Seruetus & Frāscus Dauidis, vbi suprà ad illud testimonium Philip. 2. Chri-stum esse quidem æqualem Deo Patri, sed communicatione quadā

O 2 diui-

diuinitatis & omnipotentiaz, non naturaz, vt Pater.

At hoc perinde est ac dicere, esse æqualem non æqualem : quæ interpretatio bellè quadrat cum Apostoli textu. Qui enim natura Deus est, procul dubio perfectio- ne sua longè antecellit ei, qui na- tura non est Deus.

Deinde Deus non communi- cat, neque communicare potest suam potentiam & diuinitatem ei rei, quæ natura non sit Deus : vt ipse etiam asseuerat apud Isaiam: *Gloriam meam alteri non dabo.*

Quare res secundum naturam suam creata, nisi in eadem hypo- stasi sit simul prædicta natura diuina, atque adeò natura etiam sit Deus, non potest communica- tam habere diuinitatem. Cùm igitur aduersarij negent in Chri- sto hypostaticam vñionem (quam per summam blasphemiam Ser- uetus appellauit Afininam) per- uersè iactant, Christo fuisse diu- nitatem communicatam, & illum ea communicatione Patri esse æ- qualem.

II. Est deinde illud testimoniu[m] Ioannis 5. non dissimile præce- denti: *Querebant eum Iudei interficere, quia non solum soluebat Sabbathum, sed & Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo.* Quo lo- co diuus Athanasius arbitratur, Ioannem non tantum ex senten- tia Iudæorum, sed ex se ipso illud

A addidisse: *Æqualem se faciens Deo.* Quod si ita sit, nullum euidentius testimonium pro Filij æqualitate cum Patre proferri potest. Idem verò, quod diuus Athanasius, diuus Chrysostomus homil. 38. in Ioannem, sensisse videtur, cùm ita scripsit: *Non dixit, inquit, Dicens, sed: Faciens. Non enim verbo tenui, sed frequentius operibus se Deo æqua- lem offendebat.* Hoc autem cùm Chrysostomus ait, Euangelistam eo vocabulo (Faciens) subindica- re voluisse, ex sua sententia etiam id Euangelistam narrauisse decla- rat. Nam ex sententia quidem Iu- dæorum minimè Christus re ipsa atque operibus se ostendebat, aut faciebat Deum. Idem disertis ver- C bis affirmat D. Hilarius lib. 7. de Trinitate, ante medium: *Non nunc, inquit, Iudeorum sermo ab iis dictus referitur. Expositio potius hec Euangelista est, causam demonstran- ti, cur Dominum interficere Iudei vellent.* Sed quantumuis etiam dare- mus, Euangelistam narrasse illis verbis existimationē Iudæorum, D certè hoc ipso, quod neque Chri- stus, neque ipse Euangelista illam correxit, non obscure eam veram esse indicauit, vt D. Augustinus & D. Chrysostomus exponunt in hūc locum: *Si enim aliter sensisset, inquit Chrysostomus, sed Iudei sic perpe- ram intellexissent, falsam correxisset opinionem, neque id Euangelista silen- tio*

tio pratermississet. Vt cap. 2. cūm videret verba illa: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud; aliter à Christo dīcta, hoc est, de carne sua, aliter à Iudeis intellecta, de suo videlicet templo, illorum corrigens suspicionem Euangelista subiunxit; Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Sic etiam cap. vlt. Cūm putassent discipuli Christum dixisse, Ioannem non moritum, eam illorum opinionem correxit statim ipse Euangelista dicens: Non dixit I E S V s, non moritur, sed sic eum volo manere, etc.

Aqui, dicit Arianus aliquis, inquit D. Chrysostomus, propterea Christus addidit: Non potest Filius quidquam à seipso facere, ut tolleret aequalitatem. At recte ibi Chrysostomus ostendit, id potius aequalitatem confirmare. Sensus enim est, non quod minus possit Filius quam Pater (subiungit enim statim: Quacunque Pater facit, hac & Filius similiter facit.) Sed non posse illum facere aliquid contrarium Patri, & quod etiam non faciat Pater, cūm sint consubstantiales, ipseque Filius à Patre per generationem potentiam acceperit; vt recte exponit D. Hilarius lib. 7. de Trinitate. Suprà etiam capite 13. cum Gregorio Nazianzeno notauimus, inde potius euidéter probari, Filius non esse creaturam; cūm nulla alioqui creatura sit, quæ non possit aliquid à se ipsa facere, nempe cūm operatur ma-

B lum, vt etiam D. Chrysostomus in illum Ioannis locum annotauit.

III. Ioan. 17. Ait Christus ad Patrem: Mea omnia tua sunt, & tua mea sunt. Quod certè nulla creatura potest dicere, vt recte inquit D. Athanasius in epistola ad Episcopos Africanos. Si enim, quæ habet Pater, omnia etiam sunt Filij, ergo nulla res est, in qua Pater Filio antecellat, atque adeo omnino sunt æquales.

At, aiebant olim Ariani, non omnia omnino Filium sibi hoc in loco vendicare, sed omnes dun taxat Apostolos, suos esse dicere. Còträ verò D. Athanasius obiicit, Christum nō dicere: Omnia mea sunt, sed omnia tua mea sunt. Accedit quod Christus ibi, vt probaret, Apostolos etiā esse suos, & se illos accepisse à Patre, propositionem illam vniuersalem sumit: Omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Quo fit, vt non idem sit eo loco, omnia Patris esse Filij, & Apostolos esse Filij: Tunc enim idem per idem vitiōsè probaret. Habet enim locus hoc modo: Non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi de mundo, quia tu sis, & mea omnia tua sunt, & tua mea sunt. Quasi diceret, quia omnia mea tua sunt, & vicissim tua sunt mea, ideo etiam Apostoli & tui & mei sunt.

IV. Ioan. 10. Ego & Pater unum sumus. Hoc testimonio, vt eleganter inquit D. Augustinus tractat

36.in Ioan. simul liberamur ab erroribus Arij & Sabellij tanquam à Cila & Caribdi. Nam quod dicit, *vnum*, significat unitatem essentiae, atque adeo aequalitatem utriusque, quam negabat Arius: quod autem addit, *sumus*, distinctionem iudicat personarum, quam Sabellius negauit. Vtitur & hoc testimonio ad confirmandam Patris & Filii consubstantialitatem D. Athanasius ser. 4. contra Arianos, & alibi passim, & Hilarius lib. 7. de Trinitate. Basilius libro 1. contra Eunomium. Ambrosius libro 1. de fide, capite 3. & alij omnes Patres: idque optimae ratione. Nam si vnum sunt, necesse est, ut vel personae vel essentiae ratione sint vnum. At non personae ratione (dicit enim sumus) ergo ratione essentiae. Et cum essentia diuina non possit esse nisi una numero, ut postea probabimus, sequitur illos esse unius numero essentiae.

At Ariani apud D. Athanasium sermon. 4. contra Arianos, & Eunomius apud D. Basilius libro 1. contra eundem, & preterea etiam Seruetus libro 1. de Trinitate, & Franciscus Dauid in disputatione Albana actione 2. diei, & Ministri Transylvani libro secundo, capite nono, & Erasmus, huius loci sensum contendunt esse, non quod sint vnum natura, sed concordia & consensu voluntatis. Quod con-

A firmant ex illa Christi oratione pro discipulis ad Patrem. Ioannis 17. *Vi sint vnum, sicut & nos vnum sumus. An nos, inquit Seruetus, ad illorum similitudinem vnum naturae esse debemus? Non certe. Sed concordia voluntatis. Quare nec Pater & Filius, aliter sunt vnum.*

B Verum huic Arianae interpretationi opponit in primis D. Athanasius sermone 4. contra Arianos, quod ea ratione etiam Angelii & homines sancti, qui per omnia concordant cum diuina voluntate, essent similiter atque Filius vnum cum Deo Patre: *Etamen nemo eorum, inquit Athanasius, auctor est unquam dicere: Ego & Pater vnum sumus, aut: Ego in Patre, & Pater in me est: sed omnes dicunt: Quis similis tibi in Diis Domine, aut quis equivalitur Domino in Filis Dei?* Michaeae cap. 7.

C Deinde quod de unitate secundum potentiam atque naturam illa Christi sententia intelligi debet, manifeste conuincit D. Basilius lib. 1. contra Eunomium ex ipsa loci circumstancia. Et D. etiam Hilarius lib. 7. de Trinitate circa medium: *Quum enim dixisset de ipsis, qui crediderint, inquit Basilius, non rapiet eos quisquam de manu mea. Et nemo potest eos rapere de manu Patris mei. Induxit: Ego & Pater vnum sumus; planè vnum pro equali & eodem iuxta potentiam accipiens. Ita rectissime Basilius. Nam si non vnum secun-*

secundum potentiam, sed secundum concordiam intellexisset, non satis aperte inde probasset, neminem posse oves suas de manu sua rapere, sicut nec de manu Patris: Posset enim ipse, quantumvis consentiret cum Patre, & ex eius consensu (vt Seruetus inquit) oves teneret, esse minus potens, quam Pater, ac proinde non æquè esset impossibile oves rapere de manu illius, atque de manu Patris. Ideo igitur quod non rapitur de manu Patris, non rapitur de manu Filii, quia, vt inquiunt præclarè diuus Hilarius loco citato, & diuus Augustinus tractatu 48. in Ioannem, *manus Patris, manus Filii est, hoc est, potentia Patris, potentia est Filii.* *Quod si eadem potentia diuina est Filius prædictus qua Pater, etiam erit prædictus eadem natura diuina, vt quæ à diuina potentia minimè distinguitur.*

Tertiò id ipsum Augustinus tractat. 48. in Ioannem, & Chrysostomus in hunc locum, probant ex eo, quod ita perspicue Christus loquutus est, vt Iudæi planè intellexerint eum dicere se esse vnum natura cum Patre, atque adeo Deum: nec tamen Christus aut Euangelista eam illorum existimationem, tanquam falsam, correxerit: *Sustulerunt, inquit Euangelista, Iudei lapides, ut lapidarent eum, &c.* Et paulò post:

A *De bono opere, inquiunt, non lapidamus te, sed de blasphemia, quia tu, homo cum sis, facis te ipsum Deum. Ecce, inquit Augustinus, Iudei intellexerunt, quod non intelligunt Ariani: ideo enim irati sunt, quoniam intellexerunt non posse dici: Ego & Pater unum sumus, nisi ubi aequalitas est Pater & Filius.*

B Quartò, quod Christus dixit: *Ego & Pater unum sumus, idem fuit atque dicere se Filium Dei esse. Ita enim, vt notauit D. Athanasius oratione contra Arianos de dicto illo: Deus ex Deo, &c. Christus ipse sua verba declarat, inquiens: Quia dixi, Filius Dei sum. At esse vnum cum alio per concordiam non tantundem est, ac esse eius Filium; cum saepe aliquis sit eius Filius, cum quo non concordat, & contra concordet cum eo, cuius non est Filius. Non igitur hanc unitatem concordie Christus illis verbis propriè significavit, sed unitatem naturæ, quæ est propria Filii & Patris.*

D Quintò, idem ea ratione patet, quod ad confirmandum illud quod dixerat, *se esse vnum cum Patre*, deinde ibi affirmat, *se facere opera Patris: Si non facio, inquit, opera Patris mei, nolite credere mihi, si autem facio, operibus credite.* Hæc autem probatio certè concludit unitatem potentiarum, atq; adeo naturæ cum Patre.

Sextò,

Sextò; Accedit, quòd rursus in conclusione Christus exponit, idē etiam esse, quod dixerat, se & Patrem esse vnum, & se in Patre esse, & Patrem in ipso: *Operibus*, inquit, credite, ut cognoscatis, quia Pater in me est, & ego in Patre. At certè concordare cum altero, non est propriè esse in illo. Quare non concordia tantùm Pater & Filius sunt vnum, sed vnitate essentia Filius est in æterno suo Patre, & Pater in illo, vt afferit D. Athanasius ser. 4. contra Arianos, & communiter alij Patres.

Septimò; Ipsi etiam Iudæi adeo intellexerunt, Christū argumento ab operibus suis ducto confirmare voluisse, se esse vnum natura cum Deo Patre, & eatenus se esse in illo, vt rursus voluerint in illum manus iniicere, quia nimirū pergeret afferere & facere se ipsum Deum. Subiungit enim Euangeliſta continuò post eam Christi argumentationem: *Querebant ergo eum apprehendere, & exiuit de manibus eorum, etc.*

Quod cùm ita sit, nihil aduersariis fauet, quod Christus ibidem, vt magis retunderet Iudæorum contumeliam, quòd blasphemare ipsum dixissent, inter cetera sic respondit: *Nōnne scriptum est in lege vestra: Ego dixi, Dij es tu? Si illos dixit Deus ad quos sermo Dei factus est, & non potest solvi Scriptura; quem Pater sanctificauit & mi-*

*A sit in mundum, vos dicitis, quia blasphemas, quia dixi Filius Dei sum? Non enim contra assertionem suam, argumento ab operibus diuinis à se confirmatam, voluit Christus significare se solū Deum per participationem quandam, vt alias sanctos, esse, quemadmodū perperam contendunt Ariani apud Athanasium serm. 4. & Transylvani li. 2.c. 7. & Franciscus David in disputatione Albana in actio-ne 8. diei, & Georgius Blandrata. Sed vt præclarè D. Augustinus tract. 48. in Ioannem ratiocinatur, argumento per locum à minori ad maius refutat contumeliam Iudæorū hoc modo: *Si sermo Dei, inquit Augustinus, factus est ad sanctos homines, ut diceretur Dij; ipsum Verbum Dei; quod est apud Deum, quomodo non est Deus? Si per sermonem Dei sunt homines Dij; si participando sunt Dij; unde participant, nō est Deus? Si calefacti quodammodo igne saluatori Dij efficiuntur: unde calefaciunt, non est De? Si lumina illuminata Dij sunt: lumen quod illuminat non est Deus?**

D Hanc igitur vim respōsionis Christi fuisse, rectissimè interpretatur Augustinus. Nam vt Christus ibi ostenderet, se non per participationem, vt alias, sed per essentiam Deum esse, atque adeo longius multò abfuisse à blasphemia vocando se Dei Filium, quàm qui alias, secundum Scripturas, Deos vocant, mox intulit argumentum à di-

à diuinis operibus, quæ ipse similiiter atque Pater faceret, vt antè vidimus. Est etiam interpretatus eodem modo hanc Christi responsionem D. Hilarius lib. 7. de Trinitate post medium: *Non, inquit, impudenter usurpari videtur quod Dei Filiū se dixerit, cùm preceollat ceteros qui cognominare se Deos non irreligiose possunt.*

Nec verò huic Patrum interpretationi verba illa Christi eodem loco obstant: *Quem Pater sanctificauit, etc.* Non enim intellexit sanctificationem per gratiam aduentitiam, qua & alij sancti fiunt. Dij per participationem, sed illam singularem sui sanctificationem, quæ exstigit ex unione naturæ diuinæ & humanæ hypostaticæ, qua factum est, vt idem esset & Deus verus & homo, vt etiam D. Hilarius & D. Augustinus rectè exposuerunt. Quam Christi sanctificationem, vt D. Hilarius ait, Apostolus Paulus item commemorat ad Roman. i. cùm de Christo inquit: *Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis.* Ideoquæ à D. Ioanne in Apocalypsi appellatur *santus sanctorum.*

Causa verò cur Christus eo loco diuinitatem suam vocabulo *sanctificationis* significare voluerit, fuit, vt Iudeorum nō modò contumeliam, sed etiam argumentum uno illo verbo confutaret,

A Nam inde illi probabant, Christum, cùm se Deum faceret, blasphemare, quia homo erat. *De blasphemia, inquit, lapidamus te, quia, tu homo cùm sis, facis te ipsum Deum.* Quasi dicerent; fieri nequit, vt homo sis & simul verus Deus. Contrà verò indicat Christus, id omnino fieri potuisse per talem

B humanæ naturæ sanctificationem, qua cum diuina natura vniuersitur, vt idem Filius Dei esset Deus & homo, longè excellentius eارتatione, quam alij, sanctificatus & missus in mundum: vt D. Hilarius optimè exponit.

Certissimum itaque est, Christum illis verbis Ioannis 10. *Ego ē Pater unum sumus, æqualitatem cum Patre suam in essentia siue natura unitate declarasse, vt haec tenus probatum atq; defensum est.* Ad id verò, quod ex loco Ioan. 17. Ariani veteres & noui contrà obiiciebant: *Ut sint unum, sicut ē nos unum sumus;* sufficienter atq; doctissimè respondet D. Athanasius serm. 4. contra Arianos, ante medium, cuius placet hoc loco verba etiam referre: *Mos, inquit, est Scriptura diuina, res naturales hominibus in similitudinem exemplum proponere. Id autem facit, ut ex illis naturalibus motus ac mores hominum, seu mali, seu boni, qui ultrò voluntate suscipiuntur, magis appareant. In malis quidem moribus, ut cùm dicit Psal. 31. Ne sis sicut equus ē mulus, sc.*

In bonis, ut cùm dicit Matth.10. Situs prudentes, sicut serpentes, & simplices si-
ont columbe. Quæ quidem verba ideo loquuntur est, non ut naturaliter nos e-
riam serpentes atque columba fieremus, &c. sed ut instrumentorum imperii atque mox irrationalis effugeremus. Serpen-
tisq; prudentiam & ex columba man-
ficiudinem mutaremur. Ex rebus e-
tiam diuinis similitudinem hominibus decerpens salvator ait. Matth.7. Sitio misericordes, ut Pater uester cœlestis misericors est. Et: Perfecti estote, ut Pater uester cœlestis perfectus est, &c. Non ut essemus tale aliquid quale Pa-
ter est: quod fieri nequit, cùm creature simus, &c. Sic igitur non ut nos essemus, qualis est ipse, dictum est à Christo: Vi-
sint unum, quemadmodum & nos su-
mus, etc. Sed pro nostra natura & qua-
tenus fieri potest, ut inde formulam, si-
militudinemque mutuemur, &c. Ille
quidem natura & ex vero unum est cum suo Patre. Nos autem unum in-
ter nos affectu & animo efficimur, ha-
benites pro architypo exemplari natura-
lem unitatem Filij cum Patre. Simili modo ad illud Arianum argu-
mentum respondet D. Cyrillus lib.ii. in Ioannem cap.20. & diuus Chrysostomus homilia i. in Ioan-
nem.

At rutsus instat h̄c Seruetus lib. i. de Trinitate: Incepta, inquit, & disparata, immò nulla tūc esset Christi assimilatio, ut ipsi sint una natura & nos concordes. Sed non intellexit homo insipientissimus, quonam

A modo declarant Patres ex Christi sententia hanc similitudinem. Non enim præcisè tantum in hoc similitudo est, vt quemadmodum Pater & Filius sunt vnum natura, ita nos simus vnum concordia (quanquam & in hoc aliqua vni-
tatis similitudo atq; analogia est) sed in hoc Christus voluit (vt Pa-
tres exponunt) similitudinem es-
se, vt quemadmodum Pater & Fi-
lius natura vnum atque adeo na-
turaliter consentientes sunt, ita & nos per gratiam & studium vo-
luntatis simus vnum secundū con-
sensum. Atq; hoc est quod præter Patres antea citatos, voluit indi-
care D. Cyprianus cùm lib. i. epi-
stolarum epist. 6. ad Magnum, de Ecclesiæ vnitate loquens, sic in-
quit: Infinians nobis Dominus vni-
tatem de divina auctoritate venientem ponit, & dicit: Ego & Pater vnum su-
mus. Ad quam unitatem redigens Ec-
clesiam suam denuò ibi dicit: Et erit
vnuis grec, & vnuis pastor.

V. i. Ioannis 5. Tres sunt qui testi-
monium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnu sunt. Ex sententia illa Christi: Ego & Pa-
ter vnum sumus, quam Ioannes re-
fert, idem ipse Ioannes vnitatem naturalem diuinorum persona-
rum his verbis asserit. Vocat autē testes in cœlo, testes diuinos, hoc est, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, qui omnes in Christi Baptismo & transfiguratione te-
stificati

stificati sunt Christi diuinitatem. Hancenim in primis voluit Ioannes tum in Euangelio, tum in epistola prima probare aduersus hęresim suo tempore exortam, Carpocratis, Ebionis, & Cerinthi, qui Christum existimabant esse nihil aliud quam hominem, vt referunt expressè Irenaeus libro 1. capite 25. & 26. Tertullianus libro de carne Christi, & de præscriptionibus hæreticorum. Ignatius in epistola ad Philadelphien. Epi-phanius hæresi 27. & 28. 30. & 69. Augustinus hæresi 7. 8. & 10. Eusebius libro 3. historiæ, capite 27. Theodoretus libro 2. de fabulis hæreticorum. Hieronymus libro de viris illustribus in Ioanne, vbi expressè affirmat id, quod diximus, diuum Ioannem compulsum fuisse scribere suum Euangeliū pro diuinitate Christi, propter Ebionitas. Quare & Euangeliū à diuinitate Christi exorsus est illis verbis: *In principio erat Verbum, &c.* & eandem in fine testatus est inquiens capite 20. *Hec autem scripta sunt, ut credatis, quod Iesvs est Filius Dei, & ut credentes vim aeternam habeatis in nomine ipsius.* *Hoc enim capitulum,* inquit Augustinus tract. 122. in Ioan. *Velut libri buius indicat finem.*

Hanc igitur assertionem Christi diuinitatis, quam sibi probandum in primis diuus Ioannes proposuerat, confirmat etiam tri-

A bus illis testibus è cœlo, quos etiam simul afferit esse unum, nempe natura, vt Filius de se, & de Patre dixerat. Quemadmodum veram etiam Christi humilitatem ibidem probat tribus aliis testibus è terra, nempe, spiritu, aqua, & sanguine, quæ tres in Christi morte verum eum hominem fuisse testificate sunt, dum spiritus ex ore, & aqua & sanguis ex latere fluxerunt. Vtitur autem hoc loco Ioannis pro Christi diuinitate, diuus Athanasius libro primo ad Theophilum de vnta Deitate Trinitatis, & in disputacione cum Ario in Concilio Niceno ex eodem Athanasio collecta, & D. Fulgentius libro contra obiectiones Arianorum sub finem. Iodocus Clarius lib. contra Varimadum. Cyprianus libro de vnitate Ecclesiæ. Higinius ep. 1. Augustinus in illum locum Ioan.

B Ex quo perspicuum est, Georgium Blandratam nimis liberaliter fuisse mentitum, cum ad hunc locū in actione 2. diei disputacionis Albanæ, respondit his verbis: *Nemo est, qui non videat locum hunc suppetum esse, cum à plurimis doctribus ac interpretibus ferè omnibus pertermisssus sit.* Atqui citauimus iam non parum multos, qui sunt illo vñi.

C D Atqui citauimus iam non parum multos, qui sunt illo vñi.

D Deinde respondet Seruetus libro 1. de Trinitate, Patrem, Verbum, & Spiritum sanctum nō aliter

ter ibi dici vnum, nisi quomodo de spiritu, aqua, & sanguine, subiungit similiter ibi Ioannes: *Et hi tria vnum sunt.* Quod non significat hæc tria natura esse quoddam vnum, sed conspirare in vnum & idem testimonium, seu idem de Christo testari.

Sed primum multa exemplaria Latina non habent illa verba de spiritu, aqua, & sanguine: *Et hi tres vnum sunt.* Quindecim enim manu scripti codices antiqui à Louaniensibus Theologis in eius loci margine notati sunt, qui illis verbis carent. Græcè autem, vbi illa sententia de spiritu, aqua, & sanguine habetur, non dicitur, & hitres vnum sunt, sed vt dicitur de Patre, Verbo, & Spiritu sancto; sed: *Hi tres in vnum sunt*, id est, de eadem re testantur. Quāuis & hoc ipsum de Patre, Verbo, & Spiritu sancto significat Ioannes, sed non hoc solum, sed unitatem etiam naturæ, ex qua consequitur etiam conspiratio earundem personarum in idem testimonium, & summa naturalisque in rebus omnibus cōsentio, vt antè circa locum Ioannis 10. explicauiimus.

V.I. Ioannis 14. Qui videt me, videt & Patrem meum. Ex quo loco D. Athanasius oratione in illud: Omnia mihi tradita sunt à Patre meo; concludit, eadem esse in Filio, quæ in Patre, atque adeo esse illos prorsus æquales: *¶deo*

A enim, inquit, que vides in Patre, vides in Filio.

Porro banc consubstantialitatem, Patris & Filij, quā ex testimonii Scripturæ multis modis hactenus probauimus, rectissimè Patres Concilij Nicæni explicarunt cùm Filium vocauerunt ὁμοεοτικόν Patri, id est, eiusdem essentia cum illo: vt D. Athanasius in epistola de decretis eiusdem Synodi accuratissimè defendit contra Arianorum calumnias.

Primū enim et si id vocabulum in Scriptura totidem syllabis non reperiatur: tamen res per illum significata pañsim in Scriptura significatur: Vt Ioan. 14. *Ego & Pater vnum sumus*, & in aliis sexcentis locis hactenus citatis.

Secundò, quoniam non minus licere debuit Orthodoxis vocabulis Scripturæ consentaneis sententiam suam explicare, quam ipsi Ariani licere sibi volebant vocabulis quoq; extra Scripturam vti ad suam hæresim significandam. Nam illa mōstra vocabulorum de

D Filio: *Erat quando non erat.* Et: *ex non entibus genitum illum fuisse.* Et: *esse ipsum ἑτοίματι Πατρι*, id est, diuersæ ab eo essentia, quibus illi suam hæresim explicabant, nusquam reperiuntur in Scriptura, vt sepe illis meritò obiecit D. Athanasius. *Quo argumento idē Athanasius in disputatione habita Laodiceæ aduersariū eò deniq; adegit,*

vt

vt pateretur ex consequentia, ipsa Scripturarum argumenta vtrò citroqué duci pro homousios, vel heterusios.

Tertiò, quoniam radix eius vocabuli in Scriptura reperitur, sicut etiam vocabulum *vīsīa*, ex qua componitur, atque etiam Latinum vocabulum, *essentia*. Nam Exodi 3. Deus dicit: *Ego sum, qui sum, Græcè ὁ ἦμι*. Inde igitur *vīsīa*, pro *essentia* diuina; & inde rursus *ὑμοςτοις*.

Quartò, quia similia vocabula reperiuntur in Scriptura, vt ostendit D. Ambrosius lib. 3. de fide, capite 7. Vt Lucæ 7. *Panem nostrum ē πνεύσιον*. Et Moyses Deuteronomij 7. 14. & 26. vocat filios Israël *λαὸν τῷ εὐχετῷ*. Quæ vocabula similia sunt vocabulo *ὑμοςτοις*, cùm sint similiter composita ex *vīsīa*: Sicut vocabula *Consubstantialis* & *Supersubstantialis* similia sunt, quia componuntur ex vocabulo eodem, nempe *Substantia*.

Quintò, quia Patres antiquissimi longè ante Concilium Nicænum eo vocabulo in consubstantialitate Filij cum Patre declaranda vīsi fuerunt, vt D. Athanasius in epistola de decretis Nicenę Synodi aliquorum testimoniis ostendit, nempe Dionysij Alexandrini in defensione doctrinæ suæ, & Dionysij Romani in suis scriptis, inquit Athanasius, *contra Sabellianos*, & *Theognosti viri disertis* (ait Atha-

nasius) in 2. lib. Hypothiposeon, & Origenis, quem *laboriosum* appellat. Ac etiam Eusebius Cæsariensis, vt Theodoretus refert libro primo historiæ, cap. 12. & 13. confessus est eo vocabulo fuisse vos scriptores antiquos.

Sextò, nullo commodiori vocabulo sententia Orthodoxa de cōsubstantialitate Patris & Filij significari à Patrib. potuit. *οὐ μόνοις* .n. dicuntur ea, quæ ita habet eandem essentiam, vt alterum tamen acceperit illam ab altero, sicut notarunt D. Athanasius libro de Synodis Arimini & Seleuciz, & D. Basilius in epistola quadam ad Dei ancillas. Ita fit, vt hac vna voce simul & Arij impietas, qui con-

C substantialitatem personarum inficiati sunt, & perfidia quoque Sambellij, qui negabat distinctionem personarum secundum originem, damnetur. Quod ipsum D. Epiphanius in Anchorato, & D. Ambrosius libro tertio de fide, cap. 7. notarunt.

Septimò, accedit, quod ipsimet Arianorum antesignani, vel inuti aliquando agnouerunt, veram Christi diuinitatem vocabulo, *homousios*, commodè significari. Refert enim D. Ambrosius lib. 3. de fide, ca. 7. occasionē vīsurpandi vocabulum, *Homousios*, Patribus Concilij Nicenii dedisse Eusebium quandam Nicomedensem Arianum auctorem (vt Ambrosius ap-

pellat) qui in epistola quadam hoc modo scripsérat: *Si verum Dei Filium & increatum dicimus, homousion cum Patre incipimus confiteri.* *Quae epistola cùm esset in Niceno Concilio letta*, inquit Ambrosius, *boc verbum in tractatu fidei posuerunt.* *Patres, quod viderunt aduersariis esse formidini*, ut tangnam euaginato ab ipsis gladio ipsorum nefanda caput bresis amputarentur.

Neque verò híc obstat, quod vocabulum, *Homousios*, in quadam Synodo Antiochena contra Paulum Samosatenum, ante hæresim Arianam, reiectum est, cùm Paulus ille Filium Patri homousion diceret. Ut enim notat D. Athanasius, alio sensu in illa Synodo reiectum est id vocabulum, & alio in Concilio Niceno receptum. Paulus enim Samosatenus Filium dicebat homousion, id est, eiusdem substantiæ cum Patre, tantummodo secundum speciem, nō secundum numerum, (quod erat delirium, non conueniens cum sua ipsis hæresi) qua ratione rectè in Synodo Antiochena id vocabulum repudiatum est. In Concilio verò Niceno rectissimè etiā assertum est, alia ratione, Filium esse Patri homousion, nempe secundum eandem numero essentiam. Vnde etiam D. Hilarius in libro de Synodis, sub finem, cum iis loquens, qui auctoritate Concilij illius Antiocheni sine caussa

A ab vsu vocabuli, homousios, vt in Concilio Niceno fuit receptum, deterrebantur; ita inquit: *Male intelliguntur homousios; quid ad me bene intelligentem?* *Male homousion.* Samosatenus confessus est; sed nunquid melius Ariani negauerunt? Octoginta Episcopi olim respuerunt, sed trecenti decem & octo nuper receperunt, &c. Et paulò post: Si contraria inuicem senserunt, debemus quasi indices probare meliora: *Si verò & probando & improbando unū utriusque statuerunt, quid bene statuta conciliū?*

C A P V T X V I I .

Probatur septimò Christi diuinitatis Scripturæ testimonis, ex quibus constat, cum esse naturalem Dei Filium.

 CRIPTVRÆ, inquit D. Athanasius in epistola de decretis Nicenæ Synodi, duplēcē nomine *Filiij* significationem innuant. Unam secundum adoptionem. **D**icitur cùm inquit Moses Deuteronomiū. 15. *Si audieritis vocem Domini Dei vestri, & seruetis precepta eius, filij eritis Domini Dei.* Et Ioannes in Evangelio capite primo: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Alteram, secundum naturam, ut cùm Isaac Abrabe filius, & Jacob filius Isaaci, & deinceps Patriarchæ filii Iacobi appellantur. Qui primo

primo modo filius est, non necel-
se est, sit eiusdem naturæ cum eo,
cuius dicitur esse filius. Qui au-
tem secundo modo, hoc est, secú-
dum naturā est alicuius filius; aut
eiusdem naturæ cum illo est, aut
monstrum est, vt verissimè suprà
cap. 10. notauiimus ex D. Augusti-
no, & aliis Patribus. Christum igi-
tur secundum naturam, atque eo
planè modo, quo nullus alius, Fi-
lium Dei esse, nunc probandum
est: vt euidenti consequentia in-
de intelligatur, illum verissimè
esse Deum. Tam certa enim hæc
consequentia est, vt quemadmo-
dum D. Athanasius serm. 3. Ari-
anis obiicit: *Ne Diabolus quidem ipse,*
eam negare posuerit. Vnde de Chri-
sti diuinitate dubitans, illo modo
interrogat: *Si Filius Dei es.* Quasi
dicat: *Si verè es Deus, & non tan-*
tum homo: id quod necessariò ex
naturali filiatione est consequens.
Atque etiam Iudæi Deum sè pro-
fiteri Christum intelligebant, hoc
ipso, quòd Patrem suum dicebat
Deū, sicut narrat Ioannes Euan-
gelista, cap. 5.

Testimonia verò, quæ Chri-
stum esse naturalem Dei Filium
probant, potissimum sunt hæc
duodecim:

Primum testimonium est ipsius
Patris, Matthæi cap. 3. *Hic est Filius*
meus dilectus, in quo mihi bene com-
placui.

Secundum testimonium est ipsi-

A us Filij, Ioannis 3. *Sic Deus diloxit*
mundum, ut Filium suum unigenitum
daret, ut omnis, qui credit in illum, non
pereat. Filius enim hic loquitur, vt
Tertullianus etiam lib. cōtra Pra-
xeam intellexit.

Tertium testimonium est Spi-
ritus sancti, Matth. 3. qui appari-
tione sua in specie columbæ, vo-
cem illam Patris de Filio suo con-
firmauit.

Quartum est Angeli, Lucæ ca-
pite primo: *Et vocabitur altissimi*
Filius.

Quintum est Apostoli Petri,
Matth. 16. *Tu es Christus Filius Dei*
vini. Quo in primis testimonio
meritò ad Christi diuinitatem cō-
probandam vtitur D. Athanasius
serm. 3. contra Arianos, & D. Au-
gustinus, & Cyrilus, Ambrosius,
& alij.

Sextum est Apostoli, Ioannis
cap. 1. *Vidimus gloriam eius, gloriam*
quasi unigeniti a Patre, plenam gratia
& veritatis.

Septimum est eiusdem, Ioanni.
cap. 1. *Unigenitus, qui est in finu Pa-*
tri, ipse narravit.

Octauum est Apostoli Pauli ad
Galatas cap. 4. *Misi Deus Filium*
suum, ut adoptionem filiorum recipi-
remus.

Nonum est eiusdem Apostoli,
ad Hebreos cap. 1. *Qui cum sit splen-*
dor Patris, & figura substantia eius.
Quibus verbis Filium naturalem
esse declarat.

De-

Decimum eiusdem ibidem: *sic enim aliquando Angelorum dixit: Filius meus es tu, ego hodie genui te.*

Vndeclimum eiusdem, Rom. i.

Qui proprio Filio suo non popercit.

Duodecimum testimonium est rursus aeterni Patris, apud Dauidem Psal. 109. *Ex utero ante Luciferum genui te.*

Certè nimis magna atque impudens pertinacia est, ex his testimoniis non intelligere, Christum non per adoptionem, more aliorum, seu hominum, seu Angelorum, sed planè per naturam esse Dei Filium, ac proinde naturā Deum.

Primo, quia unigenitus diciatur, cum tamen multi alij per adoptionem sint filii.

Secundo, quia excellentiori modo, quam vel illi homines sancti, vel etiā ipsi Angeli Filius est, ut disputat ex instituto in epistola ad Hebraeos Apostolus.

Tertio, quia Filius est non gratia, sed generatione ex utero, hoc est, ex substantia Patris, ut diuus Athanasius, & alij Patres interpretantur.

Quarto, quia ante Luciferum, hoc est, ab aeterno ante omnes creaturas genitus, ut D. Athanasius oratione de dicto illo: *Deus ex Deo*, circa finem, ostendit aduersus Arianorum commentum, qui ante Luciferum exponebant, id est, ante lucem diurnā, circame-

A diam noctem ex utero Virginis: quasi non etiam alij multi sine singulari aliqua natalis prærogativa, ante diem nascantur.

Quintò, quia ita genitus est, ut maneat tamen in sinu, hoc est, in substantia sui Patris, tanquam verbum naturale illius, sicut D. Athanasius in expositione fidei ponderauit.

Sextò, quia Filius Dei *vini & altissimi*, & eiusmodi nominibus nominatur, quomodo nullus alias Sanctus appellatus est in Scripturis.

Septimò, quia per illum alij adoptionem filiorum obtinent, ut ait Apostolus ad Galatas 4. atque adeò filiationis rationem, & no-

C men ab eius filiatione participat. Quamobrem necesse est illius filiationē non esse similiter per adoptionis gratiam, sed planè naturalem. Quod pulchre quoque D. Athanasius serm. 2. contra Arianos illo versiculo Dauidis confirmat: *Dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo letitie pra participatoribus*

D tuis, Psal. 44. *Videte Ariani*, inquit Athanasius, *et saltem hinc cognoscite, participatores Domini ceteros omnes Psalmistam appellasse. Si enim unus ex non entibus, et creatus esset, fuisse et ipse unus ex istis participatoribus. At qui cùm eum, ut Deum aeternum, suo hymno celebrarit Psalmista, inquiens: Thronus tuus Deus in seculū seculū, &c.*

Ere-

*E*s reliqua omnia ex eo partem capere declararit; quid aliud intelligendum, quam alium illum esse à rebus creatis?

Ad hoc verò argumentum firmissimū, quod ex filiatione Christi ita ducitur, respondebant olim Ariani, teste D. Athanasio in epistola de decretis Nicænæ Synodi, & etiam Eunomiani, teste D. Basilio libro 2. contra Eunomium, Christum vnigenitum Filium Dei dici, quoniam ipse à solo Deo ingenito creatus est. Nec dissimiliter etiam respondet Seruetus lib. 1. de Trinitate, & Dialogo 2. de Trinitate. Et Franciscus Dauid in disputatione Albana, in actione 5. & 6. diei, & alij Seruetiani Transylvani. Dicunt enim, Christum esse vnigenitum & naturalem Filium Dei, quia sine virili semine à solo Deo, & ex ipsis Dei substantia in vtero Virginis conceptus est: Quo factū est, vt Deus sit ipsis naturalis Pater, & qui vicem viri in eius generatione supplerit. Atque ita rem hanc ab Angelo explicatam esse contendunt, Lucæ 1. illis verbis: *Spiritus sanctus supernenies in te, et virtus altissimi obumbrabit te;* ideoq; quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Pondera, inquit Seruetus, verbum: Ideoque. Notationem, nota rationem, quare Filius Dei vocetur.

Sed primum rectè contra hanc veterum & recentium Arianorum & Eunomianorum responsionem

A obiicit D. Basilius, quod *vnigenitus*, inquit, non qui à solo genitus, sed qui *solus genitus est, in communi usc* appellatur. Ac rursus non sufficere, quod Christus à solo Deo, sine virili opera genitus sit, vt *vnigenitus* Filius dicatur, confirmat diuus Athanasius in illa epistola de Synodi decretis, optimo exemplo. B Nam Adam à solo Deo productus est, neque tamen idcirco est, aut dicitur Filius Dei *vnigenitus*. Nō igitur ratio *vnigeniti* in eo posita est, quod is à solo Deo producatur, sed in productionis modo, vt scilicet per illum ipsa essentia ac natura diuina productio communicetur, tanquam naturali atque viuo exemplari.

C Atque hæc Basilij atque Athanasij responsio similiter contra Seruetianos valet, quatenus hie etiam rationem *vnigeniti* inde pertinet, quod Christus à solo Deo vice viri fuerit progenitus. Solum enim inter Seruetianos & Arianos discrimen est, quod Seruetiani Christum, vt hominem, non autem secundum aliquam aliam D naturam, volunt esse Filium *vnigenitū* Dei, quatenus à solo Deo, sine viri opera est progenitus. Ariani autem non, vt hominem, sed, vt esse eum putabant, primam illam creaturam, quam ipsi cōminiscebantur, fuisse *vnitam* in vtero Virginis cum humana carne. Itaque quatenus *vtriq; conueniunt*

Q

in

in hoc quod Christus, vni genitus, siue secundum humanam, siue secundum aliam naturam, ideo dicitur, quoniam a solo Deo produc tus est, utrique reuincantur, ut dixi, illo argumento D. Basilij, & D. Athanasij.

Quod autem addunt Seruetiani, ideo etiam vni genitum & Filium Dei naturalem dici, quia sit progenitus ex ipsa Dei substantia, hoc modo confutamus. Vel esse Christum ex substantia Dei, nihil aliud est, quam eum productum esse virtute atque efficacia diuinæ substantiæ, tanquam causa solummodo efficiētis; Vel ex ipsa etiam Dei substantia illum constare, ita ut ex diuina etiam substantia, siue essentia illius persona constituantur, sicut constituitur, verbigratia, ex materia & ex forma sua res quæpiam, quam dicimus ex materia & forma esse. Si primum tantum Seruetiani concedunt, nihil amplius Christo, quam ceteris creaturis concedunt; ac proinde nullam rationem assignant, quā obrem Christus propriè vni genitus atque naturalis Dei Filius sit, & dicatur. Omnis enim creatura, ex Deo, atque adeo (si ita loqui libeat) ex ipsa Dei substantia est, tanquam ex causa quidem sui efficienti, ex qua non etiam substantialiter constet. Si autem secundū illud dēt, nempe sic esse Christum ex Dei substantia, ut ex ipsa etiam

A diuina substantia, seu essentiā cōstet, habemus quod volumus: Id enim ipsum est Christum esse natura atque substantia Deum, ac proinde verissimè Filium Dei vni genitum. Sed quoniam hoc secundum Seruetiani non concedunt (volunt enim Christum non ex alia natura constare, nisi ex ea, quam accepit ex Virgine) apparet eos verba tantum dare, & fucum facere, cum dīgitant, Christum esse ex substantia Dei. Quid enim hoc rei est? Certè oportet alterutrum esse ex illis duobus, quę diximus: quorum alterum si concedant, nihil singulare tribuūt Christo; si verò alterum dent, in sententia sua minimè persistunt, sed C nostræ, ut exposui, vel inuiti subscribunt.

Præterea illud est, quod isti minime expedire possunt: Concedunt enim, Christum esse Filium Dei naturalem; vt cunque hoc intelligent, vel potius non intelligent. Cum autem ex hoc, quod fatentur, præterea nos concludimus, esse illum eiusdem naturæ cum Deo Patre, nihil ad hanc consequentiam respondent. Sed neque vlo modo respondere possunt. Quod enim consubstantiale non est Patri suo naturali, id non Filius est, sed omnino monstrum.

Porro sermo Angeli cum M A RIA, quem nobis obiiciunt, nihil minus significat, quam id, quod ipsi

ipſi volunt. Cūm enim Angelus dixit: *Spiritus sanctus superneniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi;* non voluit significare, sine viri opera Virginem concepturam fuisse purum hominem, talem quales aliaſ solēt concipi opera virili, sed hominem omnino qui ſimul eſſet ille ipſe Dei Filius, qui exſiterat ab æterno, vnitis videlicet eadem potenti Dei virtute, natura diuina & humana in vna hypostasi. Hoc illud mysterium eſt propter quod dixit fuisse futurum, vt homo, qui ex Virgine tam singulari modo sanctus, (hoc eſt, qui fontem ipsum omnis sanctitatis diuinitatem, vnitā ſibi ſubſtantialiter haberet) naſceretur, verè eſſet atque vocaretur Dei Filius, quippe cūm eſſet ipſe æternus Dei Filius. Hęc eſt viſ atque ratio illius illationis, ſiue conſequentiæ Angelii: *Ideoq; et quod naſceretur ex te sanctum, vocabuiur Filius Dei;* quam conſequentiā Seruetus non intellexit.

Sed instant ſepiuſ, & querunt à nobis Seruetiani; Vtrum non ipſe Christus quā homo, & quā concep̄tus ex Virgine, ſit Filius Dei? Quibus nos respondemus, omnino illum hominem Christum, qui conceptus eſt ex Virgine, qui natuſ, qui crucifixus eſt, eſſe Filium Dei altissimi vniigenitum & naturalem (ſic enim affirmat Angelus & Apostoli paſſim) ſed tamen non quā homo eſt, ſed quā idem ſe-

A cundum ſuam hypostatiſ eſt Verbum diuīnum. Nominatio enim Filij non ad naturam, ſed ad hypostatiſ, ſiue ſuppoſitiū propriè accommodari debet. Et quamuis Christus homo ſecundum naturam etiam humanam, p̄dedit ſit quoque diuīnæ gratiæ vberimis donis, ratione quorum homines alij dici ſolent Dei Filij adoptiui: tamen minime ipſe ſimiliter atque alij, Filius adoptiuiſ, quā homo eſt, dici debet. Ratio eſt, quoniam cūm aliquem dicimus eſſe filium adoptiui alicuius, ſimul significare ſolemus, non eſſe filium eiusdem naturalem ſecundum ſuam hypostatiſ; quod falſo de homine Christo, C reſpectu Dei, ſignificaretur. Verè enim diuus Ambroſius libro de Sacramento Dominicæ incarnationis, capite octauo: *Adoptiuiſ, inquit, filium, non dicimus filium eſſe naturā.* Nec ſi Christus homo ſecundum humanitatem quidem Filius Dei naturalis non eſt, oportet eum ſecundum humanitatem dici Filius adoptiui. Satis enim eſt, vt alterutro modo ſit Filius ſecundum ſuam quidem hypostatiſ, ad quam propriè referri debet appellatio Filij, ſicut antè dicum eſt.

CAPVT XVIII.

*Probatur octauo Christi diuinitas
iis Scripturae testimonis, ex qui-
bus constat, illum esse prosequen-
dum omni cultu diuino.*

ILII Maiestatē eā esse,
vt dign⁹ sit cultu diui-
no, sicut Deus Pater,
atque adeò illum ve-
risimè Deum esse, Primum patet
eiusdem Filij luculentissimo te-
stimonio, qui in Euangelio Ioan-
nis cap. 5. testatur, eam esse volun-
tatem Patris: *Ut omnes, inquit, ho-
norificent Filium, sicut honorificant
Patrem.* Quem locum vrgens di-
uuus Athanasius in libro de com-
muni essentia diuinitatis Patris, &
Filij, & Spiritus sancti: *Non permi-
fit, inquit, Christus dividere honorem
sibi debitū, ab honore, qui debetur Patri.*

Secundò idem probo genera-
tim hoc modo: Si Christus eadem
gloria atque maiestate prædictus
est, qua Pater, dubitari non de-
bet, quin eodem etiam cultu, quo
Pater prosequendus sit. Cultus e-
nim dignitati personæ, quæ hono-
ratur, consentaneus esse debet. At
Christus eadem gloria atque ma-
iestate, qua Pater prædictus est: Eo-
dē igitur cultu, quo Pater, est pro-
sequendus. Assumptam proposi-
tionem demonstrat manifestè D.
Athanasius in Dialog. de Trin. pa.
676. ex duobus locis Euāgelij in-
ter se collatis. Vnus locus est Mat-

A thāxi 16. *Filius enim dominus venturus
est in gloria Patris sui.* Alter est Mat.
25. *Cum autē venerit Filius dominus in
maiestate sua.* Quo loco gloriam il-
lam atque maiestatem Patris, in
qua venturus est, suam etiam esse,
disertè Christus affirmat. *Quod*
rursus inde patet, quia habet eas-
dem proprietates diuinas (vt su-

B prà cap. 13. conuicimus) ex qui-
bus vtique existit Maiestas Patris.

Tertiō probauero idem, si si-
gillatim ex Scriptura sacra osten-
dero omnes partes cultus diuini
Christo tribuēdas esse. Deo enim
cultum diuinum tum deferimus,
1. Cùm in illum credimus. 2. Cùm
in illum speramus. 3. Cùm illum
super omnia diligimus. 4. Cùm ei

C obedimus proposita nobis mer-
cede æternā. 5. Cùm eius iram ti-
memus. 6. Cùm in illo gloriamur.

7. Cùm illi tāquam benefiorum
auctori gratias agimus. 8. Cùm eū
adoramus. 9. Cùm per eius nomē
juramus. 10. Cùm ei tanquam Do-
mino seruimus. 11. Cùm in eius
nomine, & illius auctoritate,

D Christianæ religionis sacris ini-
tiāmūr. 12. Cùm illum tanquam
lāgitorem bonorum inuocāmus.
Quæ omnia vni ac soli Deo con-
uenire, ex Scripturis pspicuū est.

Athāç ipsa etiam Christo de-
beri, Scriptura manifestè docet.
I. De Fide, Ioan. 3. *Sic Deus dilexit
mundum, ut Filium suum unigenitum
daret, ut omnis qui credit in illum, non
per-*

pereat. Et Ioan. 14. Creditis, inquit, in Deum, & in me credite. Quo loco se Deum contestatum esse recte affirmat D. Augustinus tract. 67. in Ioannem: *Consequens est enim, ait Augustinus, ut si in Deum creditis, in me credere debeatis: quod non esset consequens si Christus non esset Deus.* II. De spe, Isai. 11. & Roman. 15. Erit radix Iesse, & qui exsurget regere gentes, in eum gentes sperabunt. Et Psalmo 2. Beati omnes qui confidunt in eo. *Defilio enim est sermo.* III. De dilectione, Matth. 10. & Lucæ 4. *Qui amat patrem & matrem, adhuc autem & animam suam, plus quam me, non est me dignus.* IV. De obedientia, Matt. 7. *Omnis qui audit verba mea hac & facit ea, similabitur viro sapienti,* &c. V. De timore iræ eius, 1. Cor. 10. *Nec tentemus Christum sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt,* &c. Et Psalmo 2. *Ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via insta.* Quod de Filio intelligi ex ipso contextu compertum est. VI. De gloria nostra in eo, ad Galat. 6. *Abst mibi gloriari, nisi in Christo.* Et rursus ad Philipp. 3. *Gloriamur in Christo Iesu, non in carne fiduciam habentes.* VII. De gratiarum actione, 1. ad Timoth. 1. *Gratias ago ei, qui me confortauit, Christo Iesu Domino nostro, qui me fidelem existimauit.* Et Apocalyp. 11. *Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui venturus es.* VIII. De adoratione, Matth. 2.

A Procidentes adorauerunt eum. Et ad Hebr. 1. Adorent eum omnes Angeli eius. Et Psalmo 2. Apprehendite disciplinam; nempe Filij, ad cultum eius. Hebraicè enim est: *Osculamini Filium: quod erat signum cuiusdam adorationis.* IX. De iuramento per eius nomen, ad Rom. 9. *Verstatem dico in Christo Iesu, non mentior.* X. De seruitute eitanquam Domino seruienda, ad Colossem. 3. *Domino Christo seruite.* Et Matth. 4. Et Angeli ministrabant ei. Quem locum pulcherrime vrget D. Athanasius sermone. 3. contra Arianos: *Serviebant, inquit, ei Angeli ut diverso alienoq; ab illis natura, & adoratur ab illis non ut gloria sanctam maior, sed ut alius discretus & sciunctus à conditione sum creaturarum reliquarum, sum etiam ipsorum Angelorum, Patris, tantummodo aquilis secundum rationem substantia. Si enim, quia gloria sublimior, adoratur, parerat ut omnia inferiora superioribus se in adoratione inclinarent.* At non ita est. Petrus enim Cornelium adorare se volentem, inhibuit dicens: *Quoniam & ego homo sum. Angelus quoque ad Ioannem:* *Vide ne feceris conseruare nisi tu sum,* &c. At Christus discipulos se adorare permittit, & quoniam sit, eos instruit: *Vos vocatis me Magister & Domine, & bene discitis, sum enim. Thomam item sic allocuentem eum: Dominus meus & Deus meus; his verbis uti concedit, nihilque impedimenti ei opponit.* Videat Le-

ctor totum locum. XI. De initia-
tione in eius nomine etiam Matt.
28. *Baptizantes eos in nomine Patri,*
& Filii, &c. Et Act. 19. *Baptizati sunt*
in nomine Iesu s. XII. De inuoca-
tione denique illius tanquam do-
norum gratiæ largitoris, 2. ad Co-
rint. i. *Gratia vobis est pax a Deo Pa-*
tre nostro & Domino Iesu Christo. Et
Act. 7. *Domine Iesu suscipe spiritu-*
mum meum. Et Isa. 45. *Hec dicit Do-*
minus: Viri sublimes ad te transibunt,
teq[ue] deprecabuntur.

Respondet autem ad h[ec] argu-
menta Seruetus Dialogo primo
de Trinitate, & Franciscus Dauid
in disputatione Albana in actione
3. diei, & alij Seruetiani, Christum
quidem esse adorandum, & ho-
nore diuino prosequendum, non
quia sit Deus ille Israël, sed quia
plenitudo diuinitatis in ipso ha-
bitat, & quia conceptus est de Spi-
ritu sancto, & deniq[ue] quia propter
eiusmodi rationes Pater ipse iuf-
fit eum a nobis adorari. At contrà
his obiicimus, quod ipse Deus Is-
raël clamat per Isaïam: *Gloriam-*
meam alter in non dabo. Igitur non iu-
bet Pater, id est, iste Deus Israël,
Christum adorari, si Christus mo-
dis omnibus alter à Deo Israël est,
hoc est, si non est ipse etiam Deus
Israël. Deinde consequenter ob-
iicimus, inhabitationem diuini-
tatis in Christo, nisi sit secundum
vniōrem substantiam cùm hu-
mana natura in eadem hypostasi.

A qua fiat, vt ipse homo Christus
verissimè quoque Deus sit, non
esse satis, vt homo Christus diui-
nis honoribus rectè affici possit.
Etenim quicunque alias modus
inhabitationis diuinitatis præter
illum hypostaticum, necesse est,
sit tantummodo secundum ra-
tionem præsentiaz cuiusdam, &
B efficacitatis diuinaz; quo quidem
pacto in omnibus creaturis Deus
inhabitat: neq[ue] tamen ideo crea-
turaz possunt affici diuino cultu.

Quocirca Franciscus Dauid his
argumentis conuictus, tandem
intellexit, Christum, nisi Deus
verus sit, neutiquam posse diuinis
honoribus affici, atque adeo ne-
que adorari, neq[ue] inuocari vt au-
torem bonorum. Itaque licet in
actione 3. Albana, disertis verbis
scriptis: *Pharisaeum esse contendere,*
Christum non esse adorandum, in hunc ipse demum Pharisaeum
errorem incidit, negavitque (vt
refert in epistola quadam Blan-
drata) Christum adorandum aut
inuocandum esse, ne illum alio-

C D qui (quod necessariò sequi vide-
bat) Deum esse fateri cogeretur.
Bene autem habet quod Scriptu-
ræ testimonia, ex quibus proba-
uimus, Christo cultum diuinium
deferendum esse, eidētiora sunt,
quām vt vllis tenebris cauillatio-
nū obscurari possint. Quale enim
commentum, verbi gratia, est il-
lad, quod Franciscus iste ad exem-
plum

plum Stephani Christum tāquam A
 Dominum inuocantis , respon-
 det , non Filium , sed Patrem , qui
 etiam saluator est , inuocatum ab
 eo fuisse illis verbis: *Domine Iesu*
accipe spiritum meum? Nōnne eu-
 identissimum est , illum I e s u
 saluatore tunc à Stephano fuisse
 inuocatum , quem ibidem dixerat
 se vidisse , *stantem in caelo à dextris* B
virtutis Dei? An verò Pater stare
 dicitur à dextris virtutis Dei? Mi-
 nimè certè , sed Filius , *qui est ad*
dexteram Patri. Sed nihil necesse
 est persequimiles nugas.

Quare maneat , Christum ve-
 rissimè Deū esse . 1. Quia & Deus
 in Scripturis , ita propriè vt Pa-
 ter , sēpissimè dictus sit . 2. Et quia
 id ipsum Scriptura multis in lo-
 cis , tanquam sui interpres , con-
 testatur . 3. Et quia nequaquam
 sit ex numero creaturarum . 4. Et
 quia diuinæ naturæ proprietati-
 bus sit prædictus . 5. Et quia diui-
 nas item operationes efficit . 6. Et
 quia æqualis & consubstantialis
 est Patri . 7. Et quia Filius eiusdem
 est naturalis . 8. Et denique quia
 tantæ est maiestatis , vt sit non mi-
 nus quam Pater diuinis honoris
 bus omnis generis prosequēdus .
 Hæc enim illa sunt octo capita , ad
 quæ (sicut suprà nobis proposi-
 tum fuit) reuocauimus vniuersa
 Scripturæ testimonia præcipua , ex
 quibus euidentissimè Christi di-
 uinitas comprobatur .

CAP V T XIX.
Probatur secundo loco Christi diuni-
nitas ex testimonis item diuni-
nis , quæ extra Scripturam quo-
que suppetunt ad illius assertio-
nem confirmandam.

De I x i m v s suprà ca-
 pite 10. Diuinitatem
 Christi nō modò di-
 uinis illis testimo-
 niis probari , quæ in Scriptura sa-
 cra exstant , sed etiam aliis item
 diuinis , quæ extra Scripturam
 admirabiliter Deus ipse exhibuit .
 Hæc partim continentur prædi-
 ctionibus Sibyllarum de Christi
 diuinitate , partim euentis ali-
 quot mirabilibus , quibus histo-
 riæ produnt diuinitus sāpe fuisse
 approbatam Orthodoxorum de
 diuinitate sententiam , & contra-
 riā hæresin Deo quam maximè
 exosam fuisse .

Sibyllarum carmina , in quibus
 de Christi diuinitate prænuncia-
 tum diuinitus sit , commemorat
 De Laetantius libro primo diuina-
 rum institutionum , capite sexto ,
 & libro quarto , capite 18. Et D.
 Augustinus libro 18. de ciuitate
 Dei , capite 23. vt alios omittam .
 Cùm autem plures Sibyllæ exsti-
 terint , vt Laetantius Firmianus
 ex Marco Varrone ostédit , maxi-
 mè illustria carmina pro Christi
 diuinitate sunt Sibyllæ Erythreæ ,
 quæ

quæ celebrior inter ceteras, ut ait A Laetantius, ac nobilior habetur. De qua etiam Clemens Alexandrinus videtur loqui lib. 6. Stromaton, ante medium, cum ita inquit: *Sicut Iudeos Deos salmos esse volunt, dans eis Prophetas, ita etiam Grecorum spectatissimos propriæ sua lingua Prophetas excitatos, a vulgo screuerit, ut declarat Apostolus Paulus dicens: Litteros quoque Gracos sumite, agnoscite SIBYLLAM, quomodo unum Deum significet, & ea qua sunt futura.* Hæc igitur Sibylla tam artificiose de Christo vaticinata est, ut initiales ipsius carminum literæ (sicut ab Augustino loco citato notatum est) sententiam hanc Græcè rediderent: *IHOVOS XEISOS ΘεΟΥ ΥΙΟΩΝ*, hoc est, Iesus Christus Dei Filius Saluator. Huius etiam Sibylle illud carmen inter cetera de Christo est:

E caelo Rex adueniet per seula futurus, Scilicet in carnem presens ut iudicet orbem.

Unde DEVM cernent incredulus atque fidelis. Et rursus:

*Occultos actus retegens, tunc quisque loquetur
Secreta, atq; DEVS referabit pectora luci.*

Item illud in conclusione clarissimè:

Unus & eternus Deus, hic fermator & idem

Christus pro nobis passus quem carmina assignant.

Quæ carmina Constantinus Magnus (apud Eusebium in eius vita sub finem) dicit Ciceronem Latinam fecisse. Ac ipse etiam Cicero lib. 2. de diuinatione commemorat, se vidisse carmina Sibyllæ, quæ initialibus literis aliquam sententiam significant. Nec obscura etiam illa alia carmina Sibyllina quæ item D. Augustinus & Laetantius referunt: In manus iniquas infidelium postea veniet, & dabunt Deo alapas manibus incæstis. Et rursus: Insipiens gens, tuū DEVM non intellexisti. Hæc de Christo nō nisi diuinitus à Sibyllis prædicti potuerunt, nec falsa esse possunt, si sunt dicta atque asserta diuinitus.

C Mirabiles autem euentus, quibus Orthodoxa sententia de Christi diuinitate confirmata sit, multi proditi sunt in variis historiis. Scribit Gregorius Nissen. in oratione de laudibus Gregorij Thaumaturgi, huic Gregorio antequam hæresis Ariana exoriretur, Beatam Virginem cum D. Ioanne Euangelista apparuisse, & Ioannem iussu Virginis ei confessionem fidei tradidisse, in qua asserebatur Trinitas confubstantialis, & Verbi diuinitas æterna. Exstat autem ea fidei confessio tom. I. Conciliorū ante V. Synodum, & apud Eusebium lib. 7. cap. 25. Item scribit Eusebius li. 9. & Beda in Martyrologio 26. die Nouembris, D. Petro

Petro Alexandrino , ex Oriente Ariana hæresi, Christum veste discessa conspectum fuisse, caussam- que sciscitanti respondisse, Arius vestem meam quæ est Ecclesia di- lacerauit. Item quām horribili mortis genere Arius pœnas erro- ris sui dederit, fusis visceribus, historici testantur. & præterea e- tiam Epiphanius hæresi 68. & 69. Et Athanasius ser. 2. contra Aria- nos, qui etiam in epistola ad Serapionem affirmat, Deum ipsum ea re iudicem atq; condemnatorem se præbuuisse Ariani perfidię. Item scribit Amphilochius in vita Basiliij, cùm inter Catholicos & Ari- nos de possessione cuiusdam Ec- clesiæ controuersia esset, Basilium cum Arianis pactionem fecisse, vt ij Ecclesiæ illam sibi vendicarent, qui precibus iuxta fidem suam fusis à Deo obtinerent, vt eius Ecclesiæ fores repagulis prius ac seris fortiter reclusæ sua sponte paterent: tum Arianos primò id suis precibus efficere tentauisse, neque potuisse impetrare: mox D. Basilium cum aliis Catholicis preces ad Deum, iuxta fidem Orthodoxam quam prædicabat, piè fudisse, nec mora fores Ecclesiæ magna vi fuisse vltro apertas. Nec minus illud memorabile quod D. Gregorius li. 3. Dialogorum, cap. 29. narrat accidisse suo tempore in vrbe Spoleiana. Nempe, cùm Catholici Ecclesiæ S. Pauli, quam

A Arianus quidam Episcopus, suæ synagogę dedicare volebat, vi oc- clusissent, illum nihilominus cum suis Arianis impetum in Ecclesiæ fecisse: tum portas Ecclesiæ vltro patuisse, & lampades templi quæ extinctæ fuerant, diuinitus accen- fas fuisse; veruntamen Episcopum vbi est ingressus cœcitate diuinitus fuisse percutsum, atq; ita re infecta domum à suis, non sine magno Arianorum pudore, reducūtusse. Narrat item Gregorius eodem li- bro ca. 30. cùm ipse metuendam Ecclesiam, quam Arianii profana- uerant, reconciliasset, confestim omnes vidisse suem terribile, hoc est, Diabolum in suis specie, ex ea Ecclesia exire, ac simul nubem lu- cidissimam altare templi circum- dedisse, lampades vltro accensas fuisse, suauissimo odore locum totum fuisse perfusum. Præterea illud maxime memorabile est, qd' Ruffinus li. 11. cap. 4. testatur, quo tempore Lucius quidam Episco- pus Arianus Catholicos valde ve- xabat, Monachos magna miracu- la solitos fuisse facere his verbis: *In nomine I E S V, quem Lucius perse- quisitur, surge, & ambula.* Quid quod Victor Vticensis li. 2. de persecu- tione Vandalica & D. Gregorius li. 3. Dialogorum, c. 32. testantur, Catholicos, præcisus, iussu regis Ariani, linguis, nihilominus com- modissime postea per omnem vi- tam fuisse loquutos? Addit Gre- gorius

R. Gregorius

gorius se quēdam Episcopum senem nouisse, qui affirmaret, cūm uno quodam ex illis sine lingua loquentibus se fuisse colloquutum. Sed longum eset omnia miracula percensere quę ad Arianorum confusionem per eos olim fiebant, qui Orthodoxam doctrinam tuebantur: vt per Ambrosium teste D. Augustinoli. 9. confessionum, cap. 7. & per D. Hilarium & D. Martinum etiam tum, cūm ab Arianis in exilium missi essent, teste Fortunato & Seuero Sulpitio in illorum vitis, & paſsim per alios.

CAPVT XX.

Probatur postremo loco Christi diuinitas testimonius omnium Orthodoxorum Patrum.

PO STREMO probamus Christi diuinitatem testimonio omnium Patrum, qui vnquā in Ecclesia Catholica Orthodoxi ac celebres habitu fuerunt. Et quidem eos nobis suffragari quidam ex aduersariis non diffitentur. Verba enim Francisci Dauidis in a&t;. 8. diei disputacionis Albanæ sunt: *Ego non nego, veteres interpres stabilire tripersonatum Deum.* Sic enim per blasphemam contumeliam vocant isti vnum Deum, Patrem, & Filium, & Spir-

A tum sanctum. Ac loquitur Franciscus Dauid etiam de iis qui vetustissimi sunt, & in exordio Ecclesię floruerūt, vt Iustinus & Ignatius, quorum auctoritatem inter certos ei obiecerat in illa disputacione Petrus quidam Melius. Alij verò Seruetiani, Patres qui florerunt ante Concilium Nicænum, nobis aduersari contendunt. Quod manifestum mendacium est.

Ante Nicænum enim Conciliū floruerunt in primis Clemens Romanus, Ignatius, Dionysius Areopagita, Martialis (qui primo Ecclesiæ seculo, hoc est, primis 100. annis à Christo nato, vixerunt) item Iustinus, Athenagoras, Ireneus, Clemens Alexadrinus (qui fuerunt secundo seculo) item ex tertio seculo Origenes, Gregorius Thaumaturgus, Dionysius Alexandrinus, Dionysius Romanus, Tertullianus, Cyprianus. At hi omnes fidem SS. Trinitatis atque adeo Filij diuinitatem magno consensu profitentur.

D Clemens Romanus li. 8. constit. Apost. c. 18. *Tibi, inquit, omnis gloria & honor, & gloriatio, Patri, & Filio, & Spiritui sancto, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum.* Quam Clementis sententiā, paulum immutatis verbis citans D. Basilius lib. de Spiritu sancto, c. 29. Clementem inducit affirmantem, id se de Trinitate scribere, forma ac regula apref-

à presbyteris, inquit, qui ante nos fuerunt, transumpta.

Ignatius in epistola ad Antiochenos perinde ac si cum Seruetianis hodie loqueretur: *Abicite, inquit, omnem Gentilem & Iudaicum errorem, ut neq; multitudinem introducatis Deorum, neque praetextu unius Dei negetis Christum.* Moses enim, dicens: *Dominus Deus tuus Deus unus est, & unum solum predicans Deum,* continuo & Dominum nostrum confessus est, dicens: *Dominus pluit super Sodomam & Gomorrhā, à Domino ignem & sulphur.* Et rursus in eadem epist. Omnis, inquit, qui annuntiat unum solum Deum, & tollit Christi diuinitatem, is est Diabolus & inimicus omnis iustitia. Et in epist. ad Philadelph. Si quis, inquit, dicat unum esse Deum, & confiteatur Christum Iesum, sed eundem nudum hominem putet, serpēs est fraudem & errorem predicans in exitium hominum. Et in epistola ad Philip. In tres, inquit, eiusdem honoris credendum est. Et rursus ibidem: *Si Deus & homo est, cur iniquum vocas Dominum gloria, qui natura invariabilis est?* Et infra: Illud, inquit, si Filius Dei es, ignorantia argumentum est. Si enim re vera agnouisses, sciisses quod ex aquo potest rerū conditor universarum & facere quod nō est; & mutare quod est. Quibus verbis Christum rerum omnium conditorem esse, atq; adeo verum Dei Filium (quod dæmon ignorabat) confessus est.

A Dionysius Areopagita libro de *Mystica Theologia*, cap. 2. In *Theologicus*, inquit, *hypothosibus maxime propria affirmatione Theologia landamus quomodo divina & bona natura singularis dicitur, & quomodo trina: & qua secundum ipsam dicta paternitas & filiation, & quid vult monstrare Spiritus.* Et infrā: *Quomodo supersubstantialis Iesus & humana natura substantialia factus est.* Et lib. de diuinis nominibus, cap. 1. In omni, inquit, tractatione summa diuinitatem sancte celebrari videmus: ut singularem quidem atque unicam propter simplicitatem & unitatem illam impartibilem: ut Trinitatem verò propter superessentialis fecunditatis in tribus suppositis expressionem.

C Martialis in epistola prima ad Burdegalenses: *Nihil, inquit, discretum in diuinitate Trinitatis sentias.* Et rursus ibidem: *Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, in personis tria diuisa; in diuinitate uniuersus Deus indivisi est.*

D Iustinus in libro de vera & recta fide: *Unus, inquit, verè est Deus omniam, qui in Patre, Filio, Spiritu & sancto cognoscitur. Quoniam enim ex sua natura & essentia Pater Filium generauit, & ex eadem processit perfectus que est Spiritus, iure ac merito ea quae unius eiusdemque essentia sunt, unius etiam atq; eiusdem habentur diuinitatis.* Et infrā: *Nulla, inquit, ratio communicatam Patris cum Filio ac Spiritu*

R 2 san-

sancto, etiam si Pater ingenitus sit, diu-
lere ullo modo poterit. Et rursus ibi:
Restat igitur ut demonstremus quomo-
do una sit Pater, & Filius, & Spiritus san-
ctus essentia, &c. Et in Apologia ad
Antoninum pium proChristianis
affirmat, Christus fuisse illum qui
de rubro ignis loquutus est Moysi,
inquiens Exodi 3. *Ego sum qui sum,*
Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Ia-
cob. Hac, inquit, verba dicta sunt ad
persuadendum Dei Filium & Apostolum
I E S U M Ch ristum esse qui prius Ver-
bum erat, & specie ignis apparuit. Et in
Dialogo cum Triphone: *Filium vo-*
cans Patris virtutem, virtute, inquit,
ortam esse à Patre eius dixi; & potesta-
te & consilio non decisione & delibera-
tione quasi essentia Patris dividatur. Ac
rursus ibidem de Filio affirmat il-
lud dictum esse: *Pnuit Dominus à*
Domino, &c.

Athanagoras Iustini æqualis in
Apologia ad eundem Antoninum
imperatorem: *Primum, inquit, ger-*
men Patris est Filius, non tanquam fa-
ctum: A primordio enim Deus mens
eterna existens, habuit in se ipso ratio-
nem & verbum. Et rursus: *Dicimus D*
Deum Patrem, & Filium Deum &
Spiritum sanctum: illorum & in uno-
ne virtutem, & in ordine distinctionem
demonstrantes.

Irenæus lib.3. cap.9. *Si homo non*
vicisset inimicum hominis, non iustè vi-
etus esset inimicus. Rursus autem nisi
Deus donasset salutem, non firmiter ha-
beremus eam, & nisi homo coniunctus

A fuisset Deo nostro, non potuisset parti-
ceps fieri incorruptibilitatis. Oportebat
enim Mediatorem Dei & hominum
persuam ad utrosque domesticitatem ad
amicitiam utrosque reducere. Et lib.
4. cap.11. *Ppse Christus cum Patre vi-*
norum est Deus, qui & loquutus est
Moysi, & qui Patribus manifestatus
est. Et libro 3. cap.8. (quem locum
B suprà etiam c.10. commemorauim-
mus: *Neg. Dominus, inquit, neg. Spi-*
ritus sanctus, neg. Apostoli, cum qui non
esset Deus definitiè & absolute Deum
nominassent aliquando, nisi esset verus
Deus, neque Dominum appellasset, nisi
qui dominatur omnium, Deum Patrem
& Filium eius. Et c.19. *Annuncianer-*
unt, inquit, Apostoli hunc esse Chri-
stum Filium Dei eternum, eorum regē.

C Et cap.16. *Declaratum, inquit, est*
manifestè, quoniam neminem alium
Deum vel Dominum vocauerunt qui
veritatis fuerunt predicatores, nisi so-
lum verum Deum Patrem & Verbum
eius. Et cap.20. *Exclusa est, inquit,*
omnis contradic̄tio dicentium, si ergo
tunc natus est, non erat antea Chriſtus.
D *Oſtendimus enim quia tunc non capi-*
Filius Dei, existens semper apud Pa-
trems.

Clemens Alexandrinus libro 1.
pædagogii, cap.6. in principio: *Fi-*
linm, inquit, cum Deus esset, nihil di-
dicisse, fuit consentaneum. Neg. enim
Verbo maior quis fuerit. An non ergo
vel inuitatebuntur Verbum perfectū
ex perfecto Patre natum? Et lib. vlt. c.
vlt. in fine illius operis: Landemus,
inquit,

inquit, Patrem & Filium, Filium inquam, pedagogum & magistrum unam cum sancto Spiritu, qui unus est omnia, in quo omnia, per quem omnia, cui gloria, nunc & in secula seculorum, amen.

Origenes etiam in commentariis ad cap. 9. epistolæ ad Roman. luculentissimum testimonium diuinitati Christi præbet: *Miror,* inquit, quomodo quidam legētes quod Apostolus ait: *Unus Deus Pater, ex quo omnia, & unus Dominus JESVS Christus, per quem omnia; negent Filium Dei Deum debere proficeri, ne duos Deos dicere videantur.* Et quid de hoc Apostoli loco facient, ad Romanos cap. 9. in quo aperie Christus super omnia Deus esse prescribitur? Sed non aduertunt qui hoc ita sentiunt, quod siicut Dominum JESVM Christum non ita unum esse Dominum dixit, ut ex hoc Deus Pater non esse Dominus dicatur, ita etiam Deum Patrem non ita unum Deum esse dixit, ut Dei Filius Deus non credatur. Unus autem uterque est Deus. Ac rursus: *Qui autem est super omnia, supra se neminem habet.* Non enim post Patrem Filius, sed de Patre. Et postea: *Manifeste ostenditur natura Trinitatis, & substantia una, quae est super omnia.* Recitat etiam ex Origene D. Athanasius in epistola de decretis Nicenæ Synodi, pro diuinitate atque æternitate Filij hanc sententiam: *Si est,* inquit Origenes, *villa imago inuisibilis Dei, ipsa quoque imago inuisibilis fuerit.* Immò hoc quoque addo, quod

A. cum sit illi similitudo Patris, fieri non potest, ut fuerit, quando non fuerit. Quando enim Deus, qui secundum Ioannem Euangelistam lux dicitur, splendor carnis sua Maiestatis? ut quis audiat Fili principium adscribere, quasi ante a nondum existenti? Quando autem non erat ineffabilis illa, innominalis, inenarrabilis, ^q Patris substantia imago, forma, ratio, qua Patrem agnoscat? Cogites secum quicunq; audet dicere; Erat quando non erat Filius, se hoc ipsum dicere: Erat quando sapientia non erat, quando ratio non erat, quando vita non erat. Idem Origenes, ait Athanasius, alibi dicit: *Fas non est, neque periculo vacuum, quantum in nobis est, expoliare Patrem unigenito suo semper secū existente Verbo, expoliare item cum sua sapientia, in quo latabatur.* Inde enim sequeretur, eum non fuisse semper letatum. Ac subiungit è vestigio ibi D. Athanasius: *Ecce nos demonstramus huiusmodi sententiam* (de Christi diuinitate) à Patribus ad Patres, quasi per manus traditam esse. *Vos autem, inquit, noui Iudei & discipuli Caipha, quos verborum vestrorum Patres ac Maiores demonstrabitis: cum ne unum quidem ex prudentioribus, aut doctis in auctorem citare possitis?*

Valde igitur est credibile, quod Ruffinus in Apologia pro Origenе dicit, Arianas sententias, quæ alioqui reperiuntur in scriptis Origenis, non ab ipso Origenе, sed ab Arianis postea fuisse positi-

tas. Si enim ipse Origenes idem A sensisset quod postea Ariani, nequaquam ita fidenter D. Athanasius illius auctoritatem Arianis obiecisset, neque iisdem recte insultasset, eò quòd neminem ex antiquioribus possent citare pro sua sententia. Adde, quod in eodem loco Athanasius ait, quedam in hac materia ab Origene scripta B esse, non ex propria sententia, sed quasi ex aliena inter disputandum: *Quæ, inquit Athanasius, disputandi certandiq; gratia scripsit, ea non quasi ipsius sint verba, aut quasi ipse ita sentiat, sed eorum, qui cum eo contentiosius disputatione, accipienda sunt.* Sed hactenus de origine.

Gregorius Thaumaturgus in Confessione fidei, quæ exstat in tomis Conciliorum ante quintam Synodum, & apud Gregorium Nicænum in oratione de eodem, & Eusebium libro septimo historiæ, capite 25. Verbum Dei affirmat esse verum Filiū veri Patris, Deum ex Deo, inuisibilem ex inuisibili, aeternum ex aeterno. Item: *Trinitas, inquit, perfecta, maiestate, aeternitate, & regno minimè dividitur.* Item ait: *Nequo seruiens quid, neque factum, neque additum in Trinitate reperitur.*

Dionysius Romanus apud Athanasium in epistola de decretis maxima Synodi: *Uniri, inquit, nō omnium Deo Dei Verbum, &*

A in eodem berere versariquæ Spiritum sanctum, & sanctam Trinitatem in unum omnium Deum omnipotentem, veluti in verticem & principem consuari & coalescere. Martionis enim vaniloqui doctrina, sectionem divisionemque Monarchia in tres principatus instituit, sed diabolica institutio est, non autem verorum Christi discipulorum, et acquiescentium Salvatoris precepit. His enim, ut Trinitatem predicari a sacris literis planè sciunt, ita tres esse Deos à veteri aut novo Testamento induci, nequaquam agnoscunt. Ceterum non minus culpanerio eos, qui Filium Dei opus credunt, & factum esse Dominum opinantur: cum sacra eloquia generationem ei congruentem, non autem formationem, aut creationem testimoniis suis attribuant. Et rursus ibi Blasphemia igitur illa non vulgaris, sed maxima habenda est, si Dominum dicat manufactum. Et ad extremum:

C *Non igitur dividenda est in tres Deitas admirabilis & diuina unitas, neque sub nomine creationis immixuenda est Domini dignitas & immensa maiestas.* Sed credendum est in Deum Patrem, & in Filium eius & eum Christum, & in Spiritum sanctum, uniriq; Deo totius universtatis Verbum: *Ego enim, inquit, & Pater unum sumus.* Et ego in Patre, & Pater in me. Ita enim et diuina Trinitas, & sancta predicatione professioq; Monarchia conservari poterit. Testatur etiam D. Athanasius in epistola de sententia Dionysij Alexandrini, Romanū hunc Diony-

nysium volumina aliquot scripsisse contra eos, qui Filium Dei, opus aut creaturam esse assertabant: Ex quibus clare ostenditur, inquit Athanasius, *berefim Christo rebellium Arianorum non iam primum, sed olim ab omnibus damnatam fuisse.*

Sanctus item Dionysius Alexandrinus: *In suspicionem raptus, inquit idem Athanasius in epistola de decretis Nicenæ Synodi, quod Filium creaturam nominasset, & factum esse dixisset, ad Dionysium Episcopum Romanum pro defensione crimini, ita scribit, se non dixisse Filium factum, quem Patri consubstantialem confiteatur.* Verba autem eius recitat Athanas. ibi, & copiosius in epist. quam scripsit de sententia huius Dionysij Alexandrini. Inter cetera de Filio inquit: *Quia splendor est eterne lucis, omnibus modis, & ipse quoque eternus est. Luce enim semper existente, certum est, & splendorem semper existere.* Item paulo post: *Filius, inquit, cum Patre semper coexistit.* Et infra: *Ignorant, inquit, Patrem à Filio alienari non posse, & in Patris Filij, manibus esse Spiritum sanctum.* Et paulo post: *Hoc igitur pacto, inquit, unitatem, que indissibilis est, in Trinitatem dilatamus, & Trinitatem qua diminui non possunt, in unitatem consumamus: & tamen scilicet accusamur, inquit, quasi qui dicamus, Filium unum esse ex numero rerum factarum, & no-*

A quaquam Patri suo consubstantiam. Vide plura apud D. Athanasium.

Item Tertullianus libro contra Praxeam: *Quoniam ipsa, inquit, regula fidei a pluribus Diis scilicet ad unicum Everum Deum transfert, non intelligentes unicum quidem, sed cum œconomia esse credendum, ex-*

B pauescent ad œconomiam, numerum & dispositionem Trinitatis (hanc vocauit œconomiam) divisionem presumunt unitatis. Et infra: Dico,

inquit, alium esse Patrem, alium Filium, alium Spiritum sanctum: Male accepit Idiotes, aut quisque peruersus hoc dictum, quasi diversitatem sonet, & ex diversitate divisionem protendat Patris, & Filiij, & Spiritus. Necessitate autem hoc dico (cum eundem Patrem,

& Filium, & Spiritum contendunt, adversus œconomiam Monarchie adulantes) non tamen diversitate alium Filium à Patre, sed distributione, nec divisione alium, sed distinctione, quia non sit idem Pater & Filius, vel modulo aliis ab alio. Et infra: Si una persona &

D Dei & Domini in Scripturis inueniretur, merito Christus non esset admissus ad nomen Dei & Domini. Nemo enim aliis preterquam unius Deus predicabatur. Et rursus: Itaque, inquit, Deos omnius non dicam, nec Damnos, sed Apostolum sequar, ut si pariter nominandi fuerint. Pater & Filius, Deum Patrem appellem, &

7 E S V M Christum Dominum nominem, solum autem Christum potero Deum

Deum dicere, sicut idem Apostolus, ex quibus Christus, qui est, inquit, Deus super omnia benedictus in eum omne. Et infra: Et nomen Patris, inquit, Deus omnipotens, altissimus, Dominus virtutum, Rex Israëlis, Qui est. Hac dicimus, & in Filium competit, & in his Filium venisse, & in his semper egisse, & sic ea in se hominibus manifestasse. Omnia, inquit, Patris meas sunt, cur non & nomina? Et infra: Qui tres unum sunt, non unus: ad substantia unitatem, non ad numeri singularitatem.

Iam sanctus Cyprianus libro 2. ad Quirinum, cap. 6. ex professo probat, Christum esse Deum, accommodans ad eum illa Scriptura testimonia, quæ solùm conueniunt vero Deo Israël. Ut illud Genesis 35. *Fac illic altare illi Deo, quiclibi apparuit cum fugeres a facie Esau.* Et illud Isaiæ 45. *In te Deus est, & non est aliis Deus preter te.* Tu enim es Deus, & non sciebamus, Deus Israël Salvator. Et illud ad Roman. 9. *Ex quibus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula.* Et in tractatu de vanitate idolorum: *Unus, inquit, omnium Dominus est Deus; neque enim illa sublimitas potest habere consortem cum sola omnem teneat potestatem.* Et tamen infra nihilo minus de Filio dicit: *Hic Deus noster Christus est.*

tque hactenus pro Filij diuite & fide sanctissimæ Trinitatis sententias clarissimas audiui-

A mus omnium illustrium Patrum, qui primis tribus seculis in Ecclesia floruerunt, hoc est, qui fuerūt ante Concilium Nicænum. Quod autem candé omnino fidem professi sint omnes deinde Patres ac Doctores celebres, qui à tempore Concilij Nicæni, quod IV. seculo aduersus Arianorum ha-

B resim celebratum est, vsq; in præsens tempus aliquid scripserunt, vel in Conciliis variis sententias suas dixerunt; in confessio apud ipsos etiam aduersarios est. Flouerunt enim ab eo tempore in Ecclesia præcipue Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nyssenus, Cyrillus Hierosolymitanus, Hilarius, Am-

C brosius, Cyrillus Alexandrinus, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, Leo, Fulgentius, Vigilius, Boëtius, Gregorius Magnus, Isidorus, Beda, Damascenus, Anselmus, Richardus, Victorinus, sanctus Bernardus, sanctus Thomas, sanctus Bonaventura, & alij Scholastici, à quibus omnibus ex professo passim esse fidem sanctissimæ Trinitatis propugnatam nemus est qui nesciat. Id quod factū etiam est in plurimis Conciliis,

D quæ post Nicænum, & ex Nicæni sententia, variis locis ac temporibus celebrata fuerunt. Quid verò noui Ariani & Samosateniani, Seruetiani ex monumentis antiquissimorum illorum Patrum, qui

qui ante Nicænum Conciliū fuerunt, nobis obiiciant, & quid item in aliis quoque Patribus cauilen-tur, videbimus paulò post. Super-est enim iam, vt obiectio[n]es illorū, quibus directè oppugnant, Christi diuinitatem refellamus.

Argumentantur enim tripliciter. Primò, ex illis testimoniis Scripturæ, quibus olim etiam Ariani & Samosateniani perperam abutebantur. Secundo, suis qui-busdam ratiocinationibus, quas ineptissimè exstruunt ex Scriptura. Tertiò, ex locis quibusdam Orthodoxorum Patrum, quos vel deprauant, vel non intelligunt: Ad quæ omnia nunc ordine re-spondebimus.

C A P V T   XXI.

Respondetur ad ea, quæ contra Christi diuinitatem obiiciunt hereticis ex Scriptura.

RIMO obiiciunt, Quod nunquā Christus ipse se nominauit Deum. Quæ obiectio nominatim est: etiam Francisci Dauidis Seruetiani in actione 3. diei disputationis Albanæ. Respondeamus primùm, nullam esse consequentiam, Christus se Deum non nominauit: igitur Deus non est. Nam neq; se vñquam ipse Saluatorem, aut Redemptorem,

A his totidem verbis, nominauit: Et tamen sine controuersia Saluator atque Redemptor est. Deinde dicimus cum Augustino, satis illum apertè Deum se professum esse tū cùm dicit: *Creditis in Deum, & in me credite;* quod tantundem est, ac si diceret: *Ego sum Deus.* Item Deum se esse dixit, cùm Filium Dei se no-

B minauit, & se ac Patrem vnum es-se testatus est, vt ipsi etiam Iudæi intellexerunt: *De bono enim, inquiunt, opere non lapidamus te, sed de blasphemia, quia tu homo cùm sis, facis te ipsum Deum.* Item Ioan. 19. cùm eum illis verbis accusarent apud Pilatum: *Nos legem habemus, & secundum legem nostram debet mori, quia Filium Dei se fecit,* nempe natura-

C lem: nam de filiatione secundum adoptionem ipsi quoque Iudæi gloriabantur, dicentes: *Patrem habemus Deum.* Ioannis capite octauo. Eam autem Iudæorum accusationem nunquam Christus tanquā falsam refutauit, etiamsi rufus à Caiphæ interrogaretur: *Tu es Christus Filius Dei benedicti?* Quin potius in ea confessione, quod vi-

D delicet Filius Dei consubstantialis Patri esset (sicut Iudæi intelligebant) vsque ad mortem perficit. Tertiò, an satis nobis non est, quod Prophetæ, & Apostoli, & Euangeliæ illum absolutè & differtè Deum nominarint, vt suprà plurimis testimoniis demonstrauimus? Hoc certè, vt ait Irenæus,

S   nun-

259 Cap. XXI. Lib. I. De Unit. & Trin. secund. sc. Cap. XXII. 260
nunquam illi fecissent, nisi verisimiliter Deus esset.

Secundò obiiciunt, quòd ipse Christus Patrem suum solum esse Deum asseuerauit. *Ioannis 17. Hac est vita eterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.* Quod etiam Apostolus indicat, prima ad Corinthios cap. 8. *Nobis, inquit, unus est Deus Pater, & unus Dominus Iesus Christus.* Atque huc item veteres & noui Ariani illa omnia Scripturarum testimonia ineptissimè referunt, in quibus Deus verus, unus, & solus dicitur.

Respondet D. Gregorius Nazianzenus oratione 4. de Theologia, & D. Athanasius sermon. 4. contra Arianos, non longè ab initio, & D. Basilius lib. 4. contra Eunomium, in fine, & Chrysostomus homil. 22. in Matth. & alij omnes Patres, cùm solus Pater, Deus verus dicitur; aut cùm Deus verus dicitur esse unicus & solus, tantummodo excludi à vera diuinitate multitudinem falsorum Deorum, qui ab Ethnicis Dij habebantur, non autem Filium, aut Spiritum sanctum: immò tribui his potius veram diuinitatem hoc ipso, quòd solus Pater dicitur esse verus Deus, aut verus Deus absolutè dicitur unus esse. Hoc autem multis modis evidentissimè sanè probatur. 1. *Quia vera diuinitas, & verus Deus, unus*

A quiddam est, quod est Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Siquidem haec tres personæ, excepta ratione Patris, & Filii, & Spiritus sancti, unum quiddam & idem sunt, vt supra cap. 14. probatum est testimonio *Ioannis 10. & 1. Ioan. 5.* Cùm igitur Pater vel absolutè, vel solus verus Deus affirmatur, hoc ipso

B affirmatur esse illud unum, quod est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: ac proinde non potest ea oratione significari, quòd Filius, aut Spiritus sanctus non sit etiam illud unum, quod est verus Deus. 2. *Quia cùm solus Pater dicitur verus Deus, aut quidvis aliud, non intelligitur id esse sine suo Verbo, & Sapientia, aut sine suo Spiritu,*

C vt non minus verè quam acutè D. Athanasius ratiocinatur in epistola ad Serapion. circa medium. Ac proinde Verbum etiā & Spiritus illius hoc ipso debent intelligi esse verus Deus, siquidē nihil in Deo Patre est, quod non sit etiam Deus, ut pote qui summè est simplex.

3. *Quia in alio loco, nempe 1. Ioan. 5. disertè Filius quoque dicitur verus Deus:* immò in illo ipso capite *Ioan. 17.* cùm Christus adiunxit: *Et quem misisti Iesum Christum:* sensus enim est, vitam eternam esse, cognoscere Christum etiam esse verum Deum, vt pulchritudo ostendit D. Athanasius lib. de suscepta natura, contra Apolinari. in fine, & D. Greg. Nazianzenius orat. 4.

de

de Theol. & D. Cyril. li. 10. Thes. cap. 6. 4. Quia in aliis etiā locis si- militer Filius solus dicitur esse ve- rus Deus, nec ideo tamē Pater ex- cluditur, vt præclarè vrget diuus Basilius libro 4. in Eunomium; de Filio enim illud dicitur Baruch 3. *Hic est Deus noster, & non estimabi- tur aliis ad eum*, &c. Post hac in ter- ris viſus est, &c. Et illud etiam Isaiae 45. *Non est absque te Deus, Deus Israël Salvator.* vt notat etiam D. Cyprianus libro 2. ad Quirinum, cap. 6. Et cùm Apostolus 1. ad Corin. 8. solum Christum vocat Do- minum, non excludit Patrem, vt superiùs cap. præcedente Orige- nem pulchrè ratiocinantem audi- uimus, ad cap. 8. epist. ad Roman. Quæ igitur in Scriptura personā aliquam diuinam videntur exclu- dere, *ad eos tantum, inquit recte Ba- silius qui falso dicuntur Dij, referen- dasunt.* Velut etiam cùm in Deu- teronomio cap. 32. inquit: *Domi- nus solus dux eius fuit, & non erat cum eo Deus alienus.* Quæ autē Scriptu- pturæ vnum Deum verum abso- lutè prædicant, hoc ipso prædicat Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, vt qui sunt illud vnum, quod est Deus verus. Sicut recte illuc Basilius & D. Athanasius ser- mone 4. cōtra Arianos, paulò post initium argumentantur.

Tertiò obiiciunt, ea Scripturæ loca, in quibus significari videtur, Filium esse creaturam, & opus

A quoddam factum. Vt Proverbio- rum cap. 8. *Dominus creauit me in- initio viarum suarum.* Quem locum Arianis fuisse semper in promptu, di- cit diuus Gregorius Nazianzenus oratione tertia de Theologia. Et ad Philippenses cap. 2. *Dominum & Christum fecit illum.* Et Ioannis cap. 1. *Ante me factus est.* Et ad He- bræos 1. *Tanto melior Angelis effectus.* Et ad Hebr. 3. *Fidelis est ei, qui fecit illum.* Et ad Coloss. 1. & Eccles. 24. *Primogenitus ante omnem creaturam.*

B 1. Respondet D. Athanasius ser- mone 3. contra Arianos, & diuus Gregorius Nazianzenus loco ci- tato, & Basilius lib. 4. in Eunom. sub finem, & alij Patres, hæc de Fi- lio secundum assumptam huma- nitatem intelligenda esse: secun- dum eam enim creatus ac forma- tus est, vt daret initium diuino operi redemptionis & reparatio- nis generis humani. Hoc enim diuus Athanasius vult significari per illud: *In initio, vel (vt habent LXX.) Initium viarum suarum ad opera sua.* Quod confirmat ex alio loco Isaiae cap. 49. vbi Filius simi- liter dicit: *Et nunc hac dicit Domi- nus qui formauit me ex utero seruum sibi, ut congregem Jacob & Israël ad eum.* Ecce hic, ait Athanasius, non ut sit formatur (secundū seruilem naturā humanitatis) sed ut congreget tribus, que antequam formaretur, existebant. Nam ut illic creauit, ita hic, formatum: *& ut illic, opera, ita hic, ut congregem,*

C *S 2 col-*

collocatum videt. Neque obstat huic interpretationi verbum illud præteriti temporis, *creauit.* Quæ enim de futuro in Scriptura dicuntur, solent verbo præteriti temporis significari, vt intelligatur tam esse certa ac si iam accidissent. Ut illud Psalmi: *Foderunt manus meas, & pedes meos, &c.*

2. Alia expositio illius loci: *Dominus creauit me;* est Dionysij Romanij apud Athanasium in epistola de decretis Nicænae Synodi, verbum creandi, & Græcè *κτισε*, significare eo loco non *facere*, sed *preficere*, vt sit sensus, Filium à Patre fuisse præfatum omnibus diuinis operibus. Quo sensu etiā dicere solemus, *creari* magistratus, verbigratia.

3. Alia expositio est, verbum, *creauit*, ibi significare non productionem ex nihilo, sed generationem Filij. Nam & Sapientia de se ibidem dicit: *Nondum erant abyssi; & ego iā concepta eram.* Et: *Ante omnes caelos ego parturiebar.* Cur autem processio Filij vtroque vocabulo (*creandi* & *gignendi*) significetur, explicat diuus Hilarius in libro de Synodis: nempe vt perfectio processionis Filij à Patre commodius & plonius intelligi posset. Creatio enim dicitur, vt intelligatur illius processionis simplicitas, q̄ scilicet non est ex aliqua præ-existenti materia, itemq̄ immutabilitas Patris producentis. Ge-

A neratio autem dicitur, vt significetur Filij cum Patre consubstantialitas. Ponit hanc etiam interpretationem diuus Athanasius sermone tertio contra Arianos, eamq̄ pulchra ratione confirmat. Nam in Scriptura legimus, filios vocari quandoque seruos; nec tamen quia servi suorum Partium, ob reuerentiam, quam his habent, vocantur, filij esse designunt. Ut cùm lib. 3. Regum cap. 1. Betsabee loquens de Salomone cum Dauide, vocat eum seruum eius, qui tamen erat filius. Et filij quandoque dicuntur non gigni, sed fieri, Genesis 4. Ecclesiast. 14. &c. neque tamen ideo non gignuntur. Quin etiam visitato genere sermonis dicimus procreari liberos, qui tamen verè gignuntur. Non igitur quia processio filij, creatio quandoque nominatur, generatio non est.

4. Addit quoque aliam expositionem in illo sermone sub finem diuus Athanasius; vt dicat videlicet Sapientia genita se creatam esse, non in se, sed in suis exemplaribus, quæ sunt ipse creatura: *Non enim*, inquit Athanasius, *creatur creatrix, sed propter imaginem sui rebus creatis ingenitam ipsa se creari* dicit. Et quemadmodum ipse Dominus loquutus est: *Qui vos excipit, me excipit, eo quod formula eius in nobis sit: ita quoque tamen si res creata illud ipsum non finit quod ille est, tamen obser-*

malachrum & formulam, que in crea-
tis est, velut ipse creatur. Mihi ex his
quatuor interpretationibus ter-
tia videtur solidior; quamvis o-
mnes diuersa quidem ratione co-
hærere possunt.

Ac pertinent istæ expositiones
 ad eum locum, posito quòd ibi
 legendum esset: *Ab initio creauit*
me Dominus, vt est apud 70. Nam
longè verisimilius est, quod iam
olim Epiphanius hæresi 69. & D.
Basilius lib. 2. in Eunomium circa
medium notauit, nō debere legi,
creauit me, sed, possedit me, Verbum
enim Hebraicum ῥητόν quod eo lo-
co exstat, possedit, significat. Ver-
bum autem possidédi, secundum
Scripturæ phrasim, generationem
indicit, vt Genes. 4. cùm natus es-
set Cain, Eua inquit: Possedi homi-
nem per Deum.

Sed valent in primis allatæ ex-
 positiones pro quodam alio loco
 Eccles. 2.4. Vbi sine controuersia
 legitur sapientia dicere: *Ab initio*
creata sum. Et rursum: Qui creauit me,
requieuit in tabernaculo meo. Quanq;
 Euaristus Pontifex in ep. 1. nō, qui D
creauit me, sed quigenuit me, legit.

Illud autem: *Dominum & Christum fecit illum*, constat de Christo
 secundum humanitatem esse in-
 telligendum. Ut etiam illud: *Qui*
factus est ex semine David secundum
carinem, sicut latius persequitur D.
 Athanasius sermon. 2. & 3. contra
 Arianos, & Basilius lib. 2. contra

A Eunomium, & nos cap. seq. magis
 declarabimus.

Illud autem: *Ante me factus est,*
 idem est, ac *mihi prelatus & ante positi-*
tus est: Quia prior, inquit, me erat. Ita
 exponit Ambrosius lib. 4. de fide,
 cap. 5. & Augustinus, Chrysostomus,
 & alij in eum locum. Item
 cùm dicitur: *Toto melior Angelis ef-*
fectus, sensus est, id est, declaratus,
vt Chrysostomus & Theophylactus in eum locū exponunt. Item

C
 cum idem Apostolus de Christo
 dicit ad illud: *Fidelis est ei qui fecit*
illum, non significat absolute eum
factum esse, sed esse factum Pon-
tificem secundum humanitatem.
 Denique *primogenitus ante omnem*
creataram, non ideo dicitur quia
 sit ipse una quædam creatura ante
 alias creatas: tūc enim primo crea-
 tus dici debuisset, vt rectè ait Ba-
 silius libro 4. in Eunomium: nec
 verè tunc esset ante omnem crea-
 turam, cùm nō sit ante se; sed ideo
 primogenitus ante omnem crea-
 turam dicitur, quia ab æterno, at-
 que adeo ante creaturam omnem
 genitus est, & nullus fuit genitus
 ante ipsum. Item, vt inquit Basilius
 li. 4. contra Eunomium, ideo
 dicitur primogenitus creatura-
 rum, quia causa est, vt creaturæ
 sint productæ ex nihilo: sicut pri-
 mogenitus mortuorum, quia cau-
 sa est resurrectionis ex mortuis.

Quartò obiiciunt ea Scripturæ
 testimonia, quæ indicant Chri-

stum differentem quandam per-
sonam à Deo esse, perinde atque
alium quemuis hominem, atque
adeo minimè ipsum esse Deum.
Vt cùm ipse dixit: *Ascendo ad Pa-
trem meum & Patrem vestrum, Deum
meum & Deum vestrum.* Et: *Deus meus,
Deus meus, ut quid dereliquisti me?*

Respondemus cum D. Grego-
rio Nazianzeno orat. 4. de Theo-
log. hæc de Christo intelligi opor-
tere, secūdum assumptam huma-
nitatem; secūdum quam quidem
non est Deus sed habet Deum, vt
pote qui secundum humanitatem
est creatura. Cùm autem ex aliis
plurimis Scripturæ locis euiden-
ter constet, hunc eundem homi-
nem Christum, esse quoq; secun-
dum personam atque hypostasim
suam Deum, minimè illo modo
dicendi *Deum meum & Deum ve-
strum* indicatur, differre illum e-
tiam hypostasi & persona à Deo,
sed sua humana natura, sicut &
nos quoque differimus.

Quintò, veteres & noui Samo-
fateniani obiciunt Scripturæ lo-
cos, quibus passim Christus asse-
ritur verus homo, & idem ipse ho-
mo Christus, Filius Dei affirma-
tur. Vnde colligunt non esse illum
aliqua alia natura præditum nisi
humana: ac proinde non essentia
Deū esse, sicut est Pater, sed esse ac
dici Deum, seu Filiū Dei, tantum-
modo adoptione & sanctificatio-
ne singuli humanæ suæ naturæ.

A Quod argumentū Seruetus in suis
libris & dialogis de Trinitate sin-
gulis ferè paginis inculcat, sicut
etiā Fran. Dauid & alij Seruetiani.

Rectè autem D. Athanasius ser.

4. contra Arian. his omnibus ex-
probrat quòd hæc obiectionem à
Caipha & Iudæis didicerint. Nam
illorum etiā obiectio nefaria ad-

B uersus Christum hæc ipsa erat: *De
blasphemia accusamuste, quia in homo
cùm sis, facis te ipsum Deum.* Joan. 10.

Respōsio autem nostra vel potius
Scripturæ sanctæ ad Iudaicā hanc
& hereticam obiectionem est, na-
turā etiam Deum esse illum ipsum
hominē qui Christus est: *Huc enim
est Deus noster & nō reputabitur alius
ad eum, qui tamen postea in terris
vixit, & cum hominibus cōversatus
est.* Baruch 3. Hic *Verbum erat in-
principio Deus apud Deum, qui idem
caro factum est, & habitavit in nobis.*

Ioan. 1. Hic vocabitur *Emanuel*, hoc
est, nobiscum Deus. Isaïa 7. Hic
*Deo cùm esset equalis, formam serui
acepit, & habitu est inuentus ut homo.*
Philip. 2. Quare idem Deus & ho-
mo naturā est, vt his & aliis mul-
tis testimoniis confirmat illic Athanasius, & à nobis probatū est.

Sexto, quasdam obiciunt Scri-
pturæ sentētias, quibus significari
videtur, non iisdē perfectionibus
sive attributis Filium prædictum
esse quibus Patrem. Vt illud Luc.
19. *Quid medicis bonum? Nemo bonus
nisi solus Deus.* Et item illud Ioan. 5.

Non

Non potest à se facere Filius quidquam.
Et illud Matth. 20. Sedere autem ad dexteram meam vel sinistram, non est meum dare vobis. Et Marci 13. *De die autē illa nemo scit, neq; Filius hominis.* Quæ sententiæ defectum quendā bonitatis, potentia, & scientiæ in Christo significare videntur.

Respondemus ad locū primum, non negare illis verbis Christum se bonum esse, sed redarguere legis peritum hoc pacto: Cūm nemo bonus absolutè sit nisi solus Deus: & tu me Deum esse minimè fatearis; quid me dicis bonum? vt suprà etiam cap. 13. notauimus exponi hunc locum ab Athanasio & ab aliis Patribus.

Ad secundum locū respondeo, sicut Filius habet essentiam à suo Patre per generationis originem, ita & potentiam & alia omnia, ac in eo sensu non potest à se facere quidquam; cūm tamen per originem suam à Patre omnia ipse possit quæ viderit Patrem facientem, vt ibidem dicit. Et suprà notauimus, Gregorium Nazianzenum & Basiliūm inde potius euidenter concludere, Filiū non esse creaturā: omnis enim creatura potest ex se aliquid facere, népe peccare.

Ad tertium locum respondet D. Augustinus li. 1. de Trin. c. 12. id intelligendum esse secundum humanam naturam, cuius respectu mater filiorum Zebedæi petebat suis filiis tanquam Christi consan-

A guineis dexteram & sinistram dari. Respondebat etiam pulchrè D. Cyrillus lib. 10. thesauri, c. 5. cūm dicit; *Non est meum dare, non negare se habere dandi potestatem; sed affirmare potius: vt appareat ex eo quod subiungit, sed quibus paratum est, etc.* Quasi diceret, meum est illicis, quibus à Patre paratum est, dare. Sensus igitur hic est: Non est meum dare vobis, id est, non decet, non est æquum, vt vobis dem titulo quem prætenditis, consanguinitatis.

Ad locum: *De die autem illa, etc.* quamvis variè videntur respondere sancti Patres, tamen omnes quod ad rem attinet, consentiunt in ea explicatione, quam luculent-

C ter ponit inter ceteros D. Athanasius ser. 4. contra Arianos post medium, & D. Basilius li. 4. contra Eunom. circa finem, & D. Gregorius Nazianzen⁹ orat. 4. de Theol. circa finem. Quæ explicatio in his tribus consistit. Primò, absolutè quidem optimè fuisse perspectū Christo extremi iudicij diem, ac

D proinde minimè eum illis verbis significasse, nulla ratione se eum diem scire. Quod probant euidentibus argumentis. 1. Quia cognoscebat Patrem suū, quod longè maius est, atq; adeo omnia quæ in Deo sunt, & notitiā quoq; illius diei. 2. Quia omnia Patris sua erāt, ac proinde illius etiam diei cognitio. 3. Quia ipse est sapientia Dei,

&

& in illo omnes thesauri diuinæ A scientiæ absconditi. 4. Quia non potest opifex ignorare suum proprium opus ; Filius autem auctor est seculorum omnium, atq; adeo etiam illius extremi diei. 5. Quia ipse in illo die iudex venturus est, neque est credibile à iudice ignorari diem sententiæ dicendæ præstitutum. 6. Quia signa proximè B antecedentia illum diem perspetissima habebat. Vbi enim dicit: *Neg. Filius ibi*, inquit Athanasius, *discipulis recēset ea qua diem illam antecedunt*, dum inquit: *ista ē ista futura sunt*, ac tunc denique finis. *Iam quia ea qua diem illam antecedunt eloquitur*, omnino in cognitione sua diem habet quæ post res prænuntiatas subsequatur est. Nec minus pulchre D. Gregorius Nazianzenus: *Quomodo*, inquit, rem aliquam ignoret ipsa sapientia, ille seculorū factor, ille consummator atque immutator, ille rerum quæ geruntur finis, ille ea qua Dei sunt non minus cognoscens, quam spiritus hominis ea qua in ipso sunt? Qui verò constat, ipsum ea quidem qua horam illam antecedunt, ac qua vel in ipso finis articulo posita sunt, exactissime scire, ipsam antem horam ignorare? Enigmatis quippe hac res similis est, perinde ac si quis ea qua ante murum sunt certissime scire affirmet, murum autem ipsum ignorare se fateatur, aut dies finem probè sciens noctis principium minimè agnoscat: vbi alterius cognitio alterum necessariò secum introducit. Secundò

dicunt Patres, sensum Christi verborum fuisse, non scire se illum diem naturali facultate humanæ intelligentiæ suæ. Tertiò dicunt, hunc verborū sensum ideo Christum illo modo negandi absolute, & quasi sermonis enigmatis siue amphibologia dissimulasse, vt illo sermone tam absoluto retunderet discipulorum curiositatem, ne id ab eo importunius sciscitari vellent, quod utilius nesciebant. Quamobrem diuus Augustinus & alij Patres asserunt, Christum cùm id diceret, tacitum apud se significasse quoque se diem illum nescire vt aliis indicaret. Ita fit, vt quemadmodum concludit diuus Athanasius, nulla in Christi verbis fuerit falsitas, licet diem illum sciuerit, veram enim ipse sententiam significauit, tametsi eam iusta de caussa texerit sermonis ambiguitate, propter vilitatem eorum cum quibus loquebatur.

Septimò obiiciunt, quod pafsim Filius in Scriptura dicitur ab ipso Patre accipere, quasi alioqui ipse nō habeat. Vt cùm ait: *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo*. Et: *quod dedit mihi Pater maius omnibus est*. Et: *Donauit illi nomen quod est super omne nomen*. Et: *Data est mihi omnis potestas*.

Respondent Patres, hæc ideo dici, quia quidquid Filius habet, habet per æternam originem à Patre. Quædam tamen ex eo genere dicunt-

dicuntur etiam data illi esse secundum humanitatem; vt, *nomen super omne nomen, & omnis potestas in celo, & in terra:* quanquam non ita quidem vt homo Christus haberet haec immediate secundum ipsam humanitatem (vt delirant Vbiquetarij & Vbiquetariorum Patres Seruettiani) sed vt illa haberet secundum hypostasim suę humanitatis, hoc ipso quod humanitas ad hypostasim diuinam assumpta est; qua ratione humanitas etiam diuina illa accepit, vt sunt in diuina hypostasi; sicut latius in libris nostris contra Vbiquetarios disputauimus.

Octauio obiiciunt, quædā Scripturę testimonia quicq; indicare videntur, non eo modo Filium esse operatum omnia, quo ea operatus est Pater. Nam Apostolus dicit 1. Cor. 8. *Unus est Deus Pater, ex quo omnia, & unus Dominus Iesu s Cbrift⁹, per quem omnia:* quasi Filius fuerit tantummodo operis instrumentum. Sed ad hoc suprà cap. 15. responsum à nobis est, per Filium res factas ideo dici, quia cùm Filius operandi potestatem habeat à Patre, hoc ipso quod Filius operatur, operatur etiam Pater per illum. Et quomodo istę particulę, *Per, Ex quo, &c.* eandē vim habeant & sine discrimine personis omnibus diuinis tribuantur, illic etiam docuimus cum D. Basilio & aliis Patribus.

A Nonò colligunt, omnes illas Scripturę sententias quæ indicare videntur Filium esse Patre inferiorem. Vt illud: *Pater maior me est.* Ioannis 14. Et: *Tunc & ipse Filius subiectus erit ei.* 2. Cor. 15. Et: *Sicut mandatum dedit mihi Pater.* Et: *Non veni ut facerem voluntatem meam.* Et: *Semper viuens ad interpellandum pro nobis;* & cetera eiusdem generis. *Quo argumēto vtuntur etiam Transyluan lib. 2. cap. 6.*

Præclarè autem D. Athanasius libro de suscepta natura contra Apollinarium: *Hec, inquit, humana verba bimilitatis Filij Dei, ideo ad constituendam suam blasphemiam heretices detorquent, quia nolunt attendere.* *Apostolo de Christo ad Epheſ. 3. diciunt, quod propter nos cùm diues esset, factus est pauper, vt nos illius in opia diuites fieremus.*

C *Quod si non illum tantummodo vt est in forma servi pauper & humilis cogitarent, sed etiam vt in forma Dei, Deo æqualis, non absolutè ex eiusmodi locis colligerent, eum Patre inferiorē esse, sed tantum secundum*

D *assumptam humanitatem. Non enim tantummodo minor Patre in Scriptura dicitur, sed etiam equa- h. Ex quo necessariō efficitur, secundum aliquam tantum rationem illum esse minorem, & secundum aliquam verò non item: vt optimè D. Gregorius Nazianzenus oratione 4. de Theolog. ratioinatur.*

Est igitur regula omnium sanctorum Patrum verissima, ut humilia sunt dicuntur in Scripturis de Christo ei adscribamus secundum assumptam humanitatem, alia vero quae diuinitatis propria sunt, secundum naturam diuinam, in qua prius etiam quam caro fieret erat Deus.

Et quidem singula quae in Christo pertinent ad humilitatem humanae naturae, cum aliquibus ex aduerso prærogatiis diuinis conexa fuisset, elegantissima oratione persequitur D. Gregorius Nazianzenus oratione 3. de Theologia sub finem. Quam, quia similitudinem copiosa & breuis est, & maximè ad hunc locum pertinet, non erit alienum hic referre: Progenitus, inquit, est Christus; sed etiam progenitus erat; & ex muliere quidem, ceterum virgine. Illud humanum, hoc diuinam. Patri expersus hic: matris expersus illic. Utrumque horum dissimilitudine est. Materno quidem utero gestatus est: verum a Prophetâ cognitus est, & quidem in utero adhuc existente, atque ante Verbum, cuius causa procreatus fuerat, saltante. Fascis quidem involutus est: verum sepultura fascias redimivimus excusit. In praesepio quidem reclinatus est: ceterum ab Angelis celebratus est, & a stella proditus, & a Magis adoratus. Cur tu ad id quod oculis certi nunti, impingis, nec spectas id quod animo, & intelligentia percipitur? In Egyptum quidem pulsus est: verum im-

A pura & Egyptiorum sacra depulit ac profligauit. Non erat illi species neque decor apud Indoës: sed apud Danideos speciosus erat forma prefillis hominum, atq; etiam in monte discipulorum oculos splendore perstringit, ac sole clarior efficitur, futurum videlicet splendorem adumbrans. Baptizatus quidem est ut homo: sed peccata sustulit ut Deus, at-

B que ideo baptizatus est, ut aqua ipsius sanctitatem afferret. Tentatus est ut homo: victoriam reportavit ut Deus, atq; adeo nos magno & intrepido animo esse iubet, ut qui virtute suam undum superarit. Fama affectus est: sed multa hominum millia aluit, ipseq; panis est viuisificus ac celestis. Sibi laborauit: sed clamauit, si quis sicut veniat ad me & bibat: atque etiam facturum se

C pollicitus est, ut quis fidei præditus sunt, fontis instar scaturiat. Fatigatus est, sed eorum qui fatigantur, atque onus sunt, est requies. Somno depresso est: sed in mari leuis incedit, ac ventos increpat, Petrumq; pessum cunctem sublevat ac erigit. Vestigia pendit, sed expissæ atque etiam exigentissimum Rex est. Samaritanus vocatur & demoniacus:

D ceterum ei qui à Hierosolymitana urbe descendens in latrones inciderat, salutem afferat, atque à demonibus agnoscitur, & demones fugat, & spirituum legiones in profundum precipites agit, ducentumq; demonum quasi fulgor cadentem videt. Lapidibus peritur: sed non arripitur. Orat: sed alios orantes exaudit. Collachrymat: sed lachrymas sedat. Querit ubi positus sit Lazarus (koma enim

enimerat.) sed Lazarum à morte ad vitam excitat. (Deus enim erat) Ven-
ditur, & quidem vili pretio, nempe tri-
ginta argenteis: sed interim mundū pre-
cio magno, hoc est crux suo redimit.
Ut ouis ad occisionem ducitur: verūm
Israēl pascit, nunc autem uniussum
terrarum orbem. Ut agnus mutus est:
sed verbum est, illius in deserto claman-
tis voce annunciatum. Languore affe-
ctus est & vulneratus: verum depellit
omnem morbum, & omnem languo-
rem. In crucis lignum enebitur atque
affigitur: sed nos vita ligno restituit, la-
tronemque simul pendentem servat, at-
que obscurat quidquid oculis cernitur.
Acetum illi propinatur, ac fel in cibum
porrigitur: sed quis est, qui aquam in-
vinum commutavit, atque amarulentum
illum gustum sustulit? ille, inquam,
corus dulcis atq; expetibilis. Animam
tradit: sed eius rursus accipienda pore-
statem habet, velumque rumpitur (su-
pera enim patet) ac petra scindun-
tur, hominesq; vita funeti prius advitā
renocantur. Moritur, sed vitam im-
pertit, ac mortis sua mortem extinguit.
Inhumatur; sed resurgit. In infernum
descendit, sed animas reuehit, atque in
caelos ascendit, venturusq; est ad iudi-
candum viuos & mortuos.

Christus igitur minor & subie-
ctus, & obediens Patri est secun-
dum humanitatem; quomodo e-
tiam paulo minor Angelis dicitur
factus, vt in dialogis de Trinitate
contra Anomeos recte notauit D.
Athanasius. Secundum diuinata-

A tem autem hic idem homo Chri-
stus *equalis est Deo & unum cum*
Patre, atq; adeo tanto melior Angelis
factus est, quanto differentius pro illis
nomen bareftauit. Quæ si necdum
Christi perduelles intelligent, di-
gnisunt, inquit Athanasius serm. 2.
contra Arianos, qui pudore fugillen-
tar & audiant: Reddite que sunt ha-
minis homini, & que sunt Dei Deo.

Addit etiam D. Gregorius Na-
zianzenus oratione 4. de Theo-
logia & D. Basilius libro 1. contra
Eunomium, sub finem, & Hilari-
rus libro 9. de Trinitate post me-
dium, maiorem etiam dici Pa-
trem Filio, quadam principij au-
toritate, tametsi Filius in natu-
ra sua quidem totam illam digni-
tatem atque perfectionem Patris
habeat: vt magis sequenti libro
explicabitur.

Respondet etiā nominatim ad
illud: Tunc & Filius subiectus erit ei,
&c. Gregorius Nazianzenus ora-
tione illa 4. de Theologia & diuus
Cyrillus libro 10. thesauri, capite
octauo, & Chrysostomus & Gre-
gorius Nissenus in tractatibus pe-
culiaribus de illa sententia, in-
telligi id de Christo in suis mem-
bris quæ sunt Ecclesia: vt sit sen-
sus, tunc cum tradiderit regnum
Deo & Patri, corpus ipsius, hoc
est, Ecclesiam iam triumphantem
perfectè subiecta fore Patri. Nec
videtur obstare huic interpreta-
tioni, quod Pater non subiecit

T 2 Eccle-

Ecclesiæ omnia, sed ipsi Christo; A
Apostolus autem ibi ait: *Tunc & ipse subiectus erit ei, qui subiecit illi omnia.* Responderienim potest, hunc sensum esse: Tunc ipse Christus in suis membris subiectus erit ei, qui eidem Christo secundum se subiecit omnia. Iuxta alteram verò expositionē, quæ concedit ipsum

Christum secundum se, etiam ratione humanitatis tunc fore subiectum Patri, particula, tunc, non est otiosè addita, nec significat, tunc primò Christum Patri subiectū esse cœpisse, sed habet quandam emphasm, videlicet fore, vt in illa etiam gloria ac summo triumpho Ecclesiæ Christus eius caput sit subiectus Patri secundum humanitatem.

Commemorat etiam D. Augustinus libro 1. de Trinitate, capite 8. quosdam dixisse, hunc eius loci sensum esse: *Tunc subiectus erit ei, id est, tunc humana natura Christi absorbebitur à diuinitate.* Quæ non est loci interpretatio, sed depraatio manifesta. Si enim non manebit, sed absorbebitur, igitur

D non erit ulli subiecta.

RATIÖNE variis etiā modis sine ratione argumentantur. Primo hoc pacto, Christus est verus Filius Dei, vt in Scriptura passim habetur, ergo non est ens simpliciter primum, sed ens ex alio: ac proinde non est verus Deus. Siquidem nomine Dei omnes intelligunt ens simpliciter primum. Et confirmat rursus hoc argumentum Seruetiani, quia passim Christus indicat se Filium esse illius veri Dei Israël, non igitur est ipse verus Deus Israël: si quidem oportet Filium à Patre esse distinctum. His enim rationibus veteres & noui Samosateniani Seruetiani retorquent contra Filij diuinitatem firmissimum illud argumentum, quod pro illa petunt Patres (vt suprà cap. 17. videntur) ex vera ratione naturalis filiationis.

Respon-

A Vtraque enim interpretatio consistere simul potest. Atq; hæc fere sunt quæ ex Scripturis directè obiiciūt hæretici aduersus Christi diuinitatem, præter alias multas obiectiones similes, quas in confirmatione nostrarum probationum ex Scriptura suprà confutavimus.

B

CAPVT XXII.
Respondetur ad argumenta que à ratione petunt Sectarij contra Christi diuinitatem.

RATIÖNE variis etiā modis sine ratione argumentantur. Primo hoc pacto, Christus est verus Filius Dei, vt in Scriptura passim habetur, ergo non est ens simpliciter primum, sed ens ex alio: ac proinde non est verus Deus. Siquidem nomine Dei omnes intelligunt ens simpliciter primum. Et confirmat rursus hoc argumentum Seruetiani, quia passim Christus indicat se Filium esse illius veri Dei Israël, non igitur est ipse verus Deus Israël: si quidem oportet Filium à Patre esse distinctum. His enim rationibus veteres & noui Samosateniani Seruetiani retorquent contra Filij diuinitatem firmissimum illud argumentum, quod pro illa petunt Patres (vt suprà cap. 17. videntur) ex vera ratione naturalis filiationis.

Respondeamus autem, Filium, A vt est persona, esse quidem ex alio, vt autem est illud vnum simplicif- simum, quod est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, non esse ex a- lio, & eatenus esse Deum, & ens simpliciter primum. Vnum enim illud, quod est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, non procedit ab aliquo alio. Quanquam de ratio- ne quidem huius entis vnius & primi est, vt in illo etiam contineantur duæ illæ personæ (nem- pe Filius & Spiritus sanctus)qua- rum quælibet, vt persona est, est éns ex alio per originem. Hoc at- tigit optimè Athanasius serm. 4. contra Arianos, cùm respondens ad similem obiectionem veterum Arianorum, dixit: *In illo uno est pri- mo Deo, quod in Scripturis commemo- ratur, includi etiam ipsum verbum.*

Ad argumenti vero confirmationem respondeo, Christum esse Filium veri Dëi Israëlis, non qua- tenus is est Deus Israël, sed quatenus est etiam persona Patris, quæ persona Patris verissimè est Deus Israël. Ita non à Deo Israël, qua- tenus is est Deus Israël, sed à Pa- tre Christus distinctus esse debet.

Secundò, vel Pater genuit Fi- lium suum iam existentem, vel non- dum existentem. Primum non videtur dici posse; si autem secun- dum dicatur, consequitur aliquā- do, Filium non existisse, ac pro- inde non esse Deum.

B Ad hoc argumentum, quod fuit etiam Eunomij, respondet o- ptimè D. Basilius lib.2. contra eū- dem, genuisse existentem, sed non aliunde existentem quām ex ipsa sui generatione. Quemadmodum etiam quod ex tempore genera- tur, existens vtique generatur, sed existens ex vi sua generatio- nis. Similis enim res existit & gi- gnitur, vt Aristoteles etiam do- cuit.

C Tertiò, Filius voluntate est ge- nitus à Patre, tum quia non coa- ctè, tum etiam quia voluntate ge- nerare fuit præstabilis, vt vrge- bat Sophista Asterius, patronus Arianorum, apud D. Athanasium serm. 4. contra Arianos, non lon- gè à fine; potuit igitur non gene- rari: & consequenter verus Deus nón est, cùm Deus sit éns simpli- citer necessarium.

D Respondet ibidem Athanasius & D. Gregorius Nazianzenus oratione 3. de Theologia, non lon- gè ab initio, Patrem neque coa- ctè, neque etiam voluntate, vt vo- luntas liberè in obiectum suum fertur, sed vt fertur in illud neces- sariò, tanquam quædam natura. Quemadmodum Pater ipse, vo- lens Deus est, non coactè, neque tamen voluntate libera, sed vo- luntate vt natura. Quam rem se- quenti etiam libro magis decla- rabimus.

Quartò, vel generatio Filij est
T 3 fini-

finita, iamque conquieuit, vel non est finita. Si nondum est absoluta & finita, ergo est imperfecta, & nec dum Filius perfecte genitus. Si autem finita est, ergo etiam incepit, atque adeò etiam inceperit Filius, neque est Deus sempiter-nus. Hoc argumento veterum Eu-nomianorum etiam Franciscus Dauid Seruetianus vtitur.

Respondeo autem primum cū Gregorio Nazianzeno orat. 3. de Theolog. & D. Basilio lib. 4. in Eu-nomium, non necessariò sequi, si aliquid finem habuit, idem & ini-tium habuisse. Vt neque contrà sequitur, id finem habiturum esse, quod initium habuit. Nam Ange-lus & anima rationalis initiū ha-buerunt, neque vñquam tamen finem habitura sunt.

Deinde dicimus, generationē Filij nec iam finem habere, neque vñquam habituram esse: non quia nondum perfecta sit, sed quia ea-dem ipsa perfecta ex æterno, in æ-ternum perseverat. Generatio enim Filij passiuè quidem, aliud non est, quam ipse Filius vt ex Pa-tre existens: actiue autem est ipse Pater, vt est intellectu suo produ-tens Filium. Quare quemadmo-dum Pater & Filius secundum eas rationes sempiterni sunt, ita etiā sempiterna quoque semperque durans est Filij generatio. Itaque vera est semper illa Patris oratio ad Filium: *Ego hodie gennavi*. Cui

A consentaneum est quod verè di-cit Origenes in cap. i. Ioan. sem-per Filium generari à Patre; nec Origenes solùm, sed etiam diuus Athanasius in expositione fidei. Ex qua re quemadmodum non sequatur, imperfectam esse gene-rationem Filij, exemplo declara-re possumus. Nam si semper du-

B raret visio parietis, dici paries posset semper videri, non quia paries imperfecte videretur, sed quia visio parietis alioqui perfecta & tota simul, perpetuò eadem maneret. Ita in proposito. Et ta-men cū vtrumque verè dici pos-fit, scilicet Filium semper genera-ri (propter æternitatem suę ge-nerationis) & semper natum esse

C (propter eiusdem generationis perfectionem) tutius fanè est cū Augustino in Psal. 2. & Gregorio lib. 29. Moralium, cap. i. dicere, Filium semper esse natum: vt par-ticula, Semper, indicet æternità-tem generationis; & particula, Na-tus, perfectionem geniti, vt rectè notat D. Thomas i. p. q. 42. art. 2.

Quintò, Pater dat Filio vitam; D & alia omnia, & Filius accipit à Patre. Pater igitur præstantior est Filio, & sic Filius non erit summus ac verus Deus sicut Pater. Id pro-batur, quoniā (vt Christus dixit). *Beatus est dare, quam accipere*, teste Paulo, Actor. 20. Quod etiam ve-rum est, vbi naturaliter datur ali-quid & accipitur. Dare enim est eius,

eius, quod est perfectum actu, ac-
cipere vero eius, quod est in po-
tentia. Vnde forma naturalis, quia
dat esse materiae, perfectior est q̄
materia, & in aliis ad eundem mo-
dum. Si dicas, tunc esse melius da-
re, quam accipere, cum accipiens
est in potentia ad recipiendum;
Filiū autem non fuisse in poten-
tia ad recipiendum, quia semper
habuit: contrà hoc rursus potest
obiici primò, quod Filius etiam
videtur fuisse in potentia, quan-
doquidem potuit recipere. Nam
si recipere non potuit, quomodo
recepit? Secundò, licet Filius sem-
per habuerit, tamen inde non se-
quitur, ipsum non fuisse in poten-
tia recipiendi, sed non fuisse ita in
potentia, vt caruerit aliquando
ipsa perfectione accepta. Id au-
tem non impedit quo minus Fi-
lius, quantu est ex se, fuerit in po-
tentia, & eatenus minus ex se per-
fectus, quam is qui dedit. Vt ma-
teria (verbi gratia) etiam tunc cū
perfectionem suam à forma reci-
pit, retinet tamen suam potentiam,
& eatenus ex se est imperfectior
quam forma: Idque verum etiam
esset, licet materia ab æterno ac-
cepisset suā perfectionē à forma.

Respondeo igitur aliter, tunc
quidem esse melius dare, quam ac-
cipere, quando accipiens non est
vnum & idem in aliqua re cum eo,
qui dat: ratione cuius vnitatis
ipse etiam accipies habeat re ipsa,

A quidquid est perfectionis in eo
qui dat. Si enim dans & accipiens
re ipsa sunt etiam quiddam vnum;
eadem re ipsa perfectio erit in
dante & in accipiente. Atque ita
se res habet in proposito. Pater e-
nīm dans, & Filius accipiens sunt
vnum quiddam in essentia, ratio-
ne cuius omnis perfectio, quæ est

B in Patre dante, est etiam in Filio
accipiente. Atque hinc rursus fit,
vt minimè Filius potuerit accipe-
re à Patre per talem aliquam po-
tentiam, qualis est in aliis rebus
accipientibus, quæ non sunt idem
numero cum rebus, à quibus ac-
cipiunt, quæq; ideo sunt eatenus
imperfectæ. Sed potuit Filius ac-
cipere, & accepit seipso, quatenus

C ita processit in persona distinctus
à Patre, vt etiam sit vnum in essen-
tia cum illo. In quo quidem po-
tentiae genere nulla est imperfe-
ctio: non enim hic consideratur
aliqua potentia phisicè, quæ ex se
habeat re ipsa parentiam aliquam,
sed logicè, vt dici solet, quatenus
nimirum verè intelligimus posse

D in diuinis ita Filium procedere à
Patre, sicut dictum est. Neq; verò
responsio hac nostra ideo vitiosa
videri debet, quoniam pcedit ex
hypothesi ipsius mysterij sanctissimæ
Trinitatis quod fides ponit.
In omni enim materia, & in hac
præsertim, qui defendit aliquam
assertionem debet ipse assertionē
suam ponere, & ex ea respondere
ad

ad argumenta quæ obiciuntur, ut sequenti etiam libro magis patet.

Sextò, vrgent passim Seruetiani, quod Scriptura non alium Filium Dei nobis proponit, nisi hominem illum Christum, qui conceptus est ex MARIA: à quo etiam Matthæus, Marcus, & Lucas exordium Euangelij sui ducunt; sicut & Ioan. cap. 2. ait: *Hoc est initium signorum ēs v.* Non est igitur alius aliquis Dei Filius æternus, qui preter naturam humanam habeat etiam naturam diuinam. Si enim talis aliquis Filius est, de illo in primis oportebat Euangelista sermonem facere.

Sed hæc obiectio ineptissima est. Respondemus enim, omnino Filiū Dei nullum aliū esse, nisi hominem Christum, qui est conceptus ex MARIA Virgine. At hic ipse homo Christus, Deus etiam est, ac proinde etiam duplice natura, diuina & humana in eadem hypostasi prædictus, ut suprà probatum est. Itaque licet unus & idē Filius est, cùm sit una & eadē persona, tamen duplíciter est natus; nempe ab æterno ex Patre secundum diuinitatem, & in tempore ex matre secundum humanitatem.

Quod cùm asserimus, non facimus duos dimidiatos Filios, ut Seruetus est cauillatus; neque etiā dicimus, aliū esse Filium Dei, & aliū Filium hominis, vt inscite

A quidam Petrus Melius in actione 8. diei disputationis Albanæ Seruetianis respondet; sed explicamus magnum illud pietatis mysterium, quod absconditum fuit à seculis, & manifestatum iis, quibus voluit Deus notas facere diuinas gloriae Sacramenti huius, nempe unum & eundem Christū

B ex duplice natura æterna & temporali; atque adeò ex duplice etiā nativitate constare. Quod nisi ita sit, Scriptura sacra, quæ Christum verum Deum afferit & verum hominem, nullo modo potest intelligi. Hunc autem ac tamē Filium Dei passim nobis Scriptura, atque adeò etiam ipsi Euangelistæ proponunt, ut ex multis testimoniis

C patet pro illius diuinitate superius allatis. Quanquam Matthæus quidem, & Marcus, & Lucas initio Euangelij sui, non nisi generationem huius Filii, ut erat homo factus, explicare instituerunt, & eiusdem deinceps opera, quatenus fuit, manifestatus in carne.

D Quo etiam sensu Ioannes dixit, conuersionem aquæ in vinum fuisse initium signorum Iesus. Qui tamen initio Euangelij sui æternam eiusdem Filii generationem & opus illius maximè admirabile, nempe totius universitatis creationem, luculenter nobis exposuit.

Septimò, ille homo Iesus factus est Dominus, atque adeò etiā Deus,

Deus, vt patet Actor. cap. 2. Ceteris
rissimè sciat omnis dominus Israël, quia
et Dominum et Christum fecit Deus
hunc Iesum, quem vos crucifixistis.
Non est igitur natura Deus aeternus.
Si enim natura aeternus Deus est,
quomodo ex tempore factus est Deus?

Respondet D. Athanasius sermone 3. contra Arianos, & D. Cyrillicus lib. 9. thesauri, cap. 3. & D. Basilius lib. 2. in Eunomium, Iesum non esse ex tempore factum
Dominum & Deum secundum hypostasim, aut naturam diuinam, sed secundum humanitatem, quam
nimis est crucifixus. Neque vero id ita, vt secundum ipsam humanitatem immediatè esset Deus ac Dominus, sed vt esset Deus ac Dominus secundum hypostasim humanitatis, quod cum factum est, humanitas ipsa diuinitatem accepit, non in se, sed in sua ipsis hypostasi. Itaque sensus huius loci est, factum diuinitus fuisse, vt Iesus esset non tantum homo, sed etiam Deus ac Dominus, atque a deo Christus. Quod quidem, vt ex tempore fieret, non oportuit ipsum Christum secundum hypostasim suam ex tempore produci, sed satis fuit, ex tempore naturam humana-
nam & diuinam in hypostasi Christi viviri; id quod factum esse, maximè post Christi resurrectionem fuit declaratum, vt ibi significat Apostolus. Quemadmodum Jacob

A non tunc ipse productus ab Isaac patre est, cum Isaac eum benedicens, Dominum illum fecit fratrum suorum, vt recte argumentatur D. Athanasius loco citato.

Ostendit, Christus est Mediator Dei & hominum, vt affirmat Apostolus 1. ad Timoth. 3. Non igitur ipse est Deus: Nam si Deus est, quomodo apud Deum est noster Mediator? Respondendum est, Christum, quamvis Deus est, non tam
enam vt Deum, sed vt hominem obiuisse munus Mediatoris nostri apud Deum. Ita fit, vt etiam noster fuerit Mediator, quem homo, apud seipsum quatenus est Deus, qui una cum Patre & Filio fuerat humano generi infensus.

C Actantum abest, vt Christus, quia Deus simul & homo sit, non potuerit esse noster apud Deum Mediator, vt contra potius, nisi Deus & homo esset, Mediator perfectus esse non potuerit. Vt pulchre asserit D. Athanasius lib. de suscep-
ta humanitate contra Apolinari. & D. Irenaeus lib. 3. ca. 19. & communiter alij Patres, vt in peculiari dis-

D putatione de Christo Redemptore & Mediatore ostendimus, & infra quoque lib. vlt. fusi explicabitur.

Nonò, per summam impudenteriam nobis obiiciunt Seruetiani, & errorem Ebionitarum asseramus, cum ponimus, Verbū seu Filium Dei aeternum sibi vniuersum humanitatem. Ebionem. n. & Cherithum.

thum similiter docuisse, Christum aeternum descendisse in hominem Iesum, & inhabitasse in illo, vt refert Irenaeus lib. 3. cap. 19. atque hunc illorum errorem fuisse, non autem quod Christus homo purus fuerit. Ita enim Transylvanis verissimis Ebionitis mentiri libuit lib. 1. cap. 1. & 3.

Respondemus autem, doctrinam Orthodoxam de unione Verbi divini & humanæ naturæ in Christo ab heresi Ebionis & Cherinti, quam ipsi Transylvani renouant, plus quam cœlum à terra distare. Ebion enim & Cherinthus Iesum purum hominem fuisse ex MARIA conceptum, neque ante illam existisse aiebant, vt disertè omnes Patres testantur. Irenaeus lib. 1. ca. 25. & 26. vbi ait, secundum Cherinthum: *Iesum fuisse Ioseph & MARIAE filium, similiter ut reliquos homines.* Tertullianus li. de carne Christi: *Ebion, inquit, nudum hominem, & tantum ex semine David, non et Dei Filium constituit Iesum.* Et lib. de præscriptionibus idem de Cherintho dicit. Epiphanius heresi 30. *Ebion, inquit, ex semine viri, hoc est, ipsius Ioseph Iesum esse decrevit.* Idem testatur Eusebius lib. 3. cap. 21. & 27. & Hieronymus libro de scriptoribus Ecclesiasticis in Iohanne Euangeliſta, & D. Augustinus heresi 10. & ante hos omnes Ignatius in epistola ad Philadelphienses, cuius verba sunt: *Quis di-*

A cit Iesum purum esse hominem, sospicere est, mentis inops cognomine Ebion. Mentis autem inopem appositè appellauit, propterea quod vox ipsa Ebion, Hebraicè significat mendicum, seu inopem, vt iam olim notatum est à Theodoreto lib. 2. de fabulis hæret. & ab Epiphanio heresi. 30. & ab Eusebio lib. 3. histo-

B ria, cap. 21. Deinde aiebant Ebion & Cherinthus, *descendisse in specie columba in hominem Iesum anno etatis eius trigesimo quandam atque personam spiritualem, quam Christum nominabant, & tunc virtutes perfecisse:* *infine autem renolasse iterum Christum de Iesu, & Iesum passum esse, & resurrexisse, Christum autem impassibilem persenerasse.* Ita enim hanc heresi C sim explicat D. Irenaeus lib. 1. cap. 25. & lib. 3. cap. 19.

Quid autem, obsecro, doctrina Orthodoxa cum hac heresi habet commune? Nunquid nos assertimus, Iesum purum hominem fuisse cōceptum & natum? Num distinguimus duas personas, alterā spiritualem & diuinam, quæ tantummodo inhabitari in homine D Iesu, alteram humanam ipsius Iesu? Num dicimus, hominem Iesum nullo modo existisse priusquam conciperetur ex MARIA? Hæc certè dogmata non nostra, sed Seruetiana sunt. Nos enim ipsum Verbum aeternum dicimus carnem factum esse, atq; eatenus Dei Filium fuisse etiam cōceptū ex

ex MARIA, vnamque adeo personam hominem Iesum & Christum & Verbum esse. Quod Ebion & Cherinthus mihi in falso sunt. Secundum nullam enim sententiam hereticorum Verbum caro factum est, inquit Irenaeus lib. 3. cap. 11. Et rursus in eodem lib. cap. 20. Ostendo, inquit, manifeste, quod Verbum in principio existens apud Deum secundum prae finitum tempus a Patre, unitum est suo plasmati. Et patibilis homo factum, exclusa est omnis contradictione hereticorum dicentium; Si tunc natus est, non erat antea Christus. Ostendimus enim, quod tunc non caput Filius Dei, existens semper apud Patrem. Adde, quod a somniis illis descensus Christi in Iesum, & discessus rursus ab eodē, longissimè abest Orthodoxa doctrina. Atque hactenus quidem in hoc capite responsum est ad rationes eas, quibus propriè conantur heretici ostendere Christum verum Deum non esse. Alia verò illorum sophismata propriè oppugnant Trinitatem personarum in una & eadē diuinitate, ad quæ pindem postea in suo loco proprio dicemus.

CAPUT XXIII.

Respondetur ad testimonia veterū Patrum, quæ perperam obiiciunt heretici contra Christi diuinitatem.

DATRUM, qui ante Concilium Nicen. flouerunt, tam eidē testimonia pro diuini-

A tate Filij superius attulimus, ut mirum mihi sit, si Transylvani Seruettiani putarunt, quemque futurum mediocriter prudentem, quem cōmouerent illis eorūdem Patrū sententiis, quas lib. 2. ca. 6. in contrariā partem perperā citant. Obiiciunt aut nobis nominatim quedā ex Ignatio, Irenaeo, Tertulliano, Cypriano, qui tamen clarissimè, vt suprà vidimus, Christi diuinitatē testificati sunt, vt etiā Franciscus Daud concessit in disp. Albana, sicut suprà ca. 20. retulimus.

B Ex Ignatio obiiciunt, quod in epistola ad Magnesianos ait: *Unū & solum verum Deum Patrem suum annunciauit.* Respondetur hoc loco ab Ignatio, tātummodò Christi sententiam recitari ex Euangelio Ioannis, cap. 17. *Ut cognoscant te solum Deum verum, &c.* Ex qua sententia minimè sequi, Christū non esse verum Deum, euidentissimis Patrum argumentis suprà cap. 21. demonstrauimus. In illo enim solo verò Deo, qui est Pater, etiam includitur Verbum, & Spiritus eius, qui non possunt esse creature, cùm sint in ipso Deo. Neque excludi vult Ignatius per particulā, Solum, nisi falsos Deos, vt neque etiā voluit Christus ipse.

D Item obiiciunt, quod in epistola ad Tarsenses ait: *Christum esse Filium Creatoris, neq; esse illum, qui est super omnia Deus, sed Filium eius.* Respōderetur, intelligi hoc loco ab Ignatio,

Creatorem & Deum super omnia, quatenus est illa persona, quæ est Christi Pater, & cuius Christus ipse est Filius, ut patet ex eiusdem Ignatij verbis. Verum autem est, Christum non esse Creatorem & Deum super omnia, quatenus Creator & Deus super omnia est Pater, (non enim Christus est Pater) sed est tamen Creator & Deus super omnia, quatenus hic Creator & Deus super omnia, est unum quidam simplicissimum, quod est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Sic enim ab Apostolo (cum quo minimè Ignatius pugnat) Deus super omnia & Creator dicitur, Rom. 9. & ad Coloss. 1. &c.

Item obiiciunt, quod in epistola ad Philippenses ad ipsum Patrem accommodat illud Deuteronomij 6. Dominus Deus tuus, Deus unus est. Respondeo, verissimum est, Patrem esse Deum illum unum. Nam & hoc nō solus Ignatius, sed etiam Christus ipse affirmavit, Ioan. 17. Ceterūm hic ipse unus Deus, qui est Pater, est etiam Filius & Spiritus sanctus, ut antea səpiùs dictum est.

Item obiiciunt, quod in eadem epistola sic inducit Christum cum Diabolo loquentem: Noni unum, scio solum, non sum Deo aduersus, confiteor excellentiam, noni generationis mea auctorem, Respondeo. Inducitur ab Ignatio Christus eo modo de se loquens secundum humani-

A ratem, quomodo etiam ipse in Evangelio dicit: Pater maior me est. Et: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum. Quanquam si maximè Ignatius Christum ibi secundum diuinitatem loquentem ficeret, non ideo Patrem excellentiorem esse natura & essentia intelligeret, B sed quadam auctoritate principij, ut loquuntur etiam alij Græci Patres, quos suprà c. 21. citauimus.

Item obiiciunt, quod in epistola ad Antiochenos his verbis concludit: Valete Deo & Christo. Respondeo, impudentiam intolerabilem esse, quod hoc isti opponant. Siquidem in eadem ipsa epistola Ignatius disertè appellat Dia-
C bolum & inimicum omnis iustitia eum, qui annunciat, inquit, unum solum Deum, & tollit Christi diuinitatem. Distinguit igitur ibi Christum à Deo secundum humanitatem.

Denique obiiciunt ex Ignatio illa verba in epistola ad Ephesios: Medicus autem noster est solus verus Deus, ingenitus, & invisibilis. Respondeo, statim subiuxisse ibi Ignatiū:

D Habemus autem etiam Medicum I-
E-svm Christum antecula unigenitum
Verbum. Nō igitur priorib. verbis exclusit Filium, cum solum Patrem Deum ingenitū medicum nostrū dixit, sed creaturas vel falsos Deos, qui animorū morbis mederi sufficienter non possunt, sicut potest Deus Pater & Deus Verbū. Adde quod

quod incertū est, an eo modo hic locus Ignatij legi debeat. Athanasius enim in lib. de Synodis Seleucia & Arimini, recitat id Ignatij testimonium sic: *Vnus est medicus noster corporalis & incorporalis genitus & ingenitus, in homine Deus.* Theodoret. verò in Dialogo 1. sic: *Medicus noster est genitus ex ingenito.* Denique huiusmodi locis obscurioribus opponenda sunt alia Ignatij clarissima testimonia pro Filij diuinitate, quæ suprà cap. 20. citavimus.

Ex Irenæo obiiciunt, quod li. 1.c.2. sic ait: *Ecclesia ab Apostolis & à discipulis eorum accepit eam fidem qua est in unum Deum, Patrem omnipotentem, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, & in unum Iesum Christum Filium Dei incarnatum pro nostra salute, & in Spiritum sanctum, qui per Prophetas predicavit, etc.* Non igitur Filius, sed solus Pater est unus Deus omnipotens, Creator.

Respondeo, Irenæum dixisse quidem his verbis Patrem esse unum Deum omnipotentem Creatorem, sed non solum Patrem: ac multò minus negauit Filium esse quoque illum unum Deum. Quin imò in eo ipso loco id aperte confessus est; magna profectò vt sit aduersariorum impudentia quod hunc locum Irenæi obiicere non erubuerint. Mox enim subiungit, ideo Ecclesiam ab Apostolis ac-

A cepisse eam fidem, ut Christo, inquit, Iesu in Domino nostro, & Deo, & Salvatori, & Regi, secundum placitum Patris inuisibilis omne genu curuetur cœlestium, terrestrium, & inferorum. Prioribus igitur illis verbis non negat vel Filium vel Spiritum sanctum esse illum unum Deum, sed tantummodo fidem in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum per ea quæ vnicuique illorum accommodari solent, explicat, videlicet potentiam & creationem singuliter tribuēs Patri tanquam principio primo, & salutem hominum Filio tanquam redemptori, & prædicationem Prophetarum Spiritui sancto, quo inspirare loquuntur sancti Dei homines, vt diuus Petrus inquit.

C Quod si ea quæ nominatim vni personæ Irenæus hic tribuit, alteri negat (vt Seruetiani ratiocinantur) consequēs etiam erit, Patrem non prædicasse per Prophetas. Hoc enim ibi Irenæus de Spiritu sancto dicit, non de Patre. Et tamen verissimum est illud, quod D. Paulus de Patre ait: *Multifariam multisq; modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouissimè loquuntur est nobis in Filio,* ad Hebr. 1.

D Item obiiciunt ex Irenæo quod li. 2. cap. 3. de Deo Israël, qui fecit cœlum & terrā loquens: *Hic Deus, inquit, est Pater Domini nostri Iesu Christi.* Quod & alias passim in illo opere aduersus hæreses confirmat,

299 Cap. XXIII. Lib. I. De Unit. & Trin. secund. sc. Cap. XXIII. 300
præsertim li. 3. cap. II. & li. 4. c. 37. A xerunt, sed illum verū Deum Israël,
Ex quo Seruetiani colligunt Ireneū sensisse quod Christus non
sit ille ipse Deus Israël, siquidem
Filius debet distingui à suo Patre.

Respondemus autem nihil minus sequi. Nam non vult Irenaeus Christum esse Filium Dei Israëlis quatenus is est Deus Israël, sed esse Filium eius personæ & eius Patris, qui verè est Deus Israël, & mūdi fabricator, non autem alterius qui sit Deus alius diuersus à Deo Israëlis & fabricatore mundi. Disputat enim Ireneus cōtra deliria Valentiini & Marcionis, q̄ fingebat Patrem Christi non esse illū Deum Israëlis qui in mundū fabricauit, sed alium nescio quē Deum commen titium; vt intelligi potest ex eodē Ireneo tū alias tum li. 3. c. II. Itaq; ex sententia Irenei Christum quia Filius Dei Israëlis sit, non oportet distingui à Deo Israël, vt Deus Israël est, sed vt hic Deus Israël est persona Patris; sic enim Christus est Filius Dei Israëlis, vt suprà etiā c. precedentī respōdimus ad quoddam argumentū Seruetianorum.

Item obiiciunt illa verba Irenei li. 4. cap. 2. in fine: *Christus*, inquit, suum Patrem confitetur quem & lex annūciat dicent: *Audi Israël, Dominus Deus tuus, unus est.* Respondemus, Ireneū hoc loco confirmare quidem contra Valentianos Christi Patrem non esse Deum commentitum quem appellabant Bythum, quem a se metip̄sis, inquit, fin-

B Ex TERTULLIANO, obiiciunt in primis illa verba in libro contra Hermogenem: *Et Pater, inquit, & index Deus est. Non tamen ideo Pater & index semper, quia Deus semper. Nec Pater potuit esse ante Filium, nec index ante delictum: Fuit autem tempus cum ei delictum & Filius non fuit, quod indicem, & qui Patrem faceret.*

C Respondemus, Deum dupli citer Patrem denominari. Vno modo propriè, quatenus habet sibi consubstantialem & coæternum Filium. Altero modo impropriè respectu Angeli vel hominis qui rationis est particeps & secundum quandam rationem Dei Filius, vt ab eo videlicet est, productus & destinatus ad beatitudinē tanquam ad paternam quandam hæreditatem. Priori modo ab ēterno Deus est Pater, sicut etiam ab ēterno est consubstantialis ei Filius. Posteriori modo non nisi ex tempore, D sicut non nisi ex tempore existit creatura rationalis respectu cuius est Pater. Atq; hoc posteriori modo tantū dicit ibi Tertullianus non semper Deum fuisse Patrem, quia non semper fuit illi Filius, nempe creatura rationalis.

Et quod hoc modo intelligi debeat ibi Tertullianus probatur triplici ratione manifeste. Primo, quia id Tertullianus affirmat ibi contra

contra Hermogenē, qui fuisse materialiam aliquam Deo coæternam, ex qua mundus creatus sit, hunc in modum probabat: Deus semper fuit Dominus sicut semp fuit Deus: At nō potuisset semper esse Dominus nisi fuisse semper illa saltē materia respectu cuius esset Dominus: Ergo semper talis aliqua materia fuit. Huic argumento opponit Tertullianus, quod nō necesse est Deū fuisse semper Dominum: Sed ex quo esse, inquit, cœperunt, in quos potestas Domini ageret, dictus est Dominus. Ac mox id confirmat ab exemplo illis verbis quæ Seruetiani obiiciunt. Nam & Pater & iudex Deus est, videlicet respectu creaturæ similiter rationalis, cuius est Dominus; neq; tamē semper ita Pater & iudex, sed ex quo cœpit habere creaturā rationalem, hoc est, Angelum & hominem, tanquam Filium, & ex quo delictū quod iudicari posset esse cœpit. Secundò idē probo. Quia ibi Tertullianus ita dicit Deum ex tempore esse Patrem, sicut ex tempore est etiam iudex. At est iudex respectu creaturæ rationalis & ei⁹ delicti, ergo similiter de Deo logatur quatenus est ex tempore Pater respectu creaturæ rationalis. Terti⁹, quia in aliis locis aperte Tertullianus asserit Filiū Dei naturalēm, hoc est, Verbū diuinū, fuisse coæternum Patri, præsertim in lib. contra Praxeam. Vbi inter cetera de Filio dicit: Sermo ergo & in Patre

A semper: sicut dicit, ego in Patre; & apud Deū semper: sicut scriptum est; & sermo erat apud Deū; & nunquam separatus à Patre: Quia ego & Pater unū sumus. Videat Lector alia quæ ex eodem Tertull. recitauimus suprà c. 20.

Item obiiciunt ex eodem lib. illa verba Tertulliani: Quæcumque ergo substantia sermonis fuit, illam dico personā, & illi nomen Fili⁹ vendico, & dum Filium agnoscō, secundum à Patre defendo. Ac superiùs in eodem libro dixerat, Filium & Spiritum sanctum secundum & tertium locum esse sortios: Respondeo, secundum & tertium à Tertulliano hīc dici tantummodo propter ordinē originis, sicut ipse ibi exemplis aliquot declarat, vt fontis fluminis & riui, &c. non C autem propter naturæ aliquam inæqualitatem. Repetit enim paf- sim in illo libro tres personas esse vnum & eundem Deū, ac proinde distinctione personarum nō tolli vnius Dei monarchiam, vt Pra- xeas perperam argumentabatur.

Item obiiciunt quod ait in eodem libro: Pater tota substantia est, Filius vero derivatio totius & portio. Respondeo, ex verbis eius quæ proximè antecedunt, euidenter appareat nō ita hoc intelligendum esse, quasi particulam tantum habeat Filius substantię Patris, & nō eandem ipsam Patris substantiam integrum. Dixerat enim Tertullianus: Dico Filium alium a Pa- tre, non tamen diversitate substantia, sed distributione, nec divisione alium,

sed

sed distinctione, quia non sit idem Pater & Filius (nempe quoad personam) Patrem igitur totam substantiam appellat, quia ut ibidem explicat, fons & principium est aliarum personarum; Filium autem deriuationem & portionem totius, hoc est Patris, quatenus ab illo procedit. Ut si diceremus totam aquam fluminis & riuī esse in fonte tāquam in principio; Flumen autem & riuūm esse deriuationes & quasi portiones quasdam fontis. Quo exemplo declarat etiam ibi rationem Trinitatis Tertullianus, cūm dicit, Spiritum sanctum esse tertium à Deo Patre & Filio, *sicut est*, inquit, *tertium à fonte riuū ex flumine*. Atque in hoc sensu Filium esse deriuationem & portionem Patris, confirmat ibi Tertullianus: *Quia Filius, inquit, ipse profuetur, Pater maior me est*; videlicet auctoritate etiam quadam originis, vt Graci quoque Patres loquuntur.

Item obiiciunt, quòd in eodem libro, aliquanto inferius, ex eo quod Deus Exodi 33. inquit: *Non videbit me homo & vivet*; & tamen quidam dicuntur vidisse, vt Abraham & Iacob, qui non ideo statim mortui sunt, ita colligit Tertullianus: *Iam ergo aliis erit qui videbatur, quia non potest idem inuisibilis definiri qui videbatur, & consequēs erit, ut inuisibilem Patrem intelligamus pro plenitudine Maiestatis; Visibilem vero Filium agnoscamus, pro modulo deriuations.*

A Respondeo, hunc locum facile intelligi posse ex illo altero quem proxime explicauimus. Sententia enim Tertulliani hēc est, Deum, vt Pater est, atque adeo ut tanquam fons & principium cōtinet totam plenitudinem diuinitatis, nunquam neq; in veteri, neq; in nouo Testamento aut in se, aut in specie aliqua externa esse visum: Eudem autem Deum vt est alia quædam persona scilicet Filius, qui est per originem deriuatio & portio & quasi modulus Patris, visum esse tam in veteri Testamento Patribus in speciebus variis extensis, quam in nouo in carne.

B Hac autem ratione Tertullianus duo voluit efficere. Primum enim eo pacto dissoluit apparentē Scripturæ contradictionē, quæ dicit neminem posse videre Deum quin illico moriatur, & tamen commemorat Deū visum esse aliquibus, qui non ideo statim mortui sunt.

C D Deinde (quod maximè sibi propositum habebat) eadem ipsa ratione probasse se existimauit contra Praxeam oportere Filium in persona distingui à Patre, vt ita sine contradictione assignari possit iuxta Scripturam idem Deus inuisibilis & visibilis, pro personarum distinctione. Nec iam dispuo de argumēti huius firmitate, sed de mente Tertulliani. Hunc dico minimè Filij diuinitatem negare,

gare, propterea quod in hoc suo argumento asserat Filium fuisse visibilem pro modulo deriuatio- nis eius. Idem enim intelligit hic cùm deriuationis modulum dicit, quod intellexerat in præcedenti loco cùm Filium vocavit portio- nem & deriuationem Patris; vbi planum antea fecimus non nega- ri à Tertulliano Filij consubstan- tialitatè, sed indicari originem eius ex Patre, tanquam fluminis ex fonte. Etsi video sanè potuisse Praxeam ad Tertulliani argumé- tum respondere, sine distinctione personarum contradictionem illà Scripturę tolli ea ratione, quòd quidem Deus inuisibilis est in hac vita secundum essentiam suam, & visibilis in forma aliquā externa. Sed, vt dixi, de argumento Ter- tulliani non disputo.

Vltimò ex Tertulliano obiici- unt quod in lib. de Trinitate sub- inde dicit: *Patrem Christi esse unum illum Deum Iudeorum, nec Filium eri- pere Patri hoc quod unus sit Deus, & nibil posse cum hoc Deo Patre compa- rari.* Respondemus vera hæc esse omnia. Nam Pater Christi non aliud, sed ille unus Deus Iudeorum est: neque desinit Pater esse unus ille Deus, propterea quod Christus sit Deus; est enim Christus nō aliud Deus, sed ille idem qui est Pater: Nec in auctoritate quidem principij quidquam potest cum Patre comparari, quamvis in ipsa

A quidem essentia sive natura Filius & Spiritus sanctus sunt illi cōsub- stantiales. Adde, quod falso liber ille de Trinitate Tertulliano in- scribitur, vt suprà c. 15. notauiimus.

Ex CYPRIANO obiiciunt, quòd in expositione Symboli Aposto- lorum dicit: *Deum omnipotentem esse Patrem Christi.* Ex quo isti con-

B sequi putant, Christum non esse Deum omnipotentem, sed ab eo distinctū. Respondemus primum non Cypriani, sed Ruffini Aquileiensis Presbyteri esse expositi- onem illam, vt omnibus notum est. Deinde quod Deus omnipotens Creator cœli & terræ, sit Christi Pater, non tam Ruffini exponen- tis symbolum quām ipsorum A-

C postolorum in symbolo sententia est. Itaq; tripli nomine sunt in- epti Transyluanī quòd hanc sen- tentiam obiiciunt.

1. Quia non est Cypriani vt aiunt; Photinus enim & Eunomius & Arius in illa ex- positione refutantur, qui fuerunt posteriores Cypriano.

2. Quia neque ullius expositionis symbo- D li sententia illà est, sed ipsorum A-

postolorum in symbolo.

3. Quia nihil aliud ea sententia continet, quām Deum illum verum omni- potentem qui fecit cœlum & ter- ram esse personam illam quæ est Christi Pater: ceterū idem ipse Deus est persona etiā Filij & Spir- itus sancti, vt suprà aliquoties re- spondimus. Quare idem ipse Ruf-

finus in eadem explicatione sym-
boli dicit: *Et ergo Deus Pater non
intrinsicus creans, sed ex eo quod ipse
est Filiū generans sempiternum, im-
mortalis immortale, &c.* Et rursus in
fine: *Vi sancta, inquit, Trinitas unum
sū per substantiam, & effectu (intelli-
ge secundum accommodationem
quandam) personisq; discreta.* Et ha-
cenus de testimoniiis quæ perpe-
ram obiiciunt ex iis Patribus qui
fuerunt ante Concilium Nicenū.

Porro licet agnoscant atq; fa-
teantur aduersarij, Concilij Nicē-
ni Patres & alios omnes Doctores
Orthodoxos, qui post Concilium
Nicenū scripserunt, ex institu-
to Christi diuinitatem atq; adeo
sanctæ Trinitatis mysterium pro-
pugnauisse, tamen aliquid etiam
ex ipso Niceno Concilio & non-
nullis eiusmodi Patribus vanissi-
mè nobis obiiciūt, quasi ipsorum
heresi contra Filij diuinitatē non-
nunquam eiusmodi Patres velin-
uiti suffragati sint.

Primum igitur Transyluani li.
2.c. 6. dicunt, in ipso Niceno sym-
bolo negari Christum esse Deum D
omnipotētem, creatorem cœli &
terræ, hoc ipso quod Christus ibi
dicitur Filius huius Dei omnipo-
tentis. Et tamen quia ea istorum
heresis in hoc symbolo apertè
damnatur, Antichristianum sym-
bolū contumeliosè illud appella-
uerant li. 1.c. 1. Respondemus igi-
tur, ex eo quod Christus sit Filius

A Dei omnipotentis, nō sequi quod
sit ipse natura aliis à Deo omni-
potente, sed solum distingui eum
ab illa persona, quæ cùm sit Pater
ipſius, est ille verus Deus omnipotens,
vt s̄pē dictum est.

Deinde obiiciūt quod Hilarius
(qui tamen duodecim libros pro-
fide SS. Trinitatis scripsit) li. 9. de

B Trinitate ita dicit: *Sed solus ferè Pa-
ter verus Deus Christo non relinquit
ut Deus fit.* Quasi velit solum Pa-
trem, non autem Christum esse
verum Deum.

Respondeo. Hilarium his verbis
nihil afferere sed ponere obiectio-
nem Arianorum & Transyluanorū,
inde petitam, q; solus Pater
dicitur verus Deus. Cui obiectio-
ni è vestigio ita ibidem respondet:
*Non relinquit sanè, si unus Deus Pater
Christo ut unus sit Dominus non relin-
quit.* Quod si unus, inquit, Deus Pater
Christo non adimit ut unus sit Domi-
nus, ita solus Deus Pater verus Christo
non affterat ut Deus verus fit. Ratio-
cinatur hīc autem D. Hilarius eo-
dem ferè modo quo Origenes in
commentariis ad c. 9. epist. ad Ro-
manos, vt suprà c. 20. notauimus:
nempe ita non sequi Christū non
esse verum Deum, si Pater dicitur
vnus & solus Deus verus, quomo-
do non sequitur Filium non esse
vnus Dominus (sicut appellat
Apostolus 1. Cor. 8.) si Pater vnus
ac solus Dominus dicatur.

Tertiò obiiciunt quod D. Am-
brosius

brosius in c.1.ep. ad Tim. dicit de Patre Christum illud dixisse: *Nemo bonus nisi solus Deus.* Item soli Patri accommodat illud Apostoli in eodem loco: *Inuisibili soli Deo.* Et illud item: *Qui solus est potens.* Addit etiam, Ambrosium ubiq; afferere præminentiam quandam Patris respectu Filij.

Respōdeo. Ut Filius non excluditur quando dicitur solus Pater verus Deus, ita neq; cū solus Pater dicitur inuisibilis, bonus, immortalis. Intelligitur enim Pater hæc esse non sine suo Verbo & Spiritu; & ille Deus verus, inuisibilis, bonus, immortalis, in sua completa ratione est vnum quiddā quod est non solum Pater, sed etiam Filius & Spiritus sanctus. Quare D. Ambrosius li. 2. de fide, c.1. & 3. & li. 3. c.2. omnia illa nomina, *bonus, inuisibilis, &c.*, probat conuenire etiam Filio. Adde quod incertū est num D. Ambrosij sint illi commentarij in epistolas Pauli qui inscribuntur D. Ambrosio.

Illud autem quod aiunt ab Ambrosio præminentiam quandam Patris respectu Filij asseri, falsissimū est, si de inæqualitate aliqua Patris & Filij in essentia intelligatur. Verba enim Ambrosij li. 5. de fide, c.9. initio hēc sunt: *Ad te nunc omnipotēs Pater cum lacrymis verba conuerto. Ego te quidem inaccessibilem, incomprehensibilem, inestimabilem, proprie dixerim.* sed *Filiū tuum mi-*

norem non ausim dicere. Nam cū illum splendorem gloria & imaginem substantia tua legerim; vereor, ne minorem imaginem tua dicendo substantie, minorem substansiam tuam dicere videar, cū plenitudo tua diminitatis omnis in Filio sit. Habere autem Patrem quandam principij auctoritatē quæ cum æqualitate in natura consistit, non negamus. Rectè enim Hilarius li. 9. de Trin. *Pater maior est donantis auctoritate, sed Filius minor est cui unum esse donatur.*

Quartò ad hæresim suam anticipatam vanissimè quoq; detorquent verba D. Chrysostomi, qui hom. 4. in 1.c.1. ad Tim. ait: *Patrem immortalem, & inuisibilem, & regem seculorum esse à se, Filium autē hæc ipsa habere à Patre.* Quasi hinc illico sequatur, *Filiū ex gratia quadam Patris hæc habere, atq; adeo non natura, sed gratia esse Deum.*

Respondemus verò, ineptissimam hanc istorum consequētiā ab eodem Chrysostomo ibidem confutari. Nam postquam commemorat, ex hoc ipso loco Arianos hæreticos fuisse solitos argumētari, sic inter cetera dicit: *Quid igitur inquires, immortalitatem nos ita ut Deus habemus? Absit. Cur id? Quoniam ipse banc per naturam habet, nos autem per gratiam. Sed nunquid ita & Filius? Minime verò. Verum & ipse banc per naturam habet.*

Quintò obiiciunt quod D. Cyril. li. 10. thesau. c. 4. sub finē, illud

X 2 Isai.

Isaiah 44. Ego primus & ego nouissimus, exponit de Patre. Respondemus, Patrem omnino esse illum Deum primum & nouissimum, hoc est Deum sempiternum: Verum non solum Patrem, sed etiam Filium & Spiritum sanctum. Atque hoc non voluisse ibi negare Cyrilum patet. 1. Quia ideo de Patre illum locum Isaiae exponit, ut inde ostendat Filium creaturam non esse. Sic enim ibi haereticos vrget: Quid dicitis, quando Pater de se dixit; Ego primus & ego posthac? An & ipsum primum creaturarum & creaturam audebitis pradicare? Sicut igitur Pater non est creatura quamvis primus dicitur, sic & Filius. Et sicut Pater principium se esse omnium ostendens dicit: Ego sum primus, sic & Filius totius creaturae primus dicitur, quia per ipsum omnia facta sunt & ipse principium omnium atq. creator est. 2. Quia eodem li. c. 6. initio ita dicit: Primum postremque, hoc est, sempiternum se Pater Deum appellat, secundumq; Filium, necessario intelligit. Proposuerat enim ibi Cyrilus argumentum Arianorum, quod nunc etiam Transylvani nefariè usurpant: Ecce inquiunt haeretici, ait Cyrilus, ipse Filius ait solum Patrem verum Deum esse, sed & ipse Pater dicere innenitur; Ego primus, & ego posthac, non est Deus preter me. Quomodo igitur ad primum & solum verum Deum alium vos quasi verum Deum dicere audetis? Non videntur loqui apud Cyrilum

A ipsi Transylvani? Respondeat autem: Non ad Filij deiectionem hec dicuntur, nisi forsitan (ut apud fabulas gentilium fertur) inter Filium & Patrem bellum esse creditis: sed ad deiectionem falsorum Deorum, &c. Quanta est igitur Transylvanianorum vel cæcitas, vel impudentia, quod illos Patrum locos obiiciant in quibus ipsis cum suis argumentis iugulantur?

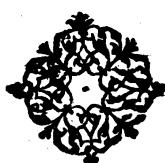
Sexto, eadem cæcitate nobis opponunt Hieronymum qui in caput 4. ad Ephes. illud: Vnus Deus & Pater omnium, de Patre intelligentum esse dicit. Quid hoc nobis obstat? An negamus Patrem esse illum unum Deum? Sed respondeat istis eodem in loco ipsem Hieronymus: Si, inquit, ut existimant Ariani (& Transylvani) Deus Pater est Deus solus; eadem consequentia solus erit Dominus Iesus Christus. Et sic nec Pater erit Dominus, nec Filius Deus, sed absit ut non sit vel in dominatione Deitas vel in Deitate dominatio. Vnde est Deus & unus est Dominus, quia Patris & Filij dominatio una divinitas est. Praterea & fides una dicitur, quia similiter in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum credimus.

Septimo & vltimo, pari vel maiori etiam cæcitate obiiciunt Augustini locum lib. 6. de Trinitate, c. 9. initio: Videlum, inquit Augustinus, est, an intelligere cogamur, cum dictum est Patri: Ut cognoscant te solum verum Deum; tanquam hoc insinuare voluerit, quia solus Pater Deus

verus

verus est; ne non intelligeremus Deum, A
nisi ipsa tria simul Patrem, & Filium,
& Spiritum sanctum.

Respondemus, satis eodem loco declarasse Augustinum, quo sensu dixerit solum Patrem esse Deum. *Solum* enim dicit, non ita ut Filius & Spiritus sanctus Deus etiam non sint, *ut Ariani* (inquit ibi Augustinus) solent accipere, sed ita ut ipsum etiam Patrem *scorism* ac per se consideratum intelligamus esse Deum, & non tantummodo ut consideratur coniunctim vna cum Filio & Spiritu sancto. Quo quidem pacto ibidem Augustinus explicat Filium etiam *solum* & Spiritum sanctum *solum* esse Deum, & omnes etiam tres personas simul. *Ex Domini ergo testimonio*, inquit, & Patrem unum verum Deum dicimus, & Filium unum verum Deum, & Spiritum sanctum unum verum Deum; & simul Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, id est, simul ipsam Trinitatem, non tres veros Deos, sed unum verum Deum. Haec tenus Augustinus. Atque haec tenus satis multa pro afferenda diuinitate Filij, si tamen de re infinita satis multum dici potest.

C A P V T X X I V.

Probatur etiam, Spiritum sanctum esse verum Deum.

PIRITVM sanctum esse verum Deum, omnes illi hæretici veteres negauerunt, qui Filiū Deum verum esse inficiati sunt. B Idem negant noui Ariani & Samosateniani: quamuis plerunque etiam Spiritum sanctum esse Deum, facile iudicem concedunt, afferentes videlicet eum esse ipsum Deum Patrem, aut quandam potentiam eius. Hac enim ratione putant plerosque locos, qui pro Spiritus sancti diuinitate afferuntur, se posse eludere. Quæ caussa me mouit, ut (quod superius cap. 2. 4. & 5. feci) in hac disputatione prius putauerim esse probandam Spiritus sancti personalem tum subsistentiam, tum distinctionem à Patre & Filio, quam eius diuinitatem. Subsistentia enim & distinctione Spiritus sancti à reliquis personis constituta, maius pondus habere videntur ea testimonia, quæ afferuntur pro illius diuinitate, maioremq; plagam nouis Ariani, tanquam inermibus & imparatis infligunt, qui propterea in cōfutanda Spiritus sancti diuinitate minus accurati & solliciti sunt, quoniam sperant se posse facile respondere, illum nō esse nisi ipsum Deum Patrem, aut

X 3 facul-

facultatem quandam & energiam ipsius. A quo perfugio supra istos exclusimus.

Porro non solum illi hæretici veteres Spiritum sanctum esse negauerunt, qui Filium Deum esse negarunt, sed etiam alij quidam ex Arianis, qui cum Filium denique fateretur Deum esse consubstantiale Patri, contendebant tamen, Spiritum sanctum non Deum, sed Filij creaturam esse. Aduersus quos disputat ex instituto diuus Athanasius in epistolis duabus ad Serapionem.

Fuit etiam hic error Macedonij, contra quem, iubente Damaso, celebratum est Concilium primū Constantinopolitanū. Itemque Eunomij. Arianorum enim, & Eunomianorum, & Macedonianorum vox erat: *Spiritum sanctum non verum, sed peregrinum et adscripticium Deum esse;* vt refert D. Gregorius Nazianenus orat. 5. de Theologia.

Item Valentini error fuit, Spiritum sanctum esse Angelū quendam, vt testatur D. Athanasius in longiori epistola ad Serapionem, post medium.

Quod Valentini commentum non modò quibusdam è veteribus Arianis, vt ibidem refert D. Athanasius, sed etiā Serueto deliri plauit: vt intelligi potest ex eius Dialog. 2. de Trinitate.

Transylvani etiam Seruetiani

A libro 2. cap. 5. Spiritum sanctum Deum esse negat. Sic etiam Franciscus Dauid in actione 3. diei disputationis Albanæ, & alij.

Idem videri potest Philippus Melanchthon negauisse, cum in locis communibus editis anno XLV. fol. 53. dicit: *Quando Spiritus sanctus mittitur, aliquid essentia diuinæ mitti.* Quasi non essentiam diuinam habeat, sed aliquid essentiæ diuinæ, quod est tantudem dicere atque habere nihil essentiæ diuinæ, siquidem hæc omnino est impartibilis.

Quibus hæreticis omnibus videri non iniuria potest Erasmus vel assentiri, vel suffragari voluisse, cum præfatione ad libros Hilarij ita scriptum reliquit: *Audemus, inquit, Spiritum sanctum Deum appellare, quod veteres non sunt ausi.* Méritum profecto, nisi veteres hæreticos intelligat. Nos enim diuinitatem Spiritus sancti testimonis etiam veterum Patrum ita confirmabimus, vt appareat, eos nō modò ausos fuisse Spiritum sanctum Deum appellare, sed etiā integris voluminibus Spiritum sanctū verum Deum esse probauisse, ac iis palā, multisq; modis maledixisse, qui id non cōfiterentur. Sed prius tamen ex Scripturis Spiritus sancti diuinitas probanda est, & ferè methodo eadem, qua superiùs item ex Scripturis probauimus Filij diuinitatem.

PRI-

PRIMO igitur loco probatur his Scripturæ testimoniis, quibus directè significatur Spiritum sanctū esse Deum. I. Actor. 5. *Dixit autem Petrus: Anania, cur tentauit Satanás cor tuū, mentiri te Spiritus sancto? Non es mentitus hominibus, sed Deo.* Est igitur Deus Spiritus sanctus, ut ostēdit rectè ex hoc loco D. Athanas. lib. de cōmuni essentia diuinitatis Patris & Filij, & D. Greg. Nazian. orat. 5. de Theologia, sub finem, & communiter alij Patres.

II. I. Corinth. 3. *Nescitis, quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?* Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Dominus, templū enim Dei sanctum est, quod estis vos. Et I. Corinth. 6. *An nescitis, quoniam membravastra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est?* Et subiūgit mox: *Glorificate & portate Deum in corpore vestro. Quem Deum* (inquit Augustinus epist. 66.) *nisi Spiritum sanctum, cuius corpora nostra dixerat esse templum?* Nec verò illa creatura in nobis tāquam in templo habitat. *Alioqui dico* (inquit Athanasius in Dial. de Trinitate contra Anomeos, prope finē) *vbi tandem in Scriptura dicatur Propheta, vel Apostolus, vel in genere homo quispiam, templum Angeli, vel ullius rei creata?* Vtitur etiam hoc testimonio pro. Spiritus sancti diuinitate rectè inter ceteros Patres D. Basilius lib. quarto in Eunomium, sub finem,

III. Rectè etiam idem D. Ba-

A filius in sermone contra Sabellianos, sub finem, & diuus Athanasius in illis Dialogis de Trinitate, vrgent, Spiritum sanctum tum etiam in Scriptura Deum appellari, cùm appellatur *Spiritus dominus*, vel *Spiritus Dei*. Nulla enim creatura *Spiritus Dei*, vel *Spiritus dominus* appellatur. *Quid enim aliud est Spiritus dominus, vel Spiritus Dei, quam Deus?* ait D. Athanasius.

III. Appellatur quoque Deus Spiritus sanctus à D. Paulo 2. ad Thessalonicenses, cap. 3. cùm inquit: *Dominus autem dirigas corda vestra in dilectione Dei & tolerantia Christi.* Hunc enim locum vrgens D. Athan. in disputatione cū Ario in Niceno Concilio: *Quemnam, inquit, Dominū hic appellari putas? Patrem, an Spiritum sanctum?* Nam Christum expreſe recensuit. Si enim primo loco Patrem hic constitutas; Deus est Spiritus. Sin Spiritum primo loco ibi nominatum confiteris; necesse est, ut eum Dominum quoque concedas. *Quod si Dominus est; nimirū & Deus quoque habendus erit.* Scriptum est enim: *Ego sum Dominus Deus iusus.*

V. Pertinet huc etiam illud testimonium Davidis 2. Reg. 23. *Spiritus Domini loquutus est per me, & sermo eius per linguam meam;* dixit Deus Israēl mibi, *loquutus est fortis Israēl dominator hominum.* Quo loco an non manifestè, Spiritum Domini, vocat etiam Deum Israēlis, fortē & dominatorem?

SECVN-

S E C V N D O probatur ex illis A locis, vbi Scriptura ipsa tanquam sui interpres exponit, loqui de Spiritu sancto quædam testimonia, quæ sineulla controuersia loquatur de vero Deo. Vnde certissimè patet, Spiritum sanctum esse ipsum Deum verum, sicut supra quoque de Filio sumus argumentati.

I. Isaias enim de vero Deo loquitur, cùm dicit cap. 6. *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, &c.* Et dixit: *Vade, et dic populo huic, Audite audientes, et nolite intelligere, et videte visionem, et nolite cognoscere, excaca eorū populi huius, &c.* Hunc autem Deum verum ac Dominum exercituum esse Spiritum sanctum, interpretatus est D. Paulus Actor. 28. Bene, inquit, *Spiritus sanctus loquutus est per Isaiam Prophetam dicens: Vade ad populum istum, et dic ad eos; Aure audieris, et non intelligeris, et videntes videbitis, et non perficietis, &c.* Quod idem Isaiæ testimonium Ioannes Evangelista cap. 12. de Filio, vt suprà vidi mus, interpretatur, quia nimirum idem Deus est, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Quod Cherubini etiam testati in illo loco apud Isaiam sunt, quando propter distinctionem personarum, vt notauit lib. 3. in Eunomium D. Basilius, ad Deum ac Dominum exercituum ter clamarunt: *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth.*

B Itaque pulchrè idem Basilius lib. 5. contra Eunomium, probás ex hoc loco diuinitatem Spiritus sancti: *Propheta Isaias, inquit, Parvus personam inducit, in quem credebant Iudei: Evangelista, Filius; Paulus, Spiritus sancti; unum Dominum Sabaoth, qui visus esset, in communione nominantes. Divisus est enim ipsis sermo de personarum substantia, indivisa manente in ipsis de uno Deo sententia.*

C II. Item Deus verus est, qui loquutus est olim per os sanctorum, qui à seculo sunt Prophetarum eius, vt Zacharias Lucas 1. testatur, & patet ex multis aliis testimoniorum. At Spiritum sanctum esse illum, qui per Prophetas in Scripturis sanctis loquutus est, affirmat Christus Marci 12. Ipse, inquit, David in Spiritu sancto dicit: *Dixit Dominus Domino meo, &c.* Et D. Petrus 2. epist. cap. 1. *Spiritu sancto inspiratis loquutis sunt sancti Dei homines.*

D III. Item, Deus verus est ille, qui Leuitici 16. loquutus est ad Moysem, & præcepit ei, dicens: *Loquere ad Aaron fratrem tuum, ne omni tempore ingrediatur sanctuarium, quod est intra velum coram propitiatorio, quo tegitur arca, ut non moriasur.* Hunc autem qui sic præcepit, fuisse ipsum Spiritum sanctum interpretatus est D. Paulus ad Hebr. 9. Nam vbi præceptum id commemorauit, confessim subiunxit, quid eo voluerit significare Spiritus sanctus: *Hoc, inquit, significante Spiritu*

*Spiritu sancto, nondum propalatam es-
se Sanctorum viam, adhuc priore ta-
bernaculo habente statum.*

IV. Deus item loquitur in Psal. 94. vbi inter cetera inquit: *Nolite obdurare corda vestra, sicut in exacer-
batione secundum diem temptationis in
deserto, &c. vbi tentauerunt me Patres
vestri, &c.* Hunc verò Deum Spiritum sanctū esse, qui fuit in deserto sic tentatus, exponit item D. Paulus ad Hebr. 3. *Quapropter, inquit,
sicut dicit Spiritus sanctus; & cetera
qua recitamus ex eo Psalmo.*

V. Denique, vt multa prater-
eam, quæ sunt huius generis, Deus Israël est is, qui illud promisit apud Hieremiam, cap. 31. *Hoc erit
pactum, quod feriam cum domo Israël,
post dies illos, dicit Dominus, da-
bo legem meam in visceribus eorum, &
in corde eorum scribam eam, & ero eis
in Deum, & ipsi erunt mihi in populum.* Hanc autem noui fœderis pro-
missionem fuisse ipfius Spiritus sancti, diuus Paulus in eadem epi-
stola ad Hebræos, capite decimo:
clarissimè docet: *Contestatur, in-
quit, nos & Spiritus sanctus. Postquam
enim dixit; Hoc autem testamentum,
quod testabor ad illos, post dies illos di-
cit Dominus; dando leges meas in cor-
dibus eorum, & in mentibus eorum su-
perscribentes.*

TERTIO, probatur Spiritus sancti diuinitas ex eo, quod cùm multis in locis Scripturæ, commemo-
rentur omnes præcipuæ Dei crea-

A turæ, vt cœlum, elementa, homi-
nes, Angeli: nusquam tamē in nu-
mero creaturarum ponitur Spir-
itus sanctus, sed cum Patre & Filio
numerari solet; vel certè p se ipse
commemoratur tanquam existēs
extra omnem ordinem creatura-
rum. Si enim ipse una quædā crea-
tura, neque ea postrema est, cur
B non etiam cum creaturis aliis ad
Deum collaudandū à Davide Psal-
mo 148. aut à tribus pueris in ca-
mino ignis Babylonis, Danielis 3.
inuitatur? Cur quemadmodum
dicunt: *Benedicite Angelis Domini
Domino, benedicite cœli Domino, &
alia omnia opera Domini, vt Do-
mino benedicant, adhortantur,
non etiam addunt: Benedic Spiritus*

C *sancte Domino?* Ita enim & D. Atha-
nasius Verbum non esse crea-
turam, seu aliquod Dei opus factum
(siquidem in hoc puerorum can-
tico est prætermisssus) argumen-
tatur serm. 3. contra Arianos, non
procul à fine.

D Ac rectissimè D. Basilius lib. de
Spiritu sancto, cap. 18. *Spiritus san-
cti, inquit, consortium ad Patrem &
Filium, satis hoc declarat, quod non in-
turba creaturarum locatus est, sed so-
litarie pronunciatur.* Huc etiam per-
tinet, quod Spiritus sanctus, quia
non perinde ac Filius assumpsit
ad unitatem personæ suæ naturam
aliquam creatam, nusquam in Scrip-
turis legitur profiteri se inferio-
rem esse Deo, aut illum tanquam

Y Domi-

Dominum ac Deum suum reconoscere, sicut facit Filius propter formam, quā assumpsit ferui. Hinc enim recte etiam probat D. Augustinus libro primo contra Maximinum, Spiritum sanctum secundum naturam suam propriā, quam solam habet, nequaquam esse creaturam aliquam.

QUARTO, probatur ex illis locis, quibus diuinæ naturæ proprietates Spiritui sancto & quæ atque Patri & Filio tribuuntur. IMMENSITAS tribuitur illi Psalmus 138. *Quò ibo à Spiritu tuo, &c.* Et Sapient. capite primo: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum.* BONITAS, Psalmus 142. *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.*

OMNIPOTENTIA, Sapientia 7. C *Omnem habens virtutem.* SAPIENTIA, i. ad Corinthios capite secundo: *Spiritus omnia scrutatur, etiā profunda Dei.* Et ibidem: *Que sunt Dei, nemo nouit, nisi Spiritus Dei, qui in ipso est.*

Quod autem dicitur, Spiritus sanctus scrutari profunda Dei, nō significat, illum non ea nosse, & ideo scrutari, sed contrà potius penitus comprehendere, ut recte aduersus cauillationem veterum hæreticorum asseruit D. Basilus lib. 5. in Eunomium, sub finem, & Idacius Clarus lib. cōtra Varimadum Ariānum. Nam eodem sensu Deus dicitur *scrutans corda hominum*, Hierem. 17. & Sophonias 1.

A Quamobrem eidens demonstratio est, argumentum illud, quo Spiritum sanctum non esse creaturam, in disputatione Athanasij cum Ario in Nicēno Concilio, sub finem, hoc ferè modo probatur: Nulla creatura potest comprehendere Deum; siquidem is incomprehensibilis est, & incomprehensibilis denominatur, non quia nequeat comprehendendi à se, sed quia comprehendendi non potest à creaturis. At Spiritus sanctus comprehendit Deum; siquidem etiam profunda Dei scrutatur: Igitur Spiritus sanctus creatura non est. Quod si creatura non est, Deus est. Omnis enim substantia quæ est, & creatura non est, Deus est. vt etiam D. Augustinus inquit lib. i. de Trinitate, cap. 6.

QVINTO, probatur illis Scripturæ locis, quibus operationes etiam diuinæ Spiritui sancto tribuuntur. Nam CREATIO tribuitur illi, Psalmus 32. *Verbo Domini cœli firmati sunt, & Spiritus oris eius omnis virtus eorum.* CONSERVATIO, Sapientia 1. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, &c.* IVSTITICATIO, i. ad Corinthios capite sexto: *Iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.* Quò pertinent etiam omnes illi loci, in quibus gratia diuina, qua iusti reddimur, dicitur gratia Spiritus sancti. SALVATIO, Apocal.

cal. 14. Amòdò iam dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus suis. P R A E D I C T I O futurorum, Actor. 1. Oportet impleri Scripturam, quam pradixit Spiritus sanctus per os David de Iuda, &c. Et 2. Petri cap. 1. Spiritu sancto inspirante loquuntur sunt Sancti. P A T R A T I O miraculorum, ad Romanos 15. In virtute signorum & prodigiiorum, in virtute Spiritus sancti. V I V I F I C A T I O, seu resuscitatio, Romanor. 4. Si autem Spiritus eius, qui suscitauit Christum à mortuis, habitat in vobis, vivificabit mortalia corpora vestra per Spiritum sanctum inhabitantem in vobis. G V B E R N A T I O Ecclesiæ, ex principali quadam potestate, sicut Pater & Filius eam gubernant, Act. 20. Attende uobis & uniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam Dei. Et Actor. 13. Dixit Spiritus sanctus; Segregate mihi Paulum & Barnabam ad opus, ad quod assumpsi eos. Et Act. 10. Petro autem cogstante de visione, dixit Spiritus ei: Ecce viri tres querunt te. Surge itaque, & descende, & vade cum eis, nihil dubitans, quia ego misi eos. Et rursus Actor. 15. Uisum est Spiritui sancto & nobis. Item Actor. 16. Paulus & Timotheus prohibiti sunt à Spiritu sancto loqui verbum in Asia. L A R G I T I O, atque distributio spiritualium donorum in Ecclesia, 1. Corinth. 12. Hec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult. Et Rom. 5. Caritas Dei diffusa est in cor-

A dibus nostris per Spiritum sanctum. Et Rom. 8. Spiritus vita in Christo Iesu liberavit me à lege peccati & mortis. Et Rom. 14. Non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto.

B SEXTO, probatur aliis Scripturæ testimoniis, ex quibus multiplici ratione apparet, Spiritum sanctum esse æqualem atque consubstantialem Patri & Filio.

I. Quia dicitur unum quiddam esse cum illis, vt 1. Ioan. 5. Tres sunt, qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Et hi tres unum sunt.

C II. Quia æquè in ipsius nomine atque Patris & Filij Baptismo initiare iussi sunt Apostoli, Matt. 28. Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Ac ab illo similiter in Baptismo spiritualiter regeneramur, Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. Et ad Tit. 3. Salvos nos fecit per lauacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti. Pulchrè autem D. Greg. Nazian. orat. 5. de Theol. Si, inquit, non est Deus adorandus Spiritus sanctus, quomodo me Deum (participatione) per Baptismum efficit? Et D. Cyrillus li. 13. thesauri, cap. 1. Natura agitur, inquit, & essentialiter Spiritus sanctus Deus est, quoniam qui ipsum suscipiunt, Dij per gratiam efficiuntur.

D III. Quia Patri & Filio ipse solus in Scriptura anumerari solet,

tanquam eminentior omni ordine rerum creatarum, atque a deo eiusdem essentiæ cum Patre & Filio. Id patet ex illo loco Matthæi 28. atque etiam ex Apostolo 2.ad Cor. 13. *Gratia, inquit, Domini nostri Iesu Christi, & caritas Dei (Patris) & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis, Amen.*

I V. Quia certum est, Spiritum sanctum esse præstantiorem Christo, quatenus Christus quidem est homo. Qua ex re sequitur, Spiritum sanctum esse aqualem Deo Patri & Filio Deo, siquidem noui Ariani & Samosateniani fatentur, nihil præter Deum homini Christo antecellere. Id autem probatur, quoniam Christus, ut homo, virtute Spiritus sancti concipitur, & sanctificatur, Lucæ 1. & vnguitur gratia, Isaïæ 61. *Spiritus Domini super me è quod unxerit me.* Et in desertum ductus est, Lucæ 4. Et obiulit se ad mortem, Heb. 9. Et eiecit Demonia, Matth. 12. Et ad vitam revocatus fuit, Rom. 4. Et blasphemia in Spiritum sanctum est detestabilior, Matth. 12. Quæ & alia huius generis argumento sunt, Spiritum sanctum longè antecellere homini Christo ut homini.

SEPTIMO probatur, quoniam eodem cultu, quo Pater & Filius, presequendus est. Primum enim propter diuinam maiestatem suam, summo cultu dignam, dicimur ipsi eius templo, 1. Cor. 6. *Quem locum pulcherrimè ad hanc rem*

A vrget in epi. 66. D. Augustinus: *Si, inquit, templum facere Spiritui sancto inberemur, sicut fecit Salomon de lignis & lapidibus, utique faciendo templum latriam illi, hoc est, cultum diminum, exhibere conuinceremur. Quantò magis igitur latriam debemus, cui non templum facimus, sed sumus?*

Deinde summus cultus religiosus est ille, qui ei tribuitur cum in eius etiam nomine Baptismus datur, ut notauit lib. 5. contra Eunomium D. Basilius.

Tertiò, latræ etiam cultus est, quod in illum credimus, perinde ac in Patrem & Filium, sicut in Apostolico Symbolo docemur. Quod vrgens D. Athanasius in epistola ad Episcopos Africae: *Nemini, inquit, Christianorum unquam dubium fuit, nos in Deum, non in creaturam credere.*

Quartò, huc pertinet quod Apostolus 1. ad Corint. 6. Spiritum sanctum glorificari à nobis iubet, cum ait: *Glorificate, & portate Deum in corpore vestro.* De Spiritu namque sancto, cuius nos esse templū dixerat, ibiloquitur.

D Quintò, nec solum homines, sed Angeli etiam Spiritui sancto seruiunt. Nam, ut diuus Athanasius in epistola ad Serapionem ait: *Spiritu sancto pariter & Filio minister apud MARIAM est Gabriel,* cum dicit: *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.*

Deni-

Deniq; præceptum illud à Christo repetitum Matth.4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruus,* etiam Spiritui sancto latriam exhibere iubet, vt docet in epistola 66. D. Augustinus: *Unus enim, inquit, cui per latriam seruire iubemur, ista ibi dicitur solus, ut & Pater intelligatur, & Filius, & etiam Spiritus sanctus.* De illo quippe dicit Apostolus: *Nescitis quia corpora vestra tempulum sunt spiritus sancti, &c.*

O C T A V O probatur testimonio Patrum, idque triplici modo.
I. Quia disertis verbis passim affirmant, Spiritum sanctum esse Deum, & què atque Patrem & Filium: vt patet ex multis antiquissimorum etiam Patrum sententiis quæ suprà c. 20. recitauimus pro asserenda Filij diuinitatē.

II. Quia pleriq; illorum iustis etiam voluminibus diuinitatem Spiritus sancti ex professo defenderunt. Ut Athanasius in epistolis ad Serapionem. Basilius li. 3. & 5. in Euomium, & nominatim in lib. de Spiritu sancto. Gregorius Nyss. in lib. ad Eustachium, quòd Spiritus sanctus sit Deus. Gregorius Nazianz. orat. 5. de Theolog. Cyrilus Hierosol. catechesi 16. & 17. Cyrilus Alex. lib. 13. & 14. thesauri, & li. 7. Dialogorum de Trinitate cum Hormia, & lib. alio peculiari quod Spiritus sanctus est Deus, qui liber subsequitur illum 7. de Trinit. Didymus Alex. libris

A duobus de Spiritu sancto. Hilarius li. 12. de Trin. in fine. Ambrosius libris 3. de Spiritu sancto. Augustinus li. 1. de Trinit. c. 6. & li. 1. contra Maximinum, & in epistola 124. ad Pascentium Arianum, & alij multi his posteriores.

B III. Quia summam esse impietatem censem non credere Spiritum sanctum esse Deum, & iis qui id non credunt, grauissimis verbis maledicunt. Athanasius in ep. longiori ad Serapionem non longè à fine: *Qui, inquit, Spiritum sanctum ad creaturas detrahit, impius est & sine Deo, & infideli deterior, & quidam potius quam Christianus.* Et rursus in lib. de beatitudine Filij Dei ad Theophilum: *Maledictus, inquit, qui solum verum Deum Patrem, & unigenitum verum Filium, & unicum verum Deum Spiritum sanctum non confiteratur.* Nec leuior illa diuini Gregorij Nazianz. execratio est, orat. 5. de Theologia: *Celamus, inquit, Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, tres proprietates unam diuinitatem nec gloria, nec honore, necessaria, nec regno diuisam.*

C *Quisquis aliter sentit, nec Luciferum exorientem videat, ut cum Scriptura loquar, nec caelestis splendoris gloriam.* Et idē rursus, oratione in appulsi Episcoporum ex Aegypto: *Blasphemia, inquit, est, non Spiritus sancti diuinitatem afferere, sed eum submovere à diuinitate.* Et D. Cyrilus li. 13. thesauri, c. 1. *Quonodo, inquit, non erunt*

erunt impietatis rei, qui inter creaturem A

audent Spiritum sanctum collocare?

Nec dissimiliter D. Basilius libro

3. in Eunomium: *Quomodo, inquit,*

non manifesta impietatis est dicere, i-

psum Spiritum esse Deitatis exortem?

Item D. Ambrosius lib. 1. de Spi-

ritu sancto, cap. 2. *Eisdem, inquit,*

impietatis est vel Patri, vel Filio, vel

Spiritu sancto derogare. Et D. Au-

gustinus lib. 1. de Trinitate, capi-

te 6. probans diuinitatem Spi-

ritus sancti, quia templum eius su-

mus: *Quid autem, inquit, insanus,*

magis sacrilegum est, quam ut quis-

quam dicere audet membra Christi

(quae sumus nos) templum esse crea-

re minoris secundum ipsos quam sit ipse

Christus? Item D. Hilarius libro

duodecimo de Trinitate sub fi-

nem: *Profundatna, inquit, Spiritus*

sanctus tuus scrutatur et non sit;

Et ego natura sua potentiam creationis nomi-

ne infamabo? Hæc vt innumeræ

alias veterum sententias similes

omittam, abundè satis esse puto,

vt intelligatur fidem de Spiritus

sancti diuinitate perpetuò fuisse

in Ecclesia constitutissimam, & D

nec verè, nec sobriè scripsisse Eraf-

mum, veteres Spiritum san-

ctum Deum appella-

re ausos non

fuisse.

CAPVT XXV.

Respondetur ad hæretorum argu-

menta contra diuinitatem Spi-

ritus sancti.

A m verò noui hostes
Spiritus sancti illud
in primis cōtra illius
diuinitatem vrgent,

B quod nunquam, vt inquiunt, in
Scriptura De° nominatur. Quod
ipsum veteres Ariani & Eunomia-
ni nunquam non etiam inculcare
solebant, vt videre est potissimum
apud D. Athanasium, in Dialogis
de Trinitate contra Anomeos, &
D. Gregorium Nazianzenū orat.
5. de Theologia.

Sed præcedenti c. ostensum est,
C non vno tantùm, sed pluribus in
locis Scripturæ, Spiritum sanctum
Deum appellari, vt 2. Regum 23.
Acto. 5. 1. Cor. 6. &c. Quin etiam
Ioan. 4. Vbi Dominus dicit, *Spiri-*
tus est Deus, Spiritum ipsius sanctū
à Christo Deum appellari probat
D. Ambrosius li. 3. de Spiritu san-
cto, c. II. Quod cùm veteres olim
Ariani agnoscerent, hæc verba ex
Euangelio sacrilegè expunxerūt.
Aduersus quos idcirco Ambro-
sius: *Literas, inquit, potuisse abolere,*
sed fidem non potuisse auferre. Nec e-
nīm vos poteratis obliterare veritatem,
sed illa litera de libro vite nomina ve-
stra delebat. Adde quod satis est,
Spiritui sancto in Scriptura tri-
bui rem ipsam & attributa pro-
pria

pria diuinitatis, vt illum Deum esse credere debeamus, etiam si nusquam in Scriptura Deus nominaretur. Recte enim D. Gregorius Nazian. oratione 5. de Theologia, ad hanc ipsam haereticorum obiectiōnē respondens: *Judaicūm esse*, ait, *relatīvū rebūs syllabas consertari*.

Deinde obiiciebāt haeretici veteres illud Ioan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*. Est igitur Spiritus sanctus etiā per Verbum factus, ac ideo creatura. Respondet D. Gregorius Nazian. orat. 5. & communiter alij Patres, non omnia simpliciter per Verbū facta esse, sed omnia quæcunque sunt facta; Spiritum autem sanctum esse extra ordinem earum omnium rerum quæ factæ sunt. Alioqui posset similiter ex illis verbis colligi, Patrem ipsum esse factum per Verbum.

Tertiò obiiciebant illud Amos 4. *Ego Dominus formans terram & creans spiritum*. Sed respondet Athanasius in epistol. ad Serap. Nazianenius vbi suprà, Basilius lib. 3. in Eunomium, & alij, ibi sermonem esse de vento, non de Spiritu sancto.

Quartò, illud Rom. 8. *Spiritus postulat pro nobis*; igitur est inferior. Sed hoc quomodo sit intelligendum ipse Apostolus ibi declarauit. Postulare enim Spiritus pro nobis dicitur, quatenus *adiuuat*.

A *infirmitatem nostram* (sicut inquit Apostolus) *ut sciamus* quid nobis postulandum sit, & id postulemus quemadmodum oportet. Hac etiam ratione idem Apostolus ad Gal. 4. dixit: *Misit Deus spiritum Filij sui in corda vestra clamantem, Abba Pater*. Nempe quia concitat corda ut id clament. Idem enim est quod

B hic dicit, & quod dixerat Rom. 8. *Accipisti spiritum filiorum in quo clamamus, Abba Pater*. Ut recte notauit D. Augustinus li. 1. contra Maximinum.

Quintò obiiciebant, quod Spiritus sanctus à Patre & Filio mititur. Verùm hæc missio non in equalitatem, sed originis ordinem significat: vt suprà etiam capit. 21. C de Filij missione à Patre, responsum est.

Sextò, quod dicitur Ioan. 16. *Non enim loquetur à semetipso*. Respondet Basilius libro 5. in Eunomiū, inde potius sequi eum creaturam non esse: *Omnis enim creatura rationalis aliquando loqui potest à seipso*. Ut cùm Dominus de Diabolo

D lo inquit Ioan. 8. *Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur*. Quod igitur de Spiritu sancto ait: *Non loquetur à semetipso*; processionem eius significat, per quam vñà cum essentia diuina accipit etiam scientiam à Patre & Filio, sicut infrà suoloco docebimus.

Septimò obiiciebant, q̄ Christus non addidit etiam aliiquid de Spiritu

Spiritu sancto, cum dicit Ioan. 17. *Hoc est autem vita eterna ut cognoscatis resolum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.* Respondet D. Basilius li. 5. contra Eunomium, Spiritum sanctum in illo ipso solo vero Deo, qui est Pater & Filius includi. Quod supra c. II. & 21. confirmauimus.

Ostenuo obiciebant Ariani quidam, apud Athanasium in epistola ad Serapionem, illud Apostoli 1. ad Timoth. 5. *Testor coram Deo & Christo Iesu & electis Angelis, ut hec custodias, &c.* Vnde insipientissime colligebant Spiritum sanctum unum aliquem esse ex Angelorum numero, siquidem Apostolus non illum post Christum nominatim commemorat, sed statim transit ad Angelos.

Hanc verò dementissimam obiectionem D. Athanasius in eo loco multis Scripturæ testimoniis obruit, ex quibus constat, quandoq; etiam Deum & Spiritum sanctum nominari præterito Filio, vt Isaï. 45. & Aggxi 2. quandoq; Deum & hominem aliquem, præteritis Filio & Spiritu sancto, vt Exodi 14. & Lucæ 18. nec tamen inde sequitur aut Filium non esse etiam Deum, aut omnino nihil esse præter Deum & hominem. Non igitur Apostolus Spiritum sanctum ad Angelorum ordinem pertinere, illico significat, si alicubi præter Angelos non eius mentionem

A facit; & ineptum est, vt Athanasius ibi inquit, *necessitatem Apostolo velle imponere, quare non sic & cur non potius ita velita scripsiterit.*

Nonò ad idem figmentum confirmandum adducebant illud Zachar. 4. *Et respondit Angelus qui loquebatur in me, & dixit ad me, &c.* At Spiritus sanctus erat is qui in illo

B Propheta loquebatur: Est igitur Angelus. Respondet facile D. Athanasius, loco citato, hunc Angelum qui in Zacharia secundum visionem quandam loquebatur, creatum Angelum, & ministrum quendam Spiritus sancti fuisse, non ipsum Spiritum sanctum. Quod manifestè probatur ex ipso sermone quem habet ibi ad Zachariam

C Prophetam hic idem Angelus. Dicit enim inter cetera: *Hoc est verbum Domini ad Zorobabel: non in exercitu, neq; in robore, sed in spiritu meo dicit Dominus exercituum.* Vbi patet hunc Angelum de Deo & de Spiritu sancto eius, tanquam utriusq; ministrum, ad Zachariam es-
feloquutum.

D Decimò argumentabatur hoc modo Eunomius: Spiritus sanctus est tertius ordine, ergo etiam natura. Respondet verissime D. Basilius li. 3. contra eundem, nullam esse hanc consequētiā. Tertius enim est, non ordine aliquo secundum gradus inæquales es-
sentiæ, sed secundum originem in essentia eadem.

Vnde-

Vndeclimò vrgebant & hoc argumentum veteres illi hæretici: Spiritus sanctus non est ingenitus, neque genitus: reliquum est igitur vt sit creatus. Quod rursus confirmabant: quia modus procedendi naturalis non est nisi per generationem. Quare si Spiritus sanctus per generationē non procedit, nō procedit naturaliter, sed voluntate & quasi per artē, ac proinde erit aliquid opus factum.

Respondet D. Basilius in sermone contra Sabellianos hoc argumentum *igni infernali traditum* eos qui cogitatione sua volunt eo modo metiri consubstancialis Trinitatis mysteriū. Nam et si ratione non consequamur esse in diuinitate modum alium naturalē procedendi prēter generationem, fides tamen certissimè hoc tradit, à qua non ideo dissentendum est quia rem non intelligimus, cùm etiam constet naturaliter multa fieri quorum non habemus exploratām rationem, vt persequiratur copiosē & eleganter D. Basilius lociscitatis, & D. Gregorius Nazian.orat.5. de Theologia. Ac dicemus de discrimine vtriusque processionis postea li.2. in explanatione mysterij Theologica.

Duodecimò, quanquam ex Partibus nihil (quod sciam) contra Spiritus sancti diuinitatem illius hostes obijcant; possit tamen aliquem fortè mouere quod diuus

A Gregorius Nazianzen. orat.5. de Theologia sub initium, de Spiritu sancto loquēs, inter cetera sic ait: *At verò nostri sapientes partim vim quandam & facultatē ipsum existimarent, partim creaturam, partim Deum, partim utro potius nomine vocandus esset, minime certum atque exploratum babuerunt, ea ratione, ut aiunt, permoti quod Scriptura neutrū horum planè aperteq; demonstrasset.* In quibus D. Gregorij verbis existimare quis posset, non nullum fundamentum habere quod Erasmus (vt c.præced. commemorauimus) falsò ac impiè aiebat, veteres non fuisse ausos Spiritum sanctum Deum appellare.

C tñ à D. Gregorio Nazianzeno in hoc loco vocari nō Patres aliquos Orthodoxos in Ecclesia pbatos & celebres, sed quoscunq; fidem Christianā edoc̄tos, Christiano-que nomine initiatos, etiamsi sint hæretici, siēt fuerunt illi reuera quorum eiusmodi de Spiritu sancto opinione refert.

D Atq; hoc ita esse manifestè probbo. I. Quia D. Gregorius Naz. illos complectitur eo vocabulo qui non sint planè Ethnici. Recitauerat enim proximè antecedētibus verbis opinionem vel ignoratiām potius de Spiritu sancto eorum, inquit, *qui apud Ethnicos Theologie laude magis claruerunt..* Ac tum subiungit: *At vero nostri sapientes, &c.*

Z II. Quia

II. Quia paulò inferiùs eos solos vocat: *Piosq[ue] arg[uit] Orthodoxos, qui, inquit, Spiritum sanctum Deum esse credunt.* III. Quia contra eos qui id non credunt disputationem deinde instituit, & eos tanquam impios tota oratione exagitat atque etiam grauissimis verbis execratur. quæ suprà c. præcedenti recitauimus. Qua vehementia minime alioqui contra Patres aliquos vteretur. IIII. Quia D. Basilius libro 2. contra Eunomium sub finem, confutans *blasphemiam* (vt appellat) Eunomij, qui Spiritum sanctum creaturam nominabat, ita scriptum reliquit: *Ex quo pietatis predicatione denunciatur, neminem in bodiernum usque diem audiuius qui Spiritum sanctum creaturam appellasset.* Non est autem vlo modo credibile D. Gregorium Nazianzenum quivitæ atq; studiorum consuetudine cum D. Basilio coniunctissimè vixit, id de aliquo Patre Orthodoxo audiuisse, quod diuus Basilius non audiuit, præfertim in tam illustri quæstione. V. Quia Patres omnes, qui ante Gregoriū Nazianzenum Orthodoxi ac celebres in Ecclesia fuerunt, diuinitatem etiam Spiritus sancti simul testati sunt in his locis, quos pro Filij quoque diuinitate superiùs c. 20. citauimus. Quam ad rem & D. Basilius lib. de Spiritu sancto, c. 29. adducit testimonia Clemensis Romani & Irenæi, & vtriusque

A Dionysij, Romani & Alexandrini. Hæc paulò fusiùs de loco D. Gregorij Nazianzeni dicta sint, ne cui forte verum videatur illud quod falsò atq; impie scripsit de veteribus Erasmius. Et hactenus de Spiritu sancti diuinitate, atq; adeo de tota tertia assertione ex quatuor illis, quas de fide SS. Trinitatis & vnitatis suprà c. i. suscepimus in hoc primo libro confirmandas. Restat vt dicamus de quarta, cuius erit iam probatio facilior.

CAPVT XXVI.

Vnum & eundē Deum esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum.

C

D

A T R E M , Filium , & Spiritum sanctū non vnum & eundē Deum esse , sed Deos tres , aliqui hæretici tum veteres , tum recentiores senserunt. Ex veteribus ita docuerunt Peratæ apud Theodoreum li. 5. de fabulis hæreticorum, cap. 18. Quin etiam ita sensisse Philoponum refert Nicephorus lib. 18. historia, c. 48. Qui error tēpore D. Anselmi in Gallia cœpit repullulare, vt ex eiusdem Anselmi libro de incarnatione Verbi potest intelligi. Nec ab hoc errore Abbas Ioachimus alienus fuiste videtur , siquidem contendebat Patrem, Filium, & Spiritum sanctum non esse vnam aliquam singularem essentia, sed esse vnum quod-

quoddam collectione & ordine, ad eum modum quo plures fideles sunt vna Ecclesia. Quæ illius sententia in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. c. 2. damnata est. Refert etiam Bernardus de Lucemburgo Raymundum Lullum tres essentias in tribus personis diuinis asseruisse.

Nostra autem memoria Valentinus Gentilis Italus, veterē hanc h̄eresim renouauit. Is enim in suis quibusdam prothesibus Patrem, Filium, & Spiritum sanctū tres esse Spiritus éternos essentiali numero distinctos contendit: ita tamē, vt Pater sit solus summus Deus, & ex se; Filius autem & Spiritus sanctus Dij quidam inferiores, vt qui à Patre suam essentiam productā habeant, tametsi nō ex nihilo, sed ex substantia Patris, vt inquit prothesi ii. Quocirca Patrem vocabat essentiatorem, Filium & Spiritum sanctum, essentiatos. Atq; ob hanc etiam rationem aiebat Patrē esse illum vnicum & solum & immensum Deum qui in Scripturis commemoratur. Ita enim loquitur Valentinus iste in libro quodam suo antitodotorum (vt vocat) antido-
to 3. & prothesi 6. 7. 22. & 24.

Ab huius dogmatis absurditate qui hūc Gentilem sequuti sunt, Tritheitæ sunt dicti. Sunt autem hi verissimè Ariani. Arianorum enim sententia fuit Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum substâ-

A tias tres esse essentiali numero distinctas & inæquales. Vnde Trinitatē esse dicebant instar Episcopi, Presbyteri & Diaconi, qui gradibus dignitatis differunt, sicut refert D. Athanasius in Dialogo de Trinit. contra Anomeos. Nec obstat quod Gentilis & asseclæ Filiū asserunt esse genitum ab æterno. Nam idem etiam quidam ex Arianiis tandem concesserunt, vt D. Aug. cōmemorat li. 6. de Trin. c. 1.

Aduersus hos igitur omnes h̄ereticos assertio Orthodoxa de veritate diuinitatis trium personarum confirmanda est. Cuīus probationem omnem ex his quæ superiùs asserta sunt possumus tali argumento concludere: Verus

C Deus non est nisi vnum & idem numero, sed Pater est verus Deus, & Filius est verus Deus, & Spiritus sanctus est verus Deus: Igitur Pater, & Filius, & Spiritus sanctus non sunt alius & alius Deus, sed vnum & idem numero Deus. Quod non modò Pater, sed etiam Filius, & Spiritus sanctus sit verus Deus, suprà ostensum est. Quare solum hoc in loco supereft confirmanda huius argumenti propositio, scilicet Deum verum non esse nisi vnum numero.

D Et quidē hoc p̄priè Valentinus Gentilis & eius asseclæ nō videntur negare voluisse: siquidē vnum quendam summum & immensum agnoscent Deum, quē dicunt esse

Z 2 solum

343 Cap. XXVI. Lib. I. De Vnit. & Trin. secund. se. Cap. XXVI. 344
solum Patrem. Filium autem, & A II. Testimonio Moysis Deuteronomij 4. *Dominus ipse est Deus, & non est aliis preter unum.* Et ibidem: *Scito ergo hodie & cogitato in corde tuo quod Dominus ipse est Deus, in celo sursum & in terra deorsum, & non sit aliis.* Et capite 6. *Audi Israël, Dominus Deus noster Deus unus est.*
B à nobis probanda, quia, vt paulo antè conclusimus, ex illa euidenter cōsequitur Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, cùm quemlibet eorum esse verum Deum superius constitutum sit, esse vnum & eundem numero Deum, quod directò Valentinus Gentilis & alij hæretici negant.

Probatur autem primùm, testimonii diuinis, ac in primis testimonio ipsius Dei veri, vnitatem atque singularitatem essentiæ suæ clarissimis verbis afferentis Deuteronomij 32. *Videte quòd ego sim solus, & non est aliis preter me.* Et Isa.

43. *Ante me non est formatus Deus, & post me non erit.* Et 44. *Ego primus, & ego nouissimus, & absque me non est*

Deus. Quis similis mei? Et 45. *Ego Dominus & non est aliis, extra me non est Deus.* Et rursus ibi: *Conuertimini ad me omnes sine terra, quia ego Deus, non est aliis.* Et cap. 48. *Gloriam alteri non dabo.* Audi me Iam ego voco, *ego primus & ego unus.* Et Osee 13. *Deum absque dies, & Salvator non est prater*

D

solum Patrem. *Et non est aliis preter unum.* Et ibidem: *Scito ergo hodie & cogitato in corde tuo quod Dominus ipse est Deus, in celo sursum & in terra deorsum, & non sit aliis.* Et capite 6. *Audi Israël, Dominus Deus noster Deus unus est.*

III. Testimonio Dauidis Psalmi 17. *Quis Deus preter Dominum? aut quis Deus preter Deum nostrum?* Et Psalmi 82. *Tu solus altissimus super omnem terram.* Et Psalmi octogesimo quinto: *Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia, tu es Deus solus.*

IV. Testimonio Salomonis 3. Reg. 8. *Stetit autem Salomon ante altare Domini, & ait: Domine Deus Israël, non est similis tui Deus in celo de super & super terram deorsum.* Et Sapient. 12. *Non est aliis Deus quam tu.* Ecclesiastici 1. *Unus est altissimus.*

V. Testimonio Prophetarum ex quibus aliquas sententias prius citauimus.

VI. Testimonio Christi. Matth. 17. *Ut cognoscant te solum Deum verum.* Et Marci 12. *Primum, inquit, omnium mandatum est;* Audi Israël, *Dominus Deus tuus Deus unus est.* Vnde ait illi scriba: *Bene Magister in veritate dixisti, quia unus est Deus, & non est aliis preter eum.* Et Lucæ 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.*

VII.

VII. Testimonio Apostoli Pauli, i. Corinth. 8. *Nobis unus est Deus.* Et ibidem: *Scimus, quia nullus est Deus, nisi unus.* Galat. 3. *Deus autem unus est.* Ephes. 4. *Unus Deus & Pater omnium.* i. ad Timoth. 2. *Unus enim Deus, unus & Mediator Dei & hominum.*

VIII. Ac ne quis desit in hac testificatione sexus, postremò probatur Dei unitas testimonio Annæ matris Samyelis, i. Reg. 2. quæ diuino Spiritu afflata, inter cetera cecinit: *Non est sanctus, ut est Dominus; nec enim est aliud extra te: & non est fortis, sicut Deus noster.*

Cum autem & Deus ipse, se unitum ac solum Deum esse affirmat, & idem alij omnes testes diuini, quos adduximus, testantur, omnino necesse est de unitate singulari ac indiuidua hoc intelligi, non aut de aliqua unitate specifica, quæ pluribus indiuiduis continetur multarum essentiarum singularitate distinctis. Vbi enim plura sunt indiuidua eiusdem speciei, de nullo indiuiduo illius vere dici potest, quod ipsum sit solum, & nullum sit aliud, præter ipsum. Quam enim portentosum mendacium esset eius hominis, qui dicere auderet, se solum hominem esse, & præter se non esse ullam alium hominem? Quod si alij etiam de illo id ipsum affirmarent, nonne similiter mentirentur? Contrà verò, quia Sol, verbigratia, non

A modò specie, sed numero etiam est unicus & singularis; verè, si loqui posset, de se ipso affirmaret, se solum ac unicum esse, nec præter se usquam esse aliquem alium Solem, vt & nos iam de illo verissimè dicimus. Eadem igitur ratione, cum Deus ille indiuidus & singularis, qui in Scripturis loquitur (non enim genus aliquod, aut species Platonica loqui potest) tam s̄pē & seriò affirmet, se solum Deum esse, & præter se nullum esse alium Deum; ac id ipsum Christus, Apostoli, & Prophetæ contestentur; intelligere necesse est, Deum verum, unicum ac solum esse, non secundum rationem aliquam specificam, quæ plures Deos complectatur, sed planè secundum rationem singularem & indiuiduam, sicut Sol est unus; vel certè Deus ipse & Scriptura tota mentitur, quod tantudem est, atque Deum non esse Deum.

B D Id ipsum secundo loco ex ipsa notione veri Dei, quæ est omnium mentibus insita, manifestissima ratione demonstratur, hoc modo: Deus est quædam res summa, simplex, infinitè perfecta, prima causa, & finis ultimus omnium, princeps ac rector totius unituer- si. At, quæ res eiusmodi est; sola & singularis, secundum rationem indiuiduam, necessariò est. Deum igitur, secundum rationem indiuiduam, unicum, solum,

ac singularem esse, confitendum est.

Id eonfirmo sigilatim. Nam si duo Dij sint (verbigratia) numero distincti, & specifica essentiae ratione conuenientes, iam essentia vtriusque erit, secundum indiuiduam quidem rationem, partibilis, & sic neuter summè simplex. Item neuter habebit, vel in persona, vel in essentia sua perfectio nem indiuiduam alterius; & sic neuter erit infinitè perfectus. Item, neuter erit caussa prima rerum: nam, vt dictum est, neuter infinitè perfectus esset; quod autem infinitè perfectum non est, huic aliquid deest: cui autem aliquid deest, id non prima caussa, sed ab aliqua priori caussa est, à qua nimirum non plus perfectio nis accepit; si enim ex se ipsum est, quidnam illi perfectionem li mitauisset? an ipsum ex se maiorem perfectionem, quasi respue re atque repudiare potuit? Item hinc etiam consequens est, vt neuter esset filius ultimus omnium rerum. Nam cū aliquid perfectio nis deest, id tale non est, quod re bus aliis omnibus tanquam præstantissimum quiddam anteponi debeat. Denique, quoniam rerum

fitas non nisi omnium o jone regitur; & optima o regendi, Monarchia imperium vnius; effici a Deum, qui totius vni-

A uersi princeps ac rector est, non esse posse, nisi vnu numero, quem admodum summus etiam Philosophus in duodecimo libro pri mæ Philosophiæ, & sanctus etiam Cyprianus in tractatu de vanitate idolorum concludit.

Postremò, Dei vnitatis illorum etiam omnium auctoritate con firmatur, quivnquam docti ac sapientes habitu fuérunt. Et quidem de Orthodoxis Ecclesiæ Doctoribus dubium nullum esse potest, quin omnes uno consensu vnum ac solum, iuxta rationem indiuiduam, Deum esse afferuerint. Nam, vt ex eorum testimoniis pro Filij diuinitate superiùs, cap. 20. recitatis apparet, hoc illis omnibus in disputatione de Deo propositum fuit, vt & Iudæorum atque Arianorum perfidiam, qui solum Patrem Deum esse voluerūt, confutarent, & nihilominus tam eni Dei Monarchiam aduersus Gentilium vanitatem ab Ecclesia retineri defenderēt. Monarchia autem non est, nisi vbi vnitatis secundum rationem etiam indiuiduam. Videatur hac de re potissimum Ignatius in epistola ad Antiochenos. Iustinus in libro de Monarchia, & in oratione pa rænetica ad Gentes. Tertullianus libro contra Praxeam. Cyprianus de vanitate idolorum. Athanasius in epistola contra gregales Sabellij, & in oratione contra ido-

idola, & in libro de communi es-
sentia diuinitatis. Gregorius Na-
zianzenus oratione secunda de
Theologia, & orat. de natali Do-
mini. Basilius oratione contra Sa-
bellium & Arium. Ambrosius lib.
1. de fide, ca. 1. Augustinus de Tri-
nitate, cap. 4.

Ac pertinethuc, qd Patres etiam
passim dicunt, tres personas di-
uinias non esse tres Deos: vt Ter-
tullianus contra Praxeam. Atha-
nasius in Symbolo. Augustinus li-
bro 2. contra Maximinum, & vbi-
que alij omnes. Qd si essent tā-
tummodò specie vnum Deus, tres
Dij dici possent: sicut dicūtur plu-
res homines, nō obstante illorum
vnitate specifica.

Item, qud passim negant, in
ipsa diuinitate vnum numerum
esse, prterquam in proprietati-
bus personalibus; vt Gregorius
Nazianzenus oratione 3. & Patres
Concilij Toletani, II. capite 1. &
Augustinus lib. 1. contra Maxim.
ante medium. Quo sensu D. Basilius
epistola 141. dicit, Deum non
esse vnum numero: intelligendo ni-
mirum vnum numero affirmatiuè,
vt sit sensus, vnitatem Dei secun-
dum essentiam constare re ipsa ex
collectione alicuius numeri: Quo-
modo vnitas specifica humanæ
naturæ constat ex pluribus natu-
ris, humanis indiuiduis distinctis
quæ cōstituunt vnum numerum.
Theologi autem cùm dicunt, De-

A um esse vnum numero, id intelli-
gunt negatiuè; vt sensus fit, se-
cundum rationem indiuiduæ vni-
tatis, quæ solet constituere nume-
rum, non esse, nisi vnum.

Item, qud exp̄ressè etiam no-
minant essentiam diuinam singu-
larem & indiuiduam. Vt Grego-
rius Nazianzenus in epistola ad

B Euagrium Monachum: *Individua,*
inquit, *summi Numinis natura est.*
Et Augustinus libro primo con-
tra Maximinum: *Pater,* inquit,
Filius, & Spiritus sanctus vnum sunt
propter individuam, eandemque na-
turam.

Item, qud disertè confirmant,
non esse Deum vnum specie, ad
eum modum, quo plures homi-

C nēs sunt quoddam vnum. Vt Au-
gustinus lib. 6. de Trinitate, cap.
1. Cyrillus Alexandrinus lib. II. in
Ioannem, cap. 20.

Qd si aliquando tres perso-
nas diuinias comparant cum tri-
bus hominibus, aut tribus Ange-
lis, tantummodò hac similitudi-
ne ostendere voluit, non minus
esse tria suprà dicta distinta, quæ

D tres Angelos, aut tres homines.
Quo sensu etiam Iustinus in Dia-
logo cum Triphone dixit, prter
Patrem esse *alium*, qui sit etiam
Deus, nempe Filium. Quo-
modo loquendi non voluit si-
gnificare esse alium Deus, sed
esse prter Patrem aliam quan-
dam personam, quæ sit Deus,
De-

Denique, si Pater, Filius, & Spiritus sanctus secundum rationem specificam, non autem singularem & individuam essent unus Deus; quod simul illi sint tria & unum, non esset mysterium tam admirabile & ineffabile, quamvis vobique praedicant Patres. Etenim tres etiam homines sunt eo modo tria & unum, ut patet.

Præter Patres, etiam plerosque Philosophos & Poëtas olim agnouisse unum Deum, ostendit Lactantius lib. i. diuinorum institutionum, & Eusebius Cæsariensis lib. ii. de præparatione Euangeliæ, cap. 9. & Arnobius præceptor Lactantij lib. 3. contra Gentes, & ante hos etiam Iustinus Martyr in oratione parænetica ad Gentes, & in libro de Monarchia, vbi ad hanc rem adducit testimonia Aeschyli, Philemonis, Orphei, Pythagoræ, Sophoclis, Euripidis, Platonis, Menandri. Quam etiam fuisse sententiam Socratis, Aristotelis, & Ciceronis, constat.

Cum itaque verus Deus non nisi unus sit, & non modò Pater, sed etiam Filius, & similiter Spiritus sanctus sit verus Deus, vt superius probatum est, consequitur Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum non tres Deos, sed unicum esse Deum. Quod et si intellectu capi non potest, (vt lib. 7. de Trinitate, capite ultimo Augustinus loquitur) fide certissima tenemus, donec il-

A luce sat in cordibus ille, qui ait per Prophetam: *Nisi credideritis, non intelligetis.*

CAPVT XXVII.

Respondetur ad argumenta hereticorum contra Vnitatem diuinitatis in personarum Trinitate.

B

E d opponunt noui Samosateniani & Ariani aduersus hanc fidem de vnitate veræ diuinitatis in personarum Trinitate, & Trinitatis in Vnitate, argumenta varia, vel potius vanissima sophismata, quæ sunt hoc loco diluenda.

C

Primum argumentum. Quæ doctrina recepta est statim vobique post Christi in cœlos ascensionem, planè est falsa & Antichristiana. Doctrinæ de vnitate diuinitatis in tribus personis, statim post Christi ascensionem fuit in orbe toto recepta, & deinceps conseruata, ut videmus. Igitur ea doctrina omnino falsa est & Antichristiana.

D

Vtuntur hoc deliro argumen-to Transyluanus lib. i. cap. i. & propositionem testimoniis aliquot Scripturæ ita confirmant, vt videri possint planè insanire. Adducunt enim illa: *Videte, ne seducamini. Et: Post discessum meum intrabunt lupi rapaces, non parcentes gregi, Act. 20. Et: Cœcie, ne quis vos educat per inanem.*

inanem Philosophiam. Ad Coloff. 2. Qualis est (inquiunt) ista de vnitate essentie & tribus personis. Et: *Mysterium iniquitatis iam operatur.* 2. Thess. 2. Et: *Antichristus iam nunc est.* 1. Ioan. 4.

Respondemus, esse manifestū vitium in argumento, vel potius evidentissimam insaniam. Nam cùm dicunt in propositione, doctrinam, quæ post Christi ascensionem recepta est, esse falsam, & Antichristianam, vel loquuntur de omni doctrina, quæ tunc recepta in orbe fuit, vel tantum de aliqua, siue quoad aliqua capita. Si de omni; manifestè delirant. Tunc enim non modò dogma de Trinitate & Vnitate, sed etiam de C H R I S T I Resurrectione, de Redemptione, de Baptismo, de Eucharistia, & in summa omne aliud dogma Christianum, quod per Apostolos mundo persuasum fuit, esset falsum & Antichristianum. Si autem intelligunt de doctrina aliqua, seu quoad aliqua capita; tunc quidem verum est, doctrinas quasdam post Christi ascensionem fuisse in orbem inuectas per falsos aliquos Doctores; & id potest confirmari illis Scripturæ locis, quos adferunt: Sed hinc non sequitur illud, quod determinatè concludunt in argumēto, videlicet hanc ipsam doctrinam de Trinitate & Vnitate, quia in orbe fuit recepta, esse fal-

sam & Antichristianam. Negamus enim, hanc esse ex genere illarum doctrinarum, quæ per falsos Magistros fuit inuecta: Quin immò eam à Christo & Apostolis verisimè fuisse traditam, euidentibus testimoniiis demonstramus, quæ suprà suis locis allata sunt.

Ac esset similis paralogismus, B si quis ita concluderet: Animal est rugibile (intelligendo tantummodò quoddam animal, nempe leonem) homo est animal: Ergo homo est rugibilis. Aequè absurdè isti: Doctrina post Christi ascensionem recepta, est Antichristiana (intelligendo tantum quoddam doctrinæ capita; neque enim possunt intelligere omnia, nisi planè insanūt). Doctrina de Trinitate & Vnitate post Christi ascensionem fuit ubique recepta: Ergo est Antichristiana. Logici docent vitium hoc in eo esse, quòd mediū syllogismi in neutra præmissarum accipitur vniuersaliter.

Secundum argumentum: Verus & vnum Deus est Pater Christi: Sed Trinitas personarum. (id est, Pater, Filius, & Spiritus sanctus) non est Pater Christi: Ergo Trinitas hæc non est vnum & verus Deus. Hoc arguento præter Transylvanianos vtitur etiam Blandrata in actione 2. diei, disputationis Albanæ.

Respondemus autem ad maiorem propositionem; Verum &

vnum Deum, non secundum id omne, quod ipse est, hoc est, vt est Filius & Spiritus sanctus, aut tota simul Trinitas, Patrem Christi esse, sed tantummodo secundum aliquid, nempe vt est persona Patris. Quare si maior illa proposicio argumenti sumatur vniuersaliter, vt sit sensus, Deum & quid Deus est, esse Patrem Christi, falsa est: Si autem sumatur particulariter, vt sit sensus, Deum secundum aliquid, quod ipse est, esse Patrem Christi, tunc nihil valet argumenti conclusio. Perinde enim est, ac si hoc modo concluderes: Verus homo est pater principis Transylvaniæ; intelligendo hominem illum determinatè, qui est eius principis pater: Sed Petrus non est pater principis Transylvaniæ: Ergo Petrus non est verus homo.

Sciendum enim est, vocabulum *Deus*, vim habere vocabuli cōmuni, eò quòd natura diuina, licet singularis sit, tamen in tribus distinctis suppositis existit. Quamobrè, vt ex eo vocabulo recte exterratur aliquis syllogismus, operet illud in præmissis quasi vniuersaliter seu communiter accipere, videlicet pro omni eo, quod est Deus. Ut in hoc syllogismo: Deus verus est iustus: Sed Pater est verus Deus: Ergo Pater est iustus. Hic recta est conclusio, & in aliis similibus syllogismis, ubi in altera, p-

A positione aliquid de Deo secundum id omne, quod est Deus, verè enunciatur.

Tertium argumentum. Verus & vñus Deus inuocari à fidelibus potest ac debet per Filium, Dei & hominum Mediatorem. Pater, Filius, & Spiritus sanctus simul, non possunt nec debent inuocari per B Filium Mediatorem: Siquidē Filius non potest esse Mediator noster respectu sui ipsius. Ergo Pater, Filius, & Spiritus sanctus simul non sunt ille vñus & verus Deus.

Hoc argumentum, dicit Bladrata in act. 3. diei, disput. Albanæ, se Genevæ proposuisse Caluino, neq; hunc potuisse illud expedire. Testatur etiam Petrus quidā Melius in act. 4. diei eiusdem disputationis, idem argumentum fuisse propositum Caluino à Serueto quoque, & à Valentino Gentili, & passim tanquam insolubile iactatur à Transylvanis.

Sed nihil facilius expediri potest. Respondemus enim uno verbo, Filium secundum assumptam naturam humanā Mediatoris nostri atq; Redemptoris officio functionem esse, non modò apud Patrē, & Spiritum sanctum, sed etiā apud se, vt ipse simul, quatenus est ille idem Deus, qui est Trinitas, erat humano generi infensus. Ut enim q; Christus sit homo, nihil obstat, quo minus is fuerit hominum Mediator, ita neque q; idem sit Deus, ob-

obstat, quo minus idem secūdum A naturam humanam assumptam sit apud Deum Mediator; immò non potuisset hoc officio Mediatoris perfectè fungi, nisi naturam habere vtriusque extremi, hoc est, Dei & hominis, qui erant partes reconciliandæ. Ita diserte docet D. Ireneus lib.3.ca.20. & D. Athanasius in Dialogis de Trin. contra Anomeos, & serm. 3. contra Arianos, non longè à fine. Et in lib. de incarnatione contra Apolinarium, in fine, & Basilius lib.4.in Eunom. circa medium. Cyrillus libro 12. thesauri, capite decimo, & libro 1. Dialogorum de Trinitate, cum Hermia post medium. Chrysostomus hom.7.in epist.1.ad Timoth. Theodoretus in Dialogo 2. ante medium. Augustinus lib. 9. de ciuitate Dei, ca.15. & lib. de consensu Euangelistarum, capite 35. Leo sermone 1. de nativitate.

Neque obstat, quòd Mediator distingui debet ab vtroque extremo. Distinguitur enim Christus Mediator in proposito ea ratione ab extremis, quòd simul Deus est & homo, atque adeò vtriusq; partis siue extremi natura præditus: Nullum autem horum extremorum (hoc est, neque Deus, vt erat offensus homini, neque homo) simul est Deus & homo. Quam rem in disputatione peculiari de officio proprio Christi Redemptoris & Mediatoris alijs explanaui.

Quartum argumentum: Verus Deus est solus, vt passim prædicat Scriptura: Igitur non est tres personæ. Implicat enim contradictionem, vt qui est solus, sit simul tres. Hoc sophisma ponit etiā in actione 1. diei disputationis Albañæ Franciscus Dauid.

B Respondemus facillimè per distinctionem. Solus quidem est Deus verus, secundum essentiæ rationem, non autem secundum rationem etiam personæ, quo modo noui Iudæi Seruetiani illum solum, vel potius solitarium esse arbitrantur.

C Quintum argumentum etiam Sophisticum: Præter Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum nullus est Deus in diuinis: Sed Pater non est tres personæ, nec Filius, nec Spiritus sanctus: Ergo nullus est in diuinis unus Deus, qui sit tres personæ, atq; adeò nec una essentia, quæ sit Trinitas.

D Huius argumenti clara est fallacia. Primò enim peccat, quia est à non distributo ad distributum. Ut si quis diceret: Præter hunc hominem, & hunc, & hunc, &c. nullus est populus: Sed hic homo non est populus, nec hic, &c. Ergo nullus est populus, qui sit plures homines. Secundò peccat, quia procedit à suppositione personali ad simplicem. Ut si quis argumentetur: Præter hoc individuum humanum, & hoc, &c. nullus est homo,

qui sit species. Sed hoc individuum non est species, nec hoc, nec hoc, &c. Ergo homo non est species. Fallacia est, nam quamvis præter hunc & hunc hominem, nullus homo sit species, accipiendo illum terminum personaliter, ut supponitur, p. individui; accipiendo tamen illum simpliciter, id est, pro suo immediato significato, videlicet pro humanitate in concreto, omnino assignatur homo, qui sit species. Ita in proposito, quamvis accipiēdo illum terminum *Deus* personaliter, prout potest supponi pro personis, quatenus habet conditionem termini communis, non sit aliquis Deus vnum, qui sit Trinitas personarum; accipiendo tamen illum terminū simpliciter, prout supponitur pro illo uno simplicissimo, quod est tres personæ, datur Deus in diuinis, qui est Trinitas.

Sextum argumentum: Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt aliis, & alius, & alius; sed Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus sanctus est Deus: Ergo sunt aliis, & aliis Deus. Sed hæc manifestè variatur suppositio in syllogismi medio. Nam in Maiori, ille terminus; *Pater, & Filius, & Spiritus sanctus*, qui est eius syllogismi medium, accipitur tantum pro personis, quatenus per relatiuam oppositionem ab inuicem distinguuntur præcisè; eo enim modo

A duntaxat verum est, quod sunt alius, & alius, & alius. In Minor autem accipitur pro personis, non solum quatenus distinguitur, sed etiam quatenus sunt vnum in ratione essentia absoluta; sic enim adæquate, & non aliter, conuenit personis, vt sint Deus. Quare simile vitium hic committitur, ac si quis argumentaretur ita: Petrus est musicus: sed Petrus est albus: ergo est musicus albus. Nam hæc similiter variatur medijs significatio seu suppositio. Secundum aliā enim rationē Petrus est musicus, videlicet, ut medicinę artem didicit; & secundum aliam albus, videlicet secundum quoddam corporis accidentis.

C Septimum argumentum: Filius & Spiritus sanctus habent naturā receptam: Pater non: Ergo habet aliam naturam, quam Pater. Sed hæc consequentia eadem facilitate à nobis negatur, qua ab istis fit. Eandem enim naturam numero cōmunicat illis Pater. Nec potest contra mysterium hoc, ex rebus quas nouimus, duci aliquod argumentum concludens, ut patet ex nostris Prolegomenis.

D Octauò, ad hunc locum pertinet illa forma argumenti, qua veteres etiam hereticis frequenter tebantur: Pater est Deus ingenitus, Filius autem Deus genitus: Ergo sunt aliis & aliis Deus, non vnum & idem.

Re-

Respondet D. Gregorius Naz. orat. 3. de Theologia, & D. Basilius li. i. contra Eunomium, & omnes alij Patres, vocabulo *Ingenitus*, non substantiam aliquam, sed negationē processionis ab alio significari: Ac proinde non sequi, quòd Pater sit Deus alius diuersæ substantiæ à Filio, quia sit ingenitus. Est etiam addendum, Filium, non quâ Deus est, sed quâ est talis persona, esse genitū. Quare hinc non sequitur, illum esse distinctum Deum à Patre ingenito, sed distinctam personam.

Vltimo pertinet huc etiam illud Transyluanorum argumentum li. i. c. 5. Nam si in vna diuina essentia tres personæ sint, consequens erit, vt in Deo sit rerū quaternitas, & non modò Trinitas. Id probant 1. Quia nomen essentiæ, & nomina personarum, non sunt synonyma: Ergo nomine essentiæ quarta res quædam significatur. 2. Quia essentia non generat, neq; generatur; quæ competit personis: Ergo est alia quædam distincta res à personis. 3. Quia essentia est quasi fons vnde emanat personæ & relationes illarum: Ergo re ab his distinguitur. 4. Quia cùm in symbolo dicitur, Credo in Deum Patrem; post vocabulum Deus, ponitur virgula. Quasi alia sit res Deus siue essentia diuina à persona Patris, & similiter à persona Filii & Spiritus sancti. 5. Quia

A nisi Deus ille vñus & essentia diuina sit res alia distincta à tribus personis, nullus omnino erit vñus Deus in personis tribus. Nō enim hic vñus Deus, erit persona Patris, nec Filii, nec Spiritus sancti, cùm nulla istarum personarum sit omnes tres personæ.

B Respondeo, nihil minus quam rerum quaternitatem inde sequi. Essentia enim diuina non re, sed ratione à personis distinguitur, vt lib. 3. cap. 3. fusè ostendemus. Nec valent aliquid ea quæ contra hoc obiiciunt Transyluan. 1. Etenim vt nomina aliqua nō sint synonima, satis est quod diuersas rationes in eadem re significant. Quod fit etiam in proposito. 2. Item vt

C persona generet, vel generetur, essentia autem minimè; satis est distinctio rationis essentiæ & personæ fundata in infinitate illius summæ rei quæ est essentia diuina & persona, ex qua infinite fit, vt illa vna res æquualeat rebus distinctis vt distinctis, sicut clarius hoc totum intelligetur ex his que

D de hac distinctione, cap. 29. & 30. dicemus. 3. Omnino autem falsum est, essentiam esse velut fontem vnde manent personæ. Persona enim non ab essentia, sed ab alia persona manat, à qua dicit originem. Quanquam vna quidem persona aliam producit non de nihilo, sed de sua essentia. Quod quemadmodum intelligi debeat,

infra lib.3. explicabimus. 4. Illud A verò quod de virgula obiicitur, planè ineptum est. Primum enim paßim illa virgula in symbolo p-termittitur. Deinde siue virgula interponatur siue non ; semper in ea parte symboli significamus, Deum illum in quem credimus, esse re ipsa quidem personam Patris, ac sola ratione Deū vt Deum, B & Deum vt Patrem distingui: Quæ distinctione potest quidem indicari per interpositionem virgulæ, ac etiam sine virgula interposita intelligi. Nec sequitur, Filium non esse etiam Deum si Deus re ipsa sit eius Pater ; vt sibi imaginati sunt Transylvani. Ille enim ipse Deus est re ipsa non modò persona Patris, sed etiam Filij & Spiritus sancti, vt suprà probatum est: neque Deus Pater à Filio suo est distinctus, formaliter vt est Deus, sed vt est illa persona à qua Filius procedit, sicut suprà cap. 22. respondimus ad argumentum primum. 5. Denique , vt sit unus Deus in tribus personis, non oportet esse præter personas aliquam aliā rem C à personis distinctam ; sed hunc unum Deum dicimus esse aliquid ratione sola distinctum ; nempe ipsam essentiam quatenus in ratione sua absoluta identificat sibi tres illas personas. Quia sanè ratione non minus ipsa essentia est quiddam perfectum atque completum quod nomine illo Deus in

A concreto significari possit, quām si esset ipsa vna quædam res seu persona distincta , vt ex his etiam quæ docebimus lib. 2. & 3. intelligetur.

Alia istorum argumenta, quæ ex Scriptura perperam intellecta extruunt, non propriè & directè pugnant contra vnitatem essentiæ, & personarum distinctionem in illâ, sed contra Filij diuinitatem , quæ idcirco suprà capite 22. refutata sunt.

CAP VT XXVIII.

Conclusio eorum quæ hactenus de hoc mysterio probata & defensa sunt, & quomodo in specie sint diluenda alia quædam argumenta quæ prater sophismata hereticorum subtilius fieri possunt aduersus Vnitatem & Trinitatem personarum.

 Hactenus quidem à nobis confirmata atque defensa sunt ea fidei dogmata, quæ ad distinctionem & vnitatem diuinorum personarum secundum se spectatam pertinent: quam trætationem initio cōiceramus in primum locum ex quatuor, quibus c.i. diximus vniuersam disputationem de sanctissima Trinitate contineri. Ostendimus enim, Patrem , & Filium, & Spiritum san-

sæcūlum esse personas; & tres re distinctas; & harum personarum vnamquamque esse vnum verum ac eundem Deum per eandem es- sentiam diuinā illis omnibus per- sonis communem. Itaq; qualis sit illa res summa & ineffabilis, quæ est vnicus Deus & tres personæ, hæc prior nostræ disputationis pars aperuit. Docuit namque nos fides hanc rē eiusmodi esse, vt ipsa eadem sit vnum quiddam simpli- cissimum, & simul tamen tria: V- num, quatenus secundum abso- lutam essentiæ rationem, est vnuus Deus: Tria, quatenus secundum personæ rationem atq; proprie- tatem, (quæ vt infrā docebimus est respectiva) est & Pater, & Fi- lius, & Spiritus sanctus. Talem esse summam illam atque infi- nitam rem, quæ est Deus, ratio quidem non capit; sed fidei Chri- stianæ certissima reuelatio, quæ supra rationem est, hoc est, ipse- met Deus, asseuerat.

Ac est duplex ratio persuaden- di, prudètissimè nos facere, quòd huic reuelationi, non rem peni- tus intelligendo, sed credendo, assentiamur. Vna cōtinetur com- munibus illis fidei nostræ argu- mentis, siue, vt vocant, motiuis, quibus vniuersam doctrinā Chri- stianam fidei atq; assensione pru- dentum dignissimam esse ostendit. De quibus argumentis egi- mus in eo lib. quem inscripsimus,

A Analy sis fidei. Altera ratio id per suadendi, eademq; disputationis huius propria, est, cùm via atque ratione Theologica dissoluuntur humanæ rationis argumenta, quæ fieri possunt aduersus istud my- sterium, eaque re demonstratur, nō illud esse impossibile, sed tan- tummodò excedere vim intelli- gentiæ nostræ; id quod minimè nos à credendo debet retardare, cùm ipsa quoq; ratio humanæ in- telligentiæ dicit præstantiorem esse oportere summam illam at- que infinitam rem diuinam, quām vt iam à nobis exploratè percipi posset.

B Tunc autem via atque ratione Theologica refellūtur argumen- ta, quæ obiiciuntur aduersus af- fertiones fidei, cùm is qui munus respondendi suscipit, ipsam pri- mūm assertionem fidei tanquam hypothesis apud se certissimam ponit, ac deinde partim ex illa, par- tim ex cognitione atque scientia aliunde comparata, ostendit ar- gumenta eiusmodi esse fallacia.

C D Procedit enim Theologia, seu de- fendat aliquid, seu probet, tum ex cognitione ipsa fidei, tum ex ea- scientia, quæ aliunde ex rebus i- pfis colligitur. Neque verò in re- spondente, sed in obiiciente tan- tummodò vitium est, assertionem eam, de qua disputatur, tanquam aliàs probatam atque certam su- mere.

Re-

Respondentis enim institutum propriè non est probare & euincere id, de quo disputatio est, sed solum id defendere, quod alioqui ipse habet pro certo: Obiicientis autem, id in primis probare & euincere, quod sumit, quodq; respondenti non videtur verum ac certum esse.

Hoc modo posse Theologicè refelli argumenta, quæ contra assertiones huius mysterij fiunt, in genere quidem satis à nobis initio demonstratum est illis documentis, quæ de modo tractandi vniuersam hañc disputationem quasi procemij cuiusdam loco tradidimus. Sed tamen erit illustrior explicatio huius mysterij Theologica, si id ipsum in specie quoq; ostendamus, respōdendo suis locis ad ea argumenta, quæ præcipuas indicent difficultates in assertione huius mysterij. Diluemus igitur in hoc loco primùm argumenta quæ præter sectariorum sophismata hac tenus refuta-ta, fieri possunt contra distinctionem siue pluralitatē (de hac enim obscurissima materia satis mihi videtur dicieleganter, si clarè dicitur, tametsi barbarè) diuinarum personarū. Deinde illa etiam quæ possunt obiici contra illarum unitatem siue identitatem in essentia, vt afferuntur esse unus atque unum Deus. De hac enim unitate pluralitate diuina secundum

A se agimus in hoc primo libro. Postea verò in sequentibus libris eas etiam difficultates expediemus, quæ ad vnumquemque huius disputationis locū (iuxta partitio-nem initio à nobis factam) pertinebunt. Ac ubiq; adhibita forma disputandi scholastica, maioris claritatis gratia, differemus.

CAPVT XXIX.

Diluuntur argumenta quadam ad explicandas præcipuas difficultates, quæ in assertione plurium personarum diuinarū continēt videntur.

Dicitur RIMVM argumentum contra diuinarum personarum plurimalitatē est huiusmodi: Si sunt plures personæ diuinæ, consequens erit, nullam earum esse rem simpliciter infinitam: carabit enim vnaquæq; re illa atque perfectione alterius, per quam ab ea distinguitur, id est, proprietate personali, seu respectiva alterius. At hoc absurdum est: siquidem persona, quæ infinita non est, non est verè diuina: Non sunt igitur plures diuinæ personæ.

Respondendū est, nequaquam id esse consequens. Et quod dicitur in confirmatione, carere vnam personam re atq; perfectione alterius, hoc est, relatione siue proprietate

prietate alterius personali, distinguendum est. Si enim intelligatur præcisè, quatenus personæ opponuntur, & distinguuntur ab inuidem; omnino conceditur. Sin verò intelligatur simpliciter, ita ut nullo modo vna persona habeat proprietatem atq; perfectionem alterius; negandum id est. Quamvis enim, ut vna persona ab altera distinguitur, nō habet perfectionem alterius; habet tamen, ut est vnum in essentiacum illa. Et satis hoc est, ut simpliciter sit infinita. Nam infinitas personæ non solùm ex perfectione personalis proprietatis, sed maximè etiā ex ratione essentiæ (ut ita dicam) conflatur: cū essentia sit de ratione personæ, & idem cum illa. Vnde satis intelligitur, vnamquamque personam diuinam esse infinitam hoc ipso, quod in essentiæ obtinet quidquid est perfectionis in aliis personis.

Quocirca ut explicitur facilius similia argumenta quæ ex distinctione & oppositione personarum ad concludendum personas nō esse infinitè perfectas, peti possunt; in promptu habendum est, nihil secundum oppositionem relativam distinguui ab altero in diuinis, quod non etiam sit idem cū illo quatenus habet in se quoq; rem atq; rationem absolutam essentiæ, in qua proinde etiam habet quidquid est perfectionis in altero, id quod sufficit ad suū infi-

A nitatem. Ioannes enim in epist. i. c. 5. non solùm affirmat, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, tres esse, hoc est, esse personas distinctiones propter oppositionem relatiuam, sed etiam de his ipsis distinctionis personis addit: *Et hi tres unum sunt*, propter essentiam in qua conueniunt. Et eadem ratione apud B Ioan. c. 14. Christus ipse dicit: *Ego in Patre, & Pater in me est*. Et c. 10. *Ego & Pater vnum sumus*. Ac præclarè D. Athanasius in orat. contra Sabellij gregales, hāc distinctionē & simul identitatē (ratione essentiæ) diuinarum personarum, explicat illis verbis: *Filius, inquit, identitatem habet cum Patre, & tamen ipse interim Pater nō est, sed unitus natura cum Patre*. Et à D. Dionysio, 2. c. de diuinis nominibus eodem sensu dictum est diuinas personas esse coniunctas in vnum discretè & discretas coniunctim. Et similiter D. Gre-

C gorius Naz. orat. in sancta lumina inquit; *distinguui Deum indistinctum & connecti distinctum*. Quia scilicet hoc propriè est quod fides de mysterio SS. Trinitatis ponit, ita personas suis proprietatibus distinguui ut simul illæ ipsæ sint vnum & idem ratione essentiæ. Hoc autem fundamento posito, manifestè consequitur, non posse ex distinctione personarum colligi quod altera persona perfectione alterius in re ipsa careat, ac ideo non sit infinitè perfecta: habet enim quid-

b quid

quid rei & perfectionis est in altera, quatenus est etiam vnu & idem cum illa. Hoc enim sensu D. Athanasius in orat. contra Sabellij gregales, Orthodoxè dixit: *Perfectam etiam paternitatem in Filio subsistere.* Et rursus ser. 4. contra Aria. paulò post initium: *Quidquid est, inquit, Filius, id vniuersum est propriu, id est intimu, substantia Patris.* Ac deniq; hæc intima existētia vnius personæ in altera, ratione cuius vna habet quidquid perfectionis in altera est, vocavit Damascenus li. i. c. ii. πολυχάρηση, quam Theologi nōnunquam circumcessionem Latinè nominant.

Secundum argumentū. Vel pluralitas personarum est necessaria in ente infinito, vel non. Si nō est, ergo non est vlo modo ponenda in Deo: Totus enim Deus secundū id omne quod in eo est, est ens necessarium. Si autem necessaria est, ergo etiā in vnaqualibet persona diuina, vt persona est, debet esse pluralitas personarum; quod absurdum est. Patet consequētia. Nam persona etiā est ens infinitū.

Respōdendum est: esse quidem pluralitatem personarum necessariam in ente infinito, quale Deus est; quādoquidem ex reuelatione fidei compertum habemus eam in Deo esse; & alioqui etiā scimus nihil in ipso Deo esse quod sit contingens seu non necessariū. Quan-
to autem inde infertur, oportere

A etiam esse in persona infinita pluralitatem talē; concedimus, si sermo sit de persona diuina secundū totam suam realitatē, ex quā constat ipsius infinitas. Sic enim vt in essentia diuina est pluralitas personarum, consequenter etiam est in persona diuina, cuius nimur res atq; infinitas constat etiam ex diuina essentia. Sicut enim verè dixit Christus: *Ego in Patre, & Pater in me est, ratione essentiæ; ita etiā verissimè dixisset: Ego & Pater sumus in Spiritu S. & similiter Spiritus S. & Pater sunt in me.* Quod perinde est ac dieere, in vnaquaq; diuina persona esse plures personas diuinas seu pluralitatem diuinorum personarū: *Manent enim mutuò in seipsis diuina psonæ,* vt Orthodoxè docuit D. Dionysius 2.c. de diu. nom. & oēs alij Patres passim confirmant.

Ceterū hīc simul aduertendū est, neutiquam posse pluralitatem esse personarum in ente infinito, quod est Deus, & persona diuina, nisi etiā essent in diuinis vnitates personarū, quatenus personæ relatione opponuntur. Nam sicut omnis multitudo constat ex vnitatis; ita pluralitas omnis personarū ex vnitatis personarum; nec aliud absq; manifesta contradictione intelligi potest. Quocirca si propterea quod personarum pluralitas in ente infinito necessaria sit; in argumēto, pposito colligatur plures personas esse oportere

tere in persona quavis diuina, ut est etiam vna persona, quādoquidem etiā ut vna est infinita: distinctione opus est. Nam vērum est, in persona diuina, ut secundū rationem suā vnitatis completā & adæquatā in re ipsa est vna, esse personarum pluralitatem, quatenus essentia illius est plures personæ. Sed tamē non ita in persona diuina, ut vna, sunt plures psonæ, quasi ipsa ut est vna, sit personæ ille plures. Tunc enim non esset vna; & consequenter si nō essent in diuinis quādam vñæ personæ, nulla omnino esset ibi personarum pluralitas, ut dictum est. Neq; verò ad infinitatem vnius personæ, ut est vna, necesse est ut sit plures psonæ, sed satis est, ut verè plures personæ sint in ipsa. Sicut verè Pater est in Filio (iuxta Christi sententiam) quamuis Pater non sit ipse Filius.

Tertium argumentum. Vnitas essentiæ diuinæ in vna hypostasi, ad omnia omnino sufficit, quæ possunt esse necessaria in ente infinito, quale est D^er: Ergo superuacanea est in tali ente pluralitas personarū, atq; adeo omnino non est. Antecedēs probatur, quia vnitas essentiæ est simpliciter infinita. Quid autē omnino vel in Deo vel extra Dēū est, ad quod id non sufficiat q̄ simpliciter infinitum est?

Respondeo. Verissimū est, vnitatem essentiæ diuinæ simpliciter infinitam esse prout est in re. Sed nego tunc argumenti consequen-

A tiam. Ratio autem cur negem, est, quoniam illa vnitas in re non esset infinita simpliciter, atq; adeo neq; ad omnia sufficiens, nisi esset etiā, ut est, plures personæ. Ex hac enim pluralitate constat etiam eius infinitas. Quare talis pluralitas superuacanea nō est. Neq; verò hoc temerè dicimus, sed reuelatione diuina eruditī, quæ talem esse omnino rationē infiniti ac summi illius entis certissimè nos docet.

B Quartum argumentū. In diuinis nihil est, quod nō sit de intrinseca ratione & quidditate essentiæ diuinæ, sumēdo sanè rationem eam & quidditatem obiectiuē, ut est in re ipsa. Atqui pluralitas personarum non potest esse de intrinseca ratione essentiæ diuinæ: Ergo talis personarum pluralitas in diuinis nō est. Maior ppositio per se clara est. Nā quidquid est in Deo, Deus est. Minor ppositio tripliciter. Primo, quia tunc essentia diuina non esset summè simplex, siquidē contineret intrinsecè realitates distinctas. Secundò, quia inde sequetur essentiam diuinam nō esse ens vnum per se, sed per aggregationē. Etenim ex pluribus entib. in actu perfectis, ut Philosophus docet, non potest constare vnum per se. Atqui plures personæ diuinæ sunt entia perfectissima & completissima: Ergo minimè potest ex illis vñ per se constare. Quod rursus hanc ratione confirmatur. Pluralitas personarum creatarum non

potest constituere vnum ens per se; idq; ob eam caussam, quia sunt in actu perfectæ: Ergo multò minus id poterit pluralitas diuinorum personarum, cùm sint infinitè perfectæ. Tertiò eadem minor inde probatur, quòd si de ratione essentiæ sunt tres personæ, ergo de nulla persona per se affirmari poterit, q̄ sit essentia diuina, quādoquidē nulla persona est tres personæ: non enim Pater (verbi gratia) est etiā Filius, & Spiritus sanctus.

Respondeo falsam esse omnino argumenti minorem: quin immò asserimus personas esse prorsus de ratione & quidditate diuinæ essentiæ. Primùm enim ita docet D. Athanasius in orat. contra Sabellij gregales; vbi explicans propriam & adéquatam rationem diuinitatis: *Vniuersa, inquit, plenitudo & integritas Deitatis est Pater ut Pater, & Filius ut Filius.* Et infrà: *Idē, inquit, de Filio & Spiritu sancto est existimandum.* Iam si diuina essentia est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, vt tales sunt: igitur Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt de ratione essentiæ diuinæ. Et clarissimè idē Athanasius serm. 4. contra Arian. nō longè ab initio dicit: *ipsam proprietatem Patris, essentiam Filii constitutere.* Idem docet D. Gregorius Naz. orat. in sancta lumina: *Vnum, inquit, in tribus diuinitas est, & tria vnum ea in quibus diuinitas est, vel, ut magis propriæ, inquit, loquar, tria sunt*

A ea que ipsa diuinitas est. Et in epistol. ad Euagrium monachum, cùm is obiecisset, videri diuinā essentiam compositam, si ex tribus ipsa personis constat; nequaquam D. Gregorius Naz. negat, illam ex tribus personis esse constitutam, sed aliis modis conatur defendere eam nihilominus non esse compositam.

B Omnes quoq; alij Orthodoxi Patres, cùm fatentur, essentiā vnam & (quod idem est) vnu Deum esse tres personas, pcul dubio intrinsecè & essentialiter tres personas esse intellexerunt: Cùm in Deo ipso nihil insit extrinsecum vel accidentarium essentiæ suæ. Idem docet scholasticę Theologię principes D. Thomas i. p. q. 27. art. 2. ad

C 3. arg. Et infrà li. 3. c. 3. ostēdemus, personas ab essentia nullo modo formaliter ex natura rei distingui. Vnde euidenter sequitur esse illas de adéquata ratione essentiæ.

Itaq; neganda est, vt dicebam, argumenti minor. Ad primam autem illius probationē, respondeatur, non obstatre eiusmodi perso-

D narum pluralitatem simplicitati essentiæ diuinæ. Vt enim respōdet Gregorius Naz. Euagrio monacho; nequaq; de diuinis personis distinctis, ita vt de aliis distinctis rebus, quę compositionē in creaturis faciunt, cogitandū est. Conuenit enim his personis nō modò vt secundum oppositionem relativam distinguantur, sed simul etiam

tiam vt secundum rationem absolu-
tam sint atq; constituant quid-
dam vnum simplicissimum quod
est ipsa essentia diuina.

Sed vrgebit hoc modo aliquis:
Personæ diuinæ sunt in diuinis,
non solùm quatenus re ipsa sunt
vnum & idem absolutum, sed e-
tiam quatenus relatione oppo-
nuntur, atque adeò, vt etiam sunt B
distinctæ & plures: At quidquid
est in diuinis, secundum omnem
rationem quæ ibi est, oportet esse
intrinsecum essentiæ diuinæ: Er-
go personæ non solùm, vt identi-
ficantur, secundum rationem ab-
solutam, sunt quiddam intrinse-
cum essentiæ, sed etiam vt distin-
guuntur, atq; adeò videtur sequi
illud idem quod prius, scilicet, es-
sentiam non esse summè simpli-
cem.

Respondeatur; Cöcedendo qui-
dem, vt probatur, personas, etiam
vt distinctas, re ipsa esse intrinse-
cè in essentia & idem cum illa, sed
tamen hęc pluralitas nō obstat illi
summa simplicitati quam essentia
habet, vt illæ ipsæ personæ op-
positæ & distinctæ, simul etiam in
ea identificantur. Ratio est, quia
pluralitas hęc personarum non
est pluralitas rerum aliquarum,
quæ, vt distinctæ sunt, componant
aliquid vnum, quod vlo modo
sit perfectius quolibet compo-
nente; sed est simpliciter plurali-
tas personarum, quę non est com-

A positio, vt patet etiam in personis
creatis. Ex hoc igitur, quod re ipsa
de quidditate essentiæ sunt perso-
næ, vt etiā plures sunt, & non solū
vt sunt idem in ratione absoluta;
solùm concluditur id, quod fides
tradit, de mysterio sanctissimæ
Trinitatis: nempe quidditatem
seu rationem illam summam, quæ
re ipsa est essentia diuina, habere
ex se, & vt sit plures personæ, quæ
pluralitas nō est compositio pro-
pter rationem dictam, & vt etiam
sit quiddam vnum simplicissimū.
Neq; ista duo pugnant. Nam sim-
plicitati solùm obstat pluralitas,
quæ est tantum pluralitas, & non
etiam identitas; itemquę plurali-
tas compositionis alicuius vnius
quod sit perfectius componenti-
bus. Quod si quis in proposito vi-
terius vrgere velit compositionis
vocabulum, statim incidet in que-
stiones inanes de nomine.

D Ad secundam probationem il-
lius Minoris argumenti quarti,
respondeo, quod dici solet: Ex
pluribus entibus in actu perfectis
non posse constare vnum per se;
tantummodo verum esse, quando
plura entia perfecta non sunt etiā
vnum quiddam per identitatem,
vt vsu venit in rebus creatis. Vbi
autem plura sunt etiam vnum per
identitatē, sicut sunt in mysterio
Trinitatis; nihil obstat illorū aut
perfectio aut distinctio, quo mi-
nus constituatur ex illis vnu quid-
dam

dam per se. Atque ex hoc ipso patet responsio ad confirmationem illius secundæ probationis. Causa enim cur plures personæ creatæ non possint constitutere vnum per se, est, quia non sunt etiam vnum per identitatem, sicut sunt personæ diuinæ.

Ad tertiam denique probationem respondeo. Quamuis unaquaque persona non sit tres personæ, est tamen aliquid, quod est idem, & nullo modo ex natura rei distinctum à tribus personis, & quod in se etiam continet totam illam rationem trium personarū intrinsecam essentiæ. Hoc autem satis est, vt unaquæque persona per se sit diuina essentia: neque opus est, vt sit etiam ipsæ tres personæ, quatènus distinctæ sunt inter se. Quod aliquo modo possumus exemplo declarare. Si enim de intrinseca essentia hominis non solum esset animal rationale, sed etiam eadem essentia hominis, haberet quandam aliam rationem, quæ actu, sine vlla distinctione formalis ex natura rei, contineret totum id, quod est animal rationale; hoc ipso præcisè, quod aliquid esset res essentiæ hominis sub illa ratione, satis intelligeremus id esse essentiam hominis. Ita igitur in proposito: Cùm essentiæ diuinæ intrinsecè competit, vt sit non modo personæ, vt distinctæ sunt, sed etiæ vnum quiddam absolutum

A simplicissimum, quod actu sine vlla distinctione ex natura rei, continet totam illam rationem personarum distinctarum inter se; satis unaquæque persona est essentia diuina hoc ipso quod est illud vnum absolutum, quod est tres personæ distinctæ, licet nō sit etiæ ipsæ personæ distinctæ. Nā quia ratio essentiæ diuinæ est, vt sit quoq; tres personæ distinctæ; necesse est, nullam personam esse etiæ personas distinctas; siquidem tunc tolleretur omnis personarū distinctio. Et quamvis, vt dictum est, inter vnum illud absolutum quod est essentia, & personas distinctas, nulla sit actualis distinctio; tamen est inter hæc distinctio quædā virtualis quæ sufficit, vt persona quælibet sit illud vnum absolutum, quod est etiæ aliæ personæ, & tamen non sit aliæ personæ: sicut sequenti capite declarabimus. Ac mihi videtur D. Gre. Naz. orat. 5. de Theolog. hanc rem totam preclarè indicasse cum subtiliter dixit: *Filius non est Pater, sed quod Pater: Nec Spiritus sanctus est Filius, sed quod Filius.* Atq; ita (inquit ibi) inconfusa trium personarum distinctio in una diuinitate natura conseruatur. Et in eandem sententiam D. Aug. in Psal. 48. conc. I. *Quidquid (inquit) est Pater quod Deus est, hoc est Filius, hoc est Spiritus sanctus.*

Quintum argumentum. Ex infinitate Dei demonstrant Theologici, & nominatim D. Thom. I. p. q. II.

q. ii. impossibilem esse pluralitatem Deorum: Ergo ex infinitate personæ diuinæ potest etiam demonstrari, impossibilem esse pluralitatem personarum; vel si hoc demonstrari non potest, neq; illa demonstratio Theologorum valebit. Respondeo: Negandam esse consequentiam. Nam pluralitas Deorum esset pluralitas rerum diuersarum, quæ in nulla identitate conuenirent. Si quæ autem res ita diuersæ & distinctæ sunt, fieri non potest, vt quælibet illarum sit infinitè perfecta; cùm necesse sit alteram carere simpliciter perfectione alterius. At verò pluralitas personarum non est talis; est enim coniuncta cum conuenientia identica in eadem essentia diuina, ratione cuius vna persona distincta habet quidquid est perfectionis in altera, vti suprà in responsione ad argumentum primū satis declaratum est.

C A P V T XXX.

Respondetur ad alia quadam argumenta, quæ ostendunt in hoc propriè difficultatem, quod vna essentia afferitur in tribus personis.

 D U E R S V S vnitatem etiam diuinæ naturæ, secundum quam tres diuinæ personæ, licet inter se diinguantur, afferuntur

A esse idem Deus, atque adeò res eadem; occurunt præcipue tria argumenta, quæ sunt dissoluenda, vt Theologica explicatione mysterium hoc magis illustretur. Primū est huiusmodi: Si Pater (verbi gratia) secundum essentiam est unum & idem re cum Filio, & secundum proprietatem suam personalem re ab eo distinguitur; Consequens est, vt idem in re ipsa sit, & non sit aliud quiddam; atq; adeò, vt idem de eodem affirmari & negari possit. Nam Pater secundum essentiam, & secundum proprietatem suam personalem est quiddam vnum & idem; quod tamen secundum essentiam dicitur esse idem, quod est Filius, & secundum proprietatem non esse. At hoc cōsequens pugnat cum illo certissimo principio: Quodlibet est, aut nō est; siue, De uno & eodem, non verum est idem affirmare & negare: Ergo & assertio vnde id consequitur.

B Respondendum est, proprietatem personalem, hoc est, relationem paternitatis & essentiam in Patre, quamvis actu non distinguantur re ipsa; distingui tamen (vt loquuntur Theologi) virtualliter. Quod nihil aliud est, quam rem, quæ est paternitas & essentia in Patre, cùm sit simpliciter infinitè perfecta, & quivalere etiā distinctis, vt distincta sunt, atq; adeò perinde sine vera contradictione idem

idem de illa re , vt est paternitas, negari , & de eadem, vt est essentia, affirmari posse, ac si, vt est paternitas , & vt est essentia , distingueretur re ipsa actu. Principium autem illud: Quodlibet est, aut non est, intelligendum est de quolibet vno & eodem, quod neque actuali, neque virtuali distinctione , quæ in perfectione infinita fundata sit, distinguitur. Nam si aliquid vnum virtualiter ob infinitam sui perfectionem distinguatur, hoc est, si per infinitam perfectionem distinctionis ut distinctis æquualeat; non minorem perfectionem habet, quam si actu haberet distinctionem. Vnde, sicut si esset actualis distinctione , posset tunc fundare veritatem affirmatiæ & negatiæ propositionis re ipsa; ita etiam est credibile, quod iam possit cum virtuali distinctione , cui nihil omnino deest propter infinitatem, & propterea ad omnia sufficit. Quanquam nos quidem nunquam possumus omnino capere, quomodo ea virtualis distinctione ad hoc sufficiat: sed tamen neq; hoc ipsum possumus ex iis q; nobis sunt nota, impugnare: quippe cum illud ens diuinum infinitè sit altioris ordinis, & obstat diuina reuelatio quo minus illam propositionem vniuersalem, de eodem actu non potest secundum rem ipsam idem affirmari & negari, accommodemus etiam illi enti diuino:

A sicut eadem reuelatio obstat aliis argumentis similibus contra assertiones fidei de rebus diuinis, vt supra docuimus in plegomenis.

Atque ex hoc eodem fundamento oportet ferè omnes huius materiæ difficultates explicare. Hinc enim videbimus infra lib. 3. quomodo et si re sint idem essentia & persona; tamen propter distinctionem virtualem, essentia ut essentia, re ipsa sit comunicabilis, & persona ut persona non ite. Quod autem aliqui in huiusmodi difficultatibus recurrunt ad distinctionem rationis ex parte intelligentiæ nostræ; non satis firmum perfugium id est, ubi disputatur de affirmatione & negatione identicae eiusdem de aliquo, non solùm secundum diuersas rationes formales de re conceptas, sed etiam secundum rem ipsam materialiter (ut ita dicam) sicut in hoc mysterio oportet sape disputare. Quare illo potius fundamento in distinctione illa virtuali à doctissimis Theologis constituto, vten dum céso in hac materia ad eiusmodi difficultates expediendas.

Verú aduersus hoc ipsum fundatum obiiciet hic aliquis, infinitatem quidem perfectionis illius entis diuini, in qua virtualem illam distinctionem stabilimus, posse quidem valere ad hoc, ut si quid est perfectum, id de ente infinito affirmetur; non autem ad hoc

ad hoc vt aliquid perfectum negetur de ente infinito: cùm videatur fanè infinitati potius perfectionis repugnare, vt aliquid perfectionis illi per negationem detrahatur: nos verò illa etiam, quæ perfectionis in re diuina sunt, propter illam distinctionem de re diuina negare; vt quum dicimus, illud quod est Pater, vt est Pater, non esse Filiū, verbi gratia.

Respondendum est, infinitatem obstarere quidem quo minus aliquid perfectum negetur ita de re infinita, vt duntaxat negetur, & non etiam alia ratione affirmetur re ipsa de illa; quia tunc careret simpliciter illo. Quod autem aliquid ita negetur de re infinita, vt etiam affirmetur propter virtualem distinctionem, minimè repugnat eius infinitati, immò est id maximè illi consentaneum; vt etenim æquualeat rebus distinctionis in fundanda videlicet veritate affirmationis & negationis, sicut exposuimus. Quod totum ex reuelatione ipsa fidei de hoc mysterio, atque adeò de conditione infinitatis illius summi entis, colligimus: quæ reuelatio nullo argumento refutari potest, quantum sit admiranda.

Sed rursus obiectionem ita vrges: Ergo illa res quatenus de illa aliquid negatur, non est infinita. Respondeo: Ea quidem ratio ne præcisè concedo. Sed est infi-

A nita, quatenus re ipsa illi conuenit, non solùm vt non sit illud, quod de illa negatur, sed etiam vt alia ratione virtualiter distincta illud ipsum sit. Vnde quia utrumque istorum, videlicet & vt sit, & vt non sit illud, re ipsa semper est in re coniunctum; semper etiam res ea diuina, de qua idem secun-

B dum distinctionem virtualem affirmatur & negatur, est re ipsa infinita. Quamvis cùm nos quidem inadæquato quodam concepitu præcisè duntaxat consideramus negationem, nondum consideramus id, per quod adæquate illa res est infinita: quia nondum consideramus quidquid illi rei adæquate re ipsa competit: non

C est autem res illa infinita, nisi secundum id totum, quod adæquate habet, atque adeò secundum quod idem affirmatur & negatur de illa secundum distinctionem virtualem.

Quid igitur? dicet postremò aliquis. Erit ne concedendum, rem diuinam, quæ est Pater, esse finitam, quatenus non est Filius?

D Respondeo: Minimè, sed tantum ea quidem inadæquata ratione præcisè, non esse vel potius non cognosci esse infinitam. Neque enim secundum quemcunque inadæquatum conceptum rei oportet rem esse vel infinitam, vel finitam: sed satis est, vt alterutrum ei concueriat secundum id totū, quod

c res

res ipsa est, & esse intelligitur. Totum enim, quod est in re, spectari oportet, ut intelligatur quantum perfectionis res habeat, vel quantum ei desit. Quod si res diuina, quae est Pater, ad eam spectetur non solum secundum id, quod non est, sed etiam secundum id totum, quod est, ut percipitur ab ipso Deo & a beatis, simpliciter est infinita, ut iam ante diximus.

Secundum argumentum ducitur ex illo etiam notissimo principio: *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se.* Vnde consequi videatur, si Pater & Filius secundum proprietas suas personales, hoc est, secundum paternitatē & filiationē, sunt idem cum essentia diuina, & huius ratione unus & idem Deus; nequaquam ipsos posse inter se distinguere; aut si inter se sunt distincti, non esse illos unum & idem in tertio, nempe in essentia diuina.

Ioan. Capreolus in 1.lib.sent.d. 2.q.3.a.1. ut respondeat ad hoc argumentum, tres adfert in proposito explicationes illius principij seu maximæ, quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se. Prima est, intelligendū id esse de his quæ sunt eadē vni tertio re & ratione: alioqui non esse generatim verum, ut patet in actione & passione, quæ quamuis cōcedantur esse idem re cum motu, quia tamen differunt ab illo ratione, non sequitur, quod actione sit passio. Quoniam igitur

A pprietates personales distinguitur ratione ab essentia; non sequitur eas esse idem inter se propterea quæ sint idem re cum essentia. Atque ita respondet S. Thomas ad id argumentum 1.p.q.28.a.3. Secunda expositio est, illa quæ sunt eadem vni tertio, esse eadem inter se, vel esse eadem alicui, quod vtrique; extremerum identificatur, & ita esse in praesenti. Nam paternitas est eadem cum essentia quæ identificatur paternitati & filiationi. Tertia expositio, quam etiam Caietanus 1.p.q.28.a.3.adhibet, est, quæ sunt eadem vni tertio, esse eadem inter se, quoad id solū, in quo sunt eadem cum tertio. Et sic esse in praesenti. Nam paternitas & filiationē sunt eadem inter se, quoad rationem absolutam & essentiale, in qua tanquam in tertio quodam identificantur.

Ceterū nulla istarum explicationum videtur esse satis commoda. Non prima. Nam quamvis sola distinctio rationis extremerum à tertio impedit, quo minus extrema sint inter se idem secundum suam etiam formalem rationem; non impedit tamen, quo minus, ut sunt re eadem cum tertio, sint etiam re eadem inter se, ut patet in illo ipso exemplo actionis & passionis. Quamuis enim actio & passio non sint idem secundū rationem formalem; tamen re ipsa quidem sunt idem etiam inter se, hoc

hoc ipso quod afferuntur esse re A idem cum tertio, nempe cum motu. Quod cum ita sit, non est illa prima expositio sufficiens ad propositum nostrum. Nam filiatio & paternitas, non tantum ratione, sed etiam re inter se distinguuntur, ac sunt duas res quædam; cum tamen sint re idem cum tertio, nempe cum essentia diuina. Quod quemadmodum non repugnet, superest explicandum aliud, quæ ex distinctione rationis eiusmodi proprietatum ab essentia diuina. Nam non obstante ea distinctione rationis, videntur ea proprieates propter illam Maximam debere esse re idem inter se, quandoquidem re sunt idem cum tertio.

Secunda etiam expositio minus adhuc commoda videtur. Nam dicere satis esse, ut quæ sunt eadem vni tertio, sint eadem alicui, quod identificetur cum illis, perinde est ac dicere, satis esse, ut sint eadem vni tertio. Illud enim quod identificatur illis, est tertium. Unde sic respondere ad argumentum, solum est concedere assumpptum, videlicet filiationem & paternitatem esse realiter idem vni tertio, & nihil dicere ad consequentiam, qua inde, vi illius Maxima infertur, esse quoque realiter idem inter se.

Tertia deniq; expositio eodem tertio laborare videtur. Nam quod

dicitur paternitatem & filiationem esse idem inter se secundum rationem absolutam & essentiam, perinde est ac tantummodo dicere, esse idem in tertio. Illa enim ratio est quoddam tertium, in quo identificantur. Item hæc tertia expositio auget argumenti difficultatem. Nam sic argumentabitur aliquis:

Quæ sunt eadem vni tertio, quoad id, in quo sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se: sed paternitas & filiatio, quoad suā realitatē, sunt eadē vni tertio, ergo realiter quoque sunt eadem inter se. Atque hoc est argumentum Aureoli apud Capreolum loco citato, quod non satis dissoluit 1. par. quæst. 28. art. 3. Caietanus,

C nec verò ipse Capreolus.

Facilius igitur & cōmodius & quidem ex mente etiam Theologorum omnium respondere possumus, illam Maximam intelligendam esse, quando tertium ex sui ratione habet tantummodo, ut sit re vnum; si autem ex sui ratione non solū habet, ut sit re vnum, sed etiam, ut sit re plura, non potest verificari illa Maxima de tali tertio: inferre enim ex idētate extermorum in tali tertio, q̄ illa inter se extrema non sint re distincta, sed eadē; esset perimere naturā talis tertij, ut patet. Quoniam igitur in proposito nostro illud tertium, scilicet diuina essentia, est talis res, quæ in sua ra-

c. 2 tione

391 Cap. XXX. Lib. I. De Vnit. & Trin. secund. sc. Cap. XXX. 392
tione includit etiam relationes, A diuina est Filius: Ergo hic Pater est
seu proprietates personales dis- Filius. Ac proinde non consistet
tinetas realiter, nihil efficit argu- personarum distinctio cum essen-
mentum ex illa Maxima petitum. tia & unitate, neque est contrario.
Distinguenda enim ea Maxima in Respondendum est, in rei veri-
proposito est, iuxta doctrinam tate non esse expositoriū, sed fal-
traditam suprà in Prolegomenis. lacem eum syllogismum. Nā me-
Si enim intelligatur vniuersaliter dius terminus in syllogismo ex-
de omni omnino tertio etiam in- positorio ita debet significare rē
finito quale diuina essentia est, fal- singularem, vt ea res singularis ex
sa est; neque ex inductione ex re- se non habeat etiam esse plura rea
bus creatis collecta, potest ita v- liter: alioqui æquualebit eiusmo-
niuersaliter probari, cùm obstat di medius terminus termino com-
reuelatio diuina quo minus ean- muni, qui p̄inde nisi in altera pre-
dem esse rationem putemus in il- missarum distribuatur completere,
la etiam summa re, quæ est diuina hoc est, nisi accipiatur vniuersaliter,
essentia, vt docuimus in Prolego- consequentia erit nulla. Ut si
menis. Si autem intelligatur ea quis ita argumentetur: Animal est
Maxima de omni tertio, quod lupus: Equus est animal: Ergo e-
duntaxat habet, vt sit revnum, cu- quus est lupus. Hic enim quia me-
iusmodi sunt res omnes creatæ; dius ille terminus, *animal*, nec in
sic vera est; sed tunc non potest ex Maiore, nec in Minore supponi-
ea Maxima colligi, proprietates tur pro omni animali, sed pro di-
personales, quia sunt re idem cum ueris; consequentia est nulla, pro-
tertiio, quod est essentia diuina, ppter variam suppositionē medijs.
esse etiam re idem inter se. Est enim Sic igitur in proposito, quoniam
essentia diuina alterius rationis essentia diuina, quamvis sit singu-
tertium, vt diximus. laris, tamen ex se est etiam plura rea-
liter, hoc est, plures personæ; & quia

Tertium argumentum conti- netur quodam syllogismo, qui es- se videtur ex eo genere syllogis- morum, qui expositoriij syllogis- mi vocantur, & certò concludunt. Potest enim quispiam ex fidei as- fertationibus hactenus confirmatis talem formā syllogismi aduersus illas ipsas deducere: Hic Pater est hæc essentia diuina: Et hæc essentia

B singularem, vt ea res singularis ex se non habeat etiam esse plura rea liter: alioqui æquualebit eiusmo- di medius terminus termino com muni, qui p̄inde nisi in altera pre missarum distribuatur completere, hoc est, nisi accipiatur vniuersaliter, consequentia erit nulla. Ut si quis ita argumentetur: Animal est lupus: Equus est animal: Ergo e quus est lupus. Hic enim quia me dius ille terminus, *animal*, nec in Maiore, nec in Minore supponi tur pro omni animali, sed pro di ueris; consequentia est nulla, pro ppter variam suppositionē medijs. Sic igitur in proposito, quoniam essentia diuina, quamvis sit singu laris, tamen ex se est etiam plura rea liter, hoc est, plures personæ; & quia D ideo terminus essentia æquualebat, quoad propositum, termino com muni; oportet, vt ille syllogism⁹ factus bonus esset, terminū essen tia, qui est medius, in maiori, aut minore completere distribui. Ut quando in Maiori dicitur: Hic Pa ter est hæc essentia diuina; sensus esset: Hic Pater est omne, quod est

est essentia diuina. Vel certè cùm in Minore dicitur: Hæc essentia diuina est Filius; sensus esse deberet: Omne quod est essentia diuina est Filius. Tunc autem, quamuis syllogismi forma esset bona, tamen assumptæ propositiones essent falsæ: quia aliquid est essentia diuina, quod non est Pater. Est enim essentia diuina Filius, & Spi-

A ritus sanctus, qui non est Pater. Et similiter aliquid est essentia diuina, quod non est Filius, nempe Pater, & Spiritus sanctus.

Atque hactenus in hoc primo libro, quæ ad personarum Trinitatem in unitate diuinitatis secundum se attinebant, confirmata & defensa & non nihil etiam explicata sint.

LIBER SECUNDVS, DE IIS QVAE PERTINENT AD PERSONAS INTER se comparatas.

CAPVT PRIMVM.

Quenam, & quam varia sit secundum fidem Orthodoxam diuinorum personarum inter se comparatio, & qua in hoc genere trattari possint, questiones Theologicae.

Mnis persona-
rum diuinorum
inter se compa-
ratio est secundū
aliquem illarum
ordinem. Et qui-
dem, vt D. Gregorius Naz. orat. i.

B de pace sub finē verissimè ait: *Sola ipsa adoranda Trinitas, quo ordine er-
ga se sit, intelligit.* Sed quamvis id i-
psi perspicue non intelligamus,
credimus tamen per fidem certif-
simam edoc̄ti, & vnum quendam
ordinem inter diuinās personas

c 3 non

non esse, & alios quosdā ordines, A quos intelligentia nostra distinguimus, inter eas esse, ratiōe quo- rum possint diuersa ratione comparari. Non est in diuinis personis ordo aliquis perfectionis, secun- dum quem aliqua persona sit vel duratione prior, vel perfectione melior, vel naturā atq; potestate præstantior, quām alia. Est tamen B nihilominus inter diuinis perso- nas quadruplex ordo, vt non sine certa methodo atque ordine do-ctrinam omnem quæ ad hunc lo- cum pertinet, complectamur. Pri- mus ordo est originis, nempe vt in-telligimus personam vnam pro- cedere ab altera. Secundus ordo est relationum, secūdum originem. Nā quatenus Pater, verbi gratia, genuit Filium, & Filius est genitus à Patre: Pater secūdum rationem eius originis refertur ad Filium relatione paternitatis, & Filius relatione filiationis ad Patrem. Tertius ordo est equalitatis, qua- tenus omnes tres personæ diuinæ & perfectionis magnitudine, & æternitate, & potentia intelligun- tur esse pares. Quartus ordo (vt docendi caussa sic appelle) est mis-sionis, vt nimirum vna diuina persona ab altera mitti dicitur.

Hi omnes ordines, cùm in per- sonarum diuinarum distinctione fundati sint, consequenter ab il- lis hæreticis negantur, qui, vt su- prā lib. i. cap. 5. commēmorau-

mus, aliquam esse in Deo perso- narum distinctionem, impiè ne- garunt. Nominatim autem de Eu- nomio refert li. i. contra eundem D. Basilius quòd dixerit: *Non opor- teret dicere, in Deo ordinem esse: quia ordo, inquit, posterior est ordinante.* Contra quem Basilius: *Non intellexit, inquit, aut ultrò occultauit, quod est quedam ordinis species non ex no- stra positione consistens, sed ad natura consequentiam contingens. Vetus ignis ad lucē que in ipso est. In his enim prio- rem caussam dicimus (caussam hīc dicit more aliorum etiam Grēco- rum Patrum, pro principio) poste- rius autem id, quod ex ipsa est: non in- terhallo hec inter se disparantes, sed ra- tione causam (id est principium) priorem causato (id est producto) intelligentes. Quia igitur ratione ordi- nem in Deo reprobatur?*

Et quidem, quod attinet per se ad ipsam assertionem fidei, nullo negotio ex euidentibus testimo- niis diuinę Scripturę probari pos- sunt illi omnes ordines diuina- rum personarum, quos docendi caussa quadripartito numeraui- mus. O R D O quidem originis, quēm & Augustinus lib. 4. super Genes. cap. 34. & 35. (propterea, quod illo diuina natura personæ procedenti communicatur) or- dinem naturæ vocat; probatur manifestè illis locis: *Ego ex Deo processi.* Ioannis cap. 7. Et: *Spiritus veritatis qui à Patre procedit.* Ioan- mis

nis cap.14. Item illis omnibus locis, quibus Filius genitus à Patre dicitur. Loquuntur etiam de hoc ordine originis siue processionis Concilia & Patres pro fide unitatis & distinctionis personarum à nobis suprà libro i. capite 20. citati. Ac nominatim illum assertunt Iustinus in confessione reæ fidei, Tertullianus libro contra Praxeam. Gregorius Nazianzenus oratione prima de Filio, & oratione in sancta lumen, &c. Qui etiam docent, diuinam naturam per originem ei personæ, quæ procedit, communiciari.

Ex qua doctrina error coaguitur eorum Sectariorum, qui (vt refert Genebrardus libro primo de Trinitate) autotheani nominati sunt, eò quod senserint Filium habere diuinam naturam à se, non à Patre. Nam si Filius, vt persona est, producitur à Patre; eo ipso fatendum est illum habere diuinitatem à Patre. Hoc enim in re nihil aliud est, quam Filium, vt persona est, produci à Patre subsistente in illa eadem natura, quam habet Pater. Quo ipso Filius habet eam naturam à Patre. Quod si alioqui autotheani fateantur, Filium in ratione personæ procedere à Patre; aperte pugnant secum. Nam eo ipso falso est, quod aiunt, non habere illum Deitatem à Patre.

A Quidquid verò sit de illorum sententia & mente (Nullum enim ab ea factione, quod sciam, satis apertum scriptum euulgatum est) habemus præter testimonia paulò antè citata Ioannis cap. 7. & 14. quibus etiam patet, Filium habere Deitatem à Patre & non ex se, etiam alia ad hanc rem propriè accommodata. Ioannis cap. 5. *Sicut Pater habet vitam in semetipso, ita dedit Filio, &c.* Et capite sexto: *Ego vino propter Patrem.* Et capite septimo: *Ego scio eum, quia ab ipso sum.* Et capite decimo: *Quod dedit mihi Pater, maius omnibus est.* Et Matthæi cap. undecimo: *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo.*

C Sed argumentantur autotheani, vt refert Genebrardus. 1. Quia essentia nō generatur. Respondeatur. Filius non habet essentiam à Patre tanquam productā aut genitam, sed tantum vt communicatam, hoc ipso, quod Filius producitur subsistens in illa. 2. Quia ergo est (inquit) precariò Deus. Respondeatur. Nihil minus sequi, quandoquidem naturaliter eum Pater produxit. Tribuit etiam Genebrardus hunc errorem Caluino li. i. instit. cap. 13. Sed reuera si attente Caluinus legatur, tantum videbitur voluisse, Filium, vt Deus quidem essentialiter est, ex se esse, & solummodo, vt persona est, esse ex Patre. Id quod verum est: Nam

Nam licet verissimè Patres & Cō-
cilia asserant, Deum esse ex Deo,
acciendi vocabulū Dei perso-
naliter, vt scilicet significat quoq;
personam ipsam Patris & Filij:ta-
men Filius quatenus essentialiter
Deus est, id est, vt est illud vnum
simplicissimū quod est Deus, non
est ab alio, quia vt sic, est quid ab-
solutum. Quod si hoc tantū alij
hæretici, quos autotheanos no-
minant, voluerunt, non esset cum
illis hac de re certandum. Nam &
in eo sensu videtur Epiphanius
hæresi 69. Filium appellasse auto-
theon.

O R D O autem relationum se-
cundum originem, illis itidem
Scripturæ testimoniis certissimè
probatur, in quibus ipsæ diuinæ
personæ nominibus relatiuis no-
bis significantur. vt nomine Pa-
tris, Filij, Verbi, Spiritus sancti.
Nam & Verbum, alicuius dicen-
tis est Verbum; & Spiritus etiam,
alicuius est Spiritus. Ac passim
relationibꝫ distinguuntur diuinæ per-
sonas asserūt S. Patres; D. Diony-
sius 2. c. de diu. nom. Athanasius
orat. 2. & 4. contra Aria. & in Dia-
log. de Trin. contra Anomæ. pag.
664. Gregorius Naz. orat. 1. & 4.
de Theolog. Basilius in serm. de
fide, & li. 1. & 2. contra Euno. Cy-
rillus li. 7. thesau. c. 1. Augustinus
li. 5. de Trin. c. 3. & 5. & c. Et ita etiā
in Concilio Toletano XI. c. 1. & in
Florentin. exp̄s̄ definitum est.

A Quocirca & ab Orthodoxis o-
mnibus tanquam certissimum a-
xioma ponitur, in diuinis omnia
esse vnum, vbi non obuiat relatio-
nis oppositio. Id quod ex illo Con-
cilio Toletano & Florentino præ-
sertim sess. 18. colligitur.

O R D O verò æqualitatis suprà
lib. i. satis probatus est, cùm diui-
nitatem Filij, & Spiritus sancti ex
plurimis testimoniis Scripturæ sa-
cræ, ac nominatim c. 17. ex iis quæ
consubstantialitatem diuinarum
personarū declarant, demonstra-
remus. Nā quæ persona verè Deus
est, nulla re vel ratione potest esse
aliâ persona inferior. Atq; ad hoc
maximè aduersus hæreticos com-
probandum Orthodoxi olim Pa-
tres studium suum omne contu-
lerunt.

O R D O denique missionis non
potest euidētius significari, quām
significatur illis testimoniis: *Qui
me recipit, recipit eum qui me misit.*
Matth. 10. Et: *Misit Deus Filium
suum.* Ioann. 3. Et: *Spiritus veritatis,
quem ego mittam vobis à Patre.* Ioan.
14. Et: *Quem mittet Pater in nomine
meo,* &c.

Sed cùm hæc ex fide comperta
sint, quædā præterea de vnoquo-
que ordine istorum Theologicè
disputantur, quæ cùm explicata
sunt, mentem mirificè illustrant
atq; confirmant, ne vllis vel hære-
ticorum, vel gentilium Philoso-
phorum cauillationibus à fide SS.

Tri-

Trinitatis dimoueatur. Nam de ordine originis superest explicandum, 1. Qui tandem fiat ut processio siue produc^{tio} diuinæ personæ in natura diuina locum habere possit, nec tamē ideo natura diuina ex se imperfecta sit, quamvis recipiat in se personæ processionem? 2. Qui potuerint in diuinis esse plures quam vna processio? ponit enim fides, ibi esse processiones duas, alteram Filij, & alteram Spiritus sancti. 3. Cum omnis processio sit secundum aliquam operationem, docendum est etiam secundum quas operationes existant in diuinis illæ duæ processiones? 4. Item, docendum quænam sit ratio & discrimen illarum processionum, & quam ob rem processio Spiritus sancti non æquè sit generatio atque processio Filij? 5. Explicandum, quod nam sit proprium vniuersiūque processionis principium, hoc est, vnde habeat originē Filius, & unde etiam Spiritus sanctus? 6. Disputandum etiam vtrum ita necessariò Spiritus sanctus procedat etiam à Filio, vt ab eo distingui non posset nisi ab eo procederet? 7. Si non modò à Patre, sed etiam à Filio afferatur procedere Spiritus sanctus; videndum est, vtrum Pater & Filius sint vnum & idem principium Spiritus sancti, an vero plura? 8. An & quomodo istiusmodi productiones siue pro-

A cessions diuinorum personarum sint de aliquo, vel ex aliquo? constat enim ex fide non esse prorsus ex nihilo. 9. Per quam viam atque potentiam divina aliqua persona principium sit processionis? 10. Denique docendum est, vtrum & qua ratione operationes illæ diuinæ, secundum quas existunt ille processiones, sint voluntarie?

B De ordine etiam relationū est præterea quod Theologicè differtur, 1. An non omnino contra rationem sit ponere relationes in diuinis? 2. Quænam & quot relationes teales ibi sint secundum originem? 3. Num eiusmodi relationes omnes realiter inter se distinguantur? 4. Quid relationes eiusmodi in illa re diuina præstent? Vtrum personas ipsæ constituant & distinguant? & an id præstent ipsæ solæ? 5. Item vtrum eadem relationes, propriæ quasi notæ siue notiones personarum sint, & qua ratione?

C De ordine item æqualitatis, 1. explicare oportet, quomodo diuinorum personarum perfecta ex omni parte æqualitas possit cū ordine originis, qui est inter easdem, consistere? 2. Num secundum istam æqualitatē peculiaris aliqua relatio realis præter relationes originis inter diuinas personas afferi debeat?

D Ad extremum de ordine quoque missionis, 1. explicandum est, quid

quid propriè sit , personam ali- A
quam ab alia mitti? 2. Ad quo-
nam effectus mitti diuina perso-
na posset? 3. Vtrum persona que-
libet à qualibet mitti posset? De
his igitur rebus omnibus , ne in
huius tractatione mysterij omit-
tamus explicationem Theologi-
cam , ordine nunc dicemus , idq;
(vt res obscurissimæ faciliùs per-
cipi possint) aperto & simpli-
citate sermonis.

CAPVT II.

*Explicatur prima quæstio de ordi-
ne originis sive processionis diu-
narum personarum , superiori
capite proposita.*

PRIMA quæstio de ordine originis erat , qua ratione proces-
sio in summa illa per-
fectione diuinæ naturæ locum ul-
lum habere posset? Sunt enim
argumenta quædam , quæ id fieri
non posse , euincere videtur: qui-
bus proinde si responderimus ,
responsum à nobis erit quæstio-
ni propositæ. Ratio enim com-
modissima explicandi huius ma-
teriæ difficultates est , cùm ex i-
psa ratione mysterij , suprà libro
primo diuinis testimoniis confir-
mata , diluuntur argumenta quæ
contra illud humana ratio obii-
cit.

Primum igitur argumentum
contra processionem assertio-
nem est: Nam inde sequitur in di-
uinis esse potentiam passiuam si-
ue receptiuam , quod absurdissi-
mum esse ostendit nominatum D.
Thomas I. part. quæst. 25. artic. 1.
Id probatur. Nam si in Deo est
processio ad intra (vt Theologi-
loquuntur) manet in Deo id , quod
procedit , atque adeo in ipso Deo
recipitur. Quod si recipitur , cer-
tè potentia ibi ad recipiendum
est. Si enim in Deo non est poten-
tia ad recipiendum id quod pro-
cedit , quomodo potest esse pro-
cessio alicuius in Deo , quod ma-
neat in ipso?

Respondeatur , minimè ideo se-
C qui , quod in Deo sit potentia pas-
siua. Ratio est , quia ad potentiam pas-
siuam vel receptiuam , qualis
non est in Deo , non satis est quo-
modocunq; posse recipi , aut ma-
nere aliquid in illa , sed requiritur
vt in se illa potentia passiuia care-
at perfectione eius quod recipi-
tur , atque adeo vt indigeat illo ,
D quasi in se per identitatem nullo
modo illud habens. In diuinis au-
tem id , quod procedit , recipitur
in eo à quo procedit per identi-
tatem naturæ , cui identitatì non
obstat distinctio personalis eius
quod procedit ab eo à quo pro-
cedit , vt patet ex reuelatione fi-
dei primo libro confirmata. Cùm
autem obiicitur , non potuisse re-
cipi

cipi in Deo quod processit, si potentia recipiendi in Deo nulla est; ad hoc suprà libro I. capite 22. respondimus, non esse quidem in Deo potentiam passiuam Physicam, qualem iam descripsimus, (neque enim ea requiritur) esse tamen potentiam simpliciter, siue (vt vocant) Logicam, id est, verè ibi posse illud, quod procedit, manere, & recipi in re, à qua procedit, per identitatem naturæ, non per aliquem modum perficiendi Physicum.

Secundum argumentum. Si via proceſſio in Deo est, sequitur, illud, à quo procedit aliquid in diuinis esse imperfectum; vt pote in se carēs perfectione eius quod ab ipso procedit. Nam si ex se habet alterius perfectionem; ergo nihil præter illud supererit quod possit procedere, vel certè superuacanea proceſſio est: Quandoquidem etiā sine proceſſione tota perfectio eius quod procedit, est in altero à quo dicitur procedere.

Respondeo. Illius summæ rei, quæ Deus est, ea omnino ratio est, vt & necessariò sit ibi aliud ab alio secundum personalem distinctionem saluavnitate naturę procedens, & ea demum ratione perfectio procedetis, tum in eo quod procedit, tum in eo à quo procedit, existat per identitatem naturæ. Ita fit, vt neque id, à quo alte-

A rum procedit, perfectione procedentis careat, neque impossibile aut superuacaneum sit alterum procedere; cùm personaliter nihilominus distinctum ab eo à quo procedit sit, & talis ratio & quiditas sit illius rei diuinæ, vt nisi eiusmodi proceſſio intercederet, non posset vel procedetis, vel eius à quo id procedit, perfectio constare. Hanc enim vim esse huius magni mysterij docuit nos reuelatio diuina suprà lib. primo confirmata. Neque verò nostra admiratio, ex dissimilitudine rerum creatarum nata, valere debet ad hoc mysterium impugnandum, sed potius ad illud maximè suspiciendum, vt patet ex dictis C initio huius materiæ.

Tertium argumentum. In omnibus processionibus id, quod procedit, habet diuersam naturam ab eo, à quo procedit. In diuinis hæc naturæ diuersitas esse non potest; ergo nequit esse in diuinis proceſſio. Sed hæc formam argumentandi nihil contra mysterium hoc valere, suprà in prolegomenis manifestè ostendimus; cùm mirū non sit, si longè diuerrissima sit ratio illius proceſſionis diuinae, quæ distat infinito interuallo ab omnibus proceſſionibus rerum creatarum.

CAPVT III.

Explicatur secunda questio de ordine originis suprà proposita capite I.

E c v n d a q u e s t i o
erat, quia potuit in diuinis esse ampli⁹ quā
vnica processio? hoc est, quomodo potuit processio
etiam esse Spiritus sancti præter processionem Filij seu Verbi?
Quam questionem ut explicemus, proponenda simpliciter atque diluenda sunt aliquot argumenta, quibus id fieri non potuist̄ se videtur probari.

Primum argumentum. In diuinis re ipsa tantum est vnica actio, quæ eadem est intellectio & volitio: Ergo vna tantum processio illi correspondet. Respondeatur negando consequētiam. Nam licet intellectio & volitio diuina sint eadem actio, virtualiter tamē sunt duæ distinctæ, id est, eiusmodi est illa actio, quæ re ipsa est intellectio & volitio diuina, ut propter suam infinitam perfectionem perinde possint illi duæ processiones realiter distinctæ respondere, atq; si re ipsa essent ibi duæ actiones actu distinctæ. Neque enim tunc intellectio & volitio diuina haberēt maiorem perfectionem, quā iam habent, licet sint idem. Et ita perinde iam sufficiunt ad duas processiones.

A Secundum argumentum. Vna processio in diuinis requirit simpliciter totam perfectionē quam habet illa vnicā actio, quæ re ipsa est intellectio & volitio: Ergo vnicā tantum processio potest esse per illā. Probatur consequentia. Nam impossibile est, ut alicui actioni respondeat processio aliqua ultra perfectionem illius:

B Si ergo vnicā processio exhaustit (ut ita dicam) totam actionem diuinam, sequitur non esse aliam præter vnicam. Antecedens verò probatur, quia vnicā processio requirit simpliciter perfectionem infinitam in actione: Sed illa actio non habet plus quā infinitā perfectionem simpliciter: Ergo vna processio requirit totam perfectionem illius. Minor & consequentia patet, & Maior est clara, quoniā vnicā processio est etiā simpliciter infinita.

C D Respondeo. Concedo primum argumenti antecedens, & nego consequentiam. Ratio cur negem est, quoniam duæ processiones diuinæ non habent maiorem perfectionē quā vna, propter identitatem essentiaz. Vnde hoc ipso quod aliqua actio est sufficiens ad vnam, erit etiam per eandem perfectionē sufficiens ad duas; quandoquidem vna processio nō continet perfectionem aliquam quæ non sit etiam in processione altera. Concluderet autem illud argumentum, si vtraque processio esset

eset maioris perfectionis, quam altera sola; quia tunc una processio hoc ipso, quod requireret totam perfectionem illius actionis, ita exauriret illam, ut non posset eadem actio sufficere ad processionem alteram. Iam verò hoc nō habet locum, ut patet. Nec tamen ex infinitate illius diuinæ actionis colligas, sufficere illam non modo ad duas illas processiones, quas fides afferit in diuinis, sed etiam ad plures, vel ad infinitas. Eadem namque fides nos docet, ita demum & non aliter infinitatem illius diuinæ actionis constare, ut duæ tantum in diuinis sint, atque adeò esse possint processiones, ex quibus existat tantummodo Trinitas personarum.

Tertium argumentum. Aut per unam processionem potest procedere quidquid potest procedere in diuinis, aut non. Si potest; ergo etiam actu procedit, & sic alia processio non fuerit, quia esset superflua. Consequentia patet, quia in Deo, quoniam est ens infinitum & necessarium simpli- citer, quidquid potest esse, actu est. Si autem non potest; ergo una processio in diuinis est secundum se imperfecta, immò quælibet per se sumpta, quandoquidem per nullam illarum procedit, aut procedere potest, quidquid potest in diuinis procedere.

Respondeo. Concedo, nō pos-

A se per processionem unam pro- cedere quidquid potest procede- re in diuinis. Nego tamen idcirco processionem unam esse imper- fectam. Etenim illud ipsum, quod procedit per unam, a quæ perfe- ctum est atque totum quod po- test procedere in diuinis. Nam propter identitatem essentie, tan- ta perfectio est in una persona, p- cedente, quanta in duabus. Ita fit, ut nō minus iam sit perfecta una- quælibet processio, quam esset si per illam procederet quidquid potest in diuinis procedere. Quòd autem per unam non possit pro- cedere id totum, non arguit im- perfectionem illius, ut patet ex ratione allata, sed indicat condi- tionem illius entitatis summæ, quæ est Deus & Trinitas, quæ cō- ditio est nobis diuinitus reuelata.

Quartum argumentum. Si in diuinis sunt duæ processiones realiter distinctæ; cum in diuinis nihil sit distinctum realiter ab alio, nisi secundum originem & re- lationem, id est, nisi quatenus unum procedit ab alio: oportebit, ut una processio procedat ab al- tera. Sed hoc est impossibile. Er- go & illud. Minor probatur: Nihil potest esse principium alterius, nisi sit etiam principium actionis, per quam illud alterum procedit. Sed una processio non potest es- se principium actionis, per quam altera processio est. Ergo una

d 3 pro-

processio non potest esse principium processionis alterius. Minor haec probatur; Nam cum eadem sit actio realiter in diuinis, per quam utraque persona procedit, videlicet intellectio & volitio Patris aeterni: Si una processio est principium actionis, per quam altera processio est, est etiam principium actionis, per quam ipsam est; quod videtur repugnare, nam tunc produceret seipsum.

Respondeo. Concedo Maiorē argumenti, scilicet processionem unam principium esse processionis alterius. Sicut enim est certum de fide unam personam procedentem, scilicet Spiritum sanctum, esse ab altera procedente, scilicet a Verbo; ita etiam certum est, unam processionem procedere ab altera, quia nihil aliud processio est, quam ipsa persona, ut procedens. Negatur vero argumenti Minor, scilicet hoc esse impossibile. Ad probationem respondeatur, unam processionem esse quidem principium illius actionis realis, per quam alia processio est, non ut illa actio est productio eiusdem processionis, quam principium est, sed prout est productio alterius processionis. Quod est dicere, processionem Verbi esse principium actionis, per quam est processio Spiritus sancti, non ut ea actio est intellectio, quo pacto per eam est processio.

A sed ut est volitio, quo pacto per eam est processio Spiritus sancti, ut sequenti capite videbimus. Quamvis enim ea actio, ut intellectio & volitio, actu sit una & eadem, tamen virtualiter distinguitur, id est, equivalet propter suam infinitatem actionibus distinctis.

B Quae distinctio virtualis, quia in diuinis fundatur in infinitate, sufficiens est ad hoc, ut in diuinis idem re ipsa affirmetur, & negetur de eodem actu, sine vera contradictione, ut supra libro primo, capite ultimo explicatum est. Rei namque infinita perfectio efficit credibile, ut non minus idem possit verificari, & negari de eodem actu, distincto sic virtualiter,

C quam si actu distingueretur. Atque ita in proposito, Verbi processio eiusdem actionis diuinæ re ipsa est & non est principium ob eiusmodi virtualem distinctionem actionis, sicut dictum est.

C A P V T I V .

Explicatur questio tertia de ordine originis, supra cap. I. proposita.

E R T I A quæstio de ordine originis erat, secundum quasnam operationes sint in diuinis processiones illæ duæ? De qua quidem re primo statuendum est, has processiones secundum oper-

operationes esse immanentes in ipso operante, non autem secundum operationes alias transeuntes, hoc est, quæ effectum habent in extranea aliqua materia, quæ sit extra operantē. Hoc primum testimoniis Scripturæ patet. Nam Filius à Patre procedens in ipso Patre manet, sicut ipse te-
status est: *Ego in Patre, & Pater in me est*, Joan. 14. Quod & D. Athanasius in expositione fidei pulcrè ex illis verbis D. Ioan. cap. 1. probat: *Vnigenitus qui est in sinu Patris, ipse narravit*. Sic etiam Spiritus S. cùm sit Spiritus Dei Patris & Filij, à quibus, vt postea docebimus, procedit, non minus est atque manet in ipso Deo Patre & Filio, q. spiritus hominis est in ipso homine, vt ait quoque D. Paulus 2. Corinth. 2. Quod explicans in Confessione fidei diuus Athanasius: *Spiritus, inquit, sanctus progressio Patris semper est in manibus Patris & in manibus Filij.*

Deinde, hoc ipsum confirmatur à Theologis optima ratione. Nam processiones, quas fides docet esse in diuinis, necesse est intelligere secundum modum perfectissimum. Est autem perfectissimus modus processionis is, qui est secundum operationes immanentes, quales sunt operatio intellectus & voluntatis, non autem ille, qui est secundum operationes transeuntes. Quod inde

A patet. Quia processio secundum operationem transeuntem, etiam inuenitur in creaturis imperfetis, cuiusmodi sunt corporeæ.
B Postremò, idem confirmatur ex iis, quæ suprà libro primo constituta sunt, tanquam certissima ex fide. Si enim operatio, qua procedit diuina persona non haberet terminum suum immanentem in natura persona producentis, hoc est, in ipsa essentia diuina, sed existeret in alia re externa; terminus eius processionis, hoc est, persona diuina procedens, non esset cōsubstantialis principio suo, hoc est, personæ producenti: cùm nihil extra Deum sit substantiā atq; natura sua Deus.

C Secundò, de proposita quæstione tradit etiam doctrina Orthodoxa, operationes illas immanentes, secundum quas esse diximus processiones personarū diuinorum, non alias esse, præterquam intellectus & voluntatis, & ita quidem, vt per operationem intellectus procedat Filius, & per operationem voluntatis procedat Spiritus sanctus.

D Hoc probatur certissimè tali arguento. Si processio in diuinis necessariò est per operationem immanentem intellectus aut voluntatis; & processio Spiritus sancti à processione Filij diuersa est; omnino confitendum est, processionem Filij esse secundum ope-

operationem intellectus, & processionem Spiritus sancti esse secundum operationem voluntatis. At processio in diuinis necessariò per operationem intellectus aut voluntatis est; & processio Spiritus sancti à processione Filij longè differt. Igitur omnino confitendum est, processionem Filij esse per operationem intellectus, & processionē Spiritus sancti per operationem voluntatis.

Priorem propositionem probo. Nam Scriptura sacra, vbiunque rationem Filij & processionis eius, propriè & acuratè (quantum in hac vita intelligere expedit) nobis declarat; Filium, aut *Verbum*, aut *Sapientiam*, appellat, vt Prouerb. 8. Ecclesiast. 24. Ioan. I. & I. Ioan. I. & Apocalypsis 19. &c. *Verbum*, autē & *Sapientia*, si in natura intellectuali procedit, non nisi ab intellectus operatione procedit. Quod & ipsa Sapientia de se pronunciat, Sapient. 7. & Prouer. 24. illis verbis: *Ego ex ore altissimi prodī*. Quid enim verius Dei os est, quam mens atq; intellectus diuinus, quo Deus nobis loquitur? Itaque si oportet processionem in diuinis esse per operationē intellectus, aut voluntatis; & processio Spiritus S. differt à processione Filij: consequens est, vt processio Filij sit per operationem intellectus, sicut Scriptura determinatē tradit, & processio Spir-

A tus sancti per operationem volūtatis, quæ sola supereft.

Nunc probo etiam alterā propositionem in argumento sumptam, videlicet, processionem in diuinis necessariò per operationem intellectus aut volūtatis esse, & processionē Spiritus S. à processione Filij plurimū differre. Scri

B ptura enim sacra non alias operations immanentes esse propriè in ipsa natura diuina præterquam intellectus & voluntatis tradit: neque verda lię in illa natura summè simplici & immateriali, & perfecta esse possunt. Quo fit, vt per alterutram processionem ex istis, necesse sit esse diuinam processionem. Item Filium Scriptura sacra vnigenitum Patris appellat, quo ipso manifestè declarat processionem Filij, generationem esse, processionem autem Spiritus sancti, generationem non esse; atq; adeò plurimū processionem Spiritus sancti à Filij processione differre, sicut infrā quoq; dicemus.

Est igitur, vt conclusimus, processio Filij per operationem intellectus, & processio Spiritus sancti per operationem voluntatis.

Quod ipsum meritò D. Thomas I. part. quæst. 27. art. I. afferuit fidem Catholicam ponere. Nam & D. Athanasius in oratione contra Sabellij gregales idem confirmat, & hæresim fuisse Arianorum testatur, quod Filius non esset vere

ac

417 *Cap. IV. Lib. II. De personis inter se comparatis. Cap. IV.* 418
ac propriè Verbum, hoc est, quidam per intellectum procedens. Item Verbum diuinum procedere per intellectum affirmat apertè D. Cyrilus lib. i. in Ioan. cap. 5. & Basilios homil. in cap. i. Ioann. & Theodoretus lib. 2. ad Græcos, & Damascenus lib. i. fidei, cap. 6. Et sup. lib. i. cap. 14. vidimus, Patres eternitatem Filij ea etiam ratione probare, quia sit Patris Sapientia, nec Pater vñquam sua Sapientia caruerit. Quòd si Sapientia est; & procedit; profectò ex intellectu procedit. Vnde enim est, nisi ab intellectu Sapiëtia? Sic etiam & Spiritus S. passim à sanctis Patribus Dilectio & Caritas Patris & Filij appellatur. Ut ab Augustino li. 9. de Trin. cap. 12. cuius verba sunt: *Sicut Dei Verbum Filiū esse nullus Christianus dubitat, ita Caritatem esse Sp̄ritum sanctū.* Caritas autē atq; amor non aliunde profectò, nisi à voluntate procedit.

Quæ cùm ita sint, sequitur, Hieronymum quendam Zanckium, qui ante annos aliquot, licet alioqui ipse hæreticus, pro Trinitatis mysterio librum Heydelbergę conscripsit, temerariè vel potius hæreticè in i. par. operis, lib. 5. ca. vlt. dixisse, Theologorū axioma, quòd Filius procedat per intellectum, & Spiritus sanctus per voluntatem, esse temerarium. Nimirum homo iste non tam Theologicè doctus, quām sibi videbatur,

A videre huius assertionis probationem in Scripturæ fundamentis non potuit.

Ceterū hoc in loco temeritas etiam vel error potius Durandi in i. d. 6. q. 2. & Greg. Arimin. d. 10. q. 1. & d. 13. q. 1. prætereunda non est, qui duo ex omnib. aliis Theologis sequuti singularem quandā opinionem suam, plus in hac re, quām oportuit, sapere voluerunt. Putarū enim, personas non procedere per intellectum & voluntatem, sed ex fœcunditate naturæ per quosdam alios actus communicatiuos naturæ diuinæ, quos dicunt esse priores actibus voluntatis & intellectus.

Argumentatur aut̄ peculiariter C Durādus pro hac sentētia. Primò, Actus per quos psonę procedunt, nō sunt omnib. personis cōmunes & essentiales, sed alicuius, vel aliquarum personarū proprij & notionales. Actus intellectus & voluntatis sunt cōmunes & essentiales omnibus personis. Ergo per illos non procedunt personæ. Secundò, cuius est actio, per quam D aliquid producitur; eius est etiam producere. Sed omniū trium personarū est velle & intelligere. Ergo & producere personas procedentes, si per illos actus producūtur; quod est absurdum. Tertiò, productiones personarum distinguuntur realiter. Actus intellectus & voluntatis non item. Ergo actus

c in-

intellectus & voluntatis non sunt productiones personarum. Quar tò, ei actioni, cuius conditio repugnat fœcunditati, non conuenit, vt sit productio: actus intellectus & etiam voluntatis est huiusmodi: Ergo, &c. Maior videtur clara. Minor patet ex lib. 9. Metaphys. vbi Philosophus docet, per actiones immanentes, quales sunt intellectus & voluntatis, nihil produci. Quintò, qualis est ordo realis inter ea, quæ distinguitur realiter, talis est ordo inter illa eadem, vbi distinguuntur sola ratione. Sed vbi intellectus & voluntas distinguuntur realiter inter se, & etiam à natura, communicatio naturæ non est per intellectum & voluntatem, sed per aliquid aliud actum priorem & communiorum, scilicet per naturalem quandam actum generationis. Ergo similiter erit, vbi hæc distinguuntur sola ratione, scilicet in Deo. Minor patet, in creatura intellectuali, quæ potest se communicare, qualis est homo. Is enim nō per intellectus actum, sed per naturalē quandam operationem priorem communicat naturam suam. Quin etiam si ignis esset intellectivus (ait Durandus) non communicaret suam naturam per intellectum, sed per calorem, vt iam facit.

In contrarium est communis omnium sententia, immò & fi-

A des, quemadmodum antè demonstratum est. Ut autem deceptio istorum Doctorum detegatur, notandum est, hoc quod est communicari naturam per actionem alicuius potentiae illius naturæ, non obstat quo minus illud idem communicetur eo ipso ex fœcunditate ipsius naturæ: B quin immò hæc duo sunt necessariò connexa. Ratio huius est, quia illa ipsa vis potentiae & actionis, per quam natura communicatur, tota est radicaliter ab ipsa natura, vt patet. Vnde quidquid communicatur per eiusmodi vim & potentiam actionis, communicatur ex fœcunditate naturæ; quamvis non sine quodam ordine, vel secundum rem, vbi potentia & actus distinguuntur realiter à natura, vel secundum rationem, vbi distinguuntur ista sola ratione, sicut in proposito. Perperam igitur illi Doctores, vt expli- carent, ex fœcunditate naturæ diuinæ produci personas, à sententia Orthodoxa descierunt, quæ docet, produci eas per intellectum & voluntatem, tanquam Verbum videlicet & amorem diuinum, vt ex Scriptura & Patribus antè confirmauimus. Ac certè quod Durandus ait, nomen Verbi, impropre tribui Filio per quandam adaptationem, erro- neum est, vt suprà ex diuo Athana- sius notauimus, & notat etiam S.

Tho-

Thomas prima parte, quæstione A trigesima quarta, articulo primo, ad i. vbi appellat Origenem, fons Arianæ perfidiæ, propterea quod idem videatur in caput primum Ioannis, censuisse. Denique, cùm intellectio & volitio diuina sint actus quidam infinitè perfecti, quid opus est, quosdam alios actus, præter illos, in Deo communisci, qui sint communicatiui naturæ diuinæ, quasi illi nequeant hoc satis præstare?

Iam pro solutione primi & secundi argumenti Durandi communiter notare solent Theologi, dupliciter posse accipi id, quod est intelligere & velle in diuinis: Primo modo, vt est intelligere & velle tantum: Secundo modo, vt est dicere & spirare. Primo modo dicunt, has actiones communes & essentiales esse, & tantum probare argumentum Durandi, eas vt tales sunt, non esse etiam productiones. Secundo autem modo asserunt esse actiones notionales, & productiones. In quam etiam sententiam rectè dicit sanctus Thomas i. part. quæst. 34. artic. 1. ad 3. quamlibet personam diuinam intelligentē esse, sed non dicentem.

Ceterum, nisi hæc distinctio magis explicetur, vt intelligi pleniū possit, quidnam rei verbis subsit, quum dicimus: intellectio

vt intellectio, & vt dictio; & volitio ut volitio, & vt spiratio; non omnino satisfiet argumentis Durandi. Nam si intellectio, vt dictio, nihil aliud est, quām intellectio vt productio Verbi; & volitio vt spiratio nihil aliud est, quām volitio vt productio Spiritus sancti; rursus reddit difficultas argumenti. Ex

B eo enim, quod intellectio est communis omnibus personis, concludere nititur Durandus etiam intellectiōnem, vt productio est, communem esse personis omnibus, si productio fit per intellectiōnem; & similiter de volitione. Vnde respondere, intellectiōnem non esse communem, vt dictio est; si dictio nihil aliud, quām productio est; perinde est ac respondere, quod non sit communis vt productio. Atque ita nihil ea ratione videtur responderi, quia nulla tunc causa assignatur, cur in proposito non sit communis personis omnibus productio actiua, cùm tamen eis sit communis re ipsa illa actio, per quam productio est in diuinis.

Vt igitur distinctio illa à Theologis rectè usurpata, rectè quoque intelligi possit, atque etiam, vt constet verè per eam responderi argumentis Durandi; diligenter animaduertendum est, quod sicut propter conuenientiam diuinorum personarum, & distinctiōnem earundem in latitudine sub-

stantiæ, necesse est in latitudine substantiæ diuinæ esse duas rationes saltem virtualiter distinctas, videlicet rationem absolutam, quæ est essentiæ, & rationem respectivam, quæ est personæ: ita etiam in latitudine actionis diuinæ oportet ponere duas rationes actionis, saltem virtualiter distinctas; quarum altera sit absoluta, atque adeò communis omnibus personis, sicut est essentia seu natura; altera sit respectiva, quæ non sit communis omnibus, sed propria personæ, vel personarū producentium.

Hoc autem ita esse afferendum, sequitur Theologico discursu ex ipso mysterio sanctissimæ Trinitatis. Nam hoc ipso quod persona producens distinguitur à persona producta, oportet ut actio, per quam illam producit, sit ipsi propria, secundum aliquam peculiarem rationem, qua eiusmodi actio sit productio: Absurdum enim esset & impossibile, ut quantum productio est, esset etiam actio ipsius personæ productæ. Et ex alia parte propter identitatem naturæ, à qua est etiam actio intellectus & voluntatis: oportet quoque intellecationem & volitionem secundum aliquam item rationem peculiarem, communem esse omnibus personis, sicut est natura. Et quia quæ sunt propria, & notionalia in diuinis, sunt rela-

A tiua; Et quæ sunt communia, sunt absoluta; consequens est (quemadmodum dicebamus) ut sicut in latitudine substantiæ diuinæ, est substantia absoluta, quæ est essentia communis; & substantia respectiva, quæ est personalitas; ita etiam in latitudine actionis intellectus & voluntatis, sit intellectio & volitio absoluta,

B quæ sit communis, & intellectio, & volitio respectiva, quæ sit propria personæ, vel personis producētibus. Et quemadmodum non repugnat simplicitati rationis substancialis diuinæ, quod in ipsius latitudine sit ratio substancialis absoluta & respectiva; ita neque simplicitati actionis diuinæ repugnat, quod

C in eius item latitudine sit actio respectiva & absoluta. Nam sicut ratio absoluta & ratio respectiva in latitudine substantiæ diuinæ virtualiter solùm distinguuntur, & atque sunt vna & eadem ratio simplicissima; ita etiam in latitudine actionis diuinæ. Quemadmodum quoque tota ipsa latitudo diuinæ actionis solùm virtualiter distinguitur à latitudine tota substantiæ diuinæ, eoquæ ipso consistit diuina simplicitas. Eadem namque entitas æterni Patris (verbi gratia) est substantia absoluta, videlicet essentia seu natura; & respectiva, videlicet persona: & item etiam intellectio absoluta & respectiva. Et

D quem-

quemadmodum tota ratio respe-
ctiva non actu, sed virtualiter so-
lum distinguitur à ratione tota
absoluta; sic etiam relatio illa Pa-
tris, quæ est intellectio, vt dictio,
non alia est actu à relatione quæ
Patris proprietas personalis est,
nempe à paternitate. Sed vna &
eadem relatio paternitatis, ob sui
infinitatem, simul est & actio, &
proprietas, atque adeo continet
duas has rationes, solùm virtualiter
distinctas. Ac similiter eadem
relatio spirationis est tum volitio
respectiva, siue volitio vt spiratio,
tum etiam quasi forma quadam
relatiua communis Patri & Filio,
vt sunt vnum principium Spiritus
sancti, siue unus spirator, vt infrà
cap.8.& 10. patebit. Neque sanè
incredibile debet videri, quòd o-
mnes istæ rationes in re diuina,
atq; in latitudine tum substantiæ
diuinæ, tum diuinæ actionis &
relationis illic reperiantur virtua-
liter solùm distinctæ & actu identi-
ficatae; siquidem sunt longè di-
uersæ à rationibus substantiæ &
actionis & relationis in creaturis.

His ita explicatis, satis iam per-
spici potest, quam habeat vim dis-
tinctio illa Theologorum inter
diuinam intellectiōē vt intellectio
est, & vt dictio est. Nomine enim
intellectionis, vt est intellectio, a-
nimo cōcipi debet intellectio ab-
soluta; sicut aliás intellectio, vt in-
tellectio, absolutum quiddam esse

A folet: nomine autem intellectio-
nis, vt est dictio; intellectio respe-
ctiva. Ac similiter per nomen vo-
litionis, vt volitio, intelligi debet
volitio absoluta, & vt est spiratio,
volitio respectiva. Ita facilis erit
solutio argumentorum Durandi.
Intellectio enim respectiva quæ
sola duntaxat est productio, non
est communis omnibus personis,
sed propria Patri. Item volitio re-
spectiva siue vt spiratio, quæ sola
duntaxat est productio Spiritus
sancti, non est communis omni-
bus tribus, sed propria Patris &
Filij. Atq; hæc est doctrina rece-
pta cōmuniter ab omnibus Theo-
logis, & consentanea D. Augusti-
no qui lib.15.de Trin.c.17. dupli-
cem sapientiā, & duplē chari-
tatem in diuinis distinguit: Altera-
ram essentiale, id est, commu-
nem, atq; adeo absolutam: Altera-
ram propriam (sapientiam nempe
quæ est Verbū, & charitatem quæ
est Spiritus S.) atq; adeo respecti-
uam & notionalem, ex qua videli-
cet innoscere possit propria ratio
alicuius personæ. Sed apertius D.
Thomas i.p.q.37. ar.1. eam tradit
doctrinam. Patet ergo ex his re-
sponsio ad primum & secundum
argumentum Durandi.

Ad tertium respondeo, falsum
esse, productiones personarum
distingui realiter, si sumantur a-
ctiue. Quanquam distinguuntur
quidem virtualiter: quæ distinctio

sufficit ut distincte personę per il-
las actiones procedant, atq; adeo
ut processiones seu productiones
earum, passiuè acceptæ, realiter
distinguuntur, sicut declaratum
est suprà, cap. 3.

Ad quartū primò negatur Mi-
nor. Solum enim docet Aristote-
les nō esse necesse ut per actiones
immanentes aliquid producatur; B
ceterū neque id illis repugnat.
2. Quidquid sit in actionibus im-
manentibus creaturarū; aliter est
sentiendum de actione immanēte
infinita: maximē cum in ente in-
finito non sit alia actio per quam
natura illius communicari posse.
Quomodo autem, licet per intel-
lectum personæ procedant & per
voluntatem, procedant nihilomi-
nus eo ipso ex fœcunditate natu-
ræ, iam antè exposuimus.

Ad quintū respondeo, non pos-
se esse proportionem in eo quod
Durandus vult, quandoquidem
nō est in diuinis alia actio, sicut est
in homine. Proportio igitur pote-
rit esse in eo, quod sicut homo, li-
cet generet per potentiam distin-
ctam realiter à sua natura, generat
tamen ex fœcunditate naturæ; ita
etiam Pater æternus licet generet
per potentiam ratione distinctam
à natura sua, generat tamen ex
fœcunditate suæ naturæ.

Illud autem hoc loco prætermi-
tendum non est, aliqua argumen-
ta ex his quæ Durandus fecit, pre-

A fertim priora illa tria, posse etiam
in simili forma fieri contra ipsius
opinionem de actu illo peculiari
communicatio naturæ. Nā pos-
set etiam obici, oportere etiam
illum actum esse communem tri-
bus personis sicut est natura. Itē,
quod cùm deberet esse commu-
nis personis omnibus, per illum
etiam persona procedens commu-
nicaret sibi ipsi diuinam naturam,
atq; adeo produceret se ipsam. Et
deniq; quod actus illi nō esset nisi
vnum; ac proinde non posse per il-
lum procedere personas distinctas.
Et certè, ut ad has obiectiones Du-
randus responderet, similiter in-
diguisset distinctione illa actionis
absolutæ & respectiæ, itemq; di-
C stinctione illa virtuali vni⁹ & eius-
dem re ipsa actionis, quibus nos in
defensione doctrinæ communis &
Orthodoxæ contra eundem Du-
randum vñi sumus.

RESTANT autem in hac questione
soluenda duo argumēta; quorum
altero probari videtur nō posse in
diuinis procedere verbū aliquod
D distinctionem per intellectum; altero
nihil etiam posse procedere per vo-
luntatem. Vnum est tale. Per no-
titiam intuituam quæ non fit per
speciem intentionalem, sed im-
mediate per entitatem obiecti co-
gniti, non producitur verbum di-
stinctum ab ipsa notitia, secundum
omnium sententiam. Sed noti-
tia Patris æterni est intuitua illo
modo.

modo. Ergo non producitur per A illam Verbum distinctum.

Respondeo, solum probari hoc argumeto in diuinis non esse eandem ratione cur producatur Verbum, que est in creaturis, quod ultra fatemur. In nobis enim (secundum quorundam opinionem) ideo Verbum producitur ut in illo obiectum contemplemur, atque ita B obiectum vniatur etiam potentiae in ratione termini. Itaque quando obiectum secundum se alioqui est sufficienter ynitum, meritò negat aliqui necessariam esse talis Verbi productionem. In diuinis autem non est productio Verbi necessaria propter illam rationem, sed quia natura diuina fœcunda est, iuxta illud Isaiae 66. *Nunquid ego qui aliis generationem tribuo, sterili ero?* Denique fides docet, de ratione illius entitatis diuinæ, quam ipsis minimè percipimus, esse, ut in illa Verbum procedat, quamuis Dei notitia sit intuitiua.

Alterum argumentum est huiusmodi: In nobis nihil procedit per voluntatem: Ergo nec in diuinis. Hanc enim consequentiam minimè sanè videtur fuisse reiecturus D. Tho. qui i. p. q. 27. ar. 4. ex contrario antecedente concludit contrarium in simili forma. Antecedens autem nostrum probatur: Quia neque aliquid in nobis per voluntatem producitur tanquam principium ipsius actus voluntatis; Principium

enim alicuius actus non producitur per illum. Neque producitur aliquid ut actionis terminus, in quo amemus rem; sicut Verbum mentis secundum aliquos est terminus in quo re speculamur: Constat enim naturam amoris esse, ut per illum feramur in rem prout est in seipso absque alio medio termino, ac in eo ipso dicitur voluntas differre ab intellectu. Multò verò minus producitur aliquid per amorem tanquam terminus, quem amemus. Amamus enim, ut patet, re ipsam, que ante erat. Sequitur ergo, nihil produci per amore in creaturis.

Ad hoc argumentum Cajetanus

i. p. q. 27. art. 3. negat antecedens.

Putat enim similiter per amorem aliquid procedere distinctum tanquam actus terminum. Sed hoc planè falsum est, ut patet ex argu- mendo facto. Negatur igitur argu- menti consequentia concessa ante- cedente. Nam alia ratio est de amore infinito, qui pinde habet

similiter perfectionem, ut ex illo procedat aliquis terminus, sicut procedit ex intellectione infinita. Nequeverò S. Thomas illa sua con- traria ratione voluit niti asser- tionem de processione Spiritus sancti per voluntatem in diuinis. Hæc enim assertio reuelatione potissimum nititur. Sed tantum probauit D. Thomas congruen- tiā & credibilitatem illius. Ad quam persuadendam non est opus deter-

determinate assumere, quod in A creaturis procedat aliquis terminus distinctus per amorem; neq; id S. Thomas aperte assumpit; sed satis est, quod in creaturis videmus aliquid procedere per voluntatem, siue sit ipse amor, siue terminus illius. Ex hoc enim fit credibile, quod in diuinis certe, per voluntatem infinitè perfetam procedat aliquid perfectiori modo; scilicet tanquam terminus amoris habens eandem natum diuinam cum suo principio.

CAP V T V.

Explicatur quæstio quarta de ordine originis suprà cap. i. proposita.

VARTA quæstio de originis ordine erat, quænam sit ratio & differentia vtriusque processionis? Et quidem Scriptura sacra satis aperte asseuerat processionem Filij verè ac propriè esse generationem: processionem autē Spiritus sancti non item; quandoquidem, ut suprà dictum est, Filium docet esse vnigenitum, neque vñquam Spiritum sanctum, Filium appellat. Quocirca Theologi processionem Spiritus sancti, non generationem, sed spirationem nominant. In qua re appellationem eam, quæ est in Scriptura, sequuntur; vt ipso vocabulo significant spiritū procedere per

A modum cuiusdam vitalis inclinationis siue impulsus, qualis est videlicet amor ipse qui procedit à voluntate. Et quemadmodum nomen ipsum Spiritus sancti satis est ad subsistentiam huius divina persona declarandam (vt D. Basilius lib. 5. in Eunomium rectè inquit) sic etiam nomen spirationis ad declarandum ipsius processionem.

Ceterū difficile admodum est in hac quæstione reddere rationem Theologicam, ex qua possit intelligi quid intersit inter processionem Spiritus sancti, & processionem Verbi diuinum, propter quod Verbum diuinum sit genitum & Filius, & processio eius generatio: Spiritus sanctus non item. Suppetunt enim argumenta quædam ad probandum, processionem Spiritus sancti esse generationem.

D Primò. Definitio generationis rei viuentis à Theologis trādita, & nominatim à D. Thoma i. p. q. 27. artic. 2. verè competit processione Spiritus sancti: Ergo est vera generatio. Antecedens patebit circumspicienti singulas eius definitionis particulas. Generatio enim eiusmodi definitur esse origo viuentis à principio viuente in similitudine naturæ. Quæ omnia videntur conuenire in processione Spiritus sancti.

Secūdò. Pater éternus, vt producens Spiritum sanctum, est generans:

nerans: Ergo Spiritus sanctus, vt procedens ab illo, est genitus. Consequentia est clara. Antecedens autem ita probatur. Pater vt producens Verbum, est generans: Ergo etiam vt producens Spiritum sanctum. Patet. Quia per eandem actionem est producens utrumque. Atque id rursus ita confirmatur. Nam vel illa actio Patrii ex se habet vt sit generatio; & tunc respectu cuiuscunq; procedentis per illam, generatio fuerit: Vel non habet id ex se, & tunc neque Filius fuerit genitus per se ex vi illius actionis.

Tertiò. Melius est personę procedenti procedere vt genitā, atq; adeo per generationē, quām non procedere vt genitam. Sed persona diuinæ procedenti per voluntatem, cùm sit infinita, tribuendum est id quod est melius. Ergo tribuenda est Spiritui sancto processio quæ sit generatio. Maior probatur. Quia si non esset id melius, non competeteret Verbo diuino. Quod præterea sic confirmatur: Hoc quod est esse generationem, est perfectio processionis: Ergo cuicunq; processioni diuinæ (cum quælibet sit perfectissima) debet competere.

Quartò. Sicut id quod in diuinis procedit per intellectiōnem ex vi suæ processionis procedit vt simile producenti in eadem natura; ita etiam id quod procedit per

A voluntatē. Sed quia id quod procedit per intellectum, procedit ex vi suæ processionis, vt simile; concludit S. Thomas i. p. q. 27. ar. 3. illud procedere vt genitū. Ergo pari modo de Spiritu sancto idem concludi potest. Maior probatur. Nam quod procedit per voluntatem ex vi suæ processionis, procedit vt persona diuina: Ergo vt similis producenti in natura diuina. Consequentia patet, quia de ratione personæ diuinæ est illa similitudo. Antecedens probatur. Quia persona diuina procedens per voluntatem, per se vtiq; procedit per processionem illam, atque adeo ex vi illius; non enim ex vi alterius; & certum est procedere ex vi alicuius.

Quintò. Sicut in genere loquendo de processione per intellectum, abstrahendo à processione creata & increata, id quod procedit per intellectum, procedit vt simile intelligenti aliquo modo: ita etiam loquendo in genere de processione per voluntatem, id quod procedit per voluntatem, procedit vt simile ipsi amanti: Ut enim volūtas ipsa, inclinatio quædam & quasi impulsus in bonum est; ita etiam amor qui ab ea procedit. Sed ex illa conditione processionis per intellectū in genere, argumentatur S. Thomas i. parte q. 27. artic. 2. & 3. ad probandum esse generationem processionem

f Verbi.

Verbi. Ergo par ratione pcessio Spiritus S. generatio quædā erit.

Postremò videtur etiā hāc quæstionē difficile reddere tale argumentū: Nam quando fides docet, Spiritum S. non esse genitum, sed tantummodò Verbum diuinū; vel indicatur nobis hac fidei reuelatiōe aliquid re ipsa in quo differat spiratio seu processio Spiritus S. à generatione siue processione Verbi, q̄ non sit reuelatum ex fide sub aliis verbis quibus credimus alia quædā de SS. Trinitate; vel solum illud ipsum docetur, q̄ re ipsa sub aliis verbis credimus de istis processionibus: vt verbi gratia, quod processio Spiritus S. est per modū amoris cuiusdā & quasi impulsus: Processio autē Verbi non itē; Aut q̄ persona procedens per intellectū ita procedit, vt habeat etiā potentiam producendi aliā personā sicut Pater, & propterea dicatur Filius: Persona autē procedens per voluntatem non item. Si primum dicatur, obstatre videtur, quod nō modò non evidenter, sed neq; ex fide ipsa constat quid sit illud peculiariter reuelatū ex fide sub his verbis *generationis* & *spirationis*, q̄ non sit etiā sub aliis verbis reuelatū. Si enim aliquid tale constaret, non tantopere laborarent Doctores in assignādo discrimine inter vtramq; processionem. Nec tamē satis esse cōsentaneum videtur, vt concedamus aliquid re ipsa esse ex

A fide reuelatum, q̄ doctis saltē non constet ex ipsa fide, ita vt in illo omnes consentiant, vel pleriq; oēs. Videmus autē magnam varietatē inter doctos in assignādo harum processionū discrimine; & à quibusdā ad eam rem illa afferri quæ sunt posita in opinione. Si verò secundū dicatur; neq; id videtur satis cōmodè respōderi posse. Nam tunc se q̄retur, eum qui omnia alia sub aliis verbis de diuinis processionibus reuelata, concederet, & hoc solū discrimen inter vtramq; processionem negaret ac dicere Spiritum S. etiam esse genitū; sequeretur, inq̄, talem in re non esse hæreticum, sed solum in loquēdi modo ab Orthodoxis dissidere.

C Quia videlicet cū totū illud aliqui re ipsa concederet q̄ Catholici concedunt de vtraq; processione; vellet tamen appellare processionem Spiritus S. generationem, & Spiritum S. Filiū, cūm tamen Catholici non ita loquantur: Et ita esset hēc omnis controversia non de re, sed solū de nomine. Quod

D si verū est, nihil profectō fuit, cur tātopere quæstio hēc ingenia atq; studia Doctorum in Ecclesia exercuerit; aut cur tā acuratē proponeatur fidelibus vt discernant inter generationē & processionē. Quā obrē difficilis omni ex parte videatur esse explicatio istius q̄stionis.

Nihilominus his non obstantibus certissimè credendum est q̄ fides

fides docet, processionem Verbi esse generationem, & Spiritus S. non item: Atq; adeo Spiritum S. nō esse Filium. Hoc enim patet ex Scripturis diuinis qbus Filius Dei dicitur vnigenitus vt Ioan. i. & 3. & multis aliis in locis supràli. i. c. 17. citatis. de qua revidendus est D. August. li. 5. de Trin. c. 14. & li. 15. c. 26. & 27. Quod vero attinet ad solutionem argumentorum, præsertim vltimi, aduertendū est, tripliciter posse procedi in quæstione de discrimine processionis Spiritus sancti & Verbi.

Primo modo inquirendo differentiam aliquā harum processionum euidentē. Et sic frustra quis conaretur assignare rationē propter quam processio Verbi sit generatio & non processio Spiritus S. Sicut enim impossibile est euidenter percipere rationes harum processionum, ita impossibile est assignare euidenter discrimē illarū, vt verissimē inquit in Dialog. de Trin. pag. 676. D. Athanasius.

Secundo modo, inuestigando discrimen secundū aliquam congruentiā, vt videlicet ratio aliqua adferatur, quæ efficiat credibile id, q̄ docet fides; nempe processionem Verbi esse generationem, processionē Spiritus S. non item. Et sic non est admodum difficile assignare discrimen istarum processionum. Atq; ita procedere videantur plerique rationes allatae à

A Doctoribus. Cuiusmodi est illa, quam S. Augustinus adfert lib. 15. de Trin. c. 27. propterea videlicet nō esse Filium, neq; genitum Spiritum sanctū, quia Filius non solet procedere à duobus nisi eorum alter sit pater, & alter mater. Quo pacto constat non procedere Spiritum S. à Patre, & Filio. Eodem modo videtur etiā procedere ratio S. Thom. i. p. q. 27. art. 4. videlicet propterea non esse generationem processionē Spiritus sancti, quia de ratione processionis per voluntatem, vt talis processio est, non est vt id quod procedit, procedat vt simile volenti. De ratione autem processionis per intellectum est, vt id quod per eam procedit, procedat vt simile intelligēti quatenus intelligēs est. Vnde quoniā de ratione generationis videtur esse, vt etiā abstrahendo à subiecto in quo est, ex ratione ipsius, id quod procedit, procedat vt simile processionis principio: & hoc non competit processioni Spiritus S. nisi quatenus est in Deo, vbi quidquid procedit est Deus; ideo credibile est, processionem Verbi generationē esse, Spiritus sancti non item. Quam rationem etiam insinuavit S. Augustinus li. 5. de Trin. c. 14. & reddidit quoq; D. Anselmus in Monologio, c. 15.

Tertio possumus de hac quæstione disputare inquirendo discrimen proprium istarum pro-

cessionum secundum se , si non euidenter , saltem ex ipsa fide ; si- cut(verbigratia)fides,quę docet, Patrem esse distinctam personam à Filio , docet etiam quid intersit inter Patrem & Filium , nempe quod Pater est principium Filij & Filius procedit à Patre, &c.

Atq; in hoc consistit potissima difficultas huius questionis. Nam ex una parte,cum credamus,alte- ram istarum processionū esse ge- nerationem & alteram non;debe- remus , vt appareat , saltem ex ipsa fide posse assignare discriminem. Et ex alia parte est difficile illud assi- gnare , vt ostendit vltimum illud argumentum suprà factum.

Et quidem si attendamus alias rationes discriminis , quas etiam adferunt nonnulli Doctores , vi- dentur illi insinuare per reuelationem huius mysterij de utriusque processionis differentia nihil peculiare proponi nobis creden- dum quod non doceatur ex fide sub aliis verbis. Talis enim est ra- tio illa quam Ricardus de S. Vict. li.6.de Trinit.cap.8. & Alex.Hal. I. parte q.42. memb.2. art.2. & 3. adferunt:videlicet processionem Spiritus sancti ideo non esse ge- nerationem , quia generatio de- bet esse communicatio præcipua eiusdem naturę,per quam scilicet id quod procedit , accipiat à pro- ducente potentia communicandi alteri eandem naturam. Constat

A autem alioqui ex fide, Spiritum sanctum non posse producere aliā personam , vt potest Filius: Non igitur est Filius seu genitus. Quanquā cùm hi Doctores pro- cessionem Verbi præcipuam ap- pellant , non satis cautè loqui vi- dentur. Etsi enim Spiritus san- ctus non habeat potentiam pro-

B ducendi personam aliā; tamen non ideo processio illius est mi- nus præstans aut perfecta quam processio Verbi , sed omnino illi equalis simpliciter,cùm in eadem essentia diuina communem sibi habeat omnem perfectionē Ver- bi. Ceterū non male, quod ad rem ipsam attinet, Doctores illi sentiunt. Verissimum enim est,

C Spiritum sanctū non ita procede- revt possit ipse naturam diuinam alteri persone cōmuniçare. Quod quia etiam sub aliis verbis quam generationis & spirationis,ex fide sci- mus : ideo dicebam , non vide- ri Doctores istos discriminem ali- quod peculiare inter genera- tionem Verbi & processionem Spi- ritus sancti assignare , quod alio- qui non sit ex fide reuelatum.

Quoniam verò D. Athanasius in epistola ad Serapionem , & S. Augustinus libro 3. contra Maxi- minum , cap.14. & D.Ambrosius lib.1. de fide , cap.5. & omnes alij Patres apertè fatentur, se proces- sionum istarum discriminem nesci- re; omnino sentiendum est, do- ceri

ceri quidem ex fide aliquod pecuniale discrimen esse propter quod processio Spiritus sancti non sit generatio: sed tamen id discrimen non esse nobis fide omnino & in particulari declaratum; atque ideo, ut ex sententia Patrum recte Gregorius Ariminensis. in 1. distin. 13. quæst. i. & Marsilius in 1. quæst. 16. aiunt, impossibile esse in hac vita, citra peculiarem aliam reuelationem, per tales, quales nos sumus, illud discrimen explicari. Si enim nihil aliud per fidem deberemus credere circa differentiam harum processionum, praeter id, quod aliis verbis scimus de isto mysterio, nihil sanè esset, cur tantopere in hoc discrimine declarando Doctores hærerent, & præterea videretur quæstio hæc omnis solù esse de nomine, quod minimè putandum est. Submitendus igitur atque captiuandus intellectus est in obsequium fidei, neque propterea (ut dñi Athanasij verbis serm. 3. contra Arianos variat) sacris Scripturis, quæ Verbum genitum esse, Spiritum sanctum genitum non esse docent, diffidendum est, quia huiusmodi questionem, non satis explicare possumus: maximè cùm id discrimen harum processionum, quod in hac parte fides generatim docet, etiam si penitus illud nobis in specie non explicit, nullo arguento ex ratione naturali ducto impugnari possit.

A Ad primum igitur argumentū respondeo, primò, de ratione generationis, iuxta descriptionem illam, non quomodounque esse ut id quod à principio viuente procedit, procedat illi simile; sed ut id habeat ex vi sua processionis, quatenus talis processio est. Inter Verbum autem & Spiritum sanctum discrimen est, quod Spiritus sanctus non procedit, ut similis ex vi processionis per voluntatem, ut talis processio est, Verbum autem ex vi processionis per intellectum, ut processio per intellectum est, procedit ut simile, sicut magis patet in solutione quarti argumenti. Deinde dico, descriptionem illam generationis viuentis non esse satis adæquatum generationi diuinæ; & aliquid omnino esse in processione Spiritus sancti, quod re ipsa obstat, quo minus illius processioni conueniat adæquata ratio generationis diuinæ, quæ conuenit processioni diuini Verbi. quid autem sit illud, Deus scit. Nobis satis est ex fide generatim scire, quod id omnino est aliquid.

D Ad secundum argumentū, nego, Patrem, ut est producens, Spiritum sanctum, esse generantem. Ad probationem dico, eandem actionem Patris, ut est intellectus, esse generationem; ut autem est volitio & productio Spiritus sancti, non item. Quamadmodum distinctio illa virtualis sufficit,

cit, de qua suprà cap. 2. est dictum. Ad confirmationem respódeo si-
militer, actionem illam, vt est in-
tellec̄tio, esse per se generatio-
nem; vt autem est volitio minimè.

Ad tertium, distinguo maio-
rem propositionem. Non enim
positiū est melius procedere in
diuinis per generationem; ita sci-
licet, vt is processionis modus sit
melior quocunque alio: sed est
quidem melius negatiū, id est,
quo nihil est melius. Hoc tamea
non impedit quo minus proce-
ssio diuina, quæ non est generatio,
sit etiam melior negatiū, id est,
æquè perfecta atque processio,
quæ est generatio. Ad confirma-
tionem dico, satis esse, vt illam ge-
nerationis perfectionem habeat
processio Spiritus sancti in essen-
tia, in qua identificat sibi proce-
sionem Verbi, atque adeò perfe-
ctionem generationis. Et hoc sa-
tis est ad infinitatē processionis
Spiritus sancti explicandam. Quia
cūm illa constet etiam ex essentia
diuina, quam sibi identificat, satis
est, vt in illa participet perfectio-
nem alterius processionis.

Ad quartum respondeatur, illo
argumento solū probari, pro-
cessionem Spiritus sancti re ipsa,
vt est talis, scilicet vt est diuina, &
vt est in Deo, habere, vt ex ipsius
vi, id quod procedit, procedat vt
simile: sed tamen id non habet, vt
absolutè est processio per volun-

tatem, neq; etiam, vt est processio
perfectissima per voluntatem. At-
que ita hæc est differentia inter
processionem Verbi & Spiritus
sancti, quod de ratione processio-
nis per intellectum est similitudo
inter Verbum productum & ipsū
intelligentem, vt per speciem in-
telligibilem obiecti intelligit: &

B idcirco de ratione processionis
per intellectum perfectissimæ (e-
tiam si hæc per impossibile esset
extra Deum) est, vt id quod pro-
cedit per illam, procedat, vt per-
fectissimè simile intelligenti, hoc
est, vt simile in eadem natura. Vn-
de fit, vt processio perfectissima
per intellectum sit generatio, quia
ex sui ratione habet eam simili-
tudinem.

C At verò de ratione pro-
cessionis per voluntatem in ge-
nere non perinde est similitudo,
vt in responsione ad sequens ar-
gumentum patebit; atque adeò
nec de ratione perfectissimæ pro-
cessionis per voluntatem est, vt
quod procedit per illam, proce-
dat vt perfectissimè (hoc est in na-
tura) simile: Sed tātum hoc com-

D petit illi, quatenus est diuina &
in Deo, & propterea non perinde
est generatio. Et in hoc ponit san-
ctus Thomas cōgruentiam ratio-
nis suæ, i. par. quæst. 27. art. 4.

Ad quintum, negatur Minor,
Ad eius autem probationem du-
ctam ex eo, quod voluntas, à qua
volitio procedit, est etiā impulsus
qui-

quidā, sicut est ipse amor: Respon-
det Caietanus i. p. q. 27. a. 4. amo-
rem non procedere tanquam si-
milem volenti, secundum vltimū
principium, quo est volens. Ra-
tio est, inquit, quoniam vltimum
principium, quo aliquis cōstitui-
tur volens, est obiectum quatenus
apprehensum; cui, vt patet, non
est similis amor, quamuis sit simi-
lis voluntati. Verbum autem mé-
ris procedit vt simile intelligenti
secundum vltimum constitutiū
illius in esse intelligentis, scilicet
secundum speciem intelligibilem.
Verùm hæc Caietani responsio ex
quadam opinione minus certa p-
cedit, quæ scilicet ponit, obiectum
apprehensum concurrere effe-
ctiuē ad actum voluntatis. Quare C
aliter ad argumentum respódeo,
id quod procedit per volūtatem,
propterea non esse omnino simi-
le volenti, vt per voluntatem est
volens, quia voluntas est inclina-
tio ad omne bonum adæquatè:
Amor autem procedens tantū
est inclinatio ad obiectū illud de-
terminatum, quod respicit: Item D
voluntas pertinet ad secundam
speciem qualitatis, amor verò ad
primam. Secus autem se res habet
in intellectu. Nam verbum Pro-
cedens & Species intelligibilis,
quæ vltimò constituit intelligentem
in esse intelligentis, perti-
nent ad eandem speciem qualita-
tis, nempe ad primam; & præ-

A terea repræsentant idem in specie
obiectum. Adde quòd veritas fi-
dei de differentia vtriusque pro-
cessionis non nititur illa ratione
sancti Thomæ, sed diuina reuelatione. Quare non est magnopere
de eiusmodi ratione laborādum.

Ad vltimum iam patet ex di-
ctis responsio. Afferimus enim, B per fidem de differentia genera-
tionis & pcessionis tradi aliquid
peculiare re ipsa, q̄ non traditur
de hoc mysterio sub aliis verbis;
quanq̄ non explicetur in particu-
lari quid sit illud. Quam rem bene
ex aliorum etiam Orthodoxorum
Patrum sententia notauit D.
Damascenus li. i. fidei Orthodo-
xæ, cap. 2. cùm ita dixit: *Quoniam
quidem est differentia generationis &
processionis, didicimus: Quis verò sit
modus huius differentie, nequaquam:
Quamuis autem ista intelligere non
possimus, tamen ita esse, veraciter con-
ficiemur & credimus.*

CAPVT VI.

*Explicatur quinta questio de or-
dine originis, suprà cap. I.
proposita.*

VINTA questio de
ordine originis erat,
quódnam sit propriū
principium cuiusque
pcessionis. Et de pcessione qui-
dem Filij nunquam fuit dubitatū,
quin eius principium sit Deus Pa-
ter; sed de processione Spiritus S.
acer,

447 Cap. VI. Lib. II. De personis inter se comparatis. Cap. VI. 448
acerrima cōtrouersia fuit sāpe, & A sanctissima Trinitate & de imaginibus. Ex quo sanē licet coniicere, controuersiam Græcorum & Latinorum in eo Concilio circa Trinitatem fuisse de processione Spiritus sancti, cūm de quæstionibus aliis huius mysterij idem vtrique perpetuò senserint. Est autem deinceps is error sensim factus cōmunis apud Græcos. Nam circa tempora Nicolai primi, hoc est, circa annum Domini D C C C. LX. Theophylactus floruit, qui in caput tertium Ioannis, tanquam ex Græciæ communis sententia loquens, Latinos palam traduxit, quod sentirent Spiritum sanctum à Filio procedere. Item iam sub id tempus Græci ex libris Dialogorum diui Gregorij (quos Græcè conuerterant) verba illa: *Filioque procedit*, expūxerant, vt narrat Iohannes Diaconus, Theophylacti æqualis, libro 4. de vita S. Gregorij, cap. 75.

B affirmatis igitur in illa refutatione cap. 9. Spiritum sanctum neque à Filio, neque per Filium, sed à Patre solo procedere. Quod ipsum alij Nestoriani sub idem tempus asseruerunt in suo quodam Symbolo, quod exstat inter opera D. Cyrilli, & in actis Concilij Ephesini, per Theodorum Peltanum, non ita pridem Ingolstadij è Græco in Latinum conuersis, tomo 2. cap. 37.

Deinde, circa annum Domini DCC. LXVII. plures iam è Græcis eum errorem complexi erant. Nam Ado Viennensis & Abbas Vr-spergensis in Chronicis referunt, sub id tempus fuisse Concilium quoddam Gentiliaci celebratum, in quo præsente Rege Galliæ Pipino, Caroli Magni patre, disputatum sit à Latinis & Græcis de

C ac denique, circa annum Domini M. L I V. erupit apertū Græcorum schisma, in quo huc usque persevererant propter illum errorē, tametsi sāpius à sevna cum aliis erroribus damnatum, & rursus per suminam inconstantiam receptum. Imperante enim illo tempore Constantino X. cognomento Monomacho, & Romano Pontifice Leone IX. quidam Michaël, Patriarcha Constantinopolitanus, eius Imperatoris

pa-

patrocinio fretus, Pontificem Romanum cum suis excommunicatum esse proclamare cœpit, eo q̄ in Symbolo addidissent illud : *Filioque procedit*; sibiq; primatum Ecclesiæ arrogauit, vt ex epistolis Leonis IX. ad Constantinum Monomachum intelligi potest, item q̄ue ex Sigeberto in Chronico anno Domini M. LIV. & ex D. Antonino tertia parte historiali, titulo 22. ca. 13. §. 11. Hunc etiam errorem Gr̄corū Valentinus Gentilis, cuius suprà lib. i. mentionem aliquoties fecimus, sequutus est. Siquidē in pr̄thesibus suis, pr̄thesi 36. & 37. contendit; *Solum Patrem essentialem esse* (vt loquitur) *Filiij & Spiritus sancti*.

Cótrà omnes Orthodoxi magno consensu semper docuerunt, non à Patre solùm, sed à Patre & Filio procedere Spiritum S. Quæ assertio Catholica, vt à Gr̄cis quibusdam perperam sentientibus negari cœpit, ita ex contrario ab Orthodoxis subinde magis & magis ex instituto defensa est. Nam cōtra Nestorianorum illud Symbolum, de quo antè diximus, differt hæc assertio propugnata fuīt à D. Cyrillo Alexandrino in epistola ad Nestorium, sicut postea videbimus.

Deinde, circa annum Domini DC. cū plures è Gr̄cis in errorē illum prolaberentur (vt ex disputatione illa Concilij Gentilis)

A liacensis appareat, quæ incidit, vt suprà diximus, non multò post id tempus, addita sunt à Latina Ecclesia in Symbolo Niceno & Constantinopolitano illā verba : *Filioque procedit*, explicationis gratia, & ad execrationem contrarij erroris, & defensionem Orthodoxæ fidei. Etsi enim penitus exploratum non est, quanto anno, & à quo Pontifice ea particula in Symbolo addita sit; tamen certum esse videtur, illam factam esse non multò ante, vel post annum Domini DC. intra annū videlicet circa D. LXXXI X. & DC. LIII. Nam in Concilio Toletano tertio, circa annū videlicet D. LXXXIX. recitatur Symbolum Nicenū &

B

C

Constantinopolitanū sine hac additione; postmodum verò in Concilio Toletano VIII. circa annum DC. LIII. recitatur cum illa; neq; ante hoc tempus vsquam legitur, hæc additio in ipso quidem Niceno & Constantin. Symbolo.

D

Deinceps verò ulteriùs progradiente magis ac magis Gr̄corum errore, & tandem aperto schismate erumpente, acuratissimè multi scriptores Orthodoxi contra illum disputarunt, vt D. Anselmus lib. de processione Spiritus sancti, & alij: ac denique in Concilio Florentino ad extreum doctissimè & copiosissimè refutatus est.

Probatur aut̄ assertio Catholica PRIMO ex Scripturis. I. Nam Io. 15.

g ait

451 Cap. VI. Lib. II. De personis inter se comparatio. Cap. VI. 452
ait Filius ipse de Spiritu S. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, et annunciat vobis. Est autem scientia id, quod Spiritus sanctus hic dicitur accepturus fuisse de Filio: vt expounit in eo loco August. Cyrillus, & Chrysostomus, & patet ex ipsis Christi verbis. At scientia diuina Spiritus S. & eiusdem essentia vnum & idem sunt. Accepit igitur Spiritus B S. à Filio essentiā per processionē.

Nec verum est, quod ait in eum locum Theophylact. hunc sensum esse, De meo accipiet, id est, loquetur cōsentanea iis, quae ego docui, & nihil contrarium: Vel, de meo accipiet, id est, ex meo thesauro, qui est Pater, vnde ego etiam accepi. Etenim Christus ipse in eodem sermone declarat, quid sit illud, *De meo accipiet*. Nempe est idem quod antea dixerat: *Non loquetur a semel ipso, sed quacunq; audiet, loquetur*. Nō solū igitur consentanea doctrinæ Filii loquitur, sed ea ipsa non loquitur à se, sed accipit ex Filio: idq; non per disciplinā quasi ignoraret, sed per æternā processionē.

Illa autem interpretatio: De meo, id est, de thesauro meo, qui est Pater, vnde ego etiam accepi; præterquam quod extorta est, eō denique redit, vt intelligamus Spiritum sanctum esse etiā à Filio. Pater enim vt à Filio distinguitur per oppositionem relativam, non est thesaurus, siue res Filii, sed vt est vnum quiddam cum illo. Sic enim

A in ipso Filio sunt oēs thesauri sapientie & sciëtiae Dei. Nec aliter Pater thesaurus esse potest Filii, nisi quatenus est in Filio, iuxta illud: *Ego in Patre, & Pater in me est*. Non enim habet extra se Filius thesaurū Patris. Est autem Pater in Filio, vt est vnum in essentia cum Filio, sicut D. Athan. & August. & oēs Patres interpretantur. Iam igitur, si Spiritus sanctus per processionē accepit scientiā à Patre, vt is est vnu quiddam cum Filio atque adeò thesaurus Filii; cōsequitur necessariò, ipsum etiā per processionē accipere sciëtiam à Filio. Quod n. est ab vna persona diuina, quatenus est vnu cū alia, eo ipso èquè est ab alia.

Nec mouere debet quod de futuro C dicit Christus; *Accipier: cū tamē ab æterno acceperit, per processiōnem, nimirūm æternam*. Vtrūq; enim verum est, & quod accipiet, & quod acceperit, sicut etiam quod in presentia accipit: Siquidem durat eadem in omni differētia temporis illa æterna processio Spiritus sancti, vt D. Augustinus in eum locum recte notauit. Adde quod accipiet D dicit, quia futuro tempore loquuturus erat, atq; adeò manifestatus scientiam quam accepisset.

II. Deinde loquēs in eodē serm. Filius de Spiritu S. Si non abiero, inquit, Paracletus non veniet ad vos: Si autem abiero, mittam eum ad vos. Et iterū: Cū venerit Paracletus quē ego missam vobis à Patre, docebit vos oēs veri-

veritatem. Ex quibus locis tale deducimus argumentū. Omnis missio (vt ex Orthodoxa doctrina optimè explicuit D. Thō i. p. q. 43. ar.1.) est secundum modū aliquem processionis eius, qui mittitur, ab eo qui misit. In proposito autem Spiritus S. qui mittitur, non procedit à Filio secundum imperium, vt procedit seruus à Dño missus; neq; secundum consiliū, vt procedit quis ab eo, à quo mittitur instructus de re aliqua quā ignorabat. Restat igitur vt procedat sīm originē accipiēdō à Filio substatiā & scientiam suam, & quidquid habet: sicut flos dicitur emitti ab arbore, procedens sīm suū esse ab eo.

Idq; rursus cōfirmatur hoc modo. Mitti ab altero nemo verē dicitur, nisi qui impulsu & quasi motu alicuius incipit de nouo esse alii cubi sīm aliquem modum, quo ibi non erat. Si igitur Spiritus S. verē à Filio mittitur ad homines; necesse est, vt Spiritus S. sīm gratiae operationem aliquam incipiat ex impulsu, & quasi motu Filij esse in hominib. quomodo antē in his non erat. Quale autē esse dicem⁹ impulsū illū, & quasi motū Filij, ex vi cuius incipit p operationē aliquā Spiritus S. esse in hominib. Certe quicunq; excogitur pter eū qui est sīm originem, stare non poterit cū consubstantialitate Spiritus S. & Filij. Quare reliquū est, vt idcirco Spiritus S. à Filio mitti dica-

A tur, quia ex vi suā originis & quasi impulsu pcessionis, à Filio habet essentiam & potentiam suam, atq; adeò etiam illam operationem sīm quam incipit esse peculiari modo in hominibus; quippe cùm actio Spiritus S. eadem sit cum essentia & potentia Spiritus sancti. Quā considerans D. Augustinus lib. 4. B de Trin. cap. 19. & deinceps, recte docuit, personam vnam ab altera mitti, esse personam vnam ab altera procedere secūdum originē.

Nec valet, quod Græci dicunt, Spiritum S. mitti à Filio, non quoniam ab illo ipse pcedat, sed quia Filius etiā dat hominibus illa dona, quā sunt dona Spiritus S. Primum enim hēc interpretatio non

C retinet sermonis proprietatē atq; veritatem in eo, quod Scriptura affirmat, Spiritum sanctum à Filio mitti. Ad missionē enim alicuius processio etiam eius aliqua ab eo qui mittit necessaria est, vt antē demonstratum est. Deinde, neque exponunt hoc modo Græci Scripturam aliquo modo improprio, qui sit in ipsa Scriptura vfitatus.

D Nam si dare tantummodō dona Spiritus sancti, est mittere Spiritū sanctum; ergo Pater etiam mittitur à Filio & Spiritu sancto: cùm Spiritus sanctus & Filius dent etiā omne donum descendens à Patre luminum. Id autem nusquam legitur in Scriptura, vt D. etiam August. li. 2. de Trin. ca. 5. obseruauit.

Tertiò. Nō minus verè ac propriè A Scriptura dicit, Spiritum sanctum mitti à Filio, quām Filium à Patre. Sed non eset tolerabilis interpretatio, si quod dicit Paulus, *misiſſe Deum Filium suum in mundum*, aliquis contenderet aliud non esse, quām contulisse etiam Patrē dona & beneficia Filij in genus humānum, non aut̄ misiſſe ipsum Filium secundum se per processionem originis. Igitur neque est tolerabilis illa interpretatio Græcorū de missione Spiritus sancti. Quartò. Filius ita dat dona Spiritus sancti, vt ipsum etiam Spiritum sanctum nobis det: nempe vt eo per cognitionem & amorem, adiuti illis ipsiſis donis, fruamur, atq; adeò, vt illum ea ratione, tanquā rem quādam nostram, ad preclarum ysum cognitionis & amoris possideamus. Dicenim Apostolus i. ad Cor. 6. *Membra vestrā templa sunt Spiritus sancti, quem habetis in vobis.* Et iterum ad Rom. 5. *Charitatē Dei diffusam esse in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Vbi vtrunq; significat nobis dari: nēpe caritatem Dei, quæ est vñū ex Spiritu S. missus, sīn quam Spiritus S. est super ipsum, & vñxit eum oleo gratiæ & latitiae pra consoribus suis, nempe secundum humanitatem. Vt etiā sup. lib. i. ca. ii. obiter

A Etum dari atque mitti nobis à Filio, nisi aliquo tanquam motu siue impulsu Filij Spiritus S. incipiat esse per operationem suām in nobis? Nullus autē in proposito impulsus nisi secūdum originē locū habere potest, vt antē ostēsum est. Procedit igitur Spiritus S. à Filio.

B Neq; hoc loco obstat illud q; legi m° Isa. 46. & 61. de Filio: *Et nūc Dūs misit me & Spiritus eius.* Quamuis. n. D. Aug. li. 2. de Trin. c. 5. commotus hoc testimonio, velit (vt infrā lib. 2. c. vlt. videbimus) impropiè quodammodo dici posse, personā vnam mitti ab altera, à qua non p̄cedit: tamen longè certissima est Christi interpretatio, qui Lucæ 4. exponit, se non secundum diuinitatem, sed secundum humanitatē assumptā fuisse missum à Spiritu S. Spiritus, inquit, *Domini super me, eo q; unxerit me,* euangelizare pauperibus misit me. Est igitur Filius ea naturā à Spiritu S. missus, sīn quam Spiritus S. est super ipsum, & vñxit eum oleo gratiæ & latitiae pra consoribus suis, nempe secundum humanitatem. Vt etiā sup. lib. i. ca. ii. obiter

D exposuimus circa locū illum Isaie.

III. Pertinet etiā ad hanc quest. maximè q; Christus affirmat Io. 16, *Omnia que habet Pater meas sunt.* Ex qua sententia, cùm sit vniuersalis, nihil licet excipere ex numero eorum, quæ habet Pater, nisi illud q; necessariò excipiendum est, vt distinctio Patris & Filij posset salua

con-

confistere. Si enim distinguitur, **A** necesse est, aliquid sibi proprium habere Patrem quod non habeat Filius, ut eo possit Pater à Filio distingui. Hoc autem est sola relatio Patris, qua is opponitur Filio. Qua ratione enim illi non opponitur secundum eam originis relationem, vnum quiddam est cum illo, ut optimè ratiocinatur in illum locum D. Augustinus. At inter ea quæ præter relationem paternitatis habet Pater, est etiam vis spirandi siue producendi Spiritum sanctum: neque per hanc Pater opponitur relatiuè Filio, ut patet: Hanc igitur vim etiam habet Filius, & proinde ipse vna cum Patre spirat Spiritum sanctum.

III. Adde, quod ad id ipsum significandum Christus Ioan. 20. *In suflans et dixit; Accipite Spiritum sanctum: ut quemadmodum spiritus aëreus ex ore humano procedit, ita Spiritus sanctus à Filio procedere intelligeretur.* Huc enim eam Christi cæremoniam pertinuisse interpretatur D. Augustinus li. 3. contra Maximinum, cap. 14. & D. Cyrus lib. 12. in Ioan. c. 56. Et Anastasius Antiochenus li. 1. de rectis dogmatibus, cuius auctoris mentio honorifica fit in 6. Synodo: nec aliò videtur posse illa cæremonia insufflationis referri.

V. Ad Rom. 8. & ad Gal. 4. Spiritus sanctus vocatur *spiritus Filij*, sicut etiam idem vocatur spiritus

Patris, Matt. 10. & aliás. Quomo^d do autem est & dicitur peculiariter spiritus Filij? Certè per originem, sicut Patris. Nam si dicas esse spiritum Filij per identitatem naturæ; aut quia ipse etiam procedit à Patre à quo procedit Filius: eodem modo dici posset Filius esse Verbum Spiritus sancti; vt qui etiam est eiusdem nature cum Spiritu sancto, & procedit à Patre à quo procedit Spiritus sanctus. At id nunquam est dictum. Restat igitur ut Spiritus sanctus sit & dicitur spiritus Filij, quia est eius per originem, sicut & Patris.

S E C V N D O probatur assertio Catholica testimoniis Conciliorum. Nam in primis Concilium Ephesinum, & Synodus IV. a. t. I. & 5. & Synodus V. a. t. vlt. & Synodus VI. a. t. 17. & Synodus VII. a. t. 7. approbarunt epistolam quam D. Cyrus ex Concilio Alexandrino, quod ipse conuocarat, scripsit ad Nestorium. In qua epistola sic inter cetera dicit Cyrus: *Spiritus appellatus est veritatis, & veritas Christus est: unde ab isto similiter sicut ex Patre procedit.* Quinque igitur generalibus Conciliis in ipsa Græcia celebratis processio Spiritus sancti à Filio probata est. Et quidem in VII. Synodo quæ maiori ex parte Græcorum, fuit, non modò epist. Cyrilli probatur, sed ipsum etiam Constantinopolitanum Symbolum cum

459 *Cap.VI. Lib.II. De personis inter se comparatis. Cap.VI.* 460
illa additione (Filioq;) recitatum est, vt ex antiquissimo etiam Codice manuscripto Latini probauerunt in Concilio Florentino sess.5. & 7.

Præterea in pluribus Conciliis Toletanis ante schisma Græcorū eadem veritas asserta est, nempe in Concilio Toletano I. c.21. & in III.c.1. & in IV.c.1. & in VIII.c.1. & in XI.c.1. Post schisma etiam in aliis multis, nempe in Barenſi quodam, cui interfuit D. Anselmus, vt ipſem etiam commemorat libro de pceſſione Spiritus sancti, cap.4. Et in Lateranensi sub Innocentio III.c.1. in cuius definitio- nem confenserunt etiam Græci, vt patet ex c.4. Item in Lugdunensi sub Gregorio X. vt refertur lib.6. decretalium tit. i.c.vnico. In eoq; Concilio Græcis etiam consentientibus Symbolum cantatū est cum illa additione, Filioq; procedit, ter Græcē & ter Latinē. Item in Concilio Florentino consentientibus Græcis & Latinis. Et denique etiam in Tridentino ses. 3. in confessione fidei.

TERTIO probatur testimoniis eorum Patrum Latinorū & Græcorum, qui etiā ante schisma ortum floruerunt, quorum omnium (vt verissimè in illo Cōcilio Lugdunensi dictum est) incommutabilis veraq; sententia tenet Spiritum sanctum à Patre & Filio procedere. Neque enim Latinorum auctoritas,

A quia Latini sunt, à Græcis schismaticis sine summa temeritate contemni potest. 1. Quia non minus sunt antiqui, & eruditī, & sancti quam Patres Græci. 2. Quia in Concilio etiam Ephesino Latinos & Græcos simul, ad auctoritatem dogmatis Ecclesiastici contra Nestorium, citatos fuisse, commemorat Vincentius Lirinensis in libello contra profanas vocum noctutes: nempe Felicem & Iulium Pontifices, & Cyprianum, Ambroſium, Basiliū, & vtrumque Gregorium Nicenum & Nazianzenum, & Athanasiū. Quod etiam factum est à quinta, sexta & septima Synodo. Et item ab Augustino libro 2. contra Julianum (vt in Apologia nostra de sacrificio Mis̄a, cap.1. notauiimus) & à D. etiam Basilio libro de Spiritu sancto, capite 29.

D Ex Latinis igitur omnium vetustissimus Tertullianus in libro contra Praxeam non longè ab initio, ita inquit: *Spiritus sanctum non aliund à puto quam à Patre per Filium.* Et rursus in eodem libro: *Tertius*, inquit, *est Spiritus à Deo* (puta Patre) & *Filio*, sicut tertius à radice fructus ex frutice, & tertius à fonte riuis ex flumine, & tertius à sole, apex ex radio. *Nihil tamen à matrice alienatur à qua proprietates suas dicit.* Vbi vides ex Tertulliani sententia ita procedere Spiritum sanctū à Filio sicut procedit fructus ex frutice &

& riuus ex flumine, & apex ex radio. Item Hilarius lib. 2. de Trinit. prope finem: *Spiritum sanctum de Patre & Filio auctoribus esse confitendum*, inquit, est. Ambrosius li. 1. de Spiritu sancto, c. 10. cuius auctoritas à Patribus Concilij I. Constantinopolitani maximi facta est: *Spiritus*, inquit, *santus cum procedit à Patre & Filio, non separatur à Patre, non separatur à Filio*. Et li. 2. de Spiritu sancto, c. 12. *Omnia*, inquit, *Pater habet Filius, & qua accepit ipse per unitatem naturae, ex ipso per eandem unitatem accepit Spiritus. Sicut ipse Dominus de suo Spiritu declarat, dicens; Propterea dixi, quia de meo accipiet*. Augustinus libro 15. de Trinitate, cap. 26. *Sicut habet Pater in semetipso ut de illo procedat Filius, sic dedit Filio ut de illo procedat Spiritus sanctus*. Idem li. 5. de Tri. c. 14. Item D. Leo epist. 91. seu. 95. cuius fidem Pateres in Synodo Calcedonensi se complecti professi sunt, & in quo D. Petrum loqui dicebant: *Alius, inquit, est qui genuit, alius qui genitus est, alius qui de uteroque procedit*. Et in ep. 31. seu. 33. D. Cyrilli epistolā ad Nestorium, de qua suprà diximus, approbavit. Item D. Prosper in lib. de vita cōtemplatiua: *Filius ex Patre Filioque procedit*. Id ipsum assertit D. Fulgentius libro de fide ad Petrum, cap. 2. Et Idacius Clarus, lib. contra Varimadum Arianum, Boëtius lib. 1. de Trinitate, cap. 12. D. Gregorius libro 1. Moralium,

A cap. 8. & lib. 2. Dialogorum, capite vltimo, qui à Græcis etiam tanquam sanctus colitur, & retinetur in Ecclesiæ Græce Calendario. Itē Beda libro 1. de elementis Philosophiæ. De aliis verò Latini scripторibus omnibus qui post Græcorum schismà floruerunt, dubium nullum est, quin acerrimè aduersus recentiores Græcos assertionem Catholicam pugnauerint, vt diuus Anselmus libro de processione Spiritus sancti, & Magister sententiarum lib. 1. sententiarum, dist. 11. & D. Thomas in opusculo de erroribus Græcorum, & in qq. de potentia, quæstione 10. art. 4. & 5. & pañim alij omnes.

C. Est autem in Latinorum sententia obseruandum, apud ipsos quidem nihil interesse, quod ad rem attinet, vtrum Spiritus sanctus dicatur procedere à Patre & Filio, vel à Patre per Filium. Quia enim Filius à Patre accepit vim qua spirat Spiritum sanctum; hoc ipso quod procedit à Filio, procedit etiam à Patre per Filium. Itaq; vnum & idem est procedere illum à Filio, vt is accepit vim spirandi à Patre, & procedere à Patre per Filium. Quanquam & immediatè etiam procedit à Patre, vt is consideratur non vt communicans Filio vim spirādi, sed vt principium etiam immediatū Spiritus sancti, & què ac Filius, sicut infrā magis

magis explicabitur, cùm docebimus quemadmodum Pater & Filius sint vnum & idem principium Spiritus sancti. Atq; ita illud Tertulliani, quod antè citauimus, intelligi debet: *Spiritum sanctum non aliunde posso quam à Patre per Filium.*

Quare Theodoretus, doctissimus ac primus eorum omnium Græcorum, qui Spiritum sanctum à Filio procedere negant, vtrumq; simul negavit, vt suprà diximus; videlicet & Spiritum sanctū procedere à Filio, & procedere à Patre per Filium: intelligens nimirum vtrumque idem esse.

Alij autem recentiores & impenitiores Græci non recusant concedere Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium, vt refert Cardinalis Besarion in oratione doctissima, quam habuit de hac quæstione in Concilio Florentino. Sed aiunt, Spiritum sanctum dici per Filium à Patre procedere, 1. Vt significetur terminus relationis quam significat nomen Patris. 2. Vt significetur Spiritum sanctum & Filium esse consubstantiales. 3. Vt significetur à Patre non solum Spiritum sanctum, sed etiam Filium procedere, vt illud, *per Filium*, tantundem valeat atq; si dicatur, *cum Filio*.

At hic manifestus est abusus vocabulorum. Nihil enim eorum triū, quę Græci dicunt, potest rectè significari eo modo loquendi.

A Non primum nec secundum: quia tunc liceret pari modo dicere, Filium procedere à spiratore per Spiritum sanctum. Vt enim Spiritus sanctus verè dicitur procedere à Patre, licet non vt à Patre, sed vt à spiratore; sic etiam Filius à Patre spiratore, licet non vt à spiratore, sed vt à Patre. Atque ita dicam similiter, Filium procedere à spiratore per Spiritum sanctum, nec hac oratione processionem aliquam Filij à Spiritu sancto significari, sed terminum relationis spiratoris, & consubstantialitatem Filij & Spiritus sancti. Qui certè modus loquendi & significandi est absurdissimus. Non potest etiam illo modo loquendi significari tertium, quod aiunt Græci, nempe Spiritum sanctum cum Filio procedere à Patre. Primum; quia eodem sensu licebit dicere, Filium procedere à Patre per Spiritum sanctum: quem modum loquendi nec ipsi Græci tolerabunt.

C Deinde, quia consuetudo loquédi Scripturæ & auctorum Ecclesiasticorum, immò aliorū quorumvis recte loquentium, non admittit, vt, p. e. r., significet idem quod, c. v. m.: quin immò semper indicat aliquālē caussam. Alioqui si, p. e. r., tantundem valeret, atq; particula, c. v. m., facile ab Arianis illa testimonia possent eludi, ex quibus Patres, etiam Græci vetustiores, potissimum pro diuinitate Filij sunt

sunt argumentati: Ioan. i. *Omnia per ipsum facta sunt.* Ad Colosf. i. *Omnia per ipsum creatas sunt.* Ad Hebræos i. *Per quem fecit & secula.* Sensus enim similiter esse posset, nō à Filio creata esse omnia, sed ipsum potius Filium vñà cum aliis rebus esse creatum. Caussam igitur particula Per semper significat: ac p- inde idem est, vt diximus, per Fi- lium Spiritum sanctum procedere, & à Filio siue ex Filio procedere, quemadmodum etiam in locis citatis; & item Genes. 4. *Possedit ho- minem per Deum.* id est, à Deo, sicut exponit D. Basilius lib. de Spiritu sancto, c. 5. sub finem.

Ex GRÆCIS item Patribus antiquis nullus est in quo non inueniatur illustre aliquod testimonium pro Spiritus sancti processione à Filio. Diuus Athanasius in Symbolo: *Spiritus sanctus*, inquit, à *Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.*

Neque negari potest hoc Symbolum esse D. Athanasij. Nam D. Augustinus in Psalm. 120. ex hoc Symbolo sub Athanasij nomine recitat versiculum proximū huic ipsi quem nos recitauimus: *De hoc sole (Christo) Pater Athanasius*, ait Augustinus, *Alexandrinus Episcopus ita pulchre loquutus est: Filius à Patre solo est, non factus, nec creatus, sed ge- nitus.* Atq; aliaꝝ etiam vtitur idem Augustinus sententiis huius Symboli, vt in Enchiridio c. 36. & li. 5.

A de Trin. cap. 8. & epist. 174. ad Pa- scentium, & ser. 195. de tempore. Item D. Gregorius Naz. in orat. de laudibus Athanasij testatur, eū perfectissimam fidei confessio- nem composuisse: *Quam totus, in- quid, Orients & Occidens veneratur.*

Sed neque dici potest, Latinos addidisse ad Athanasij Symbolum illam particulā (& *Filio*). Primum enim, versiculus proximus quem Augustinus citat (*Filius à Patre solo est, &c.*) indicat, particulam (& *Fi- lio*) in sequenti versiculo fuisse ab eodem Athanasio positam. Nam quorsum dixisset de Filio, illum à solo Patre esse, nisi vt discrimen processionis eius à processione Spiritus sancti ostenderet, quod

C ille à solo Patre, Sp̄iritus sanctus etiā à Filio procederet? Nec enim alioqui fuit opus dicere illū à solo Patre esse, ne alioqui putaretur esse etiam à Spiritu sancto: cū id nemo vñquam putauerit. Deinde in Græco etiam Athanasij Sym- bolo illa particula similiter inue- nitur. Tertiò in Concilio Toleta- no IIII. cap. i. quod ante schisma Græcorum, hoc est, circa annum 633. celebratum fuit, recitatur idem Symbolum Athanasij cum ea particula. Postremò, neque ipsi Græci schismatici ausi sunt negare particulam illam esse Athana- sij, sed ausi sunt potius, per sum- mam contumeliam, dicere, virum sanctissimū, cū ita in Symbolo

h — scri-

scripsit, ebrium fuisse; ut de Græcis sui temporis refert Gennadius Scholarius libro pro defensione Concilij Florentini, c. i. Præterea id ipsum & quidem maximè sobriè ac sapienter sensisse D. Athanasius, patet manifestè ex aliis eius scriptis. Nam serm. 4. contra Arianos post tria circiter folia ab illius sermonis initio: *Scriptura, inquit, exempla in medium producit quibus et Iudeos pudefacere et Græcorum calumnias refellere possumus, qui dicunt nos, quia Trinitatem agnoscimus, plures Deos agnoscere. Non enim tria principia aut tres partes introducimus, quemadmodum Marcionista, cum non tres soles ad comparisonem adducamus, sed unicum solem, eiusque splendorem, unicamq[ue], ex AMB' O B V S lucem... Solem vocat Patrem, splendorem Filium, lucem ex utroque procedentem Spiritum sanctum, ut ex ipso Athanasij loco est euidentissimum.*

Et in epistola ad Serapionem contra quosdam hæreticos, qui admittebant Filium esse Deum ex Deo Patre, Spiritum autem sanctum esse à Filio Deo productum, non tamen esse Deum sed Filium creaturam; ea ratione argumentatur D. Athanasius, quod ita Spiritus sanctus verè est ac procedit immanenter à Filio Deo, sicut Filius à Deo Patre; ac proinde vel Spiritum sanctum ab illis hæreticis concedendum esse similiter Deum ex Deo Filio, vel si creatura Filij di-

A citur eodem modo Filium esse dicendum creaturā Patris: *A Patre, inquit, dicitur Spiritus sanctus procedere, quoniam à Verbo Patris desumit. Emissitur et donatur. Et postquam ibi ostendit sic Spiritum sanctum desumere, & mitti & donari à Filiō seu Verbo, quomodo Filius desumit, & mittitur & donatur à Pa-*

B tre, sic concludit: *Quum igitur isti usmodi ordinem et naturam habeat. Spiritus ad Filium, quemad Filius habet ad Patrem, qui fieri potest, ut qui Spiritum creaturam dicit non idem de Filiō necessariò sentiat? Si enim Filius Spiritus creatura est, consequens est ut dicant etiam Verbum Patris creaturam esse. Et paucis verbis interpositis, quibus hæreticos illos exagitat,*

C rursus hoc modo concludit: *Vi enim Filius qui in Patre est (vrget Filij processionem in Patre immanentem) creatura non est, sed ex propria substantia sui Patris; ita Spiritum qui est in Filio (nempe similiter per processionem ab eo, in eodē ipso Filio immanentem) nefas est creaturis coniungere, aut separare à Verbo,*

D *et imperfectam Trinitatem facere. Et rursus aliquanto inferiùs, clarius adhuc format idem argumentum his verbis: Quod si Filius ideo, quia ex Deo Patre est, proprius ipsius substantia est; necesse est et Spiritum qui ex Deo esse dicitur (nempe ex Deo Filio) proprium esse secundum substantiam Filij.*

Ex quo arguento Athanasij toties

toties repetito manifestissimum est eum sensisse, quod Spiritus procedat a Filio. 1. Quia id sumit tanquam concessum ab aduersario, & inde deniq; diuinitatem Spiritus sancti concludit. 2. Quia si non ex processione Spiritus sancti a Filio, sed ex nuda missione & acceptione illius, sine processionis respectu, argumentaretur; nequaquam bene concluderet, Spiritum sanctum esse Deum, sicut Filius a quo mittitur & a quo accipit, est Deus. Nam Angelus vel homo mitti & accipere disciplinā potest a Deo; & tamen quia non etiam procedit immanenter ab eo, minimè est Deus. 3. Illa verba clarissima sunt: *Necessè est & Spiritum, qui ex Deo esse dicitur, &c.* Oportet enim omnino ex Deo Filio ibi subintelligere, vt oratio & consequentia D. Athanasij coherreat. Vult enim concludere, Spiritum sanctum, quia sic est ex Filio Deo, sicut Filius est ex Deo Patre, ipsum etiā esse Deum consubstancialē Filio. Quemadmodum, *quia Filius* (vt ibi ē vestigio argumentū suum confirmans) inquit D. Athanasius *sapiencia & veritas est, scriptum est, & Spiritum, Spiritum sapientia & veritatis esse.* Mihi quidem tam euidens est hoc loco, D. Athanasium processionem Spiritus sancti a Filio agnouisse, vt suspicer a Græcis aliquibus qui in contrario errore fuerint particulam Filio; post illud

A Verbum, ex Deo, expunctam es-
se: tametsi frustra, cùm illa etiam
expuncta, nequeat locus aliter
constare, nisi ex Deo Filiō subin-
telligamus.

Rursus idem argumentum re-
petit Athanasius in duabus epi-
stolis brevioribus ad Serapionem
hoc modo: *Si Filius quoniam non est*

B *ex non entibus, sed ex Deo, consequen-
ter non potest esse creatura; neceſſe est,
neg, Spiritum sanctum esse creaturam:
eo quod in confessō est eum esse ex Deo.*
Ex quónam autem Deo esse Spi-
ritum sanctum in confessō est apud
hæreticos etiam Macedonianos
quos redarguit Athanasius? Cer-
tè non ex Deo Patre, id enim Ma-
cedoniani negabant, sed ex Deo
Filio, quod illi confitebantur.

C Item in libro cuius est titulus,
Redargutio hypocrisis Meletij,
sub finem: *Impossibile, inquit, est,
Spiritum sanctum in Trinitatis gloria
numerari, si non emanasset ex Deo per
Filium, sed per modum creatura a Deo
factus ut putant.* Quemadmodum
autem idem sit emanare Spiritum
sanctum per Filium, & emanare a
Filio, suprà explicauimus.

D Item D. Basilius (quem tanti fe-
cit ipse Athanasius, ut gloriam Ec-
clesie nominauerit in epistola ad
Palladium) libro 2. contra Euno-
mium sub finē sic loquitur: *Nulla,*
inquit, *Filiū operatio a Patre diffusa
est; Omnia enim, inquit, mea tua sunt,
& tua mea sunt.* Quando igitur Spir-
itū h 2 ina

tus causam soli unigenito attribuit Eu-nomius? Vides quomodo probat Spiritum sanctū esse etiam à Patre (quod negabat Eunomius) quia procedit à Filio, & omnes actiones Filij sunt etiam Patris?

Et li. 3. contra Eunomium initio: *Cur neceſſe eſt, inquit respon-dens ad conſequētiam Eunomij, ſi dignitate & ordine tertius eſt Spiritus sanctius, natura quoq; iſum tertium eſſe? Dignitate namque iſum eſſe ſecun-dum a Filio, cùm ab ipſo eſſe habeat, & omnino ab illa cauſa dependeat, pietati ratio tradit: natura verò tertia, neq; ex ſanctis Scripturis didicimus, neque ex predicitis poſſibile eſt colligere. Græ-ci in Concilio Florentino ſess. 20. reſpondebant non haberi in om-nibus Græcis codicibus illa verba: Cum ab ipſo eſſe habeat, & omnino ab illa cauſa dependeat; ac proinde Codices Latinoſ corruptos eſſe. Sed Latini oſtenderunt Græcum Codicem ante 600. annos ſcri-ptum in quibus ea ſententia con-tinebatur. Et certè continentur ea etiam in verbis quæ ē vestigio ibi ſubiungit ita Basilius: *Nam quemadmodum Filius ordine quidem à Patre ſecundus eſt, quoniam ab illo eſt; & dignitate quoniam origo & cauſa eſſendi Pater ipſi eſt; natura verò nullo modo ſecundus, quoniam in utroq; una eſt Deitas: ita Spiritus sanctus eiſi di-gnitate & ordine ſecundus à Filio eſt, non tamen aliena iſum natura eſſe in-de conſequitur.* Vbi notet Lector,*

A quomodo Basilius interpretetur, quid fit, dignitate & ordine vnam personam eſſe ſecundam ab alte-ra, ſicut Spiritum sanctum à Filio ſecundum eſſe concedit: Ait enim id eſſe, personam vnam eſſe alteri originem & cauſam (hoc eſt prin-cipium) eſſendi.

Idem afferit li. 5. in Eunomium B c. 8. cuius titulus eſt, *quod Spiritus sanctus fit imago Dei & Christi. Imago enim debet ab exemplari pro-cedere, vt oſtendit recte D. Augu-stinus, lib. 83. qq. q. 73. & infrā ſuo loco docebimus. Rursus eodem loco c. 11. Cuius titulus eſt, quod ſi-cut ſe habet Filius ad Patrem; ita Spir-itus sanctus ad Filium..* Ac ibi ita di-cit: *Quapropter verbum Dei eſt Filius, verbum autem Filius eſt Spiritus sanctus.* Procedit igitur à Filio Spiritus sanctus ſicut Filius procedit à Pa-tre. Quomodo autem Spiritum sanctum appellet verbum poſtea li. 4. c. 3. exponemus, cùm agemus de propriis personarum. Rursus in eodem lib. c. 12. in cuius titulo hæc quæſtio proponitur: *Quare Spiritus sanctus non eſt Filius Filij?* Re-ſpōdet autem his verbis Basilius: *Non equidem quia non fit ex Deo per Filium. Sed ut non Trinitas putetur eſſe infinita multitudine que ſuſpecta fit Fi-lios ex Filiis habere, quemadmodum fit in hominibus.*

Ex quo loco multis ſanè modis probari potest, Spiritum sanctū, ex ſententia Basiliij, procedere quoque

quoque à Filio. 1. Quia nisi id habuisset pro comperto, ineptè moueret quæstionem, quare non dicitur Filius Filij? Nam quæ esset ratio dubitandi? Certè nemo sanguinis quærat, quare frater non dicitur filius fratris, à quo non procedit. 2. Quia non respondet, ideo filium non esse, quia non procedit ab eo: id quod fuisset promptissimum respondere, si ita rem habere putasset: sed alias rationes conatur reddere, cur filius filij non sit. Sicut etiam D. Athanasius in epistola ad Serapionem: Vbi saepe repetit, tandem esse mystrium id ineffabile: quo nihil certè opus erat cōfugere, ac multò minus eiusmodi quæstione se diuexare, si uno verbo dici poterat, ideo Spiritum S. non esse Filium Filij, quoniam à Filio non habeat esse. 3. Quia disertis verbis Basilius eam etiam responsionem excludit: Non quia non sit, inquit, ex Deo per Filium, etc. 4. Quia excludens eam responsionem, certè fatetur, Spiritum sanctum habere esse per Filium, quod idem est, ac habere esse à Filio, ut suprà in hac quæstione explicatum est.

Præterea D. Gregorius Nazianzenus oratione 5. de Theolog. querit; Quid deit Spiritus sancto, quare non sit Filius? Respondet: Nihil deesse illi dicimus. Neque enim Deo quidquam deest. Verum manifestatio-
nis, mutuæq; eorum relationis differen-

A tia diversa quoq; ipsi nominata procreantur. Mutuam autem relationem eorum intelligit procul dubio esse relationem eorum ad intuitum, quæ non est alia, nisi secundum originem, ex qua in diuinis existit personarum differentia. Nam & ibidem etiam eadem ratione dicit Filium non esse Patrem, propter mutuam utriusque relationem, nempe secundum originem. Ac denique ibidem tres personas comparat cum Adam, qui à nullo homine existit, & Eua, quæ existit ex Adamo, & Seth, qui existit ab utroque.

Item diuus Gregorius Nazianzenus libro ad Ablabium, cuius titulus est; *Quod non oporteat tres*

C Deos dicere

vbi ostendit, nihilominus personas distingui secundum originem: Eam, inquit, quæ circa causam & causatum consideratur differentiam non negamus, per quod solum alterum ab altero discerni deprehendimus: nimirum quod credimus, aliud quidem causam esse, aliud ex causa, & ex eo quod ex causa est. Quibus postremis verbis manifestat designat Spiritum sanctum; qui est ex eo, quod ex causa est, hoc est, ex Filio. Atque etiam cum dicit, solum per eum originis ordinem alteram personam ab altera discerni. Causam autem, more aliorum Græcorum Patrum, accipit pro originis principio. Item subiungit ibi: Rursus aliam differentiam,

consideramus. Nam alius quidem continetur, & sine medio ex primo est. Aliud vero per id, quod immediate, ex continentie est. His autem verbis illam differentiam Filij & Spiritus sancti proponit, quam supradicata explicauimus: nempe quod Spiritus sanctus non soluim immediatè, sed mediater etiam procedit à Patre, hoc ipso quod procedit à Filio, qui est ex Patre. Filius autem soluim immediatè à Patre procedit. Adducit etiam Gennadius in defens. Conclij Florentini, cap. i. alium locum huius Gregorij ex homil. 4. in orationem Dominicam, quem dicit ex illius operibus fuisse à Græcis schismaticis expunctum. Verba autem Gregorij, quæ citat, sunt ista: *Spiritus sanctus & ex Patre dicitur, et ex Filio præterea esse ostendatur.* Item Besarion in oratione dogmatica, cap. 6. adducit testimonium alterum ex eodem lib. i. contra Eunomium, qui libri nondum Latinè editi sunt, vbi hic Gregorius de Filio & Spiritu sancto loquens: *Uerque, inquit, ex primo principio, id est, ex Patre, suam substantialiam habet.*

Item D. Gregorius Taumaturgus in sua confessione fidei, quam refert in orat. de illius laudibus D. Gregorius Nicænus: *Unus, inquit, Spiritus sanctus ex Deo ortus, & existentiam habens, qui per Filium apparuit imago perfecta Filii perfecti.* Quo loco dupliciter significat

A processionem Spiritus sancti à Filio. 1. Quia dicit, illum per Filium apparuisse, id est, missum visibiliter ad Apostolos fuisse. Missio autem respectum processonis includit, ut supradicatum est. 2. Quia perfectam imaginem Filij perfecti vocat. Imago autem ab exemplari aliquo modo procedat, necesse est. Et quidem si sic tantum imago artificialis, sufficit ut ab exemplari procedat secundum illius formam intellectilem, quæ est in mente artificis: Imago autem naturalis qualis est in proposito, ab exemplari suo procedit semper, ut à principio sui esse. Omnis siquidem efficiens intendit sibi assimilare secundum formam suam id quod efficit.

Item D. Cyrilus Hierosolymitanus catechesi decima septima: *Unus, inquit, est Spiritus sanctus subsistens, qui ubique Patri & Filio adest, non qui ab ore Patris & Filii loquente formetur, vel effetur, ut in aërem diffundatur, sed substantialis loquens ipse, & operans.* Quo loco dum negat diuus Cyrus, Spiritum sanctum ab ore Patris & Filii materiali modo efflari, procul dubio indicat, spirari ab ipsis alio modo sublimiori, sic videlicet, ut ipse etiam sit subsistens, & loquens, & operans.

Item D. Chrysostomus homilia prima de Symbolo, tomo quinto: *Iste, inquit, est Spiritus de Patre,*

&

& Filio procedens. Et homil. 2. Spiritum sanctum dicimus Patri & Filio coequalem, & procedentem de Patre & Filio.

Item Epiphanius hæresi 69. probat contra Arianos, Spiritum sanctum non esse Filij creaturā: *Quoniam unus, inquit, est Spiritus Dei, Spiritus ex Patre procedens, & de Filio accipiens. His vero volunt hunc creaturam esse. Quo loeo manifestum est verbi illis: Et de Filio accipiens; significasse Epiphanium processionem Spiritus sancti à Filio; siquidem eam acceptancem opponit creationi: nisi quod voluit illud ipsum vocabulum retinere, quo Filius ipse in Euangeliō processionem Spiritus sancti à se significauit, inquiens: De meo accipiet. Item in libro Anchoratus, Spiritum sanctum esse à Filio, & ex Filio, fæcissimè repetit.*

Idem apertissimis verbis sæpe etiam asserit D. Cyrillus Alexandrinus. Vt lib. 13. thesauri, cap. 2. *Ex Filio, inquit, naturaliter & substantialiter Spiritum Sanctum sicut ex Patre provenire credimus. Similiter lib. 11. in Ioannem, cap. 1. & 25. & lib. 12. cap. 56. & lib. 5. 6. & 7. Dialogorum de Trinitate cum Hermia, & lib. de recta fide ad Theodosium, post medium. Et in epist. ad Nestorium suprà citata. Afferit etiam idem aperte Didymus Alexandrinus lib. 2. de Spiritu sancto. & Simeon Metaphrastes in vita S.*

A Dionysij Areopagitæ. Anastasius Antiochenus libro i. de rectis dogmatibus. Et Tharasius Patriarcha Constantinopolitanus in epistola ad Episcopos Oriëtales, quæ exstat in VII. Synodo, act. 3. Et Maximus in 4. caput Ezechiel. vt Befariorum citat in sua oratione dogmatica, cap. 6.

B Q u a r t o probatur Catholica assertio ratione Theologica, hoc modo: In diuinis personis nulla est distinctio, nisi ratione relationum, quæ sint secundum originem vnius personæ ab alia. At certissimum est, personam Filij distingui à persona Spiritus sancti, vt suprà libro primo probatū est. Igitur est inter Filium & Spiritum sanctum relatio atque ordo originis. Rursus, non est inter Filium & Spiritum sanctum talis ordo originis, secundum quem Filius sit ab ipso Spiritu sancto, vt in confessio est apud omnes. Restat igitur, vt secundum eum originis ordinem, qui est inter Filium & Spiritum sanctum, Spiritus sanctus procedat à Filio. Quòd autem non sit in personis distinctio nisi secundum relationem seu ordinem originis, patet, i. ex Scriptura, quæ vbiq; testatur, personas diuinias esse vnum quiddam, excepta sola distinctione, quam indicant illarum nomina, nempe *Pater, Filius, & Spiritus sanctus*, quæ certè nomina sunt relativa.

C In

In quo genere maximè illustre est illud Filij testimonium loquentis cum Patre: *Omnia tua mea sunt.* Ex qua oratione, vt suprà diximus cum Augustino, cùm vniuersalis sit, nihil debet excipi, quod possit esse commune vtrique, salua distinctione Patris, & Filij, vt Pater & Filius est, cuiusmodi est quid- quid est absolutum. 2. Id patet testimoniis Patrum. Ita enim docet D. Gregorius Nicænus lib. ad Ablabiū, in fine. Et Greg. Naz. orat. 5. de Theologia. Athanasius contra Anom. pag. 659. & pag. 664. Basilius in Eun. pag. 309. & 335. Cyrillus lib. 7. thesauri, cap. 1. Augustinus lib. 7. de Trinit. cap. vltimo, & lib. 15. cap. 14. Boëtius lib. 1. de Trinit. cap. 12. Richardus Victorinus lib. 2. de Trinit. Anselmus lib. de processione Spiritus sancti, cap. 1. & 2. & alij. Vnde in Concilio Toletano XI. ca. 1. dicitur, in solis relationibus numerum cerni. Ut dubitari nullo modo possit de illo Theologorum axiome: In diuinis omnia sunt vnum, vbi non obuiat relationis oppositio. 3. Idem probatur ratione. Nā nisi absoluta essent omnibus personis cōmunia, exceptis solis relationibus; neque personarum unitatem in essentia (vt recte notatum est in Concilio Lateranensi) neq; æ qualitatem atque infinitatem illarū defendere possemus: non enim vna persona ha-

A beret in ratione absoluta quidquid est perfectionis in altera.

Nec mouere debet, quòd Pater ipse, vt Pater est, distinguitur à Spiritu sancto, vt est Spiritus sanctus: cùm tamen inter illos secundum has rationes non videatur esse relatio originis. Primū enim ipsæ etiam origines relationes sunt, vt suprà capite 4. expousimus. Quòd verò ponit axioma illud Orthodoxum, in diuinis nō esse distinctionem, nisi secundum relationes, intelligendum est de relationibus, quæ vel inclusæ sunt in ipsa ratione originum, vel quæ nostro concipiendi modo in ipsis originibus fundantur, quatenus sunt etiam quædam quasi formæ, C vel proprietates personarum, vt patet ex dictis suprà cap. 4.

Hactenus igitur Spiritum sanctum à Filio etiam procedere, ex Scriptura, & ex Conciliis, & ex Patribus, & ex ratione Theologica, satis demonstrauisse videmur. Quibus omnibus probationibus nescio an illa sit minor, quòd vt à pluribus notatum est, post factum à Græcis schisma, Deo ab iis repetente meritas erroris poenas, dexterius semper illorum res habuerunt, donec tandem anno Domini M. CCCC. LII. die XXVIII. Maij imperium illorum, ipso Imperatore occiso, & Constantiopolis capta à Turcis, extinctum est, ipsisq; iugum acerbissimum seruitu-

uitutis impositum. Incidit autem dies ille 28. Maij, eo anno (sicut est obseruatum) postridie Pentecostes: vt videatur Spiritus sanctus, tempore potissimum honori ipsius consecrato, iniuriam sibi peruersa Græcorum opinione illatam vindicare voluisse.

IA M V E R O si Spiritus sanctus, vt certissimè demonstratum est, à Filio etiam procedit: dubium esse non potest, quin rectissimè ab Ecclesia fuerit addita in Constantinopolitano Symbolo illa particula, *Filioq[ue]*. Ut fides aduersus eos, qui de Spiritus sancti processione malè docere palam cœperunt, differtis verbis explicaretur. Munus enim Ecclesiae, atque adeò summi illius Pastoris, Romani Pontificis, est, fidem in controversis quæstionibus explicare, ac fideliibus credendam proponere, vt in Analyse nostra fusè comprobauimus. Quare non est iusta vlo modo Græcorum ob hanc rem querimonia.

OBIICIVNT autem Græci aduersus Catholicam assertionem, atq[ue] adeò contra illam etiam additionem in Symbolo factam, leuissima quædam argumenta, quæ nunc breuiter refellenda sunt. Primò obiiciunt illa Christi verba Ioannis decimo quinto: *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis, qui à Patre procedit*. Non igitur procedit

A etiam à Filio, quandoquidē Christus hoc non addidit.

Respondemus, minimè id sequi, idque ostendimus multis rationibus. 1. Quia quod singulatim tribuitur vni personæ diuinæ, etiam subintelligitur conuenire alteri, nisi sit illud quo ab altera persona distinguitur. Pater

B autem non distinguitur à Filio per hoc, quod ab eo procedit Spiritus sanctus; non enim ea ratione opponitur relativè Filio. Quare subintelligendum etiam in illo loco est, à Filio quoque Spiritum sanctum procedere. Ut cum dixit Christus Petro: *Caro & sanguis non renelaxit tibi, sed Pater meus qui in celis est*: ipsum etiam Filium reuelasse subintelligimus.

2. Quia licet Christus dixisset: *A solo Patre procedit*, tamē nec tunc excludetur Filius, vt patet ex ratione iam dicta. Multò igitur minus excludendus est, vbi non est addita dictio illa exclusiva, *a solo*. Quemadmodum optimè diuus Anselmus libro de processione Spiritus sancti argumentatus est. Ut Matthæi **D** vndeclimo, cum Christus addita particula exclusiva, dixit: *Nemo nouit Filium, nisi Pater*; minimè se exclusit, ac si se ipse non nouerit. 3. Quia alia ratio, eaque duplex fuit, cur à Patre dixerit ibi Christus Spiritum sanctum procedere, & non etiam à se. Prima, vt indicaret, quomodo differret

i sua

sua processio & processio Spiritus sancti, quatenus uterque est à Patre; nempe quod ipsius processio est generatio, siquidem ipse est Filius; processio autem Spiritus sancti Paracleti non est generatio, sed communi vocabulo dicitur *processio*, nimirum per amorem. Videatur enim ibi Christus, cum Spiritum Paracletum discipulis promitteret, simul voluisse illius rationem eis indicare, explicando id, in quo ille cum ipso conuenit, nimirum quod est à Patre, & id in quo ab ipso differt ut est à Patre, nimirum quod non procedit ut Filius per generationem, sed per alium modum processionis. Altera ratio fuit, ut indicaret, Patrem esse quasi principalem auctorem Spiritus sancti, à quo ipse etiam Filius vim accepit eundem spirandi. Hanc enim rationem reddit quoque diuus Augustinus lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. Adde 4. quod cum ibidem vocat *Spiritum veritatis*, eo ipso insinuat à se quoque illum procedere. Si quidem Filius ipse est Veritas & Verbum Patris.

II. Obiiciunt Græci, quod in Concilio Ephesino, quod est tertium generale, lectū fuit Symbolum Nestorianorum, & refutatio anathematum Cyrilli, scripta à Theodoreto, & utroque habebatur Spiritum S. à solo Patre procedere: neque tamen eam senten-

A tam Patres Concilij damnarunt, quo ipso approbasse illā videntur.

At hēc obiectio nulla est. 1. Quia non damnatur in Conciliis quidquid falsò in eis extra causā principalē, propter quam congregata sunt, recitatur. Coactum autem erat Ephesinum Cōcilium in primis propter errorem Nestorij, nō propter questionē de processione Spiritus sancti, de qua nihil anteā disputatum erat. 2. Quia etiam epistola S. Cyrilli ad Nestoriū est in eo Concilio non modò lecta, & non improbata, sed etiam approbata, sicut etiam deinceps à pluribus Synodis, ut suprà diximus. In ea autem epistola Cyrillus asserit, Spiritum sanctum esse à Filio: quo ipso satis contraria sententia Theodoreti & Nestorianorum improbata est. 3. Adde quod si Græci doctrinam Theodoreti approbatam silentio ipso à Concilio Ephesino volunt, falsum erit etiam illud, quod ipsi concedunt, Spiritum sanctum à Patre per Filium esse. Nam id etiam disertè negauit Theodoretus, ut suprà diximus.

D III. Obiiciunt, quod in Nicæno Symbolo non habetur, Spiritum sanctum à Filio procedere, & in Constantinopolitano Symbolo, tantummodò habetur, Spiritum sanctum ex Patre procedere. In Concilio autem Ephesino, cap. 7. prohibetur omnes alteram fidem proferre, aut scribere, aut expōnere

nere præter eam, quæ definita fuit in Concilio Nicæno, idq; sub poena depositionis, si ij qui fecerint, fuerint Clerici, & anathematis, si fuerint Laici.

Respondemus in primis, Concilium Nicænum nihil dixisse de processione Spiritus sancti. Tantummodo enim in eius Symbolo habentur de Spiritu sancto illa verba: *Et in Spiritum sanctum, neque credimus. Id quod etiam patet ex Cyrillo libro primo Dialogorum de Trinitate cum Hermia, & ex Ruffino lib. 16. historiæ, cap. 6.* Concilium autem Constantino-politanū dixit quidem in Symbolo Spiritum S. à Patre procedere, sed non à solo Patre, vt Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus falsissimè nuper scripsit in sua Censura Confessionis Protestantium, cap. 1. Per hoc autem, quod hoc Concilium Spiritum sanctum à Patre procedere affirmat, non negat, quin etiam procedat à Filio: vt neque ipse Filius id negavit, cùm in Euangeliō dixit, *Spiritu Paracletum à Patre procedere, sicut antè explicatum est.*

Deinde dicimus, in eo Concilio à Patre nominatim Spiritum sanctum procedere definitum esse, quia Macedoniani hæretici, cōtra quos illud Concilium congregatum est, id negabant, afferentes à solo Filio productū esse, tanq; eius creaturam, vt suprà ex Athanasij

A disputatione contra illos intelleximus. Non autem addiderunt ea Concilia procedere illum à Filio quia id tunc temporis nemo negabat.

Tertiò dicimus, in Concilio Ephesino non prohiberi additionem cuiuscunque doctrinæ, quæ illi traditæ in eis Symbolis consentanea sit, & eam magis explicet, sed additionē alterius doctrinæ, quæ illi aduersa sit: Ita vt altera fides in ea prohibitione tantum sit, atque contraria, vel peregrina alia doctrina, sine Scripturæ fundamento, & auctoritate infallibili Ecclesiæ, tradita, sed priuato errore ab aliquo, siue Laico, siue Clerico adiuventa. Quo pacto etiam intelligitur illud Apostoli ad Galat. i. *Si quis aliud euangelizaverit, praterquam id quod accepistis, anathema sit.* Hoc modo non est altera fides illa, quæ additione illa, *Filioq;* ab Ecclesia explicata est. Nō enim est contraria ei particulæ Symboli Constantinopolitani, quæ habebat: *Spiritum sanctum à Patre procedere.* Immò eam explicat; cùm

D hoc ipso, quod à Patre procedit, procedat etiam à Filio, qui est vnum per omnia cum Patre, excepta relatione filiationis, vt suprà expositum est. Itē neq; est ea fides peregrina: sed auctoritate Ecclesiæ legitima & infallibili, grauissima ex caussa, proposita & addita in Symbolo: népe vt hac ratione iis

i 2 occur-

occurreretur, qui de hac re per-
peram sentire incepérant, & er-
roris sui occasionem ex Symbolo
illo Nicæno & Constantinopoli-
tano malè intellecto sumebant.

Quòd autem additio illa isto
modo facta, minimè fuerit contra
prohibitionem illam Concilij E-
phefini, dupli ratione præterea
probamus. 1. Quia si omnis om-
nino additio ad Concilij Nicæni
Symbolum illicita fuit; ergo ne-
que licitè potuit Conciliū ipsum
Cōstantinopolitanū addere par-
ticulam illam: *Ex Patre procedente;*
quæ non fuerat in Nicæno Sym-
bolo. Item etiā Concilij Chalced.
Patiens contra id decretum feci-
sent, quando Symbolum etiam
aliud à Nicæno & Constantino-
politano ediderūt, ybi multæ par-
ticulæ adduntur, quæ non sunt in
Nicæno. Ut esse vnum Deum, non
quasi solitarium: & Filium vitam ex
vita, perfectum de perfetto, & Spiritū
sanctum non ingenitum, neq; genitum,
& quædā alia similia. 2. Quia post
additionem illam factam, *Filioz,*
hoc est, post annum DX. celebra-
ta sunt in Græcia tria Concilia ge-
neralia, sextum, septimū, & octau-
num, in quibus minimè ignorata
est Latinorum sententia de pro-
cessione Spiritus sancti à Filio; ne-
que tamen eam sententiam reie-
cerunt, aut decretum illud Ephesi-
nū Latinis obiecerunt; quin potius
in VII. Synodo cum illa addi-

A tione Symbolū, vt suprà diximus,
recitatum est. Quare Michaël ille
Patriarcha Constantinopolitanus
& alij Græci schismatici, qui tre-
centis circiter annis post additio-
nem illam, vt suprà notauim⁹, de-
cretum illud Concilij Ephesini
obiicere cœperunt, planè id vi-
dentur ex anticipato solum erro-
re, & contra sententiam ipsius de-
creti fecisse: non enim alioqui
Græci antiquiores in generalibus
Synodis id disimulassent.

IV. Obiiciunt, quòd Leo III.
Pontifex Romanus, qui præfuit
circa annum Domini DCCC. cu-
rauit, in argentea lamina inscribi
Symbolum Constantinopolita-
num, sine illa additione, & reponi
in altari iuxta corpus D. Pauli, vt
Magister sententiarum refert lib.
1. distinct. II. Quo facto improba-
se hic Pontifex videtur eam addi-
tionem, quę iam ante CC. annos
facta érat.

Respondemus, id consiliū Pon-
tificis eò tantūmodo pertinuisse,
vt constaret etiā, quale fuerit Sym-
bolum Constantinopolitanum;
D & quemadmodum nihil ei con-
trarium per illam additionem de-
finitum esset; & vt ea ratione pro-
uideretur, ne quis falsò obiicere
posset, in Symbolo Constantin.
dictum esse, quòd Spiritus sanctus
à solo Patre procederet, sicut vide-
mus impudenter fecisse nuper
Hieremiā Constantinopolitanū;
& de-

& denique ut suus etiam illi Symbolo honos in Ecclesia haberetur, nec putaret Græci illud à Latinis improbari aut contemni, quamuis ad illud aliquid additum fuerit. Nam neque Symbolum Apostolorum improbatum est, quia aliquid ad illud sit additum in Nicæno Symbolo; neque hoc etiam Nicænum, quia aliquid ad illud sit additum in Constantiopolitano; neq; hoc rursus Constantinopolitanum, ideo quia aliqua etiam sunt addita in Chalcedonensi.

V. Argumentantur etiam à ratione. Nam Spiritus sanctus est unus. Ergo debet procedere ab uno; item Pater habet sufficientem vim illum spirandi, ergo solus eum spirat.

Sed hæc argumēta nullius sunt momenti. Nam quælibet creatura est una; & tamen quælibet producitur ab omnibus tribus personis. Deinde Pater & Filius quatenus sunt unum quiddam, producunt Spiritum sanctum, vt postea magis explicabimus. Deniq; quia Pater eatenus habet sufficientem vim spirandi quatenus est unum quiddam cum Filio, inde fit vt etiam à Filio procedat Spiritus sanctus, vt duobus sequentibus capitibus magis explicabimus.

VI. Obiiciunt quædam loca Patrum. Ut Dionysij, qui c. 2. de diuinis nominibus dicit: *Solum Patrem esse fontem diuinitatis.* Respon-

A deo, nomine fontis intelligere ipsum, principium primū qui non accipiat ab alio. Quanquam & Epiphanius hæresi 69. appellat Filium fontem de fonte, sicut Deum de Deo. Item obiiciunt Gregorium Nazianzenum, qui in oratione ad Episcopos qui venerant ex Aegypto dicit: *Omnia qua habet Pater, habet Filium, excepta causalitate.* Respondeo, intelligit causalitatem respectu ipsius Filii, per quam scilicet est Pater. Item Basiliūm, qui epist. 43. inquit: *Nullam secundum propriam notionem, communionem habet Filius cum Patre.* Respondeo, similiter loqui Basiliūm de Filio vt est Filius, non vt est spirator. Vt enim est spirator, ibi potius dicit

C Basilius per illum tanquam per suum correlatiuum cognosci Spiritum sanctū. Item Damascenum, quili. i. c. ii. ait: *Spiritum per Filium esse dicimus, ex Filio non dicimus.* Respondeo, agere ibi Damascenum de modo loquèdi: nempe vt processio Spiritus sancti à Filio potius per particulam PER, quam ex

D significetur, vt simul indicaretur contra Macedonium, procedere à Patre. Sed iam rectè etiam significatur expressius per particulam, ex, contra Græcos. Quod autem rem nō neget Damascenus, patet ex cap. 18. eiusdem libri, ubi Spiritum sanctum vocat *imaginem Filii.* Item obiiciunt Theophylactum in 3. c. Ioannis. Sed hic unus fuit

491 Cap. VII. Lib. II. De personis inter se comparatis. Cap. VII. 491
ex illis qui non multò ante aper- A modè, per diuersas scilicet origi-
tum schisma temerè in hac quæ- nes.
stione errauerunt.

CAP V T VII.

*Vtrum Spiritus sanctus distingue-
retur à Filio, si ab eo non proce-
deret.*

PI R I T V M sanctum procedere etiam à Filio, satis, ut arbitror, capite précédentem pbatum atque défensum est. Ceterū assertionis huius occasione solet hoc loco alia quæstio moueri, quælicet sit planè subtilis & speculativa, tamē quia est celebris apud Doctores Theologos non videtur prætermittenda. Ea quæstio est: *Vtrum si Spiritus sanctus non procederet à Filio distingueretur ab illo? Est enim sententia Scotti in 1. dist. II. q. 2. & Gabrielis ibidem, & Henr. Gand. quodlib. 5. q. 9. quod nihilominus distingueretur. Probat primò. Tunc Filius & Spiritus sanctus procederent à Patre per disparatas origines, scilicet intellectus, & voluntatis; ergo nihilominus distinguerentur. Consequentia probatur. Quia illæ origines nō possunt habere eundem terminum productum. Confirmatur ex D. Anselmo dicente in libro de Spiritu sancto, Filium & Spiritum sanctum distingui, quoniam à Patre habent esse diuersas*

Secundò. Filius nunc distinguitur à Spiritu sancto per suam filiationem & non per spirationem actiuam, qua producit illum. Sed dato quod Spiritus sanctus à Filio non procederet, haberet nihilominus Filius eandem filiationem

B quam iam habet. Ergo eodem modo à Spiritu sancto distinguetur. Maior probatur dupliciter. Primò. Quia per idem aliquid distinguitur ab alio quo constituitur in suo esse: Sed Filius constituitur per filiationem in esse persone, & non per spirationem actiuam: Ergo per filiationem distinguitur. Secùndo. Quoniam Filius, quatenus persona est, distinguitur à Spiritu sancto, atq; adeo per proprietatem personalem, qualis est filiatio, & non spiratio.

Tertiò. Si Spiritus sanctus procederet à solo Filio & non à Patre; nihilominus distingueretur à Patre. Ergo pari ratione, quamuis non procederet à Filio, sed à Patre; distingueretur à Filio. Antecedens probo. Quia alias si in illo casu Spiritus sanctus esset idem quod Pater, Filius produceret suum Patrem: quandoquidē produceret Spiritum sanctum. Id autem est absurdum.

Quartò. Si tunc Spiritus sanctus à Filio non distingueretur, maximè quia non opponeretur Filio

Filio relatiuè. At ex hoc sequere-
tur, quòd nec iam distinguatur à
Filio, vt Filius est, cùm ei vt Filio
non oppónatur relatiuè. Ergo il-
la ratio nihil valet.

Quintò, sententia hæc ita con-
firmari potest. Illo casu admisso,
Spiritus sanctus esset idem pror-
fus qui nunc est. Ergo distingue-
retur à Filio. Antecedens probo.
Quiacum in Patre sit perfecta vis
spirandi; ab illo etiam solo reci-
peret quidquid nunc recipit ab
vtraq; persona. Consequentia ve-
rò probatur. Quia inter alia, quæ
Spiritus sanctus nunc habet ex sui
ratione, hoc etiam vnum est, vt
scilicet distinguatur à Filio.

Vtimum. Vel iam Pater depen-
det à Filio, quatenus Spiritum
sanctum producit, vel non. Si pri-
mùm; Ergo Pater non est perfe-
ctum principium spirandi, quod
capite sequenti videbimus falsum
esse. Si secundum; Ergo etiam si
Filius Spiritum sanctum non pro-
duceret, solus Pater produceret
sufficienter eum talem, qualis iam
est, atque adeo distinctum à Filio.

Nihilominus contraria senten-
tia communior est, & verior. Il-
lam defendit D. Thomas i. p. q.
36. art. 2. & q. 10. de potentia, art.
5. Et quodlib. 4. art. 7. & li. 4. con-
tra Gen. c. 24. Et Durand. in i. d.
ii. quæst. 2. Et Aëgidius Romanus
quodlib. 6. q. 16. & alij.

Sed vt hæc sententia commo-

Adiùs intelligi & probari possit, di-
ligenter est notandum, hanc que-
stionem dupliciter posse tractari.
Vno modo merè metaphysicè, vi-
delicet per rationes petitas ex so-
lo lumine naturali. Altero modo
Theologicè, vt Theologos maxi-
mè decet: Videlicet per rationes,
quæ nō solum procedant ex prin-
cipiis notis lumine naturali, sed
etiam ex aliqua propositione re-
uelata.

Si primo modo quæstio tracte-
tur, sensus illius erit, vtrum ex iis
tantummodo, quæ naturaliter de
Deo nota sunt, conuinci possit,
implicare contradictionem, vt
aliter personæ diuinè distinguan-
tur quam per origines; ita vt quā-

Ctum est ex vi solius luminis natu-
ralis nullo modo possit in diuinis
defendi alius modus distinc-
tions. Et quidem si isto modo quæ-
stio tractetur, dubium esse nō de-
bet, quin sententia affirmativa,
quam Scotus tuetur, sit vera. Ni-
hil enim obstat, quo minus, quant-
um est ex vi luminis naturalis, æ-

Dquæ tum potuisset intelligi aliter
personas distingui. Atq; hoc so-
lum conuincunt ferè argumenta
proposita. Si autem quæstio Theo-
logicè, vt Theologos decet, tra-
ctetur, vtendo scilicet rationibus,
quæ procedant etiam ex prin-
cipiis reuelatis; sic procul dubio
sententia S. Thomæ est verissima.
Scotia autem & allorum sententia,
quo-

quoniam Theologicè videtur disputare voluisse, simpliciter est reiicienda.

Probatur id primò. In diuinis nō est alius modus possibilis quo personæ distinguuntur realiter, nisi ratione originis vnius ab alia. Ergo posito, quod vna persona ab alia non procederet, nullo modo distingueretur ab illa. Consequētia est euidens, quia non posset distinguiri, nisi per modum possibilis in diuinis. Itaq; si præter modum distinctionis ratione originis, omnis aliis modus est impossibilis; dato, quod ille non esset; nullus esset, & sic nulla distinctio. Antecedens vero probatur. Illud quod actu non est in diuinis, simpliciter non est possibile ad intra in diuinis. Sed actu in diuinis non est modus distinctionis nisi ratione originis. Ergo præter istum nullus aliis simpliciter est possibilis. Maior huius argumenti est euidens, vt patet ex infinitate simpliciter eius entitatis, quæ est Deus. Minor est diuinitus per fidem reuelata, vt patet ex cap. præcedenti. Consequentia est euidens. Ergo conclusio est Theologica, & consequenter Theologicè certa sententia S. Thomæ.

Secundò. Si Spiritus sanctus non procederet à Filio; non esset omnino. Ergo non distinguetur à Filio. Antecedens probatur, quia de ratione Spiritus sancti est,

A vt habeat ordinem originis ad Filium. Cōfirmatur hæc ratio. Quia neque Filius tunc esset; & consequenter, nec Pater, neque Trinitas. Patet, quia de ratione Filii est, vt spiret cum Patre Spiritum sanctum.

B Sed dicat aliquis: Oportet etiā in hac quæstione supponere, quod Spiritus sanctus esset, quāuis non procederet à Filio; quare ista ratio non videtur probare; siquidem assumit, quod non esset. At ego contra obiūcio, quod si illud etiam supponitur in quæstione, omnis hæc disputatio leuissima erit. Nam cum eo ipso quo Spiritus sanctus est Spiritus sanctus, constet illum realiter distinguiri à

C Filio; si supposito, quod non procederet à Filio, & nihilominus esset; quæreretur vtrum distingueretur à Filio; perinde id esset ac quærere, an supposito quod non procederet à Filio, & quod distinguieretur ab ipso; distinguieretur ab eo; quod non nisi pueriliter admodū & insipienter potest quæri.

D Quæstio igitur solū procedit data præcisè illa hypothesi, quod videlicet non procederet Spiritus sanctus à Filio. Quocirca bona atque firma est etiam illa ratio secunda pro sententia D. Thomæ.

Ad argumenta vero contrariæ sententia respondere facillimum iam est. Ad primum, Theologicè procedendo, negatur antecedens; quia

quia non est posibile, vt sint duæ disparatæ processiones in diuinis nisi Filius sit principium alterius illarum. Quanquam fateor, id argumentum probare, quod quantum est ex vi solius luminis naturalis, non inuenisset Philosophus aliquis repugnatiam in eo, vt duæ processiones disparatæ essent in diuinis sine ordine originis vnius ad alteram. Ceterum hoc non negat S. Thomas; disputat enim de questione Theologicè. Ad confirmationem autem eius argumenti respondeatur, verum id esse, quod ait Anselmus, Filium nunc & Spiritum sanctum distingui, quoniam habent distinctas origines à Patre. Sed tamen posita hypothesi huius questionis, non haberent eiusmodi distinctas origines, vt ostensum est.

Ad secundum argumentum Caietanus i. p. q. 36. art. 2. negat Scoto Filium distingui à Spiritu sancto per filiationem formaliter; quoniam, inquit, non distinguitur ab illo per filiationem relatiuè, & nulla alia est distinctio in diuinis nisi relatiua. Ceterum hæc responsio neq; arguento Scotti satisfacit, neque vlo modo sustineri potest.

Quod non satisfaciat Scoto, probatur. Nam vel Caietanus vult negare omnē omnino distinctionem realem inter Filium, vt Filius est, & Spiritum sanctum, atque

A adeo etiam distinctionem realem ratione originis: Vel solum vult negare distinctionem realem relatiuam, qualem ipse ibi ait solum esse inter correlatiua. Omne quidem distinctionem realem inter Filium, vt Filius est, & Spiritum sanctum, negare non potest; cùm id sit contra fidem, ex qua constat Filium & Spiritum sanctum, vt personæ sunt, realiter distingui. Hinc enim sequitur, Filium distinguiri realiter per filiationem, quod duntaxat constituitur in esse personæ distinctæ à Spiritu sancto. Si vero tantum neget distinctionem realem relatiuam, non satisfacit argumento; quoniam Scotto sat fuit assumere, quod Filius per filiationem distinguatur realiter quomodo cumq; à Spiritu sancto; vt inde tandem concluderet, fuisse futuram distinctionem realem (transcendentaliter saltem sumptam) inter Filium & Spiritum sanctum etiam in casu, quo Spiritus sanctus non procederet à Filio. Non enim vult Scotus in tali casu cocludere distinctionem tam, puta inter correlatiua; Claram enim est, quod tunc Filius & Spiritus sanctus non se haberent correlatiuè.

Quod etiam hæc doctrina Caietani sustineri non possit, probatur. Nā quando concludit, Filium per filiationem non distingui à Spiritu sancto; quia vt sic non opponitur

k

nitur illi relatiuè; vel loquitur de oppositione relatiua ratione relationis tantùm; quo pacto opponuntur & distinguuntur duo relatiua. Et ita quidem verum est; Filium per filiationem non opponi Spiritui sancto; sed tamen hinc non sequitur, quòd Filius non distinguatur per filiationem à Spiritu sancto. Restat enim unus modus, quo per filiationem Filius possit opponi relatiuè Spiritui sancto, atq; adeo distingui ab illo, videlicet ratione originis; quæ quidem origo quædam etiam relationis in latitudine actionis & processionis diuinæ est, ut supra c. 4. docuimus. Atque hic modus oppositionis relatiuæ sufficiens est ad distinctionem realem in diuinis, quemadmodum ipsemet Caietanus rectè docuit, i. par. q. 30. art. 2: qui proinde non satis fuisse memor doctrinæ suæ videtur infra eadem par. q. 36. art. 2. Si verò nomine oppositionis relatiuæ intelligit omnem oppositionem relatiuam tam ratione originis, quam relationis; falsum est, quod assunit, Filium per filiationem non opponi relatiuè Spiritui sancto, & pugnat id etiam cum eo quod ipsèmet docuit q. 30. art. 2:

Aliter igitur ad argumentum Scoti respondeatur, concedendo id simpliciter, quod in antecedenti sumit Scotus, videlicet iam Filium distinguì realiter à Spiritu

A sancto nō solum per spirationem actiuam, quatenus eum producit, sed etiam per filiationem formaliter; quatenus per illam est ea persona à qua Spiritus sanctus procedit; negatur tamen argumenti consequentia. Nam nunc quidem est oppositio originis inter filiationem & processionem; in casu B autem questionis non esset.

Ad tertium argumentum respondet Caietanus concedendo antecedens, & negando consequentiam. Rationem cur neget, hanc reddit, quia in illo casu Pater opponeretur Spiritui sancto immediate ratione originis; quatenus scilicet produxisset Filium; à quo procederet Spiritus sanctus; at in C casu propositæ questionis; neque immediate; neque mediata Filius opponeretur Spiritui sancto ratione originis; cum neque Filius tunc produxisset Patrem:

Sed hæc responsio non mihi placet. Est enim illud antecedens Scoti falsum, propter eandem rationem, quæ probauimus quòd Spiritus sanctus non distingueretur à Filio, si non procederet à Filio. Nam impossibile est, ut aliquid in diuinis distinguatur ab alio; nisi immediate etiā opponatur illi vel ratione originis, vel ratione relationis. Sed si Spiritus sanctus procederet à solo Filio; Pater nullo modo istorum opponeretur Spiritui sancto. Ergo non esset possibile,

501 Cap. VII. Lib. II. De personis inter se comparatis. Cap. VII. 502
bile, ut distingueretur ab illo. Ma- A secunda probatione sententia S.
ior probatur Theologicè ex eo, Thomæ indicauimus.
quod iam non est aliud distinctio- Ad quartum respódent aliqui,
nis modus. Si dicas, hoc argu- illam esse rationem sententia S.
mento tantum probari, quòd nō Thomæ quę affertur in argumen-
distinguueretur tunc Pater imme- to: negant tamē ex illa sequi, quòd
diatè à Spiritu sancto manere au- iam filiatio non distinguatur à pro-
tem nihilominus, quòd Caietanus vult, posse scilicet distingui cessione. Ratio illorum est, quo-
mediate; cóntra hoc rursus est ar- niam etsi processio Spiritus san-
gumentum. Quia vt intelligi non cti non opponatur filiationi rela-
potest, quòd aliquid habeat enti- tiuè formaliter, opponit tamen
tatem suam solum mediatè; ita illi relatiuè virtualiter; quod se-
neque est intelligibile, quòd ali- cundum illos nihil aliud est, quām
quid ab alio mediatè solum distin- processionem opponi realiter a-
guatur. Distinctio enim est passio- licui relationi, cum qua in Fílio est
entis. Vnde eodem argumento, coniuncta filiatio, scilicet spirationi.
quo probatur, aliquid non distin- Idq; putant sufficere, vt fi-
gui ab alio immediate, probatur liatio & processio distinguantur.
etiam eidenter, id nullo modo Verùm hæc respófio minimè mi-
ab alio distingui. Quæ res exem- hi placet. Nam ex ea sequeretur,
pli declarari potest. Nam si aius processionem etiam distingui re-
tuus (verbigratia) in se intrinsecè aliter ab essétiâ diuina: probatur,
non haberet aliquid, per q; etiam quia opponit illi relatiuè vir-
immediate à te distingueretur tualiter; siquidé etiam essentia est
realiter; non eo ipso intelligi posset coniuncta in Fílio cum spiratione,
realiter à te distingui mediatè, q; cui formaliter opponit processio. Si dicas; illud, cui aliqua rela-
Pater tuus à te distingueretur. Si D etiam esse secundū se relationem;
militer se res habet in proposito. saltem sequeretur, paternitatem
Ad illud igitur argumentum (verbi gratia) distingui realiter à
Scoti, nego antecedens. Ad pro- relatione spirationis, quod tamē
bationem, concedo illud absurdum omnino falsum est, vt infra vide-
sequi; nec est incommodum id consequens concedere, cū bimus. Et probatur id consequēs,
conditionalis illa hypothesis ex quia spiratio est relatio, & pterea
qua id sequitur, sit impossibilis. est cum filiatione coniuncta, cui
Quin immò alia multa absurda ex paternitas formaliter opponit
ea hypothesis sequerentur, vt in relatiuè.

k 2 Ad

Ad argumétum ergo Scoti aliter respondeo, rationem videlicet sententię D. Thomę non illam esse, sed quia in illo casu, neque processio opponeretur filiationi ratione relationis, neque ratione originis; iam verò opponitur illi ratione originis.

Ad quintum argumentum respondetur solum probare, quod si solum Metaphysicè de quæstione agamus; posset quidē intelligi, quomodo in illo casu procederet Spiritus sanctus talis, qualis iam est, atque adeo distinctus à Filio. Theologicè verò procedēdo, negatur id fuisse futurū in illo casu. Nam, vt antea ostendimus, neque fuisset tunc Pater, neque perfecta virtus spirandi; cùm de ratione Patris omnino etiam sit, vt identificet sibi Filium in ratione spirandi, atque adeo, vt Filius etiam spiraret: quemadmodum quoq; de ratione eiusdem virtutis spirandi est, vt sit etiam in Filio, sicut cap. seq. declarabitur.

Ad vltimum argumentum respondeo, Patrē, quatenus spirans est, non quidem propriè dependere à Filio, vt spirante, sed (quod plus quiddam est) omnino idētificari Filio in ratione spirandi, sicut declarabitur sequenti capite. Quocirca nisi etiam Filius spiraret; Pater minimè spirare posset; immò ne esse quidē, cùm deesset illi id quod necessariò sibi identi-

A ficit, nempe Filius spirās. Quemadmodū, nisi Pater haberet suam entitatem, non generaret Filium: et si propriè quidem à sua entitate non dependet, vt generet Filium.

C A P V T VIII.

Explicatur sexta quæstio de ordine originis, supra cap. I. proposita.

SE X T A quæstio de originis ordine longè grauior & planè necessaria hoc loco erat. Vtrum Pater & Filius sint vnū principium Spiritus sancti, an verò plura. Et quidem si hęc quæstio moueat de principio q.v.o (vt vocant) hoc est, de virtute spirādi, nullam aut exiguum habet difficultatem, quandoquidem eadem virtus spirandi sine controvertia est in Patre & Filio. Quanquam in hoc ipso quæstionis sensu (vt notat Durandus in I.d. 29.q.2.) forte magis propriè dicitur, in Patre & Filio esse idem principium q.v.o Spiritus sancti, quam Patrē & Filiū esse principium idem q.v.o;

Dsicut magis propriè dicitur in Patre & Filio esse eandem vim spirandi; quam Patrem & Filiū esse eandem vim spirandi. Hoc autem accipiendum est, quod attinet ad nostrum modum concipiendi. Nam si ad id, quod re ipsa est, respiciamus; verissimè etiam dicitur, Patrem & Filiū esse eandem virtutem spirandi, & etiam idem

idem principium quo. quod tam
men principium virtualiter tan-
tū distinguitur à principio quod,
vt videbimus. Est autem grauior
atque difficilior quæstio proposi-
ta, si de principio quod Spiritus
sancti, intelligatur. Nam quibus-
dam argumentis ostendi videtur,
non esse Patrem & Filium vnum
principium quod Spiritus sancti.

Primò, Pater & Filius, quate-
nus personæ sunt subsistentes, &
ab inuicem realiter distinctæ, pro-
ducunt Spiritum sanctum. Ergo
verè sunt duo principia quæ illius.
Antecedens probatur, quia vt
sunt personæ ab inuicem distin-
ctæ realiter, etiam à Spiritu san-
cto producto distinguuntur. Er-
go, vt sunt personæ distinctæ inter
se, habent ordinem originis ad il-
lum, atq; adeò illum producunt.
Consequentia verò patet, quoniā
si eum producūt vt supposita sub-
sistētia & distincta, certè viden-
tur illum producere, vt principia
quæ.

Secundò, si Pater & Filius sunt
vnum principiū quod Spiritus S.
oportet aliquid assignare, p quod
ille termin⁹ principiū supponatur.
alioqui propositio qua dicitur: Pa-
ter & Filius sunt vnum principiū
Spiritus sancti, erit de rigore ser-
monis falsa, si nihil est omnino, p
quo ille terminus possit supponi.
At nihil tale potest assignari. Er-
go non sunt vnum principiū. Mi-

A nor probatur, quia neque suppo-
nitur ille terminus (vnum princi-
piū) pro persona Patris deter-
minatè; tunc enim falsò dicere-
mus, Filium esse id principiū Spi-
ritus sancti; sicut falsò dicitur, Fi-
lius est persona Patris. Neq; suppo-
nitur pro persona Filij; quia tunc
similiter Pater non esset illud vnu
B principiū Spiritus sancti. Neque
rursus supponitur pro vtraq; per-
sona simul & copulatim. Nam tūc
neque Pater, neq; Filius dici pos-
set illud vnum principium Spi-
ritus sancti; cùm neque Pater sit Fi-
lius & Pater copulatim; neque Fi-
lius sit Pater & Filius. Neque rur-
sum supponitur pro Patre & Filio
disiunctiū; ita vt liceat descendere

C re sub illo termino, vnum princi-
piū, per propositionem disiun-
ctam dicendo; Vel vnum princi-
piū Spiritus sancti est Pater; vel
est Filius. Probatur, quia vtraque
propositio istarū est falsa. Si enim
illud vnum principium esset Pa-
ter; tunc Filius non esset illud vnu
principium; & similiter si esset Fi-
lius, tunc Pater non esset illud v-

D num principium. Neque suppo-
nitur pro vtraque persona dis-
iunctim, ita vt liceat descendere
sub illo termino, vnum princiū,
per propositionem, de disiuncto
extremo dicendo: Pater & Filius
sunt, vel vnum principium, quod
est Pater; vel vnum principium,
quod est Filius: vtrumq; enim est

307 Cap. VIII. Lib. II. De personis inter se comparatis. Cap. VIII. 308
falsum, vt patet. Neque etiam supponitur pro essentia; quia illa nō est principium quod; cūm non distinguatur à Spiritu sancto. Denique neque pro relatione spirationis; quia illa non est principium quod, sed quo. Nihil igitur est omnino p' quo terminus ille (vnū principium) supponatur, quando Pater & Filius dicuntur esse vnum principium Spiritus sancti: & cōsequenter huiusmodi propositio videtur esse falsa.

Pro declaratione huius questionis principio aduertendum est, duplice explicari posse, Patrem & Filium esse vnum principium quod Spiritus sancti. Primo modo ita, vt omnino ostendatur aliquid vnum in diuinis, quod & sit Pater & Filius, & vnum principium q' v o d simplicissimum Spiritus sancti. Secundo modo ita, vt non solū defendatur esse aliquid tale vnum, quod sit vnum principium quod Spiritus sancti, sed etiam Spiritum sanctum nullo modo procedere à p'uribus subsistentibus, vt plura, & distincta sunt. Primo modo non est admodum difficile explicare, quomodo Pater & Filius sint vnum Principium Spiritus sancti. Secundo autem modo videtur difficillimum immò plane impossibile, nec verò necessarium; cūm Orthodoxè alioqui affirmet diuus Thomas i. part. quæ-

A stione 36.art.4.ad 1. Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio, vt sunt plures.

Primum ita declaro & probo: Si in diuinis est quiddam vnum simplicissimum; quod constet ex persona Patris & Filii, & essentia diuina, & relatione spirationis; & identificet sibi Patrem & Filium; B fatendum est omnino, in diuinis esse vnum quoddam principium, vt quod Spiritus sancti, quod sit Pater & Filius. At prorsus in diuinis tale aliquod vnum est. Ergo fatendum omnino est in diuinis esse vnum quoddam principium quod completum Spiritus sancti, quod sit Pater & Filius. Maior probatur. Nam sicut omnes personas diuinias; quia conueniunt in ratione absoluta, & constituant vnum quid simplicissimum, quod est Deus, & essentia diuina; fatemur esse vnum principium quod creaturarum, quæ ab illo vno simplicissimo manant; ita etiam; si Pater & Filius conueniunt peculiariter non solū in essentia diuina, sed etiam in relatione spirationis, & constituunt eate- C nius vnum quid simplicissimum; similiter oportebit intelligere aliquod vnum constitutum ex his duabus personis & essentia ac spiratione esse principium quod Spiritus sancti, quod sit Pater & Filius. Etenim à tali vno necesse est Spiritum sanctum distingui (cūm D is

is non similiter identificet sibi duas illas personas & spiratio-nem) non autem ab eo distingue-retur, nisi ab eo procederet. Et quamvis istud vnum simplicissi-mum non sit vnicum suppositum; tamen quia est vnum identificans duo supposita, & idcirco non mi-hus completum & perfectum, quam si esset vnum suppositum; B satis intelligi potest esse princi-pium Q u o d. Quemadmodum; quamvis tres personæ diuinæ, vt identificantur in ratione absolu-ta, non constituunt vnum simpli-cissimum suppositum; quia ta-men constituunt vnum quiddam simplicissimum, identificans tria supposita, quod non est minus, quam si esset vnicum suppositum; rectè potest intelligi, illud vnum simplicissimum, quod est Deus vñus; esse principium Q u o d pro-ductionis creaturarū. Item sicut quilibet trium personarum est il-lud vnum simplicissimum constans ex Trinitate personarum, vt in ra-tione absoluta identificantur: ita etiam tam Pater quam Filius est illud vnum simplicissimum con-stantis ex his duabus personis & es-sentia & virtute spirandi, vt in ea identificantur. Itaque verissima est nostri argumenti Maior. Mi-nor autem, scilicet, tale aliquod vnum esse in diuinis, quod con-ster ex persona Patris & Filii, & essentia & relatione spiratio-

A nis; quodque identificet sibi Pa-trem & Filium; patet manife-stè ex assertione fidei, quæ ponit Spiritum sanctum procedere & spirari à Patre & Filio, sicut ostendimus suprà capite 5. Si enim ab utroq; spiratur, necesse est in utro-que esse non solùm essentiam, quæ communis est quoque Spiritui sancto, sed etiam virtutem ipsis duobus propriam, vt etiam po-stea capite hono docebimus. Cùmque in essentia & virtute spi-randi, ac relatione spirationis, Pater & Filius minimè inter se opponantur; ac in eo personæ diuinæ sint vnum, in quo non op-ponuntur; sit neceſſariò, vt sit in diuinis quiddam vnum ex his duabus personis & essentia & re-latione spirationis cōstans, quod identificet sibi duas has personas. Quod cùm ita sit, fatendum est, id ipsum esse vnum principium Q u o d Spiritus sancti, sicut con-clusimus.

D Quòd verò (vt secundo dice-bamus) negari nullo modo pos-fit, quin reuera Spiritus sanctus procedat quoque à duabus illis personis, nempe Patre & Filio, vt plures ac distincṭe personæ subsi-stantes sunt, sicut disertè diuus Thomas prima parte, quæſtione trigesima sexta, articulo quarto, ad i. affirmat; euidenter proba-ri videtur illo argumēto, quod primo loco in hac quæſtione feci-

mus. Atque etiam ea ratione bene id confirmatur à sancto Thoma, quod procedit Spiritus sanctus à Patre & Filio, tanquam nexus quidam illorum. Quod si propterea quispiam contendat, posse dici, quod Pater & Filius sunt etiam plura principia quae Spiritus sancti, disputatio erit de nomine; vtrum videlicet, quia Pater & Filius non modò vt sunt vnum quiddam simplicissimum, sed etiam vt sunt plura supposita subsistentia, Spiritum sanctum producunt; dicendi sint plura principia, quae? an verò, quia ne sic quidem adæquatè producunt quatenus plura supposita sunt, sed etiam quatenus vnum sunt in virtute spirandi; negandum sit, esse plura principia, quae? Videtur autem potius esse id negandū, quoniam vt rectè D. Thomas docet I. part. quæst. 36. artic. 4. *principij* nomen est substantium. Et idcirco non debet multiplicari, nisi forma quam significat, multiplicetur. In proposito autem forma significata hoc nomine *principium quod* Spiritus sancti, est vna in Patre & Filio, scilicet eadem virtus spirandi. Non igitur dicendum est, esse plura principia quae Spiritus sancti, licet sint plura supposita quæ spirant. Alia verò ratio est de nominibus adiectiuis, aut connotatiuis. Hæc enim propter solam multiplicationem supposi-

A torum, in quibus est forma, multiplicari possunt, vt infrà lib. 3. declarabitur.

Iam verò ex his, quæ de hac quæstione breuiter dicta sunt, intelligi potest primò, quomodo accipienda sit definitio Ecclesiæ in Concilio Lugdunensi, & cap. vnicō, de summ. Trinit. lib. 6. qua B decernit, Patrem & Filium esse vnum principium Spiritus sancti, & anathema dicitur illis, qui hoc negauerint. Videlicet sensus est; Verè in diuinis esse aliquid vnum, quod est Pater & Filius, & præterea est principium non solum qvo, sed etiam qvō Spiritus sancti, vt iam declaratum est. Non verò prohibetur per hanc

C definitionem, quo minus sentiamus simul cum D. Thoma, Spiritum sanctum procedere quoque à pluribus subsistentibus. Neque propriè etiam ij damnantur, qui ex hoc concluderent, posse dici quoq; plura principia, iuxta quæstionē de nomine paulò antè expositam: quanquam minus sanè consentaneus ei definitioni mo-

D dus hic loquendi est, & ideo caueri debet. Atque eodem modo intelligendum Concilium Florentinum est, cùm itidem afferit, Patrem & Filium esse vnum principium Spiritus sancti. Item etiam sancti Patres, vt D. Augustinus libro 5. de Trinitat. cap. 14. D. Hilarius lib. 4. Trinit. & D. Anselmus lib.

lib. de processione Spiritus sancti, A quidem falsum propter rationem suprà positam. Si autē negare velit Durandus, esse aliquid omnino in diuinis, ratione cuius propriè possint Pater & Filius dici etiam vnum principiū quod, nullo modo est audiendus.

Deinde ex his facile erit de variis Doctorū sententiis circa hanc quæstionem iudicium facere. Et primum sanè, quod Durandus dicit in 1. dist. 11. quæst. 3. quæstionem esse de nomine, disputare: Vtrū Spiritus sanctus procedat à Patre & Filio, vt ab uno principio, vel vt à pluribus; nihil cōtinet absurditatis, si tantummodo is loquatur de processione Spiritus sancti, quatenus etiam à personis, vt inter se sunt distinctæ, procedit. Sed tamen esset id dictum sanè temerariū, si negare omnino Durandus voluit, esse vlo modo quæstionem hanc de re: Vtrum scilicet aliquid vnum reale sit in diuinis, quod vt vnum possit esse principium vnum quod Spiritus sancti? Nam definitio fidei, de qua diximus, supponit esse hoc modo quæstionem de re, & afferit partem eius quæstionis affirmatiā, quam iam nos explicauimus. Neque enim fides circa modos loquendi tantummodo versatur.

Secundò, quod idem Durādus dicit in 1. distin. 29. quæst. 2. magis propriè dici, Patrem & Filium esse duo principia, loquendo de principio quod; si id similiter intelligatur quatenus Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio, etiā, vt inter se distinguuntur, non est omnino temerariū; quamquā est

B milititer dicit, propriè non esse vnum principium, sed impropriè, quatenus ita significatur, Patrem & Filium non aliter & aliter producere Spiritum sanctum, sed eadem spiratione; si velit simpliciter negare, aliunde posse etiam dici propriè vnum principium, esset temerarium: Si autem hoc non velit negare, sed tantum illud dicit considerando processionem Spiritus sancti, vt est à personis distinctis; non esset quidem erroneū, aut temerarium, licet sit falsum. Illud autem omnino verum est, quod ibidem Gregorius vult, illâ fidei definitione suprà posita determinatum esse Patrem & Filium nō aliter & aliter sed eodem modo producere Spiritum sanctum. Quanquam non hoc tantum est determinatum, sed etiam esse illos vnum principium Spiritus sancti eo modo, quo suprà exposui.

Quarto, quod Gabriel in 1. distin. 12. quæst. 1. ex Ochamo docet, illud vnum principium, quod sunt Pater & Filius, esse constitutū

I. quod-

quoddam ex sententia diuina & spiratione; si intelligatur de spiratione, vt identificat quoque duas illas personas, & præterea per hoc non negetur quin etiam Spiritus sanctus procedat à Patre & Filio, vt inter se distinguuntur; verum est, vt patet ex his quæ antè explicauimus. Atque hoc modo Gabrielem hanc rem intellexisse, patere potest legenti illam eius questionem.

Neque verò contra sententiam hanc nostram, quæ est etiam Gabrieli, quidquam valet argumentum quoddam Gregorij, quū vbi suprà colligit quatuor esse personas in diuinis, si etiam ibi sit vnum quiddam quod sit principium Spiritus sancti. Vt enim recte Gabriel respondet, cōsequentia est nulla; quia illud vnum constans ex duabus personis essentia & spiratione, non distinguitur à quacunque persona diuina, sed tantum à tertia, népe à Spiritu sancto; nō enim opponitur origine Patri & Filio, sed tantummodo Spiritui sancto. Itaque non est vnicum suppositū, sed est vnum quiddam identificās sibi duo tantum supposita, & eantibus distinctum quiddam à supposito tertio.

Quòd si obiicias, illud vnum esse quid completum substantiale, ac proinde cùm non sit præcise essentia, vt tale; restare, vt quatenus tale est, sit persona: ad hoc

A ita respondēdum est. Quamuis in latitudine substantię cratę, nō sit aliquid cōpletè substantiale, quod vt tale est, non sit præcise essentia vel persona: in latitudine tamen substantię infinitę, quæ Deus est, fides nos docet tale aliquid esse; nempe illud vnum Spiritus sancti principium: neq; hoc potest vllis B argumentis humanis euerti, vt patet ex dictis initio in prolegomenis. Ac non solū in vno Spiritus sancti principio eā esse peculiarē conditionem substantię infinitę fides docet, sed etiam in illo vno principio completo creaturarum quod est Pater & Filius & Spiritus sanctus, vt sunt vnum simplicissimum identificās sibi essentiam & C tres personas. Hoc enim vnum, quatenus est tale, nō concipimus esse vnam aliquam personam, neque etiam præcise tantum essentiam.

Quintò, quòd quidā alius Doctor Torrensis, Canariensis Episcopus, scripsit in 3. par. sui commentarij supra art. 4. quæst. 36. i. part. D. Thom. illud vnum principium esse relationem spirationis, quatenus est subsistens; verum est, si per hoc non velit negare, q; etiam à personis, vt distincte sunt, procedat: Item si per illam relationem vt subsistentem non intelligat incomunicabilitatem aliquā eius relationis, quia, vt patet, non est incomunicabilis, sed cōmuni-

nis Patriatq; Filio. His enim exclusis, in re idem est dicere, spiratio nem vt subsistentem esse unū principium Spiritus sancti, ac dicere id unū principium esse spirationem, vt identificat sibi essentiam, & duas personas. Nihil enim aliud re ipsa est spiratio subsistēs, quam hoc totum. Si autem loquatur de sola spiratione præcisè, vt virtualliter distinguitur ab essentia & personis, ita vt Spiritus sanctus non procedat etiam à personis, vt constituentibus cum spiratione unū quiddam, nec vt distinctæ sunt; falsum est quod dicit. Et ad eundem fermè modum iudicari potest de quibusdam aliis opinionibus, quas fusè recitat Gabriel, vbi suprà.

Postremò, intelligi potest ex dictis, cùrnam in diuinis esse dicatur principium q[uo]d productionis Spiritus sancti; & principium q[uo]d, & quomodo ista inter se distinguuntur. Est enim considerandum, illam eandem rem diuinam, quæ est & Pater, & Filius, & spiratio, & essentia; vt est essentia & relatio spirationis præcisè, esse principiū q[uo]d, seu potentia spirandi: Vt autē est etiam identificans sibi duo supposita subsistentia, atque adeò vt consideratur tanquam quid completum; esse principium q[uo]d, virtualiter duntaxat distinctum à principio q[uo]d. Item etiam ipsæ duæ personæ, vt

A distinctæ sunt, dicuntur unū principium q[uo]d, propter virtutatem virtutis, qua spirant, vt suprà dictum est.

B Quibus rebus explicatis, reliquum est, vt ad argumenta initio proposita respondeamus. Et ad primum quidem consequentia negari debet. Nam et si verum sit, Spiritum sanctū procedere quoque à Patre & Filio, vt à distinctis suppositis; tamen quia hæc distinctæ supposita non nisi per eandem virtutem, & quasi formam spirant ac producunt Spiritum sanctum; duo principia q[uo]d minimè dici debent, vt antea docuimus ex sententia diui Thomæ. Accedit, quod hæc duo supposita etiam

C producunt Spiritum sanctum, vt omnino sunt unū quiddam, qua sanè ratione omnibus modis intelligūtur esse unū principium, sicut etiam exposuimus.

D Secundum autem argumentum petit, pro quo supponatur ille terminus, *unū principium*, qui est prædicatum in illa propositione: Pater & Filius sunt unū principium Spiritus sancti. Id quod ex dictis facillimè expediri potest. Dicimus enim, supponi pro illo uno simplicissimo constante ex essentia, spiratione, & duabus personis.

Sed tamen propter doctrinam quandam S. Thomæ. i. p. q. 36. artic. 4. ad 4. & vt pleniū satisfiat

difficultati propositæ in argumē-
to , aduertendum nihilominus
est,hoc nomen , *vnum principium*,
prout de Patre & Filio dicitur,
habere conditionem nominis
singularis , & nominis commu-
nis. Singularis quidem,quatenus
significat illud vnum simplicissi-
mum , quod est res singularissi-
ma, non habens sub se plura indi-
uidua,in quorum quolibet sit in-
diuidualiter distinctum. Com-
munis autem nominis conditio-
nem habet,quatenus etiam signi-
ficat duas illas personas, quæ eti-
am vt inter se distinctæ sunt, pro-
ducunt Spiritum sanctum tamet-
si non nisi vt habent vnicam spi-
randi virtutem. Præterea notan-
dum: Illud nomen magis propriè
esse singulare, quam commune.
Et ratio est, quia ad conditio-
nem nominis singularis satis est,
vt habeat significatum propriè
singulare; ad conditionem autem
nominis communis non sufficit
quæcunque pluralitas significa-
torum, sed requiritur pluralitas
significatorum quæ se habeant vt
inferiora ad principale nominis
significatum; Vt Petrus & Paulus
se habent ad significatum huius
nominis *homo*. In proposito au-
tem principale significatum illius
nominis, *vnum principium*,maxi-
me propriè est singulare; plura
verò significata quæ etiam habet,
scilicet duæ personæ, non se ha-

bent vt inferiora, sed vt intrinse-
cè constituentia illud vnum sim-
plicissimum quod illud nomen
principaliter significat.Ergo eius-
modi nomen magis propriè ha-
bet conditionem nominis singu-
laris,quam communis.

Hoc posito, secundum has di-
uersas conditiones, quas hoc no-
men habet,diuersimodè statuen-
dum est de suppositione eius. Vt
enim est nomen singulare, dicen-
dum est, supponi determinatè, p
illo vno simplicissimo. Et hæc est
maximè propria suppositio eius;
quia vt dictum est, magis propriè
est nomen singulare. Et sic facile
respondemus ad secundum argu-
mentum, pro nullo illorum sup-
poni, quæ in eo argumento per-
censebātur. Vt aut id nomē habet
cōditionem nominis communis;
sic dicendum est cū S.Thoma I. p.
q.36.ar.4.ad 4.supponi pro vtra-
que persona cōfusè, & pro neutra
determinatè, ita vt non sit sem-
per necesse, sub illo termino de-
monstrare determinatè Patrem
tantū, aut Filium tantū, aut

D tatummodò vtrumque simul, sed
satis sit demonstrare, vel vtrumq;,
vel quemlibet eorum , iuxta mo-
dum enunciationis, in qua is ter-
minus usurpabitur. Nam si dicas
de vtraque persona simul:Pater &
Filius sunt principium Spiritus
sancti, vtraque persona demon-
stranda est per illum terminum, vt
con-

conueniunt in virtute spirandi. Si autem dicas Pater est principiū, sola persona Patris vt habet virtutem spirandi, & sic etiam de Filio.

Pro cuius doctrinæ maiori explicatione, soluenda sunt argumenta quæ contra illam obiicit Gregorius, vbi suprà. Primum est. Si pro vtraq; persona illud nomine **vnum principium**, confusè supponitur; ergo nec Pater per se, nec Filius per se dici potest principiū Spiritus sancti. Pater, quia neque Pater neque Filius est vlo modo vtraq; persona. Respondeo. Nego consequétiam. Nam supponieum terminum pro vtraque persona confusè, non idem est, ac omne id quod affirmatur esse illud principium, aliquo modo debere esse vtramq; personam; sed posse esse vel vtramque vel quamlibet proportione eius de quo id affirmatur, vt iam exposui. Adde, quod secundum illam aliam determinatam suppositionem, quam habet id nomine maximè propriè, vt est terminus singularis; clarissimè etiam intelligitur quemadmodum tum Pater, tū Filius absolutè possit dici principium Spiritus sancti. Etenim illud vnum simplicissimum, quòd præcipue significat id nomen vt est terminus singularis, de vtraq; persona æquè verificatur, vt suprà dictum est.

Secundum argumentum. In illa propositione (Pater & Filius sunt

A vnum principium Spiritus sancti) nullum est signum confusium illius prædicati **vnum principium**. Ergo id prædicatum non supponit confusè. Respōdet Capreolus in t. d. 12. q. 1. signum confusum in illa propositione esse particulam, Et, qua dicimus: Pater & Filius sunt vnum principium. Si

B cut quando dicitur; Hic & Romæ venditur piper; prædicatum illud **piper** confunditur à particula, Et; vt pro vtroque pipere supponatur confusè, & pro neutro determinatè. Nō enim licet in explicatione talis enunciationis descendere determinatè ad piper quod venditur hīc, vel ad piper quod venditur Romæ: siquidem de neutrō verè dici potest quod hīc Ingolstadij & Romæ vēdatur? Ita etiā in proposito. Secundo respondet Caietanus i. par. q. 36. art. 4. Non esse opus signo confusio, quando terminus secundum se est communis, vel quasi communis, vt accidit in proposito. Tunc enim per se intelligitur quòd supponatur

C confusè, nisi ab alia particula suppositio determinetur. Aliás in hac propositione, Ad equitadum requiritur equus; vbi, vt patet, nullum est signum confusium; illud prædicatum, **equus**, supponetur determinatè; quod falsum est, quia nō licet sub illo termino descendere disiunctiū (id est, per totam propositionē disiunctam)

523 Cap. VIII. Lib. II. De personis inter se comparatis. Cap. VIII. 524
dicendo, vel ad equitandum re- A Omnes enim istæ propositiones
quiritur hic equus, vel hic, etc. sunt falsæ. Sed satis est descendere
(omnes enim istæ propositiones copulatim dicendo: Hic, & hic, &
sunt falsæ) sed solum licet descen- hic homo, sunt hic & ille, & ille
dere per propositionem de extre- homo; ex quibus constat popu-
mo duntaxat disiuncto, dicendo, lis. Nam ex hoc etiam satis intel-
Ad equitandum requiritur vel hic ligitur prædicatum illud, *vnum po-*
equus, vel hic, &c. Atque ita sup- *pulū*, supponi confusè pro illis ho-
ponitur ibi terminus ille confusè, minibus. Ad eundem igitur mo-
quamvis non èi apponatur ullum B dum in proposito, quia ille termi-
confusuum signum.

Tertium argumentum. Sub illo C
prædicato, *vnum principium*, non licet in proposito descendere per propositionem de disiuncto extremo, sicut licet in illo exemplo nunc allato. Ergo non supponitur confusè pro vtraq; persona. Antecedens probatur. Quia falsum est dicere, Patrem & Filium esse vel Patrem vel Fílum. Ad hoc respondeo ex mente Cajetani I. p. q. 36. art. 4. in suppositione confusa nominis communis, non esse necesse ut sub tali nomine liceat semper descendere per propositionem de disiuncto extremo: immò ne posse quidem id fieri quando nomen aliquod est commune per modū termini collectiui; sed tantùm licere tunc descendere sub tali nomine per ppositionem de copulato extremo, vt cū dicitur: Hic homo, & hic, & hic sunt vnum populus; non licet descendere per propositionem de disiuncto extremo dicendo: Hic, & hic, & hic homo sunt vel ille, vel ille homo.

D Spiritus sancti, nisi illud, quod Pater est: Et similiter demonstrato Filio, verum est dicere, Pater est hoc principium Spiritus sancti. Ergo ille terminus *principium* determinatè supponitur pro Patre vel pro Filio. Respondeo; Nego consequentiā, si sermo sit de suppositione illius nominis, vt habet conditionem termini communis.

Ratio

Ratio est, quoniam demonstrato Patre non licet dicere, Filius est hoc principium Spiritus sancti; nisi quatenus illo nomine, Hoc, demonstro tunc unum illud simplicissimum, quod est principium Spiritus sancti, & est etiam Pater & in Patre. Alioqui si demonstrarem ipsum suppositum Patris immediate, falsa esset illa ppositio, & tunc quidem negandum esset argumenti antecedens. Quæ res exemplo declarari potest. Quamuis enim monstrato Patre verum sit dicere, Filius est hic Deus; propterea quod demonstro in Patre illud unum simplicissimum, quod est Deus. Inde tamē non sequitur, q̄ terminus iste Deus, quatenus habet conditionem termini communis, supponatur determinatè pro aliquo supposito diuino, sed confusè pro omnibus. Ita in proposito.

Verūcūm hactenus ex sententia D. Thomæ posuerimus, Spiritum sanctum suapte ratione procedere à Patre & Filio etiā vt sunt distinctæ personæ; hoc ipsum vtrū ita sit, breuiter hoc loco disputationum est. Etenim putat Scotus in 1. d. 12. q. 1. de ratione Spiritus sancti nō esse, vt procedat à pluribus suppositis. Id probat primò, quia in Patre, est perfecta vis spirādi. Ergo ad rationem Spiritus sancti sat is est, vt procedat ex Patre. Secundò. Si per impossibile tātūm esset

A Pater in diuinis, Spiritus sanctus posset idem produci, qui iam est productus. Ergo de ratione illius non est, vt procedat à pluribus. Confirmatur. Nam idcirco de ratione creaturarum nō est, vt procedant à pluribus personis diuinis, quia, si per impossibile Deus esset unum suppositum, possent produci. Ergo similiter sentendum est de Spiritu sancto in proposito. Tertiò, Spiritus sanctus habet à Patre, quidquid est, de sui ratione. Totus enim procedit à Patre. Ergo non est de ratione ipsius, vt procedat etiā à Filio.

Nihilominus sententia S. Thomæ est verissima, quā etiam Alex. C Hal. i. p. q. 43. membro vltimo, & alij Theologi communiter assuerunt. Et probatur optimè à S. Thomā in illa q. 36. art. 4. ad 1. ex eo quod Spiritus sanctus suapte ratione est amor, & quasi nexus quidā Patris & Filij. Id quod preter D. Thomam docuit etiam D. Augustinus lib. 6. de Trinitate, c. 5. & D. Hieronymus in Psalm. 14. Atque etiam est sanctitas vtriusque vt ait D. Gregorius Nazianzenus oratione quinta de Theologia, & alij Patres. Ex quibus consequitur illum ex sua ratione ab vtraque persona procedere cum procedat vt aliquid vtriusque. Sed rursus id ipsum demonstramus argumento Theologicō,

ex

ex principiis partim reuelatis, par tim euidētibus, hoc modo. Quid quid Spiritui sancto iam competit, est de ipsius ratione. Sed iam ei competit ut procedat ab utro que. Ergo id ipsum est de illius ratione. Maior euidēter probatur, quia est ens simpliciter necessarium, cui nihil accedit. Minor ve rō est diuinitus reuelata ut ostendimus suprà cap. 6. Item de ratione eius est, ut distinguatur à pluribus personis; & non tanquam ab his, quas producat: Ergo tan quam ab his, à quibus procedat. Antecedens pro vtraq; parte patet. Consequentia probatur, quia in diuinis impossibilis est alius modus distinctionis nisi per originem, vt c. 6. dictum est.

Ad primum igitur argumentum Scotti respondet Caietanus, 1. par. q. 36. art. 4. quamuis virtus spirandi sit perfecta in Patre, dualitatem tamen suppositorum requiri ut conditionem necessariam ad hoc ut Spiritus sanctus per illam Patris virtutem producatur. Hæc responso mihi minimè placet. Nam quod per se & formaliter concurrit ad productionem alicuius, & influit (vt ita dicam) in illud; non est productionis conditio, sed principium, aut de ratione principij productiui. At duo supposita diuina, ut duo sunt, (quamuis non præcisè, concurrunt enim etiam ut vnum quid-

dam, sicut suprà dictum est) per se etiam concurrunt ad producti onem Spiritus sancti. Ergo dualitas suppositorum non est conditio, sed pertinet ad rationem principij Spiritus sancti; quamvis ex illa quidem non sequatur, quod sint duo principia, ut suprà exposuimus.

B Aliter ergo ad argumentum Scotti primum respondeo concedendo antecedens, & negando consequentiam: quia nisi Pater identificaret sibi Filium, ut spirantem etiam; atque adeo nisi Spiritus sanctus etiā procederet à Filio; in Patre non esset perfecta vis spirandi. Est enim de huius virtutis ratione, ut sit in duobus suppositis spirantibus. Quare ex hoc,

C quod Spiritus sanctus potuit produci per virtutem illam spirandi, quæ tota est in Patre, potius sequitur de ratione Spiritus sancti esse ut procedat etiam à Filio; siquidem non consistit ratio virtutis illius, nisi quatenus Filius etiam cum Patre spirat.

D Ad secundū respondetur, quod si per impossibile esset solus Pater, & tamen esset talis, qualis iam est, vtraque pars contradictionis esset vera; scilicet & quod Pater produceret Spiritum sanctū (quia ponitur, quod esset talis, qualis iam est, de cuius ratione est ut Spiritum sanctum producat) & quod eum non produceret: quia si non

si non esset Filius, non esset etiam virtus spirandi, vt quæ suapte ratione est etiam in Filio atq; adeo non produceretur Spiritus sanctus. Nec mirum, si ex hypothesi conditionali implicante contradictionem (scilicet quod esset solum Pater sine Filio & tamen talis qualis iam est; cum tamē de illius ratione sit, vt habeat Filium) sequatur per bonā consequentiam alia quædam contradic̄tio. Ad argumentum igitur, data illa hypothesi, videlicet quod esset Pater talis, qualis iam, & nō esset Filius; conceditur etiā illud antecedens conditionale, scilicet quod procederet Spiritus sanctus à Patre; negatur tamen consequentia quæ infertur per propositionem absolutam; videlicet, ergo iam non est de ratione Spiritus sancti, vt procedat à Patre & Filio. Ut enim compertum omnibus est, cum veritate propositionis conditionalis, de impossibili, stat veritas opposita propositionis absolutæ & de inesse. Sicut dato per impossibile, quod homo esset talis, qualis iam, & tamen non esset rationalis; de ratione illius non esset tunc rationalitas: Neque tamen inde sequitur, quodiam nō sit de ratione ipsius.

Ad confirmationem eius argumenti, simpliciter & absolute dicendum est, qd nisi essent tres personæ diuinæ, creature non producerentur, quia nō esset tunc Deus,

A cum is intrinsece & necessario cōtineatur tribus personis. Et sic etiam in pposito si Filius non esset; Spiritus sanctus non producetur, quia ne Pater quidem esset. Quanquam illud discriminem est, qd ratio propter quā creaturæ in illo casu non producerentur, solum esset ex parte defectus principij,

B & non ex parte quidditat̄ ipsarū. Illis enim per accidēs est, quod ab uno vel pluribus procedant: Ratio autem propter quam Spiritus sanctus non produceretur, posito quod Filius non esset; non solum esset ex parte defectus principij, sed etiam ex parte ipsius Spiritus sancti, qui cum sit amor & nexus duorum, requirit pluralitatē suppo-

C sitorum in suę originis principio.

Ad tertium, patet iam ex dictis, quid respondendum sit. Dicimus enim Spiritum sanctū non habere à Patre totum quod habet, nisi quatenus Pater identificat sibi Filium in ratione spirādi. Quemadmodum igitur Pater & Filius sint vnum principium Spiritus S. & ni-

D hilominus is suapte ratione procedat ab illis non modo vt vnum quiddam sunt sed etiā vt sunt duo supposita, hactenus in hoc capite explicauimus. Quod cum ita sit, rectè D. Thomas docet i. p. q. 36. art. 4. ad 7. concedi debere hanc propositionē: Pater & Filius sunt vnum spirator; & negandam esse hanc: Pater & Filius sunt vnum spi-

m rans.

rans. quia *spirator* (vt inquit) est nomen substantium, quod non multiplicatur, nisi multiplicetur forma significata (videlicet vis spirandi) *spirans* autem adiectum, quod multiplicatur ad multiplicationem suppositorum: de qua doctrina infrà quoq; li. 3. aliquid annotandum erit.

CAPVT IX.

Explicatur quæstio octaua de originis ordine, suprà c. i. proposita.

 CTAVA quæstio de ordine originis erat, vtrum actus quibus producuntur personæ, atque adeò processiones ipsæ personarum sint de aliquo & de quonam? Ac in primis ex fide certissimum est esse de aliquo. Ita enim ex Orthodoxa Ecclesiæ doctrina definitum est in cap. Damnamus, & in Concilio Florentino & Tolletano X I. in confessione fidei vbi dicitur: *Filius nō ex nihilo, aut ex alia substantia, sed ex utero Patris, id est, ex substantia genitus credendus est.* Quo loco Patres alludunt ad illud Psal. 109. *Ex utero ante Luciferum genui te.* Significatur autem hac formula dicendi, quām eminenter Pater eternus in generatione diuina sine villa imperfectione præstiterit, quod solet apud homines, nō solum pater, sed etiam mater, continendo videlicet intra substantiā suam prolem generatam. Qua de re videndus est D. August. li. 15. de

A Trin. c. 19. & li. 3. contra Maxim. c. 15. & Theologicum Mag. in i. d. 5.

Vt autem præterea constet quomodo sit intelligendū, Filium esse de substantia Patris, quod explicare conatur etiam D. Thom. i. p. q. 41. ar. 3. sciendum est, tria esse necessaria ad hoc, vt aliquid de aliquo vel ex aliquo dicatur, pducatur.

B 1. Vt id de quo alterum esse dicitur, aliquo modo cooperetur ad productionem alterius: Illa enim particula *de* vel *ex*, talem habitudinem ad productum denotat. 2. Vt id etiā sit aliunde, quām per productionem eius, quod dicitur de illo produci. Id quod videtur sequi ex primo: Nā si aliquid producitur simul cum productione

C alterius; nō videtur cooperari ad eam ipsam productionem. 3. Vt sit ei quod pducitur consubstantiale, aut intrinsecum: alioqui non necessariò diceretur de ipso illud produci, vt docet Augustinus lib. de natura boni contra Manich. c. 26. Et probat D. Thom. loco citato ex communi loquendi & concipiendi modo. nō enim dicimus domū fieri ex ædificatore; solum propterea, quod ædificator non est intrinsecum vel consubstantiale principium domus. Dicitur tamē quodlibet mixtum fieri de *vel* ex materia, quia est illi intrinseca & supponitur eius productioni. Similiter dicimus in rebus creatis Filium esse ex substantia Patris, quantum Pater est ei consubstantialis,

&

& etiā quaten' Filius fit ex semine Patris, quod variè transmutatum pertinet etiam ad substantiā Filij.

Ex quibus intelligitur, si aliquid producitur secundūm se totum, nō posse dici, quòd id producatur ex vel de aliquo: Ratio est, quoniā nihil tunc intrinsecū illi, & aliunde existens, quām per productiōnē eius, cooperabitur; neq; etiam id tunc producetur à consubstantiali, sed creabitur ab habente diuersam naturā, cùm nulla creatura possit creare. Deinde etiā hinc patet, veram esse doctrinam fidei, quòd videlicet psonę productę in diuinis sint de substātia personarum producentiū. Nam primū, non producūtur secundū se totę; nō enim pducitur essentia diuina in illis. Et præterea producuntur de principio consubstantiali. Et deniq; aliquo etiam modo cōfert essentia ad earum productionē.

Quis verò modus is sit, id est, quā habitudinē habeat essentia ad personam productā quatenus hęc ex essentia produci dicitur, restat nunc videndum; vtrūm scilicet habeat se tanquam materia, an tanq; forma, ad eum modum, quo si forma ignis (verbi gratia) præexistet, sicut præexistit eius materia, diceremus ignem produci de illa, tanquam de forma: Item ad eum modum, quo homo videtur dici posse produci de anima rationali, tanquā de forma subsistenti, quan doquidem illa aliunde habet esse,

A quām per generationē hominis, videlicet per creationem à Deo, & saltem prius naturā præexistit ipsi generationi; atque ita videtur in genere causā formalis ad generationē totius compositi cooperari. Item dubium est, vtrū essentia diuina cooperetur vt principium actiuū, sicut suo modo semen, &c.

B Ad hoc Durand. in i. d. 5. q. 2. & Henri. Gand. qui etiā à Caietano i. p. q. 41. ar. 3. & à Capr. in i. d. 5. q. vnica citantur, respōdent, Filium esse de essentia Patris tanquam de materia; seclusis tamen imperfectionibus materiae, vt quòd sit in potentia, &c. Præcipuum fundamentum huius sententiae, quantū ex Durādo colligi potest, est; quia ad materiā pertinet aliunde esse, quām per productionem rei; & præterea esse quiddam intrinsecū pducto; & recipere aliquid ipsius producti. At hęc omnia cōpetunt essentię diuinę respectu personarum productarum. Ergo dici potest ex ea tanquam ex materia persona produci. Minor, quod attinet ad duas primas partes fatis patet. Quoad tertiam, probatur, quia ad nostrū modum habet se vt recipiens personalitatem personarum productarum. Alia sententia est D. Thom. i. p. q. 41. art. 3. vbi censet, personā produci ex essentia diuina tanquam de forma subsistenti. Ita etiam Cā preolus loco citato.

Breuiter autem & commodè poterit res hęc tota sic explicari.

Quæstio proposita potest esse aut A de re aut de nostro modo concipiendi. Si sit de modo concipiendo, dici potest, personam productam esse de essentia tanquam de materia, attendendo solum aliquos conceptus inadæquatos & communiores, quos habemus de materia (id quod solum probat Durandus nec videtur ipse aliud velle) non tamen attendendo ad conceptum nostrum ultimum de materia. Nam in illo includitur imperfectione carentie &c. quæ nullo modo conuenit in essentiam diuinam, cum hec actu identificeatur etiam producto & eatenus habeat eius perfectionem. Deinde potest etiam secundum nostrum modum concipiendi dici, personam esse productam de essentia tanquam de forma subsistenti, quatenus de natura communiter concipimus quòd sit quædam forma totalis : item quatenus verè concipimus, essentiam diuinam quodammodo pertinere ad complementum personæ productæ, secundum quædam analogiam ad essentiam creatam, id est, non aliquid actuando in re, sed per identitatem cum personalitate diuina.

Si verò quæstio sit de re, sic in primis certum est Filium non esse de substantia Patris, tanquam de materia, neque etiam tanquam de forma tali, quales sunt formæ rerum creatarum. Si tamen per

A formam intelligamus quamcumque perfectionem, quo quis modo pertinentem ad substantiam, & actualitatem alicuius ; dici potest etiam secundum rem Filium esse de essentia tanquam de forma; nam ut diximus ante, pertinet essentia ad perfectionem Filij per identitatem. Ac isto modo potest intel-

B ligi sententia D. Thomæ. Quanquam exemplum sane quod ad id explicandum petit ex natura Angeli, non satis accommodatum ad propositum esse videtur. Natura enim intellectualis Angeli producitur vna cum ipso. quare non videtur Angelus dici propriè esse aut fieri de natura intellectuali. Quemadmodum, quia materia

C rerum à Deo creatarum, per eandem creationem vna cum ipsis rebus à Deo facta est; minimè potuerunt dici esse aut fieri de materia, vt iam in proposito loquimur. Nam sicut antea expositum est, id, de quo aliquid dicitur esse aut fieri, debet aliunde esse, quam per productionem eius quod fit, atque eatenus cooperari ad illud.

D Est præterea alius modus magis proprius, quo possumus dicere Filium esse de essentia Patris, loquendo secundū rem, videlicet, tanquam de principio quo originis, per quam idem Filius producitur; principio quo (inquam) nō adæquato, sed inadæquato. Videbimus enim c. seq. potentiam generandi

com-

completam in diuiniſ , non ex A ſola eſſentia, ſed ex aliis etiam rationibus conſtare. Igitur prout eſſentia inadꝝquatè faltem ad p-ductionem Filij concurrit, veluti actiuē. Et vt ex ſe eſt, non per productionem Filij. Et deniq; vſubſtantialiter eſt quid intimū Filio: recte dici potest Filius eſſe de illa tanq; de ſuo principio ſaltē inadꝝquato, ſicut inadꝝquatè eſt potētia generādi: Hę nāq; cōditiones, vt dictum eſt antea, requiruntur, & ſufficiunt, vt aliquid dicatur eſſe de alio. Ac potest is explicandi modus inde confirmari, quod Filiius in creaturis recte dicitur eſſe de ſemine, tanquam de ſubſtantia Patris, quatenus id velut instrumentum actuum confert ad eius generationem, licet non niſi variē transmutatum ad ſubſtantiam Filij pertineat. Potiori igitur ratio ne dici poterit in diuiniſ Filius eſſe de Patris eſſentia, vtpote quæ multo perfectiū ad illius generationem confert, & immutata etiā ipſius ſubſtantiam intimē conſtituit.

C A P V T X.

Explicatur queſtio octaua de ordi ne originis, ſuprā cap. i. proposita.

EPTIMA queſtio circa originis ordinem erat, Per qualémnam vim atqué potentiam

A diuina persona principium ſit, p-ceptioniſ? Vtrum ſcilicet ea ſit ali quid abſolutum, vel respectiuum, vel vtrumque? Eſt autem ad faciliorem rei explicationem primō notandum: Non hīc quāri, quid ſit re diſtinctum à persona producente, per quod illa tanquam per potentiam producat, ſed tantum B queſtio eſt de potentia producē di, quæ virtualiter ſolūm diſtinguatur à producente; quatenus per vnam & eandem rem in diuiniſ lōgē perfectius in productio ne peronæ p-ſtatur quod in creaturis fit per cauſam producentem, & potentiam, qua quidpiam p-ducitur. Secundo notandum, de potentia producendi eo dem modo poſſe nos in hac queſtione loqui, ac de principio qvo p-ductionis. Eſt enim potentia, ex ſententia Aristotelis 5. Metaphys. nihil aliud, quam principium ope rationis. Principium autem ope rationis duplex eſt. Vnū eſt pri mum & quāſi radicale: ſcilicet ipſa natura, ſeu eſſentia rei, à qua, velut à fonte, manant omnes rei opera

C D tiones. Alterum eſt proximum: à quo immediate, tanquam à natu rae quodam organo, elicitur ope ratio. Sic igitur de potentia poſsumus loqui dupliſter. Primō, de potentia incompleta, & inadꝝquatè accepta, prout ſcilicet eſt principium qvo primū, aut principium qvo proximum, id quod m 3 magis

magis propriè dici solet potentia. Altero modo de potentia completa & adæquata, prout vtroque principio, primo scilicet & proximo, continetur. Hic verò de potentia adæquatè sumpta differendum est, vt scilicet totum illud intelligatur, quo tanquam principio vna persona diuina producit aliam. Et quærimus sanè, non sub qua ratione nos conciperemus potentiam producēdi in diuinis, si de illa tantummodo iudicandū nobis esset, sicut iudicamus de potentia producendi, quam cernimus in creaturis: sed quid absoluṭe statuere debeamus in diuinis esse potentiam producendi secundūm potentia rationem, in illa re diuina infinitè præstantiorē quām sit ratio vlli potētiæ creatæ; iuxta ea, quæ generatim in prolegomenis monuimus de modo concipiendi diuina.

His positis respondeo ad quæstionem, per tres assertiones, in quarum confirmatione discutiemus quoque sententias Theologorum, quæ sunt hac d' re. Prima assertio: Potentia producendi in diuinis omnino constat ex essentia diuina; quanquam non ex illa sola, vt postea ostendemus. Nominе autem essentiæ hoc loco volo etiam intelligi potentiam intellectus & voluntatis, quæ sunt perfectiones essentiales & absolute in diuinis, ita vt potentia ge-

A nerandi, ex essentia & intellectu; spirandi verò, ex essentia etiam & voluntate constet. Ita enim sentit etiam sanctus Thomas i. par. quæstione 42. articulo quinto, vt rectè in eo loco exponit Cajetanus. Vnde meritò is reticet arguenda quædam Scotti, quibus solùm probatur, intellectum & voluntatem pertinere ad potentias notionales, id quod sanctus Thomas non negat. Iam probatur assertio, primùm testimonio sancti Augustini lib. 5. de Trinitate, cap. 10. Et diuini Damasceni lib. 1. fidei Orthodoxæ, capite octauo, & Richardi Victorini lib. 6. de Trinitate, ca. 2. qui ita docent, atque etiam aliorum omnium Patrum, quum ex C Scriptura confirmant, Filium & Spiritum sanctum esse non ex nihilo, sed ex ipsa essentia diuina productos, tanquam ex potentia videlicet, seu principio quo primo productionis. Verissime enim diuus Athanasius in Dialog. de Trinitate cōtra Anomæos, pag. 667. vterum, id est, essentiam Patris, ex qua Filius est genitus, vim gignendi esse interpretatur.

Secundò probo eandem assertiōnem ratione: Nam quod in omnibus aliis rebus concedimus, naturam videlicet & essentiam, esse primum principium operacionum, quibus naturæ communicant, nullo modo negādum est perfectissimæ illi naturæ diuinæ:

Si.

Siquidem ut perfectissimè persona producens per illam existit; ita etiā oportet, ut perfectissimè per illam operetur. Ut enim ait Aristoteles 3. Phys. textu 36. forma, quæ dat esse, dat etiam operari. Cuius fundamentum est, quod operatio rei est primò ac principalius debita ipsi rei naturæ.

Ac simili etiam ratione facile patet, intellectum quoque & voluntatem diuinam ad potentias notionales pertinere. Etenim in omnibus etiā rebus potentia sunt tanquam instrumenta sive organa, per quæ ab ipsa natura operationes exercentur. Quo fit, ut hoc ipso, quod natura principium est operationum; principia quoque earundem sint naturæ potentiaz: id quod concedendum est etiam in diuinis suo modo. Et confirmatur hoc ipsum. Nam quod natura diuina per potentiam intellectus & voluntatis sit principium productionis personarum eiusmodi, quæ infinitam perfectionem habent, maxima est perfectio; & ex alia parte nihil obstat, quo minus hæc perfectio conueniat rei absolute, qualis est essentia, intellectus, & voluntas diuina: Ergo omnino est illi tribuenda. Antecedens quoad primam partem ex se perspicuum est, quoad secundam verò, patet ex fidè, quæ, ut supra capite quarto demonstratum est, docet, per intellectum & volun-

tatem personas procedere; quod non esset verum, si id repugnaret rationi absolutæ: Nam potentia intellectus & voluntatis ut sic, absolutum quiddam sunt. Nec sanè vlla ratione ostendi potest in eo repugnantia.

Ex huius autem assertionis confirmatione iudicari potest de opinione quorundam, qui censuerunt, solam relationem, & non essentiam, esse potentiam notionalē, ex quibus est Durandus in 1. distinctione septima, quæstione secunda; & Bonaventura eadem distinctione, quæstione prima, & alij apud Capreolum eadē distinctione, quæstione prima. Si enim loquantur de potentia complete & adæquatè sumpta, quasi illa tota contineatur sola relatione, & nō etiam constet ex diuina essentia; falsò opinātur: Sin verò de potentia sumpta pro principio, quo proximè (secundūm virtualem distinctionem) persona producitur; non longè aberrant, ut postea ex tertia assertione nostra patebit. Et quidem cùm Durandus alioquin sentiat personas fuisse productas ex fœcunditate naturæ, ut supra capite quarto vidimus; consequenter negare non potest, quin natura sit de adæquatæ potentiaz ratione; quanquam temerariè negat, personas produci etiam per intellectum & voluntatem, ut supra cap. 4. ostendimus.

Iam

Iam sit secunda assertio. Potentia notionalis formaliter non continetur, sola essentia divina & intellectu, aut voluntate, sed præterea etiam constat ex relatione. Itaque potentia generandi est essentia, & intellectus, & paternitas; spirandi vero, essentia, voluntas, & spiratio relatio. Ante huius autem assertionis probationem illud notandum est, cum paternitas, quatenus relatio est, contineat actu plures rationes virtualiter distinctas; videlicet actionis cuiusdam respectuæ, proprietatis personalis, & respectus cuiusdam fundati virtualiter in generatione; & spiratio similiter, ut relatio est, contineat rationem cuiusdam respectus fundati in productione Spiritus sancti, & etiam actionis voluntatis respectuæ; cum, inquam, haæ relationes plures has notiones contineant; in hac sanè assertione solum dicimus, potentiam notionalem non constare tantum ex ratione absoluta essentiæ, & intellectus aut voluntatis, sed etiam ex relatione; postea vero declarabimus, quānā ratione ex his, quæ virtualiter distinctæ cerni possunt in relatione, pertineat ipsa relatio ad potentiam notionalem.

Hoc posito, probanda iam assertio est; quæ quidem non modo est ex mente illorum Theologorum, quos paulò antè commemo-

A rauimus, sed etiam videtur in primis esse sancti Thomæ I. par. quæst. 36. art. 4. ad 1. & 2. vbi affirmat, potentiam spirandi esse proprietatem. Constat enim in diuinis non esse proprietatem, nisi relativam. Item videtur etiam esse D. Augustini, lib. 5. de Trinitate, cap. 5. vbi ait, ex eo ipso Patrem B dici & esse Patrem, quod est ei Filius. At est ei Filius ex vi potentiae generandi. Ergo ab hac dicitur & est Pater; & cœsequenter potentia generandi, vel est, vel includit relationē paternitatis, à qua nimirū Pater est & dicitur Pater. Neq; n. vt vult Caietanus I. par. quæst. 42. artic. 5. tantummodo voluisse videtur Augustinus dicere, Patrem, C eo esse Patrem, quo refertur ad Filium, & non etiam quo gignit Filium. Item omnino videtur haæ nostra assertio testimonio quoq; D. Athanasij confirmari posse, qui in Dialogo de Trinitate contra A-nomos, pag. 659. dissertè ait, Patrem *hypostasis suagignere*.

Est tamen haæ nostra assertio contra Caietanum I. part. quæst. 41. artic. 5. & alios, qui volunt potentiam notionalem formaliter esse quid absolutū duntaxat; contra quos probatur etiā ratione hoc modo. Si potentia generandi aut spirandi esset tantummodo aliquid absolutū, Filius non minus generaretur à seipso, & Spiritu sancto, quam à Patre; & similiter Spiritus san-

sanctus non minus spiraretur à se ipso quam à Patre & Filio. At hoc est impossibile. Ergo illud etiam vnde id sequitur. Maior probatur.

Nam, ut intelligi potest ex doctrina D. Thomæ i.p.q.41.art.4. hoc ipso Pater generat Filium, quod Pater ut persona talis est, habet potentia generandi, à qua est per identitatem quandā cum virtuali distinctione ipsa generatio, ex vi cuius Filius existit. Sed, si potentia generandi esset tantummodo aliquid absolutum, totum hoc similiter verificaretur de Filio & Spiritu sancto. Ergo similiter Filius & Spiritus sanctus tunc generarēt ipsummet Filium. Rursus minor nunc assumpta probatur. Nam quidquid est absolutū in diuinis, ex aequo conuenit omnibus personis, ut patet passim ex Patribus & ex Conciliis, quæ nullam agnoscunt proprietatem in diuinis, nisi relatiuam. Igitur, si potentia generandi est tantummodo aliquid absolutum; illa potentia etiam erit Filij & Spiritus sancti, ut sunt tales personæ: cumque ab eo etiam necessariò sit actus aliquis, cuius est potentia ipsa cuius actus est; necessariò tunc etiam actus generationis, qui in diuinis à potentia generandi est, esset Filij & Spiritus sancti; ac, pindē Filius & Spiritus sanctus aequè atq; Pater generarent eundem ipsum Filium. Nam quānam alia ratione Pater

A est generas Filium, nisi quia ipsius ut talis persona est, est potentia illa generandi à qua est actus generationis Filij?

Et confirmo argumētum istud à simili, hoc modo. Inintelligibile est, ut id quod producitur per calefactionem, verbi gratia, nō producatur ab eo igne, cuius est ille ipse calor, à quo talis calefactio de facto oritur. Ergo pari modo, cū à potentia generandi, per generationem, quæ per illam potentiam idēticè est, producatur persona Filij, inintelligibile est, Filiū non produci à se ipso, & à Spiritu sancto, si illis eque atq; Patri conuenit illa potentia generandi. Ac simili forma argumentorum possumus item probare, Spiritum sanctum aequè spirari à se ipso, atque à Patre & Filio, si eque illi atq; Patri & Filio cōmunitatis illa potentia spirandi à qua spiratio est.

Verum ut his & similibus argumētis occurri possit, Caietanus & alij aiunt, solam quidem essentiam diuinā cum intellec̄tu aut voluntate ex sententia ipsorum, esse potentiam notionalem, ut est quid absolutum formaliter loquendo; relationem tamē paternitatis aut spirationis, vel pōtius coniunctiōnem essentiæ cum relatione paternitatis aut spirationis esse quādam conditionem requisitam, ut essentia sit potentia generandi vel spirandi: ac proinde essentia tan-
nū tūm,

tum, quatenus est in Patre, esse potentiam generandi, non vero quatenus est in Filio, aut Spiritu sancto: & similiter essentiam tantum, ut est in Patre & Filio, esse potentiam spirandi, non autem quatenus est in Spiritu sancto.

Ceterum haec doctrina, quae de conditione ad aliquid requisita, vtiliter alioq; usurpari solet, nihil eos autores in proposito iuuat ad refellendum argumenta quae fecimus contra illorum opinionem. Quod ita ostendo. Siquid non est conditio requisita. ut intrinseca entitas atque ratio alterius per se constare & esse possit; id neque potest etiam esse conditio requisita ad hoc, ut aliquid de altero verificetur, quod formaliter non competit illi nisi secundum id quod habet intrinsecè suapte entitate & ratione. At coniunctio essentiæ diuinæ cū paternitate vel spiratione non est conditio requisita ut entitas intrinseca & ratio essentiæ, quatenus est quid absolutum, constare per se & esse possit. Ergo neq; ea coniunctio céseri potest conditio requisita ad hoc, ut essentia sit potentia generandi vel spirandi: posito, q; essentia sit potentia præcisæ & formaliter secundum rationem suam intrinsecam & absolutam, ut illa opinio ponit. Maior potest declarari in omnibus aliis, quibus aliqua conditio dicitur esse necessaria

A ad aliquid. Quia enim hoc quod est esse potentiam calefaciendi, verbi gratia, competit formaliter calor secundum suam solam entitatem intrinsecè; ideo, quod nō est conditio, ut entitas calor sit; neque etiam est conditio, ut calor sit potentia calefaciendi; & ita coniunctio calidi cum passo non B est conditio ut calor sit potentia calefaciendi in calido, sed ut calefactio de facto sequatur, quæ, ut patet, non intrinsecè, sed extrinsecè pertinet ad calorem. Ac eadem est ratio de omnibus aliis. Minor vero probatur. Nam certum est ex fide coniunctionem essentiæ cum relatione paternitatis aut spirationis, non esse conditio C nem, ut essentia sit in aliquo secundum suam rationem absolutam; tunc enim sequeretur, eam esse in solo Patre, vel in Patre & Filio tantummodo. Quare patet non satis eos circumspecte sentire, qui concedunt, illud prædicatum, potentia generandi vel spirandi, verificari formaliter de sola ratione absoluta essentiæ diuinæ ac intellectus & voluntatis; & tamen aiunt, coniunctionem essentiæ cum relatione paternitatis aut spirationis esse conditionem requisitam ut essentia sit potentia generandi vel spirandi.

D Item ex his patet non esse accommodatum ad propositum quoddam exemplū, quo illi conantur suam

suam sententiam declarare. Aiunt A similiter potentia spirandi est essentia, & voluntas, & relatio spirationis, quatenus hæc relatio est etiam quædam vis ultima, per quā est actio spirationis. Hæc assertio etiam est ex mente D. Thomæ in illa q. 36. ar. 4. ad 1. & 2. & aliorum Doctorum; quam ita declaro & probo. Si necesse est potentiam

B notionalem secundum rationem suam ultimam & completam, esse propriam personæ producentis vel personarum quæ producunt; necessariò confitendum est, eam ex relatione quoque diuina constare vt relatio diuina est quædam vis ultima, sicut in assertione dictum est. At illud omnino necesse est. Ergo & istud etiam confitendum est. Minor patet. Quoniam alias Filius etiam & Spiritus sanctus seipso producerent; vt in confirmatione secundæ assertoris argumentati sumus. Quare, quemadmodum suprà c. 4. vt hoc absurdū effugeremus, necesse fuit ex fide huius mysterij colligere, quod sit quædam actio in diuinis

C

D

propria personæ producentis; ita hic vt idem absurdum caueatur, ex eadem fide colligendum est, quandam esse potentiam producendi in diuinis, quæ secundum completam sui rationem sit propria personæ producētis aut personarum illarum quæ producunt. Maior autem probatur. Nam in persona aut personis producen-

n 2 tibus,

tibus, præter ipsas productiones A tiaꝝ seu principia actionum in creaturis, nihil est proprium nisi relatio; puta paternitas in Patre, & relatio spirationis in Patre & Filiō. Quare si completa ratio potentia notionalis debet constare ex aliquo his personis proprio, oportet vt sit relativa per aliquā nimirum eiusmodi relationum: sicut suprā etiam capite 4. eadem ratione colligebamus, ipsas etiam productiones actiuas, oportere relativas esse, cū debeat esse producentium personarum propria. Rursus; sicut suprā, ob infinitatem illius relationis, quā est paternitas, verbi gratia, non fuit necesse ponere distinctam relationem in generationis actu, quā es-
set actio respectiva; ita etiam neq; iam oportet aliam relationē quē-
rere, quā sit potentia generandi; sed ea ipsa paternitas continet etiam sufficientem perfectionem, per quam vt relatio est, eminenter respondet principio qvo siue potentia proximā producendi, quā in creaturis cernitur. Atque hoc est, quod in illa Maiore, & etiā in assertione dicimus, potentiam notionalem seu producēdi, constare vltimate ex relatione etiam, vt diuina relatio est vis quēdam vltima producendi. Hancenim rationem habet quatenus ob sui infinitatem longè præstantius & eminentius præstare potest quod suo modo præstant poten-

Itaque patet iam ex hac probatione non modò veram esse assertione illam tertiam, sed etiam quē sit omnino eius vis. Nam quia in præcedente assertione simpliciter dixeramus, potentiam notionalem constare quoque ex relatione diuina; & diuina relatio propter sui infinitatem plures rationes virtualiter distinctas continet; addimus iam, potentiam ex diuina relatione constare & compleri secundum eam peculiarem rationem, qua relatio diuina principio proximo, seu potentia producendi in creaturis, respondet.

C Præterea potest etiam ex hac doctrina intelligi, quemadmodum licet ad potentiam generandi (verbi gratia) pertineat quoq; relatio paternitatis, adhuc tamen potentia generandi, vt principium qvō, virtualiter distinguatur ab ipso generante seu principio qvod, scilicet à Patre. Etenim eadem relatio paternitatis, vt respondet eminenter principio qvo generationis in creaturis, constituit vltimo in diuinis potentiam generandi; vt autem respondet etiam proprietati hypostaticæ in creaturis, atque eatenus (vt infra docebimus) constituit personam Patris; sic etiam constituit principium qvod generationis. Et similiter eadem relatio spirandi,

di, quatenus identificat sibi duo supposita, constituit principium quod completum spirandi, ut ex posuimus supra cap. 6. quatenus autem eminenter respondet principio quod productionis in creaturis, sic constituit ultime potentiam spirandi.

Sed occurruunt aliquot argumenta ad probandum, potestiam notionalem non debere ullo modo esse relatiuam. Primum peti potest ex D. Augustino lib. 3: contra Maximinum, cap. 12. ubi dicit, Filium non idcirco alium Filium non generasse, quia non potuit, sed quia non oportuit. Est igitur potentia generandi communis Patri ac Filio, & proinde aliquid absolutum. Respondeo. Sensus verborum D. Augustini est, Filiū non ex defectu potentiae omnino, non generauisse. Habet enim potentiam Patris, quatenus illi identificatur in ratione absoluta essentiae, atque ita non omnino potentiae generandi caret; quamquam ut opponitur Patri relatiuè, non illum habeat, sicut Pater. Nec tamē hinc sequitur, Filium non esse omnipotentem, id quod solum volebat Augustinus defendere contra obiectiōnē Maximini. Quemadmodum enim ad hoc, ut persona Filij sit infinitum ens, satis est, illum habere entitatem omnem Patris in ratione absoluta, ita ut sit omnipotens æquè ac Pater, sa-

A tis est, ut habeat omnem potentiam Patris in ratione absoluta. Quod autem, ut talis persona, non habeat potentiam Patris relatiuam, argumentum id est, non imperfectionis, sed distinctionis eius à Patre. Sicut etiam quod Pater, ut est talis persona, non habeat potentiam ut generetur, quam habet Filius, non est argumentum imperfectionis Patris, sed distinctionis eius à Filio. Satis enim est, quod illam habeat in essentia, in qua Filio identificatur.

Sensus ergo eius, quod Augustinus dicit, Filium potuisse generare, est, illum in essentia quidem habere potentiam generandi, ut explicatum est. Sensus autem eius quod addit, non oportuisse tamen ut generaret, est, non oportuisse, ut Filius etiam haberet potentiam & actionem generandi, ut talis persona est, licet alioqui habeat in essentia. Nam perfectio sanctissimae Trinitatis talis est, ut contra potius oporteat Filium, quatenus talis persona est, generari duntaxat, non autem habere etiam potentiam generandi, aut generare. Et nihilominus tamen sciendum hic est, communiter loquendo, non esse simpliciter negandum, quin Filius habeat omnem potentiam Patris. Omnipotentiae namque nomine communiter intelligitur absolutū quotidiam attributum, quod æquè conuenit

555 Cap. X. Lib. II. De personis inter se comparatis. Cap. X. 556
uenit omnibus personis. Atq; ex A tione principij: qui quidem habi-
tus, vt patet, non est voluntas, aut
intellectus.

Secundum argumētum. Si po-
tentia consistit in relatione, sequi-
tur personās non procedere per
intellec̄tionē & volitionem. Con-
sequens est falsum, vt ostensum est
suprà cap. 4. Ergo id etiam ex quo
istud sequitur. Maior probatur.
Nam fieri non potest, vt intellec̄-
tio & volitio sit ab alio principio,
quām ab intellectu & voluntate.
Confirmatur. Nam relatio, vt re-
latio est, non videtur posse esse
principium actiuū. Respondeo.
Tantummodo efficitur hoc ar-
gumento, potentiam notionalem
non consistere adæquate in rela-
tione, sed etiam in intellectu &
voluntate; non verò probatur,
quòd non consistat etiam in rela-
tione, tanquam completere ratio-
nem potentiae, non quidem actu-
ando intellectum & voluntatem,
sed per quandam identitatem
cum distinctione simul virtuali v-
triusque coniunctam. Ac explica-
ri hoc facilè potest ex eo, quod in
creaturis etiam videmus, intellec̄-
tionem & volitionem procedere
non solùm à principio quod est
intellectus & voluntas, sed etiam
ab habitu completere & actuante
intellectum & voluntatem in r-

Tertium argumentum. Poten-
tia generandi est id, quo produ-
cens assimilat sibi productum, vt
etiam docet D. Thomas 1. part.
quaest. 41. artic. 5. Relatio non est
huiusmodi. Ergo non constat ex
relatione potētia generandi. Re-
spondeo ad Maiorem. Non est ne-
cessē, vt in omni eo, quod est de
ratione completa potentiae gene-
randi, producens assimilet sibi
productum, sed satis est, vt illud
sibi assimilet in sua essentia, atque
ad eō in principio primo, & quasi
radicali generationis. Nam mas
(verbigratia) cùm actiuè generat
fœminam, non eam sibi assimilat
in potentia generandi actiuè, si
vera sit sententia multorum, qui
censem, fœminam non habere
potentiam actiuè generandi. Ad-
de, quòd essentia diuina non mi-
nus intima est illi relationi, quæ
complet in diuinis potentiam ge-
nerandi, quām natura specifica
potentiae generandi in creaturis
ipsi rationi individua potentiae.
Quare hoc ipso, quòd Pater æter-
nus assimilat sibi Filium in essen-
tia, dici potest idem Pater æter-
nus, non minus assimilare sibi Fi-
lium in essentia potentiae gene-
randi, quām creatura generans
assimilat sibi genitum in ratione
specifica potentiae generādi, licet
non

non etiam assimile illud in ratione individua eius potentiae.

Quartum argumentum duci potest ex doctrina D. Thomae I. part. quæst. 41. art. 5. vbi ait, relationem esse extra rationem formalem potentiae, & quasi in obliquo tantum potentiae nomine denotari. Respondetur, ibi sanctum Thomam loqui de relatione, ut est, prietas constitutens personam; quo pacto verum est, quasi in obliquo significari nomine potentiae. Cum hoc tamen recte consistit illud, quod diximus, relationem, ut est vis quædam, seu principium quo, pertinere formaliter ad potentiam.

C A P V T X I.

*Explicatur quæstio decima de or-
dine originis, suprà capite pri-
moproposita.*

DE CIMA eademque potest rema quæstio circa originis ordinem erat. Vtrum operationes illæ diuinæ, secundum quas existunt processiones, sint voluntariae? Ac est sententia Orthodoxa (ut patet ex dictis lib. I.) eiusmodi operationes esse quidem voluntarias voluntate diuina, non ut libera est, sed ut Deus per illam necessariè & naturaliter, & se, & omnia, quæ sunt ad intra (ut loquuntur Theologici) in natura diuina, quæque

A proinde pertinent ad ipsius Dei perfectionem, vult esse atque amat. Ita fit, ut neque liberè (sicut aiebant Ariani) Pater genuerit Filium, neque etiam inuitus, sed volens id necessariè. Atque eodem modo Pater & Filius non inuiti, nec liberè, sed volentes necessariè spirant Spiritum sanctum.

B Quanquam est hic discriumen, quod operatio, qua procedit Filius, voluntaria isto modo dicuntur, non à voluntate, ut à principio, sed (ut prima parte, quæstione 41. articulo secundo, recte diuus Thomas explicat) duntaxat concomitanter: Non enim procedit Filius ab ipsa voluntate, ut à principio. At operatio qua Spiritus sanctus procedit, voluntaria est à voluntate, ut à principio, siquidem ipse à voluntate procedit.

C Ex qua doctrina facilè refellitur argumentum illud, quod diuus Augustinus lib. decimo quinto de Trinitate, capite vigesimo, & contra sermonem Arianorum, cap. I. refert Arianum quendam opposuisse Catholicos: Aut Pater genuit Filium volens, aut nolens; si volens, ergo liberè; si nolens, ergo est miser. Hoc argumentum, teste eodem Augustino, acutè Catholicus refutauit, quarendo vicissim ex Ariano, utrum Pater esset Deus volens, aut nolens; ut si volens, responderet; inferret similiter, Patrem non naturam sed

sed liberè esse Deum; si volens; A concluderet, esse miserum. Dicé- dum est igitur, Patrem & voluntariè, & nihilominus naturaliter Filium genuisse; sicut voluntariè & naturaliter est Deus, voluntate scilicet concomitante.

Sed hoc loco primum dubitari potest, quid sit omnino generationem Filij esse voluntariam vo- luntate naturali & necessaria con- comitanter? Respondeo. Nihil aliud, quam generationem Filij es- se obiectum volitum & amatum voluntate Patris, non tamen pro- ductum; sicut essentia diuina est ita obiectum diuinæ voluntatis, non tamen producta per illam, & ipse Filius similiter. Est enim con- siderandum, in voluntate diuina non solùm esse perfectionem, vt amentur diuinitùs ea, quæ per ipsam produci possunt, vt Spir-itus sanctus & creaturæ; sed etiam vt ametur essentia diuina, & Fi- lius, & alia, quæ ad intra non pro- cedunt per voluntatem: ad eum modum, quo nostra voluntas a- mat ea etiam, quæ ipsa non pro- ducit. Secundò, dubitant hic ali- qui, quidnam sit prius secundum nostrum modum intelligendi, Pa- trem aternū generare Filium, an velle generare? Caietanus enim i. par. quæst. 41. art. 2. & Scotus in i. distin&t. 6. dicunt, quod velle ge- nerare sit prius. Ratio Caietani est, quia velle generare, est quid

Absolutum, & generare, quid no- tionale, seu respectuum. Prius au- tem in diuinis est absolutū, quam notionale, secundum nostrum modum intelligendi. Contrà ve- rò Franciscus Ferrariensis libro quarto contra Gentes, cap. ii. & Capreolus in i. distinct. 6. quæst. i. putant, prius esse generare, q̄ vel- le. Probatur. Quia actus naturalis prior est, quam actus voluntatis. Sed generatio est actus naturalis: Ergo, &c. Secundò, quia actus in- tellectus, qualis est in diuinis ge- neratio, prior est, quam actus vo- luntatis.

Quæstio est omnino parui mo- menti, quandoquidem non pro- priè de ipsa diuina re, in qua nihil est prius & posterius, sed de ordi- ne nostri intellectus in concipiendō illam nunc disputatur. Et pos- sumus dicere, utramque opinio- nem habere suum locum, secun- dum varias quidem consideratio- nes eorum, quæ apud nos solent prius vel posterius concipi, vt o- stendunt argumenta vtriusq; opini- onis. Quanquam ratio illa pri- ma secundæ opinionis probari mi- nimè debet, cum videatur sup- ponere, quod actus voluntatis, per quem concomitanter gene- ratio Verbi diuini est voluntaria, non sit naturalis, sicut ipsa gene- ratio: Hoc enim plusquam falsum est, vt patet ex his, quæ initio hu- ius capituli exposuimus.

Ter-

Tertiò quæri potest, vtrum si-
militer actus ipse notionalis, quo
Spiritus sanctus producitur, sit
voluntarius concomitanter? Rá-
tio dubij est, quoniam, cùm Spi-
ritus sanctus procedat per volun-
tatem, non videtur concomitan-
ter & quasi extrinsecè voluntarius
esse sicut est actus intellectus quo
generatur Filius; sed tantummo-
dò per se & intrinsecè. In contra-
rium est, quod, præter actum illum
voluntatis, quo Spiritus sanctus
procedit, est alius actus volunta-
tis virtualiter distinctus, per quē
non procedit, videlicet volitio
absoluta cōmunis omnibus per-
sonis, vt suprà cap. 4. ex doctrina
D. Augustini ab omnibus recepta
exposuimus. Quare poterit per
hunc etiam actum concomitan-
ter esse voluntaria processio Spi-
ritus sancti. Et ita planè est: Vt re-
tè quoque attigit Caietanus 1.p.
q. 41. artic. 2. Manet tamen in hoc
discrimen, quod generatio Filij
non solùm voluntate absoluta est
voluntaria concomitanter, sed
voluntate notionali, per quam
procedit Spiritus sanctus. Quæ-
cunque enim Pater æternus vult;
vult per vtrumq; actum volunta-
tis. Processio autem Spiritus sancti
non est voluntaria concomitanter
nisi per actum voluntatis
essentialē; nam illo alio notio-
nali, per se & intrinsecè est voli-

A tus, hoc ipso quod per eum ipse
procedit.

CAP VT XII.

*Explicatur questio prima de ordi-
ne relationis diuinarum perso-
narum suprà cap. i proposita.*

B RIMA quæstio huius
generis erat, an non
omnino cōtra ratio-
nem sit ponere rela-
tiones in natura diuina? Nam etsi
suprà c. i. ex Scriptura & Patribus
probauerimus eas in diuinis esse,
& hactenus s̄ape in tota hac dispu-
tatione, necessariò, vt explicare-
mus alia, id supposuerimus; opor-
tet tamē de hoc ipso propriè etiā
C & ex instituto differere. Ac sunt
argumenta quædam, quæ viden-
tur habere hoc loco non exiguum
difficultatem.

Primum argumentum est. In
diuinis nihil est, quod secundum
suam rationem abstrahat ab ente
reali, & rationis. Sed relatio, vt
relatio, abstrahit. Ergo minimè
est in diuinis. Maior probatur.

D Quia quidquid est in diuinis, est
Deus; atque ita non abstrahit ab
ente reali. Minorem videtur asse-
rere diuus Thomas prima parte,
quæstione 28. articulo primo, vbi
docet, hoc esse peculiare prædi-
camenti *ad aliquid*, quod ratio
relationis aliquando inuenitur in
ente

563 Cap.XII. Lib.II. De personis inter se comparatis. Cap.XII. 564
ente reali, aliquando in ente rationis. Item ibi ait, rationem huius prædicamenti abstrahere ab inhærentia in subiecto; secus rationes aliorum prædicatorum. Abstrahit igitur relatio ab ente reali; alioqui non abstraheret ab inhærentia in subiecto.

Respondeo distinguendo M*aiorem*: Nihil in diuinis abstrahit, ab ente reali secundum rationem nominis obiectuam, id est; secundum id quod in ipso Deo intrinsecè respōdet vocabulo; concedo; secundum rationem autem formalem, id est, secundum significatum formale nominis, quod est in intellectu, quando nomen usurpatur; nego. Quamuis enim, quidquid intrinsecè dicitur de Deo, obiectuè sit ens reale; non tamen est necesse, ut per quemcunq; conceptum sub aliquo nomine formatum de Deo, concipiā illud esse reale; sed potes abstrahere. Et hoc sanè modo, vide. licet secundum conceptum formalem communissimum, significatū nomine relationis, abstrahit relatio à reali & rationis, ut docet D. Thomas. Nam per relationem possumus intelligere illud, quod respicit alterum, antequam discerneramus, vtrum respiciat per realitatem aliquam in se obiectuè, atque adeo realiter, vel solum extrinsecè, per conceptum alterius

A intelligentis illud in ordine ad aliud, atq; adeo secundum rationē. Et similiter hoc modo verum est, quod ratio relationis abstrahat ab inhærentia in eo, quod refertur. Et sic est intelligendus S. Thom. loco citato.

Quod si loquamur de ratione relatiōis obiectuè significata per nomen, impossibile est, ut illa abstrahat à reali & rationis, sed debet esse vel rationis, quæ proinde non inhæreat in ipso subiecto, q; refertur, quatenus refertur, sed extrinsecè ab intellectu dicatur de illo: Vel realis extra animam, quæ proinde sit re ipsa in subiecto, quod refertur. Etenim propria etiam ratio atque differentia prædicamenti *ad aliquid*, si obiectuè consideretur, est quiddam actuās & inhærens in ipso subiecto: alioqui relatio ut sic non esset forma accidentalis subiecti, si secundum suam peculiarem differētiā non actuat subiectum, neq; in illo inhæret.

C Itaq; D. Thomas i.p. quæst. 28. D artic. i. quando dicit, relationem abstrahere secundum propriam rationem à reali, & ab inhærentia, intelligendus est de ratione formaliter per nomen relationis significata, non obiectuè. Id quod satis est, ut consistat illud discrimen quod eo loco assignat S. Thomas inter hoc & reliqua prædictamenta.

menta. Rationes enim & differentiæ propriæ aliorum prædicamentorum, ne secundum formale quidem significatum nominum, reperiuntur in aliquo ente rationis sicut reperitur ratio formalis prædicamenti ad aliquid. Nulla siquidem substantia aut quantitas, &c. est ens rationis. Et sanè si ea, quæ Caietanus in illum locum diui Thomæ disputat, sunt vera; eodem etiam modo interpretanda sunt, videlicet de abstractione relationis à reali & rationis secundum significatum nominis formale, alioqui si secundum obiectuum intelligat, non satis ille probabiliter loquitur.

Secundum argumentum. Relatio realis inter aliqua, necessariò supponit distinctionem illorum realem, saltem secundum prioritatem quandam & ordinem rationis, quo scilicet prius ea intelligatur realiter distingui quam realiter referri. At relatio in diuinis nullo modo supponit distinctionem realem personarum. Ergo non est in diuinis realis relatio. Maior est nota. Minor probatur, quia, ut suprà vidimus, distinctione ipsa realis non est in diuinis nisi per relationem.

Respondeo. Relatio, quæ est accidens, sicut secundum rem vel rationem, (multi enim sentiunt

A non distingui realiter relationem à fundamento) supponit subiectum à quo sustentetur, & fundatum, ad quod consequatur & ex quo verè pendeat; ita etiam secundum rem, vel rationem, debet supponere distinctionem realem extremorum, quæ per illam referuntur. At verò relatio diuina, quia non est accidens, sed substantia, ut infrà patebit; idcirco ut non supponit ylo modo subiectum à quo sustentetur, neque etiam fundatum à quo verè pendeat: ita neque debet supponere distinctionem extremorum, sed ipsæ relationes constituunt talem distinctionem sicut constituunt personas, immò sunt ipsæ personæ subsistentes, ut infrà capite 14. docebimus. Nec incredibile videri debet in hoc esse discrimen relationis diuinæ & relationis creatæ; cum propria ratio relationis diuinæ distet infinitè à ratione propria relationis creatæ, iuxta ea quæ initio notauimus in prolegomenis.

D Tertium argumentum. Relatio formaliter non est perfectio simpliciter simplex. Ergo non est ponenda in D e o. Antecedens probatur. Quia non est melius ipsa, quam non ipsa: Melius enim est esse absolutum, quam respectuum: perfectionem autem simpliciter simplicem de-

scribit

scribit D. Anselmus in Monologio esse eam, quæ in quoconque ente melior est ipsa quam non ipsa. Respondetur negando antecedens; ad probationem dico, non esse idem, aliquid esse perfectionem simpliciter simplicem, & aliquid esse melius quoconq; alio, quod non sit ipsum; sed satis est, vt sit melius quoconq; alio secum incompatibili in eodem subiecto. Iam, quamvis absolutum vt est tali melius sit, quam respectuum; tamen respectiuū non est incompatible cum absoluto, sed possunt reperiri hæ duæ rationes in eodem. Et ita, cùm ex sui ratione respectuum nihil melius, quod sit ei incompatible, excludat ab aliquo subiecto; sequitur, quòd sit perfectio simpliciter simplex. Et loquor de respectuo præcisè vt respectuum est (quomodo repetitur etiam in Deo) non de respectuo accidentalí, quod cum diuina perfectione stare in eodem simul non potest.

Sed difficultatem huius argumenti non parum augent verba quædam D. Thomæ i.p.q.28. art. 2.ad 3.vbi sic inquit: *Si in perfectione diuina nihil plus contineretur, quam quod significat nomen relationum*, sequeretur quod *esse esse imperfectum*, ut pote ad aliquid aliud se habens. Ex quibus verbis colligi videtur, relationē in diuinis per se non con-

A tinere (sententiâ D. Thomæ) perfectionem. Alioqui si essentia diuina solum contineret quod significatur nomine relationis, non ideo esset imperfecta, vt dicit S. Thomas. Ex alia parte absurdum est, aliquid ponere in Deo, quod sit imperfectum.

Propter hoc Caietanus in commentario ad eum locum D. Thomæ, putat relationem ditinam formaliter, vel vt AD, neq; dicere imperfectionem, neq; perfectionem, sed abstrahere ab utroque. Ratio illius est, quia si diceret perfectionem, vt sic, aliqua perfectio esset in una persona, quæ non est in alia; & si diceret imperfectionem, aliquid esset in Deo imperfectum, quod est inconueniens.

Vnde ad verba S. Thomæ quatenus videntur significare, quod AD vt AD, dicat imperfectionem, respondet, non idcirco S. Thomam concludere, quòd essentia diuina esset imperfecta, si tantum haberet quod significat nomen relatio, quia relatio vt sic dicat imperfectionem, sed quia quando ratio

D relationis sola cōpetit alicui, habet coniunctam aliquam imperfectionem, videlicet accidentis, aut entis rationis: Quidquid enim duntaxat est relatio, debet esse, vel accidens, vel ens rationis.

Aliqui præterea ex recentioribus, quasi explicantes mentem

Caiet-

Caietani dicunt, relationem, quatenus reale accidens est, dicere quidem perfectionem, atq; adeò relationem etiam diuinam, vt essentia diuina est, dicere perfectionem; Quia quod relationi creatæ competit propter rationem accidentis, competit relationi diuinæ, propter rationem essentiæ, vt docet in illo ipso artic. S. Thomas. Relationem autem, quatenus est tale accidens, scilicet ad aliud; dicūt abstrahere à perfectione & imperfectione: Et consequenter etiam relationem diuinam, quatenus est ad, sicut ait Caietanus. Ceterū hi Doctores non satis explicant propositam difficultatem. Nimis enim confusè & indistinctè loquuntur, vt ex his, quæ statim dicemus, patebit.

Aliter ergo ad argumentum illud ex verbis D. Thomæ exstratum, respondendum est. Quod, vt commodè fiat, notandum est, de relatione diuina formaliter, posse nos loqui dupliciter. Vno modo secundum significatum formale huius nominis; videlicet secundum conceptum, quem præcisè formamus de entitate diuina, prout illam afficimus hoc nomine relationis. Et si ita quidem loquamur, bene potest aliquo modo intelligi, quod Caietanus dicit, relationem diuinam, vt relatio formaliter est, abstrahere à perfectione simpliciter, & imperfectione, si

A nimirum sensus sit, per illum quidem nostrum formalem conceptum, nondum à nobis actu concipi perfectionem simpliciter simplicem, vel imperfectionem in relatione diuina. Altero modo loqui possumus de relatione diuina, vt relatio est, secundum significatum obiectuum huius nominis, id est, secundum illud, quod obiectuè respondet in ipsa re diuina, huic nomini, relationis, cum eo illam afficimus. Et si hoc modo Caietanus & illi alij Doctores velint relationem diuinam, vt relatio est, abstrahere à perfectione simpliciter simplici, & imperfectione; prorsus esset intolerabilis eorum opinio. Probatur. Quia de

C fide est, relationem diuinā, vt ad, & non solum, vt est essentia diuina, esse in Deo quandam realitatem, & realitatem quidem infinitam: ac rursus quoque est euidentis, omnem diuinam ac infinitam realitatem, esse secundum se obiectuè perfectionem simpliciter simplicem, hoc est, quæ melior sit ipsa cuicunque enti, vt ens est,

D quam quodlibet cum ea incompatible. Ergo Theologico discursum potest ex his duobus principiis certissimè concludi, relationem diuinam etiam vt ad, in re & obiectuè esse perfectionem, & perfectionem simpliciter infinitam. Antecedens pro secunda parte, patet, & pro prima probatur, quia

secundum fidem personæ diuinæ A est, relationem secundum conce-
realiter distinguitur per relatio-
nes non ut essentia sunt (sic enim
ipsæ personæ & relationes sunt v-
num & idem) sed ut sunt relatio-
nes, virtualiter distinctæ ab essen-
tia. Ergo de fide est, quod ut rela-
tiones sunt, sunt realitates quæ-
dam. Et cum nulla realitas sit in
Deo, quæ non sit infinita; de fide B etiam est, esse realitates infinitas.

Videtur ergo mihi, simpliciter
esse concedendum, relationem
diuinam formaliter, ut relatio est,
dicere perfectionem simpliciter
infinitam: Ut rectè concedit Ga-
briel in 1. dist. 7. q. 3. quin immò D.
Thomas in illa respōsione ad 3. ar.
2. quæst. 28. 1. par. si illius doctri-
na bene consideretur. Et quidem C loquendo de relatione diuina, se-
cundum significatum obiectiuū,
quod relationis nomini respon-
det in Deo, satis est iam id proba-
tum. Si verò loquamur de relatio-
ne diuina secundum significatum
formale, id est, secundum conce-
ptum, quem sub hoc nomine for-
mamus de diuina entitate, qui e-
tiam communis est relationibus
creatis; sic non magis videtur ab-
strahere à perfectione, quam ab-
strahant conceptus alij quorum-
cunque aliorum diuinorum attri-
butorum. Nam si conceptum ali-
cuius abstrahere à perfectione, sit,
per illum actu quidem non con-
cipi perfectionem rei; sic verum

A est, relationem secundum conce-
ptum formalem abstrahere à per-
fectione. Sed hoc modo etiam ab-
strahit à perfectione ratio seu cō-
ceptus formalis diuinæ Sapientiæ,
verbi gratia. Nam quando Sa-
pientiam formaliter concipis, nō
cogitas eo ipso conceptu de illius
perfectione, sed id postea per a-
lium conceptum facis. Si verò ab-
strahere à perfectione in propo-
sito sit, non posse concipi perfe-
ctionem in eo, cui tribuimus con-
ceptum relationis; ne per aliud
quidem conceptum; sic falsum o-
mnino est, relationem abstrahere à perfectione. Etenim de qua-
cunque relatione possum conci-
pere perfectionē, quin immò per-
fectionem simpliciter, cum non
obstet ulli maiori perfectioni se-
cum incompatibili, ut in respon-
sione ad tertium argumentum,
quod proposuimus, declaratū est.

Quòd verò attinet ad verba illa
S. Thomæ, quæ nobis obiecimus;
rectè illa exponit Caietanus. Non
enim vult relationem ex se dicere
imperfectionem, sed tantū, quòd
D si essentia diuina, solùm haberet
relationem relationis, qualem ha-
bent relationes creatæ, haberet
adiunctam imperfectionem, vel
accidentis, vel entis rationis. In
eo autem minimè assentior Ca-
ietano, quod neque perfectionem
quoq; putat is cōtineri in relatio-
ne diuina formaliter, ut relatio est.

Sed

Sed occurrit adhuc tria argu-
menta, quib. videtur probari pos-
se, relationem diuinā, formaliter
vt relatio est, non esse perfectionē
infinitam, neque simpliciter sim-
plicem. Primum est. Si relatio di-
uina formaliter est infinita perfe-
ctio; ergo aliqua perfectio est in
vna persona, quæ non in alia.

Ad hoc argumentum Gabriel
vbi suprà concedit facile conse-
quentiā. Sicut, inquit, aliqua real-
itas est in vna persona, quæ non in
alia: Et tamen inde non sequitur,
quod persona non sit res infinita.
Melius tamen est, distinguere cō-
sequens: Si enim intelligatur, qua-
tenus personæ opponuntur & di-
stinguuntur ab inuicem, concedi-
tur; Si verò intelligatur simplici-
ter, ita vt nullo modo vna persona
habeat relationem alterius, nega-
tur. Quamuis enim, vt distingui-
tur, non habet perfectionem alterius,
tamē habet, vt est vnum in
essentia cum illa. Et satis est vt ea-
tenus habeat, ad hoc vt simplici-
ter sit infinita, sicut suprà libro I.
cap.29. fusè docuimus.

Secundum argumentum est, D
quod inde sequeretur esse plura
infinita simpliciter. Quod tamen
impossibile est, vt ostendit diuus
Thomas I. p. q. II. Respondetur
concedendo esse plura infinita re-
spectiuæ; neque hoc est absurdum,
quia non solū his pluribus infi-
nitis conuenit vt sint plura, sed e-

A tiā vt sint vnum infinitum; pro-
pter quā vnitatem alterum illorū
habet quidquid est pfectiōnis in
altero. Atque adeò non obstat hīc
ratio illa, qua D. Thomas I. p. q. II.
& alij Theologi concludunt, non
posse plura infinita esse simplici-
ter; quæ duntaxat sint plura, & nō
etiam vnum & idem. Notandum
autem est, hoc argumentum non
esse peculiare contra hoc, quod
asserimus, relationes formaliter
dicere perfectionem infinitam;
nam etiam fieri posset contra hoc,
quod ipsa fides exp̄ressè docet,
scilicet in diuinis esse plures per-
sonas, seu plures res respectiuas,
quarum vtique nulla est finita, sed
quælibet infinita simpliciter. Ad
quod eodem modo est respon-
dendum.

Quòd si quærat aliquis, an con-
cedi possit, esse in diuinis tres in-
finitates simpliciter? Responden-
dum est, si semper addatur parti-
cula *Respectiva*, vel *Relativa*, in re
concedi posse. Nec magis in-
commodum id concedere, quām
quod certum est de fide, tres esse
realitates infinitas respectiuas; quia
realitas infinita respectiuè, & infi-
nititas respectiuia idem sunt omni-
no. Ceterū, quia in hac mate-
ria modus loquendi cautissimus
esse debet, præstat omnino non
dicere, tres infinitates, quia in-
finitas sonat attributum absolu-
tum. Et ita diuus Athanasius:

Non

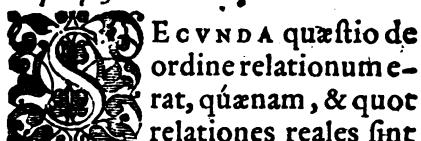
Non tres, inquit, immensi, sed unus, A immensus. Vsurpans nimirum vocabulum immensitatis absolute & substantiue.

Tertium argumentum. Perfec-
tio simpliciter simplex (vt in Monologio definit Anselmus) est ea, quæ in quoconque ente vt ens est, melior est ipsa, quam alia secum incompatibilis. Sed nulla relatio diuina est talis. Ergo nulla relatio diuina est perfectio simpliciter simplex. Minor probatur. Nam paternitas (verbi gratia) in Patre non est melior, quam sit filiatio, illi incompatibilis in Filio; cum constet utramque esse æqualem, & sic de relationibus aliis. Respōdeo. Nego Minorem. Ad proba-
tionem dico, filiationem non esse re vera incompatibilem paternitati. Nam, vt patet, est utraque in eadem essentia diuina, atque adeò in una & eadem re numero. Item est utraque etiam in eadem perso-
na, tum Patris, tum Filii, quatenus identificantur in essentia, iuxta illud: *Ego in Patre, & Pater in me est.* Ex hoc igitur, quod paternitas non sit melior, quam filiatio, mi-
nimè sequitur, eam non esse meliorem, quam quiduis illi incompati-
bilem.

CAPUT XIII.

*Explicatur quaestio secunda, de or-
dine relationum, suprà cap. I.
proposita.*

Ecunda quaestio de ordine relationum erat, quænam, & quot relationes reales sint in diuinis secundum originem? Ac respondent Theologi, esse in diuinis tantummodo quatuor eiusmodi relationes, videlicet, paternitatem & filiationem, spirationem & processionem. Id patet ex his, quæ hactenus constituta sunt. Nam duæ sunt tantum origines in diuinis. Altera per intellectum, quæ generatio dicitur, altera per voluntatem, quæ nominatur spiratio. Quælibet autem origo duarum tantum relationum fundamentum est, quarum altera sit relatio principij, altera eius, quod est à principio per originem. Ita fit, vt in origine, quæ est genera-
tio, due relationes fundamentum (iuxta nostrum modum concipi-
endi) habeant; paternitas videlicet, quæ est relatio in principio eius originis, nempe in Patre, & filiatio, quæ est relatio eius, quod procedit ab eo principio, nempe Filii. Ac similiter origo secundum processionem amoris duarum etiam relationum fundamentum est; videlicet spirationis, quæ est relatio principij eius originis, hoc est,

577 Cap.XIV. Lib.II. De personis inter se comparatis. Cap.XIV. 578
est, Patris & Filij communis, qui sunt, ut suprā dictum est, vnum illud principium Spiritus sancti; & processionis, quae est relatio eius, quod est ab eo principio, nempe Spiritus sancti. Ut enim ista origo amoris proprium nomen non habet, sed spiratio, actiū, & processionis passiuē, dicitur; ita neque ipsae relationes, quae in hac origine fundantur, sed illud accipiunt ab ipsa origine. Ex qua explicatione facilē intelligi potest quod hac ipsa de re docet ex Orthodoxa doctrina diuīus Thomas prima parte, quæstione vicesima octaua, articulo quarto.

C A P V T X I V .

Explicatur tertia quæstio de ordine relationum, suprà capite primo proposita.

ERTIA quæstio de ordine relationum erat, num eiusmodi relationes omnes distinguantur inter se realiter? Ac de his quidem, quæ sibi inuicem propriè opponuntur, ut de paternitate & filiatione, spiratione & processione, dubium nullum est. Sed omnis hoc loco apud Theologos controvērsia est de spiratione cōparata cum paternitate & filiatione, quibus nō opponitur: Vtrum scilicet relatio spirationis, com-

A munis Patri & Filio, re ipsa ante omnem operationem intellectus actu distinguatur à relatione paternitatis & filiationis, sicut paternitas & filiatio inter se.

Prima sententia est Durandi in i. distinct. 13. quæst. 2. & Heruei quodlib. 7. & Dionysij Carthusiani in i. distinct. 27. quæst. 1. qui prout distingui realiter. Et probari hæc sententia potest, primò, ex S. Thoma, qui i. par. quæst. 32. art. 2. simpliciter negat, Patrem referri ad Filium & Spiritum sanctum una relatione. Item ex eodem i. p. q. 28. artic. 4. ubi docet, in diuinis esse quatuor relationes reales, sicut explicauimus præcedente capite. Si enim tantum tres realiter

B tant distingui realiter. Et probari hæc sententia potest, primò, ex S. Thoma, qui i. par. quæst. 32. art. 2. simpliciter negat, Patrem referri ad Filium & Spiritum sanctum una relatione. Item ex eodem i. p. q. 28. artic. 4. ubi docet, in diuinis esse quatuor relationes reales, sicut explicauimus præcedente capite. Si enim tantum tres realiter

C inter se distinguuntur; simpliciter essent tantum tres reales.

Secundò. Vel paternitas & spiratio ante omnem operationem intellectus sunt duæ relationes actu, vel vñica tantum; si actu duæ; ergo actu realiter distinctiones. Probatur consequentia. Nam implicat à parte rei esse dualitatem aliquam absque pluralitate, atque D adeò absque distinctione actu. Si verò sunt vñica relatio à parte rei; ergo duæ relationes habent à parte rei pro termino vnam & eadem relationem, quod sanctus Thomas in illa quæstione tricesima secunda, art. 2. censuit esse impossibile.

Tertiò. Ista propositio est fal-
p
fa;

379 Cap. XIV. Lib. II. De personis inter se comparatis. Cap. XIV. 380
sa; paternitas est spiratio. Ergo à parte rei distinguitur actu. Antecedens est D. Thomæ in illa quæstione artic. 3. ad 3. Consequentia probatur, quia si essent idem, vera esset illa propositio. Sicut vera est ista: Bonitas est Sapientia in diuinis, propter identitatē à parte rei.

Quartò. Vnum absolutum non potest esse idem cum pluribus absolutis. Ergo nec vnum respectuum cum pluribus respectiuis, & consequenter, nec relatio spirationis erit idem cum paternitate & filiatione. Antecedens videtur clarum. Neque enim id conceditur in diuinis, sed tantum, quod vnum absolutum sit idem cum tribus respectiuis, scilicet essentia cū personis. Consequentia patet ex paritate rationis.

Quintò. Sicut se habet generare ad generari, ita spirare ad spirari. Ergo à commutata proportione; sicut se habet generari ad spirari, ita generare ad spirare. Sed generari & spirari ita se habent, ut distinguantur realiter inter se, quia sunt idem quod Spiritus S. & Filius. Ergo generare & spirare etiam realiter distinguentur: Et consequenter etiā paternitas, quæ est idem quod generare, & spiratio, quæ est idem quod spirare.

Vltimo. Aliqua dicuntur à parte rei de paternitate, quæ dicinon possunt de spiratione; ut quod constituit personam, &c. Ergo reali-

A ter ista duo distinguntur. Atque eadem formâ argumentorū probari potest distinctione realis inter filiationem & spirationem.

Secunda sententia communis & longè verior est, huiusmodi relationes non distingui realiter actu, sed ratione, & virtualiter, ut bene explicat Cajetanus i. p. q. 32:

B art. 2. de qua distinctione suprà libro i. cap. 30. & aliás diximus. Ita docet S. Thomas i. p. q. 32. ar. 3. ad 3. & q. 40. art. 1. ad 1. & Capr. in i. dist. 13. q. 1. art. 2. & Cajetanus i. part. quæst. 32. art. 2. & præterea etiam Scotus in i. dist. 13. quæst. 1. Marsilius in i. quæst. 30. artic. 4. dub. 2. & alij. Probatur autem hęc sententia primò ex Ecclesiædefinitione in cap. Damnamus, de sum. Trin. & fide Cathol. Vbi ex sententia omnium Orthodoxorum Patrū, quorum testimonia suprà libro i. cap. 20. pro fide sanctissimæ Trinitatis citauimus, apertè explodiatur quaternitas rerum in diuinis.

C Et sanè D. Athanasius in epistola ad Epictetum, pudēdam hæresim esse, ait, quaternitatem vlo modo pro Trinitate inducere. Quare vel erronea, vel errori proxima videatur esse illa prima sententia. Nec satis est, quod respondet Durandus, ab Ecclesia tantū reiici quartam rem absolutam, quę videlicet sit essentia diuina realiter à tribus personis distincta. Quamuis enim eiusmodi quaternitas in illo quidem

dem capitulo, *Damnamus*, præci-
puè reiiciatur, tamen absolute ne-
gatur etiam quaternitas rerum.
Itaque temerarium saltem, & er-
rori proximum est, asserere qua-
rumcunq; rerum quaternitatem.
Nam & Arianos eo nomine ex-
agitat in illa epist. ad Epist. D. Atha-
nasius. Secundò. In diuinis nulla
est distinctio realis, nisi inter op-
posita relatiuè, vel ratione origi-
nis, vel ratione relationis. Sed pa-
ternitas & spiratio, ac similiter fi-
liatio & spiratio, nullo modo isto-
rū opponútur. Ergo nullo modo
distinguuntur realiter. Tertiò. Si
spiratio distinguitur realiter à pa-
ternitate, cur spiratio nō sit quar-
ta persona in diuinis, cùm alioqui
sit perfecta quædam substantia, vt
omnia quæ sunt in Deo? Respódet
Durandus, quia non est incómu-
nicabilis. Est enim communis Pa-
tri & Filio: de ratione aut̄ personæ
est incómunicabilitas. Còtrà: In-
communicabilitas in diuinis non
cōsistit in eo, vt aliquid nullo mo-
do sit in altero; sed in hoc, vt aliqd
distinguatur realiter ab altero, &
vt non sit in illo, quatenus ab eo
distinguitur. Si igitur spiratio real-
iter distinguitur à paternitate &
filiatione, erit etiam incommuni-
cabilis eo modo, quo in diuinis
reperitur incommunicabilitas:
ita scilicet, vt non sit in paternita-
te & filiatione quatenus ab eis di-
stinguitur. Quòd autem sit in pa-

A ternitate & filiatione, vt est idem
in essentia cum illis, id nihil ob-
stat quò minus sit vt ab illis di-
stinguitur incommunicabilis. A-
liâs enim, neque paternitas esset
incommunicabilis, siquidem ipsa
similiter est in filiatione ratione
essentiæ; iuxta illud: *Ego in Patre,*
& Pater in me est. Si autem dica-
tur, spirationem non solùm esse
in paternitate & filiatione, qua-
tenus illis identificatur in ratio-
ne absoluta essentiæ, sed etiā, qua-
tenus ab eis distinguitur: Contrà
obiiciendum est, quòd vnum di-
stinctum esse in eo, à quo distin-
guitur, non contingit, nisi aut per
actuationem siue informatio-
nem, aut per compositionem, aut
C per identitatem in alia quadam
tertia ratione virtualiter ab utro-
que distinḡta vt accedit in diuni-
nis. Sed duo primi modi existen-
di in alio non possunt habere lo-
cum in proposito. Ergo restat, vt
spiratio sit in paternitate & filia-
tione ultimo duntaxat modo, sci-
licet ratione tertij, nempe essen-
tiæ diuinæ, in qua identificantur.
D Qui modus non obstat, quò mi-
nus sit alioqui æquè incommuni-
cabilis, atque paternitas ipsa &
filiatio, vt antè conclusum est.

Iam ad argumenta contrariæ
opinionis respondendum est. Ad
primum respondeatur, verè dici,
esse quatuor relationes reales in
diuinis, quamvis inter se omnes

non distinguantur realiter. Sicut verè quoque solemus dicere, Deum habere multas perfectiones reales, quamvis non ideo significamus, eas realiter esse distinctas. Et ratio huius est, quia ut nomen significans aliquid reale, in plura- li numero usurpemus (sicut in p- posito facimus, cum dicimus, plures esse in diuinis relationes reales) satis est, significatum illius formale, hoc est, conceptus nostros multiplicari, & cuilibet conceptui verè respondere obiectiuè aliquid reale, licet non sit realiter distinctum. Ita verò accedit in proposito. Nam etsi paternitas & spiratio non sint alia & alia res obiectiuè: tamen alium & alium conceptum nos formamus dare diuina, ut illam appellamus paternitatem, & spirationem, & cuilibet conceptui istorum respondet aliquid reale. Quod verò sanctus Thomas prima par. quæstione tricesima secunda, articulo secundo dicit, unicam relationem non posse respicere distinctas relationes, intelligendum est de una, quæ non sit duplex virtualiter. In proposito autem paternitas & spiratio sunt duas relationes virtualiter, id est, illa unica relatio, quæ actu est paternitas & spiratio, æquiualeat propter infinitam sui perfectionem duabus distinctis, atque ita potest respicere & terminare duas distinctas relationes.

A nes, scilicet filiationem & processionem: & eadem ratione filiatione & spiratio, licet sint unica actu relatione, terminare possunt, paternitatem & processionem, quæ distinguuntur realiter

Ad secundum argumentum Egyptius Romanus in i. distinct. 27. artic. i. quæst. i. & Capreolus, vbi

B supradicunt, & alij recentiores, quamvis negent paternitatem & spirationem ante omnem operationem intellectus esse duas res: concedunt tamen ante omnem operationem intellectus esse duas relationes actu. Quod si obicias, multiplicato inferiori oportere, ut superius etiam multiplicetur: Atque adeò, si sunt à parte rei due relationes, debere etiam à parte rei esse duas res; quandoquidem res habet se ad relationem, ut superius transcendentaliter; respondent, satis esse, ut id, quod est superius, multiplicetur in proprio distinctivo inferioris; distinctum autem paternitatis & spirationis in proposito esse relationem filiationis & processionis: Nam relationes (inquit) ut relationes sunt, multiplicantur per terminos. Quare dicunt, satis esse, filiationem & processionem esse aliam & aliam rem, ad hoc, ut re ipsa ante operationem intellectus, paternitas & spiratio sint duas relationes: Sunt enim duas per filiationem & processionem, tanquam per terminos.

C

D

Verum

Verum ista responsio non est A secundum argumentum cum Caietano i. part. q. 32; art. 2. videlicet paternitatem & spirationem, ante omnem operationem intellectus non esse duas relationes, sed unam actu, quae tamen est duplex virtualiter, atque adeo sufficiens ad terminandas duas relationes diuersas, scilicet filiationem & processionem.

B Si igitur paternitas & spiratio sunt due relationes ante omnem operationem intellectus; oportebit ut realitas, quae est superior ad relationem, non solum multiplicetur in terminis, sed etiam in paternitate & spiratione secundum se ipsas intrinsecè. Item contra hanc respondionem facit, quod ex illa ipsa facillimè probari potest idem quod per ea illi auctores remouere student, nempe paternitatem & spirationem esse duas res. Argumentabatur enim sic: Res debet multiplicari in propriis terminis earum relationum, quae ante omnem operationem intellectus sunt duas relationes. Sed paternitas & spiratio sunt proprij duarum relationum termini, quae ante operationem intellectus sunt duas, videlicet processionis & filiationis. Ergo res debet multiplicari in paternitate & spiratione, quod est, ut dixi, contra illud ipsum quod illi Doctores ea response agunt. Aliter igitur respondeo ad illud

C Ad tertium argumentum respondeo. Quando disputatur de hac propositione, paternitas est spiratio, & similibus, vtrum sint concedendæ; dupliciter possumus usurpare prædicatum & subiectum talium propositionum; primo modo adæquatè secundum omne id, quod significant, id est, non solum secundum significatum obiectuum, sed etiam secundum formale quod concipitur in intellectu; & sic negandæ sunt simpliciter, quia falsum est, quod significatum formale subiecti sit significatum formale prædicati identè loquendo sicut procedunt illæ propositiones. Secundo modo D contingit usurpare prædicatum & subiectum earum enunciationum secundum significatum obiectum duntaxat; & sic sunt concedendæ, quando per prædicatum & subiectum significamus idem realiter in Deo. Iam D. Thom. q. 32. artic. 3. loquitur primo modo. Communiter autem concedi solet illa altera propositio; bonitas est

est sapientia ; quia accipitur in ea A subiectum & prædicatum secundo modo, id est, obiectiuè.

Ad quartum argumentū. Sunt qui concedant antecedens, scilicet impossibile esse, vt vnum absolutum sit idem cum pluribus absolutis distinctis realiter ; & tunc negant argumenti consequiam. Rationem discriminis B eam assignant, quòd absolutum distinguitur ab omnibus aliis, & ita eadem ratione, qua ab uno distinguitur, etiam à quocunque alio : respectuum verò non à quocunque alio, sed à suo correlatiuo distinguitur ; & ideo quamuis à correlatiuo distinguatur, potest tamen utrumque correlatiuum esse idem cum tertio, siue id tertium absolutum sit, siue relatiuum, modò id non opponatur relatiuè duobus illis correlatiuis extremis, sed alteri quartto.

Verùm hæc responsio non mihi placet. Primò, quia quantum est ex vi solius rationis naturalis, non magis impossibile videtur, vnum absolutum esse idem realiter cum pluribus absolutis realiter distinctis, quam, quod iam docet fides, vnum absolutum esse idem realiter cum pluribus respectuis. Sicut enim propter virtualem distinctionem duorum respectuorum ab absoluto tertio, & propter infinitatem absq-

uti A luti & respectuvi , defendimus iam mysterium Trinitatis respondendo ad argumenta , quæ contrà fiunt: ita etiam, si diuinitus reuelatum fuisset, vnum absolutum esse idem realiter cum pluribus absolutis, potuissimus eodem modo respondere ad argumenta, quæ contra id fierent. Potuisset enim tunc intelligi, quomodo nihilominus illud tertium absolutum virtualiter distingueretur à duobus extremis absolutis , sicut natura absoluta à personis absolutis. Ita, vt quemadmodum iam natura absoluta creata realiter distinguitur à persona absoluta , sic natura infinita absoluta virtualiter tunc distinguatur à personis absolutis . Secundo , ratio illa discriminis, quæ assignatur in ea responsione, non ex omni parte vera est. Nam quamvis respectuum non distinguatur realiter à quocunque alio, loquendo de distinctione tali, puta vt à correlatiuo : tamen certum est, ipsum distinguiri realiter secundum se à quocunque D alio, loquendo de distinctione secundum conceptum communem transcendentalem distinctionis. Commentitium enim esset dicere, quòd paternitas creata, verbi gratia, vt relatio est in re, non distinguatur à lapide, & aliis rebus, realiter, sed tantum à filiatione. Iam verò ex hoc solo quod respectuum

Etium saltem transcendentali- A gumento probare Durandus potuisset, personam generantem, & personam spirantem, esse realiter duas personas distinctas, quod est contra fidem. Patet, si ita argumentemur: Sicut se habet persona generans ad personam genitam, ita persona spirans ad personam spiratam. Ergo à commun-

Bata proportione, sicut se habet persona genita ad personam spiratam, ita persona generans ad personam spirantem. Sed persona genita distinguitur realiter à persona spirata. Ergo & persona generans à persona spirante. Ut igitur hic ille modus argumentandi non valet, ita nec illic, vbi Durandus vult. Ad ultimum argumentum, negatur consequentia. Alioqui similiter probaretur, personam & essentiam esse duas res, quod est contra fidem. Pa-

Ctet, quia aliqua dicuntur de persona, quæ non possunt dici de essentia. Satis est igitur ad hoc distinctione virtualis, vt suprà libro primo, capite tri- gesimo declara- tum est.

Aliter igitur ad argumentum respondetur negando antecedens, quantum est ex vi solius rationis naturalis: quanquam supposita iam reuelatione fidei, Theologice bene potest probari, non esse possibile in diuinis, vt vnum absolutū sit idem realiter cum pluribus absolutis; quia quod non est in diuinis, non potest esse, cùm Deus sit ens undeque necessarium. Quod verò vnum respectuum sit idem cum pluribus respectiis, quoniam nec ex ratione naturali, neque ex reuelatione, probari potest falsum esse, sed potius ex reuelatione D concluditur esse verum, vt suprà ex Ecclesiæ definitione ostendimus; absolute concedi debet.

Ad quintum respondetur, rationem à permutata proportione non habere locum, nisi in quantitatibus. Alioqui eodem ar-

CAP V T XV.

Explicatur questio quarta de relationum ordine, suprà cap. I. proposita.

 VARTA questio de ordine relationum inter diuinæ personas erat, vtrum relationes constituant atq; distinguant personas diuinæ, & an id præstent ipse solœ? Est enim celebris admodum apud Theologos hæc controuersia, per quid scilicet personæ diuinæ constituantur & distinguantur. Ad vitandam verò confusionem & obscuritatē qua hæc disputatio implicata esse solet, animaduertendum in primis est duplœm esse posse sensum questionis. Primus est, vt quæratur, quasi conditionaliter, quid sit formaliter loquendo in persona, de quo, si nostro modo in creaturarum cognitione vistato ratiocinaremur, affirmaremus esse id, quo personæ constituuntur & distinguuntur. Secundus sensus questionis est, vt absolutè queratur de re ipsa obiectiuè, quid videlicet sit illud in persona diuina, quo re ipsa entitas illa infinita, quæ est persona; habet, vt sit incommunicabilis & distincta à qualibet persona, & quod nos, proinde, supposita fidei reuelatione de hoc mysterio, absolutè affirmare debemus (tametsi conceptu

A nostro inadæquato & imperfecto) esse cōstitutuum & distinctuum personæ diuinæ. Ac in primo quidem sensu questio non magni est momenti. Neque enim eo modo quæritur propriè de ipsa constitutione & distinctione personæ diuinæ, sed de modo quem nos in ea concipienda teneremus, si non erudiremur per fidem & Theologiam. In secundo verò sensu, questio est maximi momenti, & multum refert quid de ea affirmetur, vel negetur. Nam agit de eo, quod re ipsa obiectiuè conuenit personæ diuinæ, quamuis id à nobis nō clare iam percipiatur.

Secundò notandum diligenter est. Cùm quærimus de constitutio & distinctio diuinæ personæ, etiam re ipsa obiectiuè; minimè nos inuestigare aliquam realitatem incompletam existentem in diuina persona, quæ videlicet componat ipsam, & ultimo tribuat illi, vt sit incommunicabilis & distincta à qualibet alia, sicut videre est in constitutio personæ creatæ. Est enim diuina persona res simplicissima, in qua proinde quidquid re ipsa est, actu est tota persona. Sed cùm res illa diuina, quæ est persona Patris (verbi gratia) re ipsa habeat essentiam absolute, & generationem actiuam, & relationem paternitatis, quæ omnia inter se virtute distinguuntur; meritò quærimus, vtrum illa res

res sit distincta & incomunica-
bilis, vt est essentia, vel generatio,
vel paternitas. Cùm enim ista tria
virtualiter distinguuntur; & hæc
distinctio sufficiat ad negandum
de vna ratione istarum id quod
affirmatur de alia, vt suprà lib. i. c.
30. dictum est; non frustra inqui-
ritur, secundum quam istarum
rationum competit rei illi diuinę
esse incomunicabilem & distin-
ctam; ita, vt non competit illi hoc
secundum rationem aliam. Patet
igitur, quid sit querere de consti-
tuitione & distinctione personæ.

Tertiò, vt facilius veritatem in-
uestigemus, & rectius de variis o-
pinionibus in hac disputatione
iudicare possumus, hoc tanquam
totius disputationis fundamen-
tum, in promptu habendum est;
videlicet, cùm persona nihil aliud
sit, quam intellectualis naturę in-
dividualia substantia, id est, incom-
municabilis & distincta à quoli-
bet alio; necesse esse, vt illud sit
personę constitutiuim in diuinis,
quod est aliquid substantiale, &
personę, vt personę, proprium: Si
quid autem secundum aliquam ra-
tionē non sit tale, id esse non posse
diuinę personę constitutiuim.

His præmissis, prima sententia
in hac quæstione est Gregorij A-
riminensis in I. d. 27. q. vnica, &
Præpositiui, quemadmodum Ga-
briel, & Scotus in I. d. 26. referūt.
Hic censent psonas diuinias se totis

A distingui & constitui. Neq; quæ-
rendum esse aliquid peculiare in
persona, quo cōstituatur & distin-
guatur. Probant id primò. Quia
persona est summè simplex. Ergo
quidquid dicatur esse constituti-
uum personę, erit tota persona; &
consequenter se tota constituitur.
Secundò. Persona non est minus
simplex, quā essentia. Sed essentia
se tota cōstituitur in esse essentiā,
propterea quod est simplex. Ergo
etiam persona. Ex quibus ratio-
nibus patet Doctores istos respō-
dere ad quæstionem iuxta illum
secundum sensum de reipsa. Et sic
Franciscus quoq; Ferrariensis lib.
4. contra Gent. cap. 26. & Caeta-
nus I. p. q. 40. art. 2. circa solu-
tionem primi argumenti, videntur
concedere idem, quod Gregor-
ius, videlicet, personas se totis
constitui secundum rem: idque
colligunt ex verbis S. Thomæ in
illa q. 40. art. 2. in sol. I.

Ceterū hæc sententia aut in-
sufficienter respondet quæstioni,
aut est plus quam falsa. Cùm enim
dicitur, personam se tota consti-
tui & distingui; aut sermo est de
totalitate realitatis & entitatis,
quam actū habet persona, ita vt
sensus sit, totam rem personę (sub
aliqua tandem ratione) distingui,
& esse incomunicabilem. Et sic
quidem verum id est. Nam cùm
personę diuinę realitas non ha-
beat actū partes, sed sit simplex;

q de

de quacunq; tandem ratione affir-
memus, quod efficiat, vt res per-
sonæ sit incommunicabilis & di-
stincta, oportet concedere, quod
tota realitas personæ, vt est sub
illa ratione, videlicet paternita-
tis, aut generationis, &c. distin-
guatur & sit incommunicabilis.
Sed tamen per hoc non est satis-
factum quæstioni. Nam cùm tota B
illa res personæ sit & essentia ab-
soluta, & generatio, & paterni-
tas, oportet ulterius explicare,
secundum quam harum ratio-
num virtualiter distinctarum to-
ta illa res sit incommunicabilis &
distincta. In hoc enim est diffi-
cultas huius quæstionis, vt initio
explicauimus. Si vero, cùm dicitur,
personam constitui & distin-
guisse tota, sermo sit de totalita-
te personæ non modo secundum
rem, sed etiam secundum omnes
illas rationes virtualiter distin-
ctas, quæ sunt in persona; tunc
procul dubio sententia illa est plus
quam falsa. Nam falsum est, im-
modo erroneum, quod res perso-
nae, etiam vt essentia absoluta est,
sit incommunicabilis & distincta
ab alia persona. Quare falsum e-
tiam erit, quod res personæ se to-
ta constituatur in esse personæ,
accipiendo totalitatem hoc mo-
do. Vide pessimè sonat, quod
Gregorius illic concedit, perso-
nam distinguere realiter ab altera
per essentiam, quamvis non, in-

A quit, essentialiter. Falsum est hoc.
Nam si per essentiam distingui-
tur, Ergo essentia est personæ pro-
pria; Ergo etiam essentialiter di-
stinguitur. Antecedens patet. Nā
intelligi non potest, vnum ab alio
distingui per aliquid, quod non
sit illi proprium, sed vtricq; com-
mune.

Iam ad argumenta Gregorij re-
spondeamus. Ad primum dico,
non obstat simplicitatem per-
sonæ, quò minus rectè queri pos-
fit, per quam rationem virtualiter
distinctam, persona sit incom-
municabilis, ita vt non sit talis per
aliam; quanquam nihilominus
verum sit, personam se tota esse
incommunicabilem, loquendo C
de totalitate realitatis, vt di-
ctum est.

Ad secundum ita respondeo. Si
loquamur de re, quæ est essentia,
cùm in ea quoque non obstante
simplicitate plures rationes vir-
tualiter distinctæ coniungantur;
rectè etiam queri potest, per quid
illa constitutatur in esse essentiæ, &
D responderi, quod per rationem
absolutam, non relatiuam. Sia au-
tem loquamur formaliter de es-
sentia secundum rationem illam
solam, quam hoc nomen *essentia*,
in illa re diuina formaliter signifi-
cat; sic, cùm significemus tantum
vnicam rationem, quæ ex illis vir-
tualiter distinctis, quæ in re ipsa
diuinæ essentiæ insunt; non debet
queri,

quæri, per quid constituantur, sed **A** tiam Marsilius in 1. quæstion. 30. scipsa constituitur. Aliud verò est, quando loquimur de persona ab-solutè & in concreto significata. Nam hoc nomen *persona* ex modo significandi, significat rem diuinam, continentem plures ratio-nes virtualiter distinctas. Quocirca rectè quæritur, per quam illa-rum rationum constituatur per-sona, id est, per quam rationem reddatur incommunicabilis & di-stincta.

Ad auctoritatem ex S. Thoma allatam à Caietano & Ferrari. re-spondeo, ex illo loco D. Thomæ solùm colligi, quod persona se tota constituatur & distinguatur, loquendo de totalitate realitatis personæ. Id enim docet ibi S. Tho-mas ad ostendendum non esse in persona diuina compositionem. Gregorius autem Ariminensis ali-quit amplius videtur velle quæm hoc; siquidem concedit perso-nam distingui per essentiam; quod non potest dici, nisi persona con-stitueretur per omnes rationes, quas virtualiter includit. Quare **C**aietanus & Ferrarien. perperam omnino fecerunt, si in hoc pro-pter verba S. Thomæ voluerunt Gregorio assentiri.

Secunda opinio est, personas constitui & distinguiri per propri-tes quasdam absolutas, quæ sint in diuinis præter relationes, ori-gines, & essentiam. Hanc senten-

B artic. 2. tribuit Lynconensi & Io-anni de Ripa, & eam etiam Scotus in primo dist. 26. quæst. 1. tribuit Bonauenturæ; sed immerito, vt ostendit rectè Caietanus 1. parte quæst. 40. artic. 1. Fundamentum eius sententiæ est: Nam origines & relationes supponunt ipsam per-sonam constitutam. Ergo oportet ipsam personam Patris, verbi gratia, per aliquid aliud constituiri quæm per origines vel relationes; & consequenter necesse est, præ-terea assignare aliquam proprie-tatem absolutam, qua constituatur. Antecedens probatur. Nam generatio actiua, verbi gratia, est à persona subsistente, & rela-tio paternitatis consequitur ge-nerationem tanquam fundamen-tum.

C

Hec sententia si procedat, qua-tenus quæstio est de eo quod ab-solutè sentiendum est de consti-tutione personæ, re ipsa (vt ini-tio declarauit) plus est quæm fal-sa. Et quidem aliqui conantur il-lam impugnare ex eo, quod im-possible sit, vnum absolutum, quale est essentia, esse idem re-aliter cum tribus absolutis rea-liter distinctis. Ceterum hæc ratio infirma est. Ut enim su-præ capite præcedente ostendi, quod ad discursum nostrum at-tinet, non minus apparet impos-sibile, nec facilius defendi potest,

q 2 quæd

quod vnum absolutū sit idem rea-
liter cū tribus respectiuis , quām
quod sit idem cum tribus absolu-
tis. Ex distinctione enim virtuali
illius absoluti & trium proprie-
tatum absolutarum perinde po-
tuissimus defendere mysterium,
si ita fuisse reuelatum, atque iam
facimus. Efficax igitur argumen-
tum contra istam sententiam su-
mitur ex Ecclesiae definitione in
capitulo Firmiter, & Damnamus,
de summa Trinitate & fide Ca-
tholica, & in Concilio Florenti-
no, & Toletano XI. vnde constat
distinctionem in diuinis non esse,
nisi per proprietates & rationes
relatiuas; quemadmodū id ipsum
quoque testimoniis omnium Or-
thodoxorum Patrum confirma-
uimus suprà cap.6. Et verba qui-
dem Concilij Toletani XI. in con-
fessione fidei contra hanc senten-
tiam clara sunt: *Ergo in hoc, inquit,*
diuina persona numerum insinuant,
quod ad inuicem sunt. Et in hoc nume-
ro carent, quod in se sunt. Quæ sen-
tentia ad verbum sumpta videtur
ex D. Augustino tract.39. in Ioan.

Argumentatur præterea Scotus
in i.d.26. contra hanc sententiam
recte ex eo , quod Scriptura sim-
pliciter diuinias personas nomi-
nat respectiuis nominibus ; quæ
quidem propriè est intelligenda,
cùm nihil obstat. Ad fundamen-
tum verò eius sententiæ postea
commodiori loco respōdebitur.

A Tertia opinio est D. Bonauen-
turæ in i.d.26.q.3. personas diui-
nas per origines constitui & di-
stingui. Ratio eius est, quoniam,
cùm debeant cōstitui & distingui
per relationes aut per origines; &
origines sint priores secundū no-
strum concipiendi modum, quām
relationes; per eas constituuntur.

B Hæc opinio quatenus ponit per
origines quidem personas consti-
tui & distingui, non aberrat à ve-
ritate, vt statim patebit.

C Quarta opinio est , constitui &
distingui per relationes. Ita san-
ctus Thomas i.part.q.40.art.2. &
Albertus Magnus in i.d.27.art.2.
& ferè alij Doctores in i. d.26. &
D. Anselmus lib. de incar.Ver. &
lib. de Spiritu sancto, c.2.&10. &
Ricard.de S. Vi&.lib.3.de Trinit.
Neque verò hæc sententia exclu-
dit omnino origines à constitu-
tione personarum diuinarum , si
quæstio sit de eo quod absolute
quidem statui debet de re , iuxta
id quod initio notauius de du-
plici quæstionis sensu. Quare po-

D nam aliquot assertiones vt rectiùs
hæc tota difficultas explicetur.

Prima assertio. Si disputatio
hæc instituatur absolute & de re
ipsa, modo suprà declarato ; sic
personæ diuinæ nec per relationes
solas , nec per origines solas , sed
tum per origines , tum per rela-
tiones personales , constituuntur
& distinguntur. Hæc assertio

con-

consentanea est in primis menti A D. Thom*e* i. part. qu*æ*st. 40. art. 2. vbi docet, per relationes & origines constitui & distingui, quamvis principalius per relationes, quod quemadmodum sit intelligendum, postea declarabo. Est etiam hæc assertio ex mente sancti Bonaventuræ. Is enim loco citato minimè vult negare, quod re ipsa diuinæ personæ per relationes etiam constituantur, sed tantum loquitur secundum modum, quo nos quidem constitutionem diuinarum personarum concipemus, si hac de re nobis iudicandū esset more visitato in cognitione creaturarum, de quo postea dicemus. Denique est etiam ea assertio ex mente sanctorum Patrum, qui sine discrimine modò per origines, modò per relationes dicunt personas distingui, vt intelligi potest ex locis suprà cap. i. & 6. c. tatis, & paſſim S. Thomas i. part. in suo tractatu de Trinit. refert.

Probatur autem assertio hæc efficaci ratione, hoc modo: Res diuina, quæ est Pater, verbi gratia, tam vt est generatio actiua, quam vt est paternitas, est substantia incommunicabilis & distincta ab omnibus aliis personis. Ergo re ipsa tam per originem, quam per relationem, est & constituitur persona distincta. Consequentia patet, tum ex definitione personæ, tum ex his, quæ notauiimus,

cùm declararemus titulum quæfionis. Antecedens etiam est manifestum ex fide. Nam constat, generationem actiua & paternitatem esse quid proprium personæ Patris, & quid substantiale siue subsistens; cùm in diuinis nullum sit accidens. Atque id rursus confirmatur. Nam, vt suprà cap.

B 4. declaratum est, etiam origo, vt origo, siue vt produc*tio* vel p*roces*sio est, est relatio. Ergo cùm ex definitione Ecclesiæ habeamus, personas distingui per proprietates relatiuas, fatendum est, personam Pátris, verbi gratia, non tantum per proprietatem relatiuam, quæ est paternitas, sed etiam per eam, quæ est generatio actiua,

C constitui & distingui. Atque eodem modo argumentari possumus de origine, siue processione passiuæ personæ. Immò multò sanè facilius, cùm illa nihil aliud sit, quam ipfa persona relatiua, quatenus concipitur à nobis, vt à persona producente existens. Vnde vix videtur aliqua esse distinctio, ne virtualis quidem, inter processionem passiuâ & personam procedentem; sed solum est inter hæc distinctio rationis ex parte nostra, cum fundamento quasi extrinseco, quod videlicet est ipsa origo actiua. Quando enim concipiimus, personam procedentem esse ex vi illius originis actiua, dicimus illam procedere.

Ex quibus argumentis patet, à nemine primam illam assertiōnem negari posse, quandoquidem colligitur manifestè ex principiis, partim à fide traditis, partim ab omnibus concessis. Dixi autem in ea assertione personas distinctas constitui per origenes & relationes personales, vt ita excluderem à constitutione persona spiratio- nem relationem, & spirationem originem actiua- communem Patri & Filio, quæ, vt patet, cum persona Patris & Filii non consti- tuit vnam personam, sed vnum quiddam simplicissimum, quod potest producere Spiritum sanctum, de quo satis dictum est su- prà cap. 7.

Sed ad maiorem declarationē eius assertionis tria argumenta soluenda sunt. Primum est, quod videtur poni aliqua compositio in persona, si constitutiu- illius dicatur esse duplex scilicet origo & relatio. Secundum est illud ar- gumentum secundæ sententiæ, quod, vt patet, directò contra hanc nostram assertionem vide- tur valere. Tertium est tale. Per- sona Patris (verbi gratia) prius est persona, atq; adeò prius etiam est constitutiu- illius, quām sit persona Filii. Sed paternitas non est prius, quām sit Filii persona. Ergo paternitas non est constitu- tiuum persona Patris. Maior probatur ex ordine originis, propter

A quem videtur ex natura rei aliquo modo prior persona Patris. Mi- nor probatur. Paternitas non est prius, quām filiatio: Ergo nec est prius, quām Filius. Consequentia est clara, antecedens probatur. Quia relationes sunt simul na- tura.

Ad primum respondeo. Cūm relatio & origo actu sint idem, nulla propterea compositio in persona per utrumque constituta- ponitur, sed tantum declaratur excellentia diuinæ personalitatis, cui non solum competit, vt quodocunque sit proprietas hypo- statica sive personalis, sed vt eadem ipsa sit & relatio paternita- tis & generatio; cūm tamen ista multiplicentur & distinguantur in creaturis.

Ad secundum, vt aliqui respon- deant, negant Patrem generare, vt est formaliter Pater, & comple- ta persona incommunicabilis, sed dicunt eum generare, & est quid subsistens absolutum, quod vo- cant incompletè personam. Et sic respondent ad argumentum, ne- gando, quod generatio & pater- nitas supponant personam iam constitutam. Hæc responsio nul- lo modo defendi potest. Ratio est, quoniam persona Patris non distinguitur realiter à Filio, nisi quatenus habet relationem pa- ternitatis. Ergo non est generans personam Filii, nisi vt habens pa- ter-

ternitatem. Antecedens est de fi-
de, & consequentia per se clara.

Aliter ergo respondetur, ne-
gando, quod à parte rei, vt iam lo-
quimur, actio notionalis præsup-
ponat personam constitutam, &
relatio actionem notionalē. Sunt
enim hæc omnino vnum & idem
simplicissimum; quapropter nul-
la est inter illa prioritas ex natura B
rei. Et cùm dicitur, in argumento
actionem notionalem esse funda-
mentum relationis, atque adeò
priorem illa, falsum est à parte
rei. Vt enim diximus suprà cap.
xi. relatio diuina, cùm sit subsi-
stens, non habet re ipsa funda-
mentum, quia non indiget susten-
tante, sed est ipsa persona diuina,
& origo. Quanquam verum est C
quidem, nostrum intellectum ha-
bere ordinem quendam in conci-
pienda persona, origine, & rela-
tione diuina. Ceterū non ob-
stante hoc ordine intellectus no-
stri, agnoscamus re ipsa nullum
esse ordinem inter ista; vt ne-
que est ullus conceptionis ordo
in intellectu perfectè ista conci-
piente, vt concipiunt Deus ipse & D
beati.

Ad tertium respondetur eodē
modo, quo re ipsa persona Patris
est quadantenus prior persona
Filii, etiam posse dici (si ita licet
loqui) paternitatem priorem es-
se filiatione; ita scilicet, vt talis
prioritas significet solum ordi-

A nem originis, qui quidem non est
ordo durationis, nec caussalita-
tis. Is tamen ordo originis non
obstat, quod minus illæ rela-
tiones sint simul naturâ, quate-
nus simultas naturæ distinguitur
contra ordines caussalitatis &
durationis, quos ordines Aristote-
les voluit excludere à relationi-
bus realibus. Atque hæc satis
sunt, quod attinet ad quæstionem
de constitutio personarum re
ipsa; quod verò attinet ad quæ-
stionem de constitutio secun-
dum nostrum modum concipi-
endi, quia ea res etiam satis impli-
catè tractari solet, dicendum de-
inceps à nobis est aliquid.

Quare sit secunda assertio. Si
respiciamus conceptum ultimum
& peculiarem, quem nos oportet
formare de persona, & de re-
latione, & de origine diuina, sic
sanè dicendum est, secundum no-
strum etiam modum concipiendi,
personas diuinæ constitui, &
distingui per relationes & origi-
nes personales, quatenus rela-
tiones & origines sunt formaliter.
Hæc assertio à nemine profe-
ctò negari potest. Quam ita pro-
bo. Conceptus ultimus, quem
nos formare oportet, de perso-
na diuina est, quod ea sit qua-
dam res subsistens, & incommu-
nicabilis, & distincta ab omni-
bus aliis infinitè perfectiori mo-
do, quam hæc ipsa competant
per-

personæ creatæ: Et conceptus est, tiam, quem formamus de relatione diuina, est, quod per illam res, quæ est persona, respiciat alteram personam correlatiuam, infinite perfectiori modo, quam unum relatum creatum respicit alterū: & similiter conceptus, quem formamus de diuina origine, est, quod per illam infinite persona una producit aliam, aut ab alia procedit. Atqui de re, quæ est persona diuina, non aliter concipimus, eam esse subsistentem incommunicabili, & ab aliis distinctam, quamvis concipimus eam illo perfectissimo modo respicere alteram personam, & similiter habere ordinem originis ad illam. Ergo secundum nostrum modum concipiendi sic acceptum, persona diuina per relationem & originem formaliter constituitur.

Neque huic assertioni obstat, quod noster intellectus prius format conceptum personæ diuinæ, quam conceptum relationis, & originis diuinæ. Hoc enim ideo est, quia eundem ordinem in concipientibus diuinis, quem in creatis concipiendis tenet: constat autem in persona creata, prius formari conceptum personæ, quam originis, & relationis. Hoc autem ordine, non obstante intellectus noster Theologicè ratiocinando cognoscit, quod ille prior conceptus persona non competit rei diui-

A nza, nisi quatenus de illa etiam illa alter relationis & originis verificatur. Ac potest etiam è contraria intellectus noster prius conceperre ipsam relationem, & originem, quatenus est veluti forma, & constitutuum persona.

B Sit iam tertia assertio. Si præcisè respiciamus ad conceptum universalem inadæquatum, quem de persona diuina, relatione, & origine formamus, sic secundum nostrum modum concipiendi, persona diuinæ non constituuntur per relationes & origines formaliter. Est dicere: Quod cum ad illum tantummodo conceptum attendimus, non affirmamus per relationem & originem constitui

C personam, ut tali conceptu apprehenditur, neque unquam id affirmaremus, si nihil ultraius de persona, relatione, & origine diuina à nobis cogitaretur. Hæc assertio est ad mentem Capreoli in 1. dist.

26. & Ferrar. 4. contra gent. ca. 26. & S. Thom. 1. part. quæst. 40. ar. 1. & 4. Probatur autem hoc modo:

D Conceptus ille noster yniuersalis & inadæquatus de persona, relatione, & origine diuina, est etiam communis persona, relationi, & origini creatæ. Sed in creaturis nihil, cui talis conceptus competit, concipitur à nobis, ut constitutuum persona. Ergo cum talem conceptum duntaxat respiciamus, nondum iudicamus secundum

dum nostrum modum, quod re-latio & origo formaliter in diui-nis constituant personam, nec id vnquā iudicaremus, si nihil ulterius de ratione propria personæ, relationis & originis diuinę à no-bis conciperetur. Maior patet ex his quę suprā docuimus in prole-gomenis. Minor est clara. Nam quidquid tali conceptu concipi-mus in creaturis, tandem ulterius procedēdo cognoscimus esse ac-cidens, & consequenter non con-stituere personam, quę vt sic est quid substantiale.

Atque hanc assertionem mihi videtur voluisse insinuare S. Thomas i. part. q. 40. art. 4. cùm dicit, relationem paternitatis, vt relatio est formaliter, secundum in-tellectum esse quid consequens personam constitutam, & actum notionalē; quatenus verò est con-stitutiua personæ, præcedere i-psum actum notionalē. Quo loco videtur distinguere in relatione conceptum communem, secun-dum quem non constituit ad no-strum modum, & conceptum al-terum ulteriore & proprium, quo concipitur vt relatio diuina subsistens, secundū quem consti-tuit, etiam ad nostrum modum; vt dictum est in assertione præceden-te. Nec mihi sane probabilius vi-detur alia quædam interpretatio quam obscurius adhibet Caieta-nus i. par. q. 40. art. 4. ad hunc D.

A Thomæ locum. Distinguit enim relationē prout accipitur in actu signato, & in actu exercito. Rela-tionē in actu signato vocat ipsam relationem, vt conceptam sub ra-tione formali relationis; Relatio-nem verò in actu exercito, ipsam relationem, vt exercet munus re-lationis, id est, vt subiectum suum

B refert ad aliud. Iam quod S. Tho-mas ait, relationem vt constituti-uam præcedere actum notionale-m, intelligi vult Caietanus de relatione in actu signato: Quod verò ait, relationem, vt relatio est, subsequi actum notionalem; de relatione in actu exercito, id est, vt refert Patrem ad Filium. Cete-rum hæc distincō non satis aptè

C videtur accōmodari ad hoc pro-positum. Nam vt ex ipso Caieta-no (qui est eius distinctionis au-tor) in suo Logices commētario, cap. de relatione, colligitur, dif-ferentia actus signati & exerciti in relatione, solū videtur pertine-re ad diuersitatem nominū, qui-bus solemus significare relationē sub eodem etiam formali conce-ptu. Vnde ait illic, relationem in actu signato esse relationem, vt significatur hoc termino *relatio*; relationem verò in actu exercito, esse relationē, vt significatur hoc termino, *ad aliquid*, quia hīc vi-detur significari munus eius ex i-pso modo significandi. D. autem Thomas cùm illic distinguit rela-

D tionem in actu signato esse relationem, vt significatur hoc termino *relatio*; relationem verò in actu exercito, esse relationē, vt significatur hoc termino, *ad aliquid*, quia hīc vi-detur significari munus eius ex i-pso modo significandi. D. autem Thomas cùm illic distinguit rela-tionem in actu signato esse relationem, vt significatur hoc termino *relatio*; relationem verò in actu exercito, esse relationē, vt significatur hoc termino, *ad aliquid*, quia hīc vi-detur significari munus eius ex i-pso modo significandi. D. autem Thomas cùm illic distinguit rela-

tionem vt constitutiuam & vt re-lationem , non agit de diuersitate terminorū, sed conceptuum eiusdem relationis diuinæ. Ita scilicet vt ea iuxta cōceptum quidem relationis communem ad nostrum modum nō constituat; iuxta conceptum verò alterum, quo concipiatur à nobis vt diuina, cōstituat. Nec sanè videtur ad ipsam alioqui rationem vel conceptum relationis, vlo modo, qui satis percipiat, differentia illa actus signati & exerciti in proposito accommo-dari posse.

Quarta assertio. Si respiciamus ad conceptum communem , quo ipsi concipiimus personam & personalitatem creatā , & etiam personam & personalitatem diuinā; sic quidem personę diuinę ad no-strum modum constituuntur per relationes & origines, non quatenus relationes & origines forma-liter sunt, sed quatenus sunt prop-rietates quædā subsistentes. An-te probationem autem huius asser-tionis illud notandum est. Cùm relatio , & origo diuina, reipsa sit non solùm relatio & origo, sed etiam proprietas subsistens, possu-mus relationem & originem concipi-ere non solùm conceptu illo communi, quo concipiimus rela-tionem & originem creatam , sed etiam illo , quo concipiimus prop-rietatem personalem creatam, vt subsistens est. Item possu-mus

A (vt patet) eodem conceptu com-muni concipere personam & per-sonalitatem diuinam, quo conci-pimus creatam vt personaest.

Iam probatur assertio. Secun-dum nostrum communem con-ceptum de persona creata & per-sona diuina, sub ea ratione perso-næ diuinæ constituuntur per ali-quid, sub qua ratione concipiimus eas esse incommunicabiles. Sed per-sonas diuinas intellectas à no-bis conceptu illo communi per-sonis creatis, concipiimus esse in-communicabiles , quatenus ha-bent relationes & origines, non vt relationes & origines, sed vt sub-sistentes proprietates. Ergo diuina personæ cōceptę nostro com-

C muni conceptu personarum crea-tarum , per relationes & origines non vt relationes & origines , sed vt subsistentes proprietates, con-stituuntur. Maior patet, & Minor probatur, quia quamdiu conti-nemus nos in visitatis atque com-munibus nostris cōceptibus, mi-nimè concipiimus personam ali-quam reddi substancialiter incom-municabilem per relationes aut origines formaliter ; bene autem per subsistentes proprietates. De-inde confirmatur assertio ex S. Thoma i.p.q.40.art.4. Cùm di-cit relationem , vt constitutiuam perso-næ præintelligi actibus no-tionalibus. Quo loco per relatio-nem vt constitutiuam, non solùm vide-

videtur intelligere relationem diuinam, conceptam ultimo & peculiari conceptu, quē de illa possumus habere, vt expositū est, in secunda assertione, sed etiam conceptam sub communī ratione, proprietatis subsistentis. Qua ratione iam dicimus per illam ad nostrum modum personam constitui. Notandum est tamen, cùm asserimus per relationes & origines vt subsistentes sunt, ad nostrū modum personas constitui, non esse hoc ita intelligendum, quasi ad nostrum modum constituantur per illas, vt à nobis concipiuntur tanquā duæ proprietates subsistētes; sed solum volumus, quod constituentur per illas vt sic, quantum possunt etiam cōcipi vt vna proprietas eiusdem personæ. Ratio huius est. Nam apud nos persona non constituitur per duas, sed per vnam proprietatem subsistentem simplicem. Vnde vt ad nostrū modum intelligamus per relationem & originem subsistentem constitui personam, oportet utramq; concipere vt vnam proprietatem subsistentem: id quod facile est, quandoquidem verum est in re, relationem & originem in diuinis esse vñā & eandem actu proprietatem simplicem.

Porro ex hac assertione facile iudicari potest de opinione quorundam, qui censem, diuinas personas ad nostrum modum consti-

A tui per relationes sub ratione absoluta. Ex quibus est Ferrarien. 4. contra Gent. ca. 26. & Capreolus in i.d. 26. Si enim sensus sit, constitui ad nostrum modum per relationes actualiter conceptas sub aliqua ratione absoluta, falsum est; Nam sub nulla absoluta ratione verè licet concipere personas esse incommunicabiles, cùm id planè pugnet cum ipsa rei veritate. Si autem sensus sit, cōstitui per relationes conceptas sub quadam ratione, ad quam proximè solet se habere ratio absoluta in creaturis; & quam ipsi etiam iudicemus esse rationem absolutam, si tantummodo de diuinis ratiocinaremur per conceptus communes illis & rebus creatis, nec ultrius conciperemus de diuinis aliquid peculiare; sic vera quidem esset illa opinio, nec differret ab hac nostra quarta assertione. Ratio enim subsistentiæ, sub qua concipimus relationes & origines vt constituentes, proximè se habet ad rationem absolutam, secūdum D nostrum modum: Nullum enim subsistens siue substantiale apud nos, est respectuum, sed absolutum quiddam. Atq; hactenus ad quæstionem iuxta utrumq; illius sensum, quem initio distinguebamus, satis responsum esse videtur. Solum supereft hoc loco discutiendū, quid sibi voluerit D. Thomas i.p.q. 40. artic. 2. cùm dixit,

r. 2. per-

personas constitui per relationes & origines, principalius tamē per relationes. Nam & hoc dictū ipsi ad confirmationem nostrę primę assertionis adduximus, & est sanē obscurum. Aut enim illic D. Thomas loquitur de constitutione personarum re ipsa obiectiuè; & sic falsum est, quòd principalius illæ constituuntur per relationes. Nihil enim in diuinis re ipsa est aut præstat aliquid principali⁹, quām alterum. Quare cùm probatum sit in prima nostra assertione personam re ipsa per originem & relationem constitui; ex æquo intelligendum est, constitui per vtrāmq;. Aut loquitur D. Thomas secundum nostrum modum concipiendi, de constitutione personæ; & tunc quārō vterius, vtrum loquatur de relatione & origine, prout concipiuntur à nobis conceptu communi relationis & originis vt sic; vel conceptu proprio relationis & originis diuinę, vt est relatio & origo diuina; vel conceptu relationis & originis, vt est proprietas subsistens? Si loquitur de relatione & origine vt cōcepta communi conceptu relationis & originis; falsum omnino est, principalius per relationes ad nostrū modum personas constitui; quia sic neque per relationem, nec per originem constituuntur, vt probatum est in tertia assertione. Si verò loquitur de relatione & ori-

A gine, vt concipiuntur conceptu proprio relationis & originis diuinæ; sic etiam falsum id esse videtur quod dicit. Nam ex æquo affirmamus, quòd per vtrāmq; hoc est, per relationem & originem sic conceptam, constituatur persona; quandoquidem illo proprio & ultimo conceptu tam originem, B quām relationem diuinam concipimus vt quid perfectissimum & intimum personæ. Si verò loquatur de relatione & origine, vt concipiūtur sub ratione proprietatis subsistentis; etiam videtur persona ex æquo per vtrāmq; constitui; quandoquidem eo conceputu tam originem, quām relationem concipimus vt subsistentem, C & non vt viam ad personam, aut tanquam aliquid progrediens ex ipsa, vt dicit S. Thomas. Difficile profectò mihi esse videtur hoc loco explicare mentem S. Thomæ, nisi quis dicat, illum non solum respexisse ad modum concipiendi relationem & originem, sed etiam ad modum significandi per illos terminos, *relatio* & *origo*; & ideo dixisse principalius per relations personas constitui, quia ex ipso modo vocabuli, relatio est quiddam personæ intimum, origo verò videtur quiddam quasi ex persona egrediens vel ad personam tendens.

CAPUT XVI.

Explicatur questio quinta de ordine relationum, suprà capite primo proposita.

 V I N T A , ac vltima de relationibus quæstio erat , vtrum ipse sint propriæ quasi notæ , sive (vt Theologi appellant) notiones personarum ? Affirmat verò sententia Theologorū certa & communis . Nam notiones personarum in hac disputatione appellantur quædam sive conditiones sive proprietates diuinæ , non omnibus personis communes , in abstracto significatae , quibus propria ratio cuiusque personæ significatur , atque innotescit . Tales autem sunt in primis relations , vt paternitas , vt filiatio , vt spiratio , vt processio . Ac oportuit huiusmodi notiones in hac materia asserere , & usurpare , vt propriè respondere hereticis possimus , cùm instant quærentes , per quidnam personæ differant , cùm sint alioqui idem Deus . Id enim usurpatione eiusmodi nominum abstractorum commodè explicamus , cùm respondemus , paternitate , filiatione , & processione differre . Ex Patribus autem D . Augustinus lib . 5 . de Trinitate , cap . 6 . videtur clarius de huiusmodi noti- nibus diuinarum personarum esse loquutus , quem deinde scho-

A lœ Theologi post Magistrum lib . I . sentent . distinct . 13 . & 27 . in illarum explicatione sequuti sunt . Quin etiam D . Basilius lib . 2 . contra Eunomium , non longè à fine , huiusmodi notionum disertè mentionat , quas etiam proprias personarum formas , & notas , & characteres nominat .

B Sed de numero huiusmodi notionum nonnulla est disputatio . Nam D . Thomas I . part . quæst . 32 . artic . 5 . & alij communiter Theologi quinque notiones esse assertunt , non plures , neque pauciores . Sunt autem hæc : Innascibilitas , Paternitas , Filiatio , Spiratio , Processio . Quod ita probatur . Notio in diuinis aliud nihil est ,

C quām ratio , per quam innotescit diuina persona . Sed per hæc quinque sufficienter innotescunt personæ diuinæ . Ergo iste quinq ; notiones asserendæ sunt , non plures , vel pauciores . Minorē ita declaro & probo : Persona innotescit , vel quia est , à quo alias , vel quia est , qui ab alio : Hæc enim duo pertinent ad origines , quibus multiplicantur psonæ . Rursus Pater nō potest nobis innotescere , ut qui ab alio .

D Est enim primum principiū . Et ita vt tale potius innotescit per hoc , quod à nullo est , id quod explicat notio illa Innascibilitas . Quatenus verò est , à quo alius , innotescit per paternitatem & spirationem . Filius deinde est , & à

quo alius; quo pacto innotescit per A spirationem, quæ illi etiam competit; & qui ab alio; & sic innotescit per filiationem. Spiritus sanctus denique tantum est, qui ab alio, & sic innotescit per processionem. Ita sit, ut quemadmodum cōmuni-
nis illa sententia Theologorū po-
nit, tantummodo sint illæ quinq;
notiones. Ex quibus quidem qua-
tuor tantummodo sunt relatio-
nes, & tres tantum sunt proprie-
ties personales, ut loco citato
rectè D. Thomas explicat. Quia
innascibilitas non est relatio, nisi
reductiæ, sed potius negatio
quædam, ut docet D. Basilius lib. i.
contra Eunomium, & D. Grego-
rius Nazianzenus ora. 3. de Theo-
logia, & D. Athanasius in Dialog.
de Trin. contra Anom. pag. 673.
& communiter alij sancti Patres.
Reliquæ quatuor sunt relationes,
ut suprà cap. 13. exposuimus. Pro-
prietates autem personales tan-
tum sunt tres, ut patet ex disputa-
tione capitilis præcedentis. Nam
spiratio est communis Patri & Fi-
lio, ut suprà cap. 6. expositum est.

Scotus verò in i. dist. 28. quæst.
i. vult, ponendam esse notionem
sextam, videlicet inspirabilita-
tem communem Patri & Filio,
quæ neget processionem ab alio
per spirationem, sicut innascibili-
tas negat processionem per ge-
nerationem. Sed hanc eius opini-
onem rectè confutat Caietanus

B 1. par. quæst. 32. art. 3. Nam quod at-
tinget ad personam Patris, non est
opus ponere inspirabilitatem: quā-
doquidem innascibilitas, utriusq;
processionis negationem in hac
materia significat, ut docet non
modò D. Thomas i. p. q. 32. art. 4.
sed disertè etiam D. Athanasius in
epist. de Synod. Arimini & Seleu-
ciæ, & D. Basilius lib. i. contra Eu-
nom. vbi absolutè ita inquit: *Hec*
est ingenitus significatio, non habere ali-
unde principium ut sit. Ac nihil etiā
magis ponenda est inspirabilitas
in Filio. Nam cum notio sit ratio,
qua innotescit persona; nō est po-
nēda facilè in numero notionum
aliqua negatio, nisi quando pecu-
liaris aliqua ratio mouet; ut in Pa-

C tre, quia est primum principium,
quod optimè innotescit p negatione
processionis ab aliquo prio-
re. Ratio huius est, quia negatio
communiter non est apta ad no-
tificandum aliiquid, cum ipsa po-
tius per aliud innotescat, scilicet
per habitum oppositum. Vnde
quod quædam negatio, scilicet in-
nascibilitas sit in proposito notio

D Patris, est veluti quædam exceptio
regulæ generalis, propter ratio-
nen illam peculiarem primi prin-
cipij, quod aptissime (ut dictum
est) innotescit per negationem; que
ratio cum non perinde cernatur
in Filio, non est similiter in eo po-
nenda aliqua notio consistens in
negatione, qualis esset inspirabi-
litas.

litas. Atque eadem ratione neque A innascibilitas dicitur esse notio Spiritus sancti, licet verè etiā Spiritus sanctus ingenitus dicitur, vt etiam loquitur D. Athanasius in Dialog. de Trinit. contra Anom. pag. 664. Et diligenter circa hanc ipsam notionem *ingeniti*, doctrina Patrum notanda est, nempe illam non significare propriè substantiam aliquam Patris, qua Filius careat (in qua significatione Ariani inculcabant hanc vocem, quam ideo, auctore Diabolo, excogitata fuisse in eo sensu, affirmat in epist. de decretis Nicenæ Synodi D. Athanasius) sed negationem, vt explicatum est.

Posset autem præterea hoc in loco quæri, quare non ponatur aliqua notio Spiritus sancti, qua explicatur, nullam personam ab ipso procedere, sicut contrà in Patre ponitur ad significandum, illum à nulla persona procedere? Verùm ad id facile respondet D. Thomas 1. par. q. 32. art. 3. ad 2. rationem cur talis notio in Spiritu sancto non ponatur, esse, quia notio debet esse aliquid pertinens ad dignitatem personæ. Quod autem à Spiritu sancto nulla persona procedat, non pertinet ad dignitatem eius.

Sed argumentabitur fortè cōtra hoc aliquis hunc in modum: Quod Pater à nullo procedat, pertinet ad dignitatem Patris, & ideo

A rectè id significatur peculiaris notio. Ergo etiam pertinet ad dignitatem Spiritus sancti, vt ab ipso nulla persona procedat; atq; adeò debet hoc etiam notione aliqua significari. Consequentia probatur. Nam sicut illud competit Patri ratione suæ personalitatis; ita istud, Spiritui sancto ratione suæ.

B Sed Spiritus sanctus, vt est talis persona, est à quæ perfectus ac Pater; Ergo à quæ istud pertinet ad dignitatem Spiritus sancti, atque illud ad dignitatem Patris. Respondetur: In re ita est, quod pertineat istud etiam ad dignitatem Spiritus sancti, quam habet vt talis persona est. Sed est tamen discrimen secundum nostrum modum loquendi & concipiendi, q; negatio processionis ab alio, secundum nostrum modum concipiendi, denotat quandam dignitatem: Negatio autem potentiae producendi aliam personam non item. Quare cùm huiusmodi quæstiones de nominibus abstractis tribuendis, vel non tribuēdis personæ alicui diuinæ, pertineant ad nostrum loquendi & concipiendi modum; illud est satis, vt non tribuamus Spiritui sancto talem notiōnem; sed circumloquimur (id est, utimur pluribus verbis) cùm explicare volumus, nullam per-

C sonam esse, quæ procedat ab illo.

D

CAP V T XVII.

Explicatur quaestio prima de ordine aequalitatis inter diuinias personas, suprà capite primo proposita.

RIMA quaestio de aequalitate diuinarum personarum, suprà in capite huius libri primo proposita, erat, quā tandem cōstare possit ex omni parte perfecta personarum diuinarū aequalitas cum earundem personarum ordine, secundum originem?

Existit enim ratio triplex de hoc sciscitandi, ut simul rursus hīc complectar capita difficultatum, quā ad hunc locum pertinent. Prima ratio est, quia quod est ex alio, nō videtur esse ens simpliciter primum, ac proinde nec Deus, cūm Deus sit ens simpliciter primum. Igitur persona procedens non est ens primum, nec Deus, ac proinde nec aequalis persona producenti, quā Deus ac ens primum est. Altera est, quia quod est principium originis alterius, eodem secundum duracionem prius esse videtur: product enim illud ex non esse ad esse; atque ideo quod productum est, prius videtur non fuisse, quam fuerit. Quod autem aliquando non fuit, id minimē est aeternum, atq; ita persona procedens nō vi-

A detur esse duratione aequalis, hoc est, coetera principio suo: quā fuit, vt suprà libro primo cap. 22. vidimus, potissima argumentatio Arianorum. Et confirmabatur ab illis hæc ratio hoc modo: Nam vel Pater genuit Filium existentem, vel non existentem. Primum videtur dici nō posse. Quod B enim iam existit, non gignitur. Si autem Filius non existens genitus est, ergo aliquando nō existit, ac proinde aeternus non est. Tertia ratio est, quod ordo originis in diuinis efficere omnino videtur, vt potentia, per quam una persona producit alteram, non sit communis etiam personæ productæ, (si enim esset, seipsum produce C) unde illicò sequitur, personā productam non esse aequalē producenti in perfectione potentiarum.

Hæc verò nihil omnino mouere debet, quod minus certissimam esse existimemus fidem de perfecta personarum aequalitate, quam superiori libro, præsertim cap. 16. confirmauimus atq; defendimus aduersus veteres ac nouos hæreticos. Quod enim ad primam rationem attinet, respondendum est, Deum quidem ens primum esse duratione, sic vt nihil fuerit ante ipsum: Itē etiam primum esse in ratione causæ, ita vt quidquid omnino fit, fiat ab illo: Item etiam vt Deus quidem est, à nullo secundum originem esse. Ceterum inclu-

cludi in Deo duas quasdam per-
sonas, quarum qualibet, vt per-
sona est, habet principium secun-
dum originem. Nam Deus est
quiddam vnum, quod est Pater, &
Filius, & Spiritus sanctus. Hoc v-
num licet secundum se totum, at-
que adeò, vt Deus est, non sit ex
alio : tamen continet Filium &
Spiritum sanctum, qui sunt ab al-
lio, & hoc ipsum est de ratione
Dei. Persona igitur procedens, li-
cet, vt persona est, sit ex alio, ta-
men vt est illud vnum, quod est
Pater, & Filius, & Spiritus san-
&ctus, non est ex alio, & eatenus est
ens simpliciter primum, ac verus
Deus, secundum veram illam &
communem Dei notionem, quam
Physici ac Metaphysici habue-
runt, vt suprà quoque libro pri-
mo, capite vigesimo secundo atti-
gimus, & ex D. Athanasio confir-
maimus.

In secunda verò ratione falsif-
simò sumitur, id durationi esse ne-
cessariò prius altero, quod pro-
ducit alterum. Atque etiam illud
falsissimum est, quod in ea addi-
tur, id omne quod producitur,
necessariò ex non esse ad esse pro-
duci debere. Quin immò intelli-
gendum est, ex peculiari & acci-
dentaria tantùm conditione pro-
ducedentis & producti hæc quan-
doque euenire, vt scilicet produ-
cens antecedat duratione produ-
ctum; & vt productum prius ali-

A quando non fuerit, & postea esse
inceperit.

Quod dupliciter confirma-
mus. Primo, quia de ratione pro-
ductionis, vt secundum commu-
nissimam notionē productio est,
tantummodò est, vt quod produ-
citur, existat non ex se, sed ex vi
atque potentia producentis: non
B autem vt prius non fuerit aliquā-
do; neque enim hoc includitur in
communissima definitione atque
conceptu productionis: immò
neque in causæ quidem defini-
tione. Aristoteles enim causam
definiens tātummodò dixit causam
esse rem eam, ex qua (hoc est,
ex cuius vi) quiddam aliud sequi-
tur, nec addidit aliud quiddam ex
causa sequi, quod prius aliquan-
do non fuerit.

Secundò idem manifesto argu-
mento confirmare possumus, quo
non modò D. Thomas i. par. quæ-
stio. 42. art. 2. & alij scholæ Theo-
logi, sed etiam D. Basilius libro 2.
contra Eunomium, & D. Athana-
sius orat. 2. contra Arianos, do-
&issimè sunt vñi, vt ex diuersitate
D rationis, qua personæ diuinæ, &
res alia temporales à suis princi-
piis procedunt, ostenderent co-
ternitatem personæ procedentis
in diuinis, docerentque non esse
perpetuum, & quasi legitimum in
omni productione, vt res produ-
cta sit duratione posterior suo
principio, incipiatque esse post-
s   quam

æqualitas non est relatio realis in A vt ab inuicem distinguuntur per proprietates relatiuas ; certum est, eas vt distinctæ sunt & perfectionem habere, & in tali perfectione minimè se excedere. Ergo quatenus distinctæ sunt per tales proprietates relatiuas, sunt etiam æquales. Antecedens pro prima parte patet ex his, quæ suprà capite vndeclimo disputauimus. Ibi enim ostendimus, relationes etiā esse perfectiones infinitas. Pro altera vero parte probatur idē antecedens. Nam Pater, vt Pater, non est perfectior, quam Filius, vt Filius, vt patet ex fide : *In hac enīme Trinitate nibile est maius, aut minus,* inquit Athanasius. Apparet ergo, æqualitatem in personis diuinis C posse esse relationem realem inter psonas, vt distinctæ sunt, dato, qd nō posset esse talis relatio inter illas vt vnu & idē sunt in essentia.

Quintò. Suffragatur etiam huic sententiæ, quod S. Thomas I. par. quæst. 42. art. 1. concedit, in conceptu æqualitatis contineri relationes originis. Itaque non abso-

lutè ibi negat, æqualitatem esse relationem realem; sed tantum ait, nō esse relationem realem distinctā à relationibus originis. Videtur igitur saltem dare, quod sit relatio realis, quamvis eadem cum relationibus originis. Sicut spiratio relatio realis est, quamvis nō distincta à relatione paternitatis & filiationis.

D Ni-

Nihilominus contraria sententia vera est, nempe æqualitatem diuinarum personarū tantum esse relationem rationis. Ita Durandus in I. d. 31. q. 1. & Aegidius Romanus eadem d. & q. & Marsilius in I. q. 33. art. 2. & Capr. in I. d. 31. q. vniuersaliter. & Caietanus I. par. q. 42. art. 1. ex sententia S. Thomæ ibidem. Fundamētum huius sententiae est, quoniam ut aliqua realitet referantur, oportet in illis multiplicari id, quo ex natura rei ad inuicem coordinantur, ea coordinatione seu habitudine, quam volumus exprimere per nomen relationis. At illud, quoad inuicem personæ diuinæ ex natura rei coordinantur, ut dicimus illas esse æquales, non multiplicatur in illis. Ergo non referuntur relatione reali, ut dicuntur æquales. Maior probatur. Nam ad relationem requiritur distinctio secundum id, quo aliqua se mutuo respiciunt. Alias est relatio sine distinctione relatorum ut sic; quod contradictionem implicat. Illud autem, quo aliqua se mutuo respiciunt, omnino est id, quo ex natura rei ad inuicem aliquo modo coordinantur. Quare illud, quo aliqua coordinantur, oportet multiplicari, ad hoc, ut inter illa esse possit relatio realis. Iam probatur Minor. Nam id, quo diuinæ personæ ex natura rei sunt coordinatae, ut dicuntur æquales, est id,

A propter quod vna non excedit alterā, nec exceditur ab illa, sed hoc est vna & eadem essentia diuina, in qua personæ identificātur. Ergo, id quo personæ diuinæ, quatenus dicuntur æquales, se se respiciunt & coordinatae sunt, non est aliquid distinctum in personis. Confirmatur etiā argumentum B hoc auctoritate S. Augustini libro 5. de Trinitate, cap. 6. & lib. 6. cap. 4. dicentis, Filium esse æqualem Patri, non secundum id, quod est ab alio, sed secundum id, quod est ad se, id est, secundum essentiam absolutam.

Sed quæreris, quomodo sit intelligendum, æqualitatem personarum esse relationem rationis? Respondeo. Hoc consistit in duobus conceptibus. Primus est, quo concipimus verè, personas non se mutuo excedere; per quem conceptū intellectu referimus vnam personam ad alteram. Secundus est, quo verè cōcipimus nos id de personis diuinis verè concepisse. Primus cōceptus significatur ob-

D iectiū per nomen æqualitatis; secundus formaliter. Et sic relatio æqualitatis formaliter est ens rationis, habens fundamentū in re; quod fundamentum est vnitas in essentia diuina, per quam quidquid habet vna persona, habet altera. Ac ratione huius fundamenti, cùm omnino sit reale, potest absolute concedi, personas esse

equales realiter, sicut concedi solet realiter Deum esse Dominum, propter fundamentum dominij reale, nempe diuinam potentiam: quamuis dominiū ipsum formaliter significet relationem rationis Dei ad creaturas. Denique hoc modo exponēdum est, quod dici solet æqualitatem personarum esse perfectionem realem in diuinis; scilicet ratione fundamenti.

Iam ad argumenta contraria sententia respondendum est. Ad primum respondeo, non sufficere quamcunque distinctionem fundatorum, sed requiri, vt ratio proxima fundamenti sit distincta in vtroq; extremo. Quod non visu venit in proposito. Vnde falsò assunt Scotus, ante operationē intellectus personas diuinas referri.

Ad secundum respondeo; Unitatem in quantitate efficere quidem relationē æqualitatis, si tantummodo sit vnitas quantitatis specifica: si verò sit vnitas etiā numerica, eo ipso tollitur id, quod requiritur ad relationem realem, scilicet pluralitas fundamēti proximi.

Ad tertium respondeo; Falsum esse, quod assumitur, relationes originis nihil aliud supponere præter vnam essentiam. Nam supponūt etiam distinctas origines; quę quamvis non sint fundamentum relationum ab ipsis actu

A distinctum, virtualiter tamen sunt quasi fundamētum, id quod satis est. Nam ex eo intelligitur, personas referri ad se inuicem relationibus originis quatenus ordinantur ad se inuicem per aliquid distinctum, scilicet per origines. Atque ex hoc patet responsio ad reliquias duas illius argumenti confirmationes. Falsum enim est, solas relationes formaliter in diuinis distingui. Distinguunt enim etiam origines, quatenus origines sunt; atque ita intelligi potest, ante relationes originis esse quādam coordinationē personarum ex natura rei per aliquid, quod in ipsis distinguatur, & sit veluti fundamentum relationū; quanquam actu verum est, propriè loquédo, nullum ibi esse fundamentum.

C

Ad quartum argumentum posset primò responderi, ideo personas, vt distinctae sunt, non referri ad se inuicē relatione reali æqualitatis, quia quod non se excedant vt distinctae sunt, competit illis ob identitatem essentiaz, atque ita illud, per quod non se excedunt, non videtur omnino in ipsis multiplicari, sed tamen hæc responsio non exhaustit omnem argumenti difficultatem. Nam illa identitas in essentia, nihil omnino obstat, quod minus personaz, vt relatiæ sunt, sint verissimè distinctæ; & adhuc vt distinctæ sunt, verificatur de illis, quod non se excedant.

Ergo,

Ergo, satis hoc est ad relationem realem æqualitatis.

Ideo respódetur secundò, propterea nō esse relationem realem æqualitatis inter personas, vt distinctæ sunt, quia vt sic, non conueniunt in aliqua ratione peculiari, quæ sit propriè generica vel specifica, sed habent quasi disparatas perfectiones. Ad relationem autem æqualitatis non satis videtur esse negatio excessus, sed etiam aliqua generica vel specifica conuenientia in eo, quo aliqua nō se excedunt. Id quod exemplo potest declarari. Nam quamuis de punto & linea verificetur, quòd non se excedant in latitudine quantitatis (nec enim sic comparari possunt) tamen quia non conueniunt in ratione quantitatis, idcirco nō possunt dici equalia. Quod autem perfectiones diuinæ, vt distinctæ sunt, nec genere nec specie propriè conueniant, patet, quia in diuinis non est ullum genus aut differentia, sed sola conuenientia numerica ibi locum habet.

Sed vrgedit rursus hoc modo aliquis. Ad relationem inæqualitatis satis est, verificatio excessus, sine conuenientia. Ergo etiam ad relationē æqualitatis sufficiet sola excessus negatio. Antecedēs probatur. Nam due differentiæ specificæ, quarum altera sit perfectior, inæquales sunt, quamvis vt sic non conueniant, sed sint omnino.

A diuersæ. Respódeo primò. Quidquid sit de antecedenti, nego consequentiam. Ratio est, quoniam inæqualitas, diuersitas, & dissimilitudo, si relationes sunt, non fundantur in vnitate, seu conuenientia; & propterea non requiritur, vt in ratione secundū quam verificatur excessus, sit conuenientia.

B Relatio autē æqualitatis fundatur in vnitate, & idcirco prēter negationem excessus requiritur certa quædam conuenientia equalium.

Secundò potest etiam negari inæqualitatem, diuersitatem, & dissimilitudinem, esse relationes, vt ponitur in argumento. Hæc enim nomina non relationem, sed certam quandam distinctionem

C aliquorum significant. Diuersitas enim solum significat distinctionem in substantia; inæqualitas distinctionem in quantitate; dissimilitudo distinctionem in qualitate. Vnde sicut hoc nomen distinctionum vel distinctione non est relatiū, ita nec nomen diuersitatis, inæqualitatis, &c. Nam hęc etiam solum indicant tales vel tales distinctionem determinatè. Et probatur hoc rursus. Nam ex sententia Philosophi. §. Met. cap. 15. Omnis relatio realis, aut fundatur in quantitate; id est, vt exponunt cōmuniter, in vnitate conuenientiæ (quod ita dicitur, quia vnitatis videtur maximè ad quantitatem referri) aut in actione & passione;

D aut

aut in ratione mensuræ, sicut relatio potentia ad obiectum, quod est velut ipsius mensura. Sed inæqualitas, diuersitas, & dissimilitudo, neque sunt relationes fundatæ in unitate, cum potius inæqualia, diuersa, & dissimilia, ut sic à se distent; nec in actione & passione, ut patet, ac multò minus in mensura. Ergo nō sunt relationes reales. Ac sanè tantū abest, ut putem hæc esse relationes reales, ut si in latitudine entis aliqua esset ratio maximè velut è diametro opposita rationi relationis, ad illam potius existimarem pertinere inæqualitatem, dissimilitudinem, & diuersitatem, &c. quandoquidem hęc, ut talia sunt, minimè inter se coordinantur ex natura rei, sed à mutua potius coordinatione abhorrent. Ceterū quod in hac parte posset aliquem fallere, est ipsa vox. Cum enim dicimus, dissimile, respicim⁹ statim ad aliud dissimile, quasi ad quoddam dissimilis correlatum. At eiusmodi respectus non est rerum ipsarum, secundum aliquam mutuam coordinationem ad se inuicem, sed tantummodo fit per intellectum. Sicut quando dicimus distinctum, etiam connotamus ordinem quendam ad aliud distinctum; & tamen distinctio non est relatio realis.

Cum igitur inæqualitas non sit relatio, facilius responderi potest ad obiectionem illam, negando

A consequentiam, quia non est pars ratio. Aequalitas enim, cum sit relatio, requirit conuenientiam in fundamento; inæqualitas vero, cum non sit relatio, non requirit tale fundamentum. Et sanè si diuersitas, aut dissimilitudo, aut inæqualitas esset relatio realis, vix possemus facere, quin concederemus inter personas ut distinctæ sunt, esse præter relationes originis, aliquā aliam relationem realem, si non æqualitatis, certè diuersitatis & dissimilitudinis, quatenus personæ distinctæ sunt, & eatenus inter se non conueniunt.

Nec sanè tunc obiici posset, quod daretur processus in infinitum, si una relatio, hoc est, paternitas, referatur ad aliam, hoc est, ad filiationem, per tertiam, scilicet per relationem dissimilitudinis vel diuersitatis, ut in simili forma videtur ratiocinari D. Thomas i.p. q. 42. artic. 1. Non enim sequitur processus in infinitum, si secundū alterius rationis fundamentum una relatio referatur ad aliam per tertiam: id quod tunc solum fieret. Etenim ut duo alba possunt referri ad se per relationem similitudinis, quatenus cōueniunt in albedine; ita etiam duę relationes paternitatis, verbi gratia, quatenus conueniunt in ratione paternitatis. Et eodem modo si dissimilitudo alioqui esset relatio realis, paternitas & filiatio in diuinis possent

possent referri, ad se per tertiam relationem dissimilitudinis, secundum alterius rationis fundatum à fundamento originis (quo alioqui se mutuo per se respiciunt) nempe secundum diuersitatem rationis vtriusque: neque inde sequeretur nullus processus infinitum.

Ad quintum argumentum respondetur, sensum verborum S. Thomæ esse, quod in illo conceptu, quo personas ad inuicem referimus, intelligendo eas non se excedere, respicimus ad distinctionem earum secundum relationes originis, & ad unitatem essentiae, ex qua prouenit, ut non se excedant. Et cum dicit, aequalitatem non esse distinctam relationem à relationibus originis, non solum negat esse relationē distinctam à relationibus originis, sicut ipsae relationes originis distinguuntur inter se, sed etiam esse relationem realem virtute distinctam, sicut est spiratio distincta virtualiter à paternitate & filiatione.

CAP VT XIX.

Explicatur questio prima de ordine missione diuinarum personarum.

 RIMA questio de missione diuinarum personarum erat, quidnam sit propriè vna

A personam diuinam ab alia mitti? Respondemus verò ex doctrina Orthodoxa, quam ponit D. Athanasius in oratione de dicto, Deus ex Deo, circa finē, & explicat clariss D. Thomas I. par. q. 43. art. I. personam diuinam hoc ipso mitti, quod ex vi personæ alterius, ad quam secundum aliquem modum

B processionis habet relationē, incipit esse alicubi modo nouo, quo antè non erat: ut exempli causa per gratiā in mente hominis. Hoc patet ex ipsa vocabuli notione. Propterea enim dicimus, seruum (verbi gratia) missum esse aliquo à suo Domino, quia ibi incipit esse de nouo ex vi atque auctoritate sui Domini, ad quod habet relationem quandam secundum imperium, quo ab illo processit. In proposito autem nostro, habitudo siue relatio processionis, quam persona missa habet ad mittente, non est secundum imperium, sicut illa quam habet seruus; nec secundum consilium, sicut rex dicitur mitti ad bellum à consilia-

Drio: sed est secundum originem ad eum modum, quo flos potest dici mitti ab arbore, ut ab ea procedit secundum originem. Probatur. Quoniam processio secundū imperium aut consilium, indicat inferioritatem eius, qui mittitur, quod videlicet sit minus potens aut sapiens, id quod locum non habet in diuinis.

t Sed

Sed illud deinde notandum est. Modum nouum, quo persona diuina missa est, vbi antè non erat, communiter esse secundum aliquam operationem ad extra: non autem quasi persona simpliciter incipiat esse, vbi antè non erat; Est enim vbique. Dixi, communiter loquédo. Nam Verbum diuinum missum est ad humanitatem secundum modum peculiarem quo persona solet terminare naturam; id quod non est operari propriè, vt in materia de incarnatione disputatur. Quod si aliquis quærat, quo pacto persona diuina ex via processionis suæ secundum originem habeat, vt sit novo modo alicubi, id quæ requiritur ad missiōnem. Respondeo breuiter. Hoc ipso, quod persona procedēs habet entitatem essentiæ diuinæ à persona à producente, habet etiam ab eadem persona, vt efficiat in creatura, quidquid efficit; nam illud etiam efficit per illam ipsam entitatem, quam accepit à persona producente; atque ita per originem habet, à persona producente vt sit illo modo peculiari in creatura, scilicet per operationem; & sic nihil deest, quod minus dicatur à persona producente mitti.

Denique & illud hoc loco notandum est, missionem non ab æterno, sed ex tempore conuenire personis diuinis. Verissimè enim

A D. Thomas i.p.q.43.art.2. docet, esse discrimen inter varia nomina, quæ significant processionem vnius personæ ab alia. Quædam enim denotant processionem, & simul terminum eius, qui est ab æterno: ac talia ab æterno dicuntur; vt generatio & spiratio. Quædam significant processionem, & B simul denotant terminum temporalem; vt missio. Et talia dicuntur ex tempore propter terminū; sicut propter eādem rationem creatio dicitur ex tempore, etiāsi Deus creet per entitatem suam, quæ est ab æterno. Quædam denique significant originem dunataxat, abstrahendo à termino; vt processio. Et hæc indifferenter C dici possunt, vel ab æterno, vel ex tempore, prout applicantur ad processionem vt habentem terminum ab æterno, vel vt habentem terminum temporalem. Vnde ait S. Thom. Verbum diuinum posse dici ab æterno procedere vt esset Deus, & in tempore processisse, vt esset homo. Atq; ita patet eādem processionē personæ vocari æternam, vt habet terminum æternum, scilicet personam diuinam; & temporalem, vt habet terminum temporalem, videlicet illum nouum modum existendi in creatura; quem paulò antè expli- cuimus, habere personam etiam ex vi ori- ginis.

D

CAPVT

CAP V T XX.

Explicatur questio secunda de ordine missionis, supra capite i. proposita.

EC V N D A quæstio de ordine missiōis erat, ad quōnam effectus mitti possit persona B

diuina? Cui questioni breuiter respondemus, ad eos omnes effectus posse personā diuinam mitti, quos illa potest in creatura varie ac multipliciter operari. Quo fit ut missio personæ diuinæ visibilis ac inuisibilis esse possit. Inuisibilis est, cùm fit solum per dona interna gratiæ: visibilis, cùm aliquid præterea exterius fit per diuinam personam missam. Notat autem

D. Thomas i. part. quæstione 43. articulo 3. nunquam visibiliter mitti personam diuinam, quin etiam mittatur inuisibiliter secundum donum gratiæ gratum facientis, qua propriè mentem inhabitat.

Itaq; ad rationem visibilis missionis duo videntur requiri. Primum, vt persona missa procedat ab altera. Secundum, vt secundum aliquem effectum visibilem, qui peculiariter significet eā personam, innotescat effectus missionis alicuius inuisibilis, siue ea missio inuisibilis eodem tempore fiat, siue ante; siue fiat ad ean-

A dem personam, ad quam fit misso visibilis, siue ad aliam. Hæc enim omnia sunt per accidens. Per se satis est, vt persona visibiliter missa peculiari modo incipiat esse in exteriori signo, quo ipsa persona peculiariter repræsenteretur, vt effectus missionis inuisibilis (quandocunq; & ad quemcunque factæ) innotescat.

Hinc intelligitur primò: Quomodo Spiritus sanctus sit visibiliter missus in specie columba ad Christum, Matthæi 3. quamuis eo tempore nullum effectum alicuius missionis inuisibilis tunc factæ ad Christum id signum indicauerit. Satis enim est, quod indicauerit plenitudinē gratiæ instanti conceptionis animæ Christi datam.

Secundò intelligitur: Quomodo missio visibilis & inuisibilis possint separari, ita ut eo quidem tempore, quo fit visibilis, nulla inuisibilis fiat. Et quanquam hoc ita sit, pro certo tamen habendum est, semper cum missione vi-

sibili fuisse inuisibilem, vel ad eandem personam vel ad aliam. Patet, si in memoriam reuocemus diuinæ missiones visibiles quarum memoria exstat. Nam cùm Spiritus sanctus visibiliter ad Apostolos missus est, certum est defide, ad eosdem fuisse missum inuisibiliter per gratiam, Act. 2. Repletis namq; sunt omnes spiritu sancto.

Item quādo Spiritus sanctus missus est ad Christum, Matth. 3. credendum est, Ioannem Baptistam non mediocriter auctum fuisse in gratia, & sic inuisibiliter Spiritum sanctum ad illum fuisse missum. Item cū Verbū incarnatum visibiliter in sua secūdum carnem nativitate mundo apparuit. Beata Virgo sine dubio, ac Iosephus donis Spiritus sancti maximis sunt cumulati.

Tertiō intelligitur, quare, et si signum externum sit effectus totius Trinitatis, nihilominus vna tantum persona dicitur apparere; ratio enim est, quia vna persona peculiariter illo significatur: Etenim vt voce etiam possumus vnam personam & non aliam significare, sic etiam res exterior potest peculiariter institui ad vnam personam significandam. Ac possent hīc quedam de natura huiusmodi signorum dici, nisi ea de re potius in tractatu de vita Christi videretur disputandum. De apparitionibus autem diuinis in veteri Testamento factis, legatur nominatim D. Augustinus li. 2. de Trin. cap. 7. 11. 12. & 13.

Restat autem hoc loco duplex difficultas. Vna est: An de potentia Dei absoluta possit persona inuisibiliter mitti, etiamsi nullum donū tribuatur creature, neque aliquid ad extra diuinitus fiat. Et quærimus de potentia absoluta, nam de

A lege ordinaria compertum est id fieri non posse. Atque in hac sanè quæstione Gregorius Ariminensis in i.d. 14. quæst. vñica, tuetur partem affirmatiuam. Probat autem suam sententiam hoc modo. Deus potest donare, quidquid est donabile, sine eo, quod est extrinsecum ipsi rei donabili. Sed persona diuina est donabilis, & donum seu effectus ad extra, est extra eius rationem. Ergo potest diuina persona sine omni alio dono vel effectu extrinseco, donari creaturæ, atque adeo inuisibiliter mitti.

Nihilominus contraria sententia est verior, quam defendit Cap. preolus in i. distinction. 14. quæst. C. i. Probatur. Persona non potest esse de nouo alicubi, nisi secundum aliquid ad extra. Ergo neque potest mitti, aut dari, nisi mediante aliquo ad extra. Consequentia patet ex ratione missionis supra capite decimo octauo declarata. Antecedens est euidentis, quia nouitas non potest esse ex parte ipsius personæ diuinæ, cùm hæc sit omnino immutabilis. Debet ergo esse ex parte creaturæ. Et sic per aliquid ad extra.

Ex hoc patet responsio ad argumentum Gregorij. Maior enim illa vera est, de eo, quod est donabile secundum aliquam mutationem sui; sic autem non potest donari diuina persona.

Secun-

Secunda difficultas est: Vtrum A sionis, atque altera itidem procedens. Quando igitur vna persona procedens mittitur secundum aliquem effectum, mittitur etiam alia. Pater verò vtrum etiam mittatur, quandoquidem vnā cum Filio & Spiritu sancto est per operationem in creatura, iamiam dicemus.

B Secundò dico, missionem vnius personæ, secundum nouum existendi modum, per hypostaticam terminationem naturæ, certum etiam est, de facto fuisse separatam. Verbū enim diuinum solum sic missum est ad humanitatem Christi, non Spiritus sanctus; quamuis is etiā secundum gratiam datam humanitati fuerit illi missus, vt superius notauimus. Tertiò dicò, secundum nouum modum existendi per actionem ad extra, impossibile est, personā mitti vna ad creaturam, ad quam non etiam mittatur alia persona in diuinis procedens: sicut impossibile est effectum prodire ab vna, & non ab alia; vt etiam D. Athanasius rectissimè disputat in longiori epistola ad Serapionē, vbi idcirco affirmat hoc ipso, quod vna persona est in aliquo, esse in eodem totam Trinitatem. Actio enim, per quam effectus producitur, cùm proficiscatur à communī essentia & potentia diuina, ex æquo est ab vna persona & ab altera, & æquè illam habet vna persona procedens ex vi proces-

C A P V T . XXI.

Explicatur quæstio tertia, de ordine missionis diuinarum personarum, suprà cap. I. proposita.

ERTIA & ylta quæstio de missione erat, vtrum persona quælibet mitti possit? Cui respondemus, propriè quidem loquendo de missione, non posse. Nam necesse est, vt persona, quæ mittitur, procedat à mittente. Pater auté à nemine procedit. Quare, vt D. Augustinus lib. 2. de Trinit. cap. 5. notauit, nusquam legitur, quod Pater sit missus. Notandum verò est, quod etsi Pater non mittatur, venit tamen, & existit peculiari modo in creatura rationali vna cū reliquis personis missis: iuxta id Ioannis 14. *Ad eum veniemus.* Sed non dicitur mitti; nam missio, præter nouum modum, quo persona missa dicitur venire, denotat etiam processiōnem eius ab alia. Ita omnes quidem personæ veniunt, vt pulchre

D. Athanasius in epistola ad Serapionem notauit, quia effectus ad extra communis est omnibus; sed Filius & Spiritus sanctus veniunt missi à Patre, Pater vero à nullo, quia non procedit.

Siverò impropiè de missione loquamur, dici potest vna persona mitti ab ea, à qua non procedit, immò etiam à seipsa, vt D. Thomas i. part. quæst. 43. artic. 8. notauit. Potest enim persona duobus modis dici mittens. Vno modo propriè, ita vt persona mittens intelligatur esse etiam principiū processionis personæ missæ. Et sic persona non mittitur, nisi ab ea, à qua procedit, vt antè dictum est. Altero modo minus propriè, vt persona mittens dicatur hoc ipso, quod est principium eius effectus, secundum quem alia persona, que missa dicitur, incipit esse alicubi. Et sic bene potest persona mitti etiam ab ea, à qua non procedit; atque adeò à seipsa, quia ille effectus communis est omnibus personis.

A. Atq; ita conciliari possunt diversæ sententiae circa modum loquendi de missione personarum. Augustinus enim, qui libro secundo de Trinitate, cap. 5. contendit posse dici, Filium mitti à se & Spiritu sancto, propter illud Isaiæ 67. *Spiritus Domini super me, ad euangelizandum pauperibus misit me,* &c. (quod tamen de Filio, secundum humanitatem, potest intelligi) & Ambrosius lib. i. de Spiritu sancto, cap. 3. & Bonaventura, & Magister in i. distinct. 25. qui idem dicunt, intelligendi sunt, iuxta secundum illum modum loquendi impro prium. D. autem Athanasius in epistola ad Serapionem sub finem, & alij Patres Græci, qui, vt C refert etiam S. Thomas opusculo primo contra errores Græcorum, negant personam dari & mitti ab ea, à qua non procedit, prouidunt iuxta priorem modum loquendi proprium.

LIBER

LIBER TERTIVS,
DE PERSONIS
DIVINIS CVM ES-
SENTIA DIVINA COM-
PARATIS.

CAPUT PRIMUM.

*Quanam sint, circa comparationem diuinorum personarum cum
essentia, ex fide certa, & qua in eogenere Theologicè præterea
disputari possint.*

IN COMPARATIONE diuinæ essentiaz & personarum diuinarum quinque assertiones potissimum sunt certæ, secundum Catholicā fidem. Prima assertio est, tres personas esse, ac rectè dici unius essentie. Secunda assertio est, personas secundum proprietates siue relationes suas personales nequaquam distingui re ab essentia, sed esse re idem cum illa. Tertia assertio est, quamuis personæ sint, idem re cum essentia, non ideo tamen de essentia affirmari posse

A quidquid verè personis tribuitur, vt quod generet, vel generetur. Quarta assertio est, posse nihilominus, quæ personarum propria sunt, affirmari de iis nominibus, quæ in concreto quidem significant essentiam; vt si dicas: Deus generat, &c. Quinta assertio est, essentiam diuinam per ipsas proprietates diuinarum personarum subsistere.

Prima assertio satis patet ex iis testimoniosis & argumentis, quibus suprà lib. I. cap. 26. probauimus, tres personas esse vnum & eundem Deum, per eandem videlicet essentiam. Atq; ita ab Ecclesia sanguis

pius definitum est contra Arium, quiteste diuo Augustino libro de hæresibus, capite quadragesimo nono, negabat tres personas esse vnius essentia. Et, vt idem Augustinus ait libro tertio contra Maximinum, capite decimo quarto, tres personas esse eiusdem essentia, nihil est aliud, quam illud, homousion, quod definitum est in Concilio Nicæno, de cuius vocis commoditate atque vsu diximus multa libro primo, capite decimo sexto. Idem patet ex illo, prioris epistolæ Ioannis, capite quinto: *& triplex unus est.* Et Ioannis 10. *Ego & Pater unus sumus;* per quem locum, vt ait Augustinus Tract. 37. in Ioannem, simul liberamur à Scylla & Charybdi, id est, ab Ario & Sabellio. Nā quod dicitur, *vnu*, intelligitur de vnitate essentia, quam negabat Arius, & non solum de vnitate concordia, vt supra libro primo, capite decimo sexto probauimus. Pluralitatem verò suppositorum, quam negabat Sabellius, indicat, ibi Christus per hoc quod dicit, *sumus.* Ac notat diuus Gregorius Nazianzenus in epistola ad Euagrium Monachum, tres personas diuinæ potius vnius essentia, quam vnius naturæ dici debere. Credo, quia naturæ vocabulum principium motus eius, in quo est, subindicat, à quo Deus quam longissimè abest. Item, essentia nomen rectius

A in Deum quadrat, qui nominari vult is, qui est: etenim essentia ab essendo dicitur.

Secunda item assertio apertè probatur. Primo, ex diuina simplicitate. Nam si in persona diuina alia res esset proprietas personalis, & alia essentia, persona diuina esset composita. Secundo, B id patet etiam ex illis testimoniosis: *Ego & Pater unus sumus.* Et: *Hic tres unus sunt.* Id enim vnum, quod est quælibet persona diuina, est nimis vna essentia. Quo fit, vt secundum essentiam quidem personæ tres sint idem, vt passim asserunt sancti Patres, quorum testimonia ad hanc rem supra libro primo, capite vigesimo nono ci-

C tauimus. Tertiò denique, id ipsum ab Ecclesia Catholica definitum est, vbiunque asseruit aduersus hæreticos hoc mysterium; quod in eo maximè consistit, quod tria sunt re etiam quiddam vnum.

Tertia assertio ex secunda certissimè consequitur. Nam si essentia generaret Filium, necesse esset, essentiam re distingui à Fi-

Dlio, quod falsum est: oportet enim genitum & generans re prorsus distingui. Quam ob rem meritò ab Ecclesia damnata est illa *propositio* Abbatis Ioachimi. Essentia generat, cùm tamen concedatur illa: Deus generat. Sed est argumentum Ioachimi: Idem est significatum huius nominis Deus, &

& huius nominis essentia. Ergo, A si hæc est vera, Deus generat, etiam illa erit vera, essentia generat. Quo argumento Martinus Lutherus etiam, & quidam Hieronymus Zanckius Heydelbergensis, in eundem errorem Ioa-chimi Abbatis insipienter admodum induiti fuerunt. Respondeamus autem ad argumen-tum. Quamuis obiectiuè & secundum rem, idem sit significatum utriusque nominis; tamen eadem res in diuinis, propter distinctionem virtualem, ut formaliter est natura diuina, non generat; ut autem formaliter est persona relativa, generat. Quare cùm ille terminus Devs ex vi sua, quia concretus est, possit formaliter significare illam rem, ut est persona; vera est illa enunciatio, Deus generat. Quia verò terminus, essentia, ex vi sua non potest formaliter significare rem illam diuinam, ut est persona, sed tantum, ut est natura; ideo falsa est hæc enunciatio, essentia generat. Eset enim sensus, quod illa res diuina, ut est vnum quid simplicissimum, diceret ordinem ad personam, atque adeò distingueretur ab illa realiter; quod erroneum est.

Quarta assertio inde patet, quod nomen in concreto significans essentiam diuinam (nempe Devs) solet, etiam poni pro persona: atque ita cùm de eo nomi-

A ne propria alicuius personæ diuinæ affirmantur, non nisi de ipsa persona diuina affirmantur. Id confirmatur ex capit. 20. Actorum Apostolorum. Vbi, cùm Paulus dicit: *Sanguine Dei constitutam esse Ecclesiam*, terminus ille Devs, supponitur pro persona Filij. Item capitulo *Damnamus*, vbi probatur hæc proposito, Deus generat; supponitur ille terminus, Devs, pro persona Patris. Item, hoc patet ex illis verbis Symboli: *Deum de Deo*: supponitur enim ibi terminus Devs, pro persona Patris & Filij. Ex quo refutatur argumentum, quo Trinitarij co-nantur probare, Patrem & Filium esse duos Deos, propter illum

B modum dicendi in Symbolo. Sed (ut dictum est) accipitur ibi ille terminus personaliter, ut indicat ipsa processio vnius personæ ab alia, quæ eo modo dicendi significatur. Quomodo autē hic terminus, Devs, possit (ut dicimus) pro personis supponi, satis intel-ligitur ex dictis suprà libro secun-do, capite septimo. Ibi enim do-

C cuimus, quod etsi is terminus propriè sit singularis, significans videlicet illud vnum simplicissimum, quod identificat tres per-sonas; habet tamen conditionem termini communis, propterea, quod illud vnum simplicissimum identificatur pluribus supposi-tis. Quare potest supponi pro il-

lis;

659 Cap. I. Lib. III. De personis cum essentia comparatis. Cap. I. 660
lis; sicut etiam ibi dictum est de A legis ultro citroque disputatur.
hoc termino, principium spirandi,
quod attinet ad personam Patris
& Filij.

Quinta assertio illo modo præcisè posita passim reperitur definita ab Ecclesia in Oecumenicis Conciliis, cùm statuunt vnam essentiam in tribus personis esse: quod idem est, atque eam per proprietates tres personales subsistere. Nominatim in Synodo quinta generali capite primo anathema dicitur ei: *Qui non confiteretur unam essentiam Patris, & Filii, & Spiritus sancti in tribus subsistentiis esse adorandam*. Secundò, id ipsum patet illis testimentiis, quibus superius libro primo, capite quinto & vigesimo sexto probauimus distinctionem trium personarū, quæ sunt eiusdem essentiaz. Nam personæ substantia, eius etiam naturæ subsistentia est, ex qua constat ipsa persona. Ita fit, vt, cùm tres personæ diuinæ constent etiam ex diuina essentia; diuinæ quoque essentiaz subsistentia sit subsistentia cuiuslibet diuinæ personæ: quod ipsum est, essentiam D diuinam per ipsas subsistentias siue proprietates diuinorum personarum subsistere.

Sed cùm assertiones istæ, ita simpliciter positzæ, ex fide sint certæ, nonnullæ tamen circa illas existut quæstiones, de quibus maioris explicationis caussa à Theo-

B Prima quæstio est circa primam assertionem, vtrum essentia diuina, vt vna esse trium personarum dicitur, aliquid ipsa agat & operetur tanquam principium Q u o d, vt vocant, seu tanquam caussa principalis, ita vt diuina nomina concreta (vt Deus, creator, &c.) possint in aliqua enūciatione pro ipsa essentia, vt essentia est, ponim immediate & per se, non pro persona aliqua, vel personis?

C Secunda quæstio est circa secundam assertionem, vtrum diuina persona, saltem eiusmodi aliqua distinctione distinguatur ab essentia diuina, quæ sit maior distinctione secundum rationem, & minor distinctione rei à re?

Tertia quæstio est circa tertiam assertionem, quid præcipue sit obseruandum in vnu nominum diuinorum, quæ propriè significant non personas, aut aliquam operationem personalem, vel proprietatem, sed ipsam essentiam diuinam, vt personis omnibus communis est?

Quarta quæstio est circa quartam assertionem, vtrum, quemadmodum quæ propria alicuius personæ sunt, possunt affirmari de nominibus in concreto significantibus essentiam (vt si dicas, Deus generat) sic etiam possint ne-

Quinta quæstio est circa quin- tam assertionem, vtrum præter subsistentias tres relatiuas per- sonarum proprias, alia quædam subsistentia absoluta in diuina es- sentia afferenda sit, per quam ipsa quoque secundum se, quatenus est es- sètia, subsistat? Quas omnes quæstiones breuiter nunc eodem ordine, quo sunt propositæ, per- sequemur.

C A P V T II.

Explicatur quæstio prima de com- paratione essentia & diuinorum personarum, capite precedente proposita.

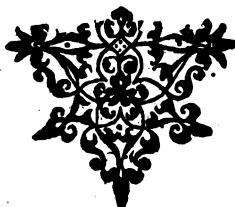
 V o d A d primam quæstionem attinet, opinio fuit Aureoli a- pud Capreolum in i. distinctione quarta, quæstione prima, essentiam diuinam, vt es- sentia est, non esse tale aliquid, pro quo diuinum nomen in con- creto possit ponи: vt in hac enun- ciatione, Deus creat, aut conser- uat mundum. Argumentabatur autem is hoc modo: Nomen De- vs, ex vi sua significat habentem Deitatem, vt etiam sanctus Tho- mas prima parte, quæstione trige- sima nona, articulo quarto fate- tur. Sed essentia diuina non est habens Deitatem. Ergo id no-

B Nihilominus sententia cōtra- ria sancti Thomæ in illa quæstio- ne trigesima nona, articulo quar- to est tenenda. Fundamentum il- lius est, quia nominibus concre- tis per se loquendo volumus si- gnificare aliquid completum, & perfectum. Sed in diuinis, non so- lùm persona est quid completū & perfectum, sed etiam illud vnum

C simplicissimum, quod est essentia identificans in ratione absoluta tres personas. Ergo illud nomen concretum, Deus, perinde po- test supponi pro illo vno, id est, pro essentia, ac pro persona. Mi- nor ex dictis suprà libro secundo, capite septimo patet, quia non est minus idenficare sibi tria supposi- ta, quam esse vnum suppositum.

D Vnde ad argumentū sententiæ contrariæ respôdetur. Nomen il- lud per se loquendo supponi, pro completo & perfecto in diuinis, siue illud sit aliquid vnum sup- positum, siue aliquid identificans sibi plura supposita: quale est illud vnu simplicissimū, quod est essen- tia diuina, & etiam illud vnu sim- pli-

plicissimum identificans in ratione spirandi Patrem & Filium, quod etiam est principium vnum completum Spiritus sancti, vt supra libro secundo, capite septimo exposuimus. Sed quia ista ratio rei completa & perfecta, pro qua supponi solent nomina concreta, facilius à nobis animaduertitur in supposito, quod à nobis concipitur, vt habens formam aliquam; idcirco absolute dici solet, quod nomen Deus, supponatur pro habente Deitatem, cùm alioqui per accidens sit ad suppositionem nominis concreti, vt illud completum & perfectum, quod illo significamus, sit tale, de quo nostro modo concipiamus, quod sit habens formam significatam per nomen. Ad confirmationem illius argumenti respondeo, actiones esse suppositorum, vel eius, quod non sit minus completum & perfectum, quam suppositum. Quare cùm tale sit essentia diuina; nihil obstat, quod minus in illa propositione, *Deus creatus*, terminus Deus supponatur pro illa.

CAPVT III.

Explicatur questio secunda, supra cap. I. proposita.

E secunda vero quæstione, quomodo sci-
licet essentia & persona
distinguuntur; illud in-
B primis sciendum est, omnes Do-
ctores Orthodoxos in hoc con-
sentire, quod essentia & persona
non distinguuntur realiter, sicut
res à re. Est enim de hoc expressa
definitio in capitulo Firmiter, &
clarius in C. Damnamus, de sum-
ma Trinitate & fide Catholica.
Sed tota controversia est, vtrum
distinguuntur aliqua distinctione,
C quæ sit media inter distinctionem
realem, vt res à re, & inter distin-
ctionem rationis. Ita vt ante om-
nem operationem intellectus sit
aliqua actualis distinctio re ipsa
inter essentiam & personam. Item
in hoc etiam oportet omnes con-
sentire: si quæ sit inter essentiam
diuinam & personam, ex natura
rei distinctio; illam esse debere ad
D eum modum, quo dicuntur distin-
gui includens & inclusum. Nam
persona ex essentia constat, vt no-
tum est.

His præmissis, prima sententia
est Scoti in 1. distinctione secun-
da, quæstione quarta, & Occam
ibidem, quæstione prima & secun-
da, & vt appareat, etiam Durandi
dist.

dist. 33. q. 1. & Marsilius in 1. q. 6. A dist. 33. q. 1. & Marsilius in 1. q. 6. A
art. 2. Essentiam diuinam & per-
sonam distingui formaliter, siue
ex natura rei ante omnem opera-
tionem intellectus. Quæ distin-
ctio apud Scotum nec est realis, vt
res à re, nec rationis, sed media.
Et vt facilius mens Scotti intelligi
possit, sciendum est ipsum, quan-
tum licet colligere ex his, quæ di-
sputat in 1. dist. 2. q. 7. & d. 5. q. 1. &
d. 8. q. 4. duos modos distinc-
tionis actualis ponere præter distin-
ctionem rationis. Primus est eo-
rum, quæ ita re ipsa distinguuntur,
vt ynum possit separari ab altero,
manente illo. Et hanc vocat distin-
ctionem realem, vt res à re, vt in-
ter Petrum & Paulum, albedinem
& quantitatem. Secundus eorum,
quæ ita se habent ex natura rei, vt
aliquid sit de ratione & quiddita-
te vnius, etiam obiectiuè loquen-
do, quod non sit de quidditate al-
terius; sed tamē non posse vnum
ab altero, in re quam constituunt
separari manente illo. Talem di-
stinctionem ponit inter prædicata
quidditatiua, vt sunt animalitas,
& rationalitas, &c. Et hanc vocat
distinctionem ex natura rei, quam
censet esse medianam inter realem,
vt res à re, & rationis. Quod si hāc
distinctionem ideo solūm vocaret
distinctionem ex natura rei, quia
alterum eorum quæ ita quiddita-
tiuè distingui dicit, in aliqua qui-
dem re ita potest reperiri sine al-

A tero vt actu ante omnem opera-
tionem intellectus sit ibi aliud ab
illo; non sanè poneret hoc ipso
eam distinctionem extra latitudi-
nem omnem distinctionis ratio-
nis. Nam multa quæ sola ratione
distingui censent dottiissimi au-
tores ita se habent vt ex ipsa na-
tura rei possit alterum sine altero
in aliqua quidem re inueniri, vbi
actu ante omnem operationem
intellectus, sit aliud ab illo. Vt a-
nimalitas & rationalitas, verbi
gratia, ac similiter quælibet alia
duo prædicata, quorum alterum
sit superior, alterum inferius. Ani-
malitas siquidem, quamvis in ho-
mīne (vt habet communior sen-
tentia) non sit ante operationem

B intellectus, actu aliud à rationali-
tate, tamen inuenitur in equo si-
ne rationalitate, & ibi est actu ali-
ud ab illa ante operationem in-
tellectus, & sic de huiusmodi præ-
dicatis aliis. Quam ob causam si
quis talem distinctionem ratio-
nis velit etiam appellare distin-
ctionem ex natura rei (qualis non
est inter duo transcendentia, ver-
bi gratia, quorum alterum ab al-
tero in nulla re potest separari)

C non esset magnopere de vocabu-
lis dimicandum. Cūm vero Sco-
tus velit suam illam distinctionem
ex natura rei, non esse distinc-
tionem rationis, sed actu ante ope-
rationem intellectus esse; non eo
tantum sensu, quo iam diceba-
mus,

667 Cap. III. Lib. III. De personis cum essentia comparatis. Cap. III. 668
mus; vocare ipse videtur distin- A rationem personæ & essentiæ, esse
ctionem ex natura rei; sed cum ex natura rei vnam & eandem.
alia ita quidditatius distinguuntur, ut vbiunque sint, vnum sit
actu aliud ab alio ante omnem o-
perationem intellectus. Atq; hoc
modo ex natura rei putat distin-
guiri essentiam & personam in di-
uinis. Et idem videtur sentire Du-
randus in re, quidquid sit de mo-
do loquendi, in quo non omnino
conuenit cum Scoto. Vocab enim
ipse distinctionem essentiæ & per-
sonæ diuinæ distinctionem ex na-
tura rei tanquam inter rem & rei
modum, de qua ratione loquendi
postea dicemus.

Iam probatur sententia Scoti,
primò. Ante omnem operationem
intellectus essentia est communi-
cabilis, persona verò incommu-
cabilis. Ergo ante omnem opera-
tionem intellectus ex natura rei
actu distinguuntur. Consequen-
tia probatur, quia illæ differentiæ
sunt ex natura rei. Confirmatur.
Vel Pater eterminus intelligit essentia-
m & personam vt eandem ra-
tionem formalem ex natura rei,
vel vt duas rationes: si, vt duas; er-
go actu distinguuntur: si, vt ean-
dem; ergo intelligit personam es-
se communicabilem perinde ac
essentiam; & vicissim essentiæ es-
se incommunicabilem perinde ac
personam, quandoquidem sunt
vnum & idem. Hoc aut̄ est falsum.
Ergo non intelligit Pater eterminus

B Secundò. Ante omnem opera-
tionem intellectus re ipsa multa
competunt personæ, quæ non es-
sentia. Ergo ad vitandam contra-
dictionem oportet ante omnem
operationem intellectus esse distin-
tionem inter personam & essen-
tiæ. Antecedens patet. Nam per-
sona opponitur alteri personæ, &
distinguitur ab illa, etc. quæ omnia
non competunt essentiæ.

C Tertiò. Sequeretur alioqui per-
sonas diuinæ per vnu & idem con-
uenire re ipsa, & distinguiri. Con-
sequens est impossibile. Ergo id
etiam vnde hoc sequitur. Maior
probatur. Nam certum est ex fide,
Patrem, verbi gratia, per aliquid,
quod habet in sua entitate, distin-
guiri à Filio, & per aliquid etiā con-
uenire cum illo. Ergo si nō habet
nisi vnu & idem, quod sit essentia
& personalitas; per vnum & idem
conueniet, & distinguetur reali-
ter à Filio. Minor probatur. Nam
inde rursus sequeretur, aliquid es-
se Filium, & non esse Filium; quod
manifestam contradictionem im-
plicare videtur. Id verò patet, quia
illud, quo Pater conuenit cū Filio,
est Filius; cū nulla sit cōuenientia
in diuinis, nisi per identitatem. Et
rursus id, per quod distinguitur à
Filio, non est Filius. Implicat e-
nim, vt distinctiuum à Filio, sit Fi-
lius.

Quar-

Quartò. Essentia & persona di-
stinguuntur definitione. Ergo di-
stinguuntur quidditate ex natura
rei. Consequentia est clara. Nam
cùm definitio sit conceptus adæ-
quans quidditatem seu essentiam
rei; vbi sunt duæ definitiones, ob-
iectiuè oportet illis correspōdere
duas quidditates. Antecedens ve-
rò probatur. Nam Pater æternus
habet hunc conceptum de essen-
tia: Essentia est Pater, & Filius, &
Spiritus sanctus. Et de Filio hunc:
Filius non est Pater, & Filius, &
Spiritus sanctus. Qui conceptus,
cùm sint perfectissimi in intel-
lectu Patris, & explicit illud,
quod verè est à parte rei, omnino
videtur adæquare ipsam rei quid-
ditatem, atque adeo esse defini-
tiones. Hæc videntur esse potissi-
ma argumenta pro hac senten-
tia.

Quibus non obstantibus hæc
opinio Scoti multis videtur im-
probabilis, & aliquibus parum fi-
dei cōsentanea, & ideo periculosa
& temeraria, idq; meritò. Primò,
quoniam, cùm in capitulo, Dam-
namus, negatur essentiā diuinam
esse quartam rem in diuinis, sim-
pliciter & absolutè reiici videtur
omnis opinio, secundum quam,
propriè loquendo, oportet con-
cedere essentiā diuinam esse rem
quartā realiter à tribus personis
seu personalitatibus distinctam.
Sed iuxta opinionē Scoti, si pro-

A priè sit loquendū, omnino opor-
tet admittere essentiam diuinam
esse rem quartam realiter distin-
ctam: Ergo Scoti opinio planè vi-
detur in eo loco ab Ecclesia reie-
cta, ac proinde vt minimū est
periculosa in fide. Maior patet ex
ipsa Ecclesiæ definitione quę sim-
pliciter negat essentiā esse rem

B quartam, & simul concedit etiam
simpliciter essentiā esse ipsas tres
personas, & contrà. In qua locu-
tione, cùm essentia in abstracto
significata prædicetur de perso-
nis, non obscurè significatur sen-
sus identicus re ipsa: atque adeo
pugnat prorsus cum hac Ecclesiæ
definitione ea opinio secundum
quam propriè loquendo negari

C oporteat personas esse ipsam es-
sentiā, & affirmari quòd sit res
distincta ab illis. Minor verò pro-
batur. Nam vbi re ipsa est alia &
alia quidditas, est aliud & aliud
ens transcendentaliter, cùm voca-
bulum, E N S, significet formaliter
essentiā & quidditatē; sicut vo-
cabulum, HOMO, humanitatem, vt
patet ex principiis positis in Me-

D taphysic. Et rursus vbi est aliud &
aliud ens, eo ipso est alia & alia
res, cù res & ens transcédéntaliter
reciprocentur seu conuertantur.
Ergo de primo ad vltimū, opinio
Scoti quę admittit re ipsa actu es-
se aliam quidditatem personæ di-
uinæ, & aliam quidditatem essen-
tiæ; propriè loquendo cogitur
ad-

admittere duas res esse, personam diuinam & essentiam. Confirmatur; nam quidditas personalitatis, ut secundum Scotum est alia, non est alia per solum conceptum rationis: Et tamen propriè secundum eundem Scotum est alia. Ergo supereft ut sit alia quidditas realiter; ac proinde erit realiter distincta. Patet hoc totum. Nam sicut inter ens reale & rationis non est medium, ita neque inter modum aletatis (ut sic dicam) siue distinctionis realis vel rationis. Cum enim distinctio sit passio entis, non latius patere potest distinctionis modus quam modulus entis. Ex quo rursus sequitur, impossibile esse dari medium distinctionem inter realem & rationis, ut bene etiam deducit Durandus in i. distin&t. 33. quæstione i. quem ideo mirum est, tam parum consequenter ibidem dixisse, essentiam & relationem, atque adeo personalitatem non distinguere purè secundum rationem, sed etiam ex natura rei, ante operationem intellectus. Hinc enim (quomodounque vocet hanc distinctionem) illico iuxta ipsius etiam doctrinam sequitur, quod propriè sit realis. Et tamen propter illam Ecclesiæ definitionem non audet ibi Durandus concedere, essentiam & relationem distinguere realiter.

Sed dicet aliquis; illa definitio-

A ne non reiici omnem omnino distinctionem realē essentia & personæ, sed tantum distinctionem realem, quæ meritò debeat dici rei à re; & distinctionem realem, quæ non sit solùm, ut modus rei & res. Quare Scotum, qui non ponit distinctionem realem, ut rei à re, & Durandum, qui solùm B concedit distinctionem ex natura rei, ut modum rei, & rem, nihil ab illa Ecclesiæ definitione alienum dicere.

Ego verò contrà, primùm obiicio, quod vtcunque isti Doctores illam suam distinctionem ex natura rei, appellant, verè etiam de illa verificatur, quòd sit realis transcedentaliter, ut antè pro-

C batum est. Quocirca videtur ea etiam distinctio in illa Ecclesiæ definitione reiecta: siquidem ibi absque vlla limitatione, aut exceptione modi, quo is vel ille Doctor loquatur simpliciter Ecclesia negat esse realem distinctionem essentia & personæ. Deinde quomodocunq; illam distinctionem appellent, ex positione tamen illorum sequitur, in re quidem tam perfectam distinctionem esse inter personalitatem diuinam & essentiam, quam est inter ipsas personalitates seu personas diuinas. At hoc manifestè est contra illam Ecclesiæ definitionem. Ergo sententia illorum auctorum est omnino periculosa.

Minor

Minor cum consequentia est clara. A dici non potest in proposito. Nam tunc sequeretur, distinctionem realem inter ipsas personas, non esse, ut rem a re. Patet, quia simili-
ter, neque una persona potest uno modo separari ab altera; cum altera in altera sit intimè, iuxta illud: *Ego in Patre & Pater in me est.*
Io. 14. Quare nullo modo videtur illi autores potuisse defendere, quoniam secundum ipsorum sententiam etiam perfectè distinguatur in diuinis realiter essentia a persona atque persona a persona. Quod est sane contra fidem.

Secundò contra illam Scotti & Durandi sententiam hoc modo argumentor. Si dicitur essentia & personalitas ante omnem operationem intellectus actu distinguuntur, consequens erit ut sit aliquid ad intra in diuinis, quod sit creatura, & non Deus. At istud consequens est erroneum, ut patet. Ergo & illa sententia ex qua id sequitur. Maior probatur. Nam si loquamus de quidditate personalitatis, illa quidditas iuxta ipsum opinionem, intrinsecè, & secundum se, non est quidditas essentiae diuinæ; siquidem est alia ex natura rei. Ergo intrinsecè non est Deus; Ergo intrinsecè creatura. Prima consequentia pater, quia nihil est intrinsecè Deus, nisi intrinsecè sit essentia diuina, quæ est intrinseca Deo. Secunda verò consequentia patet, quia inter Deum &

x crea-

creaturam, nullum est medium. A tas perfectionem essentiaz; nam

Tertiò. Sequitur etiam ex illa sententia, personam diuinam non esse simpliciter ens infinitū. Consequens est falsum: Ergo id etiam vnde sequitur. Maior probatur. Quia constaret ex duobus finitis simpliciter: & certum est ex duobus finitis non posse constitui aliquod infinitum simpliciter. Id autem probatur. Quia tum neque quidditas essentiaz haberet perfectionem personalitatis, nec contraria quidditas personalitatis perfectionem essentiaz; & sic tam essentia, quam personalitas (ex quibus constat diuina persona) esset quoddam finitum. Duo enim modi sunt habendi perfectionem alicuius. Vnus est secundum identitatem; & iste non haberet hic locum si personalitas & essentia non sunt idem. Alter est secundū eminētiā; & nec iste potest habere in pposito locū. Nam quod eminēter est aliud, perfectius est illo. Sed in diuinis nihil est maius aut minus: Ergo nō potest in diuinis aliquid habere eminenter perfectionē alterius. Cōfirmatur. Nam dato, quod aliqua ratione posset concedi, essentiā habere eminenter perfectionem personalitatis; aut contraria personalitatem habere perfectionē essentiaz; impossibile tamen est omnino, vt & essentia habeat eminēter perfectionē personalitatis, & vicissim personali-

tunc idem secundum idem esset perfectius & imperfectius alio. Quare secundum illam opinionē Scoti nulla ratione potest defēdi, quin alterutrum saltem istorū esset finitum. Et sic aliquid in diuinis ad intra esset creatū & finitū.

Postremò. Si quidditas essentiaz, & quidditates trium personalitatum ex natura rei ante omnem operationem intellectus actu distinguuntur, quero, an sint omnes istaz quidditates infinitaz, vel nulla infinita, vel aliqua aut aliquaz infinitaz, & aliqua aut aliquaz non? Primum non potest dici, vt patet ex argumento proximè facto. Si autem secundum vel tertium dicatur; sequitur id, quod prius deductum est, videlicet, vel aliqua, vel omnia esse finita in diuinis ad intra, atque adeo creata.

Quare hæc sententia Scoti vehementer sanè videtur obstarere ipsi Trinitatis mysterio. Præcludit enim viam potissimā illud defendendi ab impossibilitate. Nam præcipua difficultas in hoc mysterio est, quod ex pluralitate & distinctione reali personarum, illico videtur sequi, personas distinctas non esse simpliciter infinitas, cùm altera alterius perfectione careat. Cui difficultati non possumus aliter respondere, nisi dicamus eas nihilominus identificari re ipsa in quidditate essentiaz, atque eatus

nus alteram alterius perfectio-
nem participare, & ea ratione o-
mnes illas esse infinitas. Tantum-
modò enim esse impossibile, vt
plura sint infinita simpliciter in
nullo tertio identificata. Patet
autem, hanc ratiocinandi viam
præcludi prorsus ab illa sententia
Scoti.

Quocirca illa reiecta, omnino B
tenenda est sententia S. Thom. I.
p. q. 39. art. 1. quæ est etiam omni-
um Patrum; videlicet essentiam &
personalitatem diuinam, atque
adeo essentiam & personam, actu
esse prorsus in re unum & idem, &
sola ratione distingui. Cuius di-
stinctionis fundamētum in re, est
illa virtualis distinctio, de qua suprā lib. I. cap. 30. dictum est, & de
qua etiam rectè differit Caietanus
I. p. q. 39. art. 1. Ac certè quod ad
Patres attinet, dubium non est,
quin senserint inter essentiam di-
uinam & personam esse summam
identitatem realem, ratione cuius
ipsas personas etiam unum & idem
in essentia esse dicunt; vt diuus
Dionysius 2. cap. de diuin. nom.
& D. Athanasius in oratione con-
tra Sabellij gregales, & serm. 4.
contra Ariā. & D. Gregorius Naz.
oratione 4. de Theologia, & D.
August. lib. 7. de Trin. ca. 4. & alij
paſsim. Immò etiā hoc ipsum re-
uera docuit Christus cùm Ioā. 10.
affirmavit, se & Patrem unum quid-
dam esse, secundum naturam siue

A essentiam, vt suprā lib. I. ca. 16. de-
monstrauiimus. Quod certè verū
minimè esset, si actu persone ab es-
sentia distinguntur re ipsa.

Ad primum igitur argumentū
contraria sententia concessa an-
tecedenti, nego consequentiam.
Ad probationem dico, illam dif-
ferentiam communicabilitatis &
incommunicabilitatis, non mul-
tiplicare ex natura rei illud ens
præstantissimum, quod est Deus
& Trinitas. Quin immò sicut hac
differentia non obstante concedit
Scotus & Durádus, in diuinis esse
vnam rem, quæ est essentia & per-
sona; ita etiam affirmo, esse illic v-
nam quidditatem seu formalem
rationem obiectiuam eminentiſ-
ſimam, quæ propter sui perfectio-
nem habet vtrumque; videlicet,
vt quatenus absoluta est, commu-
nicabilis sit; quatenus relativa,
incommunicabilis. Et vitandus
est hoc loco error, qui facillimè
potest irrepere, dum incautè fo-
lemus cogitare de illa diuina en-
titate, quasi esset comprehensa in
latitudine entis finiti, & illius dif-
ferentiis subiaceret; cùm tamen
sit super ens, & super omnes
differentias eius, vt suprā in pro-
legomenis cap. I. notauimus ex
doctrina diuini Dionysij, & aliorum
Patrum.

Ad confirmationem responde-
tur, Patrem æternum intelligere
personalitatē, & personam, & es-
sen-

679 Cap.III. Lib.III. De personis cum essentia comparatis. Cap.III. 680
sentiam, vt vnicam rationem actu, A videlicet sit distinctio; sed tamen non oportere, vt sit distinctio actualis in actu, quin immo satis esse distinctionem virtualem in actu. Ad cuius rei declarationem notat optimè Caietanus, effectum in actu non requirere necessariò caussam in actu, quæ determinatè fit caussa vniuoca, sed tantum caussam in actu sufficientem; siue ea vniuoca sit, siue æquiuoca; vt patet in calore actu producto. Ille enim, non modò potest esse ab igne, qui est calidus actu, sed etiam à sole, qui est tantum modò eminenter siue virtualiter calidus. Iam in proposito, quod affirmatio & negatio non repugnant, potest prouenire vel ex caussa vniuoca in actu, quæ erit distinctio etiam actualis in actu eorum, de quibus affirmatio & negatio dicuntur; vel ex caussa sufficienti quidem, & in actu, sed æquiuoca, qualis est distinctio virtualis propter eminentiā rei infinitæ. Quod cùm ita sit, minimè licet ex veritate negationis & affirmationis in

Ad secundum argumentum, itidem dico, lib. i. cap. 30. distinctionem virtualem in infinita perfectione fundatā sufficere ad verificandum & negandum idem de eodem actu in diuinis sine contradictione & repugnantia, vt suprà lib. i. cap. 30. docuimus.

Sed potest contra hoc aliquis argumentari argumento quodam Aureoli apud Capr. in i. distinct. 2. quæst. 3. hunc in modum: Quod affirmatio & negatio eiusdem verificetur sine repugnatiā, est quidam effectus in actu, cuius caussa est distinctio eius, de quo negatio & affirmatio verificantur. Sed effectus in actu, requirit caussam in actu. Ergo illa non repugnantia affirmationis & negationis veræ, omnino requirit distinctionem actu eius, de quo verè affirmatur aliquid & negatur: & sic non sufficiet ad id distinctio tantummodo virtualis, aut rationis. Ad hoc non minus verè quam acutè sane respondet Caietanus lib. i. part. quæst. 39. art. 1. concedendo quidem illam non repugnantiā in diuinis habere caussam in actu, quæ

B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

Ad tertium argumentum respondeo, Maiorem esse veram. Neq; id est vllū absurdum, quando eadem res habet perfectionem infinitam, atque adeo sufficientem

vt

vt & distinguat, & identificet, si-
cut vsu venit in prop̄posito.

Ad quartum, negatur antece-
dens. Ad probationem dicendū,
conceptum illum non esse conce-
ptum ad æquatum, atque adeo nec
definitionem. Ad conceptum e-
nīm ad æquatum essentiæ diuinæ
non solūm pertinet hoc, quod est,
essentiam esse tres personas; sed B
etiam hoc, quod est, rem siue quid-
ditatem, quæ est essentia, vt est e-
tiam relatio paternitatis, verbi
gratia, non esse tres personas.
Vnde Pater æternus (quantum
nobis quidem ex reuelatione fi-
dei deducere licet) de essentia ha-
bet hunc conceptum; essentia, vt
est quid absolutum, est tres per-
sonæ; vt autem est quid relativum
(vt paternitas, verbi gratia) non
est tres personæ. Qui conceptus
ad æquatè etiam competit pater-
nitati. Nam de hac etiam verum
est dicere, quod vt est quid abso-
lutom, est tres personæ; vt est quid
relativum, non item. Quare pa-
tet, diuinam essentiam & relatio-
nem non distingui diffini-
tione seu conceptu
ad æquato.

CAP VT IV.

Explicatur quæstio tertia suprà cap.

*i. prop̄posita; scilicet quid sit ob-
seruandum in vsu nominum di-
uinorum qua significant essen-
tiæ.*

 Neo, quod tertio lo-
co suprà capite pri-
mo quærebatur, duo
potissimum sunt ob-
seruanda. Alterum est, vtrum no-
men diuinum essentiale usurpetur
in concreto, vel in abstracto. In-
terest enim, hoc usque adeo, vt e-
nunciationes, quæ de nominibus
essentialibus in abstracto essent
falsæ, sint veræ de iisdem in con-
creto: vt suprà capite primo huius

C libri explicatum est. Hæc enim est
falsa; Essentia diuina generat; &
hæc verissima: Deus generat.

Alterum, quod obseruari de-
bet, est, vtrum nomen diuinum es-
sentiale, quod in concreto usurpa-
tur, sit substantiuum (vt *Deus crea-
tor, &c.*) vel adiectiuū (vt *potens, sa-
piens, &c.*) Nam si est substantiuum,

D rectè docet D. Thomas, i. p. q. 39.
art. 3. non nisi in numero singula-
ri de tribus personis posse affir-
mari. Nec enim dicere possumus,
tres personas esse tres Deos, sed
vnum Deum. Cuius ratio est, quo-
niam huiusmodi substantia no-
mina ex modo significandi suo si-
gnificant formam aliquam abso-

lutè, & quasi per se consistentem. **A** Quo fit, vt nisi forma p̄ eiusmodi nomina significata multiplicetur, nō debeant ipsa nomina in numero multitudinis de aliquibus affirmari: Atque idcirco nequeunt in multitudinis numero de personis diuinis dici, siquidem forma p̄ ea significata, hoc est, essentia diuina, tantummodo est vna.

Sin verò nomē diuinum sit adiectiuum, docet idem D. Thomas, posse illud in numero multitudinis de diuinis personis affirmari, ita, vt dicamus tres sapientes & omnipotentes, adiectiuē hæc nomina sumendo, non substantiuē, vt fecit in Symbolo D. Athanasius. Huius ratio est, quoniam nomina adiectua ex modo significati suo, significant formam aliquam velut adiacentem sive inherentem alteri. Vnde fit, vt quemadmodū formæ inherentes alteri multiplicari solent secundum multiplicationē suppositorum sive subiectorum, quibus adiacent, ita etiam ea nomina, quæ adiectiuē formam aliquam significant. Quare cùm supposita in diuinis plura sint, fit, vt in numero multitudinis de illis affirmentur nomina adiectua.

Sed an hæc D. Thomas doctrina vera sit, nonnulla sanè ratio dubitandi est. Primi, quoniam si substantiua multiplicantur secundū multiplicationem formæ, sequitur, quod si Verbum diuinum af-

fumplisset duas humanitates, dicens autem plures homines, quia homo est nomen substantiuum. Cōsequens autem apertè negatur à S. Thom. 3. p. q. 3. art. 2. Igitur neque illud est verum vnde illud sequitur.

B Secundò. Nam sequeretur, eum, qui habet plures artes, dicendum esse plures artifices; quia artifex est substantiuum nomen, atque ideo multiplicabitur secundum multiplicationem formæ.

C Tertiò, ita Scotus argumentatur in t. d. 12. Terminus numeralis semper ponit suum significatum iuxta significatum nominis, cui adiicitur; sed tam substantiua, quam adiectiua de formalis significant formas: Ergo nomen numerale additum tam nomini substantiuo, quam adiectiuo, ponit suum significatum iuxta formas; ac proinde etiam ad multiplicationem adiectiui requiretur multiplicatio formæ.

D Quartò. Si ad multiplicationem adiectiui nō requiritur multiplicatio formæ; maxime, quia, vt dicit S. Thom. non significant formam, quasi per se, sed vt alteri adiacentem. Ex quo sequi videtur, ad eorum multiplicationem sufficere multiplicationem eius, cui forma accedit. Sed hæc ratio non est bona: Ergo neque erit vera illa doctrina D. Thom. Minor probatur. Nam sequeretur pari ratio-

685 Cap. IV. Lib. III. De personis cum essentia comparatis. Cap. IV. 686
ne nomina connotatiua esse dicenda in plurali de personis; vt quòd sint tres creatores & duo spiratores. Sed hoc consequens negatur à S. Thom. i. p. quæst. 36. art. 4. ad 7. Ergo falsum id est unde hoc sequitur. Major patet. Nam etiam ista nomina *spirator* & *creator* significant formam, vt alteri adiacentem, videlicet subiecto habenti virtutem creandi & spirandi. Et inter nomina connotatiua & adiectiuia, quoad hoc, non est differentia; quamuis alioqui in eo Grāmaticè differant, quòd adiectiuia variantur per omnia genera; connotatiua non item.

Nihilominus doctrina illa S. Thom. est vera. Et fundamentum illius est, quoniam ad hoc, vt nomen in plurali prædicetur, requiritur & sufficit, vt id, de quo principaliter, quantum est ex modo significandi illius, dicitur, plurificetur. Sed id, de quo principaliter nomina substantiua in concreto dicuntur, non potest multiplicari, nisi forma significata per nomen multiplicetur; contrà verò, id de quo principaliter nomina adiectiuia in concreto dicuntur, potest multiplicari, etiam si alioqui forma significata per nomina adiectiuia, non multiplicaretur: Ergo ad multiplicacionem nominis substantiū in concreto, requiritur multiplicatio formæ; ad multiplicationem

A autem nominis adiectui non item. Major est clara. Minor probatur. Nam forma significata per nomen substantiū est intrinseca subiecto, de quo principaliter dicitur nomen substantiū in concreto; quare non simpliciter multiplicatur id, de quo substantiū dicitur, nisi multiplicata simul etiam forma. Forma verò significata per nomen adiectui non est intrinseca subiecto, de quo adiectuum dicitur, sed extrinseca. Unde in hac enunciatione: Homo est albus; dicitur esse prædicatum subiecto extrinsecum. Quare bene potest intelligi, quòd id, de quo principaliter adiectuum nomen in concreto dicitur, multiplicetur, quamvis forma significata non multiplicaretur. Denique confirmatur ea doctrina S. Thomæ ex modo loquendi Orthodoxorū Patrum. Nam in Concilio Syrmieſi can. 22. dicitur: *Qui Patrem, Filium, & Spiritum sanctū tres Deos dixerit, anathema sit.* Et in C. Firmiter. ex Con. Later. sub Innocētio III. dicuntur omnes personæ omnipotentes aquæ, vbi nomen omnipotens plurificatur, quia sumitur adiectiuè. Quare quod D. Athanasius dicit; *Non tres omnipotentes*, intelligitur sumendo illum terminum substantiū, vt exponit loco citato S. Thom. id est, nō vt significat formam, quasi alteri adiacentem,

centem, sed ut significat formam A
absolutè, quam esse vnam in di-
uinis personis omnibus volebat
ibi docere D. Athanasius.

Sequitur ex hac doctrina te-
merarium esse, quod Marsil. in 1.
lib. sent. quæst. 5. art. 2. Et Petrus
de Aliaco in 1. quæst. 3. aiunt, de
rigore sermonis, rectè posse dici
personas esse tres Deos, & tantū B
vitari oportere eū modū loquen-
di propter periculum, ne credan-
tur tres diuinitates. Sed iam patet
ex dictis, eum modum loquendi
de rigore falsum esse, & contra
Concilia & Patres, qui trés Deos
dicere quam maximè alienū esse
à Christiana fide pañim assue-
rant, ut patet ex aliquot eorum
testimoniis, quæ suprà lib. 1. cap.
26. citauimus.

Iam ad primum argumentum
respondeo, S. Thomā in eo solum
assignare differentiam, quod ad
multiplicationem substantiū, re-
quiritur multiplicatio formæ, ad
multiplicationem adiectiū non
item: ceterū non negat, quin
nomen substantiū & adiectiū
in hoc conueniant, quod ad mul-
tiplicationem eorum requiritur
semper multiplicatio supposito-
rum. Quare cùm in mysterio in-
carnationis supernaturaliter cō-
tingat non esse plura supposita;
rectè idē D. Thomas negat, Ver-
bum fore duos homines, etiamsi
essent humanitatis due assumptæ.

Ad secundum respondetur, nō
men *artifex*, quidquid sit de Grā-
matica, Logicè tamen esse vélut
adiectiū; quia significat for-
mam, ut alteri adiacentem. Item
dato, quod esset substantiū eo
modo, quo h̄c loquimur; tamen
propter plures eiusdem hominis
artes, non est dicendum esse illum
plures artifices, cùm non sit plu-
ra supposita; id quod requiritur
ad pluralitatem substantiū con-
creti.

Ad tertium, concessa Maiore,
negatur Minor. Nam significatū,
de quo dicuntur principaliter no-
mina adiectiū, quatenus usur-
pantur quidem in concreto, pro-
pter modum significandi, est sub-
iectum; quamuis alioqui vnum-
quodque nomen absolutè, ut
distinguitur à nominibus aliis,
abstrahendo à modo significandi,
formam principaliter significet.
Ex quo intelligitur, quid sit illud
quod dici solet, nomen adiectiū
aliud significare, & de alio
dici.

Ad quartum respondeo, quan-
D tum est ex vi vocabulū potuisse
quidem (ut argumentum probat)
pari ratione dici duos creatorē,
& spiratores; sed tamen usus ob-
tinuit, ut illa nomina sub-
stantiū sumantur in
diuinis

CAPVT

CAPVT V.

*Explicatur quæstio quarta supra c.
1. proposita; Vtrum scilicet quod
propriū est alicuius diuina per-
sonæ possit negari de nominibus
diuinis essentiam in concreto si-
gnificantibus: ut in hac proposi-
tione: Deus non generat; & sic
de aliis.*

DVæ sunt sententiæ con-
trariæ de hac enun-
ciatione, Deus non
generat. Prima est
Durandi in 1. dist. 4. quæstion. 2. &
Gregorij ibidem quæst. 1. & Au-
reoli apud Capreolum eadem di-
stinct. quæst. 1. & Gabriel quæst. 1.
articul. 2. hi putant esse veram in
rigore sermonis. Contrariam ta-
men sententiam asserit S. Thomas
1. part. quæst. 39. artic. 4. ad 3. & S.
Bonaventura in 1. dist. 4. quæst. 1.
art. 1. & Albertus Magnus ibidem
quæst. 1. art. 1. & Caietanus in illa
quæst. 39. artic. 4. 1. par. & alij Tho-
mista.

Quoniam verò argumenta, quæ
pro vtraq; parte adferuntur, non
videtur satis expedita, breuiter
pro solutione huius difficultatis,
notandum est. Quod si ille terminus,
Deus, in illa propositione
accipiatur tanquam singularis, vt
videlicet significat unū illud sim-
plicissimum identificās tres per-
sonas, sic procul dubio proposi-

A tio illa vera est in rigore. Proba-
tur. Nam de illo uno simplicissi-
mo verè negatur, quod generet
personam diuinam, sicut negatur
de essentia, vt patet ex capite,
Damnamus, de summa Trinitate
& fide Catholica. Et confirmatur.
Nam quod Deus generet, non est
verum, nisi vocabulum Deus sup-

B ponatur pro persona Patris: Er-
go, quando non supponitur pro
Patre, sed pro essentia, siue pro
illo uno simplicissimo, falsum est,
quod Deus generet, & consequen-
ter verum, quod non generet.
Quare minimè probadus est Ca-
ietanus, qui 1. par. quæst. 39. artic.
4. concedens Aureolo, quod in
illa propositione (Deus non ge-
nerat) ille terminus Deus suppo-
natur determinatè pro essentia;
dicit tamen nihilominus, propo-
sitionem esse falsam: Ratio Cai-
etani est, quia (inquit) supponitur
tunc ille terminus pro essentia nō
quomodocunq;, sed vt subsistens
est absolute, & vt eatenus est in
concreto hic Deus. Putat autem

D ipse Caietanus essentiam in con-
creto, siue vt subsistens est, gene-
rare; quamuis essentia, vt natura
est, & vt significatur in abstracto,
non generet. In hoc, inquam, mi-
nimè audiehdus est Caietanus.
Nam etiamsi opinio eius de sub-
sistentia essentiæ absoluta vera es-
set (de quo dicemus in sequenti
capite) tamen omnino est contra

y

fidem

691 *Cap.V. Lib.III. De personis cum essentia comparatis. Cap.V.* 692
fidem, quod aliquid absolutum generet in diuinis; sicut est contra fidem, quod aliquod absolutum distinguitur realiter à persona genita. Nam inter generans & genitum ut sic, debet esse distinctio realis; ut patet ex capite Damnamus; ubi quoniam talis distinctio non est inter essentiam & personam, damnatur illa propositio; Essentia generat. Item hęc opinio Caietani est apertè contra mentem S. Thomę & omnium aliorum Doctorum, qui non aliter admittunt enunciationem illā; *Deus generat*, nisi quatenus ille terminus, *Deus*, supponitur determinatè pro persona. Maneat igitur, quod dictum est, videlicet, si accipiamus illum terminum Deus, tanquam terminum singularem significatēm essentiam in concreto, id est, unum illud simplicissimum quod identificat tres diuinas personas; veram esse de rigore illam propositionem; *Deus non generat*.

Si verò loquamur de illo termino, ut habet etiam conditionem termini communis, sic omnino videtur falsa illa propositio. Nam quamuis in illa non restringatur aliquo modo ille terminus, ut peculiariter supponatur ibi pro persona Patris, tamē neq; etiam persona Patris excluditur ibi ullo modo à suppositione illius; & ita videtur accipi in illa propositione

A vniuersaliter, prout supponi etiā solet, p omnibus illis quibus tanquam terminus communis attribui potest, videlicet pro essentia, & pro qualibet persona. Quare propositio illa falsa est. Falsum est enim, nihil eorum, pro quo supponitur ille terminus, generare; generat enim Pater, qui non excluditur in illa propositione, ut dictum est.

B Atq; hoc rursus ita confirmatur. Nam illa negatio, videlicet, *non generat*, simpliciter videtur negare generationem, de quocunq; supposito diuino, ac proinde falsa est ea propositio. Sicut si dicemus: *Homo non crescit*, negatio efficeret, ut propositio ista absolute esset falsa, propterea quod vniuersaliter negat augmentum de quo cunque homine; quamvis alioqui aliquis homo in particulari sit, qui amplius non crescat.

C D Et ex hoc patet responsio ad argumentum quoddam Durandi, quo is probabat, illam propositionem esse veram; quia videlicet sit indefinita; quam ideo satis sit in aliquibus singularibus verificari; puta si dicas: *Filius non generat*, & : *Spiritus sanctus non generat*, pro quibus etiam supponitur ille terminus *Deus*. Dicendum est enim aliud esse iudicandum de indefinitis affirmatiis, aliud de negatiis. Negatio enim cum sit, ut dicunt Logici, malignantis natura, vide-

videtur vniuersaliter negare, etiā A in propositione, quæ appareat alioqui indefinita. Quod patet ex communi usū loquendi. Si enim quis diceret, *Homo non est albus*; vel, *Homo non contraxit originale peccatum*; falsæ iudicarētur istiusmodi enunciationes, quamvis de aliquo singulari verè ista negentur. Sic igitur in proposito.

Quæret fortè aliquis, quid dicendum sit ad questionem, quando illa propositio absolute profertur, non exprimendo, utrum accipiatur ille terminus, D e v s, tanquam singularis vel tanquam communis? Respondetur simpli- citer loquendo probabilius esse, quod sit falsa. Nam cum utroque modo possit accipi terminus, si aliud non declaretur; utroque modo accipi videtur, quando simpli- citer profertur. Quare rectè dixit S. Thomas significari in illa pro- positione, quod nullo modo sit in diuinis generatio, ac propterea esse falsam. Ex his iudicandum est de illa contraria opinione aliorum. Nam si accipient illum ter- minum ut singularem, verè op- nantur; si ut communem, vel sim- pliciter ut communem & singu- larem; falso. Et Aureolus quidem, ut singularem accepisse vide- tur. Durandus verò ut communem.

CAPVT VI.

Explicatur questio quinta suprà capite 1. proposita; Utrum videli- cet præter subsistentias persona- rum relatiuas, sit alia quedam absoleta subsistētia ponenda in diuinis.

B

 Sit de hac questione singularis quedam o- pinio doctissimi alio- qui Theologi Caietani, qui i. parte, questione 3. ar- ticulo 3. & questione 39. articulo 4. existimauit præter tres subsi- stentias relatiuas, quibus consti- tuuntur diuinæ personæ, esse e- tiam in diuinis quandam subsi- stentiam absolutam, quæ cum es- sentia diuina constituant hunc De- um subsistentem; pro quo (in- quir) supponitur ille terminus, Deus, acceptus essentialiter; ut in illa enunciatione, *Deus creat.* & si- milibus. Reuicitur autem à multis, & putatur temeraria haec opinio, propterea, quod videtur ponere quasi quartum suppositum in di- unis.

C

D Possimus autem de hac opi- nione Caietani commodissime (ut mihi videtur) hunc in mo- dum iudicium facere. Vel nomi- ne subsistentiæ absolutæ intelli- git nihil aliud, quam rationem substantialem absolutam in di- unis, ut substantia distingui- tur contra accidentis, quæ ratio

y 2 nec

nec virtualiter quidem distingua-
tur ab ipsa ratione substanciali ab-
soluta essentiæ diuinæ; licet nihilo
minus essentia dicatur in con-
creto hic Deus subsistens propter
sui complementum & perfectio-
nem: Vel intelligit eo nomine (vt
certè videtur) aliquam aliam ra-
tionem substantialem virtualiter
distinctam, & ad nostrum modum
intelligendi, superadditam ipsi
rationi substanciali essentiæ, vt es-
sentialia est natura, per quam qui-
dem superadditam rationem es-
sentialia iuxta nostrum concipiendi
modum quasi contrahatur, & fiat
peculiariter singularis, vt ita de-
niique constitutum ex illa ratio-
ne, & essentialia dicatur hic Deus in
concreto subsistens absolute.

Si primum tantum velit; in re
nihil diceret contra veritatem.
Neque enim aliud tunc intellige-
ret, quam essentialiam ipsam intrin-
secè esse substancialiter perfectam
& completam, quod verissimum
est: non satis tamen cautè loque-
retur, vocando simpliciter ratio-
nem substantialem essentiæ, sub-
sistenter; ad eum modum vide-
licet, quo proprietates persona-
les, simpliciter etiam subsisten-
tiæ dicuntur. Nam communiter
in Conciliis & scriptis Patrum,
nomen subsistentiæ refertur ad
suppositum, aut ad proprietatem
personalem. Vnde dici solet, tres
esse subsistentias in diuinis, sicut

A supra capite primo, commemo-
rauimus ex Concilio generali V.
Quemadmodū etiam & D. Atha-
nasius in sermone de Deipara ini-
tio ait, venerari Orthodoxos unū
Deum in tribus subsistentiis, in quibus
una sit substantia, vis, & efficacia.

B Si verò secundo modo Caieta-
nus intelligat; sanè opinio illius
superuacanea est, & præterea plus
quam falsa. Superuacanea qui-
dē; nam subsistentiæ relatiuæ cùm
sint infinitæ perfectionis, & adeo
intimæ ipsi naturæ diuinæ, vt sint
de ratione illius (quemadmodum
dictum est suprà lib. I. cap. 29.) ad
omnia sufficiunt, ad quæ posset
aliquis imaginari, necessariam es-
se illam quartam subsistentiam ab-
solutam.

C Est etiam illa opinio sic intelle-
cta, plus quam falsa in re. Nam ra-
tio substancialis addita naturæ sin-
gulari intrinsecè, sicut est essentia
diuina, statim constituit perso-
nam: Vnde (nisi chimeras velimus
fingere) de ratione subsistentiæ
propriè dictæ, quatenus significat
gradum superadditum naturæ, est
incommunicabilitas, vt patet ex
dictis suprà lib. I. cap. I. Quare illa
opinio Caietani sic intellecta, non
immerito visa est multis ponere
quartam personam absolutam in
diuinis. Accedit quod D. Athana-
sius secundum doctrinam Eccle-
siæ Orthodoxam recte in Dialogo
de Trinitate contra Anomeos
pag.

pag. 165. scripsit, essentiam non nisi *ut in individuis spectatur, hoc est, in hypostasiibus subsistere.*

Sed tamen maioris claritatis causa refutanda præterea sunt quatuor argumenta, quibus probari videtur opinio Caietani in illo etiam sensu secundo. Primum essentia diuina, ut absolutum quid est, est simpliciter infinita. Ergo in latitudine absoluta debet habere peculiarem subsistentiam absolutam. Consequentia patet. Nam aliás in ea latitudine carebit maxima perfectione. Et consequenter non erit infinita.

Respondeo. Est quidem essentia sī rationem absolutā simpliciter infinita; sed tamē ad hāc infinitatē sufficit illi perfectio subsistentiarum relatiuarum, quam intimè si bi in illa ipsa ratione absoluta idētificat. Sicut enim entitas illa absoluta in re non constat, nisi identificando in se actū entitatem relatiuarum subsistentiarum; ita etiam nec infinitas perfectionis eius. Ratio autem, propter quam in illa infinitate non includit peculiarem illam subsistentiam absolutā, est, quia sicut repugnat in diuinis esse aliquid absolutum incommunicabile, ita etiam esse absolutam subsistentiam propriè diūnam, de cuius nimirum ratione est illa incommunicabilitas. Et quòd illud argumentum non cōcludat, ex eo clarissimè patet, q

A pari ratione posset quis probare, debere esse in essentia diuina personalitatem absolutam. Patet, si hunc in modum aliquis similiter argumentetur. Essentia diuina, ut absoluta, est simpliciter infinita. Ergo debet habere etiam personalitatem absolutam. Alioqui carebit maxima perfectione absoluta, qualis est personalitas. Ad quod argumētum eodē modo respōendum necessariō est, quo de subsistentia est à nobis respōsum, videlicet satis esse, ut illa essentiæ ratio absoluta actu identificet sibi personalitates respectivas, & repugnare illi infinitati, personalitatem absolutā, sicut ei repugnat incōmunicabilitas absoluta, quæ C est de ratione absolutæ personalitatis.

Secundum argumentum. Es- sentia diuina (ait Caietanus) non debet mendicare subsistentiam à personis. Mendicaret autem, si non haberet præter subsistentias personarum suam subsistentiam absolutam. Ergo est illi omnino tribuenda.

Respondeo. Quamuis essentia talē subsistentiā non habeat; tamē minimè ideodici potest mēdicare subsistentiam à personis; quandoquidem subsistentiæ personarum sunt ipsi essentiæ adeò intimæ, ut sint vnum & idem cum illa, non minus quam esset subsistentia ab soluta, si talis existeret in diuinis.

Tertium argumentum. Constat (ait Cajetanus) ex doctrina D. Thomae i. p. q. 39. a. 4. hoc nomen, Deus, in concreto, aliquando propriè supponi pro essentia. Ergo concedendum est, essentiam esse quoddam subsistens absolutum, ut sic comodè pro illo ponat queat ille terminus in concreto.

Sed ad hoc facile patet responsio ex his, quæ capite præcedente disputata sunt. Dicimus enim illud, pro quo tunc nomen, Deus, supponitur, esse illud unum simplicissimum identificas tres personas subsistentes; quod non est minus perfectum & completum, quam si esset subsistens per unam subsistentiam absolutam, ut etiam docuimus supra lib. 2. cap. 7.

Quartum argumentum. Si non conceditur ille hic Deus subsistens absolute; sequitur in diuinis nullam esse rem unam singularem, quæ secundum rem sit communis tribus personis subsistentibus. Consequens est absurdum. Ergo id estiam, ex quo sequitur. Maior probatur. Nam ut essentia est res singularis per tres subsistentias relativas, non est res unica, sed tres potius ab initio distinctæ; quæ tres res non sunt aliquid communis, sed sunt potius incomunicabiles. Oportet igitur præterea esse subsistentiam absolutam, qua essentia sit res una, & singularis, & communis.

A Respondeo. Minor est falsa: & illud item falsum est, quod in eius confirmatione sumitur. Itaque dicimus, rem illam unam, & singularis, & communis, quam oportet esse in diuinis, nequaquam esse debere singularem per aliquam unam subsistentiam, sed per entitatem identificantem tres subsi-

B stentias in ratione absoluta; atque adeò illa res singularis una nihil est aliud, quam illud unum simplicissimum, identificas tres personas singulares. Cum enim communitas illa, quæ est in diuinis, non sit communitas alicuius abstracti secundum rationem, sed communitas per identitatem eius, quod est commune, & eorum, quibus

C est commune; non oportet quærere singularitatem in illo communis, abstractendo ab ipsis personis identificatis in illo. Ex quo intelligi potest, in quoniam fuerit deceptus Cajetanus, dum ita est arguētatus. Videtur enim quæsiusse singularitatem rei communis in diuinis, quasi abstractam ab ipsis personis. Quod minimè facere debuit. Item ex his Cajetani argumentis coniici potest, eum subsistentiam illam absolutam, pro qua pugnat, intellexisse illo

D secundo sensu, quem plusquam falsum esse docuimus.

LIBER

LIBER QVARTVS,
D E H I S , Q V A E
S V N T P R O P R I A
S I N G V L A R V M P E R-
S O N A R V M .

C A P V T P R I M V M .

Explicatur primò generatim, quanam sint cuiusque persona propria;
secundum fidem, & quòd aliqua præterea in eo genere Theologi-
cè disputari possint.

V IDQ VID A LI-
 cuiº personæ di-
 uinæ, aut etiam
 aliquarum pro-
 prium est, necel-
 se est, vt sit vel po-
 tentia aliqua notionalis; vel actus
 notionalis; vel processio secundū
 originem; vel relatio secundum
 notionalem actum, aut processio-
 nē; vel proprietas personalis, que,
 vt suprà lib. 2. ca. 14. exposuimus,
 relatione & origine continetur.
 Nam quidquid aliquid horum in
 diuinis non est, commune est o-
 mnibus personis diuinis. Nihil e-
 nim præterea reliquum est, nisi
 diuina ipsa essentia, & attributa,

A & essentiales operationes, quæ o-
 mnia & quæ personis tribus con-
 ueniunt hoc ipso, quòd omnes il-
 læ sunt vñus Deus, vt superius lib.
 1. cap. 26. probatum est. Cùm au-
 tem de potentiis notionalibus, &
 notionalibus actibus, & proces-
 sionibus, & relationibus, & pro-
 prietatibus personalibus suprali-
 bro secúdo in comparatione ipsa-
 rum personarum inter se, ita di-
 spautauerimus, vt simul etiam ex-
 plicatum à nobis sit, quid ex his
 vnicuique personæ competenteret,
 fatis apparet, quod ad rem qui-
 dem attinet, parum hæc loco su-
 peresse, quod de personarum pro-
 priis tractemus.

Ce-

Ceterū exstāt partim in Scriptura sacra, partim in monumentis Orthodoxorum Ecclesiarum, singulares quædam diuinorum personarum appellations, quæ ita significant illa ipsa, quæ paulò antè diximus, esse personarum propria, ut simul tamen occasionem Theologis dent, quædam præterea circa illa propria explicandi ad illustrandam magis huius mysterij fidem. Atque hæc videlicet caussa est, quam ob rem aliquid etiā de hoc genere in hoc loco differere instituimus; diuum Thomam imitati, qui præter ea, quæ ad diuinas origines & relationes spectant, peculiares etiam de singulis personis tractauit quæstiones. Dicamus igitur de singulis personis breuiter, quæ in hoc genere notatu digniora erunt.

C A P V T   I I .

De his, quæ proprietate tribuuntur Patri.

PATRI primò tribuitur, quod sit principium, & quidem illi soli, respectu Filij: Nam respectu Spiritus sancti communis cum Filio est illi ea nominatio, ut patet ex iis, quæ suprà lib. 2. cap. 5. & 7. sunt disputata. Ac ratio manifesta eius appellationis est, quoniam principium dicimus id, à quo est aliud. Pater autem est, à quo est

A Filius & Spiritus sanctus. Atque hoc quidem modo de Patre loquitur D. Augustinus li. 4. de Trinitate, capit. 20. & passim alij Patres Latini. Græci verò, vt Basilius, Gregorius Nazianzenus, & alij, Patrem causam esse Filij dicunt, vocabulum, causæ, pro principio usurpantes. Sed prudenter admunuit D. Thomas I. part. quæst. 33. artic. 1. principium potius esse dicendum. Caussa siquidem propriè diuersitatem quandam naturæ indicat, quæ non est vlla inter Patrem & Filium. Neq; verò, quia Pater principium dicitur, ideo Filius minor Patre est. Recte enim D. Hilarius lib. 9. de Trinit. post medium: *Licet Pater, inquit, maior est donantis auctoritate* (intellige nō re secundum quandam consuetudinem cogitandi nostram) *tamen Filius minor nō est* (re videlicet ipsa) *cui unum cum Patre esse donatur.*

Porro tria circa hanc Patris appellationem sunt hoc loco notanda. Primò notandum ex Augustino lib. 5. de Trinit. cap. 3. Nomen principium, cùm sit relativum significans ordinem vnius ad alterum, vbiq; est aliquis ordo, posse habere locum. In diuinis autem habet locum dupliciter, iuxta duplex genus ordinis. Si enim consideremus ordinem, quem tota Trinitas, vt est unus Deus, habet ad creaturem, quarum est causa; sic nomen, *principium*, dicitur in diuinis

nis essentialiter, & est commune omnibus personis. Notionaliter autem dicitur secundum ordinem originis ad intra. Et sic quidem respectu Filij est proprium Patris, & respectu Spiritus sancti est commune Patri & Filio, ut docuimus supra libro 2. capite quinto & septimo. Notionaliter autem sumptum, hoc nomen non competit Spiritui sancto, ut patet. Porro hoc nomen notionaliter sumptu, intelligit sanctus Augustinus tribui Patri, super illud Psalmi 109. *Tecum principium, &c.* Et D. Thomas intelligit ita accipi in illo loco Ioannis capite primo: *In principio erat Verbum.* Sic etiam accipitur in Concil. Syrm. cap. 23.

Secundò notandum. Hoc nomen nullo modo accipi notionaliter respectu essentia: Ea enim non habet ordinem originis ad ullam personam, ut patet ex cap. Damnamus de summa Trinitate. Nec obstat quod Patres dicere solent, personam Patris esse originem & fontem diuinitatis. Sicut loquitur D. Dionysius cap. 2. de diuin. nomin. & D. Athanasius in ora. de dicto illo: *Deus ex Deo.* & Augustinus lib. 4. de Trinitate, cap. 20. & alij. Ita enim hoc expōendum est, ut sit sensus, Patrem esse principium omnium personarū, quae procedunt in diuinis, & quibus diuinitas etiam continetur: Sicut etiam exponit Magister senten-

A tiarum in 1. distinctione vigesima nona.

Tertiò notandum est. Nihil efficere Aureolum, cùm in 1. distin. 29. quæst. i. contendit auctoritate Patrum probare, æquè bene usurpari posse in diuinis nomē, Causa, atq; nomen, Princípium. Obicit autem quod D. Hilarius lib. 4. de Trinitate, vocat Patrem auctorem Filij, & Augustinus lib. 7. de Trinitate, cap. quarto inquit: *Idem enim Deo causa est, ut sit, quod est causa, ut sapiens sit.* Et D. Hieronymus super tertium caput ad Ephesios: *Deus est, inquit, causa sua substantia.* Nihilominus enim asserimus esse vitandum in diuinis illud vocabulum. Nam primum

C quidem non potest propriè Deo competere ad intra. Causa enim materialis & formalis ibi non est. Neq; rursus finalis, aut efficiens; cùm hæ non habeant propriè locum, nisi vbi est diuersitas naturæ: sicut & Aristoteles, causam definiuit esse id, ad quod aliud sequitur. Metaphorice autem non est opus, in diuinis usurpare id nomen, cùm habeamus aliud; ne detur occasio errandi. Ad auctoritates verò illas respondeatur, expōnendas esse, & non facilè imitandas. Hilarius ergo auctorem accipit, pro principio. Illæ autē propositiones S. Augustini & Hieronymi sunt expōndæ negatiuè, ut sit sensus, Deum nullam aliam

2 ha-

habere caussam suę substantię. A quo sensu & à Lactantio Firmiano libro primo diuinarum institutionum, capite septimo, scriptū legimus, Deum à seipso fuisse procreatū. Qui modus loquendi imitandus non est.

S E C V N D O, propriè tribuitur Patri, quòd sit ingenitus, quæ appellatio, quemadmodum nō propriè significet substantiam, sed negationem quandam processonis, suprà libro primo, cap. 22. & lib. 3. cap. 15. explicauiimus contra Arianos. Ac notat præterea D. Damascenus libro primo, capite nono. Si *genitum* & *ingenitum* in apposito accipiatur pro eo, quod est factum & non factum; non esse concedendum, Patrem esse ingenitum, & Filium genitum: id enim significaret diuersitatem substantię. Ceterū acciendo propriè, potest cōcedisine diuersitate substantię. Nam vt suprà libro primo & secundo, capite quarto, ostensum est, perfectissimæ generatioñi, de cuius ratione est similitudo in natura, nō obstat identitas naturæ generantis & geniti, sed potius conuenit.

Querat iam aliquis, vtrum possit etiam Spiritus sanctus dici ingenitus? Ratio enim ex instituto de hoc disputandi meritò esse potest, quia diuerso modo hac de re loquuntur sancti Patres; Gregorius enim Nazianzenus in ser-

mone de Epiphania; & D. Athanasius in Dialog. de Trinitate; & D. Hieronymus in regulis diffinitionum contra hær. ita illum vocant. Contrà verò D. Augustinus libro quinto de Trinitate, capite sexto & septimo, & alibi; & D. Cyrilus lib. primo thesauri, cap. 1. 2. 3. & 4.; & Damascenus, vbi suprà; & D. Hilarius lib. 4. de Trinitate, negant Spiritum sanctum esse ingenitum, quin immò est definitū idem in Concilio Toletano XI. & Syrm. can. 18. Ceterū controversia est, vt patet, de nomine. Patres enim primò citati usurpant nomen, *Ingeniti*, prout ex vi propriè significationis tantùm negat processionem vnam, scilicet per generationem, & sic non dubium, quin cōueniat etiam Spiritui sancto, vt suprà lib. 3. cap. 15. dicebamus. Alij verò Patres accipiunt, *Ingenitum*, prout est notio primi principij simpliciter, quo pacto ex vsu Theologorum negat utramque processionem, sicut in illo cap. 15. ex Basilio notauiimus. Et sic certum est, Spiritum sanctū non esse ingenitum. Et quia communiter hoc nomen accipitur, vt

D notio primi principij, non est absolutè tribuendum Spiritui sancto.

— 69 —

CAP V T III.

De iis, quæ propriè tribuuntur Filiō; & an is, ut Verbum est, habeat etiam respectum ad creaturas.

Illi in primis maximè proprium est, ut sit, atque appelletur *Verbum*, propriè sūmendo id vocabulum. Nam ipse solus verè procedit per intellectum diuinum, ut suprà lib. 2. cap. 4. probatum est, id quod omnino requiritur ad internum mentis Verbum, quale duntaxat potest locū habere in diuinis. Quam ob rem verè docet D. August. lib. 5. de Trin. c. 13. eandem relationem habere Verbum ad intelligētem, q̄ Filius habet ad Patrē, siquidem Verbum est ipsemē procedens Filius.

Nec sanè D. Basilius propriè de Verbo loqui cēsendus est, cùm in disput. aduers. Eun. li. 5. post med. dicit, Spiritum S. esse Verbum Filij. Verbum igitur illū appellauit quatenus p̄gressus est ipse etiam à potentia notionali Filij, sicut Filius à potentia Patris (licet diuersa processione) & quatenus voluntatem ac mentē Filij in spiratione sua hominib. declarat. In hoc n. sensu putat ibi Basili. Spiritum S. à D. Paulo Verbum Filij appellatū esse, cùm de Filio loquēs, inquit: *Portansq; omnia Verbo potentias suas*. Ad Hebr. 1.

Sed questio est hoc loco primū,

A vtrum Filius, quatenus Verbum est, non modò ad Patrē intelligentem habeat respectum, vt docuit D. August. sed etiā ad omnia, quæ Pater intelligit, atq; adeò etiam ad creaturas? Quod idē est, atq; quærere, vtrū processerit Verbum diuinū ex cognitione omniū, quæ Pater intelligit, atq; adeò etiā creaturarū; B vnde fiat, vt ad ea etiam omnia respectum habeat, tanquam eain telligibili modo repräsentans? Verbo enim intellectus, quasi dicuntur & repräsentantur ea, quæ sunt intellecta.

Sunt aut̄ hac de re duæ Theologorum diuersæ sententiæ. Prima sententia est Scoti in 2. d. 1. q. 1. a. 2. & quodlib. 14. qui putat Verbum C tantum procedere ex cognitione essentiæ diuinæ; personarum vero non, nisi cōcomitanter, quatenus non possunt ab essentia separari; creaturarum autem nullo modo.

Probat primò, quia pari ratione Spiritus sanctus deberet procedere ex amore omnium: Sed hoc est falsum: Ergo & illud. Minor probatur. Quia amor creaturarum est liber in Deo, sed Spiritus sanctus nō procedit per amorem liberum, sed naturalem & necessarium. Ergo minimè procedit ex amore creaturarum.

Secundò. Sequeretur alioqui Verbum etiam procedere ex se ipso, vt noto Patri. Consequēs est falsum. Ergo & illud vnde sequitur.

tur. Maior probatur, quia ipsum etiam Verbum cognoscitur à Patre inter alia.

Tertiò, si Verbum procederet ex cognitione creaturarum, haberet relationem realem ad illas. At hoc est absurdum : Ergo & illud. Maior probatur. Quia Verbū dicit respectum realē ad id, à quo procedit, vt à cognito.

Quartò, potest hæc sententia sic confirmari. Nam ideo maximè Verbū procederet ex cognitione creaturarū, quia debet procedere per cognitionem perfectissimam, atque adeò per cognitionem omnium. Sed hæc ratio non valet: Ergo nihil est, cur Verbum ex cognitione creaturarum procedere statuamus. Probatur Minor primò, quia nulla perfectio accedit ad cognitionem Dei ex eo, quod est cognitio formaliter creaturarum, sed totam perfectionem habet ex eo, quod est quædam entitas in se, quæ nullo modo dependet à creaturis. Potest igitur fieri, vt Verbum procedat per intellecitonem perfectissimam, quamvis procedat tantum per cognitionem, vt est solum cognitione rerum diuinorum, id est, personarum & essentiæ diuinæ. Secundò probatur eadem Minor, quoniam oporteret alioqui, vt etiam procederet ex cognitione creaturarum secundum existentiam illarum, cùm sic quoque cognoscantur.

A tur à Deo. Sed hoc est absurdum. Ergo & illud. Patet. Quia cognitio creaturarum, quoad esse existentia, est libera in Deo: Sed Verbum non procedit per cognitionem liberam. Ergo neque per cognitionem creaturarum secundum esse existentia.

B Nihilominus secunda sententia S. Thomæ I. par. quæst. 34. ar. 3. verissima est, nempe Verbum procedere ex cognitione omnium, & repræsentare omnia. Ita etiam sensit Alexander Halensis I. p. q. 62. ar. 2, & Bonaventura in I. d. 27. 2. par. illius, qu. 2. & omnes Theologi sectatores D. Thomæ. Quin immò ita etiam docuit D. August. lib. 15. de Trinit. cap. 14. vbi docet,

C Verbum diuinum procedere ex scientia æterni Patris perfectissima, per quam scilicet cognoscit omnia; & item li. 83. quæstionum, quæst. 63.

D Probatur sententia hæc primò. Eadē est cognitio à parte rei, per quam Pater æternus cognoscit essentiam suā, & omnia; & nihil obstat, quò minus concedamus Verbum productum esse per illam cognitionem, non solum vt à parte rei est cognitio essentiæ, sed etiam vt est cognitio reliquorum omnium. Ergo ita est omnino dicendum. Antecedens pro prima parte ex se patet, & pro secunda patet ex solutione argumentorum. Consequētia verò probatur.

Nam

Nam quando aliqua à parte rei A sunt idem, quidquid actu prædicatorum de uno re ipsa, dicitur etiam de altero, nisi reuelatio fidei obstat, quò minus ex vniuersali inductione eorum, quæ nota sunt in creaturis, ita argumentemur in diuinis, vt patet ex his quæ disputauimus suprà in prolegomenis.

Secundò. Verbum diuinū procedit ex ea cognitione Patris aeterni, qua seipsum is comprehendit. Sed illa est cognitio, qua non solum se, sed etiā creaturas omnes, vt caussa earum efficiens, cognoscit. Ergo Verbum diuinum ex cognitione etiam omnium creaturarum procedit.

Tertiò. Essentia diuinæ quatenus in intellectu Patris est velut intelligibilis species, intelligibliter repræsentat illi non solum essentiam diuinam, sed alia omnia, quæ ab ipso cognoscuntur. Ergo pari modo Verbum productum repræsentat ei omnia, & consequenter tale Verbum producitur ex cognitione omnium. Antecedens est clarum. Et consequentia D probatur. Quia Verbum producitur omnino simile intelligenti, vt intelligens est per speciem vel quasi speciem intelligibilem. Ergo omnia, quæ repræsentantur à specie vt species est, etiam repræsentantur à Verbo, per modum Verbi. Alioqui Verbum minimè procederet vt simile intelligenti

per speciem, filatiùs pateret repræsentatio speciei, quam Verbi. Quod si queras, quidnam sit Verbum intelligibiliter repræsentare? Respondeo, ad eum modum intelligendam esse Verbi repræsentationem, quo intelligitur repræsentatio speciei. Sicut ergo hoc, quod est, speciem repræsen-

B tare, nihil aliud est, quam eam continere peculiarem ordinem ad res intelligibiles, id est, esse talem entitatem, vt possit esse aptum principium cognitionis illarum; ita repræsentatio Verbi consistit in hoc, quod habet Verbum peculiarem quendam ordinem ad res, tanquam id, quod est productum per cognitionem ipsarum. Longè enim abest ab huiusmodi repræsentatione vel speciei, vel Verbi, similitudo vniuoca, fundata in aliqua conuenientia essentiali repræsentantis & repræsentati; vt patet.

Denique pro sententia nostra duci potest argumentum ex illo ipso quod Scotus ait, personas concomitanter repræsentari per Verbum. Hoc enim non aliter intelligi posse videtur, nisi vt sensus sit, idcirco Verbum repræsentare personas, quia repræsentat essentiam, tanquam productum per cognitionem illius, quæ cognitio etiam est cognitio personarum, & sic etiam concomitanter producitur ex cognitione personarum,

& repräsentat illas. Sed hoc totū similiter est verum de cognitione creaturarū, cùm eadem quoq; sit illarum cognitio, & cognitio es- sentię. Igitur etiam procedit Ver- bum ex cognitione creaturarum.

Iam verò ad primū argumētū Scoti, Caiet. i. p. q. 34. a. 3. respon- det distinguendo duplēcē amōrem creaturarū in Deo. Nam qui- dam amor in Deo est naturalis & necessarius, qui videlicet est crea- turarum, secundum esse ipsarum possibile, quod habent in Deo; & per hunc, concedit Caietanus, procedere Spiritum sanctum. Alter amor est liber, videlicet crea- turarum in se ipsis secūdum pro- prias existētias; & per hunc negat Caietanus Spiritum S. procedere.

Ego verò de distinctione illa du- plicis amoris creaturarum, quam etiam tradit Henricus Gandau. quodlib. 6. q. 3. nihil pugno: quod autem negat Caietanus procedere Spiritum sanctum ex amore crea- turarum in se ipsis, omnino puto falsum esse. Ratio est, quoniam ex vna parte idem est amor diuinæ essentiæ, & amor creaturarum se- cundum quodlibet ipsarum esse; & ex alia parte nihil obstat, quo minus Spiritus sanctus procedat ex illo, vt re ipsa est amor essentiæ & creaturarum; sicut patebit ex solutione argumenti Scoti. Ergo omnino fatēdum est ita Spiritum sanctum procedere ex quocunq; diuino amore creaturarum, sicut

A ob eandem rationem ex sentētia D. Thomę. p. q. 34. art. 3. fatemur Verbū procedere ex qualibet crea- turarum cognitione diuina. Atq; hæc est etiā expressa sententia D. Tho. i. p. q. 37. ar. 2. ad 3. cuius hæc sunt verba: *Pater nō solum Filium sed etiā se & nos diligere Spiritu sancto. Quia diligere, prout notionaliter sumitur, nō solum importat productionem divine persona, sed etiam personā productam per modum amoris, qui habet habitu- dinem ad rem dilectā. Vnde sicut Pater dicit se & omnem creaturam Verbo & genuit, in quantum Verbum genitum sufficienter representat Patrem & omnē creaturam: ita diligit se & omnem crea- turam Spiritu sancto, in quantum Spi- ritus sanctus procedit ut amor bonitatis prima, secundum quam Pater amat se & omnem creaturam. Si sic patet quod respectus importatur ad creaturam & in Verbo & in amore procedente, quasi secundario, in quantum scilicet veritatis & bonitas divina est principium intel- ligendi & amandi omnem creaturam.*

Ad argumentū ergo Scoti, con- cedo simpliciter Maiorē, & nego D Minorem. Idē namq; amor diui- nus vt terminatur ad Spiritum S. est necessarius, & vt terminatur ad creaturas, est liber. Ratio est, quo- niam amor diuinus creaturarum, non ideo dicitur liber, quia secun- dum suam entitatem possit esse, & non esse; sed quia, quamuis in se totus quoad entitatem suam sit simpliciter necessarius, habet ta- men tantam perfectionē, vt crea- turæ

turꝝ possint esse illius terminus, & possint non esse, ipso actu amoris immutato. Aequialet enim, quoad hoc, amori libero, qui potest esse, & non esse. Sic igitur, quamuis concedamus, Spiritum sanctum procedere ex amore, qui est liber in ordine ad creaturas, tamen inde nō sequitur, quod potuerit Spiritus sanctus non procedere in diuinis; quia ille amor, etiā vt liber dicitur respectu creaturarum, non est talis, vt potuerit non esse, quoad illam ipsam perfectionē, per quam est amor liber creaturarum. Sed idcirco tantum liber respectu creaturarū dicitur, quia potuit à creaturis non terminari. Hoc autem nō impedit quod minus ille idem amor necessariò à Spiritu S. tanquam à suo quodam naturali obiecto terminat⁹ fuerit. Quemadmodū simili ratione idē re ipsa voluntatis actus potest esse necessarius respectu alicuius finis (vt puta beatitudinis in cōmuni) & liber respectu alicuius medij ad eundē finē; quando eodē voluntatis actu reip̄sain vtrumq; ferimur.

Ad secundum argumentum respondeo, duplē posse sensum esse illius, q̄ in maiori p̄positione infertur: Verbum diuinum procedere à se ipso, vt noto Patri. Prim⁹ est formalis, vt scilicet inferatur: Verbum esse à se ipso, quatenus formaliter denominatur esse notum Patri. Et tūc in re idem est hoc accidere, Verbum procedere ab ea

A cognitione & notitia, per quā etiā ipsummet Verbum fuit cognitū; denominatur enim Verbum notū formaliter à notitia Patris, per quā cognoscitur. Et si sic illud intelligatur, facilè in re conceditur; quamuis est impropria locutio, & non necessaria. Alter sensus potest esse materialis; vt scilicet inferatur; Verbū procedere à se ipso,

q̄ est notum Patri. Sicut (exempli gratia) verbū in creaturis procedit aliquo modo à recognita per eam notitiam, qua producitur ipsum verbum, quatenus nimirum impressit sui speciem intelligibilem intellectui, qui illa concurrente, producit verbū intelligibile. Et si hoc modo id intelligatur, negan-

C da est simpliciter argumenti Major. Nam notitia, per quam Verbū procedit in diuinis, non fit per speciem aliquam, quam Verbum impresserit in intellectu Patris.

Ad tertium argumentū respōdeo. Verbū diuinū solum habere respectum realem ad illum, à quo procedit vt à p̄ducente, qui dunt taxat est eternus Pater. Ad res aut cognitas & repräsentatas, vt sic, tantum dicit respectum rationis, quia neq; ab illis procedit, vt à p̄ducētibus ipsum immediate, nec vt ab imprimentibus speciem per quam producatur; quamvis procedat à cognitione & notitia illarū. Addē, quod si quid probaret illud argumentū, etiā probaret contra ipsum Scotū, Verbum diuinum ne

per

per cognitionem quidem essentia-
tiae diuinæ produci. Patet, quia
neque Verbum habet respectum
realem ad essentiam diuinam, vt
essentia est, cum nullum habeat
ordinem originis ad illam.

Ad quartum concedo Maio-
rem, & nego Minorē. Ad primam
eius probationem dico; non ideo
Verbum procedere per cogni-
tionem creaturarum, quia aliter
intelligi nequeat, quod procedat
per cognitionem in re perfectissima.
Est enim cognitio diuina
perfectissima, etiam vt est cognitio
essentia, & personarum. Sed
quia, vt dictum est, nihil obstat,
quod minus procedat per cogni-
tionem, eatenus etiam perfectissimam,
quatenus est cognitio es-
sentiæ & aliorum omnium. Ad se-
cundam probationem, Caietanus
1. part. q. 34. art. 3. negat, Verbum
procedere ex cognitione creatu-
rarum, secundum existentias il-
larum; quia talis, inquit, cognitio
est libera. Quocirca dicit, S. Thomæ
sententiam intelligendam es-
se de cognitione creaturarum se-
cundum esse possibile illarum in
Deo, quæ est necessaria & natu-
ralis.

Ceterum hæc expositio aperte
est contra mentem S. Thomæ. Pri-
mùm enim D. Thomas 1. p. q. 34.
artic. 3. absolutè docet, ex cogni-
tione omnium omnino Verbum
procedere. Deinde etiam ibidi-

A cit, Verbum diuinū, eorum qui-
dem quæ sunt in Deo, esse tantum
expressiu[m], non factiu[m]: crea-
turarum autem esse expressiu[m]
& factiu[m]; quod maximè intelli-
gi debet respectu creaturarum in
propriis existentiis, quas iā Deus
facit. Iuxta illud Prophetæ: *Dixit
& factasunt;* quod ad hoc proposi-
tum accommodat illic S. Thom.
Itē 1. p. q. 37. ar. 2. ad 3. simpliciter
etiam D. Thomas docet, Verbum
procedere ex cognitione omniū
creaturarum, & Spiritum san-
ctum ex amore omnium. Vbi ob-
seruandum est, rarò aut nunquam
à D. Thoma fieri mentionem a-
moris creaturarum secundum es-
se earum possibile. Atque ita non
distinguit is duplē amorem,
sicut distinguit duplē scien-
tiā, videlicet visionis & simili-
cis intelligentiæ; quanquam in re
(sicut suprà attigi) etiam amor ita
potest distingui.

Respondeo igitur ad illam se-
cundam probationem aliter, &
concedo Verbū procedere etiam
D ex cognitione creaturarum, quo-
ad existentias. Neq; enim hoc est
absurdum, etiamsi talis cognitio
sit libera. Non enim libera dici-
tur, quia potuerit secundum suam
perfectionem non esse; sed ob id
solum quod potuit non terminati
objectiū à creaturis secundum
existentiam ipsarum: sicut suo mo-
do suprà dictum est de amore in
respon-

responsione ad primum argumē- A us tempore, nec duratione, vt pa-
tum Scoti.

Secundō circa eandem doctrinam quārī hoc in loco potest, vtrum cognitio Patris prius terminetur ad res intelligendas, quām ad Verbum productum, vel contrā? Ad hoc Franciscus Ferrar. lib. 4. contra Gent. ca. 13. respondet, prius terminatam fuisse ad Verbum productum. Probat. Quia cognitio nostra, vt exempli gratia, lapidis, prius terminatur ad verbū productum lapidis, quām ad lapidem. Ergo similiter in proposito se res habet. Antecedens probatur, quia ad hoc producitur verbum, vt in illo cognoscatur res: Quare prius producitur, & postea res cognoscitur per illud. Cōfirmatur hoc etiam ex D. Aug. lib. 83. qq. q. 33. dicente Patrē esse sapientem sapientia, quam genuit. Ergo videtur prius generare sapientiam, quām per illam sapiat & intelligat res.

Respondeo breuiter, quæstionē hanc intelligi posse vel de prioritate reipsa, vel de prioritate secundum rationem & intellectum nostrū. Si de prioritate reipsa intelligatur, omnino dicendum est, non prius Patrem aut Verbū producere, aut res cognoscere, sed vtrumque facere planè simul. Et quidem quòd non prius cognoscat res, quām reipsa producat Verbum, probatur: quia nec pri-

pet; nec etiam prius natura. Quod probo; quia vnum in re ipsa esse prius natura, quām aliud, propriè quidem loquendo est, esse in re ipsa caussam illius. At neque cognitio rerum est caussa reipsa productionis Verbi, neque etiam res ipsæ cognitæ. Non cognitio rerum: quia cognitio rerum & productio Verbi est eadem actio; Inter caussam autem & effectū realem requiritur distinctio realis. Nō etiam res, quæ cognoscuntur, quia constat principium productionis Verbi esse solum Patrem. Et sic patet, nullam esse prioritatem realem cognitionis rerum respectu productionis Verbi.

C Quod autem contrā productio Verbi non sit etiam prior reipsa, quām sit cognitio rerum, probatur eodem modo. Nam in primis nō est prior tempore, vt patet: neque etiam natura; cùm reipsa eadem actio sit productio Verbi, & cognitio rerum, sicut dictum est.

Item quia Pater nullo modo accipit cognitionem à Verbo producendo, vt patet ex S. August. lib. 6. de Trin. cap. i. & lib. 7. cap. i. & lib. 15. cap. 7. vbi eo sensu negat, Patrem esse sapientem sapientia, quam genuit.

Sivérò loquamur secundū nostrum intelligendi & concipiendi modum; sic prius Pater aeternus cognoscit res, quām per earū co-

Aa gni-

omnibus personis diuinis. Secundò, pro amore notionali, hoc est, respectiuo, quo Pater & Filius producunt Spiritū sanctum. Tertiò, pro amore notionali, pducto; & sic est proprium Spiritus sancti, qui videlicet est hic ipse amor pductus. Quæ doctrina facile intelligitur ex his, quæ suprà lib. 2. cap. 4. disputauimus de distinctione intellectioñis diuine, essentialis, & notionalis; ac de simili distinctione amoris.

Ponitur autem hæc distinctione à D. Augustino libro 15. Trin. cap. 17. quem communiter Doctores sequuntur cum Magistro in 1. distinct. 32. Et ut vidimus suprà loco citato, consequenter loquendo ad ipsum sancte Trinitatis mysterium, oportet omnino hanc distinctionem admittere. Pro cuius maiori declaratione sunt aliquot argumenta soluenda, quæ fiunt contra illam.

Primum est Aureoli apud Capitul. in 1. dist. 32. quæst. 1. Nam si est quidam amor essentialis, per quem non producitur persona diuina; & quidam notionalis, per quem producitur; sequitur in diuinis esse duos amores realiter distinctos. Sed ad hoc facile dicitur, satis esse distinctionem virtualem, vt patet ex dictis suprà lib. 2.

Secundum. Cùm ex Scripturis non constet hæc distinctione, videatur quidam temeritas illam ad-

A mittere in re grauissima. Ad hoc Magister sent. conatur responde-re, vbi suprà, probando istam distinctionem ex illo, quod habetur 1. Joan. 4. *Dens charitas est.* Et ite-rum; *Dilectio est ex Deo.* Nam pri-mum illud dicit intelligendum esse de dilectione essentiali; se-cundum de notionali; quoniam

B videtur ibi denotari origo. Ceterum ex hoc loco non sufficienter ea distinctione probatur. Nam in Concil. Mileu. cap. 4. ad probandum dilectionem niti auxilio diuino, adfertur ille locus: *Dilectio ex Deo est.* Quare videtur ibi sermo solùm esse de dilectione crea-ta: Dicendum est igitur, satis esse pro hac distinctione auctorita-tem Doctorum, & præterea rationem Scripturæ ipsi consentaneam: qua suprà libro 2. cap. 4. Theologicè conclusimus, admit-tendam esse eam distinctionem.

C Tertium argumentum occurrit ad probandum, quod ea distinctione sit insufficiens. Nam vbi legimus ad Coloss. 1. *Et transfigilit in regnum Filij dilectionis sue;* nomine D dilectionis non videmur posse in-telligere dilectionem essentialiem, neque notionalem; quia dici non potest, Filium procedere à dilectione essentiali, vel notionali; cùm tamen ibi sit sermo de aliqua dilectione Dei, ex qua Filius pro-cedat. Dicit enim Apostolus: *Filij dilectionis sue.*

Ad.

Ad hoc respondeo primò cum A D. Augustinolib. 15. Trin. cap. 19. & D. Thoma lectione 3. in epistolam ad Coloss. Illic sermonem esse de dilectione essentiali ; & illum genitium casum , *Dilectionis*, non denotare habitudinem causæ, sed solum formæ, quam Filius etiam habet. Quemadmodum dici solet: Vir egregia formæ; vbi B sensus non est, quod sit productus à forma, sed quod habeat illam. Ita in proposito, cùm dicitur ; Filij dilectionis suæ, sensus est, Filij, qui habet eandem essentialiem dilectionem communem cum Patre.

Secundò respondeo cum S. Thoma, i. p. quæst. 41. art. 2. ad 2. Accipi quidem dilectionem ibi essentialiter; phrasin autem esse Hæbraicam, vt sensus sit; In regnum Filij sibi dilectissimi ; quo pacto id etiam exponit loco citato D. Augustinus. Si autem benè vtramque expositionem consideremus, apparebit, iuxta vtramque dici posse, quod accipiatur dilectio notionaliter etiam. Ratio est, quoniam Filius, vt dilectionem D. essentiali, ita notionali habet communem cum Patre; Item, vt essentiali, ita notionali est Patri dilectissimus. Diligit enim Pater se & omnia, etiā per dilectionem notionalem.

Sed queri solet hoc loco , vtrum verè dici possit, Patrem &

A filium sese inuicem diligere ipso etiam Spiritu sancto ? D. Thomas i. p. quæst. 37. art. 2. distinguit de dilectione. Nam dilectione essentiali negat Patrem & filium se Spiritu sancto diligere: sua enim duntaxat essentia se sic diligere; dilectione autem notionali verè id dici posse concedit. Quæ D. Thomæ assertio recepta est communiter à Theologis in i. dist. 32. quanquam illic Magister hanc quæstionem dubiam reliquerit. Ac docuit hoc etiam S. Augustinus 15. Trin. cap. 17. & D. Hieron. super Psal. 14. & D. Bern. in libro de diligendo Deo.

C Et probatur hoc modo. Quando agens aliquid efficit, quod medium sit inter actionem & ultimum terminum, quem agens respicit per illam actionem, vt aliquo nomine significatur; tunc nō solum per actionem ipsam, sed etiam per illud medium dicitur respicere ultimum terminum, ad quem tendit. Sed in proposito, Spiritus sanctus est tanquam medium aliquid productum per eam actionem dilectionis, qua Pater & Filius respiciunt seipso, vt ultimum terminum. Ergo non solum per illam dilectionem, sed etiam ipso Spiritu sancto per eam producto, se diligunt. Maior probatur: quia omnia, quæ agens efficit, ordinat ad ultimum terminum, quod tendit actio; ergo omnibus

A a 3 illis,

illis, quæ antecedunt ultimum terminum, rectè denominatur agens respicere illum. Minor est clara; quia per illam volitionem notionalem, quatenus dilectio dicitur, Pater & Filius tendunt in seipso, amando se videlicet; &, ut patet, producendo Spiritum sanctum, amant seipso, atque adeo Spiritus sanctus est quasi medium inter actionem illam, & Patrem, & Filium, ut sunt eius actionis ultimus terminus. Confirmatur hoc ipsum, ea etiam ratione, quod Spiritus sanctus verè est inclinatio quadam Patris in Filium, & vicissim Filij in Patrem, quandoquidem est amor productus ab utroque. Ergo verè dicuntur amare se Spiritu sancto, tanquam inclinatione quadam in seipso.

Ex quo intelligi potest, rectè Richardū Victorinum in epist. ad D. Bern. de processione Spiritus sancti in hunc modum dixisse: *Si turectè diceris amare te amore cordis sui, cur non etiam rectè dicantur Pater & Filius amare se amore cordis sui, qui est Spiritus sanctus?* Sequitur etiam, nō perinde posse dici, quod Pater & Filius spirent Spiritu sancto. Ratio est, quoniam Spiritus sanctus non est aliquid medium inter spirationem, quatenus spiratio dicitur, & ultimum huius actionis terminum, sed est ipse ultimus terminus. Quare si Pater & Filius dicerentur spirare Spiritu

A sancto, significaretur aliqua habitudo Spiritus sancti ad seipsum, quod esset absurdum. Non enim dici potest, quod significaretur habitudo ad Patrem & Filium; Pater enim & Filius nō se spirant Spiritu sancto, sed diligunt.

Est igitur in hoc genere diligenter attendendum, an effectus quispiam alicuius actionis medius sit inter illam & ultimum terminum, vel non, sed ipse sit ultimus terminus. Nam si medius sit, agens potest denominari per illum etiam agere; secus verò, minimè. Vnde non benè dices: Aedificator edificat edificio; benè autem dices: Ignis generat ignem calore, non solum in ipso generante igne

C existente, sed etiam eo quem producit in ligno. Nam is etiam calor mediat inter actionem & effectum seu terminum ultimum actionis, scilicet ignem generandum. Atque ex his patet solutio argumentorum omnium, que Caietan. i. p. q. 37. art. 2. ex Durando & Scoto refert contra eam doctrinam S. Thomæ.

Respondendum est tamen nominativum ad unum quoddam argumentum, quod ex dictis nondū potest dissolui. Nam D. Aug. lib. 7. de Trin. cap. 1. & lib. Retract. cap. 26. negat hanc propositionem; Pater est sapiens sapientia genita, ergo etiam ista est neganda; Pater diligit dilectione producta. Videtur

detur enim S. Augustinus etiam A retractasse hanc propositionem, quando illam, quæ similis est, retractauit.

Respondeo primùm, esse differentiam; quod sapere vel sapiens solet sumi tantum essentia-liter, & propterea non perinde dici potest, Pater sapit sapientia genita. Secundò dico. Si illius propositionis: *Pater est sapiens sapientia genita*; sensus sit, Patrem cognoscere res in Verbo obiectiu; ita vt non significetur aliqua alia dependentia cognitionis Patris à Verbo; in rigore æquè bene posset dici, sapiens sapientia genita, atque intelligens vel dicens sapientia genita, & diligens dilectione producta. Quare S. Augustinus tantum retractauit illam propositionem, si sit sensus, Verbum esse caussam Patri, vel principium, vt intelligat: in quo sensu etiam negandum est, quod diligit Spiritu sancto.

ALTERVM nomen quod præcipue accommodari solet personæ Spiritus sancti, est DONVM. Qua de re conuenienter doctrinæ D. Augustini lib. 4. de Trin. cap. 20. & lib. 5. cap. 15. & 16. & lib. 15. cap. 19. duo notata sunt rectè à D. Thoma, i. part. quæst. 38. Vnum est, vocabulum hoc DONVM & personæ procedenti, & essentiæ posse tribui in diuinis. Personæ proce-

denti; quia vt aliqua res sit donum tres cōditiones requiruntur. Prima, vt sit donantis. Secunda, vt possit ab eo, cui donatur, possideri. Tertia, vt supra eiusdem facultatem sit. Sed hæ omnes conditio-nes cōpetunt personæ diuinæ pro-cedenti. Ergo rectè donū dici po-test. Minor probatur. Näm perso-na procedens est personæ produ-cētis, & donatis ratione originis. Itē possideri potest à creatura ra-tionali per fruitionem. Deniq; est supernaturalem facultatem crea-turæ, vt pater. Potest etiā tribui id nomen essentiæ diuinæ, quatenus donū secundum identitatē etiam dici potest esse ipsius donantis.

C Quo pacto eadem res esse po-test donum ipsum & donans. Et sic quidem essentia diuina, & Deus, & Trinitas ipsa se donant per gratiam rationali creaturæ, vt hæc frui quoque ipsa diuinitate possit: sicut & per iustitiam etiam Deus se dat mercedis lo-co propter merita: *Ego enim, in-quit, ero merces tua.*

ALTERUM, quod diuus Tho-mas notat, est, nomen hoc DO-NVM, quatenus personale est, esse proprium Spiritus sancti. Probatur. Quia Spiritus sanctus solus ex vi sua processio-nis procedit, vt amor. Sed am-or est id, quod primò omnium donatur, & ratione eius reliqua. Ergo propter hanc peculia-re

rem rationem, illud nomen est A rem rationem, illud nomen est A proprium Spiritus sancti.

Sed porro, ut rectius intelligatur hęc ipsa doctrina, quinque nobis occurunt notanda. Primum est, dupliciter aliquod nomē personale posse esse proprium alicui personæ diuinæ. Primo ex vi suæ significationis, quæ propriè tantum competit personæ sic procedenti. Et hoc modo nomen, VERBVM, personaliter acceptum, est proprium Filij, qui solus procedit per intellectum; id, quod pertinet ad significationem huius nominis. Secundo modo, propter usum, & accommodationem Doctorum, qui attendentes aliquam peculiarem rationem in una persona, meritò aliquod nomen illi soli tribuerunt. Ethoc solummodo probat illa ratio S. Tho. nomen, DONVM, esse proprium Spiritus sancti. Alioqui si solam vim significādi illius attendamus, proucul dubio etiam posset compete-re personæ Filij; quandoquidem Filio etiam conueniunt tres illæ conditiones, quas cum eodem D. Thoma docuimus ad significatiōnem eius nominis pertinere. Neque verò, quod Spiritus sanctus sit amor, atque adeo id, quod primo solet donari, efficit, ut illi soli nomen doni ex vi suæ significatiōnis competit. Quamuis enim id ita sit, tamen non consuevit dici donum solus amor, sed alia mul-

ta. Illa ergo ratio S. Thomæ tantum ostendit, merito à Doctoribus fuisse id nomē soli tertię personæ attributum; quod facile facere potuerunt, cùm usus alioqui nominum sit ad placitum.

Secundò notandum, hoc nomen donum, ut Spiritui sancto tribuitur, duas relationes obiecituè significare: ac similiter etiam ut tribuitur cuicunque alteri rei. Prima est ad donantem. Et hęc in Spiritu sancto est realis, non tamen distincta ab illa, quam Spiritus sanctus habet ad Patrem & Filium ratione originis. Ita enim inquit D. Augustinus lib. 4. Trin. ca. 20. *Spiritu sanctū donum esse, nihil est aliud, quam ipsum à Patre & Filio procedere.* Secunda est ad eum, cui donatur. Et hęc in Spiritu sancto est relatio rationis ad creaturas, quibus donatur. Sicut etiam relatio cuiuscunque alterius doni, ad eum, cui donatur, solum videtur esse rationis, quatenus donum dicitur.

Sed existit hęc difficultas, quam tractat in illa quæst. 38. 1. p. Caie-D tanus; Vtra istarum relationum principalius significetur nomine DONI, ut Spiritui sancto tribuitur. Et Caietano quidem relatio ad creaturas principalius significari videtur. Quamuis concedit alioqui relationem ad donantem esse magis principalem in Spiritu sancto; sed tamen non ut

vt is nomine D O N I significatur. A Mihi videtur principalius significari relatio ad donantem. Probatur. Quia illam significat obiectiuè, tanquam quid intrinsecum ipsi rei, quæ donatur, atque adeo primario videtur obiectiuè significari per id nomen; relatio verò ad creaturas, quasi secundariò. Sed quæstio est de nomine paruimo-
menti.

Tertiò notandum, hanc relationem rationis, quam Spiritus sanctus dicit ad creaturas, vt est donum, competere illi ab æterno vt deduci potest ex verissima quadam doctrina D. Thomæ, i. par. q. 34. art. 3. ad 2. & idem in specie affirmat, q. 38. art. 1. ad 4. Ratio est, quoniam fundamētum illius non est actualis donatio, quæ quidem est ex tempore, sed potentia Spiritus sancti, vt donetur, quæ fuit ab æterno. Atq; hoc est planè consentaneum doctrinæ S. Augustini lib. 5. de Trinitate, cap. 15. vbi docet, donum non dici ex eo, quod donetur, sed etiam, quia possit donari.

Quartò etiam est notandum, hanc relationē ad creaturas competere Spiritui sancto ratione suæ quoq; proprietatis personalis formaliter; quemadmodum & Verbo diuino competit nō modò secundum essentiam, sed etiam secundum proprietatem suam personalem respectus ille rationis,

A quem habet ad creaturas, vt eas, tanquam Verbum productum ex earum etiam cognitione, intelligibiliter repræsentat. Probatur; quoniam Spiritus sanctus secundum suam proprietatem personalem est amor productus. Ergo etiam donum. Item: Sicut Verbum secundum suam proprietatē personalem producitur ex cognitione creaturarum; ita etiam Spiritus sanctus ex earundem amore, vt suprà cap. præcedente vidi-
mus. Sed rectè idcirco dici potest; Verbum secundum suam quoque proprietatem personalem habere respectum rationis ad creaturas, vt eas quidem tanquam Verbum repræsentat; quanquam nō vt eas

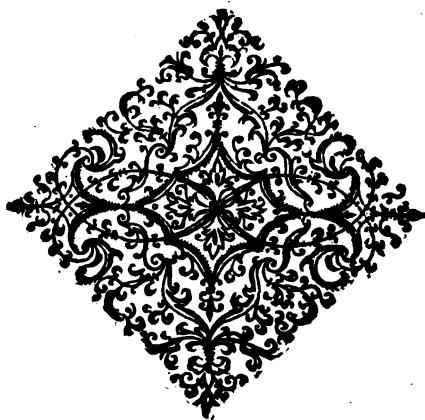
C per communem essentiam facit (quo pacto intelligendum puto D. Thomam i. p. q. 34. art. 3. ad 1.) Ergo pari ratione respectus Spiritus sancti ad creaturas, vt donum nominatur, erit etiam secundum proprietatem illius personalem. Item; ipsa etiam persona Spiritus sancti donatur ad fruendum ta-

D tionali creature. Igitur secundum proprietatem etiam personale est donum. Caietanus quidem i. p. q. 38. art. 1. conatur ex verbis S. Thomæ ibidem in sol. 4. suadere solum ratione essentiæ Spiritum sanctum esse donum. Sed contra-rium potius ex verbis D. Thomæ, si rectè expendantur, colligi potest.

Quintò deniq; notandum est, Spiritum sanctum non modò donari creaturis à Patre, & Filio, sed etiam à se ipso, quatenus etiam donatur per amorem essentiale, qui communis est omnibus personis. Ratio huius est, quoniam donatio Spiritus sancti est actio ad extra, quam oportet omnibus personis tribuere. Est tamen peculiaris ratio, propter quam à Pater & Filio dicitur donari; quia videlicet illum etiam donant amore relatio seu notionali, quo etiam nos amant.

De aliis Spiritus sancti nominibus nō necesse est sermonem hoc loco instituere. Cōpletebitur quædam in disputatione cōtra Eunomium D. Basilius li. 5. non procul à fine: *Spiritus inquit, imago Filiij*

A Et si est, & Dei spiritus, & Verbum, & spiritus oris, & bonus spiritus, & rectus, & principalis, & spiritus potestia, & Dominus, & Deus dictus est Dei spiritus, sicut etiam ipsum Verbum. Quomodo autem intelligi debeat, quod D. Basilius & Verbum & imaginem Spiritum sanctum appellat, supra cap. præcedenti exposuimus. Hęc Deo trino & vno adiuuante atque B donante occurserunt, quę de fide ipsa sanctissimæ Trinitatis, certo illo ordine ac methodo, quam initio nobis proposuimus, tractaremus. Nunc supereft, vt in postremo libro horribiles cuiusdam Polonici libelli aduersus sanctissimam Trinitatem blasphemias ad verbum ex eodem nefario libello recitatas confutemus.

LIBER

LIBER QVINTVS,
I N Q V O B L A S-
P H E M I Æ A D V E R S V S
S A N C T I S S I M A M T R I N I T A T E M
C V I V S D A M R E C E N T I S L I B E L
L I I N P O L O N I A E D I T I
c o n f u t a n t u r .

C A P V T P R I M V M.

De argumenzo eius libelli, & de methodo qua refutabitur.

BESTIUS in Polonia non ita pridē fuit libellus contra fidem sanctissimæ Trinitatis, auctore quodā, quem nominare non est necesse, vsq; adeo blasphemus, vt ne ipsius quidem auctor tantam impietatem diu ferre potuerit, sed errores suos Cracouiz, quæ est vrbs nobilissima in regno Poloniaz, superiore hyeme in magna hominum frequentia, vt certò acceperimus, publicè eiurauerit. Hunc libellum, vt in hac postrema dispu-

A tationis parte refellerem, rationes aliquot me permouerunt.

Primum enim et si auctor ipse libelli ad meliorem mentem redierit, tamen fieri potest, vt alij, in quorum manibus libellus ille versatur, erranti auctori assentiantur, resipisciendi verò, & errorem agnoscenti suum non assentiantur, donec impietas ipsa per se doctrinæ manifestè confutata fuerit, & proditus spiritus Antichristianus, à quo ille libellus compositus erat.

Deinde ipse etiam libelli auctor, qui in nulla religione (vt illemet

B b 2 in

in præfatione inquit) satis fidei
ter constitisse hactenus videba-
tur, confirmandus est, vt in agni-
ta veritate tandem aliquando fir-
mus persistat, ne rursus excidens
à fundamento, quod est Christus,
mobilitate fidei fiat Arianorum
similis, quos, quia fundamen-
tum nō retinebant, similiter fui-
se in omni religione errabundoſ. **E** ad
omnia temerarios scribit diuus A-
thanasius oratione de illo dicto:
*Omnia mibi tradita sunt à Patre
meo.*

Quod si confirmatione nostra
libelli auctor iam in fide constans
opus non habet, gratum certè i-
pſi esse debebit, si ab aliis etiam
iidem errores confutentur, quos
ille ex animo se detestari profes-
sus est. Denique postulat ipsa ra-
tio instituta disputationis, vt po-
stequam fidem ipsam in vniuer-
sum sanctissimæ Trinitatis pro-
mediocritate nostra contra veteres
& nouos Dei perduelles asse-
ruimus, & explicationibus Theo-
logicis illustrauimus, illa etiam,
qua ad euertendā vniuersam eam
fidem postremò excogitata & e-
vulgata fuerunt, postremò refu-
temus, ne quid à nobis in hoc ge-
nere prætermittatur.

Res iam igitur mihi erit non
cum auctore, qui resipuisse dici-
tur, sed cū illius libello; ne impie-
tatis venenum in eo inclusum, vel
nunc noceat, vel aliquando rur-

As erumpat, & tanquam cancer
serpat, atque animos simplicium
pestilenter inficiat. Vbi autem
auctorem appellare opus erit, in-
primis à Lectore cogitari volo spi-
ritum Antichristi, vel potius ipſi-
usmet Dæmonis, qui fuit quoque
auctor principalis eius peruerſi-
ſimi libelli.

B Animaduerto autem, cum li-
brum omnem esse diuisum in par-
tes tres. Totidem enim genera
argumentorum sunt ea quibus in
illo fides sanctissimæ Trinitatis
opptugnatur. Prima pars continet
quinq[ue] veluti præiudicia, aut si
mauis, quinq[ue] præiudicatas o-
piniones, quibus conatur suade-
re Disputator, doctrinam de san-
ctissima Trinitate non firmo ve-
ritatis fundamento, sed fallaci-
bus hominum placitis, atq[ue] adeo
mendacio constitutam esse. Se-
cunda pars continet tria signa, si-
ue κερτία (vt Disputator vocat)
qua idipsum indicare possint.
Tertia denique tria argumenta,
qua contra eam fidem direcتو
pugnant. Respondebimus
igitur ordine ad
singula.

C A P V T . II.

Respondetur ad primum disputatio-
nis præiudicium, quo suadere
voluit, veram non esse fidem de
*sanc*tissima Trinitate.**

DRIMVM præiudicium est, quod Christiani ad retinendum dogma sanctissimæ Trinitatis metu pœnæ compelluntur. Ex qua re vult Disputator colligi, non ideo dogma Trinitatis retineri, quia verum sit, sed quia iis, qui illud repudient, seruili quodā incusso timore pœna proponitur. Huc enim pertinet, quod in præfatione libelli ad extremū inquit: *Monstrōsissimos partus* (cuiusmodi contendit esse Trinitatis dogma) *ali, foueri, retiperiq; non posse, nisi horum parentes monstrōsissima seruitute, tanquam nutrice utantur.*

Ego vero in primis hīc quæro, quinam pro seminatores dogmatis de Trinitate, & quasi parentes fuerunt? Certè Christus ipse & Apostoli. Verissimè enim D. Basilius in sermone contra Sabellianos & Arium: *Dominus*, inquit, *sic docuit, e Apostoli prædicauerunt, Patri consermarunt, Martyres confirmarunt.* Et rursus ibi: *Hanc*, inquit, *coniunctionem Trinitatis declarat Baptismi traditio, & fidei in eo confessio.* Atque etiam D. Athanasius in epistola ad Serapionem, *Dominus, in-*

A quit, emittens Apostolos suos, precepit eis hoc fundamentum in Ecclesia pone-re. Profici-scentes, inquit, docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Apostoli autem profecti ita docuerunt, & bac est prædicatio in omnem sub caelo Ecclesiam. Et his antiquior Irenæus lib. I. cap. x. Ecclesia, inquit, per uniuersum orbem, usque ad fines terre seminata, ab Apostolis & à discipulis eorum accepit eam fidem, qua est IN unum Deum Patrem omnipotentem, & IN unum IESVM CHRISTVM Filium Dei, & IN Spiritum sanctum. Quæ Patrum testimonia verissima esse abundè constare potest ex his, quæ pro fide sanctissimæ Trinitatis disputauimus in libro pri-mo. Num verò Christus & Apostoli, vt dogma Trinitatis, orbi persuaderet, ullam vim externam adhibuerunt? Quis nescit quam illi rationem in docendo teneuerint? Nempe sola potentia & gladio Spiritus, quod est ipsum Dei Verbum, armati, animos hominū debellarunt, vt & subiicerent intellectum in obsequium eius fidei, & in eiusdem confessione usque ad extremum spiritum constantissimè persisterent. Quare falsissimum illud est, quod sumit spiritus Antichristi, parentes dogmatis de Trinitate, eum doctrinæ quasi partum alere atq; fouere in animis hominum non posse, nisi seruitute tanquam nutrice utan-

B b. 3 tur.

tur. Non enim huius dogmatis parentes alij fuerunt, nisi Christus & Apostoli, qui, vt dictum est, nulla seruili poena proposita, ipsa vi veritatis ita mentibus hominū id dogma ingenerarunt, & adolescere etiam fecerunt, vt fuerint innumerī (sicut & iam sunt) qui contrā potius pro retinendo eo dogmate nullum genus mortis, B nedium seruitutis, recusarent.

At his (dicit aliquis) qui ab ea fide semel suscepta desciscant, pena nunc est proposita ab illis, qui Ecclesię Christianę, per Christi & Apostolorum prædicationē plantatę & constitutę, curam gerunt. Non nego, quin ita sanè, & quidem summa cum ratione fiat. Vt enim sapienter diuus Augustinus lib. 3. contra Cresconium Grammaticum, cap. 51. & libro 2. contra duas Gaudentij epistolas, cap. 11. ratiocinatur; consentaneum minimè est, vt furta, & adulteria, & alia facinora, quæ cum hominum iniuria coniuncta sunt, puniantur; grauissimum autem perfidiæ scelus aduersus Deum, quod etiā vel ipso exemplo in Republica Christiana perniciosissimum est, non puniatur. Hinc verò nihil minus consequitur, quām eos, qui fidē, quam professi sunt, retinent, eam non, quia fundamento nitatur veritatis, sed solūm quia metu poenæ stabilita sit, retinere. Quid enim? An non etiam poena decre-

A ta est furto & adulterio, verbi gratia, quæ sunt peccata contra virtutem iustitiae & temperantiae? Propterea ne sequitur, iustitiam & temperantiam, à nemine idcirco, quia virtutes sunt, sed quia poena tenetur, colit? Hæc certè consequentia nemo non animaduertit, quām sit inepta. Quamobrem, vt ad faciendum id, quod per se bonum est, metus poenæ vtiliter incutitur, ppter eos, qui nolunt bene operari virtutis amore; sic etiā ad id constanter credēdum, quod est per se verum, quale in primis est dogma sanctissimæ Trinitatis.

Sed ne quid in illo pestifero libello prætermittamus, ad ea etiā breuiter respondendum est, quæ in eo obiter afferuntur contra ipsam per se seueritatem Ecclesiasticæ disciplinæ in punienda perfidia illorum, qui à fide sana deficiunt, quām sunt in Baptismo professi. Primūm opponit Disputator humani arbitrij libertatem, cuius cùm maximè officium sit credere, minimè conuenire videtur, vt vlla vi omnino adigatur ad credendum. Hoc enim est, quod in libelli præfatione contendit: *Vt hominum, inquit, animis, suæ pte natura liberis, nulla vis inferatur, sed quod quisque ex sacris literis fide perceptum tenere posset, hoc ipsi si nō aperte profiteri, saltem libere*

749 Cap. II. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. II. 750
berè p. se ferre sine fama, fortuna. A nem bonum videri; vt auaro pecu-
rum, & vita periculo liceret.

Primum autem audire mihi in his verbis videor, quasi vocem communem omnium hæreticorum, qui, vt D. Augustinus libro 32. contra Faustum, ca. 19. sapienter notauit, cùm sibi licere volunt, vt, quod putent ipsi Scripturarum consentaneum, credant, hoc videlicet agunt: *Vt si quis inquit, animus unicuique auctor sit, quid in una quaque Scriptura probet, quid improbat, id est, ut non auctoritati Scripturarum subiiciatur ad fidem, sed sibi Scripturas ipse subiicit.* Subiungit autem eo loco D. Augustinus, perinde ac si cum huius libelli auctore, tum quem propter hoc falsum principium in fide fluctuabat, loqueretur: *Quo te, inquit, committis, anima misera, infirma, carnalibus nebulis inuoluta; quo te committis?* Quasi diceret: Quid tandem constanter creditura es, si arbitratu tuo fidem tibi ex Scriptura vis comminisci? Vt enim quisque animo affectus est, ita facile id esse verum & Scripturam consentaneum, quod cum suis præiudiciis atque voluntatibus congruit, putat; nisi & sit alia regula, quæ animum in credendo dirigat, & humana temeritas aliqua seueritate compescatur. Quod & auctor ipse huius libelli Aristotelis sententia (vt postea videbimus) cōfirmat, qui ait: *Qualis unusquisque est, talem sibi fi-*

B *Ad ipsum autem argumentum ex arbitrii libertate pro licentia quiduis credendi petitum, satis esse céso, responderem illud idem, quod olim Donatistis similiter argumentantibus respondit acutissimè D. August. lib. 3. contra Cre- fconium Grammaticū, ca. 51. Fru- strà, inquit, dicas, Relinquas libero ar- bitrio. Cur enim non in homicidio, & in stupris, & in quibuscumque aliis fa- cinoribus, & flagitiis, libero te arbitrio dimittendum esse proclamas? Quia ta- men omnia iustis legibus comprimi u- tilissimum et saluberrimum est. Et ad- dit: Dedit quidem Deus homini libe- ram voluntatem, sed nec bonam, in fru- stram, nec malam esse voluit impun- tam. Ac rursus lib. 2. contra duas C Gaudentij epistolas, ca. 11. Clama- te, inquit, si audieris, puniantur homi- cidia, puniantur adulteria, puniantur cetera quantilibet sceleris sine libidi- ni facinora, seu flagitia. Sola sacrilegia (& perfidiam in Deū) volumus a re- gnantium legibus impunita. Hac cùm dicitis, quid aliud dicitis, nisi nulla ho- minum potestas contradicat & obstre- pat nostro libero arbitrio, quando iniu- riam facimus Deo? Deinde Dispu- tator in eadem præfatione sic ob- iicit:*

D *Quanta, quæso, & quam por- tentiosa hac est seruitus? Nusquam tam immanis unquam fuisse ty- ran-*

rannus legitur, qui pauperem occidisset, aut exilio saltem mulctasset, quod non potuerit magnum aliquod à diuite quopiam donum impetrare. At nostri tyranni sacris instruēti literis probè norunt, fidem esse donum Dei, non autem arbitrii mei: & tamen innumeros trucidant Christianos, qui hoc non possunt à Deo donum habere.

Respōdeo. Pugnat Disputator non modò cum veritate, sed etiam secū apertissimè. Si enim fides ita donum Dei est, ut non etiam opus sit humani arbitrij; cur paulò antea volebat animis hominum suapte (ut inquit) natura liberis impunè permitti, ut quod quisque ex sacris literis fide percipere possit, hoc ipsi præ se ferre liceat? At fides donum Dei est. Nemo negat. Sed ita tamen fides est Dei donum, ut Deo ipso, qui nemini deest, adiuuante, sit posita in libero cuiusque arbitrio. Si enim nullo modo in libera hominum voluntate situm est credere; cur Deus præcipit omnibus ut credant? cur non credere est peccatum, quod qui committit, ut ait Dominus, iam indicatus est? cur ab ipso etiam Deo, iis, qui credunt, præmium sempiternæ salutis, & contrà non credētibus supplicium sempiternum propositum est? *Qui enim, inquit Matth. 28. crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non*

A crediderit, condemnabitur. Eat nunc igitur Disputator, & non modò Christianum magistratum, sed Deū ipsum in primis accuset velut immanissimum tyrannum, quod ad pœnas etiam æternas eos condemnet, qui non potuerint (ut blasphemauit) fidei donum ab illo obtinere: *Sicut ergo inquit præclarè D. Augustinus libro de prædestinatione Sanctorum, cap. II.) quamvis donum Dei sit, facta carnis mortificare; exigitur tamè à nobis proposito præmio aeterna vita; ita donum Dei est & fides, quamvis & ipsa, cum dicitur Matth. 16. Si credideris, salvus eris; proposito præmio salutis exigitur à nobis. Ideo enim & bac præcipiuntur nobis, & dona Dei esse monstrantur, ut intelligatur quod & nos ea faciamus, & Deus facit, ut illa faciamus. Sicut per Prophetam Ezechielē apertissimè dicit capite 36. Ego faciam ut faciat.*

C A P V T III.

Respondetur ad secundum præiudicium contra fidem sanctissime Trinitatis.

 E C V N D V M præiudicium, ex quo vult Disputator colligi, falsum esse dogma Trinitatis, est, quod videatur esse cōsentaneum anticipatis erroribus, quibus imbuti antea fuerint illius assertores.

Qualis

Qualis quisque est, inquit, talis A sibi bona esse doctrina videtur, & in talem, si liceat, sacras literas sensum interpretatur non secus, quam Aristotele teste, qualis quisque est, talis ei finis esse videtur, ut in auras, iracundias, ebriosis videre est, qui talem iudicant bonum esse finem, quales sunt ipsi. Quales autem ī fuerint, à quibus audiissimè receptum, comprobatum & prosemminatum est Trinitatis dogma, nemō ignorat. Eos enim maximè omnium fuisse constat imbutos consuetudine colendi multitudinem Deorum, cùm maiorum, ut Louis, Apollinis, Martis; tum etiam minorum, ut Caistoris, Pollucis, Cereris, Liberi, Proserpinae, Diana. Ex hoc ergo uberrimo Deorum fonte, & innumeri Sancti, tanquam minores inuocandi Dij, & tres etiam diuinae personae veluti maiores Dij adorādi, in orbem Christianū profluxerunt.

Primum mendacium in hac verē Antichristiana oratione est, q̄ ij fuerint consuetudine colendi Deos plures imbuti, à quibus receptum, probatum, & prosemminatum dogma Trinitatis est. Hi enim fuerūt, vt lib. I. demonstrauimus, & paulo superiū repetiuimus, in primis Apostoli, qui Deum vnum venerabantur. Deinde veteres Patres, ex quibus quam plurimi sunt

qui cultui plurium Deorum nunquam dediti fuerunt, vt Tertullianus, Irenaeus, Athanasius, Basilius, Gregorius Naziāzenus, Gregorius Nizāenus, Chrysostomus, vterque Cyrillus, Augustinus, & alij ex iis, quorum testimonia profide sanctissimæ Trinitatis citauimus libris superioribus, & maxime libro primo.

Alterum mendacium, idq; duplex est, quod ex consuetudine & anticipato errore colendi Deos plures, prodierit tanquam ex fonte dogma Trinitatis, ex quo tres persona diuinæ tanquam maiores quidam Dij sint adorandæ. Primum enim dogma Trinitatis non ex consuetudine plures Deos colendi, sed ex Christi & Apostolorum schola prodiit, vt suprà ostensum est. Deinde hoc dogma minimè tradit, tres personas diuinæ, tanquam Deos aliquos maiores, vel minores esse adorandas, sed tanquam vnum & eundem, summum atque verissimum Detum. Aut dicat Spiritus Antichristi; *Quis Patrium Orthodoxorum vñquā tres Deos asseruerit?* Hoc certè inauditum est apud verē Christianos.

Verissimè namque Tertullianus lib. contra Praxeam: *Duos quidem definimus, Patrem & Filium, et iam tres cum Spiritu sancto secundum rationem œconomia, que facit numerum. Duos ramen Deos, & duos Dominos, nunquā ex ore nostro proferimus.* Et infra: Ita-
Cc que

Quem verò moueat, quòd hic spiritus Antichristi sine probatio-ne vlla dicit, omnes illas Scripturas, quæ pro fide sanctissimæ Trinitatis adduci sunt solitæ, perpetram esse detortas? Benè autem habet, quod suprà lib. i. ex eiusmodi Scripturæ locis, qui sunt penè innumeris, refutissimè hoc dogma, pbari, conuicimus. Sanctorum autem inuocatio quemadmodum nihil detrahatur, sed adminiculetur plurimum vero Dei cultui, quid attinet hoc in loco docere? ostendunt id ex Catholicis scriptoribus multi, & nos etiā in iis libris, quibus inscritam & vanitatē Herbrandi, & aliorum sectariorum in hoc argumento redarguimus. Videamus igitur, quibus exemplis spiritus Antichristi mendacium illud deinde confirmet, nēpe: quia Ecclesiæ Doctores multitudini Deorum erant assueti, idcirco dogma Trinitatis recepisse.

Ecquis intelligens vir non animaduertat, quo artificio, tum Romani, quia pristini memores imperij, maiestatis, ac gloriae essent, tota posse ea Christi doctrinam, Christianamq; religionem in pompas, & vnius hominis imperium penè diuinum cōmutarint? tum Greci, Scholasticiq; Theologi, quoniam acutissimi disputationes essent, totas ferme sacras literas in disputationes con-

A uerterint: tū Germani, quia libertatis plus aquo amantes essent, omnem suam religionem in solam fidem omnium bonorum seruitute operū solutam & liberam transfuderint? Quis igitur prudens homo non intelligat, plerosque Christianæ religionis Antifides, non tam ex divisionis literis religionem & doctrinam suam haussisse, quam ad ipsas sacras literas innatam sibi superstitionem afferentes, attentè cogitasse quemadmodum eam, verbo Dei vestitam, ceu ipsius Christi religionem propagarent?

Obscro, quid est delirare, si hoc non est? Primum, quomodo C^o Romani pristini memores imperij, totam Christianam religionem in vnius hominis imperium commutarunt? Romani ne primi summum Ecclesiæ Pastorem (hunc enim spiritus Antichristi intelligit) creauerunt? Quinam Romani? Nónne Petrus summus iam Pastor Ecclesiæ ab ipso Christo constitutus, ad Romanos venit? Et D cuius pristini imperij memores? Illiusne, quod usurpabatur, quando Romana Respublica florebat? At illa non fuit vnius hominis, sed vnius Senatus? Cuiusnam ergo? Quod obtinuit à temporibus Cesarum. At neque Cesar vllus, neque Romanus populus subiectus Cesar, summum Ecclesiæ Pastorem

rem constituit, vt in nostra Ana-
lysi fidei & ab aliis plurimis Ca-
tholicis scriptoribus euidenter
ostensum est, & plurimum differt
Romani imperij ratio secularis, à
principatu Petri, qui totus perti-
net ad bonum Christianæ Reipu-
blicæ spirituale. Nam quod Pon-
tifex summus opibus etiam tem-
poralibus ad tuendam ab homi-
num contemptione & improbi-
tate dignitatē suam vtitur; id non
pompæ, sed necessitati cuidam
adscribi debet, posteaquam id re-
quirit hominum protervia atque
deprauatum ingenium. Quod i-
psum dignitatis Ecclesiasticæ siue
ornamentū, siue præsidium adeo
non abhorret à veræ Ecclesiæ ra-
tione, vt etiam Deus per Isa. c. 60.
61. & 66. prænunciauerit huius-
modi copia & amplitudine præ-
latos Ecclesiæ noui Testamenti
fuisse futuros insignes, ac ex ea re
quoque illos dignisci voluerit.

Deinde quale illud est, quod
inquit spiritus Antichristi, Theo-
logos Scholasticos totas sacras li-
teras in disputationes conuertisse?
An vero illas de suo gradu de-
iiciunt, nec earum amplius auto-
ritatem retinent? Perinde enim
sonat quod Antichristus ait, con-
uertisse Theologos sacras literas
in disputationes, quasi veram do-
ctrinam literarum sacrarū pro in-
certis disputationibus commuta-
rint. At enim, quæ in sacris literis

A continentur, in questione, & quasi
formam quandam controversiæ
reuocare solent. Quorsum id ve-
rò, nisi vt quæ in Scripturis ob-
scuriora sunt, argumentorum ex-
plicatione illustrent, & disputa-
tione ipsa magis confirment?

B Illud forte negandum non est,
quod addit, Germanos eos, qui
reiecta necessitate operum solam
fidem satis esse volunt, ideo hoc
dogma arripuisse, quoniam plus
nimio libertatis amantes essent.
Nam cum ea doctrina vanissima
sit, nec fundamento solido veri-
tatis per se niti possit; credibile
est, ideo solùm quia cum liberta-
te carnis congrueret, aliquibus
esse factam probabilem.

C Intolerabile autem est, quod
ad extreum ait, Christianæ reli-
gionis antistites, qui dogma Tri-
nitatis tradiderunt, non ex diui-
nis literis religionem haussisse, sed
innatam superstitionem diuinis
literis studiosè ornasse, vt eam
Christianò nomine conuestitam
facilius propagarent. Quid hoc
aliud est dicere, quā omnes Chri-

D stianæ religionis verissimos anti-
stites (omnes enim tales, dogma-
tis de Trinitate assertores fuerūt,
vt libro primo demonstratum est:
ita vt ne vñus quidem verus Chri-
stianus, qui illud oppugnarit, in-
dicari possit) Christianos nō fuis-
se, & religionem Christianam non
veram religionem esse, sed super-

Cc 3   sticio-

763 Cap. IV. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. IV. 764
stitutionem Christiano nomine pal- A tres plures in Scripturę locis sen-
tiatam? Etenim qui ex sacris lite- sus distinxerunt, vt quoquo mo-
ris Christianam religionem non do falsum dogma Trinitatis, va-
haurit, sed illis superstitionē suam rietate illa sensuum quasi caligine
pugnantem cum vera fide diuini- quadam hominum oculis offusa,
tatis palliat, Christianus non est. viderentur ex Scriptura confir-
Hoc igitur si Christianæ religio- mare:
nis antistites fecerunt, antistites Cūm quatuor, inquit, offerren-
Christianæ religionis, Christiani tur cuiuslibet ferè sacra sententia
non fuerunt. Rursus: Quæ religio sensus, & dī ἐπ̄θη, seu literalis, &
per Christianæ religionis antisti- mysticus seu spiritualis, & tropolo-
ties summo consensu propagata est, gicus seu moralis, & deniq; anago-
Christianæ religio est. Vnde enim gicus: cūmq; plures etiam ostende-
Christianam religionem accepi- rentur eiusdem sensus species: non
mus, nisi ab his, qui Christianæ re- potuerunt spe sua frustrari versuti
ligionis antistites fuerunt? Si religio & callidi homines. Etenim si secun-
igitur per eos antistites pro- dum unum sensum, vel unius sen-
pagata, supersticio tantum est no- sus speciem res minimè succeſſit, ar-
mine Christiano vestita; nihil ali- ripuerunt statim vel alium sensum,
ud, quām supersticio est religio vel aliam eiusdem sensus siue lite-
Christianæ. En, quid in hoc pesti- ralis, siue spiritualis, siue moralis
lēti libello agat spiritus Antichri- speciem, aptam ad cerebris sui idola
sti: nempe vt euerso Christianæ in aliorum animis fabricanda.
religionis fundamento, quod est fides SS. Trinitatis (vt D. Athan.
ad Serapionem grauiſſimis verbis inquit) Christianā religionem in
vniuersum de medio tollat, qui erit etiam in extremo tempore co- D Nullum vñquā in aliquo quan-
natus impius Antichristianus. tumuis immanissimo cerebro vanius idolū, vel dicam potius men-
daciū, fabricatum est, quām hoc,
quod hic fabricauit spiritus An-
tichristi. Nam cūm innumera pe-
nè Scripturæ testimonia pro fide
sanctissimæ Trinitatis Orthodoxi
Patres afferant, quæ ferè nos omnia suprà libro primo adduximus, nullum eorum nisi in literali
ac maximè proprio sensu usurpat cūm in disputatione aduersus Dei
per-

CAP V T I V.
Respondeatur ad tertium & quartum
& quintum præiudicium contra
fidem SS. Trinitatis.

ER T I V M Disputatoris
præiudicium est, quod
Orthodoxi Ecclesiæ Pa-

765 Cap. IV. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. IV. 766
perduelles hæreticos eam veritatem confirmant. Obscurio enim, quæ verborum translatio est, in illo Ioannis testimonio de Christi diuinitate? *Vt simus in vero Filio eius, hic est verus Deus & vita eterna.* Itē in illo Apostoli: *Qui est Deus super omnia benedictus in secula.* Lecto consulat locos Scripturæ quos libro primo fusè exposuimus, & vbi animaduerterit omnino nullum nisi in sensu literali à sanctis Patribus in hac disputatione vrgeri, mirabitur spiritum Antichristi, quod ipse sibi tam impudenter mendacia de assertoribus sanctissime Trinitatis finxerit, vt aliquid quod oratione apud imperitos exagaret, habere videatur.

QVAR TV M Antichristi præiudicium est, quod affirmare soleamus mysterium sanctissimæ Trinitatis non posse cerni humanilu mine ingenij. Vt, si hoc hominibus persuasum sit, nemo illius errorem animaduertere conetur.

Nec difficile, inquit, eis fuit hac ipsa trabali clavo possea figere, quæ humana rationis naturale lumen diuinis in rebus effulgens planè extinxissent, freti illis Apostoli verbis: *Animalis homo non percipit, qua sunt spiritus Dei: stultitia est illi, nec potest intelligere, quia spiritualiter diuidicantur. Vocari autem animaliem qui natura lumine*

A nisitit. Illum nihil in spiritualibus mysteriis comprehendere, sed pro stultitia ducere, quæcunque per revelationem spiritus nobis patefiunt.

B Non extinguunt Orthodoxi in rebus diuinis naturale lumen ingenij, sed illustrant, cum doceant, doctrinam fidei, quæ illius aciem fugit, eo nobis minimè metiendam. Hoc enim ipsum est quod potest cernere id lumen in rebus eiusmodi diuinis, minimè videlicet illa se, quantum satis sit, cernere hac in vita posse. Quod an nō est verissimum? Quarum enim rerum est fides quam de Deo concipimus? Nempe sperandarum, vt C inquit Apostolus ad Hebr. II. Et quæ sunt illa quæ nos in altera vita consequuturos speramus? Quæ Deus preparavit diligenter. Quæ tandem ista? Respondeat idem Apostolus I. Cor. 3. Nimirum quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt; hoc est, Deus ipse trinus & unus, qui est D merces nostra, quem videmus nunc per speculum in enigmate, sunc autem facie ad faciem.

Quamobrem igitur perperam fieri censet Disputator, quod de his, quæ mens humana minimè capit, nolimus humanam rationem iudicare? Præclarè enim ac verissimè D. Basilius 2. lib. aduersus Eunomium: *Si omnia, inquit,*

com-

767 Cap. IV. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. IV. 768
comprehensione metiri voluerimus, et tiam quod mente capi non potest; peribit fidei, peribit spei merces. Quomodo enim fuerimus amplius beatitudinibus digni, que in fide rerum innisibilium, reposita sunt, si solis his, que rationi evidentia sunt, fidem habemus? Vnde vanefacta sunt Gentes, & inspiens cor eorum tenebris obductum est? Nonne ideo, quoniam rationem sequentes, predicationis spiritus fidem non habuerunt? Quos vero Isaías velut perditos deplorat capite 5. Us sapiensbus in seipso, & coram se ipsis scientibus; Nonne talis? Ac rursus libro primo aduersus eundem Eunomiū: Nonne, inquit, magnus ille David, cui occulta & abscondita sapientia sua Deum manifestauit, palam confiteratur, inaccessibilem esse Dei cognitionem, dicens; Mirabilis facta est scientia tua ex me, conformatata est, & non potero ad eam? Isaías autem in speculatione maiestatis Dei constitutus, quid de diuina essentia nobis declarauit? Quis sanè in prophetia de Christo testatur, dicens: Generationem eius quis enarrabit? Mitto quæ in eandem sententiam D. Athanasius in epist. ad Serapionem, & D. Gregorius Nazianzenus o- ratione 2. de Theologia, & passim alij Patres præclarè dicunt. At inquit præterea spiritus Antichristi:

Hac ratione caco humani ingenij iudicio facillimum fuit quemlibet fidei articulum condere: & nimium credulis hominibus tan-

A quam cæcis album esse nigrum, & nigrum esse album persuadere: & tanquam stultis unum esse tristia, & tristia esse unum probare.

Primum, qualis est illa consequentia: Humani ingenij iudicio mysteria fidei metienda non sunt: igitur facillimum est quemlibet

B condere fidei articulum? Quid? Nihil ne amplius ad fidei articulum requiritur, quam ut ne de illo iudicium ab humana ratione fieri possit? Quis nescit articulos fidei diuina reuelatione, quæ vel Scripturæ sacræ sententia, vel explorata Apostolorum traditione testata sit, nisi oportere? Hanc certè reuelationem nunquam sine fir- mo fundamento & testificatione,

C qualis configi nullo modo pos- sit, Ecclesia Catholica prætendit. Quod si contrà, humana ratione articuli fidei estimandi atq; constiuenti essent, tum verò nihil facilius esset, quam quemlibet fidei articulum condere vel abolere. Quid enim est, quod non veri vel falsi speciem habere, humanæ rationi facillimè videri possit?

Sed persuasum est, inquit, ho- minibus, tanquam cæcis, album esse nigrum, tanquam stultis (qui videlicet numerare nesciunt) tria esse unum. Vult autem hoc modo dicendi persuadere imperitis spi- ritus Antichristi, Ecclesiam ali- quid docere, cuius contrarium cui-

evidenter sit verum. Ut, si quod A nem esse vnum quoddam; nempe evidenter & certò vides esse album, dicerem esse nigrum. Item docere in pposito quod tria, qua ratione tria sunt, sint vnum, & vnum, qua ratione vnu est, sit tria, sicut stulti dicere solent, ratione numeri non intellecta.

Mendacium autem est, talia vnam ab Ecclesia doceri. Nam quod evidenter tale est, id verissimè est tale. Fides autem Ecclesiae, cùm nihil falsum doceat, nihil docet vero contrarium; siquidem nihil contrarium vero, nisi fallsum est. Quanquam si id mihi Ecclesia nigrum esse affirmaret, quod mihi videretur album; euidem Ecclesiae potius, quam meo sensui crederem: non quia Ecclesia docere possit aut doceat aliquid contra evidenter ac veram cognitionem, sed quia reputare tunc me oporteret, me nequaquam albū verè ac evidenter videre. Quis enim nescit, quam facile naturalis cognoscendi facultas deludi possit?

Sic etiam cùm fides Ecclesie docet tres personas diuinas esse vnu quiddam; minimè docet, tria, qua ratione sunt tria, vnum esse, vide licet secundum rationem personarum; doceret enim hoc modo tria non esse tria, quæ manifesta contradictione est: Sed docet, ea quæ secundum vnam rationem sunt tria, secundum quandam aliam ratio-

B tres personas, quarum rationes sunt respectiæ & incommunicabiles, esse vnam essentiam & vnum Deum, cuius est ratio absoluta & communicabilis tribus personis, quatenus est talis. Quod dogma supra rationem est quidem, eo quod rationes illæ trium personarum & illa ratio vnius essentiæ, in eadem infinita re siue realitate insunt, quod eadem perinde secundum aliam & aliam rationem est realiter vna & trina, cuius mysterij nihil est planè simile in tota vniuersitate rerum finitarum & creatarum: Sed tamè non est hoc contra rationem. Vnum enim & tria, secundum aliam & aliam rationem, non opponuntur contradictoriè, sed tantummodo quasi disparatè, ut sic dicā, atq; ita bene possunt coniungi in vna & eadē re, præsertim infinita, sine contradictione. Quamuis igitur quædam supra rationem fides doceat, tamen nihil tradit contra rationem. Illud autem nihil planè nos ferit, quod deinde subiungit

C D spiritus Antichristi:

Nimiam credulitatem, quasi ducem, magistrumque habentem diuinam auctoritatem, omnis erroris & stultitiae ianuam effe, non ab Apostolo, sed ab idololatri apertam, à Christo verò diligenter clausam, cù ex parabolis rebusque naturalibus indicari vellet de rebus spiritualibus:

Dd

bis: atque satis ita superē significat, religionis nostra mysteria non esse contra rationem: quomodo enim in ea assurgi posset ministerio rationis? sed tam consentanea rationi, quam parua veritas magna, & exiguum lumen maximo est simile.

Primum inquit, nimiam credulitatem, erroris matrē esse. Quāmnam, obsecro, credulitatē nimiam appellat? Si assensionem eius, qui ex quadam leuitate (quod Scriptura reprehendit) citō & absque idoneis testimoniis credit, concedimus. Sin verò nimiam credulitatem vocat fidem de SS. Trinitate ac de mysteriis aliis Christianæ religionis, quæ cùm testimoniis diuinis, quæ (vt inquit David) *credibilia facta sunt nimis*, probata sit, constans est ac vehemens & firma; quis nisi Antichristus huiusmodi nimiam credulitatē, quæ nunquam satis magna esse potest, matrē errorum esse dixerit? Et enim si fides à Deo contestata errorum mater est, ipse Deus erit errorum atq; mendacij pater, quod Diaboli proprium encomium est.

Deinde ait, Christum ex parabolis rebusq; naturalibus de spiritualibus rebus iudicari voluisse. Falsum est. Illustrauit quidē Christus nonnulla mysteria fidei, similitudine quadam earum rerum, quas homines naturaliter norūt: Sed nunquam ex eiusmodi rebus

naturalibus aut parabolis argumentum duxit, quo assensionem & iudiciū ipsum nostræ fidei consistere ac niti vellet.

Adde, quod assertionum fidei maximum ac latissimū discrimen est. Quædam eiusmodi sunt, vt postquā diuina reuelatione ostenditur, possint ratione concipi, vt

B quod Christus in figura aspectabili iudicaturus viuos & mortuos venturus sit; quod separabuntur in illo iudicio mali de medio iustorum; quod in utrosque sententia proferetur, & quæ sunt huius generis. Hæc commodius similitudine parabolarum & exemplorum illustrari possunt. Aliæ assertiones fidei sunt, quæ postea etiā, quām à diuina reuelatione indicantur, non nisi confusè admundum atque imperfectè & tenuiter mente concipi possunt. Ut mysterium in primis SS. Trinitatis, item incarnationis, & aliorum eiusmodi. Ac de his quoniam sublimiora sunt, ne existant quidem vllæ declaraciones per exempla & parabolæ in Scripturis.

Quod ad extremum concludit, mysteria religionis nostræ non esse contra rationem, sed tam illi consentanea, quam paruæ luci, magnam, ipsi etiam fatemur. Sed nimirum ideo exiguum nostræ rationis lumen cum magno fidei lumine consentit, quia illud ipsum suam ipsius paruitatem nobis

773 Cap. IV. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. IV. 774
bis ostendit, ac nos docet posse ea A ba. Mendacium est, Ecclesiam vñ-
esse verissima quæ fides tradit, li-
cet luce naturalis rationis mini-
mè conspiciantur, vt planum fe-
cimus initio in prolegomenis.

QVINtvñ præiudicium, ex
quo spiritus Antichristi falsum es-
se dogma Trinitatis vult colligi,
est, quod ad illius defensionem
homines, non solum metu pœ-
næ, sed diuinorum honorum spe
sunt incitati: quasi hanc ob causam
illud asseruerint; non autem
quia ipsum per se sit verum. Huc
enim pertinet, quod præterea sic
inquit:

*Neque solum pœna metu oppri-
mendum censuerunt maximum
quodq; ingenium, sed diuinorum
etiam spē honorum deprauandum,
& ad staliſſimam idolatriam al-
laciendum putauerunt; latiſſima
patefacta via, qua quis in minorum
numerum Deorum perueheretur, si
pro maiorum multitudine Deorum
ſtrenue propugnasset, uti Hierony-
mus, Ambrosius, Augustinus,
Thomas Aquinas: Sin autem nul-
lam vel frigidā illorum propugna-
tionem ſucepiffet, tum verò igno-
miniam aut nullum falso diuinū
exspectare honorem cogeretur, vt
Origenes, Lactantius, Scotus.*

Totidē fermè sunt in hac Anti-
christi oratione proiecta sine vlo
fundamento mendacia, quot ver-

A ba. Mendacium est, Ecclesiam vñ-
quam vel pœnæ metu, vel spe præ-
miorum vllijs ingenium vel ma-
gnum vel paruum deprauasse &
allexisse ad idolatriam. Menda-
cium est, quod vllijs ppugnatori-
bus SS. Trinitatis Ecclesia vñquā,
aut pollicita fit, aut contulerit di-
uinos honores. Solā enim SS. Tri-
nitatē, hoc est, Deum, & præterea
creaturam nullam, diuinis hono-
ribus Ecclesia Christi afficit. Men-
daciū est, quod in numerum ali
quem Deorū minorum assertores
SS. Trinitatis cooptari ab Eccle-
sia sint soliti: nullum enim habet
illa minorem Deum, sed vnum fo-
lum maximum & altissimū. Men-
daciū etiam est, quod latiſſima
C pateat via strenuis propugnatori-
bus SS. Trinitatis, vt eo nomine in
Sanctorū (hos enim vult spiritus
Antichristi putari Deos) ordinem
redigātur. Immò ne angustissima
quidem, vel potius nulla omnino
talís via ad eum gradum dignita-
tis eo nomine perueniendi in Ec-
clesia patet. Quis enim vñquā
D ab Ecclesia in numerū Sanctorum
propterea relatus est, quia bene
pro mysterio SS. Trinitatis scri-
pferit aut disputauerit? Certè alia
ad eam rem sanctitatis indicia re-
quiruntur præter doctrinam; que
quidem si vel exigeretur, vel suffi-
ceret, vt certum sanctitatis testi-
moniū ab Ecclesia perhiberetur,
multi declarati Sancti non essent,

Dd 2 qui

qui sunt, & multi qui non sunt, A aliis Theologiæ strenuè disputauerit. Maneat igitur, neq; illos in

Ecclesia sanctos illico renunciari, qui pro SS. Trinitate certant, neque illos qui nō certant ideo ferre ignominia. Quanquam vt id maximè fieret, nihil profectò minus inde sequeretur, quā dogma Trinitatis confictum esse. Cur enim Itaq; & illud etiam non minus apertum mendacium est, quod spiritus Antichristi dicit, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, & Thomam Aquinatē, ideo in numerum diuorum esse relatos, quia pro sanctissima Trinitate strenuè pugnauerint. Non ea propriè causa fuit, sed quia multis etiam aliis modis præstantissimam caritatem prodiderunt, qua erga eam ipsam sanctissimam Trinitatem flagrarunt. Deniq; mendacium itidē est, quod ait, eos qui pro sanctissima Trinitate vel non propugnarint, vel segnius propugnarint, aut ferre ignominiam cogi, aut nullum saltem exspectare honorem, qualis sanctis deferatur. Quid enim, obsecro, pro SS. Trinitate scriptum reliquit Antonius, Benedictus, Dominicus, Frāciscus, & alij sancti innumeri? qui nihilominus in Ecclesia, tanquam insignes Dei amici honorantur? Nunquid plus Origenes? (nam & huius suprà li. i. testimonia adduximus pro fide SS. Trinitatis, vt facit etiā D. Athanasius) Non plura longè Scotus, sicut & omnes etiam alij illi Theologi Scholastici, qui ab Ecclesia sancti pronunciati non sunt? Miror autem, quid venerit in mentem Antichristo de Scoto, quasi non is etiam pro fide SS. Trinitatis, sicut pro partibus

B non & ignominia atq; pœna metu, & præmiorum spe homines ad veri defensionē incitari possint? An nō id Christus facit? Qui enim, inquit, me erubuerit coram hominibus, erubescam illum, & qui me confessi fuerit, confitebor & ego cum coram Patre meo. Sed ad alia progrediamur.

C

CAPVT V.

Confutatur primum indicium, ex quo in secunda libelli parte Disputator colligi voluit falsam esse fidem sanctissima Trinitatis.

D

 N T E R signa, quę spiritus Antichristi finxit, vt dogma Trinitatis fictum esse suadeat, primo ponit loco æternitatis latebras: In quas, inquit, se consciunt Trinitarj veritatis fulgorē splendoremq; nō ferentes: & in quibus tanquam tuti, clausi, septi, muniti contra plurima rationum mortalia latitare solent. Hi etenim cùm in uno solo & & vno & vno sacerdotio vero

Deo

Deo non acquiescentes, λόγον etiam verum vellent Deum facere; sentient autem, hanc omnes habere homines Dei notionem naturaliter mentibus insitam & impressam, Deum esse ens primum, perfectum, immutabile, à nullo pendens, nullius indigens, per se sufficiens: Deum verò genitum non posse esse ens primum & immutabile, non à nullo pendens, non nullius indigens; sed esse ens secundum & mutabile, pendens à generante, indigens parentis; ut huiusmodi vim & robur ratiōnis declinarent, constituerunt in aeternitatem Dei, tanquam in dumeta correpare, altaq; inde voce clamare λόγον generatum fuisse ab aeterno: in aeternitate autem non esse prius & posterius, non esse qui ab alio pendeat, qui alterius indigeat.

Repit potius intra erroris sui quasi dumeta, neque assequitur Disputator, aut certè non explicat verè, Orthodoxorum sententiam. Dei siquidem Verbum, seu D Deū genitum, esse ens primū, perfectum, immutabile, nullius indigens, à nullo pendens; id est, habere veri Dei notiones, non ex ea re propriè declarant Orthodoxi, quoniam in aeternitate sit genitus, sed quoniam in essentia sua quidem est vnum & idem cū Deo

A generante. Vnde fit, vt illæ eadem veri Dei notiones, quæ Deo generanti conueniunt, conueniant etiam essentialiter Deo genito, vt supra libro primo exposuimus. Quanquam neque hoc ipsum constare posset, si ex tempore, & non ex aeterno, Deus genitus à Deo generante oriretur. Sed aliud est, Deo genito non posse illa competere, si ex tempore progenitus es- set: Aliud, ideo propriè ea illi cōpetere, quia ex aeterno progenitus est. Primum verum est; quia tunc Deus genitus, cùm esset temporalis, non esse posset essentialiter idem cum Deo generante, qui est aeternus. Secundum autem & per se falsum est, & falsò à Disputatore Orthodoxis tribuitur. Si enim creatura quępiam producta esset ex aeterno, non ideo esset ens primum, perfectum, immutabile, à nullo pendens, nullius indigens. Et tamen esset producta in aeternitate, in qua nihil secundum durationem est prius aut posterior.

Sed Deus genitus, inquit, necessariò est ens secundum, mutabile, pendens à generante, indigens parentis. Hoc, adhibita distinctione, facillimè expeditur. Nam ens secundum, pendens à generante, indigens parentis (de mutabili postea dicam) duobus modis dici potest. Vno modo pri; nempe vt sit ab alio priori, tanquam à causa differente in ef-

sentia, à qua proinde pendeat, & A qua indigeat ut imperfectū quidam. Hoc modo Deus genitus, id est, Filius Dei, non est, neque dici debet ens secundum, nec pendens à generāte, nec indigens parentis. Quin immò per negationem horum, propriè est ens primū, à nullo pendens, nullius indigens: hoc ipso quod essentialiter est vnum quiddam cum Patre, sicut antè dictum est. Altero modo impropriè: ita scilicet ut secundum rationem personæ sit per originem ab alio, à quo (si ita impropriè loquilibeat) originaliter pendeat, & quo proinde originaliter indigeat, salua tamen unitate atque identitate essentiæ cum eodem. Hoc modo non repugnamus quò minus Dei Filius originis quidem ratione & respectu ens secundum, & à Patre pendens, & Patris indigens dicatur. Nihil enim hoc aliud est, quam Filij personam esse à Patre, tāquam à sui originis principio. Si enim Pater origine primus est, consequens est, ut secundus origine sit Filius, sicut & tertius etiam origine est Spiritus sanctus. Quod & Tertullianus libro aduersus Præream, & D. Basilius libro 3. aduersus Eunomiū initiò, disertis verbis concedunt. Sed quia hic ipse Filius, origine secundus à Patre, est simul natura vnum & idem quod Pater, sit ut sit illud ipsum

A primum ens quod est Pater. Ad rationem enim huius entis primi, quoniam infinitè perfectum est, pertinet, vt in eo absque diuersitate essentiæ sit & Verbum (hoc est, Filius) & Spiritus sanctus procedens, atque adeò, vt in eo sit quiddam secundum & tertium origine. Non enim ens illud primum, quod est Deus Pater, est sine Verbo suo & sine suo Spiritu, vt præclarè ad hoc propositum inquit diuus Athanasius sermone 2. & 4. contra Arianos.

B Quod si querat iam aliquis, qui fieri hoc ipsum possit, ut Filius, qui à Patre genitus est, & Pater, qui Filium genuit, sint vnu quoddam in essentia, & cātenus pri-

C mum ens vterque, differant tamen in personis; respondebimus, rem quidem ita esse, certissimè nos ex Scriptura divina scire, modum autem quo ita sit, nec à nobis intelligi, & multò minus ex his, quæ intelligimus, conuelli posse, vt manifestè ostendimus suprà in prolegomenis, & libro etiā primo, cap. 27. 28. & 30.

D Illud autem nullo sensu concendum est, quod Disputator adiungit, Deum genitum necessariò etiam esse ens mutabile. Etenim mutatio de non esse ad esse non est de ratione omnis omnino productionis seu generationis, sed eius, quæ & creaturæ est & ex tempore, ut suprà libro primo, capi-

capite vigesimo secundo, & libro secundo, cap. 17. planum fecimus: Notionem verò generationis creaturarum ad unigeniti generationem vel le transferre, pernervissimum est, vt grauiter monet D. Basilius libro secundo contra Eunomium. Generatim autem de ratione eius, qui ab alio producitur aut gignitur, iuxta communissimam & necessaria-

vocabuli in omnipotenciam notionem, tantummodo est, vt id non nisi ex vi eius, à quo est, existat. Quod à quæ constare potest, siue res quæ producitur non fuerit aliquando, atque ita transeat à non esse ad esse, siue semper extiterit ex vi cuiusdam alterius, à quo procedat. Verissimè enim Dionysius Alexandrinus apud diuum Athanasium in epistola de sententia eiusdem Dionysij: Si, inquit, Sol aeternus esset, inde sinenter & dies ab eo esset; Nunc autem non est: Incipiente igitur Sole, incipit & dies. Deus autem aeterna lux est, neque incipiens unquam, nec desinens. Ergo aeternus etiam illi coheret splendor, id est, Filius. Et libro contra Felicianum Arianum, capite tertio D. Augustinus: Si paternitas, inquit, non cœpit Patris, initium non inuenitur & prolis. Utrumque coeternum predico. Et D. Basilius lib. 2. contra Eunomium similiter argumentantem; Filium non esse genitum, si non est mutatus de non esse ad esse, sed semper erat; Respondeamus, inquit,

A quod quia genitus est, erat: non habens ingenitum esse, sed existens semper, & coexistens Patri, ex quo etiam causam (id est, originem) haber. Sed præterea videamus, quomodo ex ipsa ratione aeternitatis conetur probare Disputator, non potuisse verum Deum Filium à Deo Patre generari immutabiliter & ex aeterno:

B Vera, inquit, aeternitas, cùm aetere & post sit interminabilis, necesse est eius fundamentum, & quasi radicem esse perfectam absolutamque immutabilitatem: quod enim aliiquid est immutabile, præterea nec potest incipere, nec desinere esse: quidquid enim incipit esse, mutatur de non esse ad esse: quidquid item definit esse, id mutatur ex esse ad non esse. At qui Deus genitus necessariò cœpit esse, & nequaquam aeternus atque immutabilis dici potest: Deus item qui genuit, necessariò desit eundem Filium generare, mutatusq; est à generando ad non generandum: Neuter igitur verus & aeternus esse potest Deus.

C D Petit principiū Disputator, hoc est, nihil probat, sed tantummodo sumit quedam falsa & improbabilia. Ut enim concedamus, fundamentum & quasi radicem aeternitatis esse perfectam immutabilitatem in eo quidem, in quo aeternitas

783 Cap. V. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. V. 784
nitas ipsa essentialiter est, nempe in ipso Deo (nam extrinsecè quidem posset aliquid aeternitatis totius duratione mensurari, quamuis idem suapte alioqui natura esset mutabile) falsum tamen est, Deum genitum hoc ipso quod generitus est, incepisse esse, neque esse immutabilem. Nam (quod hic Disputator planè ignorauit) non est de ratione omnis generationis, vt sit eius productio quod incipiat existere, sed de ratione dum taxat generationis temporalis, qualis est ordinariè rerum naturalium, vt libro primo cap. 22. & libro secundo, ca. 17. conuicimus. Communis autem & verissima notio generationis satis superque consistit, si quid à principio vivente, in similitudine naturæ ita procedat, vt non nisi ex vi eius principijs, à quo procedit, exīfat. Quod perinde constare potest, siue ex aeterno, siue ex tempore ad fiat, vt saepe explicuimus.

Item falsum est id, quod inquit, Deum generantem aliquando generare desisse, & proinde à generante in non generantem esse mutantum. Deus enim Pater, quia suapte perfectione immutabili atque aeterna Filium generat, sempiternè generat, & Filius perpetuò & perenniter gignitur à Patre, vt in expositione fidei D. Athanasius loquitur. Ac in eandem sententiam in epistola 174. ad Paschen-

A tiū D. Augustinus: Semper, inquit, gignit Pater, & semper nascitur Filius. Nec tamen hinc sequitur, imperfectam & quasi inchoatā esse semper, ac nunquam absolutam Filij generationem. Ut neque sequitur, visionem, si quæ aliquanto tempore durat, tamdiu esse inchoatam & imperfectam, quamdiu B continenter durat. Est enim tota simul perfecta, etiam tunc, cum durat. Ita in nostro proposito; licet generatio Filij sempiterna sit, atque adeò semper duret, tam tota simul, atque adeò perfecta & absoluta existit durabiliter in omni aeternitate, vt suprà etiam libro i. cap. 22. explicauiimus.

C Disputator autem ideo fortasse deceptus est, quia in rebus creatis tunc aliquid generari dicitur, cum de nouo incipit esse ex vi sui generantis. Post primum autem temporis punctum, quo esse incepit, non amplius dicitur generari. Cuius ratio est, quia generatio in rebus creatis cum quadam rei nouitate coniuncta est. In generatione autem aeterna Filij Dei, D quia nulla inquam exstitit nouitas, semper suppetit eadem ratio, cur & Filius Dei generari, & eundem Pater generare dicatur; nempe hoc ipso, quod Filius est per originem à Patre ex aeterno in eternum. Ita fit, vt semper Filius generetur à Patre, & Pater semper eum generet: sine villa tamen hu- ius

ius generationis imperfectione, vt antea explanaui. At instat rursum Disputator:

Si enim quod infinitum est, ubique est: & quod ubique est, immobile est, quia infinitum omnem occupans locum, nihil relinquit spatii, in quod possit moueri: et si mouetur, infinitum non est: non enim omnem implet locum, si non omnicaret motu ad locum: ergo similitatione quod eternum est, semper est: & quod semper est, in generabile est: quoniam aeternitas omne praripit tempus, omnemque pracerpit durationem, in qua quipiam generari posse: et si generatur, aeternum non est: non nam omnem preoccupat omni festinatione durationem, si non omnem tollit. 4. generationem, in qua generans suapte naturam prius est generato.

Quinques his paucis verbis principium petit Disputator, hoc est, sumit tanquam concessum. aut probatum, quod cum probare debet, nullo modo probare potest. Videlicet in aeternitate non posse esse generationem. Lector attendat ad numeros, quos in oratione Disputatoris, ut distingueret eas, quinque petitiones principij, breuitatis caussa, apposui. Ante uertit quidem aeternitas, quoniam semper durauit, oem generationem temporalem, hoc est, eius rei quae in-

A ceperit aliquando esse, sed non omnem generationem absolutem. De ratione enim generationis secundum communissimam vocabuli notionem non est, ut quod dignitur de novo incipiat esse, sed ut accipiat esse suum a generante in similitudine eiusdem naturae. Quod fit, ut si generans sit natura aeterna?

B nus, eum etiam, qui propriè ab eo dignitur, aeternū item natura esse oporteat. Verissime enim serm. 3. contra Arianos, circa medium D. Athanasius: *Qualis, inquit, est generans, tale quoque esse id, quod est genus, necessarium est: & qualis est Verbi Pater, tale etiam fuerit Verbū eius: Homo igitur in tempore genitus, in tempore quoque & ipso prolem gignit. Deus*

C autem non est ut homo, sic enim loquitur Scriptura, sed ens est, & semper est, ideoque & Verbum eius, & en est, & semper est cum Patre, ut splendor sine inbar lucis cum Sole. Nec minus ele- ganter D. August. in altercat. cum Pascentio Ariano, epist. 178. Si ho- mo, inquit, generat quod est, Deus non potuit generare quod est? Itē D. Ambrosius lib. 1. de fide, cap. 4. *Filius similis Patri sempiterno, ubique sempi- ternus est. Sed audiamus quomodo rursus petat principium Disputator:*

Quid? an aeternitas ipsius rei peruertere naturam ita potest, ut Pater aeternus non fuerit Pater, & Filius aeternus non fuerit Filius? Scul- tum quidem fuerit hoc affirmare: Ecce ergo

787. Cap.V. Lib.V. Contra quoddam scriptum impium. Cap.V. 788
ergo neque efficere potest aternitas, vt aeterna generatio non fuerit generatio, id est, productio de non esse ad esse: utque non esse λόγος aliquo modo non præcesserit ipsum esse.

Errat Disputator, & nimis angustè circumscribit generationis rationem, cum eam in proposito definit esse mutationē de non esse ad esse. Hæc enim notio non conuenit, nisi generationi rei temporalis, cuiusmodi est humana generatio. Diuina autem generatio non sicut humana est; nam neque Deus est sicut homo, vt pas-sim admonent sancti Patres. Deinde si (vt inquit Disputator) æternitas non tollit, quo minus Pater æternus fuerit Pater; & veri Patris est, vt similem sibi in natura generet; certè nec obſtiterit æternitas, quo minus Pater natura æternus Filium natura item æternum genuerit. Petit autem principium, cum ait, necesse fuisse, vt non esse Verbi præcesserit eiusdem esse. Illud, quod subiungit, videamus, num aliquid ad probatiō-nem valeat.

Omne quod generatur, habet fontem, originem, principium, causam sui esse: quod esse si est æternum, eius quasi mensura est aeternitas ab ipso non distincta, nisi ratio-ne, vt & cetera Dei attributa:

A non potuit igitur ESSERE λόγος oritur ex Patre, quin similex eodem ipsius promanaret aeternitas: sed aeternitas producta, non est aeternitas magis, quam infinitum est, quod habet finem: quoniam esse aeternitatis est ipsam et duratio eterna; qua si causa habet efficientem, quid aliud dici potest, quam aeternum non esse aeternum?

B Duplex ut minimum in hac argumentatione vitium est. Primum, quod si æternitas ab esse Verbi generati non distinguitur, nisi ratione; putat Disputator illicet sequi, æternitatem etiam ipsam à Patre simul cum Verbo emanasse. Hoc nequaquam sequitur. Nam essentia ipsa diuina, & diuina attributa, vt sapientia, potentia, & reliqua, distinguuntur à diuino Verbo tantum ratione (sicut etiā Disputator agnoscit) neq; tamen quia Verbum diuinum à Patre per generationem emanavit, ab eodem etiam emanavit simul essentia diuina & diuina attributa. Ut enim D suprà lib. 1. cap. 30. & lib. 3. cap. 3. docuimus, distinctione illa rationis inter personam diuinam procedentem, & diuinam essentiam, ac attributa, quia in infinitate rei diuinæ fundata est, & ideo æquuat let distinctioni reali, sufficiens est, vt possit verè de persona diuina affirmari quod emanat & produ-

789 *Cap. V. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. V.* 790
ducitur, & id ipsum de essentia di- A potest infinitum esse quod habet uina, & de æternitate, & aliis at- finem. Discrimen namq; est, quod tributis diuinis negari: non mi- est de ratione infiniti, vt finē non minus, quām si actu & realiter hæc habeat: non perinde autem de ra- distinguerentur.

Alterum argumenti vitium est, quod falso putat Disputator, æternitatem productam non magis è- B teritatem esse posse, quām po- test infinitum esse id quod habet finem. Ponamus enim in ipso esse personali Verbi diuini esse quan- dam æternitatem respectiuam, & personalem ratione distinctam ab æternitate essentiali & absolu- ta, communi personis omnibus, & proinde simul cum ipsa perso- na Verbi diuini à Patre produ- C ctā. Quid caussæ tunc esset, quam obrem eiusmodi æternitas pro- ducta, æternitas non esset? Certè ratio æternitatis non est, vt non procedat ab alio, sed vt semper duret, nec momentum ullum un- quam fuerit, in quo ipsa nō extin- terit. Ostendimus autem supra li- bro primo, cap. 22. & lib. 2. cap. 17. optimè hæc duo posse consistere & intelligi, scilicet vt aliquid ex alio processerit, & tamē nunquam non fuerit ex alio procedens. Ut lux, verbi gratia, nunquam non processisset ex Sole, si Sol esset æ- ternus, quod est ad hanc rem de- clarandam exemplum sanctorum Patrum. Omnino igitur falsum est, ita æternitatem productam è- ternitatē esse non posse, sicut non

Non est etiam sine distinctione concedendū id, quod Disputator inquit: omne quod generatur ha- bere caussam sui esse. Nam si vo- cabulū, caussa, usurpetur propriè, vt videlicet caussa est id, ex quo a- liud in natura siue in essentia se- quitur, falso est, diuinam per- sonam procedentem habere ta- lem caussam. Contrarium e- nim nos docet fides, quæ, vt hu- mana ratione comprehendendi non potest, ita neque vallis argumentis humanæ rationis expugnari, vt planū fecimus in prolegomenis. Si aut̄ caussæ vocabulum paulò la- tiū accipiatur, vt significet nimi- rum idem, quod qualemq; ori- ginis principiū; non falso dicitur, persona diuina procedens habere sui caussam, id est, principiū, à qua in eadem natura procedit. Hoc n. sensu Graci Patres personam, p- ducentē caussam personæ proce- dentis esse dicere solent, quemad- modū Latini commodiū dicunt esse principium. Quod D. Grego- riū Nicenū in lib. ad Ablabium declarat his verbis: *Caussam*, in- quid, & id quod ex caussa est dicentes,

Ee 2 non

non naturam per hec nomina secamus, A sed qua est secundū aliqualiter esse, dif- ferentiam indicamus. Dicentes enim aliquid quidem causatum, aliud vero si- ne causa esse, non naturam Verbo causa separamus: sed solummodo neque Fi- lium ita se habere, quasi genitus non sit, neque Patrem per generationem es- se indicamus. Pergit Disputator:

An porro ulla de re generata verè affirmari potest, ipsam nun- quam fuisse generatam? Nemo hoc dicere audebit. Restat igitur, ut de ea verè affirmetur alterutrum horum, nimirum vel tunc genera- tam esse, vel semper generari; sed dici non potest λόγος semper ge- nerari: alioqui non haberet esse permanens, sed successuum tantum instar motus & temporis: ergo ve- rè dicitur cum tunc generatum ef- fe, siue illud tunc instantis tem- poris, siue aeternitas fuisse intelliga- tur: sed tunc cum generatus est, caput habere esse: ergo non ab ater- no fuit: non igitur fieri potest, ut a- liquid ab aeterno fuerit, & tamen genitum sit.

Ad hæc iam antè responsum est. Dicimus enim cum D. Atha- nasio in expositione fidei, Filium semper generari, quia generatur in momento aeternitatis, quod pe- renniter durat. Neque ideo sequitur, Filium non habere esse per-

A manens, sed successuum, vt tem- pus & motum. Momentum enim illud aeternitatis semper durans, in quo Filius generatur, totum simul & perfectum est, ac proinde etiam tota simul & perfecta est semper Filij generatio: sicut & visio aliqua est tota simul & perfecta, tametsi duret eadem aliquandiu, vt ex- plicandi causa supra dicebamus.

Itaque vtrumque simul in illa du- ratione aeternitatis verum est, nempe & genitum esse, & gene- rari perenniter Filium. Nam quia etiam visio rei alicuius tota simul est, simul res est visa, & videtur. Cum autē deinde Disputator sub- sumit, Filium tunc, cum genera- tus est, cœpisse habere esse; errat

B ob consuetudinem humanæ ima- ginationis. Res enim, quæ apud nos generantur, ideo cum gene- ratæ sunt, incipiunt haberet esse, quia generationis illarū est quod- dam initium, hoc est, quia in tem- pore & ex tempore generantur. At Verbi diuini generatio nun- quam incepit, sed semper existit iā inde ex aeterno, eo quod est

C in ipso momēto aeternitatis, quod semper fuit, est, & erit. Ita fit, vt nunquam Filius esse inceperit: quia nec unquam incepit esse ge- nitus; sed vt semper fuit genitus, ita semper cum genitore suo fuit.

Præclarè enim serm. 10. de ver- bis Domini D. Augustinus: Non erat tempus ante Filium, quia omnia per ipsum

793 Cap.V. Lib.V. Contra quoddam scriptum impium. Cap.V. 794
ipsum facta sunt. Quomodo possent esse tempora ante Filium per quem facta sunt tempora? Tolle ergo omnia tempora: semper cum Patre Filius. Si semper cum Patre Filius, & tamen Filius semper genitus, semper cum genitore erat, qui genitus est. Et lib.2.contra Eu-nomium D.Basilius: Ab aeterno, in-
quit, est Pater: ab aeternoque est etiam Filius genito modo ingenita Patris na-
tura coniunctus. Ex Evangelio enim ac-
cipimus hoc: In principio erat Verbum.
Ex Psalmo autem hoc: Ex utero ante luciferum hodie genui te. Et coniuncta viraque sententia dicimus, quod erat semper & genitus est. Vox enim genuit, à Patre esse Filium significat. Vox au-
tem erat, tempore carentem, & ante se-
cula originē eius indicat. Hoc ipsum etiam alij sancti Patres (vt suprà dictum est) exemplo lucis & solis confirmant. Semper enim lux fu-
isset à sole emanans: si sol semper fuisset. At obiicit Disputator contra exemplum istud hoc modo:

Cum duplex sit lux solis, una, qua in ipsius solis substatia heret, queq; solis ut astrum quoddam est, essen-
tiam constituit (ab ea enim sol ob-
tinet, ut & sol sit, & sol nomine-
tur) altera verò, qua extra solem per aërem diffunditur, ipsum collu-
ssans, & propriè lumen appellatur:
cum, inquam, hac duplex sit lux so-
lis, virum cum luce productum vo-
lunt Deum comparari? non cum

A prima; quia illa non producta est à sole, sed vna cum sole procreata est à Deo in tempore: neque cum altera luce; nam ea posterior est sole: & sub-
inde gignitur, ac interit. Frigidum ergo hoc est de luce solis exemplum.

Ego verò nimis friuolam hanc obiectionem esse contra apposi-
tissimum exemplum censeo. Nam primū, quem non potius moueat tanta tamq; consentiens auctoritas sanctorum Patrum, qui hoc ipso exemplo, ad aliqualem mysterij declarationem non ad perfectam Tri-
nitatis imaginem (vt recte inquit D. Cyrilus li.1. in Ioannem, c.5.) vni sunt? Illud enim usurpat D. Athana-sius serm.2. & 3. contra Arian. & in epistola de decretis Nycæn. Synod. Grgorius Naz. orat.3. de Theologia, & in epistola ad Eua-
grium Monachū. Chrysostomus homil.2. in c.1.ad Hebr. Cyrilus Alex. lib.1. in Ioan.c.1. & 5, & li.3. Dialogorum de Trinit. cum Her-
mia. Theodoretus in Epitome diuinorum decret. cap. de Filio. Dionysius Alexandrinus apud D. Athanasium in epistola de senten-
tia eiusdem Dionysij. Augustinus li.1. de Symbolo ad Catechum.c.
3. vbi eodem modo ponit exem-
plum de igne & splendore, qui ab igne gignitur, & in epistola 66.ad Maximum medicum. Ambrosius li.1. de fide, cap.5. Cassiodorus in Psalmū 50.&c. Deinde non modò

contra Patres; sed contra D. Paulum contendit Disputator cùm id exemplum oppugnat. Verissimè enim D. Ambrosius loco citato: *Apostoli, inquit, istud exemplum est, non meum.* Quod ipsum sentiunt reliqui Patres. Cùm enim ad Hebræos 1. affirmat D. Paulus, Filium esse candorem lucis æternæ & splendorem Patris, certè non per proprietatem, sed per similitudinem & exempli gratia hoc à nobis intelligi vult.

Sed querit Disputator, ytrinam solis luci Filium similem faciamus? Illine, quæ hæret in substantia solis, an ei quæ ab illo in aëre diffunditur? Ego verò, quod ad propositum attinet, cum vtræque dico rectissimè posse comparari. Nam vnaquæque lux ex his duabus & procedit à sole, & simul tamen est soli, à quo procedit, coæua. Ob has autem duas rationes Filium cum luce solis comparamus in quæstione de æterna ipsius generatione.

At, inquit Disputator, lux quæ hæret in substantia solis, non producitur à sole, sed vñà cum sole procreata est à Deo in tempore. Quid? Nónne apud omnes Philosophos receptissimum axioma est, proprietates rei, quæ in ipsa rei substantia hærent, sic à caussa rei efficiente vñà cum re produci, vt simul tamen ab ipsa rei es-

A sentia, tanquam à fonte & origine sui, per simplicem quendam processionis modum emanent? Hic modus emanationis nobis in proposito sufficit ad aliqualem similitudinem. Vt enim antea recitauimus ex D. Cyrillo: *Non ad perfectam Trinitatis imaginem*, sed ad declarandum aliquo modo id B quod volumus, his exemplis vtimur.

Falsum item, & à vera Philosophia abhorrens est, quod præterea Disputator ait, illam alteram lucem, quæ à luce solis in aëre diffunditur, posteriorem esse sole. Simul enim ac sol productus est lumen suum in aërem diffudit. Aër enim ante solis creationem erat; siquidem tenebrae prius fuerunt, vt legimus Genes. 1. super faciem abyssi, cùm creatura corporalis initio esset facta rudis ac sine perfecto formarum ornatu & distinctione. Neque solum Philosophi intelligunt, sed omnes etiam experiuntur, illuminari aërem à corpore lucido in momen-

D to sine vlla temporis mora. Quod & diuus Ambrosius libro primo ex hameron, capite nono annotauit: *Lux, inquit, cælum, terræ, maria illuminat, & momento temporis, & sine vlla comprehensione, retectis surgentis diei splendore regionibus nostro se circumfundit appetui.* Idem etiam diuus Athanasius sermone secundo contra Arianos affirmat,

&

& alij Pátres. Præterea, nec illud A non est summè bonus, & inuidia tangitur: id quod impium est cogitare, nedum loqui aut sentire. Ad hoc verò Trinitary nostri Philosophi (Benedictus Pererius lib.15.de rerum naturalium principiis, c.4. in solutione 2.argum. & Franciscus Toletus lib.3.Phys.q.2.) nihil certe aliud respondent, quam aeternitatem aduersari & repugnare conditioni eius, quod sit. Si enim mundus, inquit, à Deo factus est, ab eo sum esse ac durationem accepit, nam quod semper est, quomodo ad ipsum esse produci potest? Omnis enim productio aliquid nouum necessariò significat. Hac illi. Nec calio dissolui modo potest illud Procli argumentum.

Qui, inquit, Proclo Platonico philosopho acutissimè argumentanti, mundum fuisse aeternum, non aliter respondent, quam negando posse effectus simul cum suis esse causis efficientibus. Sic enim Proclus apud Philoponum ratiocinatur pro mundi aeternitate: De natura boni est seipsum cum aliis communicare, suamq; bonitatem aliis rebus, quantum fieri potest, impertiiri: & id maximè conuenit summo bono, qui est Deus: at si mundus non sit aeternus, per aeternum (ut ita dicam) tempus Deus nihilegit, & suā bonitatem non communicavit: aut igitur potuit ab eterno mundum creare, aut non: si non potuit, ergo est finita vi, & circumscripta facultate præditus: si potuit, aut voluit etiam, aut noluit: si potuit & voluit, ergo fecit: quid enim ei obstat potuit: si potuit & noluit, ergo

B aliud respondent, quam aeternitatem aduersari & repugnare conditioni eius, quod sit. Si enim mundus, inquit, à Deo factus est, ab eo sum esse ac durationem accepit, nam quod semper est, quomodo ad ipsum esse produci potest? Omnis enim productio aliquid nouum necessariò significat. Hac illi. Nec calio

C dissolui modo potest illud Procli argumentum.

Hoc loco primū à Lectore notandum est, Philosophos eos, qui isto modo respondent Proclo, non de quauis omnino productione affirmare, quod aliquid nouum necessariò significet, sed de productione tantum rei creatæ. Etenim Benedicti Pererij (quē in primis hic citat ad marginem Disputator) li.15. de rerum naturalium principiis, c.4. in responsione ad argumentum secundum, quod est illud Procli, hæc verba sunt: Omnis, inquit, productio aliquid nouum necessariò significat: loquor de productione que sit ad extra. Hancen-nus Pererius: Cuius hæc verba postre-

postrema præteriuit Disputator. A Illis enim Pererius declarat, se nō nisi de creaturæ productione loqui, quam Theologi productio-nem ad extra vocant, quia non est immanens in ipso Deo. Sic etiam Franciscus Toletus (quem simul Disputator citat) libro 8. Phys. q. 2. s̄pē declarat creaturæ tantūm productionem non potuisse sua quidem sententia esse ab æterno: maximè autē sub finem quæstio-nis in responsione ad argumen-tum quartum, vbi ita scribit: *In diuinis, inquit, personis, in quibus com-munis est mensura eternitas ipsa Pa-tris & Filij, potuit alter ab altero gene-rari, & non esse generante posterior.* Itaq; productionem ad intra, hoc est, quæ maneat in ipso Deo, qua-lis est productio Filij & Spiritus sancti, sine rei productæ nouitate esse, illi Philosophi omnes agno-scunt, quos Disputator Trinita-rios vocat, hoc est, qui fidem sanctissimæ Trinitatis præsidiis etiā veræ Philosophiæ tuentur. Quod cùm ita sit, fecit perperam Dispu-tator, quod eorum Philosopho-rum auctoritate ad euertendam fidem sanctissimæ Trinitatis vo-luit abuti.

Deinde etiam animaduertat Lector, quamuis eorum aucto-rum sententia, qui nullam crea-turam coæternam Deo esse po-tuisse arbitrantur, valde proba-bilis sit, tamen non ab illis hanc:

A sententiam defendi vt sine con-trouersia certam. Sciunt enim magnos auctores sentire contra-rium, nempe D. Thomam Scho-laisticæ Theologiae principem, i.p. quæst. 49. articul. 2. item eos, qui D. Thomæ doctrinam sequuntur, & præterea Durandum lib. 2. sen-tentiarum, distin. 1. quæst. 2. Gre-

B górium Ariminensem, eadem dis-tinct. quæst. 3. Gabrielem, Ocka-mum, & alios ibidem. Quin & ipse Benedictus Pererius horum sen-tentiam ad extremum potius pro-bat, & acuratè confirmat in illo ipso lib. 15. cap. 12. & 13. Franciscus etiam Toletus, qui nullam crea-turam ab æterno produci potui-sse, vehementius contendit, idque

C ipse quidem demonstrari posse opinatur, tamē non impedit, quò minus existimet aliquis contra-riam sententiam esse probabilem.

Alij (inquit ad finem illius quæst. 2.) aliud indicabant; non carere, in-quam, probabilitate contrariam sen-tentiam, aut etiam esse problema viri-nque. Sic ut putauit Scotus in 2. lib. sen-tentiarum, distinct. 1. quæst. 3. Quorum indicium alii relinquimus. Hac-te-nus ille.

D Id autem cùm ita sit, mani-festam iniuriam fecit Disputator tum Trinitariis (vt vocat) Philo-sophis, Pererio & Toleto, tum quod deterius est ipsi veritati, quod assuerarit, nihil certè aliud (vt inquit) eos ad illud argumen-tum

vt ab ea videlicet secundum rationem aliquā perficiatur & quasi compleatur. Ita Philosophus etiam tradidit, cùm docuit eius esse mutari quod est ens in potentia. Iam verò Filius, cùm ad suam aeternam hypostasin naturam humanam assumpsit, non in se recepit aliquid, ad quod fuerit in potentia tanquam ad sui aliquā perfectionem, qua ipse indigeret. Quomodo enim is indiguisse natura humana, & in potentia ad eam tanquam ad sui perfectionem, & quasi complementum fuisse, putari potest, qui habuit in essentia sua perfectionem omnem naturam humanam infinitè meliori & eminentiori modo, quam sit ea perfectione in ipsa humana natura? Verbum igitur diuinum, hoc est, eter-nus Dei Filius, naturam humanam suscipiens, non à natura humana perfectionem aliquam seu complementum, tanquam in potentia & indigens, accepit, sed ipse naturam humanam sese communicauit, & eam perfecit, & hypostaticè compleuit, & eatenus illa vno substantialis fuit, quamquam hoc totum modo ineffabili.

Quod cùm ita sit, dici non potest Filium aeternum in illa sui coniunctione cum natura humana fuisse mutatum. Nam non satis ad rei mutationem est, quod nouum aliquid de re affirmari possit; sicut nouum fuit, quod Filius Dei esset

A homo, quemadmodum etiā quod Deus mundū creauerit; sed requiritur præterea vt res tanquam in potentia & indigens aliquo, quod de nouo accedat, perficiatur. Quod in proposito nequaquā evenit: tametsi longè alias modus ille fuit, quo Verbum hypostaticè naturam humanam perfecit, quam ille quo Deus mundū perfecit ipsum creans. Ac est sanè hoc ipsum maximè admirabile, quod fieri potuerit eo mysterio, vt aliquid de nouo verè esset homo, nec tamen ideo perficeretur ac mutaretur; sed tamē illa ipsa nostræ fidei mysteria, quæ valde admirabilia sunt, sunt etiam, vt ait regius Propheta, credibilia nimis.

C Hanc huius rei explicationem p̄clarè tradidit in oratione, *Quod unus sit Christus*, D. Athanasius: *Corpus*, inquit, non habuit vim absoluenda diuina hypostaseos. Sed ille, qui verè integer & perfectus est, id quod imperfectum erat, absoluuit; & qui nullius indigenserat, coniunctus est, & coadunatus cum carne; & qui nullius rei necessitatem sentit, dedit se corpori necessariis indigenti. Hæc responsio firma & solida est, nō autem illa quam Disputator ad pauca respiciens sibi proposuit ad confutandum, deinde subiungens:

Nec quidquam eos iuuat, quod ipsa diuinitas nō sit mutata in carnem, vel substantiam humanam.

Gg Etc-

819 Cap. VI. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. VI. 820
Etenim nec subiectum seu materia A Cūm nondum, inquit, contenti
physica mutatur in formā substantialem aut accidentalem: sed cūm duabus diuinis personis, tertia quoque adiicere vellent, qua Spiritus sanctus vocaretur: non autem ignorarent 1. nullum exstare in totis bībliis de diuinitate Spiritus sancti apertum testimonium, immo unigenitum etiam Dei Filium in fraternā
aduentantem formam suscepit, sustinet atque vehit, tunc ab ea dicitur mutariforma. Quocirca ipsa etiam hypostasis diuina, si verē in se recepit humanitatem, verē mutata est ex non homine in hominem.

Diuinam hypostasim non ideò negamus esse mutatam, quia non sit mutata in humanitatē, sed quia ita recepit humanitatem, vt non ab ea perficeretur, sed ipsa potius illam perficeret. Materia autem & subiectum, licet non in formam substantialem aut accidentalem mutentur, tamen his indigent & ab his perficiuntur, cūm alioqui desit illis aliquid, & sint in potentia, ac idcirco mutantur. Quare nihil eiusmodi ratiunculis proficit Disputator.

CAPVT VI.

Confutatur secundum indicium, ex quo Disputator colligi voluit, falsam esse fidem SS. Trinitatis.

ALTERVM indicium cōfictæ Trinitatis dicit esse dogma de pcessione Spiritus sancti, quæ neque sit generatio, nec creatio; quasi nullo modo possit hoc defendi:

Cūm nondum, inquit, contenti duabus diuinis personis, tertia quoque adiicere vellent, qua Spiritus sanctus vocaretur: non autem ignorarent 1. nullum exstare in totis bībliis de diuinitate Spiritus sancti apertum testimonium, immo unigenitum etiam Dei Filium in fraternā societatem nullū alium 2. Deum admittere, sed prorsus excludere tertiam 3. personā diuinam; finxerunt, Spiritum sanctum 4. ὃ μός οτιοπ qui dē Patri & Filio, & ab 5. utroq. productū, non tamen 6. genitū, nec alterū esse Dei Filium; 7. quia non intellectu, ut λόγος, sed voluntatis actione productus fuerit. Quamtamen C 8. commentitiam, fictamq. doctrinā communis totius sacra Scriptura refellit consensus & conspiratio in duplē tantum simili substāti & productionem, creationem, inquam, & generationem: quare Spiritus sanctus aut creatus, aut genitus sit, necesse est: at nolunt ipsum esse creatum; fateri ergo debent eum esse genitum & alterum Dei Filium.

Distinxii numeris hanc orationem Disputatoris, vt commodiū singula refellerem. i. Igitur quod ait, Theologos agnoscere nullum apertum testimonium dē diuinitate Spiritus sancti exstare, an non vanissimum figmentum est? Nōne SS. Patres, quos suprāli. i. c. 20. &

& 24. citauit ex Scriptura sacra diuinitatem Spiritus sancti ita probant, ut iis, qui eam negent grauis simè maledicant? Quid, quod D. Cyrilus Alex. librum edidit cum hoc titulo: *Argumēta euidentia, quod Spiritus sanctus sit Deus & non creatura?* Sed suprà lib. 1. cap. 24. testimonia Scripturæ adduximus, quibus apertè & clarè, si modò quis oculos habeat ad intuendam veritatis lucem, Spiritus sancti diuinitatem probant Orthodoxi Theologi: ad quem locum, ne repetamus, remittimus Lectorem.

2. Illud autem verissimum est quod addit vniuersitatem Dei Filii in fraternalm societatem nullum alium Deum admittere. Nam neque is unius fratrem habet, cum sit vniuersitus, neque præter Deum unum illum verum, qui est ipse, ullus ali-us est Deus.

3. Non autem idcirco excludit prorsus (ut ait Disputator) tertiam personam diuinam, quæ sit idem ille unus & verus Deus cum Patre & Filio. Quin immo in eadem ipsa diuinitate tertiam personam, Spiritus sancti inclusit, cum æquè in eius nomine ac in suo & Patris, homines baptizari præcepit Matt. 28. Quod quia superius lib. 1. cap. 24. ex sententia sanctorū Patrum ostendimus, non est rursus hoc loco probandum.

4. Id cum ita sit, non est figmen-tum Theologorum, sed doctrina

A diuina, quod Spiritus sanctus sit homousion Patri & Filio.

5. Atque illum à Patre & Filio procedere, suprà quoque libro 2. cap. 6. ex diuinis literis ostendi-mus.

B 6. Ita verò Spiritū S. procedere, vt tamen non sit genitus, an non etiam sacra Scriptura manifestè tradi-tit, cùm Filium toties vniuersitum esse affirmat?

7. Quamobrem autem Spiritus sancti processio generatio non sit, suprà lib. 2. cap. 4. ex sententia sanctorum Patrum ostendimus non posse satis in hac vita vel explicari vel intelligi. Et tamen simul eo loco docuimus quemadmodum eius rei ratio ex discrimine processionis per voluntatem, & processionis per intellectum aliquo modo reddi posset.

C 8. Quod autem Disputator ob-iicit commentationem eam totius sacræ Scripturæ consensu refelli, quæ tantum agnoscat generationem & creationem; cur non vel vnicum protulit ex tota Scriptura locum, vbi nullam aliam processionem præter eas duas es-se doceatur? Nihil omnino reperitur in tota Scriptura tale. Immo verò contrarium Scriptura nos apertissimè docet. Non enim dicit Christus Dominus; Spiritus paracletus qui à Patre creatur, aut gignitur, sed qui à Pa-tre (inquit) procedit, ille testi-Gg 2 moni-

823 Cap. VI. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. VI. 824
monium perhibebit de me. Quo A tum distat à productione Filii, quā-
loco nomine processionis neque ge-
nerationem, cùm sit ipse vnigeni-
tus, neque creationem, cùm nun-
quam in numero creaturarū Spi-
ritus sanctus ponatur (vt suprà li.
I. cap. 24. ostendimus) sed alium
quendam modum emanationis
intelligit. Et quale fuerit Eunomij
argumentum, quod hīc usurpat
Disputator, colligens; Si Spiritus
sanctus creatus non est, genitum
ipsum esse oportere. suprà libro I.
cap. 25. vidimus. Certè D. Basilius
in epistola contra Sabellianos &
Arium, damnationē xternæ mor-
tis id argumentum iis, quibus illo
vti placuit, allatum fuisse asse-
uerat: à qua benè fecit Disputator,
quod ad meliorem mentem redi-
ens sibi in tempore cauerit. At
pergit oppugnare processionem
Spiritus sancti quæ non sit gene-
ratio; & oppugnat hoc modo:

*Si, inquit, propter diuersum
productionis modum non meretur
Spiritus sanctus Filii nomen, ne
unicus quidem à Deo productus fue-
rit Filius, propterea quod aliter De-
um, qui Spiritus est, generare opor-
tet, atque hominem: si igitur homo
generat; Deus non generat: vel se v-
terque diuerso modo generat, cur
non Spiritus sanctus quoque geni-
tus, & alter Dei Filius dicatur, cu-
ius productionis modus non tan-*

A tum distat à productione Filii, quā-
tum huius generatio à generatione
hominis?

Dicas, hæreticum illum Mace-
donianum argumentari, quem re-
fellit in Dialogo de Trinit. contra
Anomeos D. Athanasius: *Quónam* (aiebat ille) *discrimen est gene-*
B *rationis & processionis?* Cui sapienter
D. Athanasius: *Qui hoc, inquit, di-*
scrimen nonit, modum quoque genera-
tionis nouerit. Neminem verò nosse,
modum illius generationis vociferatur
Propheta, cùm inquit: Generationem
eius quis enarrabit? Et prudenter e-
tiam D. Gregorius Nazian. ora-
tione 3. de Theologia: *Dei, inquit,*
generationis silentij honore decoretur. **C** *Abundè tibi sat is sit scire Filium genitum*
esse (& non item Spiritum san-
ctum) quomodo autem sit ille genitus
(& hic non) ne ipsis quidem Angelis,
nedum tibi, intelligere concederim. Vt
declarem, quomodo? Vt scit Pater qui
progenitus, & Filius qui progenitus est.
Quod supra bac est, nube obtegitur. Et
D. Chrysostomus in hom. de Spi-
ritu sancto: *Nomina, inquit, sunt,*
Dignitut, & procedit, que pia fide bono-
rantur, non ratiocinatione tenentur.

Accipiat igitur Disputator si-
militer hoc responsum à nobis.
Cùm enim sit nemo in hac vita, qui
sciat penitus modum illius gene-
rationis & processionis, nemo e-
tiam sine summa temeritate po-
test existimare, se ullis interroga-
tio-

825 Cap. VI. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. VI. 826
tionibus vel argumentis conuin- A Priori modo verum est, minus ab
cere processionem Spiritus san- ea distare processionem Spiritus
cti, generationem esse sicut est sancti (vt quæ etiam est infinita)
Filij processio. Rectissimè nam- quæm ipsa Filij generatio distet à
que D. Athanasius serm. 3. contra generatione hominis, quæ est res
Arianos: *Simile, inquit, hoc est ac si*
quereres ubi Deus, aut quomodo Deus
fit, & quantus sit Pater? Sed ut talia
sciscitari impium est, & eorum qui De-
um ignorant, ita quoque fas non est, ut
ad istum modum de Filij Dei nativitate
percontationes facias, aut ad tuam na-
nuram & imbecillitatem modificare
studeas Deum ac Dei sapientiam. Non
tamen ob id aliquid preter veritatem
cogitandum est. Neque sive, inquit,
in questione non explices, diffidendum
est sacris Scripturis. Melius enim est
basitabundum ignorata causa racere
& credere, quæm ideo non credere quia
basies.

Sed ad ratiunculam quoq; Disputatoris proprius respōdeamus. Vis argumenti hæc est. Processio Spiritus sancti minus distat à processione Filij, quæm processio siue generatio Filij à generatione cuiuspiam hominis. At non obstante distantia generationis Filij à generatione hominis, Filius verissimè generari dicitur. Ergo etiam Spiritus sanctus genitus dici deberet, nō obstante distantia suæ processioneis à generatione Filij.

Respōdeo. Generatio Filij duplíciter à nobis cōsiderari potest. Vno modo, vt infinita quædam res est. Altero modo, vt generatio est.

B

A Priori modo verum est, minus ab ea distare processionem Spiritus sancti (vt quæ etiam est infinita) quæm ipsa Filij generatio distet à generatione hominis, quæ est res quædam finita. Posteriori modo falsum est, minus processionem Spiritus sancti à generatione Filij distare quæm generationem Filij à generatione hominis. Processio enim Spiritus S. nō habet communem cum generatione Filij notionem illam generationis. Ut suprà lib. 2. c. 4. explicatū est. Generatio autem hominis, licet vt est creato generatio, & talis, infinitè distet à generatione diuina Filij secundū huius rationem propriā; tamen conuenit cum ea in cōmuni notione generationis. Quare vt generatio Filij generatio est, minus à generatione hominis distat, quæm Spiritus sancti processio. Adeo quod non propterea, quia plus vel minus distet processio Spiritus sancti à generatione Filij, generatio nō est, sed quia certo quodam modo distat. Quis verò sit hic modus, ne ipsis quidē Angelis, vt dicit D. Gregorius Nazian. notū est; neque ideo tamen Scripturis, vt rectè etiam monuit D. Athanasius, diffidendum est, quæ Filium esse vni- genitum, & Spiritum sanctū procedentem, certissimè docent. Sed pergit Disputator:

D

Deinde si voluntatis actione pro-
ductus est Spiritus sanctus, velim

G 3 mibi

mibi respondeant quarenti, nū ean-
dem numero voluntatem in omni-
bus tribus putent inesse personis, se-
tundum unam numero essentiā di-
uinam, an potius triplicem numero
voluntatem iuxta triplex suppositū
diuinum? Nō audebunt dicere suam
ac propriam esse cuig. persona diui-
na voluntatem; quandoquidem sola
personalia in diuinis dicuntur esse
propria; essentialia verò communia.

Quae autem diuinis personis sunt
communia, illa eadem numero sunt
communia: at intellectus & volun-
tas non sunt personalia, sed essentialia,
vt Scholastici & omnes alij
Theologi confitentur: quare eadem
numero voluntas est omnibus tri-
bus diuinis personis.

Omnino ita est. Hoc de vnica
voluntate trium diuinorum per-
sonarum sentiunt omnes Ortho-
doxi. Iam igitur excutiamus, quod
infert inde Disputator:

Ergo, inquit, et eadē numero actio
voluntatis est in tribus ueris amēvois
diuinis. Quod si verum est, tunc il-
lud omnino falsum erit, voluntatis
actione productum esse Spiritū san-
ctum. Non enim eadem numero a-
ctio simul producere potest & pro-
ducī: in Patre autem & τῷ λόγῳ
produxisset Spiritum S. in Spiritu
sancto verò eadem esset producta.

Quamobrè verò in Spiritu san-

A &to illa eadē actio esset producta?
Non enim Disputator hoc vlo ar-
gumento monstrauit. Credo au-
tem eum propterea ita cogitasse,
quia illa eadem actio voluntatis
diuinæ est etiam in Spiritu sancto.
At essentia diuina, & voluntas di-
uina, & intellectus diuinus, &
sapientia diuina, & alia omnia at-
tributa, immò Pater ipse & Filius,
sunt quoque in Spiritu sancto; nec
tamen ideo hæc omnia etiam pro-
ducuntur, quia Spiritus sanctus
producitur. Distinctio enim, non
modò realis, qualis est inter Patrē,
seu Filium, & Spiritum sanctum, &
(vt paulò pōst dicemus) inter eundem
Spiritum sanctū & actionem
voluntatis diuinæ, quatenus per
eam ille producitur; sed etiam vir-
tualis, qualis est inter attributa &
personas, sufficit vt persona pro-
ducatur nec tamen ideo producā-
tur alia quæ sunt in producta per-
sona. Quod suprà lib. 1. c. 30. & lib.
etiam 2. & 3. aliquoties docuimus.
Quare nō satis seipsum intellexis-
se Disputator videtur, cum ex eo,
quod voluntatis actio, per quam
Spiritus sanctus producitur, est in
Spiritū sancto, colligi voluit, eam
ipsam actionem vnā cum Spiritu
sancto produci. Quod si etiam vr-
gere voluit eam actionem nō quo-
modocunq; esse in Spiritu sancto,
sed esse quoq; ipsius Spiritus san-
cti actionem perinde ac est Patris,
ne tunc quidem habet ullum co-
D lorem

lorem illa ipsius cōsequentia cūm A us. Infert: actionem eam vñā cum Sp̄itu S. produci. Nam, vt diximus, actio etiā intellectus, & sapientia, & reliqua attributa sunt quoque ipsius Spirit⁹ sancti, nec tamē ideo cum Sp̄itu sancto producuntur.

Illud verò est, quod cum maiore quadam specie potuisse Disputator argumentari; nempe si actio voluntatis diuinæ est etiam actio Spiritus sancti, consequens esse vt Spiritus sanctus, qui actione diuinæ voluntatis producitur, à seipso quoq; producatur. Sed hoc ipsum argumentum suprà lib. 2. cap. 4. confutauimus adhibita quadam distinctione, quam fecuti D. August. & alios Theologos ibi tradidimus. Quamuis enim reipsa vna & eadem voluntatis diuinæ (sicut & intellectus) sit actio, tamen ratione & virtualiter, vt docuimus, est duplex. Alia essentialis & abso-luta; & hēc omnium diuinarū personarum communis est. Nec per hanc Spiritus sanctus producitur; tunc enim produceretur etiā à seipso. Alia est respectiva & notionalis: & hēc nō est Spiritus sancti, sed propria Patris & Filii; ac per eā Spiritus sanctus producitur à Patre & Filio, non à seipso. Non enim est etiam Spiritus S. illa actio vt est talis; tametsi sit etiā reipsa in Sp̄itu S. vt est re eadem cum essentia diuina; sicut hoc modo quoque in eodem Sp̄itu S. sunt Pater & Fili-

A us. Hēc vera & solida huius difficultatis explicatio est, quam suprà li. 2. c. 4. magis dilatauimus: nō autem illa quam deinde falsò & extra rem diuinavit Disputator, sub-iungens:

Scholastici respōdebunt, eiusdem numero actionis voluntatis quasi principiū esse Patrem, & τὸν λόγον, veluti terminum autem esse Sp̄itum sanctum. Quid tum? an non ex principio, medio et termino actionis una constituitur numero actio? Spiritus sanctus igitur una erit numero persona cum Patre & Filio. Deinde terminus actionis non est completa & omnibus absoluta numeris actio: ex quo sequeretur, Sp̄itum sanctum non esse perfectum.

Nihil horum ad rem facit. Et quædā hīc falsò & perperam admiscuit Disputator. Falsum est, ex principio, medio & termino actionis vnam constitui numero actionem, si propriè loquamur. Quamuis enim ratio specifica & numerica actionis ex sui principio & termino spectetur, non tamen ex illis propriè ipsa constituitur. Vt interim omittam, medij rationem nō in actione propriè, sed in motu considerari. Absurda quoque illa consequentia Disputatoris est, cū infert, Sp̄itum sanctum esse eandem personam cum Patre & Filio, quia Pater & Filius sit principium,

831 Cap. VII. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. VII. 832
cipium, & Spiritus sanctus terminus, eiusdem actionis per quam Spiritus sanctus producitur. Quid? An fuit Disputator eadem persona cum suo Patre, quia is fuit principium, & ipse fuit terminus eiusdem numero actionis qua est a suo Patre productus? Item absurdè colligit, Spiritu sanctum ideo non esse perfectum, quia est terminus actionis, & terminus actionis non est completa & perfecta actio. Nam quamvis is, qui est terminus actionis, non sit absoluta actio, immo nec actio quidem, ut est talis; potest tamē esse & est omnibus numeris absoluta persona. Alioquin Disputator persona absoluta fuerit, quippe cum fuerit terminus eiusdem actionis.

CAPVT VII.

Confutatur tertium indicium, ex quo voluit colligi Disputator, fidem Trinitatis non esse veram.

TERTIVM fictæ Trinitatis indicium ait, esse dogma, quod defendunt Theologi Orthodoxi de vniione hypostatica duarum in Christo naturarum: et si nescio sanè cur fictum esse oportet dogma Trinitatis, si fictum es- set dogma vnionis hypostaticæ. Sed persequamur illa etiam quæ Disputator extra rem dicit:

A Cū necedum, inquit, tribus diuinis contenti personis, quartum quendam habere maiorem Deum cuperent, non tamen auderent cum numero diversam personam diuinam facere, ne merum hominem diuina equare excellentia viderentur: verum tamen, ut quartum quempiam, B si non omnino maiorem Deum, haberent, imposuerunt in hypostasi diuina naturam humanam, propria huius hypostasi tanquam pelle prius detracta, ne cum homo tantummodo esset, non tamen purus esse homo videretur, sed Deus etiam propter hypostaticam unionem appellaretur.

Hic quia tantum fingit arbitram tu suo Disputator, & nihil probat, nihil est quod operosa refutatione indigeat. Quis verò Catholicorum tribus diuinis personis contentus non fuit? Quomodo quartum habere Deum, vel maiorem, vel quasi maiorē volumus, qui ne secundum quidem Deum, prater vnicum qui tres personæ est, vnguā ex ore nostro protulimus, ut cum Tertulliano superius citato loquar? Neg, enim homine assumpto (inquit verissimè D. August. lib. de bono perseuerantia, cap. 24.) quaternitas facta est, sed Trinitas manxit, assumptione illa ineffabiliter faciente, persona unius in Deo & homine veritatem. Et nos ne Deum hominem maiorem aut quasi maiorē Deo solo esse sensimus?

tum Procli respondere, quam & ternitatem aduersari & repugnare conditioni eius quod sit. Aliud enim etiam, secundum contrariam aliorum sententiam, putarunt ad id argumentum responderi posse, & ipsi quoque in illis locis quos Disputator citauit, responderunt. Benedictus enim Pererius ad finem solutionis illius secundi argumenti Procli, hæc adiungit: *Si quis, inquit, putet, mundum eis non est aeternus, potuisse tamen fieri ab aeterno, posset A L I T E R ad hoc argumentum ita respondere. Licet Deus potuerit creare mundum aeternum, id tamen facere noluisset, quoniam ita melius erat; vel quia ex noua molitione mundi manifestius certiusq; cognoscitur perfectio & gloria Dei, cuius causa mundus est factus, vel alias ob causas, qua nos mortales humana insciitia caligine circumfusos, seu alia pleaque, latent.* Et luculenter etiam Franciscus Toletus in illo libro 8. Phys. quæst. i. respondens ad illud idem Procli argumentum: *Dico, inquit, quod Deus ab aeterno potuit, & ab aeterno voluit producere mundum; verum non producere ab aeterno, sed in tempore. Quod est dicere, Deus habuit banc voluntatem eternam; Volo producere mundum in tempore. Neque est inuidie adscribendum quod non anteficerit, sed sua divina voluntati, qua causa prima est. Nam non facere bonum, cum possis, non est inuidie. Debet enim bonum fieri cum oportet; & quomodo*

A oportet. Ita decuit diuinam bonitatem mundum in tempore facere; quia non oportebat creaturam suo creatori esse coeternam. Et veterius, ita factum est, ut nobis ostenderetur, non indigne Deum ipsum mundo, sed mundum ipso egere. Et veterius, ut cognoscetur clarus, ipsum esse auctorem omnium: quod cognosci vix posset si mundus esset aeternus. Rursus, ut sic clarus cognoscetur, eum esse creatorem, & infinite virtutis, qui ex nihilo fecerit. Praterea, ut cognoscetur esse agens liberum, quia fecit cum voluit. Demum, ut sic homines illum timeant, honorent, & venerentur, cum videant omnia ab ipso, eius nutu, & potestate, & voluntate penderet. Ob has ergo causas Deus meritò voluit, & ita fuit melius, mundum in tempore produci quam ab aeterno. Hanc etenim Toletus. Cuius hanc responsionem ad argumentum illud Procli sufficientē esse iudico, quæ tamen procedit (vt patet) etiam si mundus potuerit alioqui à Deo produci ex aeterno.

Quocirca vtrumque falsò affirmavit Disputator, scilicet, Pererius & Toletum non aliud ad argumentum Procli respondisse, quam eternitatē repugnare mundo; & non alio modo id argumentum posse dissolui. Nam & potuerunt aliter respondere, & responderunt etiam hi autores. Quorum in responsione plures causas habet expositas Disputator, cur (vt postea interrogat) boni-

Ff tatem

tatem suam Deus rebus creandis non ab æterno communicasset, si id fieri potuisset? Non enim bonum statim ac potest, communicandum est, sed tum cum oportet illud communicari.

Tertiò notet Lector, non modò autores eos, qui putant creaturam aliquam potuisse produci ab æterno, sed eos etiam qui hoc negant, commodissimè aternitatem generationis Filij defendere, & eam exemplo illo solis & lucis à Patribus usurpato declarare. Primum enim, discri-
men inter creaturam & Dei Fi-
lium assignant. Nam creaturam dicunt natura sua penitus incapacem esse, ut reliquorum diuinorum attributorum, videlicet infinitè bonitatis, infinite sapientiæ, &c. ita etiam aternitatis, hoc est, durationis infinite, secundum quam actu aliquid infinite dura-
uerit. Durasset autem infinite crea-
tura ab æterno producta: siquidem infinita prorsus duratio est iam inde ex æterno usq; ad quodlibet momentum, in quo eiusmo-
di creaturam existentem cogita-
re velles. At vero cum Dei Filius sit eiusdem naturæ cum Patre, i-
deoque capax aternitatis, nihil obstat, quod minus produci po-
tuerit, atque adeo fuerit produ-
ctus ex quo Pater ipse est, id est, iam inde ex æterno. Immò vero id necessarium est, siquidem ex

A quo Pater est (hoc est, absque o-
mni initio) fuit prædictus poten-
tia perfecta generandi, & præter-
ea non libera, sed necessaria vo-
luntate Filium generauit, ut suprà
lib. I. cap. 22. & lib. 2. cap. II. con-
uicimus.

Deinde etiam hanc ipsam aternitatē Filij, autores illi, qui crea-
turam aternam esse potuisse ne-
gant, nihilominus possunt (ut di-
xi) declarare exemplo solis & lu-
cis. Etenim non est necesse id ex-
emplum ad propositum accom-
modare isto modo: Sol fuit, aut
potuit esse ab æterno; & lux item
potuit ab æterno ex sole proce-
dens, soli esse coæua: Igitur pari-
ratione potuit Filius ab æterno
procedere ex æterno Patre, & ni-
hilominus esse illi coæternus. Nō
ita accommodant Orthodoxi hoc
exemplum, sed duobus modis
aliis, qui èquè usurpari possunt ab
his qui negant vel solem vel vl-
lam aliam creaturam potuisse esse
ab æterno.

Primiò sic: Lux temporalis à so-
le temporali procedit, & nihilominus est illi coæua. Igitur rectè
etiam potest intelligi Filium æter-
num à Patre æterno processisse,
& nihilominus esse illi coæternū.
Maximè cum in eo etiam simili-
tudo sit, quod sicut à sole necessa-
riò & naturaliter lux processit, &
ideo simul ac sol fuit natura sua
perfectus ex tempore, ab ipso lux
pro-

processit; ita Filius necessariò p-
cessit à Patre: Vnde similiter con-
sequitur, simul ac Pater æternus
exstitit, hoc est, iam inde ab æter-
no, sine initio ab eo processisse
Filium. Indicauit autem acute &
subtiliter hunc primum modum
accommmodandi id exemplum D.
Augustinus lib. 1. de Symbolo ad
Cathecum. cap. 3. ponens simili-
ter huius re*et* exemplum ex pro-
cessione splendoris ab igne: *Inue-*
niamus, inquit, coenam, & credamus
coeternum. Si potuerimus inuenire Fi-
lium coenam Patri suo, credamus Fi-
lium Deum coeternum Patri suo. Et
paucis interpositis: *Coenam, inquit,*
Pater Filio, vel Filius Patri, quomodo
potest esse? Occurrat nobis ignis Pater,
splendor Filius: Ecce inuenimus coenos.
Ex quo ignis esse cœpit, continuo splen-
dorem gignit: nec ignis ante splen-
dorem, nec splendor post ignem. Etsi in-
terrogemus, quis quem generat? *Con-*
tinuo omnes clamatis, ignis splendorem,
non splendor ignem. *Ecce Pater in-*
cipiens: Ecce Filius simul, nec antecé-
dens, nec sequens: Ecce ergo Pater in-
cipiens, & Filius simul incipiens. Si
ostendi vobis Patrem incipientem &
Filium simul incipientem, credite Pa-
trems non incipientem, & cum illo Fi-
lium nec ipsum incipientem: illum ater-
nus, istum coeternus. Ita præcla-
rè Augustinus. Nec minus doctè
ac neruosè sermone secundo con-
tra Arianos circa medium D. A-
thanasius: *Solem, inquit, interregent*

A de ipsis inbare, & fontem de ipsis a-
qua, ut addiscant, quod tametsi ista ge-
nita protesque sint, una tamen cum illis
coexistunt unde originem traxere. Si
igitur ex natura semper huiusmodi ge-
nitores ita se habent erga genita sua, cur
Deum creaturis minorem suspicantes,
non apertius suam impietatem effe-
runt? Quod si istud non audent ex
professo dicere, & extra controversiam
est, Filium non aliunde, sed ex Patre
esse naturale genimen: neq; quidquam
est quod impediat Deum; non enim
Deus ut homo est, sed maior sole est,
& semper cum eo existit Verbum. Hæc
D. Athanasius.

Secundo modo potest ad æter-
nam Filij generationem accom-
modari illud exemplum solis &
lucis (sicut etiam ignis & splen-
doris) per quandam hypothesim
conditionalē, hoc pacto: Si sol
esset æternus, neque id repugna-
ret naturæ suæ; lux etiam ab eo
procederet ex æterno, propterea
quod naturaliter ab eo, quatenus
ita perfectus est, lux procedit.
Igitur simili ratione, cùm in diui-
nis Pater, quatenus potentia ge-
nerandi perfectissimus est, sit æ-
ternus, & ex eo vt talis est, na-
turaliter Filius procedat; ab æ-
terno ex illo procedere confiten-
dum est. Credo satis iam Lector
animaduertit, quemadmodum
non uno, sed variis modis ac-
commmodari possit ad æternā Filij

generationem solis ac lucis exem-
plum, etiam si nulla fiat absoluta
hypothesis, quod sol aut aliqua
alia creatura potuerit ab æterno
producere.

Quæ res auctoritate etiam at-
que vñ ipso veterū Patrum à no-
bis confirmari potest. Etenim ex
illis ipsis, à quibus antè com-
memorauimus hoc exemplum solis
& lucis ad Filij generationem ac-
commodari, quidam nihilomi-
nus sentiunt creaturam non po-
tuisse creatori suo esse coæternā:
nempe D. Athanasius in illo ipso
sermon.2.contra Arianos,vbira-
tionem reddit, *quia creatura sunt
alierius ac diuersa natura à creatore.*
Item Basilius lib.2. contra Euno-
mium.Ambrosius li.1.exameron.
cap.3. Augustinus lib.1.de ciuita-
te Dei,cap.15.Damascenus li.1.de
fide,cap.8.Qui tamen ibidem ex-
plicat æternam Filij generatio-
nem exemplo ignis & lucis ab i-
gne procedentis.

Possunt igitur ex sententia Pa-
trum hęc exempla optimè in pro-
posito usurpari, etiam si nulla po-
tuerit esse creatura ab æterno.

Quod cùm ita sit, perperam Di-
sputator conatus est probare, u-
surpationem eiusmodi exemplo-
rum, illorum Philosophorum sen-
tentiaz aduersari, qui creaturam
negant potuisse esse ab æterno.
Item frustra & iniqüè eorundem
auctoritate est abusus ad conclu-

A dendum non potuisse producio-
nem Filij esse sine initio, hoc est,
ab æterno. Excipiunt enim illi
Philosophi productionem diuinę
personę, & de solius creature pro-
ductione (quæ à creatore diuer-
sam naturam habet) loquuntur,
cùm aiunt, productionē rei, cum
rei nouitate coniunctam esse o-
portere, vt ex ipsorū verbis, quæ
præteriuit Disputator, superiùs
cognouimus.

Vtra verò sententia veri simi-
lior sit, illáne quæ negat creatu-
ram vlo modo potuisse produci
ab æterno, an illa quæ id conce-
dit, vt suprà meminimus, non est
nostrī instituti iam disputare. Sa-
tis nobis est, quòd demonstrau-
imus, àquę secundum vtramque
sententiam, tum fidem de æterna
Filij generatione consistere, tum
etiam exemplum solis ac lucis ad
hanc fidem illustrandam posse ac-
commodari, quæ duo conuellere
Disputator conatus fuerat. Ego
quidem, si illa sola arguenda
perpenderem, quæ ratione vlrò

D citroqué de ea quæstione agitan-
tur,D! Thomę & aliorum senten-
tiā, qui creaturam potuisse ab
æterno produci putant, magis
probarem. Verùm contraria san-
& torum Patrum testimonia mo-
uere haud immeritò nos possunt,
vt existimemus, & creaturam ne-
quaquam potuisse ab æterno es-
se, & firmam aliquam rationem
cur

cur non potuerit, omnino subesse, licet eam nec ipse adhuc satis compertam habeam, nec satis euidenter ab aliis hactenus expositam esse videam. Etenim infinitas durationis, non mihi videtur tale aliquid esse, quod non potuerit secundum ullum modum inesse in creata duratione; sicut infinitas essentiaz, aut sapientiaz diuinaz nequit ullo pacto creataz essentiaz, aut sapientiaz communicari. Sed, ut dixi, quæstionem eam discutere, non est iam opportunum.

Nunc videamus, quomodo Disputator probare contendat, generationem Filij habuisse etiam terminum, ac proinde non esse æternam. Nam postquam frustrè conatus est ostendere illam habuisse initium, quæ frustrè nititur probare, habere etiam terminum:

Confirmo, inquit, eandem, neque post esse interminabilem & immutabilem. Quid ita? quia æternæ generationis quasi terminus dicitur fuisse λόγος: ergo simul atque hic productus fuit, conquieuit illa generatio: at quo pacto diuina terminari potest generatio, cum quidquid est in Deo, sit ipsem Deus, ac propterea aeternum & immutabile?

Non ea ratione Verbum diuinum terminus illius generatio-

A nis esse dicitur, quia illo producendo destiterit esse illa generatio, sed quia Verbum diuinum est illud certè, quod per eam generationem sempiternè & perenniter producitur. Quemadmodum res visa (exempli gratia) terminus esse dicitur visionis aliquandiu durantis, non quia simul atque

B res visa sit, visio esse desistat (pono enim eam aliquanto tempore continuari) sed quia est id, quod per visionem cernitur toto illo tempore, quo visio durat.

Vitiosa est igitur illa consequentia Disputatoris: λόγος, seu Verbum est terminus æternæ generationis; ergo simul atque hic terminus productus fuit, conquieuit, néc durauit ulterius illa generatio. Non enim si est aliquis terminus secundum originis rationem huius generationis, eiusdem etiam terminum secundum durationem esse oportet.

D Et vitium eius collectionis patet perspicuè in hac consequentia simili: Res visa terminus est visionis; ergo simul atque res est visa, visio conquiescit, & habet terminum suæ durationis. Videatur enim res in instanti, & tamen potest eadem visio longo tempore continuari, postquam res in instanti visa est: quin etiam ab æterno & in æternum posset similiter durare cum suo termino, si suapte ratione visio esset æter-

na, sicut est illa Verbi diuini gene-
ratio. Sed quemadmodum Ver-
bum diuinum perenniter in æter-
nitate generetur, & tamen nun-
quam non eius generatio perfe-
ctissima sit, explicauimus etiam
paulò superiùs. Ut enim ipsa du-
ratio æternitatis tota simul per-
fecta sine fine ac initio existit, ita
etiam illa generatio: maximè cùm
ea ex parte quidem Filij, seu pas-
siuè, vt in scholis loquimur, nihil
aliud sit, quàm ipsa Filij persona,
vt à Patre sine initio atque sine
existens; ex parte autem Patris,
seu actiue, est ipsem Pater, vt ab
eo intelligente, sine initio simili-
ter ac fine, Verbum seu Filius ex-
istit.

Dicit fortè aliquis; Si æterna
Filij generatio tota simul & ea-
dem & perfecta est, quomodo de
eo verè dici potest, quòd genitus
est, & nunc etiam generatur, &
perpetuò quoque generabitur?
nam & hoc etiam attingit hoc lo-
co Disputator. Ego verò respon-
deo, eiusmodi locutionibus no-
stris nequaquā plures Filij gene-
rations, aut plures quasi partes
generationis eiusdem significari,
quarum alia sit præsens, alia præ-
terita, alia futura, quasi differen-
tiæ istæ præteriti, præsentis, & fu-
turi, sint in ipsa Filij genera-
tione: sed significamus hoc modo
loquendi, durationem æternam
generationis huius esse eiusmo-

A di, vt quoniam infinita est, eadem
coëxistat cuius tempori præte-
rito, præsenti, & futuro, ideoque
& præterito tempore verissimum
fuisse, & præsentiverissimum es-
se, & futuro verissimum fore de
Verbo diuino affirmare, quòd à
Patre generetur. Hæc enim vis
est illarum loquutionum. Quod

B exemplo similium enunciatio-
num de Deo, quæ tamen sunt ve-
rissimæ, confirmari euidenter po-
test. Nam cùm dicimus: Deus est;
Deus fuit; Deus erit; non alias
differentias, & quasi diuisiones
præsentis, præteriti, & futuri in
Dei existéria significamus; sed in-
telligi volumus, durationē æternę
illius existentiæ cùm sit infinita,

C esse eiusmodi, vt eadem coëxistat
omni tempori, præsenti, præteri-
to, & futuro, in quo à nobis De-
um esse verissimè affirmari pos-
sit. Hoc igitur modo & hoc sensu
Verbum quoq; diuinum verè di-
citur & genitum esse, & generari,
& generandum, quamvis ipsius è-
terna generatio sit tota simul, non
minus, quàm ipsa diuina existen-
tia. Quare non est satis assecutus
Disputator certam hanc Theolo-
gorum ea de re sententiam, cùm
de illis ita dicit:

*Audacter singunt, æternitatem
eminenter i. continere omnem du-
rationem temporis, & coëxistere o-
mnibus differentiis temporis, id est,
dura-*

duracionem, quā tempus habet im- A perfecto modo, sine illa nimurum permanentia, & cum perpetua suc- ceSSIONe prateriti, præsentis, & fu- turi, eam durationem habere æter- nitatem perfectissimo modo, hoc est, totam simul, sine illa eius innova- tione: quapropter æternitati omnia etiā praterita & futura a. esse præ- sentia, vereq; dici 3. posse τὸν λόγον, & generatum esse, & generari, & generatum iri. Quod cum fingunt, quid, quæso, aliud dicunt, quam eā- dem rem simul esse, & non esse? esse quidem, quia æternitati præsens sta- tuitur: non esse, quoniam vel iā in- teriū, vel nondum producta est.

Tria hoc loco Disputator de C sententia Theologorum comme- morat, quæ claritatis gratia addi- tis numeris in ipsius oratione dis- stinximus. Primum est, æternitatē eminenter continere om- nem durationem temporis, &c. Hoc verissimum & certissimum do- gma est; neq; opinor, id propriè esse illud, quod Disputator in hac re fictitium, seu commentitium D esse existimat. Ipse enim superius definitionem æternitatis ab om- nibus receptam, ex qua id totum euidenter consequitur, probauit, quam Boëtius libro 5. de Con- sol. hisce verbis tradidit: *Æterni- tate est interminabilis vista tota simul & perfecta possessio.*

Secundum est, propter hanc ipsam perfectionem atque infini- tatem æternitatis fieri, vt omnia tum præterita, tum præsentia, tum futura coexistant præsentia in æ- ternitate. Hoc non est dogma apud omnes Theologos certum & exploratum. Nam et si certum si- ne cōtrouersia sit, eandem ipsam æternitatem, sine illa variatione sui, coexistere omnibus rebus præteritis, præsentibus, & fu- turis, quando ipsæ res sunt, & omnia etiam diuinæ quidem cogni- tioni esse præsentia; multi ta- men Theologi docti ac nobiles disputant, non ideo res ipsas vi- ciissim coexistere simul secundum esse suum æternitati, vt quidā alij opinantur. Quam ad ré illud argu- mentum, quod hic attingit extre- mis verbis Disputator, & alia mul- ta non improbabiliter adduci so- lent, vt est: videre apud Ioannem Capreolum in 1. distin&. 9. & apud Caietanum in comment. 1. par. D. Thom. quæst. 14. art. 13.

Tertium est, eam coexistentiā rerum omnium in æternitate, in D causa deīnum esse, vt verè dici possit τὸν λόγον, id est, Verbum generatum esse, & generari, & ge- neratum iri. Hoc non ita est. Pri- mūm enim, cùm præsens illa rerū in æternitate coexistentia, dubia sit, & à multis etiam reiciatur, non ex ea petere solent Theolo- gi certam explicationem eiusmo- di

di enunciationum, quæ sine con-
trouersia sunt veræ & certæ. Quin-
earum veritatem ex alio decla-
rant, quod est apud omnes cer-
tum; nempe ex eo, quod æterna
Filij generatio, cum infinitè du-
rationis sit, ad omnia tempora
pertinet, siue omnia illi simul co-
existant, siue secus. Inde enim fit,
vt verum sit, & verum fuerit, & ve-
rum futurum sit omni tempore
dicere, quod Filius generetur: id
quod illis enunciationibus; Filius
generatur, genitus est, & genera-
bitur, significamus, vt antea ex-
posuimus, & docet etiam diuus
Thomas i. part. summe, quæst. 10.
articulo secundo ad quartum ar-
gumentum.

Deinde iam docui, in ipsa ge-
neratione Filij non esse aliquid
præteritum & futurum, vt Dispu-
tator imaginari videtur, cum ait,
ideo verè dici, Verbum genera-
tum esse, & generatum iri, quia o-
mnia præterita & futura sint in æ-
ternitate præsentia. Quasi nimi-
rum illud generatum esse, & ge-
neratum iri, quod de Verbo di-
cimus, esset aliquid de numero re-
rum præteriorum & futurarum.
Hoc sanè alienissimum est, à sen-
tētia omnium Theologorum. Sed
aliud illi eo modo loquendi signi-
fificant, vt iam expositum est. Qua-
re, vt superius aiebam, minimè af-
secutus est Disputator caussam,
quam sine controv ersia Theologi

A reddunt, cur Verbum dicatur ge-
neratum esse, & generatum iri; &
præter rem aduersus præsentiam
existentiæ rerum in æternitate di-
spusat, cùm ea neque comperta
apud omnes sit, & multò minus
fundamentum veritatis eiusmodi
enunciationum in illa Theologi
constituant. Atque, vt frustrâ ha-
ctenus probare conatus est, in æ-
terna Filij generatione mutatio-
nem aliquam à nobis poni debe-
re, ita etiam perperam nititur o-
stendere temporalem item muta-
tionem in Filio nos concedere,
cum deinde subiungit:

*Nam si ipse Deus Filius post æ-
ternam generationem verè etiam
homo factus est in tempore, pro-
fecto mutatus est de non esse homi-
nis ad ipsius esse: quæ sanè mutatio
longè maior est, quam transmuta-
tio physica ex non calido in cali-
dum, ex non frigido in frigidum:
quippe cùm hac accidentalis sit; illa
vero quodammodo essentialis, ut
poterat, quæ per hypostaticā unionem
facta dicatur.*

Ad argumentum hoc, quod ipsi
etiam Theologi Scholastici propo-
nunt & soluunt, breuiter hunc in
modum respondeo. Motus, seu
mutatio de ea re dicitur, quæ cùm
fuerit in potentia ad recipiendam
perfectionem sui aliquam, eam de-
mum recipit tanquam ea indigēs,
vt

timus? Nihil profectò minus. Sed Christum Deum & hominé, *equalem Deo* secundum formam Dei, vt Apostolus loquitur, *& minorem Deo*, secundum formam serui, hoc est, secundum assumptam humilitatem, confitemur.

Eam autem humanitatē in hypostasi diuini Verbi ille ipse impo-
suit (vt vocabulo Disputatoris v-
tar) cuius potentia *Verbum caro
factum est*; quod fieri non potuit,
nisi factum esset, vt eadē esset per-
sona siue hypostasis diuinæ & hu-
manæ naturæ, quæ & Deus sit, &
homo. Hoc enim factum est cùm
Verbum caro factum est; nimirum
vt Filius Dei, qui ab æterno
erat Deus apud Deum, inciperet in
tempore esse etiam homo per as-
sumptam ad suam hypostasim hu-
manitatem, *& habitaret in nobis*, vt
testatur Euangeliſta Ioannes. Ne-
que verò cùm id factum est, hu-
manitati detracta tanquam pellis
sua hypostasis est, vt ludit Dispu-
tator. Nunquam enim illa huma-
nitas propriā hypostasim habuit,
sed ipso puncto suæ conditionis,
quo propriam hypostasim fuisset
habitura, ad diuinam hypostasim,
quæ infinitis partibus fuit presta-
bilior, summo beneficio est assump-
pta. At non posse humanitatem il-
lam carere hypostasi propria, ita
contendit Disputator:

*Quod tamen, inquit, unum ēn-
tī ἀδυάτοις esse maximum, nul-*

A *luc non videt, nisi qui ignobrat essen-
tiam re non distingui ab existentia,
& hanc contractam ad perfectam
substantiam, vocari hypostasim, vel
subsistentiam: ad partes verò sub-
stantiae deductam, nominari inexi-
istentiam, ad accidens autem deri-
uatam, appellari inherentiam.*

B Hoc est argumentum Dispu-
tatoris: Hypostasis, siue subsistentia
naturæ humanæ nihil aliud est,
quàm humanæ naturæ existentia.
At natura humana in Christo, p-
riam habet existentiam; cùm ex-
istentia ab essentia siue natura,
non re, sed ratione tantùm distin-
guatur. Igitur etiam habet pro-
priam hypostasim, siue subsisten-
tiam.

C Respondeo, ea quæ in hoc ar-
gumento tanquam certa sumit
Disputator, incertissima esse, &,
vt vera atq; certa essent, nihil effi-
cere. Incertū est, hypostasim siue
subsistentiā in natura humana, vel
in alia substantia, nihil esse aliud
quàm existentiam. Multi enim
Theologi hoc negant, ac docent

D maximè verisimiliter, propriam
hypostasis rationem consistere in
quodam termino substanciali, quo
tandem completur natura huma-
na, & fit hoc suppositum, seu hic
homo, & quo denique natura fit
capax completae existentiæ. At-
que hunc terminum substanciali-
lem docent, à diuini Verbi hypo-

Hh stasi

stasi infinita sua perfectione in humana Christi natura suppletum fuisse. Item incertum est, naturam humanam in Christo habere propriam existentiā. Quin multi sentiunt, habere tantummodo existentiam diuini Verbi. Incertum etiam est, existentiam in rebus creatis ratione tantum distingui ab essentia. Nam plerique etiam hoc negant, arbitranturque existentiam quandam, quasi actum re distinctum esse ab essentia, qui in eadem tanquam ipsius quedam perfectio recipiatur; quo actu p- inde humana natura in Christo creat, quia infinitè melius per ipsā diuinam existentiam hypostasis Verbi, ad quā assumpta est, existit.

Sed vt maximè hæc vera essent, non efficiunt tamen, humanam Christi naturam habere propriam hypostasim siue subsistentiam. Nam qui arbitrantur existentiam naturę substancialis (qualis est humana) esse eiusdem hypostasim siue subsistentiam; non qualem cunq; existentiam intelligunt, sed existentiam per se & independenter ab alio, non modò tanquā à subiecto, vel tanquam à toto (vt dependent ab alio accidentia & partes) sed etiam tanquam à supposito, secundum communē suppositi notiōnem. At humana Christi natura ita condita est, vt certum apud omnes Theologos sine controversia

A sit, eam in sua existentia dependere ab alio quodam, hoc est, à diuino Verbo, tāquam à supposito: Ita vt singulari & arcano quodā modo ex vi diuini Verbi, quatenus hoc est quoddam suppositum, existat; ac proinde idem suppositum sit natura diuinæ Verbi, & ipsius. Hoc enim nisi concedatur, stare nō potest, quod vñus & idem Dei Filius, sit Deus & homo, id q̄ Scriptura manifestissimè nos docet.

Itaque siue rationem hypostaticam in existentia per se, & independenter ab alio, vt à supposito; siue in termino quodam substanciali, siue in aliquo eiusmodi constitutus (de quo disputatur inter Doctores) inter omnes tamen conuenit id, quod ex fide est certum; nempe naturam humanam Christi, quia depédet ab alio quodam, id est, à Verbo tanquam à supposito, minimè habere propriam hypostasim, sed sustentari in hypostasi diuina.

Sed instaret hīc fortè Disputator hoc modo: Non solum existentia vtcunque considerata, verū etiam existentia per se, id est, omnibus modis ab alio independens, distinguitur sola ratione à natura substanciali, qualis est humana. Ergo si in Christo est natura humana, erit etiam in eo existentia independens & per se natura humana, & proinde etiā humana hypostasis.

Re-

Respondeo. Ut maximè demus, existentiam independentem & per se non nisi ratione distingui à natura humana, & ipsam esse humanae naturæ hypostasim (quæ tamen, ut dixi superius, sunt incerta) tamen inde non sequitur, cum natura humana necessariò existentiam per se, atq; adeò propriam hypostasim, coniunctam esse. Multa enim ratione tantùm distinguuntur, quorum alterum tamen ab altero separatur ob aliquius præsentiam, vel absentiam, sine quo, vel cum quo illius ratio consistere non potest. Ut exempli causa: Motus, & res quæ mouetur, item sessio, & is qui sedet, ratione tantùm existimantur distinguui. Et tamen non quandocunque res est, nec quandocunque superstes est is, qui sedet, existit rei motus, aut sessio. Non enim ista semper uno & eodē illo modo ad locū sese habent, sine quo modo illorum ratio minimè consistit. Ita in proposito nostro: quamuis natura humana, & existentia illius independens ac per se, ratione tantùm distinguui demus, tamen potuit talis existentia per se ab humana natura separari. Quo tandem modo? quia videlicet humana Christi natura fuit facta in existentia sua dependens ab alio, tanquam à supposito. Res enim humanae naturæ tunc solum est existentia per se (ut nunc loquimur)

A quando eo modo sese habet, ut ab alio tanquam à supposito non dependeat. Quod si situr ita ab alio dependeat, ut accidit in proposito, iam deerit illi ratio eius existentiæ per se, quam quidam hypostasim esse arbitrantur.

B Atq; hæc doctrina eorundē illorum auctoritate, quorum sententiā Disputator probat, confirmari potest. Qui enim ex Orthodoxis sentiunt, existentiam per se ac hypostasim ratione tantùm à natura humana distingui, nihilominus cum Catholicis omnibus cōfidentur, humanam Christi naturam non habuisse eiusmodi existentiam per se, siue propriam hypostasim. Quod cùm fatentur, certè intelligunt, non illa omnia, quæ ratione tantùm distinguuntur, esse necessariò coniuncta. Nihil ergo, quod esset solidū aduersus vnonem hypostaticam, attulit Disputator, sed suas tantùm præiudicatas imaginaciones, qualis etiam est illa, quæ sequitur:

C *Quis, inquit, in Theologis ita plūbeus esse poterit, ut nō intelligat eandē idololatriæ causam fuisse, cur humana Christi natura propriam hypostasim detraherent, et cur accidentia panis & vini in Eucharistia proprio subiecto, propriæ existentia spoliarent?* Sicut enim carnalē fecerant Deum per hypostaticam unio-

Hh 2 nem,

839 Cap. VII. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. VII. 840
nem, ita carnalem etiam posse ea co- A hilominus in Christi manibus re-
medere bibereq; voluerunt Deum man- starent; consequitur, haec reman-
per transubstantiationem.

Omnino eadem causa vtriusque dogmatis veris Dei cultori- bus fuit, nempe diuina reuelatio ipsius Dei Verbo Ecclesia patefacta, quæ vtrumq; mysterium certissimè afferit. Itemque in primis singularis Dei erga illos amor, qui caro factus, non modò voluit homo inter homines conuersari, sed ab hominibus etiam, ad saluberrimam sanctissimamque refectionem animi, mirabiliter man- duhari & bibi, quo eos sibi maiori charitate deuinciret. Peruersè au- tem existimauit Disputator, no- strum, non ipsius Dei, vt id fieret, fuisse cōsilio. Tam eximiū enim vtrumque beneficium est, vt non modò perfici, nisi immensa Dei potentia atque charitate, sed ne cogitari quidem, nisi ab infinita eiūdēm sapientia, potuerit.

Quod verò attinet ad acciden- tia panis & vini in Eucharistia sine subiecto, nihilo magis ipsi hoc do- gma commenti sumus, sed à Chri- sto didicimus. Is enim demon- strans id, quod speciebus panis & vini continebatur, cùm id porri- geret, corpus & sanguinem suum esse verissimè dixit. Quod si cor- pus Christi & sanguis fuit, non v- tique vinum & panis. Cumque ac- cidentia tamen panis & vini ni-

B A hilominus in Christi manibus re- starent; consequitur, haec reman- sisce sine proprio subiecto, quod erat substātia panis & vini. Quod, quamobrem obsecro, fieri non potuit, per omnipotentiam diui- nam? Nónne compertum est, ne- que subiectum, neque actualem inexistentiam esse de ratione es- entiali accidentis? Sed mittamus modò hanc quæstionē, quam nec persequitur Disputator. Videamus porro, quid deinde obiiciat contra humanitatem sine pro- pria hypostasi in C H R I S T O exi- stentem:

C Itaque, inquit, non satis per- pendunt, quid credant, qui Pontifi- cios rident, tanquam absurdissimè docentes; Accidentia panis & vini in Eucharistia remanere sine pro- priis subiecto, propriag, inherentia: & tamen cum eisdem aquè absur- dum, ne dicā absurdius dogma am- plectuntur, solum retinentq;: nem- pe humanam Christi naturam, esse fine propria subsistētia. Quid enim D est essentia sine propria existentia? Idem quod homo sine humana es- sentia.

Ego verò illos, qui eo nomine Pontificios, hoc est, Orthodoxos impiè rident, deplorando cēf eo: non quia humanitatē esse sine pro- pria subsistētia fatentur, sed quia accidētia sine proprio itē subiecto esse

841 Cap. VII. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. VII. 842
esse negant. Vtrumque enim do- A humana, necessariò cōcluditur ubi-
gma sacrosancto Dei verbo, vt di- cung, est diuina, ibidem esse & hu-
ximus, constitutū est, ac neutrum manam: diuina autem est ubique:
potest ullius humanæ rationis ar- quare & humana in omni erit loco:
gumentis reuinci. Sed humanitas omnesq; Trinitarj erunt Ubique-
(inquit Disputator) sine propria rarij.
existentia, hoc est, sine propria Benè habet, quod aliis in locis
hypostasi (vt ille intelligit) idem ex ex instituto confutauimus hæc
est quod homo sine humana essen- B omnia patrocinia exsibilata paf-
tia. Quis non animaduertit eui- sim ac propemodū iam ortæ Vbi-
dentem errorem? Etenim huma- quitatis. Docuimus enim, non se-
na essentia de ratione intrinseca qui, si humana Christi natura toti
hominis est, & in definitione ho- diuinitati coniuncta est, eam esse
minis ponitur, nec potest homo vbiq; est diuinitas. Tota enim
sine illa intelligi. Quo fit, vt im- diuinitas est non modò vbiq; lo-
plicatio contradictionis sit, homi- corum simul, sed etiam in quois
nem esse sine humana essentia. loco, atque adeo etiam in illo, vbi
At existentia per se independens est Christi humanitas. Quare ibi
ab alio tanquam à supposito (vt C potest humanitas vñiri toti diu-
maximè demus hanc esse hypo- nitati, quamvis non sit ipsa etiam
stasim) non est de intrinseca ratione alibi vbiq; est diuinitas. Ex-
humanitatis, nec in eius po- emplum habemus in anima. Nam
nitur definitione. Quare potuit quia hæc est tota, non modò in
sine repugnantia contradictionis toto corpore, sed etiam in qua-
ab humanitate separari: cunque eius parte; illi toti vñitur
quælibet pars, neque tamen ideo
est vna pars in toto corpore vbi-
cunque est anima. Et commemo-
rat quidem ex parte hoc exem-
plum Disputator, sed refutare nō
potest. Ait igitur:

Porro, inquit, non minus ab-
surdæ est ipsa hypostatica unio, pro-
pter quam humana Christi natura
sua hypostasis spoliata in nihilum re-
digitur. Nam si humana natura
hypostaticè unita est diuina, procul
dubio tota est coniuncta cum tota
natura diuina, adeo ut nihil sit di-
uinitatis, quod sibi copulatam non
habeat humanitatem. Quod si ni-
bil prorsus est diuina natura sine

D cunque est anima. Et commemo-
rat quidem ex parte hoc exem-
plum Disputator, sed refutare nō
potest. Ait igitur:

Nondum cogimur, inquiunt, hoc
dēterwop dare, qui docemus totam
λόγος hypostasim, unitam quidem
habere humanam naturam, sed ta-
men totam etiam extra naturam

Hh 3 esse

843 Cap.VII. Lib.V. Contra quoddam scriptum impium. Cap.VII. 844
esset humanam, non secus actotis ani- A Dicit aliquis: Estne igitur di-
marationali iunctum est caput hu- unum Verbum alicubi, vbi idem
manum, & nihilominus tamen ea- non etiam sit homo? Minime: si
dem anima tota est extra caput in simpliciter & absolutè responden-
reliquis etiam corporis partibus. At dum sit. Nam vt Verbum diuinum
hoc nō est firmum perfugium: quo- sit homo vbiunque est, non opus
niam si tota hypostasis λόγος est cum est, vt vbique habeat humanita-
natura humana, & tota etiam ex- tem, sed vt vbiq; sit habens seu sit
tra naturam humanam, necessario id ipsum certe, quod habet sibi
fatendum erit, quod diuina hypo- B vnitam humanitatē alibi existen-
stasis, quatenus tota est extra na- tem. Hominem enim dicimus id
turam humanam, non habeat sibi quod habet humanitatē. Quem-
hypostaticē unitam humanitatem: admodum Regem dicimus eum,
sicq; toti esset diuinitati unita hu- qui habet regnum; & vbiunque
manitas, & tamen toti non uni- is sit, est & dicitur Rex, tametsi
ta: quod cùm verum esse non pos- non vbiique, sed alicubi tantum
fit, ne illud quidem, unde hoc habeat suum regnum. Verum hęc
manat.

Obsecro, quare verum esse non potest, vt humanitas ibi, vbi ipsa est, sit vnitam toti diuinitati, & non alibi extra eum locum, vbi ipsa non est, sed sola diuinitas? Nónne etiam caput in loco suo ita est vnitum toti anima, vt simul tamen non sit eidem vnitum alibi, vbi non caput, sed anima est, nimis rurum in loco pedis? Quænā est hīc contradic̄io? Si in uno & eodem loco humanitas diceretur vnitam & non vnitam toti diuinitati, repugnantia esset. Hoc verò non dicimus. Sed in alio loco dicimus, vnitam esse, & in alio non esse, vbi nimis rurum nullo modo est.

C rem:

Dicet aliquis: Estne igitur di-
unum Verbum alicubi, vbi idem
non etiam sit homo? Minime: si
simpliciter & absolutè responden-
dum sit. Nam vt Verbum diuinum
sit homo vbiunque est, non opus
est, vt vbique habeat humanita-
tem, sed vt vbiq; sit habens seu sit
id ipsum certe, quod habet sibi
vnitam humanitatē alibi existen-
tem. Hominem enim dicimus id
quod habet humanitatē. Quem-
admodum Regem dicimus eum,
qui habet regnum; & vbiunque
is sit, est & dicitur Rex, tametsi
non vbiique, sed alicubi tantum
habeat suum regnum. Verum hęc
aliis in libris diligenter explica-
uimus. Audiamus Disputato-

Vt sit, inquit, tota τὸς λόγος di-
uinitas extra etiam naturam hu-
manam: recipitne ea in suam quo-
que hypostasim aliquādo ipsam hu-
manitatem? si recipit; ergo hypo-
statica unio toties dissoluitur & in-
stauratur, quoties Christus ex uno
in aliū locum mouetur: vt cùm
Christus ascenderet in cœlos, hac
unio dissoluta est in diuinitate, qua-
tenus illa ipsa remansit in terris:
eadem postea unio instaurata est in
diuinitate, quatenus hac erat in cœ-
lis: si autem non recipit; ergo vel
diuinitas, quatenus erat in terris,
una cum humanitate subvolauit in
cœlum:

845 Cap. VII. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. VII. 846
cetum: vel humanitas ante ascen- A rios videre, ipsa attributa diuina,
sum iam hypostaticè unita erat di- vt esse ubique, esse omnipotentem,
uinitati, quatenus esset in cœlo: si eternum, infinitum, &c. non pos-
illud dederint, Deum volubilem se humana communicari naturæ,
habebimus: si hoc affirmauerint, quin ex creatura fiat creator, ex
Vbi quietarÿ erunt.

Discutiamus vno verbo has o-
mnes tenebras, quas appetit fuisse
densissimas in phantasia Dispu-
tatoris. Dico diuinitatem nō am-
plius aliquando recipere in sua
hypostasi humanitatem: nam ex
quo eam semel assumpsit, semper
sibi vnitam habet, tametsi non
eam habet in omni loco. Cūm au-
tem incipit illam alicubi habere,
vbi antea non habebat, id non fit,
quia vel eò simul cum humanita-
te moueatur, vel eam de nouo ibi
recipiat, sed hoc solo id fit, quod
humanitas ipsa ad eum locū mo-
uetur. Etenim diuinitas immuta-
biliter vbiique præsens, sic initio
humanitatem assumpsit, vt vbi-
cunque hęc humanitas sit, & quo-
cunque moueatur; ab ipsa diuini-
tatis hypostasi, hoc est, à Verbo
diuino, hypostaticè sustentetur,
atque adeo sit ei vnta vbi cunque
moueatur, vel quiescat. Ita nec
Deum volubilem, neq; humanita-
tis vbiuitatem, sed mutabilita-
tem ipsius humanitatis duntaxat
asserimus. Obiicit præterea:

*Et sanè, inquit, mirum est, do-
ctissimos quoq; Theologos Trinita-*

A rios videre, ipsa attributa diuina,
vt esse ubique, esse omnipotentem,
eternum, infinitum, &c. non pos-
se humana communicari naturæ,
quin ex creatura fiat creator, ex
non Deo quidam exsurgat Deus:
nolle tamen vel non posse videre,
quod eadem de causa nec ipsa hypo-
stasis diuina communicari possit hu-
manitati, ita vt haec propria sua hy-
postasi priuata, sustentetur ab hypo-
stasi diuina, & quidem multò ma-
giù quam accidens à suo sustinetur
subiecto, quamq; subsistentia subie-
cti ipsi communicatur accidenti.

B Nequaquam eadem suppetit ra-
tio seu causa, cur non possit com-
municari humanitati diuina hy-
postasis, & cur non potuerint ei-
dē communicari attributa diuina
vt talia sunt, nempe diuina poten-
tia, sapientia, &c. Communicari
enim haec infinita attributa alicui
rei, vt sunt talia; est ei attribui, vt
sit infinitè potens, infinitè sapiens,
immensa, &c. Nam eatenus haec
D attributa possidentur; nempe vt
res, quæ illis prædicta est, sit per ea
potens, sapiens, &c. & quidem se-
cundum illam perfectionem, quæ
in ipsis inest, nimirum infinitam.
Perspicuum aut est, repugnare crea-
ture, vt sit infinitè potens, infinitè
sapiens, &c. Cūm hoc ipsum sit re-
uera creaturā nō esse. Ita fit, vt at-
tributa diuina, quaten⁹ talia sunt,
nullo

847 - Cap. VII. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. VII. 848
nullo modo potuerint humanita- A *cata omni potentia, eternitas, ubi-
ti communicari. At verò de com- que praesentia, &c.*
municatione diuinæ hypostasis Ambiguitas est in vocabulo
aliam ratio est. Nam diuinam hypostasim alicui naturæ creatæ com- communicationis, quam in aliis
municari, nō est eam illi attribui, etiam libris distinximus, vt cui-
vt natura creata sit diuina hypostasis, sed vt per diuinam hypostasim personali modo sustente- dentiūs Vbiquetarios refellere-
tur ac perficiatur. Non repugnat B communicatione attributorum propriè,
autem creaturæ, vt creaturæ est, sustentari & perfici per diuinam hypostasim, sed esse diuinam hypostasim, sicut etiam esse, quatenus creatura est, infinitè poten-
tem, & sapientem. Quare potuit humanæ naturæ diuina hypostasis communicari. Sed contendit Disputator, debere Theologos concedere communicationem attributorum, si concedunt communicationem hypostasis, tali argumen-
to:

Nam eorum quare ipsa sunt idem, & sola ratione distinguuntur, non potest unum alicui communicari, ut non simul reliqua omnia eidem communicentur: vt totum aliquid D corpus, quia realiter idem est cum suis partibus simul sumptis, non potest alicui dari sine partibus, nec omnes dari partes possunt sine toto. Atque hypostasis diuina re ipsa idem est cum attributis diuinis; ergo ea vel non est communicata naturæ humana, vel certè vna communicata

B *communicata humanitati attributa diuina. Vno modo, communicatione attributorum propriè, vt attributa sunt; ita scilicet vt humanitas ad hoc ea acciperet, vt per illa esset ipsa infinitè potens, infinitè sapiēs, &c. Altero modo, communicatione solū hypostatica; ita videlicet vt ea acciperet, non vt ipsa humanitas per illa es- C set infinitè sapiens, &c. sed vt per ea etiam hypostaticè (saltem secundariò) susténtaretur, quatenus sunt re idem, & sola ratione distincta à Verbi hypostasi, à qua primariò hypostaticè susténtatur. Ex quo resultauerit, vt Christus homo non secundum suam humanitatem, sed secundum hypostasis humanitatis suæ, cum qua accepit hypostaticè illa attributa, sit infinitè potens, infinitè sapiens, &c.*

Priori modo non potuerunt attributa diuina cōmunicari hu- manitati, vt antè dictum est. Et id est quod Orthodoxi negant aduersus inscītiā Vbiquetariorum. Posteriori autem modo commu- nicata

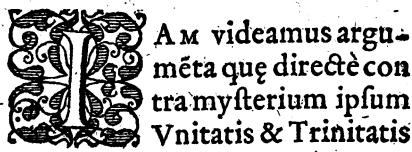
849 Cap. VII. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. VIII. 850
nicata illi sunt, ut latius in aliis libris aduersus commentum Vbi-
quetarium editis explicauimus.
Atque hoc solum est, quod con-
firmatur Disputatoris argumen-
to inde ducto, quod sola ratione
attributa distinguuntur ab hypo-
stasi, & re ipsa sunt idem. Identici-
tas enim realis aliquorum efficit
quidem, ut si unum re ipsa alicui
communicatur, communicetur
etiam re ipsa alterum, aliquo tan-
dem modo. Sed distinctio nihil
minus rationis inter eadem (ma-
xime cum virtute est realis pro-
pter infinitatem sui fundamenti,
ut in proposito) potest in causa
esse, ut non quois modo & ra-
tione alterum etiam communi-
cetur.

Cuius rei exemplum aliud in
ipsa materia de Trinitate habe-
mus. Nam Pater aeternus commu-
nicans essentiam diuinam Filio,
se ipsum etiam modo quodam illi
communicat, nempe ut res essen-
tiae diuinae constat etiam ex ipsa re
Patri, vel est potius eadem ipsa
res quam est Pater. Et tamen quia
Pater ratione & virtualiter distin-
guitur ab essentia; non ita se com-
municat Filio, sicut eidem com-
municat suam essentiam. Nam ita
essentia Filio communicatur, ut
ipse etiam sit illa essentia; Pater
autem non ita Filio communica-
tur, ut Filius sit Pater, sed ut ha-
beat rem & perfectionem Patri

A in essentia: quomodo ipse dicit:
Ego in Patre, & Pater in me est.
Hæc explicanda breuiter fue-
runt, ut intelligeret Lector, quo-
nam modo communicationis ne-
gent Theologi attributa commu-
nicari humanitati, ppter ea quod
ratione distinguuntur ab hypo-
stasi quæ communicatur. Non e-
B nim propter eiusmodi distinctio-
nem negant communicationem
attributorum omnimodo (ut hic
putauit Disputator) sed commu-
nicationem talem, qua humanitas
per ipsa attributa sit infinitè po-
tens, & infinitè sapiens, &c. non
illam hypostaticam quæ diximus.

CAPVT VIII.

C *Responsio ad argumentum primum,*
quo in postrema libelli parte op-
pugnatur mysterium sanctissima
Trinitatis.

D A m videamus argu-
mēta quæ directè con-
tra mysterium ipsum

Vnitatis & Trinitatis
diuinæ conficit Disputator:

*Primum, inquit, hoc sit argu-
mentum; Vnitas & distinctio sibi as-
vel essentia magis dependet ab hy-
postasi, quam accidentis à subiecto
& corporis locati à loco. Non enim
tantum inter se differunt rationa-
lis substantia & persona, quantum*

Ii acci-

851 Cap.VIII. Lib.V. Contra quoddam scriptum impium. Cap.VIII. 852
accidens & subiectum, quantumq; locus & corpus locatum. Atqui unum numero accidens, non posse in multis esse numero subiectis, Pon tificij Philosophi Theologiq; fatentur: & unum numero corpus non posse in multis simul reperiri locis, Calviniani nunc pugnant: & quidem merito: alioquin enim esset unum & non vnum: vnum propter suppositionem, ut in scholis loquuntur; ponitur enim esse vnum numero accidens vel corpus: non vnum, quod secundum multititudinem subiectorum & locorum, necesse sit multiplicari accidentia & corpora locata: esse autem vnum & non vnum, implicat contradictionem, quam nec ipse possit Deus veram facere: cum alterum contradictoriorū necessario sit falsum omni etiam Theologica consecutione necessaria. Pon tificij ergo & Calviniani vel suam non intelligunt doctrinam & religionem, vel nobiscum negabut tres in una & vna diuinis esse vno sacerdotes seu personas.

Primum huius argumenti vitium, & quidem maximum est, quod procedit ex notionibus rerū creatarum, ex quibus, cum infinitè distent à summa illa rediuita, nihil potest bene concludi contra assertions fidei de hoc ineffabili mysterio, sicut initio huius ope-

A ris multis modis ostendimus. Ut enim demus Disputatori, numericam vnitatem essentiæ creatæ ita pendere ab vnitate hypostasis, vt nullo modo possit vnicæ essentiæ creata esse in hypostasibus pluribus, non illico sequitur; vnitatem quoq; essentiæ increatae eodem modo ab vnitate hypostasis B pendere. Nā cùm essentiæ ac vnitatis increatae ratio infinitè differat à ratione essentiæ & vnitatis creatæ; necesse nos est idem illi, quod huic, conuenire.

Dicimus enim, vel potius dicit Catholica fides, de ratione essentiæ increatae id ipsum esse, vt scilicet existat in tribus hypostasi bus, & eo ipso maximè quoque C eam differre numero ab omnibus aliis essentiis, quarum nulli id conuenit. Neque verò hoc pugnat cum communissima vnius numero essentiæ notione, quam de vnitate etiam numerica essentiæ diuinæ cogitatione concipimus. Vna enim numero essentia non definitur esse illa quæ est in vnicâ numero hypostasi: sed quæ qua cunque ratione tandem est singularis & determinata, ac indistincta in se, & distincta à qualibet alia essentia singulari: siue eam singularitatem & determinatio nē habeat inter cetera ex ordine ad vnam hypostasim (vt in essentiis creatis aecidere videmus) siue D in ordine ad plures. Nam & hic ipse

ipse ordo ad plures hypostases A ad plura subiecta. Modus enim vnitatis numericæ alicuius rei latissimè patere potest, & admodum varia ratione constare. Quod autem dici solet, vnum numero. accidens esse, quod est in uno numero subiecto; descriptio est, dux ex eo quod naturaliter iam accedit, non definitio necessaria.

Secundum argumenti vitium est, quod procedit etiam ex aliquibus propositionibus falsis in ipsis rebus creatis. Primo enim falsum est, non posse sine contradictione esse vnum numero accidens in pluribus numero subiectis. Quamuis enim secundum ordinarium cursum naturalium caussarum hoc non soleat neque possit fieri, tamen nihil impedit, quò minus fieri posset per potentiam Dei absolutam, neque id Theologi aut Philosophi eruditi negant. Nam cur non posset vnum & idem accidens dependere in sua existentia à subiectis pluribus, sicut iam dependet ab uno? Quia esset tunc vnum & non vnu, inquit Disputator. Nego; sed esset tantummodo vnum. Ut enim iam naturaliter vnotas accidentis numerica consistit in ordine quodam ipsius accidentis ad vnum subiectum; ita tunc consisteret in ordine quodam ad subiecta plura, & per hoc ipsum esset singulare accidens indistinctum in se, & distinctum à quolibet alio accidenti, in quo non esset talis ordo

B Ita enim potius definiendum est: Vnum numero accidens est, quod vndeunque tandem ita est determinatum, ut sit indistinctum à se, & distinctum à quolibet alio particulari accidenti.

Secundò falsum est, non posse sine contradictione vnum numero corpus esse in pluribus simul locis. Quamuis enim naturaliter

C nequeat esse vnum numero corpus, nisi in uno loco, potest tamen esse in pluribus per potentiam Dei absolutam. At necesse est (inquit Disputator) secundum multitudinem locorum multiplicari corpora locata. Quamobrem quæso? Nulla namque ratione hoc probat, aut probare potest Disputator. Vnum enim corpus non definitur esse id, quod est in uno loco, sed quod per se ipsum est indistinctum in se, & distinctum à quolibet alio: quomodo esset etiam vnum, licet diuinitus conseruaret extra totum orbem absq; omni loco. Sed alio libro aduersus Caluinianos (quorum auctoritate Disputator

D

855 Cap. IX. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. IX. 856
frustrà hīc nītitur) ostendimus, A dīscē dīcitur dīstinctam hypostasim
ex nulla parte repugnare vt vnum
corpus diuinitū sīstatur p̄sens
diuersis in locis. Lector videat di-
sputationem nostrām contra fun-
damenta duarū Sectarū Sa-
cramentariæ & Vbiquetariæ par-
te 2.

Addē, quōd neque esset in eo
repugnantia, vt vna essentia crea-
ta à pluribus personis diuinis hy-
postaticè sustentaretur, vt defen-
dunt grauiissimi Theologi. Quan-
quam si maximè nec vnum acci-
dens in pluribus subiectis, nec
vnū corpus in pluribus locis, nec
vna essētia creata in pluribus per-
sonis esse vlo modo posset; per-
uersum sanè esset inde colligere,
neque posse essentiam diuinam in
tribus diuinis hypostasibus sub-
sistere, cuius perfectionis atque
vnitatis ratio (vt antē dictum est)
infinito interuallo distat ab om-
nibus eiusmodi rationibus rerum
creataram.

CAPVT IX.

Responso ad secundum argumen-
tum.

ALTERVM sit, inquit,
huiusmodi argumen-
tum; Deus Pater pra-
ter essētiam diuinam,
quam eandem numero & sibi reser-
vauit & λόγω communicauit, de-

A dīscē dīcitur dīstinctam hypostasim
sēu subsistentiam: hac autē τὸ λόγος
hypostasis vel erat in Patre cum ge-
neraret λόγορ, vel non erat: si erat;
ergo una Patris persona dua erant
personæ propter duas hypostases;
non enim hypostasis λόγος esse potuit
δυνάμει in Deo generante, sicut in
B homine gignente est Filij subsisten-
tia; sed ē vrgyē & seu actu: sin autem
in Patre prater propriam hyposta-
sim non erat actu quoq; λόγος hypo-
stasis, unde eam λόγος accepit?

Respondeo, Filium hypostasim
suam ex essentia Patris accepisse,
ex qua & genitus est, vt suprà lib.
2. cap. 9. docuimus. Verè enim &
C Orthodoxè D. Augustinus lib. 3.
contra Maximinum Arianorum
Episcop. cap. 14. Nullo modo, in-
quit, verum Dei Filium cogitatis, si
cum natum esse de substantia Patris ne-
gatis. Et infrā: Omnia, inquit, que
habet Pater, dedit ille gignendo, accepit
iste nascendo.

Cùm itaque quārit Disputator,
D vtrum, τὸ λόγος, id est, verbi hypo-
stasis fuerit in Patre generante vel
non fuerit? Respōdeo, fuisse in eo
ex æterno, & esse non δυνάμει, id
est, in potentia, sed actu, idq; per
réalē identitatē cum illo in essen-
tia. Quia enim Filij hypostasis ita
origine & relatione distinguitur à
Patre, vt simul tamē sit idem cum
essentia Patris; rectè Pater, vt est
gene-

generans Filium, dicitur actu habere hypostasim Filij in essentia sua per identitatem realem. Qui modus habendi infinitè præstantor est, quām omnes alij, quibus producens aliquid solet habere producti perfectionem.

Neque verò, si Pater haberet hoc modo actu hypostasim Filij, sequitur (vt absurdè colligit Disputator) vnam Patris personam duas personas esse, aut vnquam fuisse; sed in vna & eadem essentia Patris duas personas esse per identitatem cum illa realem, nempe personam Patris, & personam Filij. Non enim Pater sic haberet actu in essentia sua hypostasim Filij, vt sit ipse tum Pater, tum Filius; sed ita, vt licet à Filio per appositionem originis & relationis distinguatur, non tamen careat ipse reali perfectione hypostasis Filij, sed habeat illam per identitatem in essentia.

Et fugit quidem omnem humanum & angelicū intellectum, quod eiusmodi sit ratio illi^o summae rei diuinæ, vt secundum respectivam rationem sit in ea aliquid producens, & aliquid productum, & tamen vtrumq; in absoluta ratione essentiæ sit idem. Sed iam sēpe ostendimus, nō ideo mysteria nostræ fidei incredibilia debere videri, quoniam sunt incomprehensibilia; quin potius cùm alia etiam nobis argumenta

A suppetant, eo ipso nomine existimare debemus, fidem nostrā tradere vera & conuenientia de Deo, qui & ipse incomprehensibilis est. At instat Disputator:

B *Omnino, inquit, necesse est, ut Deus Pater τὸς λόγος hypostasim, vel ex diuina essentia, vel ex sua ipsius subsistētia, vel ex nihilo produxerit: at non ex diuina essentia: quia hac nec generat, nec generatur: alioqui in Patre etiam genita esset: λόγος autem genitus dicitur ob propriam hypostasim: neque ex sua ipsius subsistētia eam Pater desumpfit. Cum enim hec sit indubius, tota data esset λόγος: scilicet λόγος cum Patre una esset persona propter vnam hypostasim, sicut unus esse dicitur Deus, propter unicam essentiam. Si autem hypostasis τὸς λόγος, nequé ex diuina essentia est deprompta, neque ex ipsius Patris subsistētia desumpta; nihil certè aliud relinquitur, nisi ut ipsa sit ex nihilo procreata, ac proinde non D verus sit Deus, sed quedam tantum creatura.*

C Hæc ita expedio. Dico cum omnibus Orthodoxis, Patrem ex essentia sua Filium produxisse. Id enim ipsum est, Filium (vt iam docuimus) quia verè Filius est, ex Patris essentia esse generatum. Quocirca D. Ambrosius lib. I. de fide,

cap. 5. *Impassibiliter, inquit, generat.* A & ex eadem Filius consubstantialis Patri constituitur. Quam rem totam suprà lib. 2. cap. 9. & 10. habet Lector explicatam. Sed istud breuiter hic repetere necesse fuit, ut pateret perperam à Disputatore concludi, Filium fuisse producendum ex nihilo, ut impiè Ariani dogmaticabant.

At essentia (inquit Disputator) neque generat, neque generatur. B Verum est. Sed tamen est nihilo minus essentia id, ex quo Pater, vel vnde Pater generat. Essentia enim ideo non generat, neque generatur, quia necesse est omne generans distingui re ipsa à genito, & genitum à generante: essentia verò neq; à Patre generante, neq; à Filio genito re distinguitur: itaque neq; est ipsa generans Filium, neque genita à Patre. At verò de ratione eius, ex quo aliquid generat & aliquid generatur, non est, vt distinguatur ab eo quod generat, vel ab eo quod generatur. Quin immò èo perfectior, & magis consubstantialis erit generatio, quò principium primum & essentiale, ex quo est, fuerit minus distinctum à genito. Satis enim est, vt id quod generat, à genitore distinguitur. Essentia itaque licet non generet, neque generetur, est tamen id, ex quo Pater generat, & Filius generatur, hoc ipso, quod in illa per identitatem realem (vt antè exposui) perfectio hypostasis Filij existit in Patre generante,

C A P V T X.

Responsio ad ultimum argumentū.

ERTIO, inquit, producam illud argumentū, quod Apostolus nobis suggerit, unum esse scribens Deum, unum & Mediato-rem Dei & hominum, hominem Christum I E S U M. Nam si Mediato-rem is est, quem & nomen & ratio cogit esse medium inter personam offensam, & personam quae offendit, intercedentem apud partem offensam, pro parte quae offendit; certè non potest Mediato-rem persona quae offendit, neq; persona quae est offensā. Idem .n. intercederet apud seipsum, idemq; simul se & iratum ostenderet, & placatum, quo nihil cogitari stultius potest. At persona offensā est Deus Israël, qui unus est; non igitur Christus est ille Deus.

Ad hoc argumentum suprà lib. 1. cap. 22. respondimus. Tantum enim

enim abest, vt nequeat Christus A naturam non habuerit? Quia nisi talis dederis inter Deum & homines, quis ita sit medius, ut ex utroq; utrumq; sit, id est, ut Deus sit propter diuinatatis & idem homo sit propter humantatis naturam, humana diuinus quemadmodum reconcilientur non inuenies. Eadem est sententia diui Fulgentij libro primo contra Arianos, capite decimo quinto, & his omnibus antiquioris diui Irenæi expressissimè libro tertio, capite vigesimo, & Athanasij, & Augustini, & aliorum, quos suprà lib. primo, cap. 22. ad hanc ipsam rem citauimus.

Hac ratione moti sancti Patres, non potuisse Christum perfectè munus Mediatoris obire, nisi Deus esset homo, disertè docuerunt: Adeò non putarunt ex Mediatoris ratione colligi posse, Christum non esse Deum, vt iam Disputator argumentatur: *Qua enim ratione*, inquit diuus Leo in epistola 83. ad Palæstinos, *veritatem Mediatoris impleret; nisi qui in forma Dei aequalis erat Patri, in forma serui particeps esset & nostri?* Et diuus Vigilius libro quinto contra Eutychetem: *Unde enim, inquit, medius erit, si utramque*

B quod & distinguitur ab extremis, & participat naturam extremorū. Vtrumq; conuenit Christo respetu Dei & hominum. Nam quatenus est persona talis, vt non tantum sit Deus, neq; tantum homo, sed simul Deus & homo; tu à Deo solo, atq; adeò etiam à seipso præcisè, vt est Deus, tum ab hominibus, quitantum sunt homines, distinguitur. Rursus etiam quatenus est Deus, naturam Dei solius, sibi communem habet, & naturam hominum, quatenus est homo. Ita fit, vt medius sit inter utrumque extremum, de utroq; simul communicans.

C Sed inquit Disputator: Si Mediator nostri est Deus, atque adeò ipsa persona diuina offensa: (Filius enim fuit etiam offensus) consequens est, vt idem intercesserit apud seipsum, idemque simul & iratum se ostenderit & placatum, quò nihil, inquit, stultius cogitari potest. Respondeo. Verissimum est: Idem Christus per officia, quæ exercuit secundum naturam humanam, intercessit apud seipsum, vt secundum naturam diuinam ynà cum Patre & Spiritu sancto erat offensus: Idem simul secundum naturam diuinam erat nobis iratus, & secundum naturam humanam summa cum benevolentia erga nos caussam nostram suscipiebat. Hoc magnum pietatis mysterium Gentibus quidem est stultitia (vt inquit diuus D Apo-

Apostolus) nobis autem qui credidimus, Dei virtus & Dei sapientia. At enim ista repugnant. Quid? Magisne contraria videntur iratum, & placatum esse; offendit, & intercessorem; quam mori, & non mori; omnipotentem esse, & infirmum, & cetera diuersissima attributa, quæ affirmantur simul de Christo Deo & homine? Cur non igitur idem Christus, ita secundum aliam & aliam naturam iratus, & placatus; offensus & mediator, siue repugnantia esse potuerit, sicut secundum aliam & aliam naturam moriebatur, & non moriebatur; erat infirmus, & omnipotens? Sed occurrit huic nostræ responsioni Disputator hoc modo:

Plerique, inquit, eorum ad diuersas configunt in Christo naturas, affirmantes, Christum esse personam offendit ratione diuina, Mediatorem vero ratione naturæ humanae. Verum hi non recordantur unam constitutam Christi personam ex natura humana & diuina: atque intercessionem, omnemque aliam actionem non esse naturarum, sed ipsius auctoritatem, vel suppositorum; quare non humanam Christi naturam intercedere apud diuinam, sed ipsum Christum intercedere apud seipsum, ratione naturæ humana & diuina; ita ut intercessio oriatur ex Christi humanitate, terminetur autem

A & definat in ipsius diuinitatem: quapropter huiusmodi intercessionem non duas esse actiones, sed unicam tantum, duos tamen respectus habentem, unum ad humanam, alterum ad naturam diuinam: diuersos verò in eodem supposito respectus efficere non posse, quod minus B id reuera intercedat apud seipsum, propter unicam personam, unicam actionem.

At nos & probè recordamur, & vt rō fakemur, unam constitutam Christi personam ex natura humana & diuina; & non propriè naturarum, sed personæ, seu suppositi mediante humana natura esse illam actionem intercessionis; ac C proinde nō propriè naturam humana intercedere apud diuinam, sed ipsum Christum intercedere apud seipsum, secundum aliam & aliam naturam. Hoc autem ipsum est, quod asserimus minimè repugnare. Ut neque repugnat, quod idem Christus secundum aliam & aliam naturam fuerit mortuus, & non fuerit mortuus. Quare non cofutauit, sed tantummodo exposuit Disputator nostram responzionem. Sed pergit argumentari:

Quid multa: inquit, vel Christus Mediator est secundum naturam tantum humanam, vel secundum naturam etiam diuinam; si secundum

865 Cap. X. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. X. 866
cundum humanam tantum, quid A perationum proximum principium fuit, & qua Christus minor est Patre.
opus erat, Deum fieri Mediatorem? sin verò secundum diuinam etiam est Mediator, nullo profectò modo cuitari potest, quin ipsa quoque diuina natura capite, qua media-trix est, intercedat apud seipsum: quod quia absurdè dicitur, cùm ne-mo roget seipsum: fateamur etiam absurdè dici, Mediatorem Dei & hominum esse illum ipsum, qui pla-candus erat, Deum.

Ad hæc ita respondeo. Cū quæ-ritur, vtrum secundum naturam humanam tantum, an etiam secú-dum diuinam Christus sit Medi-a-tor, distinctione vtendum est. Nam si quæstio sit, per quid Chri-stus tāquam per proximum prin-cipium operandi, Mediatoris of-ficio perfunctus fuerit; respō-den-dum est, illum tantummodò secundum naturam humanam fuisse Mediatorem. Quo pacto de hac quæstione loquitur D. Augus-tinus lib. 9. de ciuitate Dei, cap. 15. cùm ait: *Nō ob hoc Mediator est Chri-stus, quia est Verbum, sed Mediator est secundum quod homo.* Ac ratio est huius rei perspicua. Nam non secundum diuinitatem Christus orauit, & obediuit suo Patri, & alia officia Mediatoris obiuit (vt ex imperitia quadam dicunt pleriq; sectarij) sed secundum naturam humanam, quæ sola eiusmodi o-

A perationum proximum principium fuit, & qua Christus minor est Patre.
Si autem quæstio paulò latiūs instituatur, nempe vt inquiratur, per quid Christus Mediatoris omnino munus obiuerit, siue tanquam per principium proximum operandi, siue tanquam per ori-ginem & quasi fontem, ex quo valor & efficacia operationum e-ius, vt Mediator fuit, manauit? re-spondendum est, non tantum se-cundum naturam humanam, sed etiam secundum diuinam, atque adeò vt Deum & hominem, fuisse Mediatoř. Diuinitas enim Chri-sti in causa fuit, quamobrem hu-manæ operationes Christi, pro-Cpter infinitam personæ dignita-tem valerent ad nostram redem-p-tionem; atque eatēnus etiam secundum diuinitatem Christus fu-it Mediator. Quo quidem modo & Augustinus ipse libro primo de consensu Euangelistarum, cap. 35. & alij Patres, quos antea citaui, loquuntur, cùm Christum esse Mediatoř dicunt, quatenus si mul est Deus & homo. Itaque ha-bemus, vno quodam sensu secun-dum naturam humanam tantum esse Christum Mediatoř, & a-lilio quodam sensu secundū vtram-que naturam, humanam & diuinam.

Qua re explicata, nihil super-est difficultatis in arguento Di-

Kk spu-

sputatoris. Nam cùm primò ob-iicit, frustrà Deum ipsum factum esse Mediatorem, si secundum naturam tantùm humanam est Mediator; patet iam id non sequi. Quamuis enim per naturam solam humanam, tanquam per principium proximum operandi, Mediatoris officium exercuerit, & eatenus per illam solam (vt diximus) fuerit Mediator, tamē oportuit eundem esse Deum, vt operationes eius à diuinitate personæ haberent dignitatem, & valorem necessarium ad nostram redemptionem, vt dictum est. Cùm deinde etiam obiicit; si secundum diuinam etiam naturam est Mediator, ipsam etiam diuinam naturam intercedere apud seipsum, atque adeò secundum eandem naturam fuisse Christum iratum, & intercessorem; patet similiter neque id sequi. Non enim ita secundum naturam etiam diuinam Mediator esse asserendus est, quasi per illam exercuerit operationes ipsas, quibus intercessit (vnde sequeretur per diuinam etiam naturam apud se intercessisse) sed quatenus diuina natura addidit valorem operationibus ex sola humana natura manantibus, quibus intercessit.

Quæ cùm ita sint, firmum manet illud, quod ad argumentum principale ex Mediatoris ratione peritū, antea respondimus; nem-

A pe Christum secundum aliam naturam fuisse iratum, & placandum, nimirum diuinam; & secundum aliam, videlicet humanam, fuisse intercessorem. Quæ responsio cùm solida sit, nobis sufficit, neque opus est de alia quadam dicere, quam sibi Disputator hīc etiam proposuit ad confutandum. B Illud tamen diluendum etiam est, quod adiungit:

Si una, inquit, persona diuina facta est Mediator, ea certè non potuit sibi satisfacere: quandoquidem satisfactio, omnisque iustitia actus non fit ad seipsum, sed ad alium: ob quam rem non toti satisfactum Trinitatis foret; sed Patri tantum, & Spiritui sancto: ideoque altero opus Mediatore fuisse, qui ipse etiam λόγῳ satisficeret.

C Ad hanc obiectionem, quam ipsi Theologi Scholastici, explicandi causa, proponere sibi solent, iidem communiter & rectè respondent; iustitia actum etiam D posse consistere in eodem supposito erga seipsum, secundum aliam & aliam naturam. Ut enim intelligere possumus, unum & idem suppositum secundum aliam & aliam naturam, esse aliam quandam & aliam rem, ita etiam in eo fieri quandam vnius rei ad aliam exequationem per compensacionis

nis aliquem modum : & conser-
quenter quoque in eo habere lo-
cum iustitiae rationem , quæ in e-
iusmodi exæquatione aliqua pro-
priè versatur. Neque verò hoc ne-
gauisset Philosophus , licet libro
quinto Ethicorum affirmauerit,
iustitiam esse erga alterum. Quā-
quam cùm ipse non cognosceret ,
posse in unico supposito esse alte-
ram & alteram naturam , solum
cogitauit de Altero secundum sup-
positum, cùm ita docuit. Deinde
probare ntitur Disputator, Chri-
stum Mediatorem nostrum non
esse Deum , quia nulla (vt inquit)
causa fuerit , cur Deus agere vel-
let Mediatorem:

*Nam duo, inquit, potissimum
huius afferri solent rei causa, qua-
rum neutram veram esse demon-
strabo. Scholastici aiunt, Deum po-
tius, quam aut Angelum, aut pu-
rum hominem fieri Mediatorem
debuisse, quod hominum culpa la-
sum fuisse summum & infinitum
bonum; ac propterea ipsa quoq; cul-
pa infinita evasisset: qua ut delere-
tur, opus fuisse ère yea virtuteq;
infinita:qua cùm solus sit Deus pra-
ditus, hunc solum suscepit carne
oportuisse fieri Mediatorem, &
generis humani Redemptorem. Itá-
ne verò peccatum infinitum here-
re in homine potest finito? Non est,
inquiunt, infinitum ratione subie-*

A Et i, id est, hominis, sed ratione obit-
eti, id est, Dei.

Non satis explicat Disputator
Theologorum de infinitate pec-
cati sententiam , ob quam dicunt
oportuisse Deum ipsum Mediato-
rem esse, vt pro peccato fieret cu-
mulata satisfactio. Dupliciter e-
näm intelligi potest, peccati maliti-
am non esse infinitam ex parte
etiam subiecti, id est, hominis pec-
cantis , vno modo , quia non est
infinita secundum modum aliquę
naturalem & physicum , quasi ni-
mirum infinitè afficiat subiectum
ipsum, in quo insit, ad eum modū,
quo calor , verbigratia , si infini-
tus esset in aliquo subiecto , affi-
ceret illud infinitè, atque adeò di-
ceretur physicè infinitus ex parte
subiecti. Hoc modo verum est, ac
verè etiam Theologi docent, pec-
cati malitiam non esse infinitam.
Non enim sunt infiniti aliqui ma-
litiae gradus in peccato secundum
physicam intensionem; neque in-
finitatis eiusmodi posset homo
esse capax.

B Etiam secundum modum intelligi,
malitiam peccati non esse infinitā
ex parte subiecti, id est, hominis
peccatis, quasi nullo modo infini-
tas illa qualiscūq; , quæ dicitur esse
in peccato, ponderaretur à Theo-
logis ex parte etiā ipsius hominis
qui peccauit, sed tantum ex parte
diuinæ Maiestatis per peccatum

Kk 2 offen-

offensæ. Hoc modo fallsum & alienum à mente Theologorum est, peccati malitiam non esse infinitam ex parte subiecti, id est, hominis peccantis.

Censent enim Theologi, malitiam peccati estimatione quadam iniuriæ, quæ per illud irrogata Deo est, metiendam esse, & eatenus non physica, sed morali quadam ratione esse infinitam. Hæc autem estimationio ex consideratione earum peccati proprietatum ducitur, quæ magnitudinem iniuriæ Deo per illud illatæ, ostendunt. Sunt autem duas proprietates in peccato, quæ vsque adeò augment estimationem malitiae illius, ut illud reddant planè infinitum secundum estimationem, & moraliter, ut dictum est. Una peccati proprietas est, quod est offensæ infiniti boni, id est, maiestatis diuinæ; quo nomine infinitum est: eò enim maior secundum rectam estimationem offensæ est, quod maioris boni est; & consequenter infinita, si est offensæ boni infiniti. Altera peccati proprietas est, quod est commissum ab homine; cuius videlicet dignitas infinitis partibus minor est, quam sit dignitas maiestatis diuinæ offensæ; quo etiam nomine infinitum secundum rectam estimationem est: nam quod persona offendit dignitas est minor, quam dignitas personæ of-

A fensæ, eò maior ceteris paribus offensæ est (vt magis offendit plebeius homo principem eodem genere conuitij, quam nobilis) & consequenter si infinitè sit minor, erit quoque ex hac parte offensæ infinita. Atque ita patet, quomodo (vt dicebamus) ex parte etiam subiecti, hoc est, hominis peccantis, malitia peccati sit infinita, iuxta mentem Theologorum; quam non satis (vt dixi) Disputator explicuit. Quare constituta, facile refellitur quoddam argumentum, quod ex ipsis Theologis Scholasticis Diputator mutuatus est, & hic obiecit aduersus D. Thomam, & alios, qui ex infinitate peccati ostendunt, non potuisse cumulatè pro illis satisfacere, nisi diuinam personam. Subiungit enim:

At sicut peccatum hominis infinitum est ratione Dei infiniti, ita etiam bonum opus hominis infinitum erit, relatum in Deum infinitum: Cur igitur Deus, si infinitè potuit ab homine offendī, non infinitè ab eodem potuisset placari?

Quia, ut expositum iam est, peccatum hominis infinitum est; non modò ratione Dei infiniti, sed etiam ratione ipsius hominis, qui cum infinitè Deo inferior sit, Deum est ausus offendere. Hanc obcaus-

caussam oportuit, ut similiter opus bonum, quo Deus ex iustitia placandus erat infinitæ dignitatis esset, non modò ex parte obiecti, id est, Dei, in quem fuit referendum (quo pacto opus puri etiam hominis, præsertim ex gratia profectum, potuit esse infinitum) sed etiæ ex parte ipsius operantis. Quod fieri non potuit nisi operans fuisset is qui fuit, nempe non solum homo, sed etiam Deus infinitus. Sed fingit ipse sibi aliam hic responsonem Disputator, quam facilius refellat, cum addit:

Quia non est, inquiunt, parratio boni & mali operis; cum homo ex se posset peccare, non autem suapte natura queat bonum opus Deo gratum facere. Sed potest ne saltem homo divina adiutus gratia tale opus facere? nemo negabit; multò ergo magis id præstare potuit homo mediator, qui omnis esset originalis culpa expers.

Frustrà hoc loco Disputator ista, quæ aliò pertinent, commorat. Theologi enim, non quia homo non potest ex se bonum opus & gratum Deo facere, negant purum hominem potuisse exactè Deo satisfacere; sed quia nullus homo purus, quantumvis gratia præditus, aut originalis expers peccati, potuit operationibus suis infinitum valorem addere: id

A quod fuit necessarium, ut ex parte obiecti & ex parte operantis esset satisfactio infinita secundum estimationem, sicut ex vtraque parte fuerat infinita offensa, ut explicavimus. Videamus nunc autem, quomodo oppugnet aliam causam aduentus Filij Dei, quæ ex diuino erga homines amore duci solet:

Alij verò, inquit, arbitrantur, Deum non tam immensa hominum culpa, quam infinito suo erga genus humanum amore commotum fuisse, ut ei Mediatorem daret summum & infinitum bonum.

Non alij modò, sed etiam illi idem, qui ex infinite peccati rationem huius rei reddunt, assignant etiam hanc caussam. Qua de re legat, cui otium fuerit, Scholasticorum Theologorum principem D. Thomam, 3. p. q. 1. art. 2. Vbi duas has rationes, & præterea alias octo, quas Disputator non refellit, quæque per se sufficerent, pulcherrimè exponit. Nos verò iam audiamus, cur illam caussam ex diuino amore ductam Disputator non probet:

Quasi verò Deus, inquit, qui ante peccatum non dederat mundo infinitum hoc bonum, per peccatum voluerit ipsi tale bonum largiri. Fatentur enim Theologi plerique, si Adam non peccasset, διά λόγον

875 Cap.X. Lib.V. Contra quoddam scriptum impium. Cap.X. 876
nunquam humanam suscepturnum A enim necesse est esse, quod super
fuisse naturam. At sine peccato seu omnia est. Falsum igitur & cum
malo non haberis summum bonum, Apostoli sententia pugnans est,
est contra summi rationem boni: quod ponit Disputator, contra
quippe quod non ex peccato seu accidenti, sed per se aliis communica-
rationem summi boni esse ut non habeatur nisi accidente peccato
tur, & communicari debet, si per se, id est, verè summum est bo-
num.

Intelligit, opinor, Lector, quām sint nullius ponderis in re tanti
momenti, huiusmodi obiectio-
nes. Primum enim, quid obstare
Deo potuit, quò minus ut chari-
tate suam erga homines maximè
exereret, exspectaret peccati op-
portunitatem, qua simul etiam
erga eosdem, mirabiliter subue-
niendo miseriæ, testaretur suam
misericordiam? Nónne multò ma-
gis hac ratione amor Dei erga nos
eminet? Sed nihil ad hanc rem, p-
bādam meis verbis opus est, cùm
habeamus longè clarissimum te-
stimoniū Apostoli ad Romanos
5. Commendat, inquit, charitatem
suam Deus in nobis, quoniam cùm ad-
huc peccatores essemus, Christus pro no-
bis mortuus est. An verò hic Chri-
stus qui tūm primum cùm pecca-
tores essemus nobis datus & pro
nobis mortuus est, ex sententia
eiusdem Apostoli summum bo-
num non est? Quì fieri hoc potest,
cùm illum esse, super omnia Deum-
benedictum in secula, idem Aposto-
lus Roman.9. affirmet? Summum

A enim necesse est esse, quod super
omnia est. Falsum igitur & cum
Apostoli sententia pugnans est,
quod ponit Disputator, contra
rationem summi boni esse ut non
habeatur nisi accidente peccato
seu malo. Apostolus enim contrà
testatur, eo ipso potius Deū nobis
commendasse, hoc est, illustrio-
B rem reddidisse charitatem suam.

Pertinet quidem ad rationem
eius, quod per se summum bo-
num est, ut possit se sine mali in-
teruentu communicare: sed non
ut actu se sine mali interuentu
communicet. Quin immò, ut po-
test quod per se est summum bo-
num, nunquam se certo quodam
modo communicare (bonum e-
C nim, non quod se actu communi-
cat, sed quod est sui communica-
tiuum seu diffusuum, definitur)
ita, & multò magis euētum quem
velit, seu boni seu mali, ad se com-
municandum exspectare.

D Deinde, inquit, cur nobis non
maxime agenda essent gratia A-
damo, quòd peccauerit, & peccato
suo tantum bonum elicuerit?

Nimirum, quia neque eo ani-
mo atque intentione peccauit, ut
nobis ipse illud bonum pareret,
neq; etiam peccato suo id bonum
nobis, sed damnationem, quantū
in ipso fuit, attulit. Non enim pec-
cati meritum, sed misericordia
Dei fuit, quòd Deus ad nos ve-
nerit

877 Cap.X. Lib.V. Contra quoddam scriptum impium. Cap.X. 878
nerit in carne. Quare falsum est A prelio omnia hominibus peccata-
quod addit:

Tantundem enim aut plus etiam
Adami peccato mundus deberet,
sine quo infinitum istud bonum non
haberet, quam ipsi Christo, qui nec
sibi, quod ad humanam naturam,
nec nobis profuturus fuisset, si A-
dam nec sibi, nec nobis peccasset.

Si nihil (vt iam ostensum est) pro infinito illo bono mundus Adami peccato debet, certè neque tantundem, neque plus illi quam Christo debet. At non haberet, inquit, illud bonum sine peccato. Esto sanè. Sed tamen cum interueniente peccato mundus obtinuit id bonum, non obtinuit illud ipsius peccati beneficio, sed solius misericordia diuinæ, atque adeo etiam benignitate Filij Dei Domini nostri Iesu Christi, qui ad nos venire, vt nos à peccato redimeret, dignatus est. Quare Filio Dei, non peccato acceptum ferre debemus id beneficiū, nisi quod quatenus peccatum occasio quædam (non causa) illius beneficij fuit, felix culpa dici potest, quæ tantum meruit redemptorem, id est, cui tantus redemptor obtigit.

Postremò, si infiniti amoris instinctu Deus Pater Filium sibi consubstantialē in hunc mundum misseret, is profectò tantum ut suum amorem declararet, maluisseret sine

mittere, quam acerbissima inno-
centis Filij sui morte vilius peccati pænam repetere.

Atquid longè maius & illustrius diuinamoris erga homines argu-
mentum fuit, quod peccata illis Deus ita remisit, ut Filium suum B unigenitum iisdem daret, qui remis-
sionis peccatorum esset precium. Etenim remissio sola peccato-
rum non est aliquod bonum infi-
nitum: Filius autem Dei, homi-
nibus in precium illorum salutis
datus, bonum infinitum est, quod
proinde infinitum Dei erga ho-
mines amorem declarauit. Nec C infirmant vlo modo hanc ratio-
nem exempla illa quæ nobis hic obiicit Disputator:

Experimur, inquit, seruum ali-
quæ ab eo magis amari domino, qui
animaduerctionem & suppliciū, quo
vñfus erat in ipsum, omnino re-
mittit & cōdonat, quam qui pœnas
illius quoquo modo persequitur, non D parcens innocentis, si ille ipse qui pec-
cauerat, non posset satis pœnarum
dare. Videmus quoq; maiori accendi
amore seruum erga eum dominum,
qui debitam pecuniam gratuitè re-
mittit, quam qui eam quocunq; pos-
sit modo exigit, nullam partem con-
donans amicis, si ipse debitor non
posset summam creditam solvere.

Quid

Quid verò, si dominus aliquis, nolens sine compensatione aut precio remittere iniuriam vel debitum seruo, simul seruo maximū aliquem thesaurum suppeditaret, quo posset remissio iniuriæ vel debiti eidem domino cumulatissimè compensari? Nónne modus iste remittendi iniuriam vel debitum, & seruo ipsi vtilior, & maioris dilectionis domini erga eum, esset argumentum? Quis hoc negare poterit? Eodem igitur modo: quamuis Deus sine ullo precio potuerit hominibus peccata remittere, tamē quod eis infinitum thesaurum, hoc est, Filium suum, vt esset ipsis in precium remissoris, suppeditauerit, longè illis vtilius, & maioris erga eos charitatis C fuit indicium.

Quod præclare mihi D. Athanasius intellexisse videtur, cùm serm. 4. contra Arianos, non longè à fine, respōdens ad hoc ipsum argumentum Disputatoris, quod fuit olim ab Arianis propositum, hunc in modum inquit: *Poterat, aiunt, Deus etiam, si saluator creatura existeret, vel laqui tantummodo, & ita soluere maledictionem.* *Poterat etiam, sine ullo aduentu Christi, solummodo loqui Deus, & soluere maledictionem.* Ceterum spectandum est isthinc quid hominibus sit utile, non quid situm sit in viribus Dei. Siquidem poterat etiam ante exadificationem arca Noë, eos, qui prævaricati fuerant, salvare, sed tamen

A non nisi exadificata arca illud facere instituit. Poterat etiam sine Moysi duntaxat loqui, & sic educere populum ex Ægypto: sed utile erat id per Moysem fieri. Poterat sine iudicibus conservare populum: sed utile erat suis temporibus iudicem exsurgere. Poterat etiam ne semel quidem venire Deus, aut si venisset, non tradi Pilato: sed tamen sub consummationem seculorum venit, & cùm ad mortem quareretur, seipsum indicavit; Ego sum, inquires. Quod enim facit, id ipsum & utile est hominibus, & aliter fieri non decuit. Porro quod utile & decorū est, id cura sua & prouidentia instruit. Accedit præter ipsam hominum vtilitatem, quod dum beneficio Christi meritorum remissio peccatorum facta est, ita diuina misericordia erga homines resplenduit, vt etiam diuinæ iustitiae sit factum satis:

B At, obiicit hic Disputator, si Deus summū suum ius persecutur, quis hominum ei possit satisfacere? sin autem de iure remittat aliquid suo, eadem posset ratione totum suum ius dimittere absq; sua D iustitiae imminutione.

C Potuit quidem totum suum ius dimittere, sed non oportuit, vt vel totum vel aliquid eius dimitteret. Quoniam, vt ex D. Athanasio iam audiimus, non quid situm sit in viribus Dei, sed quid deceat, & quid sit utile, spectari à nobis debet. Cùm autem querit Disputator,

881 Cap. X. Lib. V. Contra quoddam scriptum impium. Cap. X. 882
tor, si Deus summum suum ius A mo. Ita non sibi Deus satisfecit, persequatur, quis hominum pos- quatenus erat (vt sic dicam) cre- sit ei satisfacere? Responsio in ditor, sed quatenus homo factus promptu est. Ille enim homo cu- suscepit in se debitum hominum, mulatisimè id facere potuit, qui vt homo.

At enim illæ operationes Dei hominis valorem suum ex diuinæ personæ dignitate habuerunt, ac proinde satisfactio videtur oblata

B fuisse ex ipsis bonis creditoris; quod absurdum videtur: Hic enim est neruus argumenti Disputatoris.

Ego vero ad obiectionem hanc in Disputatione illa de officio propriori Christi redemptoris & me- diatoris, numero 71. sufficienter, vt arbitror, respondi. Negauimus enim, satisfactionem Christi eo i- pso ex bonis creditoris oblatam

C fuisse, quod ex dignitate personæ diuinæ valorem illa suum accepit. Aliud enim, inquam, est satisfa- ctionem valorē habere tanquam ex radice quadam, ex bonis cre- ditoris; aliud, eam fieri iis ipsis cre- ditoris bonis. Primum non ob- stat, quod minus possit eiusmodi esse satisfactio, quæ secundum iu- stitiam debeat acceptari, modò

D res ipsa per quam satisfactio fit, & valor eius verè sit ipsius debito- ris. Ut si, verbi gratia, dono aut pretio accepisses à Petro, non vi- neam, sed fructus vineæ; posses ni- hilominus illis ipsis fructibus ei- dem Petro, si à te postea velit e- mere, iustè, pro pretio tibi ab eo exhibito satisfacere: tametsi va-

ll lor

Si denique, inquit, ad summam suam firmandam iustitiam ablega- re voluerit òmòs oīop sibi Filium, fatendum erit, Deum sibi ipsis satis- fecisse. Aut enim diuina lóγy hypostasis adiuuit humanā naturam in complendo diuina iustitiae opere; aut nihil adiuuit: si iuuit, tanquam omnium radix & causa merito- rum; hec certè in ipsam lóγy hypo- stasis, unde profecta fuerant, re- dundarunt; & ita ipsa Filij hypostasis sibimet satisfecisset: sin autem hypostasis lóγy nihil humana lar- gita est natura ad eam iustitiam perficiendam, cur humana natura iūdicationis assumpta esset à lóγy?

Fatemur, ipsum Deum factum hominem sibi satisfecisse, non ta- men per operationes quas habe- ret vt Deus, sed quas habuit vt ho-

lor eiusmodi fructuum existeret A dam alia ratione operationes illæ factæ sunt Dei per Christi oblationem; scilicet ut iis gaudere posset, tanquam sibi propriæ, obsequij & honoris caussa, humano arbitrio oblatis. Qua sanè ratio-

ne nō potuisset eis tanquam Dominus vti, nisi ipsi fuisse per humanum Christi arbitrium atque Simili ergo ratione in pposito: Quia operationes humanæ Christi Domini, verè fuerunt Christi, quatenus is in se suscepereat debitum humani generis, scilicet quatenus fuit homo: potuit per illas secundum iustitiam satisfacere sibiipsi, vt erat Deus, licet illarum valor existeret ex infinitate diuinitati personæ. Quin immò etiam hic valor exstigit item eo ipso ex essentia diuina, quæ est communis tribus personis: (neque enim re ipsa infinitas diuinæ personæ consistit sine perfectione & entitate essentiæ diuinæ) & tamen ob eandem rationē, iam assignatam, nihil hoc obstat, quò minus valore illarum actionum satisficerit Christus Patri & Spiritui sancto, quorum est etiam communis illa essentia.

Quod si rursus h̄c obiciatur, ipsas etiam humanas Christi operationes fuisse etiam Dei creditoris, cùm fuerint creatæ res quædam; ac proinde nullo modo potuisse per illas Christum Deo satisfacere: ad hoc etiam argumentum in illa Disputatione respondi. Quamvis enim operationes eiusmodi fuerint etiam Dei, generali titulo creationis, quo est Dominus rerum omniū, quas ipse vel per se, vel vñā cum causis secundis facit; tamen peculiari qua-

B voluntatem oblatæ. Itaque debuit ex iustitia operationes illas (propter summam personæ offerentis dignitatem) ad eiusmodi peculiare dominium acceptare & iniuriam pro iis condonare.

C Quod si aliqua res omnib⁹ modis esset alioquī ipsius creditoris, id est, secundum omnem rationem quæ in re considerari potest; non posset per eam rem secundum iustitiam illi satisfieri: secus autem si potest res peculiari aliqua ratione fieri eius, hoc est, ipsi creditori dari. Tunc enim nihil obstat quò minus per eiusmodi rem possit creditori satisfieri ab eo cuius etiam res est. Atque ita factum est in pposito. Sed contendit ad extremum Disputator, eundem ipsum mediatorem Christū, cùm diceret se diem vltimi iudicij ignorare, aperte negauisse, se Deum etiam esse, nisi mentitus sit.

D *Omnis enim, inquit, docti agno-
scunt, quod cùm duo sunt in aliqua
persona principia, quoram altero
quippiam agatur, altero vero non
age-*

885 Cap.X. Lib.V. Contra quoddam scriptum in apium. Cap.X. 886
agatur, non verè de ipsa affirmari A se naturaliter ut hominem. Item-
persona possit, eam non agere, cùm
ex altero saltem principio agat: vt
in homine duæ sunt naturæ, una
animalis, altera rationalis: quare si
quispiam aliquid ignorans animali
natura, cognoscens autem illud na-
turæ rationali, nihilominus tamen
simpliciter pronunciaret, se idigno-
rare, sentiens secundum naturam
animalem se id nescire: is profecto
magnus nugator esset, & non ve-
rum, sed mendacium diceret; quo-
niam falsò negatur de persona, quod
ei per alterā saltem inest naturam.
Sic plane si Christus ultimi iudicij
diem præciuit ex diuina natura,
non potuit id de sua persona verè
negare propter humana ignoran-
tiam nature.

Omnis hæc argumentatio ni-
titur vno quodam manifestissimo
errore, quo refutato, nihil rema-
nebit in obiectione virium. Is er-
ror est, quòd non distinxit Dispu-
tator inter mendacium, & veram D amphibologiam sermonis, quæ
tamē iustissimè & verissimè ac si-
ne culpa vlla fraudis, modò caussa
subfit, usurpari quandoque solet.
Etenim cùm Christus dixit, neq;
se scire diem iudicij, minimè mēs
eius fuit, significare se omnino
nescire (hoc enim mendaciū fuī-
set; cùm sciret vt Deus) sed nescire

A se naturaliter ut hominem. Item-
qué nescire se vt diceret, sicut su-
prà lib. I. cap. 21. ex Patrum inter-
pretatione confirmauimus. Cùm
autem hæc sermonis Christi sen-
tentia per se vera sit, nullum fuit
in eo sermone mendacium. Sed
quia non fuit satis ea sententia per
illum sermonē explicata, & alium
B sensum ex se poterant verba Chri-
sti ingenerare; nempe simpliciter
illum nescire; amphibologia, vt
diximus, in sermone fuit. Cete-
rū fuit amphibologia non mo-
dò sine mendacio, sed etiam sine
vitio fraudis usurpata. Nam, vt su-
prà libro I. capit. 21. ex sanctorum
Patrum sententia confirmauimus,
habuit iustissimam causam Chri-
stus cur ea ratione vellet repreme-
re inutilem discipulorum curio-
sитет. Ita quamuis Christus sci-
uerit diem illum vt verus Deus,
tamen neque mendacium, neque
fraus aut dolus, sed iusta cautela
in Christi oratione fuit.

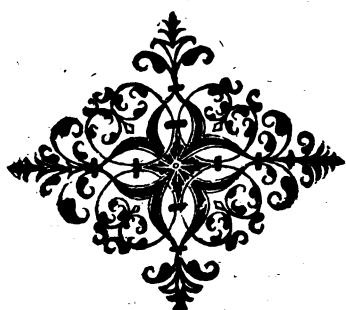
Quā rem ipso exemplo inducto
à Disputatore illustrare atq; con-
firmare possum⁹. Faciamus enim,
quempiam ex alio curiosè atque
temerè aliquid interrogare, quod
quamuis alias probè sciat, tamen
indicare non expedit. Si is, qui
ita interrogatur, vt interrogantis
temeritatē retundat, dicat abso-
lutè, se nescire, mente cogitans, se
nescire tantummodò secundū na-

turam animalis: certè nemo prudens, illum vel mendacij, vel fraudis reum esse pronunciabit, tametsi sciat alioqui secundum humanam naturam illud, de quo interrogatur. Itá igitur in nostro proposito. Quomodo autem intelligi etiam debeant alia Christi sententiae, in quibus aliquid ille proprium diuinitatis similiter videtur absolutè sibi negare, suprà lib. I. cap. 21. diffusè exposuimus. Et haec tenus Deo ac Domino nostro iuuante ad omnia respondi, quæ in pestilenti illo Polonico libello erant aduersus fidem sanctissime Trinitatis obiecta. Quod (ut verbis D. Gregorij Nazianzeni, oratione 3. de Theologia, opus istud concludam) feci, non libenter quidem (neg. enim piis hominibus iucunda est impia hereticorum loquacitas) ceterum necessariò propter eos qui

A in errorem incurront (quandoquidem ob morbos quoque medicamenta comparantur) ut intelligent se non usque quaque sapientes & acutos esse, nec in superfluis disputationibus Euangelium evanescantibus iniuste quodam robore prestare, &c. Quos maximè quidem optarim ut sanctissima Trinitas immutet, ac pro argutioribus pios efficiat, ac pro iis qui nunc appellantur, Christianos. Hoc, inquam, rogamus ac pro Christo obsecramus; in gratiam cum Christo redito, ac Spiritum nolite extinguere, vel potius vobiscum Christus in gratia redeat, ac Spiritus aliquando tandem vobis illucescat. Nos autem certè Trinitatem nobismet ipsi seruemus, atq; à Trinitate seruemur, manentes puri atq; inoffensi usque ad pleniorum eorum, que exoptamus, ostensionem in ipso

CHRISTO IESV Domino nostro,
cui gloria in secula,
AMEN.

LAVS DEO TRINO ET VNI, ET
B. VIRGINI SANCTISSIMA
Dominæ nostræ.

ERRORES TYPOGRAPHICI QUI NON VNU-
quam etiam corruptunt sensum, hoc modo
corrigendi.

In prefat. ad Lett. pag. 2. lin. 21. lege, septendecim. In indice generali lib. 2. quæst. 5. processio-
nū principiū. pag. 2. lin. 9. & vno, non esse. pag. 3. li. 13. Deinde. pag. 11. li. 37. oratione 5. p. 16.
lin. 31. de verbo hypostasis. pag. 17. li. 27. Eunomianorū. pag. 19. li. 26. aliquid. pag. 24. lin. 120.
nequeas; tamen. pag. 25. li. 8. tam ab hereticis. pag. 27. li. 6. comprehensa, est. pag. 28. li. 35. & non-
nullus. pag. 40. lin. 8. Sed ea tamen convenientia. pag. 46. li. 24. omnium dominum. pag. 47.
li. 18. Sociferetur. p. 50. li. 3. non. Est. p. 51. li. 22. confirmabit. p. 57. li. 15. in dispus. Alb. p. 63. li.
5. motus. p. 75. li. 18. hypostasis. p. 78. li. 30. Num odit. pag. 89. lib. 32. & Vbi quietaros. pag. 96. li. 2.
eistrimere. pag. 104. li. 35. soleat vna. p. 105. li. 23. Vero. p. 114. li. 5. ante quem. pag. 116. li. 17. &
homo, est etiam. p. 126. li. 30. Deinde, ea, quares. p. 142. li. 20. proposita. p. 147. li. 14. solus Deus.
pag. 163. li. 13. siue duratio[n]is. pag. 194. lin. 28. dicatur. & lin. 29. discant. pag. 195. lin. 14. sit eo loco.
& li. 16. Veterum & recentium. p. 197. li. 6. aduersatina. & lin. 10. aduersatina. & li. 21. certus
quod. pag. 199. li. 2. natura. p. 203. li. 3. Scylla & Charybdis. & li. 8. syndicat. pag. 214. li. 8. tres res.
pag. 215. li. 19. sunt, & dicuntur. & li. 30. consensio. p. 217. li. 1. ex consequentia ipsa. pag. 218. li. 21.
inficiatus est. pag. 225. lin. 25. & qui vicem. pag. 227. lin. 5. reuinuntur. pag. 240. li. 8. obscura
sunt. pag. 241. lin. 1. exorsente. pag. 247. li. 5. spiritu sandi. & li. 19. subsequitur. pag. 271. li.
33. Neque Filius; lib. p. 276. li. 21. scaturirent. p. 282. li. 9. existens. & li. 27. neque coacte genuisse.
pag. 294. li. 18. Respondeatur, hoc loco. pag. 319. li. 6. loquuntur. pag. 322. li. 24. pratermissum. pag.
339. li. 2. p[ro]p[ri]os arque. pag. 348. li. 28. nisi vbi est. pag. 350. li. 29. tria supposita. pag. 360. li. 16. musica.
pag. 419. li. 13. distinguuntur. p. 440. li. 38. disputatione. pag. 491. in titulo cap. 7. lege. Explicatur
sexta quæstio de ordine originis, suprad cap. 1. proposita. pag. 504. in titulo & in siso cap. 8. lege,
septima quæstio. pag. 511. li. 1. fecimus. pag. 517. li. 31. potestam. pag. 546. lin. 8. est. essentiam. p.
549. lin. 35. & essentia, & intellectus. pag. 559. li. 1. nolens. pag. 574. li. 26. Reflectio[n]e & relatio[n].
pag. 596. lin. 36. rationem ex illis. pag. 604. li. 26. esse quid. pag. 605. lin. 32. respondeatur: Eodem.
pag. 606. lin. 33. oportet de persona divina, est. pag. 625. lin. 26. duratio[n]e. pag. 642. lin. 19. ad
quem. pag. 643. lin. 23. persona producente. pag. 662. lin. 28. identificare. pag. 704. lin. 21. re, sed
secundum.

I N D E X

L O C O R V M S A -
C R A E S C R I P T V R A E ,
Q V I I N H I S L I B R I S M A -
G N A E X P A R T E E X .

P L I C A N T V R .

E X V E T E R I T E S T A M E N T O .

Genesis.

<i>Cap.</i>	<i>Pag.</i>
17. <i>Hoc est pactum meum, circumcidetur, &c.</i>	190
35. <i>Fac illic altare illi Deo, qui tibi apparuit cum fugeres a facie Esau.</i>	255

Exodi.

3. <i>Ego sum quis sum.</i>	34
20. <i>Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti.</i>	140
<i>Dixit praterea Dominus ad Moysen, &c. Vos vidistis, quod de celo locutus sum vobis.</i>	14

Leuitici.

21. <i>Ego sanctus sum Dominus, qui sanctifico vos.</i>	187

Deuteronomij.

6. <i>Audi Israël, Dominus Deus noster Deus unus est.</i>	344
30. <i>Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum.</i>	190

32. *Videte, quod ego sum solus, & non est alius prater me.* 343

Libri primi Regum.

2. *Non est sanctus, ut est Dominus, nec enim est alius extra te,* & *nō est fortis sicut Deus noster.* 429

3. *Ecce ego facio verbum in Israël,* &c. 43

Libri secundi Regum.

23. *Spiritus Domini locutus est per me, dixit Deus Israëlmishi, locutus est fortis.* 318

Iob.

9. *Qui extendit caelos solus.* 171

Psalmarum.

17. *Manibus meis Deum exquisivi, & non sum deceptus.* 99

Quis Deus prater Dominum, aut quis Deus prater Deum nostrum? 344

23. *Attollite portas principes vestras, et introibit Rex glorie.* 122

32. *Ver-*

Index locorum sacræ Scripturæ.

32. *Verbo Domini cœli firmati sunt.* 170
Et Spiritu oris eius omnis virtus eorum. 324
44. *Dilexisti iustitiam, et odisti ini-
quitatem, propterea unxit te De-
us.* 224
- Thronum tuus Deus in seculum se-
culis.* 136
67. *Deus cum egredereris in conspectu
populi tui.* 133
Deus noster, Deus saluus faciebas. 187
80. *Non erit in te Deus recens.* 163
82. *Tu solus altissimus super omnem
terram.* 119
83. *Gratiam et gloriam dabit Domi-
nus.* 188
86. *Homo natus est in ea, et ipse funda-
vit eam altissimum.* 119
94. *Quoniam Deus magnus Domi-
nus, et Rex magnus super omnes
Deos.* 101
101. *Tu in initio Domine terram funda-
sti.* 138
118. *In aeternum Domine Verbum tu-
um permanet in celo.* 34
142. *Spiritus tuus bonus deducet me in
terram rectam.* 323
Prouerbiorum.
8. *Quando appendebat fundamenta
terra, cum eo eram cuncta com-
ponens.* 67
Ab aeterno ordinata sum. 156
24. *Ego ex ore altissimi prodij primo-
genita.* 146
Sapientia.
1. *Spiritus Domini replevit orbem ter-
rarum.* 323
7. *Omnem habens virtutem.* 323
- Isaiae.
6. *Vidi Dominum sedentem super so-
lum excellsum et elevatum.* 132
7. *Ecce Virgo concipiet, et pariet Fi-
lium, et vocabitur nomen eius
Emanuel.* 120
8. *Dominus exercituum, ipsum san-
ctificare, ipse sit Pater vester.* 137
9. *Parvulus natus est nobis.* 122
34. *Deus ipse veniet, et salvabit nos.* 100
40. *Vox clamantis in deserto, parate
viam Domini.* 135
44. *Hac dicit Dominus, Rex Israël: Ego
primus, et cetera.* 135
54. *Erunt omnes docibiles Dei.* 189
45. *Annunciate nobis futura, et dico-
mus, quia Dicitis.* 186
48. *Propter me, propter me faciam, ut
non blasphemem.* 102
49. *Ego sum qui deleo iniquitates tuas.* 188
52. *Dicit Dominus, iugiter tota die no-
men meum blasphematur.* 109
59. *Verba mea, quae posui in ore tuo.* 43
61. *Ad euangelizandum pauperibus
misit me.* 43
66. *Nunquid ego, qui generationem
alii tribuo, sterilis ero?* 429
- Ieremie.
7. *Ego Dominus scrutans corda et re-
nes.* 174
Misi ad vos Prophetas. 190
10. *Dixi qui non fecerint cælum et ter-
ram.* 169
23. *Ecce dies veniunt, suscitabo David
germen iustum.* 121
- Baruch.
3. *Hic est Deus noster, et non affima-
bis in eis.*

Index locorum

bitur alius aduersus eum. 97
Qui emittit lumen, & vadit, vocat illud, & obedit ei cum tremore.

174

Osee.

1. *Dixit Dominus ad Osee, &c. Domini Iuda miserebor, & salvabo eos in Domino Deo suo.* 120
13. *Deum absque me nescies, & salvator non est preter me.* 343

Ioel.

2. *Ego Dominus Deus vester, effundam de Spiritu meo super omnem carnem.* 143

Micheæ.

4. *In die illa, dicit Dominus, congregabo claudicantem in reliquias.* 143

5. *Egressus eius à diebus eternitatis.* 159

7. *Quis Deus similis tui, qui auferas iniquitatem?* 144

Zachariæ.

2. *Hec dicit Dominus: Landa & latere filia Sion, quia, &c.* 114

Effundam super domum David, & super habitantes Hierusalem spiritum gratiae. 131

3. *Ostendit mihi Dominus Iesum Sacerdotem magnum.* 113

Malachiæ.

3. *Statim veniet ad templum sanctum suum dominator.* 123

Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam. 140.

EX NOVO TESTAMENTO.

Matthæi.

Cap.	Pag.
3. <i>Hic est Filius mens dilectus, in quo mibi bene complacui.</i>	221
7. <i>Omnis qui audit verba hac, & facit ea, assimilabitur viro sapienti.</i>	
233	
10. <i>Qui me recipit, recipit eum, qui me misit.</i>	400
11. <i>Omnia mihi tradita sunt à Patre meo.</i>	398
17. <i>Ut cognoscant te solum Deum verum.</i>	344
18. <i>Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.</i>	Ibidem.
22. <i>Congregatis Pharisæis, interrogauit eos Iesu, dicens: Quid vobis videtur?</i>	144
24. <i>Videbunt Filium hominis cum maiestate.</i>	102

Marci.

12. <i>Ipse David in Spiritu sancto dicit: Dixit Dominus Domino meo.</i>	
319	

Lucæ.

1. <i>Non erit impossibile apud Deum omnne verbum.</i>	43
<i>Multos filiorum Israël conuerteret ad Dominum Deum ipsorum.</i>	113
<i>Tu puer Propheta altissimi vocaberis.</i>	119
<i>Vocabis nomine eius Iesum, ipse enim saluum facies.</i>	187
4. <i>Qui amat patrem, &c. plus quam me, non est me dignus.</i>	233
8. <i>Quis</i>	

sacrae Scripturæ.

8. *Quis est hic, qui imperat ventis & mari, & obediunt ei?* 174
Iohannis.
9. *Verbum erat apud Deum.* 67
Qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. 189
Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit. 413
Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. 147
Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. 190
2. *Ipsæ enim sciebat, quid esset in homine.* 186
3. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium, &c. ut omnis qui credit in eum.* 232
Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non poterit intrare in regnum Dei. 326
Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo. 150
Misit Deus Filium suum. 400
3. *Pater meus usque modo operatur, & ego operor.* 172
Sicut Pater, quos vult, iunificat, ita & Filius, &c. 174
Sicut Pater habet vitam inseparabilem, &c. et a dedit Filio, &c. 398
Querebant eum interficere, quia non solum, &c. sed & Patrem suum dicebat Deum. 199
Quacunque Pater facit, hec & similiter Filius facit. 168
6. *Solus non sum, sed qui misit me Pater, necum est.* 67
Ego vivo propter Patrem. 398
Alius est, qui testimonium peribi-
- bet de me.* 67
Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum. 188
7. *Ego scio eum, quia ab ipso sum.* 398
10. *Quod dedit mihi Pater maius omnibus est.* 398
Alias ones habeo, quæ non sunt ex hoc osili. 188
Sicut me non sit Pater, & ego agnosc Patrem. 186
Ego sum pastor bonus. 162
Vitam aeternam do eis. 188
13. *Hoc dixi vobis priusquam fiat.* 186
Ego scio quos elegerim. 187
14. *Ego & Pater unum sumus.* 29
Docebit vos omnem veritatem, & que ventura sunt, annunciat vobis. 60
Ego rogado Patrem, & alium Paracletum dabit vobis. 66
Ego in Patre, & Pater in me est. 67
Spiritus veritatis, qui à Patre procedit. 396
Spiritus veritatis, quem ego mittam vobis à Patre. 400
Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. 650
15. *Sin me nihil potestis facere.* 189
17. *Meliora tua sunt, & tua mea sunt.* 202
Hac est vita aeterna, ut cognoscant eum verum Deum. 105
Et nunc clarifica me tu Pater. 151
20. *Et ego mitto vos.* 190
Actuum Apostolorum.
1. *Oportet impleri Scripturam, quam prædictis Spiritus sanctus.* 325
2. *Repletis sunt oës Spiritu sancto.* 646
Mm 5. Vi-

Index locorum

5. *Visum est Spiritui sancto.* 60
*Dixit autem Petrus: Anania, cur
 Ec. non es mentitus hominibus,
 sed Deo.* 317
10. *Petro autem cogitante de visione,
 dixit Spiritus ei: Ecce viri.* 325
13. *Dixit Spiritus sanctus.* 60
*Eduxit Israëli Salvatorem, Ie-
 sum.* 114
19. *Segregate mihi Paulum & Barna-
 bam ad opus.* ibid.
20. *In quo vos Spiritus sanctus posuit
 Episcopos regere Ecclesiam Dei.*
 60
28. *Bene Spiritus sanctus loquutus est
 per Iesam Prophetam, dicens:
 Vade ad populum istum.* 317
Epistola ad Romanos.
7. *Paulus Apostolus segregatus in
 Evangelium Dei.* 149
8. *Spiritus adiuuat infirmitatem no-
 stram.* 60
*Ex quibus est Christus secundum
 carnem, qui est super omnia De-
 us benedictus.* 110
11. *Quoniam ex ipso, & per ipsum, &
 in ipso sunt omnia.* 176
15. *Erit radix Iesse, & qui exsurget re-
 gere Gentes, & in eum Gentes
 sperabunt.* 233
- Epistola primæ ad Co-
 rinthios.*
2. *Spiritus omnia scrutatur, etiam
 profunda Dei.* 323
*Qua sunt Dei nemo novit, nisi Spi-
 ritus Dei, qui in ipso est.* 186
3. *Nescitis, quia templum Dei estis, &
 Spiritus Dei habitat in vobis?* 317
6. *An nescitis, quia membra vestra
 templum sunt Spiritus sancti glo-
 rificate & portate Deum in cor-
 pore vestro.* 313
*Iustificati estis in nomine Domini,
 & in Spiritu Dei nostri.* 324
7. *Si cognouissent, nunquam Domi-
 num gloria crucifixissent.* 122
8. *Scimus, quia nullus est Deus, nisi
 unus.* 307
*Neque tentemus Christum, sicut qui-
 dam, & à serpentibus perierunt.*
 233
- Epistolæ secundæ ad Co-
 rinthios.*
1. *Benedictus Deus, & Pater Domini
 nostri Iesu Christi, &c. per Christum
 abundat consolatio nostra.*
 189
8. *Scitis enim gratiam Domini nostri
 Iesu Christi.* 151
- Ad Galatas.*
4. *Ubi venit plenitudo temporis, misit
 Deus Filium suum.* 124
*Misit Deus Spiritum Filij sui in
 corda vestra, clamantem; Abba
 Pater.* 334
6. *Absit mihi gloriariri, nisi in Christo.*
 233
- Ad Ephesios.*
1. *Sicut elegit nos ante mundi consti-
 tutionem, ut essemus sancti.* 183
*Instaurari omnia per Christum, qua
 in cœlis, & que in terra sunt.* 181
2. *Habemus accessum ad Patrem per
 Filium in uno Spiritu.* 67
*Crescamus in illo, qui est caput, Chri-
 stus, ex quo totum corpus com-
 pa-*

sacræ Scripturæ.

paclum est.	176	10. Contefatur nos & Spiritus sanctus, Ec. dando leges meas in cordibus eorum.	329
3. Christus dilexit Ecclesiam, Ec. ut eam sanctificaret.	183	13. Jesus Christus beri, & hodie, & in. secula.	161
Ad Philippenses.		Ex epistola priori S. Petri.	
2. Quicunq; in forma Dei esset, non— rapinam arbitratus est.	102	1. De qua salute scripturæ sunt & ex- quisierunt Propheta.	187
Semetipsum exinanivit formam servi accipiens.	145	Ex posteriori S. Petri.	
Ad Colossenses.		2. Spiritu sancto inspirati, locutis sunt sancti Dei homines.	319
1. Omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes.	162	Ex priori epistola S. Ianniss.	
Omnia in ipso constant.	185	3. In hoc cognovimus charitatē Dei, quia, Ec.	120
2. In ipso sunt omnes thesauri scientia & sapientia Dei.	167	5. Ut simus in vero Filio eius.	105
3. Domino Christo seruite.	234	Hic est verus Deus.	115
Ex epistola priori ad Ti- motheum.		Tres sunt qui testimonium dant in. cælo, Pater, Ec.	29
1. Gratias ago ei, qui me confortauit in Christo Iesu.	233	Ex epistola Iudæ.	
Ad Hebreos.		Solum Dominatorem & Dominum nostrum Iesum Christum negan- tes.	123
1. Omnes sicut vestimentum muta- buntur, Ec.	156	Apocalypsis.	
Portans omnia verbo virtutis sua.		14. Dominus Deus omnipotens, qui o- rat, qui est, & qui venturus est.	
174		Amodò iam dicit Spiritus, ut re- quiescant à laboribus suis.	325
2. Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrabe.	146	17. Agnus vincet illos, quoniam Rex Regum est.	122.
3. Quapropter sicut dicit Spiritus san- ctus.	321		
6. Hoc significante Spiritu sancto, non- dum propalatam esse Sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo babente statum.	390		

INDEX PRÆCIPVARVM RERVM, QVÆ IN HOC OPERE CONTINENTVR.

Actus notionalis.

DI V I S I O actus in essentialem & notionalem.
col. 829

Actus notionalis non supponit personā constitutam. 605

Quomodo intellectio & volitio in diuinis sint actus notionales. à col. 421. vsque ad 425.

Quomodo amor sit actus notionalis. 727

Aeternitas.

Aeternitas nō anteuerit omnem generationem absolute. 786

Aeternitas non tollit, quòd minus Pater æternus fuerit Pater. 787

Aeternitas sola ratione ab esse Verbi distinguitur. 788

Quomodo non repugnet aeternitati produci. 789

Probabile est, creaturam posse Deo coæternam esse. 800

Cur Deus ab æterno mundum non produxerit? 801

Quomodo aeternitas generationis Filij defendatur ab his, qui putant aeternitatem repugnare creaturæ. 803

Aeternitas éminenter continet omnem durationem temporis. 813

An res coexistant simul secundū esse suum aeternitati? 814

Arius & Ariani.

Arius librum sermonum conuiuallium (vt fecit etiam Lutherus) ad suos discipulos oblectádos, leuisimè scripsit. 44

Ariani colunt Diabolum, non Christum. 152

Ariani, noui Iudæi, & discipuli Caiphæ, nec vnum quidem ex prudentioribus, aut doctis, in auctorem citare possunt. 250

Ariani corruperunt scripta Origenis. 250

Ariani in omni religione errabundi, & ad omnia temerarij. 743

Ariani, reliquiq; hæretici iure ab Ecclesia puniuntur, non obstante, quòd homo liberum arbitrium habeat, & fides donum Dei sit. à 747. vsque ad 752.

Arius Christo suā vestē lacerauit. 241

Ariani monstrosis vocibus vni sunt ad hæresim suam significandā. 210

Attributum diuinum.

Quomodo attributum fit & dicatur Deus. 52

Ex attributis probatur Christi diuinitas. à 153. vsque ad 168

Cur attributa Christi, humanitati communicari non potuerint, diuina hypostasis potuerit? 846

In quo sensu concedi poscit, humanitati communicata esse attributa diuina. 848

Christi diuinitas.

Omnes noui sectarij, Christi diuinitatem negant. 72

Lutherus & Melanchthō verbis Christi diuinitatem confessi sunt, re ipsa negarunt. à 78. vsque ad 83

Caluiniani Christi diuinitatem è medio tollunt. 90

Otto argumentorum sedes in Scriptura

- ptura sunt, quibus Christi diuinitas probatur. 95
 Primò, ex iis Scripturæ testimoniiis, quæ diuinam naturam illi simpliciter tribuunt. à 97. vsque ad 124
 Secundò, iis in quibus eiusdem Scripturæ loca, quæ sine contouersia loquuntur de vero Deo, Christo accommodātur. à 124. vsq; ad 144.
 Tertiò, iis quæ eum neque purum hominem, neque puram creaturam esse docent. à 144. vsq; ad 153.
 Quartò, iis quibus ei diuinæ naturæ proprietates attribuuntur. à 153. vsque ad 168
 Quintò, iis in quib. ei diuinæ operationes tribuuntur. à 168. vsq; ad 192.
 Sextò, iis quæ ostendunt, eum Patri suo æqualem esse & consubstantialem. à 192. vsque ad 220
 Septimò, iis quibus constat eum esse naturalē Filium Dei. à 200. vsque ad 231
 Octauò, iis quibus demonstratur, omnem illi cultum diuinum exhibendum esse. à 231. vsque ad 238
 Eadem Christi diuinitas probatur ex carminibus Sybillinis, & mirabilibus euentibus. à 238. vsq; ad 243
 Item testimoniis omnium Orthodoxorum Patrum. à 243. vsq; ad 257
 Soluuntur triplicis generis argumēta, quibus hæretici Christi diuinitatem oppugnant. 257
 Primò ea, quæ ex Scriptura desumuntur. à 257. vsq; ad 280
 Secundò illa, quæ petuntur à ratione. à 280. vsque ad 293
 Tertiò ea, quæ ex testimoniis Patrum perperam intellectis depromuntur. 293

Christus homo.

Verbum in sui coniunctione cum hu-

- mana natura, mutatum non est. à 816. vsque ad 818
 Cur diuina Christi hypostasis non sit mutata, recipiendo humanitatem. 819
 Christi humanitas propriam subsistentiam nunquam habuit. 833
 Humanitas Christi vnitur toti diuinitati, licet ipsa non sit, vbiçunque diuinitas est. à 842. vsque ad 837
 Ex quo diuinitas in sua hypostasi semel humanitatem assumpsit, eam nunquam dimisit. 845
 Non peccati meritum, sed Dei misericordia fuit, quod Deus ad nos venerit in carne. 876
 Maiorem amorem erga hominē Deus declarauit, cùm illi dedit Filiū suū, qui pro illo satisfaceret, quām si peccata gratis & sine precio remisisset. à 878. vsque ad 881
 Quomodo Christus dixerat, se nescire diem iudicij. 885
- Christus Mediator.*
- Quomodo Christus Mediator sit respectu sui ipsius: 356. 862. 864. 868
 Christus perfectè munus Mediatoris obire non potuisset, nisi Deus & homo fuisset. 861
 Vtrum secundum humanam natūram vel diuinam Christus fuerit Mediator. 865
 Ex infinitate peccati colligitur, pro eo diuinam solum personā perfectè satisfacere potuisse. à 870. vsq; ad 872
 Cuf. purus homo satisfacere Deo pro peccatis non potuerit? 873
 Satisfecit sibi per operationes, quas habuit vt homo, non vt Deus. 881
 An satisficerit ex bonis creditoris. à 882. vsq; ad 884

Conceptus diuinus.

- In re diuina essentialiter & notionali-
ter inuenitur. 53
An conceptus essentialis posit dici
Verbum? 54
Quid ad conceptum adæquatum di-
uinæ essentiæ pertineat? 681

Deus.

- Vnum & eundem Deum, esse Pa-
trem, & Filium, & Spiritum san-
ctum. 342
Qui tres Deos esse dixerint? 340
Vnum Deum ponunt Philosophi &
Poëtae. 351
Soluuntur argumenta contra vni-
tem diuinitatis. à 352. vñq ad 364
Terminus, Deus, pro quo supponi
possit? à 657. vñq ad 659
Et quam vim habeat? 355
Temerarium est dicere, tres per-
sonas diuinas esse tres Deos. 687
An vera sit propositio: Deus non ge-
nerat? à 689. vñq ad 693
Deum genitum necessariò esse ens
mutabile, in nullo sensu conce-
dendum est. 780
Quomodo Deus generans nunquam
desierit generare? 783

Potest Deus facere vt idem accidens
numero in sua existentia à pluri-
mis subiectis dependeat. 853. &
vnum corpus sit simul in plurimis
locis. 854

Distinctio.

- Qui negarint distinctionem diuina-
rum personarum? 65
Virtualis distinctio quid sit? 382
Nulla realis distinctio est in diuinis,
nisi inter opposita. 581
Quid sit distinctio formalis secundum
Scotum? 665
Distinctio formalis essentiæ à perso-

- nis, obstat mysterio Trinitatis. 676
Virtualis distinctio fundamentū est,
ex quo omnes ferè difficultates de
Trinitate soluuntur. 384
Diluuntur argumenta, quæ eam im-
pugnant. à 389. vñq ad 392
Distinctio virtualis sufficit vt perso-
na producatur, & alia, quæ in illa
persona sunt, non producatur. 828
Multa quæ tantum ratione distin-
guuntur, à se inuicem separan-
tur. 837

Donum.

- Quomodo diuinæ personæ nobis do-
nari dicantur? 63
Hoc nomen, donum, tribuitur essen-
tiæ & personæ procedenti. 733
Quid requiratur, vt res aliqua dica-
tur donum? 734
Quomodo Spiritus sanctus dicatur
donum? à 734. vñq ad 736
An & quomodo ab æterno compe-
tit Spiritui sancto, esse donum?
737
Spiritus sanctus non solùm à Patre &
Filio, sed etiam à seipso donatur.
739

Essentia.

- Probatur ex Scriptura, vnam tātum
in diuinis esse essentiam. à 343. vñq
ad 346
Idem probatur ratione Theologica,
& auctoritate Patrum. à 346. vñq
ad 348.
Soluuntur argumenta contraria. 381
An & quomodo essentia fit princi-
pium & potentia producendi? à
539. vñq ad 542
Essentiæ non tribuitur, quidquid de
personis affirmatur. 656
Essentia diuina pér proprietates per-
sonarum subsistit. 659
Pro essentia, vt essentia est, diuinum
nomen

nomen in concreto supponi potest. à 661. vſq; ad 663

Essentia non distinguitur formaliter à diuinis personis, sed sola ratione. à 669. vſq; ad 677

Diluuntur argumenta, quæ probant formalem distinctionem. à 678. vſq; ad 681

Quomodo essentia, quæ res est singularis, sit communis tribus personis? 700

Essentia non est fons, vnde personæ promanent. 362

De ratione essentiæ increatae est, vt existat in tribus suppositis. 852

Essentia est id ex quo Pater generat & Filius generatur. 859

Filius.

Filiū esse personam, nemo hæreticorum negauit. 34

Filius æquè, vt cauſa principalis ac Pater, creauit. 173

Filiū nominatio ad suppositum, non naturam, accommodari debet. 230

Tutius est dicere, Filium semper esse natum, quam generari. 284

Quomodo Filius habeat esse permittens, licet semper generetur? à 791. vſque ad 793.

Quomodo Filij generatio comparatur luci, quod sol, si ab eterno fuisset, produxisset? 793. & à 804. vſq; ad 807

Cur Filius non generauerit? 553
Per quid distinguitur à Spiritu sancto? à 497. vſq; ad 500

Filius habet omnem potentiam Patris. 554

Qui Filium & Spiritum sanctum verum Deum negat, etiam Patrem verum Deum esse negat. 70

Cur Filio propriè tribuatur esse imaginem Patris? 724

An & quomodo Dei Filius ens secundum, & à Patre dependens dici possit? 778

Miſſio.

Quid sit & dicatur mitti? 453. & 642
Miſſio non ab aeterno conuenit personis diuinis, sed ex tempore. 643

Ad quos effectus fiat miſſio, & quanto triple ea sit? 645

Miſſio de nouo esse non potest, nisi secundum aliquid ad extra. 648

An & quomodo vna persona mitti possit sine alia? 649

Persona quæ mittitur, à mittente procedere debet. 650

Conciliantur varia sententia, circa modum loquendi de miſſione. 652

Notiones personarum.

Quid ea sint? 618

Cur & à quibus illæ vſurpentur? 617

Quinque tantum sunt notiones. à 618. vſque ad 621

Non est ponenda notio in Spiritu sancto. 621

Ex qua re veri Dei notiones declarentur? 777

Ordo.

Quadruplex est ordo inter diuinias personas. 395

Ordo originis probatur ex Scriptura. 396

Item ordo relationis & qualitatis & missionis. à 399. vſq; ad 400

Quid de quolibet horum ordine doceri & explicari debeat? 401

Ordo originis non est ordo causallitatis, neque durationis. 606

Ordo originis non impedit, quod minus potentia, per quam vna persona producit aliā, sit etiam communis producenti. 628.

Deum

Pater.

Deum Patrem esse personam, omnes veteres hæretici, excepto Valentino Gentili, concesserunt. 34

Probatur, Patrem esse personā. ibid.

Quomodo assimilet sibi Filium in potentia notionali generandi? 556

An, & quomodo, voluntariè genuebit Filium? à 557. vſq; ad 562

Pater genuit Filium existentem. 627

Cur Patri propriè tribuatur, esse principium, & ingenitum? à 703. vſque ad 707

An Pater prius cognoscat res, quām per earum cognitionem producat verbum? à 721. vſq; ad 724

An Pater & Filius diligent se inuicem Spiritu sancto? à 730. vſq; ad 733

Quomodo Pater actū habeat hypostasim Filij. 857

Sancti Patres.

Negāt fieri potuisse, vt res finitæ virtutis, creauerit aliquid ex nihilo. 171

Inter essentiā diuinā & personam, summam identitatem esse sentiunt. 677

Scripturæ testimonia pro fide SS. Trinitatis tantum in sensu literali afferunt. 764

Verbum diuinum esse subsistentem personam, atque vnigenitum Dei Filium, ex primo capite D. Ioannis satis probari putant. 46

Cùm doctrinam fidei docent, naturale lumē ingenij non extinguant, sed illustrant. 766

Quomodo argumentis hæreticorum ex ratione petitis, occurrerint? 11

Quo sensu Græci Patres dicant, personam producentem, esse cauſam productæ? 790.

Persona.

Quid significet? 29.597

Cur nomen hoc Græcis olim suspe-ctum fuerit, sicut Latinis hypothesiſ? 31

Qui pluralitatem personarum neguerint? 65

Defenditur distinctio personarū, ex Scripturarum ratione & auctoritate Patrum. à 66. vſq; ad 69

Soluuntur argumenta, contra aſſer-tionem trium personarum. 69. & à 368. vſq; ad 381

Personæ ſunt de ratione & quidditate eſſentiaz. 375

Quām variè personæ inter ſe com-parari queant? 394

Persona producta, ſitne de eſſentia, tanquā de materia vel forma? 535

Personæ diuinæ nō conſtituunt & diſtinguuntur ſe totis. à 594. vſq; ad 597

Neq; per absolute proprietates. 598

Quomodo personæ, per relationes p-sonales & origines conſtituantur, & quomodo nō? à 600. vſq; ad 614

Cur D. Thomas dixerit, principalius personas conſtitui per relationes, quām origines? à 614. vſq; ad 616

Persona ex alia producta, eſt ens sim-pliciter primum. à 624. vſq; ad 627

Tres personas eſſe vnius eſſentie. 654

Personæ ſecundum relationes p-sonales, ab eſſentia re non diſtinguuntur. 656

Quid in diuinis proprium fit perso-narum, & quid commune? 701

Quomodo vna persona habeat per-fectionem alterius? 369

Pluralitas personarum, simplicitati eſſentiaz non obſtat. 377

Quomodo personæ, per actionem a-licuius potentiæ, producuntur, ex fecun-ditate naturæ producantur? 420

Personæ.

Potentia notionalis.

- Virtualiter tantum à producente distinguitur. 538
 Quotuplex ea sit? 538
 Quid eam in diuinis integret ac constitutat? à 539. vscq ad 553
 Illa non est duntaxat quiddam abso-lutum. à 544. vscq ad 549
 Soluuntur argumenta, quæ probant eam non esse relatiuam. à 553. vscq ad 557

Processio.

- Quomodo ea in diuinis locum habeat? à 403. vscq ad 406
 Non vnam tantum in diuinis esse. à 407. vscq ad 412
 Secundum quas diuinis operatio-nes ex sint? à 412. vscq ad 421
 Soluuntur argumēta, quæ duas pro-cessiones oppugnant. à 421. vsque ad 431
 Procescio Verbi, generatio est, Spiritus sancti verò non item. 437
 Soluuntur argumenta, quæ hoc im-pugnant. à 442. vscq ad 446
 Evidenter differētiam harum pro-cessionum scire impossibile est. 437. 824

Facile est congruentiam & rationem inuenire, quæ discrimen inter has pro-cessiones credibile reddant. 438

De processione Filij, nunquam fuit dubitatum, quin eius principium sit Deus Pater. 446

Qui circa processionem Spiritus sancti errauerint? 447

An processiones siue productiones diuinæ sint de aliquo, & quid ad hoc requiratur? 531

Quid sit de ratione productionis, vt productio est? 781. 783

Præter processionem per genera-tionem & creationem, datur adhuc alia. 822

Quomodo processio Spiritus sancti minus distet à generatione Verbi, quām generatio Verbi à genera-tione hominis? 825

Relatio.

- Soluuntur argumenta quæ probant relationes in diuinis non esse po-nendas. à 562. vscq ad 575
 Relatio paternitatis & essentia in Pa-tre, distinguuntur virtualiter. 382
 Relatio constituit potentiam notio-nalem. 543. non tamen sola. 542
 An & quomodo relatio ab ente reali & inhærentia abstrahat? 564
 An relatio formaliter sit simplex per-fectio? 566
 Concedi potest, in diuinis tres res relatiuas infinitas esse. 574
 Quatuor sunt in diuinis relationes. 576

An relatio spirationis à relatione pa-ternitatis & filiationis distingua-tur? à 578. vscq ad 582

Soluuntur argumenta, quæ probant eam distingui. à 582. vscq ad 590

Relationes originis, præter essentiam supponunt distinctas origines. 635

Personarum æqualitas est relatio ra-tionis. à 633. vscq ad 635

Distinguuntur argumenta, quæ probant eam esse realem. à 635. vscq ad 641

Sectary aliqui in specie.

Valentinus Gétilis, antesignanus no-uorum Ariánorum. 172

Eiusdem insipientia notatur. 34

Idem renouat hærefim eorum, qui tres Deos asserunt. 341

Michaël Seruetus antesignanus eo-rum, qui abnegato Trinitatis my-sterio atheismum inducunt. 37

Seruetiani summè impudentes. 290

Erasmus præcursor Serueti. 93. Men-titur. - 316

N n Qui

- Qui eum Arianum fuisse suspicatus fuerit, temerarius videri non debet.** 94
- Caluinus facile argumētum non potest soluere.** 356
- Caluiniani Christi diuinitatem negant.** 96
- Transyluani multis nominibus inepti.** 306. **Contumeliosi.** 307. **Vanissimi.** 310. **Cæci vel impudentes.** 312. **Videntur insanire.** 352
- Franciscus Dauid, negauit Christum adorādum esse aut inuocandum.** 236. **Moritur in insania.** 179
- Brenzius pater Vbiquetariorum.** 85
Spiritus sanctus.
- Quid intelligatur nomine Spiritus sancti?** 58
- Qui negarint eum esse personā subsistentem?** 56
- Probatur eum esse subsistentem personam.** à 59. vsq; ad 62
- Soluuntur argumenta hæreticorū.** 63
- Cur vocetur Spiritus sanctus?** 64
- Qui negarint Spiritum sanctum esse verum Deum?** à 314. vsq; ad 317
- Probatur primò diuinitas Spiritus sancti ex Scripturis directè significantibus eum Deum esse.** à 317. vsque ad 319
- Secundò, iis locis quę de Spiritu sancto Scriptura exponit, & de solo vero Deo dicūtur.** à 319. vsq; ad 321
- Tertiò, ex eo quđd in Scriptura numerentur omnes præcipuæ creaturæ, & tamen inter eas Spiritus non ponitur.** 321
- Quartò, iis quibus diuinæ naturæ proprietas æquè Spiritui, ac Patri & Filio tribuuntur.** 323
- Quintò, iis quibus operationes diuinæ Spiritui tribuuntur.** 324
- Sextò, iis qbus & qualitas eius & con-**
- substantialitas cum Patre ostenditur.** 326
- Septimò, iis qui eundem ei cultum, quem Patri ac Filio tribuunt.** 327
- Octauò, testimoniis Patrum.** à 329. vsque ad 332
- Soluuntur argumenta hæreticorum contra diuinitatem Spiritus sancti.** 332
- Spiritus sanctus à Patre & Filio procedit.** à 450. vsq; ad 480
- Soluuntur argumenta Græcorū putatium, Spiritum à solo Patre produci.** à 481. vsq; ad 491
- Spiritus sanctus si à Filio non procederet, ab eodem non distingueretur.** à 494. vsq; ad 496
- Soluuntur argumenta, quæ probant eum distingui, etiam si non procederet.** à 496. vsq; ad 504
- Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti.** à 507. vsq; ad 518
- Spiritus sanctus à plurib' personis & subsistentibus procedit.** à 510. vsq; ad 513
- Quale & pro quo supponatur nomen principium Spiritus sancti?** à 519. vsq; ad 525
- Spiritus sanctus suapte natura à Patre & Filio procedit.** à 526. vsque ad 531
- Spiritus sanctus ex vi processionis, vt processio est, non habet vt prœdat similis producenti.** 443
- Spiritus sanctus propriè non dicitur ingenitus.** 707
- Spiritus sanctus ex quocunq; diuino amore creaturarum procedit.** 715
- Quomodo amor propriè tribuatur Spiritui sancto?** à 726. vsq; ad 729
- Idem est procedere Spiritum sanctū à Patre & Filio, vel à Patre per Filium.** à 462. vsq; ad 465

Subſi-

Subsistētia.

Quid subsistētia significet? 32
Præter relatiuas subsistētias personarum, non est in diuinis ponēda absolute subsistētia. à 694. ad 697
Soluuntur argumenta, quibus probatur, ponendam esse absolutam. à 697. ad 700.

Subsistētia relatiua personarū, non minus intimaz sunt essentiaz, quam subsistētia absoluta, si ea daretur. 698

An subsistētia in reb. creatis, ab existētia distinguatur? à 834. ad 838
Subsistētia ab humanitate Christi separari potuit. 841

*Trinitas, seu mysterium**Trinitatis.*

Parens dogmatis Trinitatis, Christus est & Apostoli. 745

Trinitatis dogma sine vlla vi externa traditum est. 746

Fides Trinitatis ex anticipata opinione non profluxit. 764

Quomodo Ecclesia doceat, in diuinis tria esse vnum? 769

Quaternitas quarumcunque rerum in Trinitate reicitur. 581. & à 669. ad 673.

Veritates de hoc mysterio, argumentis à ratione petitis demonstrandę non sunt. 2. 766

Argumenta quaz contra illud fiunt, à Theologo cuiusdeter solui possunt & debent. à 4. ad 8

Ex rebus quas nouimus, argumentū concludens contra ipsum duci nō potest. 360

Humana ratio in eo falsitatem deprehendere nequit. 4

Duplex est ratio persuadēdi hoc mysterium. 365

Mysterium Trinitatis etiam post revelationem diuinam, non nisi imperfectè & confusè mente concipi potest. 772

Tribus considerationib. præter communia fidei motu, persuaderi hominibus illud potest. à 8. ad 11

Mysterium Trinitatis ratione & cogitatione fidei consentanea muniri potest. 3

Vbiq̄etarij.

Vbiq̄etarij veram Christi diuinitatem è medio tollunt. 84

Non solum rem, sed etiam verba à Serueto mutuati sunt. à 83. ad 90

Cum patribus suis Seruetianis delirant. 273

Vbiq̄itas nata & fundata est in abnegatione Christi diuinitatis. 84

Vbiq̄itas passim exsibilatur. 843

Verbum.

Hærefes circa personam Verbi. à 35. ad 40

Verbum diuinum propriè & metaphorice dicitur. 40

Probatur, Verbum esse subsistentem personam, quaz est Christus. 45

Confutantur argumenta hæreticorum hoc negantium. à 49. ad 56

Cur Filij maximè proprium sit dici & esse Verbum? 707

Erroneum est dicere nomen, Verbi, impropriè tribui Filio. 420

Verbum procedit ex cognitione omnium, & repræsentat omnia. 712

Productio iam Verbo, quod diuinæ generationis terminus est, nō definit diuina generatio. à 809. ad 812

Vnde Verbum habeat, vt dici possit generatum esse, generari, & generatumiri? 814

Non est alicubi Verbum, vbi idem non etiam sit homo. 844

Nn 2 Quid

I N D E X R E R V M.

Quid sit Verbum intelligibiliter re-
præsentare? 714

VOCABULA, QVORVM in materia de Trinitate

vſus eſt.

Idoneis vocabulis eſt vtendum. 16

Quænam ſint idonea? 17

Hæretici reiiciunt vocabula, quibus
rectiſſimè Orthodoxi vtuntur. 18

Vocabula totam rationem rei finitæ
adæquant, infinite verò non ité. 20

Vocabula Orthodoxorum, secundū
rem significatam reperiuntur in
Scriptura. 210

Quid in vſu eorum obſeruandum
ſit? 682

Ad multiplicationem adiectivi non
requiritur multiplicatio formæ,
ad substantiū verò multiplicatio-
nem requiritur. à 683. ad 788

Cur nomina eſſentiæ & personarum
non ſint ſynonima? 362

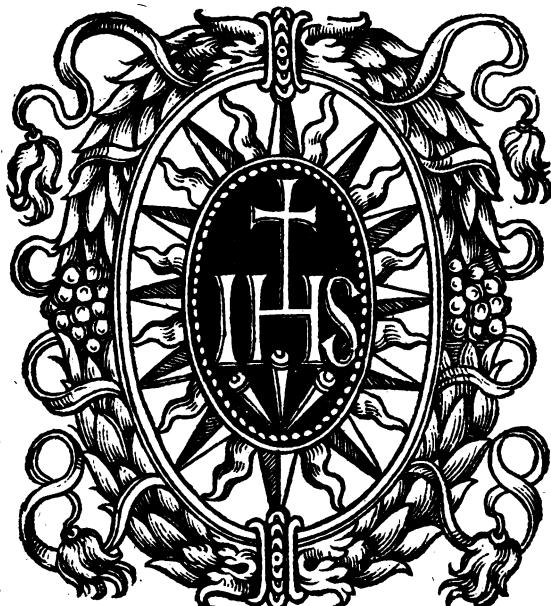
Vocabulum, cauſæ, personæ produ-
centi tribui non potest. 790

FINIS INDICIS RERVM.

GREGORII DE
VALENTIA, SO-
CIETATIS IESV,
ORATIO,

DE VERIS AC FALSIS RE-
rum diuinarum Doctoribus discernendis.

IN ACTV DOCTORALI THEO-
LOGICO INGOLSTADII HABITA, QVA BREVI
compendio probatur, nullos hodie Sectariorum Catus aut veram
doctrinam profiteri, aut Ecclesiam Christi esse, cum
careant veris Doctoribus quos Christus
dedit Ecclesia.

INGOLSTADII, apud DAVIDEM SARTORIVM.
Anno Domini M. D. XXCV.

7. V. 28
Ad.

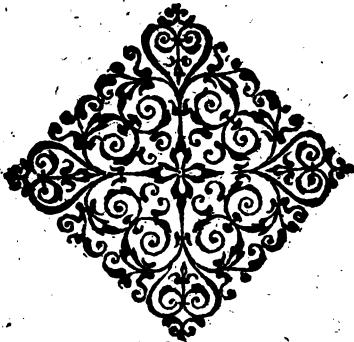

GREGORIVS DE VALENTIA, PIO LECTORI, S.

HIT PRAETER OPI-
nionem meam, L E C T O R opti-
me, vt quæ oratio nuper conscripta
à me est, non vt in vulgus eam emit-
terem, sed vt in celebritate dunta-
xat. Scholæ nostræ pronunciarem,
(cū imposito mihi à Collegis mu-
nere, Reuerendum atque Clarissi-
mum virum PETRVM STEVARTIVM, ad zdem Diui
MAVRITII Parochum, Theologiæ D O C T O R E M renun-
ciaturus essem) ea nunc typis præloquè mandetur. Nam et-
si mihi etiam argumentum, quod ad eam orationem dele-
geram, graue ipsum per se, in primisque vtile videbatur, fa-
men nec ita illud pro dignitate à me tractatum esse put-
bam, vt lucem hominum mereretur, & erat certè in prom-
ptu occasio, quidquid illud est ferè, quod in eam oratio-
nem conieceram, alio quodam in libro, qui nunc est in ma-
nibus, ad proximorum qualent qualem utilitatem expli-
candi. Sed cùm permulti essent graues ac docti viri, qui non
audiri tantùm, sed legi etiam cùm fructu eam orationem
posse, per se ita editam, existimarent; à meque idcirco, vt
copiam illius facerem, magno studio contenderent; veritus
sum, ne si illorum voluntati consilioq; repugnarem, videri

Prefatio ad Lettorem.

meritò possem proximorum siue utilitatì, siue saluti (cui consecrati sumus) minùs quām liceat inseruire. Itaque cùm ad aliorum votum consensus etiam Superiorum accederet, passus equidem haud grauatim sum orationem illam meam prodire in publicum. Quis enim scit, qua tandem aliquando occasione, eorum, qui à Sectarum magistris miserabiliter decepti sunt, miserebitur pro immensa sua bonitate Dominus, vt ne amplius imprudentes credant mendacio, apertisque oculis perspiciant evidentissimam se habere rationē, cur potius Catholicis Doctoribus, quām Nouatoribus, adhærere (vt ait Diuus Augustinus) debeant? Hic verò scopus orationis mæ est. Quæ, vt minimè mihi dubium est, quin magnum in odium atq; reprehensionem eorum, quibus auctoritatem detrahit, id est, Sectariorum, incursura sit, ita facile futurum confido, vt à te, L E C T O R optime, quisquis es sinceræ veritatis amans, studium hoc nostrum comprobetur. Vale feliciter, ac pro nobis Christum precare. Datum Ingolstadij, Ka-
lendis ipslis Ianuarij, Anno Do-
mini 1585.

GREGO-

GREGORII DE VA-
LENTIA SOCIETATIS IESV,
ORATIO, DE DISCERNENDIS VE-
ris ac falsis Doctoribus, &c.

VM DIVVS IRENÆ Lib. 4. ad
uersus ha-
refes c. 44.

us grauiſſimis verbis alicubi mo-
nuſſet, eiuſmodi Doctores ſummo
studio cauendos eſſe, qui adulte-
rant, ut Apoſtolus inquit, verbum Dei, Eſt eos 2. ad Cor.
contra ſequendos, qui fidem ab Apoſtolis tra-
ditam incorruptam cuſtodiunt; eam è veſti-
gio ſibi ipſe proponuit quationem, quia niſi de-
inde explicari poſſet, tam ſalutaris praecepti nul-
lus vñquam in Ecclesia uſus eſſet. Ubi nam, in-
quit, tales Doctores, cuſtodes doctrina Apoſto- Eodem
lib. cap. 45.
initio.
lica, inueniat aliquis? Moxq; ſaluberrima huic
quationi reſpondet: Paſtus (inquit) docens ait, 1. ad Co-
rinth. 12.
poſuit prium Deus in Ecclesia Apoſtolos, ſe-
cundo Prophetas, tertio Doctores. Ubi igitur
chariſmata Domini poſita ſunt, ibi oportet diſ-
cere veritatem: apud quos eſt ea, qua eſt ab Apo-
ſtolis ſucceſſio, Eſt id, quod eſt ſanum, Eſt irrepro-

A 3 babile,

babile, et inadulteratum, et incorruptibile. His enim est eam, qua est in unum Deum, qui omnia fecit, fidem nostram custodiunt, et eam, qua est in filium Dei, dilectionem adaugent, et Scripturas sine periculo nobis exponunt. Ex qua Diui Irenai oratione, atque in primis etiam ex loco Apostoli, quem ille commemorat, intelligi debet, auctoritatem Doctorum rerum diuinarum; veritatem doctrinae incorruptam; Ecclesiam Christi veram; ita sibi inuicem iuncta atque coherentia esse, ut nullares ex his tribus sine duabus reliquis constare possit. Nam si Doctores in Ecclesia diuinitus positi sunt, et ad eam rem positi, ut et animos hominum deducant ad veri cognitionem (sicut ait Clemens Alexandrinus) et eisdem etiam auctoritate sua in veri cognitione confirmant, nec circumferantur quouis vento doctrina, sicut monet Apostolus: certè fieri non potest, ut vel illus catus sit Ecclesia, qui non habet Doctores, quos Deus dedit Ecclesia; vel iij Doctores sint expertes doctrina vera, quos Deus ad eam rem dedit, ut veritatem ipsi cateris impertiretur; vel doctrina veritas sine ministerio verorum Doctorum, quorum opera Deus in hoc genere uti voluit, alicu-

Liber. Pz.
dag. cap. I.

Ad Ephes.

*⁺

bi doceatur. Itaque ab eo quidem tempore, quo ascendens Christus in altum, praeclarum hoc munus Doctorum unam cum aliis donis, ut Apostolus inquit, dedit summo beneficio hominibus, non antiquior extat in Scripturis sanctis Ecclesia, quam Doctorum Ecclesia memoria: Adeo ut nominatim etiam, quinam in Ecclesia primordio Doctores extiterint, Diuus Lucas diligenter in Apostolorum actis commemorauerit. Erant (inquit) in Ecclesia, qua erat Antiochia (vbi nimirum primò fideles appellati sunt, Christiani) Prophetæ & Doctores. In quibus Barnabas & Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis; & Manaen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus. Atq; in Ecclesia quoque Alexandrina iam usq; à Marci Apostoli & Evangelista temporibus, Schola Ecclesiastica Doctores certos praefuisse, quorum Princeps, secundum Apostolos, fuerit Pantanus, nobilis antè philosophus, quem in eomunere subsequuti sunt Clemens Alexandrinus, Pantani discipulus, & Orogenes discipulus Clementis, & deinde Heracles, Dionysius, Theonas, atque alij; Hieronymus, & Eusebius atq; etiam ipse Clemens Alexandrinus,

Hieron.
in Catal.
Scriptorū
Ecclesiast.
aucto-
Euseb. lib.

s. hist. Ec-
 cleſiaſt. c.
 10. 11. 12. &
 lib. 6. c. 3. &
 lib. 7. c. 30.
 Alexandri-
 nus lib. 1.
 Stromat.
 non longe
 ab initio.
 Lege etiā
 de hoc A-
 lexandrinī
 loco Euse-
 bius lib. 5.
 hist. Eccle-
 ſiaſt. c. 11.

auctores sunt. Qui Alexandrinus illius Pantani litteras atq; eruditōnem tantoperē commendat, ut eum reliquis Doctoribus, quibus ipſe operam aliquando dediſſet, facile anteponat. In quem, inquit, Praeceptorē, cūm incidiſſem, conquie- ui in Ægyptō.] Qua ob eam rem, Auditores, commemoro, ut quoniam nec Ecclesia ſine Do- toribus, neque Doctores veri ac legitimi, niſi vera doctrina prædiſti, atque adeò niſi in ipta ve- ra Ecclesia reperiri poſſunt; intelligatis, eiusdem eſſe momenti quationem, in quonam homi- num catu veri ac legitimi Theologia Doctores hodiē reperiantur, & apud quos omnino vera ſit hodiē Christi Ecclesia, veraq; doctrina. Quo ar- gumento quid vel ad animi ſalutem hiſ præfer- tim temporibus utilius; vel ad hodiernam ce- lebritatem accommodatius, quiū de ſententia Theologicis enatus inſignia Doctoratus Theolo- gici doctiſſimo viro, hocq; honore digniſſimo, col- laturus ſum; vel mea denique profeſſione digni- uis, tractari à me poſteſt? Mihi quidem nihil ad rem agis in omni genere dici poſſe videtur, quam ſi ea ipta de re, qua geritur, dicatur. Quamob- rem minimè dubito, prætantifſimi Auditores, quia

quin me hodierna die, in actis Doctoratus Theologici, ex ratione ipsa auctoritatéque Doctorum probantem, in nullo prorsus cœtu Sectariorum, sed solum in Ecclesia Catholica Romana Doctores Theologia legitimos, adeoque doctrina veritatem reperiri, iucundè, ac benevolè sitis audiuntur.

Et quidem quam sit res difficilis, verum à falso diuinarum rerum Doctore discernere; iis praesertim, qui non sunt ipsi vel Doctores, vel certè docti; meminimè fugit. Nam ut falsum aurum, exempli causa, id dicimus, quod aurum verisimiliter videtur, & non est; itemq; falsam monetam, qua videtur vera atq; genuina esse, & minimè est: sic falsi Doctores hi dicuntur, qui videntur quidem veri ac legitimi Doctores esse, & nihil minus sunt, hoc est, qui interpretes videntur diuina sententia ac doctrina, & non sunt nisi sua. Quotus autem quisq; est, qui rem nō existimet ex eo, quod apparet? Est diuina sententia Scriptura sacra quæ si inclusa verbis ac literis. His autem falsi Doctores, reiecta sententia diuina, subiiciunt opinionem suam & tanquam abominationem (ut ait ^{Homel.} _{29. in Matth.} Origenes) collocant in loco sancto. Ita profectò fit,

B

vt

ut nisi quis ad ipsā usq; quasi doctrinā medullam ratione atque intelligentia penetrare valeat, hereticorum errorē, figura & characteribus diuine sententia insignitum, facile diuinam ipsam esse sententiam arbitretur. Atque ideo tam serio & grauiter, ne à falsis eiusmodi Doctoribus specie verbi diuini nobis obiecta circumueniamur, Dominus admonet per Hieremiam: Nolite, inquit, audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos, visiones cordis sui loquuntur, non de ore Domini. Quòd illa non minus diuina & salutaris, quam usūtrita, ipsis Christi Domini atq; Preceptoris nostri sententia pertinet: Attendite, inquit, à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Quæadmodum enim summa attentione, circumspectione q; opus esset, ut iij lupi ab ouibus discernerentur, qui in ouium grege, ouium pelle, ac velleribus contexti essent, ita etiam ut à veris Doctoribus discernantur falsi, si se suasq; prauas opiniones Scripturarū verbis (qua diuina sententia velut tegumenta sunt) tanquam ouiu quibusdā velleribus palliauerint. Quæ enim sunt vestimenta ouium, inquit eleganter Vincentius

Hierem.
23.

Matth. 7.

centius Lijrinensis, nisi proloquia Apostolorum, Lit. aduersus prophetas hęc refutam nō uitat.
 & Prophetarum? & qui lupi rapaces, nisi sensus
 hereticorum feri, ac rabidi, qui caulas Ecclesie
 semper infestant, & quaqua versum possunt, di-
 lacerant? Sed ut fallacius incautis ouibus obre-
 pant, manente lupina feritate, deponunt lupinam
 speciem, & se se diuinę Legis sententiis velut qui-
 busdam velleribus obuoluunt. Quid vero Apo-
 stolus? Nemo (inquit) vos seducat in anibus ver- Ad Ephes.
 bis. Ubimini quidem inania verba maximè eti-
 am appellare potuisse videtur ipsa nuda verba
 Scriptura in ore hereticorum, quum sine succo
 videlicet genuina & diuinaq; sententia inaniter at-
 que adulterine ab iis proferuntur. Qua quidem
 re fit, ut minimè verum atque genuinum Dei
 verbum (quod in primis diuino sensu, non littera-
 rum characteribus propriè continetur) sed falsum
 isti loquantur. Etenim nisi ita falsum in aliquo-
 rum ore sonaret Dei verbum, nullum encomium
 fuisset Eliae, quod de ipso verissimè sancta illa vi-
 dua, à qua Dei voluntate sustentabatur, hunc in
 modū prædicauit: Nunc (inquit) in isto cognoui, Reg. 17.
 quia vir Dei es tu, & verbū Dei in ore tuo verum
 est. Subaudimus hic enim, esse illud alioqui in ore

*quorūdam fictitium, & adulterinum, atq; eate-
nus falsum. Quam ob rem & ipse Dominus apud
Hieremiam: Si quis (inquit) habet sermonem me-
um, loquatur sermonem meum verè. Cur ita præ-
cipit? Nempe quoniam sunt qui sermonem seu
verbum Domini loquantur false.*

*Verum enim uero quamuis difficile sit, ut i di-
ximus, veros ac falsos Doctores dignoscere: ali-
quam tamen nobis ad eā rem suppetere rationem
idoneam, vel illud argumento esse debet, quod
minimè frustra diuinitus iubemur eiusmodi Do-
ctorum delectum habere, in primisque attendere,
ne à falsis circumueniamur. Atq; ut de notis ali-
is, qua nobis sunt ad eam diiudicationem diuini-
tus indicatae, nunc taceam, satis mihi illustris illa
esse videtur (si penitus eius vis tota exponatur)
quam ex Apostolo Paulo Irenaeus nobis ostendit
illis verbis, qua initio à me recitata sunt. Aposto-
lus (inquit) docens ait, Posuit Deus in Ecclesia
Doctores. Nimirū illi Doctores legitimi censem-
di sunt (ait Irenaeus) qui à Deo, uti doceant,
in Ecclesia sunt positi: iū falsi, quibus à Deo non est
id muneris impositum. Hac nota qualem quam-
que insignem vim habeat, à nobis est breuiter
expil-*

explicandum, ut ex ea re demùm, quod nobis maximè propositū est, neq; Doctores veros, neq; veram doctrinam in aliquo Sectariorum cætu reperiri probemus. Etenim cùm dico, quempiam ut doceat, à Deo positum esse, duas res complector. Alteram, quòd vel ordinariaratione, quæ approbatione quadam (saltem tacita) ministrorum Ecclesie, Apostolis succedentium, continetur, vel certè modo extraordinario (quem ostendemus etiam deesse Sectariis) ab ipso Deo docendi auctoritatē acceperit. Alteram, (in qua præcipua quædam vis est, ut videbimus, quaq; ex priori sequitur) quòd tātum is auctoritate valeat, & ita munitus sit iis praesidiis, quæ fidem & affensionem hominum merito conciliare solent, ut etiam ij, qui ipsam per se doctrinæ veritatem non satis diudicare atq; comprehendere queunt, prudenter possint atq; debeat illi potius assentiri, quam alteri, qui secus de religione doceat. Hac vis est, & ratio Doctoris diuinitùs ad docendum positi. Primum enim, qui sine diuina dispositione docendi muneri se ipsi præficiunt, ij non nisi in Cathedra pestilentia docent (inquit Diuus Cyprianus) quam non Deus constituit, sed ipsi erexerunt, unde ipsorum

<sup>2. ad Ti.
mot. 2.</sup> pestifer atque venenatus sermo, quasi cancer serpit. Itaq; quod usurpatum hodie in Ecclesia vide-
mus, ut Ecclesiastica in primis auctoritate tan-
quam dispositione diuina (quod εσ in nostra, εσ
in aliis Academiis Catholicis fit) Doctores con-
stituantur ; hoc idem nostris maioribus solenne
semper est habitum. Quo ex instituto morēque

<sup>Lib. 6. Hi-
stor. c. 3.</sup> communi, Origenem etiam commemorat Euse-
bius, non à se, sed ab Episcopo Doctorem in Scho-
la Alexandrina constitutum esse. Igitur Orige-
nes, inquit, iniuncto sibi à Demetrio Episcopo
magisterij officio, Grammatica Scholam negli-
gere coepit, se magis ad verbum Dei explicandum
conferens. Nec mihi sanè in ea oratione, quam
aduersus Lutheri discipulos suscipio, accuratè
id probare opus est, quod nec illi negare possunt,
εσ ipse Lutherus facile in caput suum, atque

<sup>In Comēt.
super Epist.
ad Galat.
Ad Gal. 1.</sup> suorum est confessus. Interpretans enim illa ver-
ba Apostoli; Paulus Apostolus non ab homini-
bus, neque per hominem: Omnia, inquit, eò ten-
dunt, ut videoas quanta cura Deus Ecclesiam
suam instituit, atque muniuit, ne temere quis-
quā docere präsumeret, nisi ab ipso, vel à se missis,
missus sit.

Iam

Iam verò oportere quoque Doctores, qui à Deo positi ad docendum sunt, tanta præterea auctoritate esse præditos, ut quemadmodum dicebamus, illis potius assentiri prudenter possint, ac debent ij etiam qui non queunt ipsi dijudicare satis rationem doctrina, negari nullo modo potest. Quorsum enim pertinet in Ecclesia munus Doctorum? Nempe, ut (quemadmodum Scriptura indicat) ad iustitiam adeoque ad salutem erudiant multos: id est, ut accommodatè ad cuiusque captum ea exponant, qua necessariò credi debent. An verò Deus, qui vult omnes homines saluos fieri, eos tantum, qui rationem doctrina discernere, atque dijudicare^{i. ad Tim.} valeant, vult ita ministerio Doctorum ad salutem erudiri, & nō omnes omnino? Evidem censio nullos magis Doctorum auctoritate atq; ministerio indigere, ne tanquam paruuli fluctuant, & circumferantur omni vento doctrina, quam ij, quibus propter doctrina ignorationem maximè potest evenire, ut tanquam paruuli fluctuant in fide. Nec verò illis opera Magistrorum fidei necessaria non est, qui ipsi etiam participes es- se possunt, ac debent recte fidei. Praclarè autē Di-

uus

Innotacio-
ne de mo-
deratione
in Dispu-
tationibus
scrunda,
uus *Gregorius Nazianzenus*: Nihil, inquit, fi-
de nostra, fratres, iniquius fangi posset, si in erudi-
tos tantum caderet: Popularis autem multitudo,
ut auro & argento aliisq; pretiosis rebus, quae hic
pleriq; magna & speciosa existimant, sic hac quoq;
fraudaretur, ac Deus id, quod altum & excelsum
est, nec nisi paucis patet, gratum, acceptumq; ha-
beret, & contrà, quad propinquius est, nec vulgi
captū superat, aspernaretur, & reiiceret.] Quod
si situr omnes omnino legitimis Doctoribus ad-
bibere fidem, idq; minime leuiter, sed mature, gra-
uiter, atq; prudenter oportet: nec possunt rudes
atque ineruditii diiudicatione, comprehensioneq;
doctrina (cuius sunt expertes) ad id prudenter
impelli: restat profectò, ut iij Doctorum auctori-
tate ad assentiendum induci possint ac debeant.
Non quia propter humanam Doctoris auctori-
tatem debeant credere (nam & hoc aduersus Se-
ctariorum cauillationes notandum est) sed quia
illa certè commoueri eas oporteat, ut prudenter
animum inducant velle propter diuinam reue-
lationem infallibiliter id credere, quod à Doctore
legitimo de rebus fidei tanquam diuinitùs reue-
latum proponitur. Sola est enim auctoritas (in-
quit)

quis rectissime **Dives Augustinus**, qua **stulos**
hoc est, doctrina ignoros, commouere oportet
ut ad sapientiam perueniant. Itaque tum ab ipso

Augustino, tum ab aliis auctoribus Orthodo-
xis breuiissimae Catecheses ad informandos fi-
de Christiana rudes, conscripsas videmus, que
ferè sine disputatione in utramque partem, ea
solum continent, qua sufficere possint, non ut di-
judicare ipse penitus atque discere doctrinam
veram à falsa valeas, sed ut credas certè sum
affessione atque intelligentia quadam ea qua Do-
ctorum atque adeò ipsius Ecclesia auctoritas me-
ritò tibi persuasit. Quod genus docendi rudiores,
ita summatis ac breuiter, dum similiter in suis
Catechismis usurpat Sectarij, annon hoc ipso con-
pelluntur fateri, Doctorū auctoritate, sine dispu-
tatione comprehensioneq; doctrine, ad credendum
induci homines prudenter posse? Iure igitur opti-
mo **Dives Augustinus** charitatem auctoritatis,
qua est in Ecclesia ostèdit rudioribus, ut rem qua
in credendo nisi dabante, cum carbecumenum ali-
quem percontantem facit hunc modo: Quo, inquit,
signa manifesta adhuc parvulus & nondum va-
lens liguridiora tao erroribus discernere verita-
tem;

Lib. devi-
lit. creden-
di. c. 16.

Lib. de Ca-
techis, re-
dib. cap.

26.

Lib. 13.
contra
Faust. cap.

13.

^{Hierem.} ^{17.} tem; quo manifesto indicio tenebo Ecclesiam Christi, in quem iam credere tantarum rerum antea predictarum manifestatione compellor? Propheta (inquit Augustinus) docet eum, Ecclesiam Christi ipsam esse praeclaram quam omnibus eminet et apparet. Ipsa est enim sedes gloriae, &c.

Ergo quoniam, ut ait Irenaeus, illi soli legimi Doctores sunt, qui a Deo, ut doceant in Ecclesia, sunt positi; et illi deinde soli a Deo positi censeri debent, qui et dispositione divina ad docendum mittuntur, et sunt fide apud omnes, etiam Idiotas, dignissimi: sine omni dubitatione affirmo, nec affirmo solum, sed etiam clarissime vobis, Auditores optimi, confirmabo, quotquot in cœtu Lutheranorum, seu Calvinianorum, seu Sectariorum quorumcunque docent, eos non in Christi Ecclesia, sed in pestilentia Cathedra docere, pestes, ac lues fidei, ut appellat Cyprianus, serpentis ore fallentes, et artifices corrumpenda veritatis.

Nam ut de eo primum dicam, in quo video istos nullam, ne levissimam quidem posse defensionem habere: Ecquod est tandem pondus auctoritatis in illis, quamobrem ei potius, quam Catholicis Doctoribus Christiani populi assentiri debant?

Enim-

Enimvero, ut hominibus persuadeant, doctrinam, quam proferunt, esse illam ipsam, qua in Scripturis sanctis contenta, qua ab Apostolis, & eorum primis Successoribus tradita, que miraculis olim confirmata, & in summa, qua verasit, nullare atia praterquam una pollicitatione eaq; wanissima doctrina vera (sic ut olim Manichaei) nescitur. Non suorum numero, non antiquitate, non integritate vita, non miraculis, que ipsi ediderint, non aliquo eiusmodi titulo, qui auctoritatem aliqui conciliare doctrinam posset, cum Catholicis certare volunt. Quia ideo tantum postulant, sibi credatur, quoniam verissimam, ut dicitur, proponunt doctrinam. At ipsa per se veritatem doctrina, quomodo ad credendum prudenter induc perterunt iij, qui non queunt ipsi liquidam aetos erroribus (ut cum Augustino loquer) discernere doctrinae veritatem? Nec enim in una vel altera vel aliquibus tantum doctrina partibus (quod forte non est difficultatum) veritatem perspicere satie erit, ut fratres eos esse legitimos, in veraque Ecclesie Doctores, qui particularem illam, ut ita dicamus, veritatem complectantur. Constat enim sed uniuersa errorum in al-

a Lege
 præscriptum **qua parre doctrina fides, si pertinacia acceafferit,**
 Diuum facere hæreticos atque adeo à vera Christi Eccle-
 Cyprianū lib. 6. E-
 lib. 6. E-
 pist. 1. ad
 Magnum. **fia, extra quam non est salus, extorres. Nisi forte**
aut nesciunt Sectarij, aut non credunt symbolum
Dini Athanasii. Quid enim in hoc genere ab illo
clarissimi dici potuit? Quicunque, inquit, vult fab-
unus fieri, ante omnia opus est, ut teneat Catholicę
fidem; quam nisi integrum (integrum in-
quit) inviolatamque seruauerit, absque dubio in
eternum peribit. Quod nisi ita sit, cur ipsi etiam
Sectarij, vel propter unum aut alterum errorem
se se vicissim hæreticos proclamarē solent? Non
ne Illyricum (ut aliquem nominem) plerique illo-
rūm vel ob id tantum, quod peccatum originale
substantiam esse contendit, hæretice docuisse cen-
fent? Non etiam existimabant, qui nunc perti-
naciter eam sibi sententiā Illyrici persuadeat, in
acerbum esse poritum, eo quod fidem Catholicam
integrā, ut Athanasius inquit, atq; inviolatam
non seruauerit? Et tamen nihil de peccato qui-
dem originis in eo symbolo Diuus Athanasius.
Ex quo profecto exemplo multisq; aliis, que par-
tim, ut breuitati consutam, parcer, ut non nihil
hoc loco Adversariorum pudori parcam, prater-
mitto.

mitto; intelligi debet, cùm deinde Athanasius subiungit: *Fides autem Catholicā hac est, &c. significare minimè voluisse (ut quidam levissimè finixerunt) illis solis articulis, quos de mysterio sanctissima Trinitatis, atq; incarnationis recenset, universam illam fidem Catholicā, quam integrum seruare necessarium ad salutem sit, contineri: sed significat pro instituto suo certe, eos etiā articulos ad Catholicam fidem (que quidem latius multò patet) vel maxime pertinere.* Quod si igitur de universa doctrina fidei veritate, ut indicio quidem doctrina ductus, his potius Doctoribus quam illis prudenter assentiaris, iudicare est necesse: Obsecro vos, Sectarij predicantes, quid tum facient ij, qui ipsam per se doctrinam dijudicare non possunt? Quid, inquam, facient ij Principes, qui in nulla re minus quam in Theologicis disputationibus aut versati sint, aut velint versari? quid nobis? quid mercatores? quid opifices? quid plebei illiterati? quid ipsi etiam rustici? quid ad ronum omnes rudiores, qui licet à doctoribus erraditi simpliciter quidem possint animo ut cunque complecti atque credere qua credenda sunt: tamen in tot hodie fidei questionibus controuersis

in tantaque argumentorum in omnem partem varietate, minimè possunt illi satis ipsam per se doctrinæ fidei veritatem ex se ipsa dijudicare ac perspicere. Debent, inquiunt, Sectarij, nobis potius, quam Papisticis Doctoribus credere, si bique persuadere à Deo nos esse ad repurgandam fidei doctrinam excitatos. Quamobrem vero? Quoniam nihil in ulla fidei quastione hodie controversa docemus, nisi Scriptura sancta veritatem. At maxima hominum pars (quod mihi sapere reputandum est) dijudicare, ac discernere ipsam doctrinæ veritatem, in questionibus controversis, nequit. Quomodo enim satis prudenter de doctrina veritate in tot fidei controversiis iudicium ferre possis, nisi ex fundamentis ipsius veritatis penitus intellectis, ex vanitate etiam perspecta contrariorum argumentorum, sciueris quemadmodum fides saluberrima (ut cum Diuo Augustino loquar) defendatur, stetque aduersus omnes errores immota ipsius sacro sancta veritas? At qui haec scientia (inquit verissimè idem Augustinus) non possunt fideles plurimi, quamvis pollicant ipsa fide plurimum. Aliud enim inquit, est, scire tantummodo quid homo credere debat propter adipiscen-

Lib. 14. de
Trinit.
cap. 1.

Loco cita-
to.

cendā vitam aeternam; aliud autem scire, quēadmodum hoc ipsum ē^t piis opituletur, ē^t contra impios defendatur: quam proprio (inquit) appellare vocabulo, sciētiam videtur Apostolus.] Huc accedit, quod bene cum ipsis etiam huius scientie Doctoribus agitur, si non aliqua in parte doctrina halucinentur, à veritateq^z aberrent. Quod si illos quandoque labiatq^z errare accidit, qui professione Theologi sunt, ē^t vitam in sacra doctrina studio consumperunt: quis non vehementer Sectariorum dementiam admiretur, qui omnibus hominum ordinibus, id est, rudibus etiam, adolescentulis, illiteratis, agricolis, opificibus, ē^t, ut uno verbo complectar, vulgo, tantum cognitiones, atque intelligentia diuinarum rerum pollicentur, ut eos affirment ipsam doctrinam veritatem in questionibus hodiē de fide controuersis discernere, dijudicare, intelligere, videre, comprehendere posse? Nam quod plerique hodiē homines de media plebe, à Sectariis decepti, pulchre sibi intelligere, ac dijudicare doctrinam videntur, id partim insita vulgo levitati, atq^z temeritati tribuendum est (cuius inscitia pars magna est, quod scire se putet, qua nescit) partim falsorum magistro-

strorum est vitium. Non enim hi ipsius doctrina veram atque expressam formam, quam nec ipsi intelligunt (ut in omnibus controversiis, cum illorum commenta ad normam verae Theologiae exi- guntur, apparet) sed doctrinatantum corruptelas ad captum simplicium accommodatas propo- nunt: quas dum misera plebs non ad madum diffi- culter capit, rem sibi videtur ipsam percipere; sed velut umbras tantum pro solido doctrinae corpo- re complectitur. Ut cū inculcat manicatus ac mi- serabilis predicans (exempli causa) illud: *Vnus est mediator Dei & hominum homo Christus Iesus.*

ad Tim.

Quidnisibi vulgus intelligere statim videatur, si mediator unus est, non plures mediatores esse debere, ac proinde Sacerdos, ut pro nobis apud Deum intercedant, minime esse innotandos? At, si accu- ratè præterea disputatum fuerit, in quonā genere intercessionis unicum ac singularem mediatorem Christū esse Diuus Paulus affirmet, & quaratio- ne nihilominus pluribus aliis mediatoribus alte- riū generis, seu viuis, seu mortuis, locum ille suum relinquat: multa necesse erit exponere tum de ratione propria atque vi nostra redemptio- nis, tum de summa dignitate Sanctorum regnan- tium

tium in cœlis, qua non modò vulgares homines nequaquam satis percipere possunt, sed ne ipse quidem Sectarij prædicantes hactenus intellexerunt. Ita etiam, cùm prædicans, more Luthe-
rano, hoc est, indoctè planè minimèque ipsa re penitus exposita, sententiam illam Divi Pauli: ^{i. ad Cor.}
*Christus factus est nobis iustitia, urget: nihil plenecula planius esse putat, quam hominem ea iu-
stitia, qua Christus iustus est, iustum reddi, non
autem iustitia etiam in homine ipso inharen-
te, qua ab illa Christi deriuetur. Sed cùm ad
hunc errorem redarguendum solida & necessaria
doctrina de discrimine, quod est inter causam ef-
ficiensem & formalem iustitiae, hic traditur; ac ex
ea re ostenditur, aquæ absurdum & à Divi Pauli
sententia alienū esse id aduersariorum commentum,
atq; si contendenter, nō alia sapientia, præterquā
ipsa sapientia Christi (quæ similiter Apostolus ibi
dicit factū nobis esse sapientiam) fideles fieri sapi-
entes: hac, inquam, cùm ad hāc rem necessariō di-
sputantur, profectò vel ipsi quoq; manicati prædi-
cantes, nedum alij vulgares, vident ac sentiunt,
parum scadmodum de huiusmodi formalitatibus
(ut ille inquit) habere compertum. Idem iudican-*

D   dum

dum est, cum similiter minister Sectarius (praefer-
 tam si nec ipse ieiunus sit) reboat illud: Bibite ex
 Matth. 26. hoc omnes. Et: Quid? inquit pro concione prædi-
 cans. An non clarissime, Auditores optimi, ani-
 maduertitis? Omnes, omnes, dicit dulcissimus
 Praeceptor noster Christus. Quid autem fidelissi-
 mus institutionis Christi interpres Diuus Pau-
 lus? Accepi, inquit, à Domino quod ē tradidi-
 vobis. Quid vero istud est, Paule? Nihilne etiā de
 us u scalicis? Imò vero, inquit prædicans. Nā simi-
 liter ē calicem postquam cœnauit, dicens: Hic ca-
 lix nouum testamentum est in meo sanguine. Hoc
 facite, quotiescumq; bibetis, in meam commemo-
 rationem. Hac cum prædicans buccinat isto mo-
 do, quanam obsecro in concione tota tam acris iu-
 dicij anicula reperiri poterit, qua non sibi videar-
 tur, aut certè dormitabunda somniet, satis iam se-
 intelligere, usum etiam calicis omnibus impera-
 tum esse? Sed si porrò doctrina explicatio verissi-
 ma huic adhibita fuerit, ex ipsiusq; rei ac loci cir-
 cumstantiis ostendatur, ad quosnam Christus
 Dominus, ē ad quem illorū in Ecclesia gradum
 atq; dignitatem propriè respiciens, dixerit: Bibite
 ex hoc omnes: itēmque quorsum Diuus Paulus

uni-

oniuersam Sacramenti institutionē Corinthiorum Ecclesia proposuerit; & quā praecepta inde colligenda putauerit, qua omnibus omnino fidelibus pro instituto suo in illo loco inculcaret, que verò minimè ipse voluerit ad omnes & singulos pertinere: item quanta potius in illis verbis; Hoc facite quotiescumque bibetis; sit vis ad confirmandum, per Christi quidem legem usum calicis, praeceptum omnibus non esse: hac, inquam, omnis ratio doctrina, cum accurate, ut oportet, explicatur; satis profectò appareat, non posse vulgus (sicut Sectarij dementissime volunt) ipsam per se doctrinam his temporibus controuersam prudenter diuidicare, sed (ut anteà dicebamus) partim ob insitam levitatem, partim vitio falorum magistrorum, qui non reuera doctrinam ipsam, sed doctrinæ quasdam corruptelas ad decipiendum faciles proponunt, putare miseram plebem ea se scire, qua euidenter nescit: Quod ne iam ego exemplis aliis innumerabilibus confidere pergam, obsecro atque obtestor vos, Auditores, concipite ac percurrite nunc animo aliqua saltem in genere doctrina capita ex illis infinitis, de quibus acriter hodie Sectarij partim

nobiscum, partim etiam inter se contendunt: nem-
 pè de originis peccato, de libertate hominis, de in-
 firmitate, & de facultate natura per peccatum
 lapsa, de redemptione, de lege, de Euangelio, de iu-
 stificatione, de operibus, de fide, de charitate, de
 spe, de meritis, de cultu, de Sacramentis, deq; aliis.
 huiusmodi locis hodie controuersis, qui continent
 singuli varias, atque multiplices fidei quastiones.
 Nonne vobis videntur mente capti, qui à vulgo
 putant, lucem ipsam veritatis in his omnibus do-
 ctrina partibus controuersis, inter tam multa u-
 trinque argumenta, variasq; ac multiplices di-
 sputationes, satis diiudicari atque perspici posse?
 Et tamen dubium non est, quin parea doctrina
 fidei, multò, quam hi loci controuersi, latius: de
 qua tamen (ut antè probauimus) in uniuersum
 iudicare oporteret, si indicio tantum doctrina ve-
 ra statuendum esset, Doctores aliquos esse legiti-
 mos ac in vera Christi Ecclesia docere. Aut nihil
 igitur, Auditores, manifestum, atque evidens est,
 aut hoc evidentissimum est, Sectarios Doctores,
 vel dicam potius seductores, qui obiecto tantum
 veritatis titulo, fidem atq; affensionem hominum
 colligere student, nequaquam ita docere, ut iis
 populi

*populi Christiani prudenter assentiri possint, ac proinde nec Doctores esse legitimos, nec in vera Ecclesia, cui dedit Deus Doctores, sed in Synago-
ga Satana docere.*

*Quod si necdum fortasse aliquis vestrum satis rem clarissimam animaduertit (premam e-
niam, Auditores, vehementius hunc locum, qui vel solus, si satis evidenter explicabitur, contro-
uersus omnibus, qua nobis sunt cum Sectariis, o-
mni istis auctoritate detracta, finem potest im-
ponere) si necdum, inquam, satis perspicua res est:
agite quo faciamus hominem prudentem, neq;
tamen rerum Theologicarum peritum (seu prin-
ceps ille sit, seu nobilis, seu qui uis alius) secum ra-
tiocinantem hunc in modum: Audio Catholicos
et Sectarios contrarias mihi homini indocto de
religione sententias, ut eas et verissimas et Dei
verbo maximè consentaneas esse credam, pari
contentione proponentes: cum tamè certissimum
sit, alterutram partem et falli et fallere. est enim
una et simplex, non sibi ipsi contraria veritas.
Hic igitur ego quid faciam? utri parti potius ad-
heream? certè illi debeo, cui, si re circumspectè de-
liberata potius credidero, prudenter sim factu-*

rus. Vult enim Deus, ut non nisi prudenter crea-
 dam, sed quosnam potius veritatem proponere,
 mihi prudenter persuaserо? Catholicosne an Se-
 ctarios? Quomodo, inquam, probabo ipse diundi-
 caboque, utriusnam potius doctrina quasi spiri-
 tus ex Deo sit? Omnino duplex ratio atque via
 potest suppetere, ad id diiudicandum. Una, si ve-
 ritatem apud hos potius, quam illos esse collatis
 diligenter ad Scripturam, veraeque doctrina nor-
 mam, utriusque partis sententiis, atque argu-
 mentis (seu lectis seu auditis) ipse perspiciam. Al-
 tera, si horum potius, quam illorum auctoritate
 mouear, ut mihi persuadeam, ab his potius, quam
 ab illis veritatem (tametsi eam ego non satis com-
 prehendam) doceri. Priori modo, nempe, ut
 ipse ex ratione doctrina iudicem; nequaquam
 prudenter definire possum, utri potius profitean-
 tur veram doctrinam: neque vero Deus a me
 requirit, ut hac ego via ad vera fidei cognitio-
 nem perueniam. Non enim res ipsas (licet ea-
 rum quidem audio vocabula) ita mente com-
 prehendo, ut, ad prudenter iudicandum, de ve-
 ritate doctrina controuerse oporteret: Non, in-
 quam, comprehendo satis, quid omnino sit pecca-
 tum

sum originis, quid substantia, quā illud esse affir-
 mat Illyricus, quid accidens, quid iustitia inha-
 rens, quid imputativa, quid dispositio ad gratiā,
 quid sacrificium, quid opus operatum, quid meri-
 tum ex condigno, aliaqs sexcenta, de quibus hodie
 summa contentione certatur. Sed neque scripta, ra-
 tiones, testimonia, & argumenta partium dis-
 sentientium sic intelligere ac inter se conferre, mi-
 hi promptum est, ut necesse haberem ad iudican-
 dum prudenter de veritate ipsa doctrina, in tam
 multis fidei controversiis. Nec verò me Deus obli-
 gat, ut quo fidem incorruptam vel consequi, vel
 retinere possem, in studium incumbam Theologia.
 Restat igitur ut non nisi eorum, qui docent, au-
 toritate me cōmoueri, atque induci oporteat, quò
 demū statuam, ab his potius, quam ab aliis doceri
 veritatem. Quòd si auctoritate me duci oportet,
 certè ipsa ratio & lex prudentia postulat, ut quo-
 rum auctoritas ponderatis omnibus maior & fi-
 de dignior esse videbitur, iis potius assentiar. Por-
 rò eorum, qui docent, auctoritas partim existit
 ex iis rebus naturalibus, qua fidem atque assen-
 sionem hominum conciliare possint: partim ali-
 quando ex mirabilibus signis, quibus diuinitus

non-

nonnunquam doctrina veritas comprobari solet.
 Naturalia quasi ornamenta, qua ad auctorita-
 tem faciunt, sunt, ingenium, studia, antiquitas,
 multitudo, & id genus praerogatiuè eorum, qui in
 eadem doctrina cōsentient. Supernaturalia sunt,
 miracula, qualia ediderunt olim Prophetæ &
 Apostoli, & alij, qui ad doctrinam cœlestem aduer-
 sus inueteratos errores hominibus persuadendam
 diuinitus excitati sunt. Iam igitur ut maioris
 pondere auctoritatis prudenter impellar ad af-
 sentendum alterutri parti, videlicet Catholico-
 rum vel Sectariorū, comparatio auctoritatis ho-
 rum, & illorum facienda mihi est, ut quorum o-
 mnibus consideratis maior & fide dignior vide-
 bitur esse auctoritas, eos potius credam verum
 docere. Considerabo autem atque comparabo in
 utraque parte sigillatim, tum naturales, tum su-
 pernaturales causas, ex quibus eorum, qui do-
 cēt, existere solet auctoritas. Certe quod ad natu-
 rales attinet, nihilo sunt Catholici Doctores Se-
 ctariis inferiores, quin immò multis partibus eis
 antecellunt. Quis enim ita desipiat, ut censeat,
 eos, qui fuerunt iam inde ab ipso Luthero Secta-
 rios, vel ingenio, vel studiis, vel multitudine, vel
 an-

antiquitate, vel integritate vita, aut superiores, aut pares esse iis omnibus Catholicis ministri, atque Doctoribus, quos illi oppugnant, id est, qui à tot seculis sunt ac fuerunt in Germania, Gallia, Italia, Hispania, in toto orbe Catholic? Quod si verò me ad causas auctoritatis supernaturales cōuerto, video nihil omnis vinci à Sectariis Doctores Catholicos, imò ne comparari quidem illos in hoc genere cum Catholicis posse. Quod enim, aut quale, aut quando miraculum ediderūt, quo probarent diuinitus, digniores se esse fide? De nullo prorsus constat. Cum tamen apud Catholicos frequenter variis in locis, intercessione præser-tim B^m. Virginis, & aliorum Sanctorum, admirabiles euentus contingant. Si igitur Sectarij, neq; naturalibus ornamentis, aut superiores, aut pares Catholicis Doctoribus, neq; supernaturalibus ullo modo cum iis comparandi sunt: consequitur certè Catholicorū auctoritatem consideratis omnibus præponderare ex omni parte apud me debere: Cumq; non nisi auctoritate Doctorum ipse in hac doctrinarū varietate (ut antè cōclusum est) duci debeam: neq; prudenter moueri possem, nisi ab auctoritatē maiore: statuo prorsus Catholicis potius, quam Sectariis assentiri. Hos legitimos esse

*Doctores, hos doctrinam fidei verissimam, à Deo
reuelatam, à Christo traditam, ab Apostolis ver-
bo, scriptis, miraculis confirmatam propugnare
credo: Sectarios autem non fidei Doctores, sed ab-
ducentes à fide seductores, atq; adeò hereticos esse
mihi persuadeo.*

*Obsecro, quid in illo tremendo iudicio oppo-
net Deus huic principi viro, huic nobili, huic
mercatori, huic opifici, huic, quisquis sit, homini
illiterato, qui hunc in modū apud seriocinatus,
doctrinam potius Catholicorum de multiplicibus
illis questionibus hodie controuerfis veram atq;
diuinam esse crediderit? An conuinci poterit mi-
nus prudenter id credidisse? Utinam, utinam &
mihi & vobis omnibus, Auditores, (nec enim ve-
rebor in re omniū summa, vobis idem à Deo Opt.
Max. precari, quod ego mihi ex animo opto) uti-
nam, inquam, nobis Christus in illo tremendo die
ita propitius sit, ut certissimum est, neminem culpe
ac leuitatis eo nomine redargui posse. Una est e-
nim auctoritas, qua stultos, hoc est, indoctos, ad
sapientiam peruenire oportet, (ut ex Augustino
suprà cōfirmabamus) neq; minori, sed maiori au-
toritate moueri eos par est, ut animū inducant
credere. Ex quo fit, ut non possint tales prudenter
adhi-*

adhibere fidem Sectariis, quorum est aucto-
ritas, ut ostendimus longè minor, quam Catholi-
corum Doctorum.

Quia reconstituta, nihil est, quod facilius
deinde probari possit, quam ob eam rem etiam
Sectarios non esse Doctores legitimos, quia neque
sint diuina dispositione ad docendum missi; id,
quod suprà docuimus, ad notam quoque legiti-
mi Doctoris pertinere. Nihil enim nisi ex fidelis-
um usu, ad eorumque adificationem, Auditores,
diuino cōsilio & dispositione in Ecclesia constitui-
tur. Doctor autem, cui assentiri tutò ac prudenter
minimè possis, quem usum habeat? Ad nihil certe
tè valet ultra, nisi ut tanquam quiddam euani-
dum atque inane euiciatur foras, & conculcetur;
ut Christus inquit, ab hominibus. At qui Docto-
res Sectarios nō esse praditos ea auctoritate, ut iis
populus Christianus prudenter niti possit, hacte-
nus à nobis perspicue demonstratum est. Non igi-
tur sunt diuina dispositione (placet enim mihi
vocabulum Cypriani) ad docendum missi. Et ve-
rò minimè se modo ordinario ad disseminandum
illud doctrina genus, quod propugnat, esse missos;
hoc est, non ab aliquibus Doctoribus, vel pastori-
bus, qui in eiusdem doctrina ministerio proxime eos

antecesserit, auctoritatem ita docendi accepisse, ipsum non inuici fatentur: Imò ne volunt quidem cum iis aliquid sibi esse commune, qui ab aliquot antè seculis Ecclesiastico ministerio prefuerant. Ut quod de Victore Garbiensi Donatista hretico, sanctus Optatus Mileuitanus inquit, cum Roma fuisse filium sine patre, inquelinum si ne domo, discipulum sine magistro, hoc idem à nobis rectè de Lutherò dici posset, itemque de Zuinglio, Caluino, aliisque Sectariis, qui primi variis in urbibus, nostra patrūmque memoria, errores nefarios disseminauerunt. Hi enim nemini succedentes (sicut de Nouatiano ait Cyprianus) à se ipsis ordinati sunt, et tanquam de se ipsis prodigiosè nasci voluerunt, ut de hreticis omnibus inquit Optatus. Quibus proinde orthodo-

Lib. 1. epist.
6. ad Ma-
gnum.

*xa illa Divi Irenai sententia opponenda est: Ob-
audire, inquit, oportet iis, qui successionem habent
ab Apostolis, qui cum Episcopatus successione
charisma veritatis acceperunt?*

Lib. 1. con-
tra Parme-
ni. circa
medium.

Lib. 4. ad-
uersus ha-
ref. cap. 4.

*At sumus, inquiunt, ad instaurandam do-
ctrinam cœlestem excitati, et miseri diuinitus ex-
traordinaria vocatione, non minus quam olim
Propheta et Apostoli, qui et ipsi auctoritatem
docendi minime obtinuerunt successione ordina-
ria:*

Lib. 2. con-
tra Parme-
ni. no lon-
gè ab ini-
tio.

*cum Roma fuisse filium sine patre, inquelinum si ne domo, discipulum sine magistro, hoc idem à nobis rectè de Lutherò dici posset, itemque de Zuin-
glio, Caluino, aliisque Sectariis, qui primi va-
riis in urbibus, nostra patrūmque memoria, er-
rores nefarios disseminauerunt. Hi enim nemini
succedentes (sicut de Nouatiano ait Cypria-
nus) à se ipsis ordinati sunt, et tanquam de se ipsis
prodigiosè nasci voluerunt, ut de hreticis om-
nibus inquit Optatus. Quibus proinde orthodo-*

ria. Ita quidem isti. Quibus ego vix credo, sic esse de se persuasos. Etsi nihil sane est tam incredibile, quod non ab hominibus levissimis putari possit. Primum enim quanta hac temeritas est, homines prorsertim nullis vere eruditionis aut pietatis insignibus ornatos, hunc in modum apud se statuere: Ego neque vocatus ad Ecclesiasticum docendi ministerium, neque missus modo ordinario sum: sed sum tamen extra communem ordinem vocatus & missus ab ipsomet Deo, vel certe a Martino Luthero, & a seclis, qui fuerunt ipsi diuinitus non secus atque Propheta & Apostoli extraordinarie ad id ministerium excitati. Projecto aut plane despiciunt, aut sane multum dubiant hiboni viri, utrum ita sit. Deinde neq; Lutherum, neque ullum Sectariorum extraordinario modo fuisse a Deo missum, hac mihi ratio (credo etiam vobis) manifestissime probat. Quotiescumque enim Deus voluit, ut paucis & in speciem minus fide dignis, aduersus reliquam multitudinem, tanquam extraordinarie missis, crederetur: Toties eorum auctoritatem supernaturibus signis, que naturalibus aliis ornamentis omnibus preponderarent, comprobauit hominibus. Hoc animaduertere licet in Moyse, in Prophetis,

Ad Hebr.
2.

phetis, in Apostolis, quorum doctrina veritatem
 signis atq[ue] portentis mirabilibus, Deus cōtestatus
 est, ut inquit Diuus Paulus. Hoc etiam ipsa ratio
 diuina prouidentia requirit. Si enim supernatu-
 ralibus saltem virtutibus, ij, qui natura alioqui
 ornamenti inferiores cateris auctoritate sunt,
 superiores non videantur: quomodo poterunt ho-
 mines, præsertim indocti, qui sola auctoritate
 commoueri debent, prudenter illis assentiri? An
 rectè ab hominibus Deus exigat, ut id credant;
 quod prudenter credere non possunt? Minime. I-
 Psalm. 92. deò enim diuina testimonia dicuntur à Davide
 credibilia nimis, quia doctrina cœlestis eo modo,
 quo ex voluntate Dei hominum ministerio pro-
 ponitur, dignissima est fide atque affensione pru-
 dentum. At qui nullis Deus mirabilibus signis au-
 citoritatem nobis istiusmodi predicantium extra-
 ordinariorum commendauit; Ei sunt alioqui Ca-
 tholicis, si catera spectemus ornamenta, longè im-
 pares: Minime sunt igitur à Deo extraordina-
 riè, ut contra ministros ordinarios doceant, mis-
 si.

In Praefac-
 tione sua-
 rum insti-
 tut. ad Re-
 gem Gal-
 li e Fran-
 ciscum.

At non caremus prorsus miraculis, inquit Io-
 annes Caluinus: quin illis ipsis freti sumus, qua
 Apostoli ediderunt, quandoquidem non nisi il-
 lam ipsam doctrinam proponimus, qua ab ipsis:

Apo-

Apostolis est explicata, & comprobata miraculis. Quam verò ridiculè? Questio enim omnis est, viri potius doctrinam illam Apostolicam sequantur? Catholicine atque ordinarij Doctores? an verò Sectarij extraordinarij? Quod cùm quaritur, simul certè queritur, utrinam potius nitantur illis miraculis, quibus est Apostolica doctrina approbata diuinitùs. Ita fit, ut ea questio minime ex illis ipsis Apostolorum miraculis determinari possit, aut debeat. Vtraque enim pars illa miracula vñà cum Apostolica doctrina sibi vendicat: & queruntur præterea indicia, ex quibus constet omnibus, ad quam potius partem illa miracula pertineant, Catholicorum, an Sectariorum? Hic igitur cùm Sectarij respondent, ad se pertinere, quia ipsi doctrinam Apostolorum miraculis confirmatam tradant, quis non videt, eos in re serialudere, & principium persevere, hoc est, id ad probandam suam causam assumere, quod est in ipsa controversia positū, quódque aliunde probare deberent? Veritate, inquit, ipsa doctrina id probamus. At hanc veritatem non omnes possunt satis ipsam per se ab errore discernere, ut antea probatum est. Autoritatis igitur pondere, ut homines ad sibi assenti-

sentiendum isti impellant, necesse est. Hac cùm non excellant; utpote nec præstantioribus naturæ ornamentis, nec ullis supernaturalibus, indicis commendati; concludimus non esse eos extraordinariè à Deo missos, sed pertinere planè ad ordinem hereticorum.

Sed quorsum (inquiunt præterea) desiderantur miracula? An illico miraculis fides adhibenda est? nonne sunt etiam quadam signa fallacia? Certè. Nec verò nos obiicimus decesse Sectariis falsa miracula (quanquam & ea quoque ipfis desunt) sed vera, nempè qua edantur virtute diuina. Qualia profectò nunquam prudenter credi poterit ab eiusmodi impostoribus fieri, qui oppugnant Ecclesia Christi doctrinam. Neque enim fieri aliquando potest, ut qua doctrina veritas diuinis miraculis primum probata est, eadem postea miraculis item diuinis oppugnetur. Quid autem si quadam aliquando fiunt signa in astutia & potentia Satana? Nihil ne propterea ponderis ad animum inducendum, ut credat, habere illa debent, que vel euidenter, vel admodum probabiliter iudicari possunt ad confirmationem fidei diuinitùs patrata fuisse? Quamquam ipsa quidem assensio fidei non miraculis, sed diuina reuelatio-

latione nititur. Sed iuvant tamen miracula, tan-
quam incitamenta fidei quadam, ut animum in-
ducamus velle propter diuinam reuelationem in-
fallibiliter credere. Alioqui Deū arguant Secta-
rīj, quod doctrinam per Apostolos & Prophetas
propositam, miraculis ipse voluerit hominibus te-
stificari, atq; comprobare. Deinde, si ne iis quidem,
qui miracula ediderint, etiam in controvērsia du-
bia, facile credi debet, ut obiciunt Sectarij; quan-
tominus ipsis credendum est, qui nullis neque ve-
ris, neq; apparentibus miraculis confirmant do-
ctrinam pugnantem cum orbis uniuersi consen-
sione? Sed mihi iam videor, Auditores, probauisse
plus satis, Sectarios neq; diuinitus ad docendum
missos, neq; ea auctoritate, qua populus Christia-
nus prudenter commoueri posſit, preditos esse, ac
proinde non Ecclesia Doctores, sed seductores, &
tanquam lupos extra Christi Ecclesiam ululan-
tes, esse censendos, quos ones Christi fugere sum-
mo studio debeant. Quod si illi Doctores legitimi
non sunt, reliquum est, ut non alij, nisi Catholici
Doctores, sint Doctores legitimi. Nunquam enim
non constat suis ex membris & partibus Ecclesia
corpus, nec est aliquando orbatum oculis, quo-
rum vice Doctores sunt. Ut cū nulli omnino Do-

Marcivlti-
mo.
Ad Hebs.
2. &c.

etores nisi vel Catholicci, vel Sectarij sint in orbe Christiano : Si Sectarij legitimi Doctores non sunt, necessariò fateri oporteat, Catholicos esse legitimos.

Quam rem dum probaui, equidem mihi videor, Auditores, nec nihil, nec parum multa de laudibus atq; dignitate doctissimi Candidati nostri significauisse. Arbitror enim vos dum tam patienter, ac etiam beneuole, me de summa auctoritate Doctorum Ecclesia, vel pro iis, quibus verè id nomen competit, vel contra eos, qui falso illud usurpant, dicentem, audiuitis; sapet acitos estimauisse, quantis ornamentis virtutum, studiorum, eruditionis, doctrina, Candidatus noster preditus sit, qui grauissima sententia Theologici Senatus, nomine neq; refragante, neque non consentiente, tali tantoq; honore, ad quem etiam capessendum ab hinc iam octo annis licentia publicè in hac ipsa Academia, cum omnium nostrum gratulatione ipsi facta est, dignus sit iudicatus.

Quae cùm summa sit omnium, qua à me eis prolixissimè eis verissimè de ipso cōmemorari atq; sigillatim prædicari possent : Cumq; alioqui illius vita integritas, atque etiam præstantia doctrina, ob plures disputationes Theologicas in hac Schola publi-

publicè, summaq; cum laude ab ipso habitas, iam-
pridem notissima vobis omnibus sit: non faciam
oratione mea illius laudibus eam iniuriam, ut si
prolixius de hoc genere dixero, quisquam fortassis
suspiciari posset, non nisi accuratam illius di-
gnitatis probationem à me institui debuisse, tan-
quam si res esset, vel obscura, vel dubia. Quare su-
pereft, Auditores, ut quod à me summo iure po-
stulatum est, eum, qui non ita pridem pastor in
Ecclesia apud nos insigni suo merito est constitu-
tus, Theologia quoq; Doctorem constituam, ri-
tuq; solenni in eorum redigam numerum, quos
dedit Deus Ecclesia sua pastores & Doctores: Id,
quod statim fecero, ubi iuriandum, & reli-
qua, qua de more prius praestari de-
bent, ipse praefiterit.

Ad Ep. 4

**Laus D E O & beatissimæ V I R G I N I sanctissi-
mæ Dominæ nostræ.**

Cum facultate Superiorum.

Pag. 4. in fine, lege, quin. pag. 18. lin. 4. post, inquiunt, dele coma. pag. 32. lin.
20. dele signum interrog.

Österreichische Nationalbibliothek

+Z164212305

Österreichische Nationalbibliothek

+Z164212408

Adl.

